Nha. 1.

e/m

Cortsjaub.

C. A. S. K.
1804. a.

ΒΙΒΛΙΟΝ
ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ
ΚΡΙΤΗΣ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ,
ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ.

LIBER
QVI VOCATVR
IVDEX VERITATIS,
DISTINCTVS IN PARTES DVAS.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ἐν ᾧ περιέχονται

ΤΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΗΜΩΝ ΑΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ,

ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ,

ἅτινα συντεθέντα

ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ

ΚΥΡΙΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ,

ΙΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟΥΣ ΟΙΑΚΑΣ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ,

ΕΝ ΕΤΕΙ, ,αφοε'.

ἐξαλθησαν πρὸς τὲς ἐν Τυβίγγῃ πόλει τῆς Γερμανίας ὄντας, τῆς Λεθέρε θρησκείας, Θεολόγες.

ΑΙ ΤΕ ΤΡΕΙΣ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ.

Τύποις νῦν δὲ τὸ δεύτερον ἐκδοθέντα, σπεδῇ καὶ πόνῳ

ΤΟΥ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ

ΓΕΔΕΩΝ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ,

τῦ καὶ ἁγιοταφίτε.

Παρὰ Ἰωάννῃ Γόττλοπ Ἐμμανυὴλ Πρέϊτκοπφ·

ἐν Λίψιᾳ τῆς Σαξωνίας· 1758.

TOMVS PRIMVS

QVA

ORTHODOXAE NOSTRAE SANCTAEQVE CHRISTI ECCLESIAE

ORIENTALIS

DOGMATA ET MYSTERIA

CONTINENTVR,

QVAE A SANCTISSIMO VIRO

IEREMIA,

QVI TVNC TEMPORIS CLAVOS PATRIARCHALIS

ET OECVMENICI THRONI GVBERNABAT,

COMPOSITA SVNT, ANNOQVE MDLXXVI.

AD LVTHERANOS

QVI TVBINGAE (GERMANIAE VRBS EST) ERANT,

MISSA.

TERNAE ITIDEM EIVSDEM AD ILLOS RESPONSIONES.

ALTERA NVNC VICE

DILIGENTIA ET LABORE

GEDEONIS CYPRII

HIEROMONACHI ET HIEROSOLYMITANI

EDITA.

LIPSIAE,

LITTERIS BREITKOPFIIS. 1758.

KOEN. FRIED.
UNIVERS.
ZU HALLE

SANCTISSIMO, DOCTISSIMO,

SVMMEQVE

REVERENDO METROPOLITAE KIOVIAE

ET

OMNI PARVAE ROSSIAE DOMINO

DOMINO

TIMOTHEO SCHERPASKY.

Is est virtutis splendor, ut etiam remotissimas regiones luce sua illustret, ea vero pietatis gloria, ut vel ab ignotis, quas in sui admirationem rapit, quam maxime celebretur. Id me experientia optime edocuisse videtur. Cum

enim

enim nuper divinas, quas in TE peregrinæ gentes admirantur, virtutes attenta, qua decet, mente contemplarer, accidit, ut in earum contemplatione totus defixus haererem. Divina clementia, quae mortalium saluti optime prospicit, munus TIBI commisit gravissimum, quod TVAE eruditioni, admirabili ingenio, & religionis nostræ, quo ferves, studio prorsus est consentaneum. Nam ea litterarum sacrarum cognitione es instructus, ut nemo TE melius possit sanctam Dei voluntatem, quæ in codice sacro luculenter exstat scripta, interpretari. Huc accedit singularis TVA pietas, qua vitam optimi Servatoris exprimere hominesque TVAE curæ & fidei traditos ad veram vitæ sanctitatem excitare atque incendere studes. Quæ quum ita sint, non possunt non omnes, quotquot nostræ religioni eruditionique solidiori favent, TVA maxima atque immortalia merita religiosa mente venerari. Tacebo humanitatem incredibilem, qua excellis, neminem deserere, omnibus vero præsidium, spem atque salutem adferre. Silebo quoque, TE nulla re magis, quam eruditione delectari. Id tantum modo dicam, cur ego hunc tenuem libellum

TIBI offerre ausim. TVIS scilicet, quæ omnes laudes longe excedunt, virtutibus inflammatus, TVA benignitate fretus, TVO denique orthodoxæ fidei studio, commoveor, ut TVAE tutelæ hocce opus sacrum esse jubeam. Traduntur in libro, qui TE jam accedere audet, sacro sanctæ nostræ religionis præcipua capita, quorum expositio acerrimo TVO judicio subjicitur. Quid vero videtur esse magis consentaneum, quam ut liber ab antistite sacro conscriptus, Hierarchæ rursus fidei tractatur? Accipe igitur, Summe reverende Archiepiscope, serena fronte eum librum, qui religionis nostræ veritatem tuetur atque amplificat. Ignosce, quod ego fama ac nobilitate TVORVM meritorum compulsus, TVIS manibus religiosum opus consecrem. Scio maximeque persuasum habeo, TE nostræ fidei esse acerrimum vindicem, virtutis rigidum custodem, laboris docti præstantissimum adjutorem. Non igitur spero solum, verum etiam confido, TE meæ audaciæ certe veniam esse daturum. Ego vero Deum optimum maximum piis atque assiduis precibus dies noctesque implorabo, vt TE, religionis, litterarum & omnium bonorum præsidio natum factumque,

que, incolumem, salvum omnique a detrimento sartum tectumque conservet. Conservet TE Deus tamquam firmum nostræ ecclesiæ fulcrum, populi christiani solatium hominumque doctorum confugium. Tueatur quam diutissime mentis corporisque vires, mala omnia benignissime a TE avertat, omni vero felicitatis humanæ genere florere jubeat. Sic vigeas, valeas & faveas opto

TVO

DEVOTISSIMO CVLTORI

GEDEON HIEROMONACHO

HIEROSOLYMITANO.

TΩ ANA-

ΤΩ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΙ.

LECTORI BENEVOLO.

Καυχᾶται ἡ γῆ τῶν αἰγυπτίων, ἐναμβρυομένη εἰς τὰς πηγὰς καὶ ῥεύματα τῦ νείλυ ποταμῦ, ἅτε δὴ ἐκ τῶν γλυκέων αὐτῦ ποταμίων ὑδάτων διαπαντὸς ποτιζομένη, ἀναβλαστάνει, ἐ μόνον φοίνικας ἀειθαλεῖς, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὰς ἄλλας καρπὰς, οἷς πᾶσαν χεδὸν τὴν γῆν πλησίως· καὶ δαψιλῶς τρέφει καὶ φιλοδωρεῖται, ἀλλὰ παυσάσθω εἰς τὸ ἑξῆς αὕτη ἡ ἄκρατος μεγαλοφροσύνη, καὶ ἀβέβαιος καύχησις, ὅτι δικαίως μᾶλλον δὲ ἀσυγκρίτως δύναται ἡ ὀρθο-

Gloriatur Aegyptus, superbitque de fontibus rivisque Nili fluvii, quandoquidem dulcibus fluvialibusque hujus aquis continuo rigatur et efflorescit, non palmis solum perennibus, sed ceteris quoque & admirandis fructibus, quibus universum fere orbem terrarum regaliter liberaliterque nutrit ditatque. Sed infirma superbia & instabilis gloriatio in posterum quiescant. Justius enim &

ὀρθόδοξος ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία καυχήσασθαι ἐν τοῖς τερπνοῖς καὶ γλυκυτάτοις ῥεύμασι, τοῖς θείοις δηλαδὴ τῶν Θεοπνεύστων Προφητῶν, Θεοφωτίστων Ἀποστόλων, Ἱερῶν διδασκάλων καὶ πάντων τῶν Ἁγίων Πατέρων, διδάγμασι. ἐξ ὧν πνευματικῶς ἀρδευομένη, ἀναβλαστάνει καὶ γεννᾷ, οὐ καρποὺς φθαρτοὺς καὶ προσκαίρους, ἀλλὰ θείους καὶ ἀϊδίους, τὴν πρὸς Θεὸν, δηλαδὴ εὐσέβειαν, καὶ τὰς λοιπὰς θεαρέστους ἀρετὰς, ἔχουσα μόνον τὸν Χριστὸν Νυμφίον, κεφαλὴν, καὶ θεμέλιον. διὸ ἔτε κατίσχυσαν ἔτε κατισχύσουσιν αὐτῆς εἰς τὸν αἰῶνα, βασιλέων ἀπειλαὶ, τυράννων κολάσεις, καὶ πάντων τῶν αἱρετικῶν τὰ σοφίσματα καὶ αἱ ἔνεδραι. ὡς ὁ Κύριος πύλας ᾅδου ὠνόμασεν. ὥσπερ γὰρ ἡ ἄμπελος, δεσμευομένη ἐγείρεται, καὶ κλαδευομένη αὐξάνει, ἕτω καὶ αὕτη, ταπεινωμένη ὑψοῦται, καὶ πάσχουσα στεφανοῦται· πολεμεῖται μὲν, ἀλλ' οὐ τροπεῖται, ταράττεται, ἀλλ' οὐ καταπονίζεται, φλέγεται, ἀλλ' οὐ κατακαίεται. Καὶ ὁρᾶται μὲν

sine comparatione orthodoxa noſtra eademque ſancta eccleſia de jucundiſſimis dulciſſimisque rivulis, id eſt de divinis prophetarum a Deo incitatorum, apoſtolorum, quos idem Spiritus illuminavit, doctorum itidem ſanctiſſimorum multorumque de ſanctis patribus, horum omnium inſtitutionibus poteſt gloriari. Quibus illa ſpiritualiter rigata floret et generat non putredini quidem obnoxios & ad tempus vigentes fructus, ſed divinos, ſed æternos. Pictatem ſcilicet adverſus Deum & ceteras, quae illi placere poſſint, virtutes, nam Chriſtum tantummodo ſponſum, caput, fundamentum habet. Igitur non regum eam minæ, non tyrannorum cruciatus, non hæreticorum fallaciæ & inſidiæ, quas Dominus inferni portas appellabat, aut olim perdomuerunt, aut ullo tempore domabunt. Namque ut vitis ligata ſurgit, amputata creſcit, ita haec etiam depreſſa ſurgit & afflicta coronatur. Bello quidem petitur, ſed non in fugam quoque vertitur, fluctuat, non mergitur, ardet,

non

θαυμασὴν αὐτῆς δύναμιν, ἥτις ὡς ἄλλος τις νοητὸς Ἡλιὸς διαυγάζουσα, ταῖς τεφωτοειδέσιν αὐτῆς ἀκτῖσι, μέχρι καὶ τῆς Γερμανίας ἐξαστράπτουσα, τοὺς τὰ Λουθέρου φρονοῦντας ὡς μὴ ὀρθῶς δοξάζοντας διήλεγξεν. Ἀφ' ἧς γὰρ ἔτοι τῶν σαθρῶν τῆς δυτικῆς ὀφρύος δογμάτων, ἐκλίναντες τὴν τοῦ Λουθέρου θρησκείαν ὁλοψύχως ἐνηγκαλίσθησαν, βεβαιώσαντες τὰς τότε παραδόσεις ὡς ἀληθεῖς, καὶ τοῖς τῶν Ἀποστόλων καὶ συνόδων διατάξεσι συναδούσας, καὶ ἔκθεσιν ἀκριβῆ τούτων ποιήσαντες, (ἣν καὶ Αὐγουσταίαν Ὁμολογίαν ἐκάλεσαν, διὰ τὸ, ἐν πόλει τινὶ τῶν Βινδελικῶν αὐγούστῃ ὀνομαζομένῃ, ταύτην κυρωθῆναι.) ἀπέστειλον ταύτην τῇ ἀνατολικῇ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἰθύνοντος τότε τοὺς οἴακας τοῦ Πατριαρχικοῦ, οἰκουμενικοῦ, καὶ Ἀποστολικοῦ θρόνου Κυρίου Ἱερεμίου, ἀνδρὸς σοφίᾳ τε καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένου, καὶ τοῖς ἔξωθεν φιλοσοφικοῖς οὐχ ἧττον, ἢ τοῖς καθ' ἡμᾶς, πράξει καὶ θεωρίᾳ, ἐξησκημένου. ὃς λαβὼν αὐτὴν, ἀνακρίνας τε ἀκριβῶς, καὶ εὑρὼν αὐτὴν τῆς ὀρθοδοξίας πολὺ διαφέρουσαν, ἀπεδέξατο, καὶ ἐπῄνεσε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἐπιστείλας, ἐκέλευσε τὰ αὐτὰ φρονεῖν, καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν ἔχειν. Ἐν ᾗ καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ τοῦ μακαρίου Ἐδουάρδου τοῦ ἕκτου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αχνγ'. ἐπιστείλασα τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐδήλωσε τὴν ἑαυτῆς ὁμολογίαν, καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν ἐν αὐτῇ δογμάτων ἔκθεσιν, ἣν καὶ ἐπῄνεσε, καὶ ἐδέξατο

διαφέρεσαν, τότε τῶν θείων Ἀποστόλων καὶ Ἁγίων Πατέρων Ἱερὰς κανόνας καὶ παραδόσεις, πῆ μὲν ἀθετῆσαν, πῆ δὲ παρεξηγῆσαν, ἀντέγραψε πρὸς αὐτὲς, ἀναιρῶν αὐτὴν ταῖς τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἀποδείξεσι, καὶ ἀποδεικνύων πόρρω πε τῆς ὑγιείας διδασκαλίας ἀπέχεσαν. ἐπιστέλλων ἅμα δὲ πρὸς αὐτὲς, καὶ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας Ἐκκλησίας δόγματα, ὡς οἷόντε ἦν ἀκριβῶς ἐκλιθέμενος, παρήνει αὐτὲς ἐπιστραφῆναι πρὸς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν· οἱ δὲ μὴ πεισθέντες ἀντέγραψαν αὖθις πρὸς τὸν Πατριάρχην διϊσχυριζόμενοι σοφιστικοῖς λογισμοῖς, ὀρθῶς πιστεύειν. τῦτο δὲ, ἐχ ἅπαξ γέγονεν, ἀλλὰ δὶς καὶ τρὶς, τῦ Πατριάρχε ὡσαύτως πρὸς αὐτὲς λύσιν καὶ προσαπάντησιν ποιεμένε. Ἐντυχὼν δὲ νῦν τέτοις πᾶσι τύπῳ τότε ἐκδοθεῖσιν ἠβελήθην καὶ αὖθις εἰς φῶς ἀγαγεῖν, ἔτε κόπε, ἔτε δαπάνης φεισάμενος, πρὸς ὠφέλειαν πολλῶν, μάλισα δὲ τῶν μὴ ἀκριβῶς εἰδότων τὴν τῆς ὀρθοδόξε ἡμῶν Ἁγίας Ἐκκλησίας θείαν δύναμιν, (ἤτοι δόγματα,) πάντα τὰ τῶν ἐναντίων σοφίσμα-

multum ab orthodoxia aberrare, & apostolorum divinorum patrumque sanctorum canones & traditiones sanctissimas nunc abolere, nunc contraria docendo illis adversari perspexisset, respondere instituit, confessionemque longissime a saniori doctrina secretam librorum, quos Deus scribi curavit, effatis oppugnavit. Addidit insuper ecclesiæ nostræ dogmata, quae, ut par erat, diligentissime exposuit, hortatusque est, vt ad rectam illi viam reverterentur. Qui minime persuasi iterum Patriarchæ scripserunt, sophisticisque argumentationibus recte se opinari vehementissime adseveraverunt. Neque illud semel, sed bis & ter factum est, cum Patriarcha pariter argumenta eorum solveret, eisque occurreret. Ego vero cum in isthæc tunc temporis edita incidissem, in lucem illa producturus, nec operae nec sumtuum rationem habui, ut multis utilitati essent, eis præsertim, qui sanctæ orthodoxæque nostræ ecclesiæ divinam non satis

accu-

φίσματα, ὡς ἰξὸν ἀράχνης διαλύσαν. Χρὴ δ' ἓν τὸν ἀναγινώσκοντα οἷα τὶς σοφὴ μέλιττα, περιερχόμενον προσεκτικῶς τὴν παρεῦσαν βίβλον, τὸ μὲν ἡδὺ καὶ εὐῶδες τῆς εὐσεβείας, ὡς ψυχωφελὲς συλλέγειν. τὸ δὲ πικρὸν καὶ ἀκανθῶδες τῆς αἱρέσεως ὡς ψυχοβλαβὲς ἀποκρέεσθαι. ἵνα τῶν μελλόντων κολαστηρίων δυνηθῇ, τὴν καλὰδικὴν ἐκφυγεῖν, καὶ τῆς τῶν ἐρανῶν ἀξιωθῆναι βασιλείας. ἧς πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν γένοιτο, φιλανθρωπίᾳ καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ, καὶ δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

accurate norunt poteſtatem (ſeu dogmata), quae adverſariorum fallacias, ut aranex telam diſſolvit. Legentem itaque inſtar ſapientis apis cum accurate hunc librum legendo cognoverit, dulcia & ſuaveolentia, utpote animis ſalutaria, decerpere, amara & ſpinoſa, ut menti nocentiſſima evitare oportet, atque adeo coeleſtia regna obtinere, id quod omnibus noſtrum ex humanitate & miſericordia Domini noſtri Jeſu Chriſti obtingat, cui omnis honor omnisque gloria cum patre principii exſorte & ſanctiſſimo ejus vitæque largitori ſpiritu ſit in ſæcula. Amen.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

Ἐπιστολὴ σαλθεῖσα πρὸς τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινοπόλεως Κύριον Ἱερεμίαν περὶ τῆς Αὐγσταίας ὁμολογίας. Φύλλ. 1

Ἑτέρα Ἐπιστολὴ ὁμοία πρὸς αὐτόν. 3

Ἐπιστολὴ Πατριάρχα Κυρίε Ἱερεμίε σαλθεῖσα πρὸς τὲς τῶν Λεθέρων Θεολόγες. - 6

Ἀπόκρισις πρώτη Πατριάρχε περὶ τῆς Αὐγσταίας ὁμολογίας. 8

Περὶ τε ἑνὸς κ τρισυποσάτε Θεε. 9

Περὶ τῶν τῆς Πίσεως Ἄρθρων. 11

Περὶ προπατορικῆς ἁμαρτίας. 17

Περὶ πίσεως δικαιωτικῆς. - 18

Περὶ διακονίας τε ῥήματος. - 20

Περὶ ἀγαθῶν ἔργων. - 28

Περὶ Ἐκκλησίας. - 36

Πόθεν

INDEX PRIMI TOMI.

Epistola ad Patriarcham constantinopolitanum D. Hieremiam missa de augustana confessione. - - Pag. 1

Altera Epistola similis idem. 3

Epistola Patriarchæ D. Hieremiæ missa ad Theologos Lutheranorum. - - 6

Responsum primum Patriarchæ pro Augustana Confessione. - 8

De uno & trino Deo. - - 9

De articulis fidei. - - 11

De peccato originis. - - 17

De fide justificante. - - 18

De ministerio verbi. - 20

De bonis operibus. - 28

De Ecclesia. - - 36

Origo

Πόθεν τὰ ἑπλὰ Μυστήρια.	39	Origo horum ſacramentorum	39
Ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ φαῦλοι.	42	In Eccleſia bonis admixtos eſſe malos.	42
Περὶ Βαπτίσματος.	48	De Baptiſmo	48
Περὶ τῆ Κυριακῆ δείπνε.	48	De Cœna Domini.	48
Περὶ Ἐξομολογήσεως.	50	De confeſſione.	50
Περὶ Μετανοίας.	53	De pœnitentia.	53
Περὶ χρήσεως τῶν Ἁγίων Μυστηρίων.	61	De uſu Sacramentorum.	61
Περὶ τάξεως Ἐκκλησιαστικῆς.	75	De ordine Eccleſiaſtico.	75
Περὶ Θεσμῶν Ἐκκλησιαστικῶν.	80	De ritibus Eccleſiaſticis.	80
Περὶ πολιτικῶν πραγμάτων.	85	De rebus civilibus.	85
Περὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως.	87	De judicio extremo.	87
Περὶ τῆ αὐτεξεσίε.	87	De libero arbitrio.	87
Περὶ αἰτίε τῆς ἁμαρτίας.	93	De cauſa peccati.	93
Περὶ ἀγαθῶν ἔργων.	96	De bonis operibus.	96
Περὶ Θεραπείας τῶν ἁγίων.	106	De cultu ſanctorum.	106
Περὶ καταχρήσεων.	109	De abuſibus.	109
Περὶ μοναστικῆς πολιτείας.	116	De votis monaſticis.	116
Δευτέρα Πατριάρχε ἀπόκρισις.	129	Secundum Patriarchæ Reſponſum.	129

ΠΙΝΑΞ.

Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. -	103	De processione Spiritus Sancti. - -	130
Περὶ τοῦ αὐτεξουσίου. -	162	De libero arbitrio. - -	162
Περὶ δικαιοσύνης καὶ ἀγαθῶν ἔργων.	168	De justitia fidei et bonis operibus.	168
Περὶ τῶν Μυστηρίων. -	180	De sacramentis. - -	180
Περὶ τῆς ἐπικλήσεως τῶν Ἁγίων.	187	De invocatione sanctorum. -	187
Περὶ τῶν εἰκόνων. -	189	De imaginibus. - -	189
Περὶ μοναστικῆς πολιτείας. -	205	De monastica vita. -	205
Τρίτη Πατριάρχου ἀπόκρισις.	217	Tertium Patriarchæ responsum.	217
Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. -	217	De processione S. Spiritus. -	217
Περὶ τοῦ αὐτεξουσίου. -	238	De libero arbitrio. - -	238
Περὶ Μυστηρίων. -	242	De sacramentis. - -	242
Περὶ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων.	242	De invocatione sanctorum. -	242

ΑΙ ΔΥΟ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ,

ΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΚΥΡΙΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ, ΣΤΑΛΘΕΙΣΑΙ, ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΥΓΟΥΣΤΑΙΑΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ.

EPISTOLAE DVAE,

AD PATRIARCHAM CONSTANTINOPOLITANVM, D. HIEREMIAM, MISSAE, DE AVGVSTANA CONFESSIONE.

Τῷ παναγιωτάτῳ τῆς ἐν τῇ Κωνσταντίνε πόλει, καὶ πέριξ, Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας Πατριάρχῃ, Κυρίῳ, τιμιωτάτῳ.

Sanctissimo Constantinopoleos, & circumiacentium Ecclesiarum Christianarum, Patriarchæ, D. honoratissimo.

Ἐν τῷ Σωτῆρι ἡμῶν, χαίρειν.

Per Salvatorem nostrum S.

Ἐπειδὴ, παναγιώτατε Κύριε, ἐδηλώθη μοι, τὴν ἁγιότητά σε, ἃ πρότερον ἔγραψα, σφόδρα εὐνοϊκῇ ψυχῇ δέξασθαι, ταύτῃ ἐγὼ νῦν θαῤῥήσας, αὖθις τῇ ἁγιότητί σε ἐτόλμησα προσφωνεῖν, τῆς ἴσης τεύξεσθαι συγγνώμης ἐλπίζων, Πρῶτον μὲν ἓν, ὑπὲρ τῆς πατρικῆς χρηστότητός σε ταύτης, χάριν ἔχω μετ' αὐθὲς τὴν προσήκουσαν. Εἶτα δὲ, βιβλιάριόν τι πέμπω, τὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ὅλης κεφάλαια περιέχον, ὅπως ἢ σε ἁγιότης βλέπῃ τὴν θρησκείαν ἡμῶν, τίς ἐστι, καὶ, εἰ ἄρα τῇ παρὰ ταῖς τῆς ἁγιότητός σε Ἐκκλησίαις Διδασκαλίᾳ συμφωνεῖμεν, ἤ τι τάχα διαφωνεῖν ἐστιν, ὅπερ ἐκ ἂν θέλοιμι. Δέομαι δὲ μεγάλως

Quandoquidem, sanctissime Domine, significatum mihi est: Sanctitatem tuam meas priores literas, magna cum benevolentia accepisse: Hac ego nunc fretus, denuo Sanctitatem tuam appellare ausus sum: quod æque nunc, atque antea, veniam me consecuturum sperem. Principio igitur pro paterna ista bonitate gratiam habeo, quam debeo, reverenter. Deinde, libellum quendam mitto, fidei nostræ totius capita continentem: vt S. tua videat, quænam sit Religio nostra: &, num cum doctrina Ecclesiarum S. tuæ consentiamus, an vero aliquid fortasse dissentiat: quod sane nollem.

λως τὴν ἐγιότητά σε, αὐτὸ, μετὰ τῆς αὐτῆς, ἧς τὰ πρότερα, εὐνοίας δέχεσθαι, καὶ, εἰμὴ βαρύ, τὴν σοφωτάτην ἑαυτῆς περὶ τέτων κρίσιν εὐνοϊκῶς δηλῶν, εἰ ἄρα, τῷ Θεῷ διδόντος, τὰ αὐτὰ ἐν Χρι-ῷ Φρονοίημεν. Ἐῤῥωσο, παναγιώτατε Πάτερ, σὺν τῇ παρ' ὑμῖν Ἐκκλησίᾳ πάσῃ, ἐπὶ μήκιστον, τὴν χριστοσεβῆ μὲ σπουδὴν μετὰ πατρικῆς διαθέσεως σκοπῶν. Ἐν Τυβίγγῃ, τῇ 15. μηνὸς μαιμακτηριῶνος, ὃν Σεπτέμβριον καλέμεν, ἔτει τῆς Σωτηρίας ΑΦΟΔ.

lem. Magnopere autem S. tuam oro: vt eum pari, qua priora mea, benevolentia accipiat: ac, nisi grave sit, sapientissimum suum de his capitibus judicium benevole significet: si forte, Deo dante, idem in Christo sentiamus. Vale, sanctissime pater, vna cum tota vestra Ecclesia, quam diutissime: pium studium meum, paterna animi inclinatione spectans. Tubingæ, 15. Septembr. Anno Salutis 1574.

Ἰάκωβος ὁ Ἀνδρέᾳ, τῆς Θεολογίας Διδάσκαλος, τῆς τε ἐν Τυβίγγῃ Ἐκκλησίας Προπόσιτος, καὶ τῆς ἐνταῦθα Ἀκαδημίας Καγκελλάριος.

Jacobus Andreæ, Theol. D. & Tybing. Ecclesiæ Præpositus, Academiæque Cancellarius.

Κἀγὼ Μαρτῖνος ὁ Κρέσιος, Λατινικὸς καὶ Ἑλληνικὸς ἐνταῦθα Διδάσκαλος, συνήνεσα

Et ego Martinus Crusius, latin. & Græcæ linguæ hic Professor, consensi.

ΕΤΕΡΑ

ΕΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

Τῷ παναγιωτάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, Κυρίῳ Ἱερεμίᾳ, Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινοπόλεως, νέας Ῥώμης, Κυρίῳ Θεοφιλεστάτῳ.

Χαίρειν ἐν Χριστῷ.

Ἐδεξάμεθα τὴν τιμίαν ἐπιστολὴν τῆς ἁγιότητός σε, Θεοφιλέστατε Κύριε, ἐνισταμένῳ τῷ νῦν ἔτει, ἣ τοσοῦτῳ μείζονα τὴν χαρὰν ἤνεγκεν ἡμῖν, ὅσῳ μετὰ διακαεστέρᾳ τῇ πόθῳ, πολὺν ἤδη χρόνον ἡμῖν προσεδεδόκητο. Εὐχαριστοῦμεν οὖν ἐκ ψυχῆς, πρῶτον μὲν, τῷ ἀληθινῷ ἡμῶν Θεῷ, καὶ Σωτῆρι Χριστῷ, ἔπειτα δὲ, τῇ τιμίᾳ σε ἁγιότητι, τῷ μὲν, ὅτω πατρικῶς τὸ πρᾶγμα οἰκονομηκότι, τῇ δὲ, ὅτω φιλοφρόνως πρὸς ἡμᾶς ἐχηκούσῃ, καὶ ἐχούσῃ. Τῷ γὰρ ὄντι, οὐδαμῶς μικρὸν τὸ εὐεργέτημα, οὐδὲ μικρὰ ἡ τιμὴ, τὸ, ἐν ὅτῳ ὑψηλῷ βαθμῷ ἀξιώματος ὄσαν τὴν ἁγιότητά σε, ἡμᾶς πάμπολυ αὐτῆς ὑποβεβηκότας, ἀποκρίσεως ἀξιῶσαι. Ποίας δὲ ἀποκρίσεως; σοφῆς μὲν, καὶ εὐσεβοῦς μάλιστα, περί τε τὸ ποιμένος τὸ καλὸν, καὶ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, πατρικῆς δὲ καὶ κηδεμονικῆς πάνυ, ὑπὲρ ἡμῶν τῆς σωτηρίας, ὅπως δηλαδὴ τῇ ὑγιεῖ πίστει, καὶ ταῖς σωτηρίοις ἐντολαῖς, ταῖς ὑπὸ τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ, διὰ τῶν θεοπνεύστων ἑαυτοῦ διακόνων προσατομέναις, ἄνευ νεωτερισμοῦ καὶ χολάνσεως ἀεὶ ἐμμένωμεν, καὶ τεντεῦθεν τῆς ἐν τοῖς οὐρανοῖς βασιλείας τυγχάνωμεν. Οὕτως ἄρα σοφῶς τε καὶ φιλοστόργως, ἡ ἁγιότης ἡ σὴ. Ἴσως τοίνυν αὐτὴ, ἡμῶν ἐδὲν μᾶλλον σπεδάζεσθαι

ALTERA EPISTOLA.

Sanctissimo & œcumenico Patriarchæ, D. Hieremiæ, Archiepiscopo Constantinopoleos, novæ Romæ, Domino pio.

S. Per Christum.

Accepimus Honorabilem Epistolam sanctitatis tuæ, pie Domine, initio nunc currentis anni: quæ tanto majus attulit nobis gaudium: quanto ardentius fuerat desiderium nostrum, quo ipsam longo jam tempore expectaveramus. Gratias itaque ex animo agimus: primum quidem, vero nostro Deo, & conservatori Christo: deinde etiam honorandæ tuæ sanctitati: illi quidem vt paterne res disponenti: huic vero, vt bene erga nos affectæ. Re enim vera, nequaquam parvum beneficium est, nec parvus honor: S. tuam, in tam alto dignitatis gradu constitutam, nos longe inferiores responso dignatam esse. At quali responso? Maxime, sapienti & pio, de pastore bono, & Regno cœlorum: paterno item, & curæ de salute nostra pleno: vt nempe in fide sana, & salutaribus primarii pastoris Christi præceptis, per Ministros S. spiritu afflatos datis, sine innovatione & claudicatione perseveremus: & proinde ad cœleste Regnum perveniamus. Adeo sapienter & amanter, sanctitas tua. Scito igitur ea, nobis nihil magis in studio esse his. Pontifex qui-

τῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης νεωτερισμὸν ἡμῖν ἐγκαλεῖ, διότι πρὸ πεν ἡκοντα ἐτῶν, διὰ ἀνδρὸς, θείᾳ ἐλλάμψει, καὶ ζήλῳ τῆς ἀληθείας, διαφέροντος, Μαρτίνε τῷ Λυτέρῳ, τὰ βελτίω διδαχθέντες, οἱ περὶ τὰς ἐνταῦθα τόπους, καὶ ἀλλαχῆ τῆς Γερμανίας πολλοὶ, τῶν ταῖς Θείαις γραφαῖς λίαν μαχομένων ἐκείνε δογμάτων καὶ παραδόσεων, ἀπεχώρησαν. Οἱ δὲ θεοσεβέστατοι Ἄρχοντες καὶ Θεολόγοι ἡμῶν, ἐπιτομὴν τῆς ἀρχαίας, καὶ ἐκ τῷ παραδείσε ἐφ' ἡμᾶς περιελθέσης, πίστεως, συγγραψάμενοι, πρὸ τεσσαρακοντατεσσάρων ἐτῶν, τῷ ἀοιδίμῳ ἐν Αὐτοκράτορσι, Καρόλῳ τῷ πέμπτῳ, τότε ἐν Αὐγέστῃ, τῶν Οὐινδελικῶν πόλει, σύναξιν ἄγοντι, ἐπιδιδόντες, τῆς ἑαυτῶν Ὀρθοδοξίας λόγον ὑπέχον, ἥτις ἐπιτομὴ καὶ Αὐγεσταία ὁμολογία διὰ τῦτο ἐπεκλήθη, ἧς ἔτι καὶ νῦν ἡμεῖς ἐχόμεθα. Ταύτην ἐν τὴν τῶν μακαριτῶν πατέρων ἡμῶν περιβόητον ἐξομολόγησιν (δι' ἣν, ἀπὸ πολλῶν μέχρι δεῦρο ἐτῶν, μυριάδες μαρτύρων ἐγένοντο) τῇ σῇ ἁγιότητι, πρὸ πέντε πε μηνῶν, πρὶν τὰ αὐτῆς περιπόθητα γράμματα ἐλθεῖν, ἐπέμψαμεν, ἐλπίζοντες, ἡμᾶς, εἰ τάχα καὶ περί τινα διαλλάττομεν ἔθιμα, διὰ τὸ πάμπολυ ἐκτετοπισμένον ἡμῶν, πάντως γ' ἔν εἰ τοῖς Κυρίοις τῆς Σωτηρίας κεφαλαίοις, μὴ νεωτερίζειν, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τε καὶ Προφητῶν, καὶ τῶν Θεοφόρων Πατέρων καὶ Πατριαρχῶν, καὶ τῶν ταῖς θεοσδότοις γραφαῖς ἐποικοδομημένων ζ'. Συνόδων, παραδοθεῖσαν πίστιν (ὅσον ἡμᾶς γε συνιέναι) περιπτύσσεσθαί τε, καὶ

dem Romanus, novitatis ſtudium nobis objicit: propterea, quod ante quinquaginta annos, a viro quodam, divinitus egregie illuminato, & æmulatione veritatis incenſo, Martino Luthero, meliora edocti noſtrates homines, & aliorum Germaniæ locorum multi, a dogmatibus & traditionibus ejus, quæ nimium S. literis repugnabant, receſſnrunt. Pietatis vero ſtudioſiſſimi Principes, Theologique, noſtri, compendium quoddam antiquæ, atque ex ipſo paradiſo ad nos derivatæ, fidei, conſcripſerunt: idque quadrageſimo quarto ab hinc anno, celeberrimæ inter Imperatores memoriæ, Carolo ejus nominis quinto, qui tunc Auguſtæ Vindelicorum, comitia agebat, exhibentes, ſuæ rectæ de Religione ſententiæ rationem reddiderunt: qui libellus, eam ob cauſam Auguſtana confeſſio appellata fuit: ex cujus ſententia nos etiam nunc pendemus. Hanc itaque notiſſimam beatorum patrum noſtrorum confeſſionem (quam a multis jam hacteaus annis, non pauca Martyrum millia ſuo ſanguine comprobarunt) tuæ ſanctitati, ante menſes circiter quinque, antequam optatas ipſius literas accepiſſemus, miſimus: ſperantes, etiamſi forte propter tantum locorum intervallum, differentia inter nos aliquorum rituum ſit: omnino in præcipuis ſaltem ſalutis conſequendæ capitibus, nos nihil novare ſed illam, quæ a ſanctis Apoſtolis & Prophetis, & Spiritum ſanctum habentibus patribus ac Patriarchis, & ſuper divinas literas ædificatis VII. Synodis, tradita eſt, fidem (quantum quidem nos intelligimus) amplecti & con-

διαφυλάττειν. Τοιγαρῶν, ἐν τῷ παρόντι ἐκ ἐκρίναμεν δεῖν, διὰ πλειόνων τῇ ἁγιότητί σε ἐνοχλεῖν, ὡς ἄλλως περὶ τὸ τὰς ἑαυτῆ ἐκκλησίας πιστότατα ποιμαίνειν, ἢ τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν αὐτῶν φέροντα φιλαγρύπνως σπεδάζειν, ἀσχολωτάτῃ ἔσῃ, ἀλλὰ τὴν σοφωτάτην αὐτῆς, ἢ θεοσεβεστάτην, περὶ ἧς ἐπέμψαμεν ὁμολογίας, κρίσιν, ἢ ἀπόκρισιν περιμένειν, ἣν ἢ ἐν τῷ ἱκνουμένῳ καιρῷ (μόνον μὴ ἐπαχθεῖς τῇ ἁγιότητί σε ὦμεν) ἡμῖν πατρικῇ ψυχῆς διαθέσει γίνεσθαι, μετὰ πάσης εὐλαβείας ἢ ταπεινώσεως δεόμεθα, εἰ ἄρα ὁ Οἰκτίρμων ἐράνιος Πατὴρ, διὰ τὸν ἀγαπητὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν, τὸν μόνον κοινὸν σωτῆρος ἡμῶν, ἡμᾶς ἑκατέρωθεν ποίησαιεν, εἰ ἢ πλεῖον ἀλλήλων ταῖς οἰκήσεσι διωρίσμεθα, ἀλλὰ τῇ περὶ τὴν Ὀρθοδοξίαν γε συναφείᾳ ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι, ἢ τὴν Κωνσαντίνε τε, ἢ τὴν Τυβίγγαν, Χριστιανικῆς ὁμοδοξίας ἢ ἀγάπης δεσμῷ ἀλλήλαις συνδεῖσθαι, ἔτινος ἐδὲν ἂν ἡμῖν εὐκλότερον γένοιτο. Παύλως γὰρ, ἐδὲν θεμέλιον ἄλλον τῆς πίστεως (κατὰ τὴν Φιλοφρονεστάτην τῆς αἰδιότητός σε εὐχὴν) παρὰ τὸν κείμενον (ὅς ἐστιν ὁ ἀκίνητος ἀκρογωνιαῖος λίθος, Χριστὸς, ἡ αὐτοαλήθεια) τηρεῖν σὺν Θεῷ ἐνθυμέμεθα, ἀνεωτερίστως τε ἢ ἀχωλάντως. Ἐῤῥωσο, παναγιώτατε Κύριε, μετὰ τῆ σεμνοτάτης σε Πρεσβυτερίε, ἐπιπολὺ τῆς Χριστωνύμε ποίμνης εὐλυχῶς προνοῶν. ἢ ἡμᾶς συγγνώμης τε ἀξιῶν, ἢ εἰς τὴν παλρικήν σε κηδεμονίαν εὐνοϊκῶς ἀναλάμβανων. Ἀπὸ Τυβίγγης, τῇ κ. Μηνὸς Μαρτίε, ἔτει τῆς Σωτηρίας ᾳ φ ο ε.

Ἰάκωβος ὁ Ἀνδρέα, τῆς Θολογίας Διδάσκαλος, τῆς τε ἐν Τυβίγγῃ Ἐκκλησίας Πραιπόσιτος, ἢ τῆς ἐνταῦθα Ἀκαδημίας Κυγκελλάριος.

Μαρτῖνος ὁ Κρύσιος, ἐν Τυβίγγῃ τῆς Λατινίδος τε ἢ Ἑλλάδος παιδεύσεως Διδάσκαλος.

conservare. Ideo, inpræsentia non judicavimus, plus molestiæ exhibendum S. tuæ: vt quæ alias circa suas Ecclesias fidelissime pascendas, & salutis viam vigilanter tradendam, occupatissima sit: sed eius sapiens, & pium maxime, de confessione a nobis missa, judicium & responsum expectandum: quod etiam suo tempore (modo ne S. tuæ molesti simus) nobis paterno animo mitti, reverenter & humiliter oramus: si forte misericors pater cœlestis, per dilectum suum filium, vnicum conservatorem nostrum vtrobique faciat: vt nos etiamsi longissima locorum intercapedine disiuncti simus: attamen recto de Religione sensu, propinqui invicem fiamus: & Constantini vrbs Tybingaque, Christianæ concordiæ & charitatis vinculo mutuo copulentur: quo nihil optatius contingere nobis posset. Prorsus enim nullum aliud fundamentum fidei (sicut amantissime sanctitas tua precatur) præter id, quod positum est (qui est immotus ille angularis lapis, Christus, ipsa veritas) retinere, Deo juvante, cogitamus: exclusa omni innovatione & claudicatione. Vale, sanctissime Domine, cum venerabilibus Presbyteris tuis: Christiano gregi diu feliciter providens: nosque venia dignans, & in paternam tuam curam benevole recipiens. Tybinga 20. Martii, anno CIↃ IↃ LXXV.

Jacobus Andreæ, Theol. D. Ecclesiæ Tybing. Præpositus, & Academiæ hujus Cancellarius.

Martinus Crusius, Tybingæ latinus & Græcus Præceptor.

ΙΕΡΕΜΙΑΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.

HIEREMIAS MISERICORDIA DEI
ARCHIEPISCOPVS CONSTANTINOPOLEOS,
NOVAE ROMAE, ET OECVMENICVS PATRIARCHA.

Τοῖν σοφωτάτοιν καὶ λογιωτάτοιν ἀνδροῖν, τῶτε τῆς Θεολογίας Διδασκάλῳ, Κυρίῳ Ἰακώβῳ τῷ Καγκελαρίῳ, καὶ Κυρίῳ Μαρτίνῳ τῷ Κρησίῳ, εὖ πράτ-

Sapientibus & doctissimis Viris: Theologiæ Doctori, D. Jacobo Cancellario, & Martino Crusio, S.

Ἰδὲ σὺν Θεῷ, Ἄνδρες Σοφώτατοι Γερμανοὶ, κατὰ Πνεῦμα Υἱοὶ τῆς ἡμῶν Μετριότητος ἀγαπητοὶ, τὰ ὑμῖν πρὸ πολλοῦ ποθούμενα, καὶ ἐκ μέσης πρὸς ὑμῶν ζητηθέντα τῆς ψυχῆς, γράμματα, τελειωθέντα, τῇ ὑμῶν πέμπομεν ἀγάπῃ, μεθ' ἧς προσήκει πνευματικῆς εὐφροσύνης, καὶ τῆς τε προσώπου πατρικῆς πρὸς τὰ τέκνα ἱλαρότητος. Εὐχόμεθα δὲ Θεῷ, καὶ τῇ παμμακαρίστῳ αὐτοῦ Μητρὶ, εὐφρανεῖν ὑμᾶς κατὰ τὸν διπλοῦν ἄνθρωπον. Ἂν δέ γε τυχὸν ἔντισι τῶν δογμάτων τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, κατὰ πρώτην ὄψιν ἐκ εὐφρανεῖ, ὅμως πεπείσμεθα, Σοφοὺς ὄντας, πλήρεις τε παιδεύσεως καὶ Φρονήσεως, μηδὲν ἄλλο προτιμήσειν ὑμᾶς, εἴτε δηλονότι νομοθεσίαν καινοτόμον, ἀντικρυς ἀντιφερομένην τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Εὐαγγελικῇ Φιλοσοφίᾳ, εἴτε χρόνον, ᾧ ἄλλως ἐν ἄλλοις κατεχρήσασθε δόγμασιν, εἴτε συνηθείᾳ παραλόγῳ (ἀν-

Ecce, Dei beneficio, sapientes Germani, filii Spirituales mediocritatis nostræ dilecti, id scriptum, quod jampridem optavistis, & summa animi affectione requisivistis, ad finem perductum, vestræ mittimus Charitati, quo decet Spirituali gaudio, & paterna vultus erga filios hilaritate. Precamur autem Deum, & beatissimam matrem ejus: vt illud vos exhilaret, quantum ad vtrumque hominem, externum & internum. Quod si forte in nonnullis Dogmatibus nostræ pietatis, primo aspectu exhilaraturum non sit: tamen persuasum habemus, vos, qua sapientia, eruditione, & prudentia estis, aliud nihil præfaturos: scilicet nec sanctionem vllam novam & aperte Evangelicæ Domini nostri Philosophiæ repugnantem: nec tempus, quo aliter in aliis abusi estis Dogmatibus: nec consuetudinem

(ἄνθρωποι γὰρ ὄντες ἅπαντες, ἐπισφαλεῖς ἔχομεν καὶ τὰς ἐπινοίας ἡμῶν, κατὰ τὸν Σοφὸν Σολομῶντα) τῆς ἀληθείας αὐτῆς, μᾶλλον δὲ ἐπεῖν τῆς αὐτοαληθείας, καὶ αὐτοσοφίας, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ᾧ οἵ τε θεῖοι μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Κανονικοὶ αὐτῶν καὶ σωτηριώδεις λόγοι, αἵ τε Οἰκουμενικαὶ καὶ μερικαὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων Σύνοδοι, καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας Θεολογικώτατοι Κήρυκες, ἀριδήλως συμφωνοῦσι, καὶ τοῖς τὰ ἐκείνων ἔργῳ φυλάττουσιν ἐντάλματα, σωτηρίαν πάντως, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν, προξενοῦσιν, ὥσπερ αὖ τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ παραβαίνουσι, τὴν αἰώνιον κόλασιν καὶ κατάκρισιν. Ἐὰν οὖν θέλητε, καὶ εἰσακέσητέ μου (φησὶν ὁ Κύριος) τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθαι. Οὕτω δὴ καὶ ἡ Μετριότης ἡμῶν ὡς Χριστοῦ Διάδοχος τῶν ἐκείνου ἐλέει, τῇ ὑμῶν παρανεῖ ἀγάπῃ. Εἴθε συμφρονήσοιτε τῇ ἡμετέρᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ. Ὅπερ εἰ ἀληθῶς καὶ ὁλοψύχως ἔργοις ποιήσετε, χαρὰ πάντως ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς ἔσαι, ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῆς ἑκατέρων ἐκκλησίας, τῇ εἰς δόξαν Χριστοῦ γενήσεσθαι ἐλπιζομένῃ.

dinem absurdam. (Nam cum homines simus omnes: lubricas etiam cogitandi rationes habemus: vt apud sapientem Solomonem est) antelaturos veritati, vel (vt rectius dicam) ipsi veritati, & ipsi sapientiæ, Domino nostro Jesu Christo, cum quo & divini ipsius Discipuli Apostolique, & Canonica ipsorum salutariaque Scripta, & universales atque particulares sanctorum Patrum Synodi, & summi Ecclesiæ Theologi ac præcones, manifeste consentiunt: & iis, qui illorum mandata factis servant, omnino salutem & cœleste Regnum conciliant: sicut e contrario, resistentibus & transgredientibus, æternas pœnas & condemnationem. Si igitur volueritis, meque audiveritis (inquit Dominus) bona terræ comedetis. Eodem sane modo etiam nostra mediocritas, vt Christo pro misericordia ejus vicaria succedens, vestram adhortatur charitatem. Vtinam consentiatis cum nostra, quæ Christi est, Ecclesia. Quod si vere, & ex animo toto, reipsa feceritis: gaudium absque dubio in cœlo & in terra erit, ob vtriusque Ecclesiæ conjunctionem: quæ ad gloriam Christi futura speratur.

Μηνὶ Μαΐῳ, ἰνδικτιῶνος τετάρτης.

MENSE MAIO, INDICTIONE IIII.

ΠΡΩΤΗ

Ἀπόκρισις πρώτη Παϱιάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Κυρίου Ἱερεμίου, πρὸς τὴν Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν, πεμφθεῖσα εἰς Τύβιγγαν: ἄφος.

Responsum primum Patriarchæ Constantinopolitani, D. Hieremiæ, ad Augustanam Confessionem, missam in Tybingam: 1756.

Δεξάμενοι τὰ παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης πεμφθέντα ἡμῖν γράμματα, τό, τε βιβλιάριον τὸ τὰ κεφάλαια τῆς ὑμῶν πίστεως περιέχον, καὶ τὴν ἀγάπην ἀποδεχόμενοι, τὸ συμφωνεῖν ἡμῖν καὶ διαφωνεῖν σαφηνίσομεν, κατὰ τὴν ἀξίωσιν ὑμῶν. Τὸ γὰρ τῆς ἀγάπης χρῆμα, πλήρωσιν ἔχει Νόμου, καὶ Προφητῶν. Πληροῦσθαί γε μὴν αὐτὴν φαμὲν, οὐ ψιλαῖς μόνον ῥημάτων προφοραῖς, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς πράγμασι, καὶ τοῖς ἔργοις, μαρτυρουμένην καλῶς. Ὥσπερ δὴ καὶ οἱ πολυτελέστατοι τῶν λίθων, οὐ λόγοις τὸν ἔπαινον δέχονται, ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας ἐνεργείας παρὰ τοῖς γινώσκουσι τῶν ἀνθρώπων θαυμάζονται. Ταύτην καὶ ὑμεῖς ἐμφανίσαντες πρὸς ἡμᾶς τὴν ἀγάπην, ἄνδρες σοφώτατοι Γερμανοὶ, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ἀναματτόμενοι καύχημα, ἡμῖν ταῦτα κοινωνήσαντες, ἐγνωρίσατε.

Ἀποκρινόμενοι οὖν, οὐδὲν οἰκοθεν λέξομεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Ἁγίων καὶ Οἰκουμενικῶν ἑπτὰ Συνόδων, ἃς καὶ ὑμεῖς καλῶς ποιοῦντες, ὡς γράφετε, ἐργάζεσθε καὶ ἀποδέχεσθε, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῶν θεόν Διδασκάλων καὶ ἐξηγητῶν τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς, ἣν ἡ τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ ἐκκλησία, γνώμῃ κοινῇ ἀπεδέξατο, ὡς λόγοις καὶ θαύμασιν, οἷα περ ἕτερος Ἥλιος, τὴν οἰκουμένην ἐφώτισαν. Ἅτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν αὐτοῖς πνεύσαντος, καὶ δι' αὐτῶν λαλήσαντος· ἃ δὴ ἀπαρεν-

Cum literas dilectionis vestræ, & libellum, qui capita Religionis vestræ continet, acceperimus, probata charitate vestra, declarabimus, in quo nobis vobiscum conveniat, & in quo non conveniat, sicut petitis. Charitate enim impletur Lex & Prophetæ. Impleri tamen eam dicimus non nudis tantum verbis, sed re ipsa & factis: sicut nec nobilissimis gemmis sufficit orationis laus, sed sua propria vi & virtute comprobationem apud intelligentes inveniunt. Talem charitatem cum vos declaraveritis erga nos, sapientissimi Germani: & hujus gloriationem susceperitis: nobiscum de his rebus communicavistis.

Respondebimus ergo, nihil nostrum adferentes, sed ex sanctis septem Oecumenicis Synodis (quas & vobis probari, recte scribitis) & ex sententia Sanctorum Doctorum, Interpretumque divinitus inspiratæ Scripturæ: quos Catholica Christi Ecclesia vnanimi consensu recepit: quando oratione & miraculis, tanquam alter Sol, orbem terrarum illustrarunt: cum Spiritus S. in eis spiraverit, per eosque locutus fuerit, quæ in æternum immo-

ἀπαρασάλευτα εἰς αἰῶνας ἔσαι, ὡς τῷ τῦ Κυρίε λόγῳ τεθεμελιωμένα.

Ἡ γὰρ τῦ Χριςῦ ἐκκλησία, κατὰ τὸν θεῖον Παῦλον εἰπεῖν, σῦλος ἐςὶ καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. Ἧς πύλαι ᾅδε, κατὰ τὴν θεσπεσίαν τῦ Κυρίε ἐπαγγελίαν, ἐ κατισχύσσι· κἂν τινές τι παρασύρωσιν ἀλλόκοτα φανταζόμενοι, αὕτη μένει ἀδὲν ἧττον ἀσφαλὴς ἢ ἀκρά-δαντος, ἐσηριγμένη παγίως ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ οἷς ἐπεςήριχται ἡ ἀλήθεια. καὶ γὰρ οἱ τῆς τῦ Χριςῦ ἐκκλησίας, ὅλοι τῆς ἀληθείας εἰσὶ, καὶ οἱ μὴ τῆς ἀληθείας ὄντες καθάπαξ, ἀδὲ τῆς Χριςῦ ἐκκλησίας εἰσὶν. Ὅθεν ἡμεῖς ἀληθείας ςοιχοῦντες, τὸν ὑγιῆ λόγον, εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἀληθῦς πίςεως συνεισφέρομεν. Καὶ τῦτῳ εὐχῆς δεόμενοι τῆς παρὰ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον, ἵνα τῇ Θείᾳ χάριτι αὐτῦ, ὁ ἡμέτερος νῦς, εἰς ὁδὸν εἰρήνης κατευθυνθείη.

immota manebunt, vtpote in verbo Domini fundata.

„Ecclesia enim Christi, (vt cum „Paulo loquamur) columna est, & fun„damentum, veritatis: cui ne portæ quidem inferorum, (vt divina Domini promissio habet,) prævalebunt. Etiamsi enim aliqui monstrosa imaginatione alipuid pervertant: nihilominus tamen ea manet stabilis & inconcussa: fundata firmiter in petra, & iis, quibus innititur veritas. Etenim qui in Christi Ecclesia sunt, totos se veritati dediderunt: & qui se non totos dediderunt veritati, ne in Christi quidem Ecclesia sunt. Vnde nos in veritatis via incedentes, sanum sermonem conferimus ad veræ fidei ædificationem: qua in re precibus indigemus eorum, qui Dominum diligunt: vt divina ejus gratia mens nostra in viam pacis dirigatur.

ΚΕΦΑΛ. ά.

Περὶ τῦ ἑνὸς καὶ τρισυποςάτε Θεῦ.

Τοίνυν τὸ πρῶτον ὑμῶν Κεφάλαιον, τὸ διαλαμβάνον τὸ δόγμα, εἴτε ἅγιον Σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἁγίας Συνόδε, περὶ τῆς μιᾶς τρισυποςάτε καὶ ὑπερεσίε ὐσίας τῦ Θεῦ, καλῶς ἔχειν, καὶ ἐυσεβῶς ὑμῖν διακηρύτλεθαι, βεβαιῶμεθα.

Πλὴν, ὅτι ἡ κατὰ Νίκαιαν αὕτη σύνοδος καὶ αἱ λοιπαὶ συνάδεσαι αὐτῇ ἐθέσπισαν, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τῦ Πατρὸς ἐκπορεύεθαι. Ἡ γὰρ ὁμολογία τῆς ὑγιαινόσης πίςεως τῶν Χριςιανῶν, τὸ ἱερώτατον Σύμβολον (ὅπερ ὑπὸ τῶν (τιή) Θεοφόρων Ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ

CAPVT I.

De vno et trino Deo.

Primum igitur caput vestrum, quo Decretum, seu sanctum Symbolum S. Nicænæ Synodi allegatur, videlicet de vnitate Essentiæ divinæ, omnem essentiam excedentis, in tribus personis consistente, recte se habere, & pie a vobis asseri affirmamus.

Interim hoc excipimus: quod Nicæna hæc Synodus, & cæteræ, quæ huic consonant, statuunt: Spiritum S. e patre procedere. Confessio enim sanæ Christianorum Fidei, sanctissimum scilicet illud symbolum (quod a CCCXVIII. divinis sancto Spiritu præditis, Patribus,

Νικαίᾳ ἐξετέθη τὸ πρότερον, τετελείωται δὲ ὑπὸ τῶν (ρ'ν,) ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπερ καὶ αἱ λοιπαὶ Οἰκουμενικαὶ πέντε σύνοδοι ἐπεσφράγισαν, μηδὲν προσθεῖσαι μηδ' ἀφελόμεναι, ὡς τὸ αὐτὸ συνάδουσαι, ὡς καὶ οἱ μέσον τῶν Ἱερῶν τούτων Συνόδων ἀναλάμψαντες Θειότατοι Ἄνδρες, τρανώτατα ὡμολόγησαν, καὶ ἡμεῖς οὕτω καθομολογοῦμεν χάριτι Θεοῦ σὺν αὐτοῖς) οὕτω τρανώτατα φανερῶς, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Ὡς ἡ καλὴ ὁμολογία οὕτω πῶς ἔχει, ὡς ἐκτίθεται αὐταῖς λέξεσι.

qui Nicææ fuerunt, initio editum est: postea vero a CL. Constantinopoli Patribus perfectum: atque a cæteris V. Oecumenicis Synodis obsignatum est: quæ nihil nec addiderunt nec dempserunt, tanquam idem sentientes: quemadmodum &, qui inter has sanctas Synodos claruerunt, divinissimi viri apertissime confessi sunt, nosque iisdem gratia Dei assentimur) sic apertissime statuit: Spiritum S. e Patre procedere Nam hæc est illa pulchra confessio ad verbum.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα. Σταυρωθέντά τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς· καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. Εἰς μίαν Ἁγίαν

Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ: visibilium omnium & invisibi„lium. Et in vnum Dominum Iesum „Christum, filium Dei vnigenitum, ex „Patre genitum ante omnia secula: lu„men e lumine, Deum verum e Deo „vero: genitum, non factum: eiusdem cum Patre substantiæ: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, „e cœlis descendit: atque incarnatus est „ex Spiritu S. & Maria virgine, homo„que factus est. Crucifixus etiam pro „nobis sub Pontio Pilato, passus & se„pultus, tertia die resurrexit secundum „scripturas. Idem ascendit ad cœlos: „sedet ad dextram Patris: rediturus est „cum gloria, vt judicet vivos & mor„tuos: cuius Regni non erit finis. Et „in Spiritum S. dominum & vivificum: „qui e patre procedit, qui cum Patre & „Filio simul adoratur et simul glorificatur: „qui per Prophetas locutus est. In vnam „sanctamCatholicam & Apostolicam Ecclesiam.

Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν Βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Οὗτος ὁ τῆς ἀληθοῦς πίστεως θησαυρὸς, ὃς Πνεύματι θείῳ ἐσφράγισθαι, ἵνα μή τις τι ἐκ τούτου ἀφέληται, ἢ νόθον ἐπεισαγάγῃ. Αὐτὸ τὸ Θεῖον καὶ Ἱερώτατον καὶ τέλειον πάντοθεν τῆς Εὐσεβείας ἡμῶν σημεῖον, ἡ ὁμολογία τῶν Ἁγίων Πατέρων πάντων, ὁ ὅρος τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὃν ἐνστερνιζόμενοι καὶ ἀσπαζόμενοι, καὶ μετὰ παῤῥησίας ὁμολογοῦντες, ἀσινῆ καὶ ἀκίβδηλον, ὡς Θεοφορήτων Ἱερῶν Πατέρων, θείαν παρακαταθήκην, μέχρι τέλους φυλάττομεν. Ἵνα ταῖς πρεσβείαις τῶν ἐκθεμένων αὐτὸ, καὶ φυλαξάντων, ὡς δῶρον καθαρὸν τὴν καλὴν ὁμολογίαν καὶ ἡμεῖς προσενεγκόντες τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι, τῆς τε αἰωνίου ἐλευθερωθῶμεν κολάσεως, καὶ τῆς διαιωνιζούσης ἐν Χριστῷ ἀπολαύσωμεν θείας βασιλείας, ἧς καὶ τύχοιμεν χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ἀμήν.

„clesiam. Confiteor vnum Baptisma in „remissionem peccatorum. expecto re„surrectionem mortuorum, & vitam fu„turi seculi, Amen.

Hic est veræ fidei thesaurus: qui diuino Spiritu obsignatus est, vt ne quis inde aliquid auferat, neve adulterinum quid introducat. Hoc ipsum pietatis nostræ divinum, & sanctissimum & vndique perfectum signum: hic Christianismi limes: scilicet hæc cunctorum sanctorum Patrum confessio. Hunc limitem complexu pectoris nostri tenentes, ac cum fiducia confitentes, indelibatum & incorruptum, tanquam divinum, divino spiritu plenorum Patrum depositum, ad extremum vsque custodimus, vt intercessionibus eorum, qui illud in medium attulerunt & custodiuerunt, etiam nos, pulchra hac confessione tanquam dono mundo, S. Trinitati oblata, tum æterna liberemur pœna: tum divino sempiternoque regno in Christo fruamur, quod vtinam munere eius consequamur, Amen.

ΚΕΦΑΛ. γ'.

Περὶ τῶν τῆς πίστεως ἄρθρων.

Ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν κεφαλαίων ὑμῶν ἐρχόμενοι, τὸ διεξερχόμενον περὶ τῶν τῆς πίστεως ἄρθρων (ὡς ἀκόλουθον) φαμέν. Ὅτι ἡ ἀληθὴς καὶ μόνη τῶν χριστιανῶν θεία πίστις, ὑπὲρ νοῦν ἔσα καὶ λόγον, ὡς ὄντως ὑπάρχουσα ὁμολογία ἀληθεστάτη τοῦ ἐν τριάδι Θεοῦ, ἐν τούτοις ἐν συνόψει τοῖς κεφαλαίοις, περιέχεται. Ἃ πιστεύων πᾶς ὀρθῶς, καὶ σωθῆναι θέλων, ὀφείλει ὁμολογεῖν.

Ταῦτα

CAPVT III.

De Articulis Fidei.

Accedimus jam ordine sic jubente, ad tertium caput vestrum: in quo Articuli Fidei recensentur, vbi sic dicimus. Veram & solam Christianorum divinam Fidem, quæ rationem & mentem superat (quippe quæ vere est verissima trini Dei confessio) his, sub compendio, capitibus contineri: quæ omnis, qui recte credit, & salvari vult, confiteri debet.

Ταῦτα δὲ τὰ κεφάλαια, τὰ καὶ ἄρθρα τῆς Πίστεως λεγόμενα, ὡς ἀρχαὶ καὶ θεμέλιοι, εἰς δυοκαίδεκα ἀριθμῆνται, τὸν τύπον σώζοντα τῶν θείων Ἀποστόλων Χριστοῦ. Καὶ τρία μέν εἰσι περὶ τῆς Μακαρίας Τριάδος, ἓξ δὲ, περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τρία ἔτι περὶ τῆς Συντελείας.

Καὶ πρῶτον μὲν τῶν κεφαλαίων, ὅτι ἓν τὸ Θεῖον τῇ φύσει, καὶ οὐ πολλά, καὶ ἐν τῇ δυνάμει, καὶ ἀρχῇ, καὶ παντοκρατορίᾳ, καὶ κυριότητι.

Δεύτερον δὲ, ὅτι τρία τοῦτο τὸ Θεῖον, καὶ ἔχ ἓν πρόσωπον, εἰ καὶ ἓν καὶ ἀδιαίρετον τῇ Θεότητι. Τὸ μὲν, ἀγέννητον· τὸ δὲ γεννητὸν. Τὸ δὲ, ἐκπορευτὸν. Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα, καλούμενα παρὰ τοῖς θεολόγοις καὶ λεγόμενα.

Τρίτον δὲ, ὅτι αὕτη ἡ Τριας, τῶν ὅλων ἐστὶ δημιουργὸς, ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα παραγαγοῦσα, καὶ ὑπὸ χρόνον, νοητά τε καὶ αἰσθητὰ, ὁρατὰ καὶ ἀόρατα.

Τέταρτον, ὅτι διὰ τὸ προνοεῖσθαι ἡμῶν τὸν ἐν τριάδι Θεὸν, εὐδοκίᾳ Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ λόγος μένων ἀναλλοίωτος καὶ ἀτρεπτος τῇ Θεότητι, ἀπαθῶς καὶ ἀρρεύστως δι' ἡμᾶς ἐγένετο σάρξ, τελείαν τὴν φύσιν ἡμῶν ἐν ἀτόμῳ προσλαμβανόμενος.

Πέμπτον, ὅτι ἐκ Παρθένου ἐτέχθη, πεῖραν μὴ λαβούσης ἀνδρὸς, ὡς καὶ πρὸ τόκου, καὶ ἐν τόκῳ, καὶ μετὰ τόκον ὑπ' αὐτοῦ φυλαχθείσης Παρθένου.

Ἕκτον, ὅτι σαρκὶ πέπονθε δι' ἡμᾶς, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ τέθνηκεν ἐκ-

Horum capitum, (quæ & Articuli Fidei dicuntur: & sunt principia quædam ac fundamenta) duodecim numerantur, pro duodenario divinorum Apostolorum Christi numero. Tria de beata Trinitate loquuntur, sex de Filii & Verbi incarnatione: rursus tria de consummatione seculi.

Primum caput affirmat, Divinitatem esse natura vnum, non multa: & vnum potestate, Imperio, omnipotentia, & dominatione.

Secundum, tres esse hujus vnius personas, non vnam, quamvis vnum sit divinitate, divisionis expers. Vnam, ingenitam: alteram, genitam: tertiam, procedentem: quarum nomina apud Theologos sunt, Pater, Filius, & Spiritus.

Tertiam, hanc Trinitatem omnium rerum esse effectricem: quæ e nihilo eas produxerit, & in tempore: tum quæ sub intelligentiam, tum quæ sub sensum cadunt: tum, quæ aspectabiles sunt, tum quæ oculorum obtutum effugerunt.

Quartum, quia curam nostri trinus ille Deus gesserit: propensa patris voluntate, accedente Spiritus operatione, verbum, nulla divinitatis alteratione & mutatione, nulla passione & fluxu interveniente, propter nos factum esse carnem, natura nostra perfecte momento temporis assumpta.

Quintum, e virgine viri experte natum esse: Virginitate ejus, & ante partum, & in partu, & post partum, ab illo custodita.

Sextum, carne propter nos passum esse, in crucem sublatum esse, mortuum esse

ἐκουσίως, καὶ ἐ τῇ θεότητι, αὕτη γὰρ ἀπαθής.

Ἕβδομον, ὅτι ἀνέστη αὐτεξουσίως τριήμερος, καὶ τοῖς Μαθηταῖς ἐνεφανίσθη πολλάκις.

Ὄγδοον, ὅτι μετὰ τεσσαρακοστὴν ἡμέραν τῆς ἐγέρσεως αὐτοῦ, εἰς οὐρανὲς ἀνελήφθη, καθορώντων τῶν Μαθητῶν, καὶ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἐκάθησεν, ὁμόδοξον καὶ συμπροσκυνούμενον, τὸ ἀχώριστον καὶ ὁμόθεον ἀποδείξας αὐτοῦ σῶμα.

Ἔνατον, ὅτι ἐλεύσεται πάλιν εἰς τὴν γῆν ἀπ' οὐρανοῦ, μετὰ τῆς πατρικῆς δόξης, καὶ παρέξει, τὴν μὲν βασιλείαν αὐτοῦ τοῖς τότε θέλοις, τοῖς δὲ ἀσεβέσι τὴν κόλασιν.

Δέκατον, ὡς ἐξαναστήσει πᾶσαν ἡμῶν τὴν φύσιν, τῶν ψυχῶν ἑνωθεισῶν τοῖς ἐξ ἀρχῆς σώμασιν, οἷς συνέζησαν, ἐν μιᾷ ἡλικίᾳ, εἰς ἀνταπόδοσιν τῶν βεβιωμένων, καὶ ἄφθαρτα τὰ σώματα ἔσονται.

Ὅτι δὲ κρινεῖ, ζῶντας, καὶ νεκρὲς.

Ἑνδέκαλον, καὶ τὲς μὲν ἀπίστες κολάσει, δοξάσει δὲ τὲς εὐσεβεῖς, καὶ τὲς κατ' ἐντολὴν περιπατήσαντας.

Δωδέκατον ὅτι ἡ μετὰ, ταῦτα ζωὴ αἰώνιος ἔσαι, ὡς ἀφθαρτωθέισης τῆς φύσεως.

Ἐν τούτοις τοῖς κεφαλαίοις, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ περιέχεται, ὅτι εἷς Θεὸς, εἷς Κύριος, ὁ Πατὴρ, σὺν Υἱῷ, καὶ τῷ Πνεύματι. Ἐπεὶ καὶ Θεὸν τὸν Πατέρα, καὶ Θεὸν ἐκ Θεοῦ τὸν Υἱὸν, καὶ Κύριον ὀνομάζει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ὁμοούσιον φησι τὴν Τριάδα, ὁμόδοξόντε τὸν Πατέρα τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Πνεύματι. Καὶ ἅμα τε αἰώνιον, παντοκράτορα, ποιητὴν. Ὡς καὶ

esse volentem: non autem divinitate quippe quæ pati non possit.

Septimum, resurrexisse sua propria potentia, tertio die: Discipulisque sæpe conspectum esse.

Octavum, quadragesimo a resurrectione die, in cœlos assumptum esse intuentibus discipulis: sedisse ad dexteram Patris: ac pari gloria & adoratione honoratum, inseparabile suum, cum divinitate coniunctum, corpus demonstrasse.

Nonum, rediturum de cœlo in terram, paterna gloria ornatum: & servis suis daturum regnum suum, impiis vero supplicia.

Decimum, resuscitaturum vniversam nostram Naturam: ita vt animæ pristinis, cum quibus vixerant, coadunentur corporibus, vna ætate seu statura: vt præmia persolvantur vitæ actæ: & incorruptibilia fore corpora.

Judicem quoque futurum viventium & mortuorum, atque infideles pœnis affecturum: gloria vero pios, qui præcepta ejus observarunt, ornaturum.

Denique futuram vitam, in naturam nostram immortalitate recepta, æternam fore.

Hæc sunt confessionis capita, in quorum primo continetur: Vnum esse Deum, vnum Dominum, vnum Patrem, cum Filio & cum Spiritu. Patrem enim illa nominat Deum: & Filium, Deum e Deo, & Spiritum sanctum Dominum nominat: ac consubstantialem dicit Trinitatem: paremque gloria Patrem Filio & Spiritui: simul etiam æternum, omni-

καὶ Προφῆται εἶπον τὸν Θεὸν, μετὰ τῦ Λόγυ καὶ τῦ Πνεύματος· καὶ Ἄγγελοι, ἐν τρισὶν ἁγιασμοῖς ἕνα Θεὸν μέλπουσιν.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ὅτι ἔστος ὁ μόνος Θεὸς, τριὰς ὢν τοῖς προσώποις, καὶ μονὰς τῇ Θεότητι, Πατὴρ ἐστι, καὶ Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα Ἅγιον. Καὶ ὁ μὲν Πατὴρ ἀγέννητος καὶ ἀναίτιος, αἴτιος δὲ μόνος τῶν ἐξ αὐτῦ, Υἱὸς δὲ γεννητὸς, Θεὸς ἐκ Θεῦ, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Κύριον, Ζωοποιὸν, ἐκ τῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. Καὶ ὅτι μία Φύσις καὶ δόξα προαιώνιος τούτων, μία δύναμις καὶ προσκύνησις, φησὶ γὰρ, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον.

Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ ἐκδιδάσκει, ὅτι δημιουργὸς ἡ Τριὰς, ἐκ τῦ μὴ ὄντος τὰ πάντα ποιήσασα. ὅθεν τὸν μὲν Πατέρα, ποιητὴν οὐρανῦ καὶ γῆς, καὶ ἁπάντων φησί. τὸν δὲ Υἱὸν, δι' ὃ τὰ πάντα ἐγένετο. τὸ δὲ Πνεῦμα, Ζωοποιόν.

Ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ, τὰ τῆς σαρκώσεως καταγγέλλει, ὅτι ἐκ Πνεύματος Ἁγίυ καὶ τῆς Θεοτόκυ Μαρίας, ὁ Λόγος σεσάρκωται.

Ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ, ὅτι ἀειπάρθενος διεφυλάχθη ἡ Μαριάμ. ἐξ ἧς λαβὼν ὁ Λόγος σῶμα ἔμψυχον, ψυχῇ νοερᾷ καὶ θελητικῇ, ἁπλῦς ὤν, γέγονε διπλῦς δι' ἡμᾶς, ἓς ἐκ δύο τελείων τῶν φύσεων.

Ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ, ὅτι σαρκὶ ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἔπαθε, καὶ ἐτάφη, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη, καὶ ἐλεύσεται ἀπ' οὐρανῦ, κρινεῖ ζῶντας καὶ νεκρὺς, ἀνάστασις ἔσαι, καὶ ὅτι κόλασις καὶ βασιλεία αἰώνιος, ἐν τοῖς λοιποῖς ἓξ περιέχεται.

Ταῦτα

potentem, creatorem: quemadmodum & Prophetæ dixerunt Deum, cum Verbo & Spiritu: Angelique tribus sanctificationibus vnum Deum canunt.

In secundo, hunc vnum & singularem Deum, qui Personis trinitas sit, divinitate vero vnitas, Patrem esse, & Filium, & Spiritum S. Ac Patrem quidem ingeneratum, & ex nulla causa esse: causam vero solum iis, quæ ex ipso sunt, esse: Filium vero, genitum esse Deum ex Deo: Spiritum vero S. esse Dominum, vivificum, ex patre procedentem. Horum vnam esse Naturam & gloriam jam inde ante secula, vnam potentiam, & adorationem. Ait enim: qui cum patre & filio simul adoratur, & simul glorificatur.

In tertio edocet, creatricem esse S. Triadem, quæ ex nihilo fecerit omnia. Vnde Patrem, factorem cæli & terræ, rerumque omnium, vocat: Filium vero, qer quem omnia facta sint: Spiritum vero vivificum.

In quarto, quæ ad carnis assumptionem spectant, recensetˉ: quod scilicet ex Spiritu S. & Deipara Maria, Verbum carnem induerit.

In qninto, perpetuam Virginitatem mansisse Mariæ: ex qua verbum sumpserit corpus animatum, anima intelligente, voluntarem habente. Dominum, cum simplex esset, factum esse duplicem, propter nos: eumq; ex duabus perfectis naturis vnum.

In sexto, carne passum esse pro nobis, crucifixum & Sepultum. Præterea resurrexisse, assumptum esse, venturum cœlitus ad judicandum vivos & mortuos: fore resurrectionem, punitionem, & regnum æternum, in reliquis sex capitibus continentur.

Hos

Ταῦτα μὲν ἓν τὰ Ἄρθρα, εἴτε κεφάλαια, τῷ ἱερῷ φάινονται Συμβόλῳ ἐμπεριεχόμενα, τῆς κατὰ Χριστὸν ὄντα ἐν θεωρίᾳ φιλοσοφίας, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς κατὰ πρᾶξιν ἠθικωτέρας, παιδαγωγοῦντα, καὶ πρὸς Σωτηρίαν ἄγοντα ἡμᾶς. Διὰ γὰρ τὴν ἡμετέραν Σωτηρίαν κατελθεῖν, φησὶ, τὸν Κύριον, ἵνα τὴν ζωὴν αὐτοῦ μιμησώμεθα, καὶ σωθῶμεν. Καὶ τὸ παθεῖν, καὶ ἀποθανεῖν, ὑπὲρ ἡμῶν. καὶ τὸ ἀναστῆναι, εἰς ἐλπίδα. καὶ τὸ μέλλειν ἔρχεσθαι κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, εἰς ἀπεκδοχὴν καὶ ἑτοιμασίαν ἡμῶν. καὶ τὸ ζωὴν αἰώνιον, εἰς ἐλπίδα ἀπολαύσεως, καὶ φόβον κολάσεως. Δι' ὧν τὸ τριμερὲς τῶν ψυχῶν ἐκκαθαίρει. Τὸ λογιστικὸν μὲν, διὰ τῆς εὐσεβοῦς ὁμολογίας τῆς Ἁγίας Τριάδος. τὸ θυμοειδὲς δὲ, διὰ τῆς ὑπομνήσεως τῆς ἐνανθρωπήσεως. Τὸ ἐπιθυμητικὸν δὲ, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀναστάσεως. ὡς ἂν τούτων ἐπιποθοῦντες, τρέχωμεν κατ' ἐντολήν.

Καὶ ἐπειδὴ ἁπλαὶ μὲν αἱ περιεκικαὶ ἀρεταὶ. Ταπείνωσις. Ἀκενοδοξία. Ἀκτημοσύνη. Νηστεία. Ἁγνεία. Ὑπομονὴ. καὶ Μακροθυμία. ἁπλαὶ δὲ καὶ τἀναντία. Ὑπερηφανία. Κενοδοξία. Φιλαργυρία. Γαστριμαργία. Πορνεία. Ἀκηδία καὶ Ὀργιλότης. ἀποτρέπεται μὲν τὰς κακίας τὸ Ἱερώτατον Σύμβολον, προτρέπεται δὲ πρὸς τὰς ἀρετάς. Καὶ πρὸς μὲν τὴν ταπείνωσιν διεγείρει, διὰ τοῦ κατελθεῖν ἐκ τῶν οὐρανῶν τὸν Θεὸν Λόγον. πρὸς ἀκενοδοξίαν, διὰ τοῦ ἐνανθρωπῆσαι. πρὸς ἀκτημοσύνην, νηστείαν, καὶ ἁγνείαν, ὡς ἦν αὐτὸς. πρὸς ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν, ὅτι πάντα εἶχε, καὶ τέλος

Hos articulos seu capita, sacrum continet Symbolum: quæ ad eam, quæ secundum Christum est, contemplatricem Philosophiam pertinent: nec non ad moralem, quæ in agendo consistit: quæ recte nos instituunt, & ad salutem perducunt. Etenim ob nostram salutem descendisse. Dominum inquit: vt vitam ejus imitantes conservemur. Quodque passus pro nobis est, & mortuus est, & resurrexit: ad spem facit. Quod venturus est Iudex vivorum & mortuorum: ad expectationem, & præparationem nostram. Quod vitam æternam daturus: ad spem fruendi, & metum pœnarum. His triplicem naturam animarum nostrarum emundat. Ratione præditam, pia sanctæ Trinitatis confessione: irascentem, recordatione incarnationis: cupiditatibus laborantem, prædicatione resurrectionis: vt horum desiderio incitati, curramus ex præscripto mandatorum.

Adhæc, cum septem sint, quæ alias continent, Virtutes: Humilitas, Ambitionis fuga, Acquirendi contemptio, Iejunium, Castitas, Patientia, Longanimitas: totidem vero his oppositæ: Superbia, Ambitio, Avaritia, Edacitas, Scortatio, Ignavia, Iracundia: vt a vitiis dehortatur sanctissimum Symbolum, ita ad virtutes adhortatur. Ad humilitatem excitat cogitatione hujus: quod de cœlo Deus verbum descendit: ad fugiendam inanem gloriam, quod homo factus est: ad plus habendi cupiditatem vitandam, & ad jejunium: & ad castitatem, consideratione, qualis ipse fuerit: ad patientiam & æquanimitatem, quod cum omnia haberet, crucem tandem

τέλος ἑαυρὸν καὶ θάνατον ὑπήνεγκε· κατήργησε δὲ καὶ πᾶσαν κακίαν ὁ Σωτὴρ. τῇ μὲν ταπεινώσει, τὴν ὑπερηφανίαν, ἐξ ἧς, ἀπιστία, καὶ βλασφημία Θεοῦ. Τῇ ἐυτελείᾳ δὲ, τὴν κενοδοξίαν, ἐξ ἧς, μανία, φθόνος καὶ φόνος τίκτεται. Τῇ ἀκτησίᾳ δὲ, τὴν φιλαργυρίαν, ἐξ ἧς, κλοπὴ, δόλος, ψεῦδος, προδοσία Θεοῦ κ᾽ ἀδελφῶν. Τῇ νηστείᾳ δὲ, τὴν γαστριμαργίαν, ἐξ ἧς, μέθη, ἀσωτία, ἀταξία, καὶ πᾶν πάθος πονηρόν. τῇ παρθενίᾳ δὲ, τὴν πορνείαν, ἐξ ἧς, μολυσμὸς ἅπας καὶ μακρυσμὸς ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Θεοῦ. τῇ ὑπομονῇ δὲ, ἀκηδίαν τε κ᾽ μικροψυχίαν, ἐξ ἧς ἀνέλπιστία, ἀχαριστία, σκότωσις νοὸς, καὶ ψυχῆς ἀπόγνωσις. κ᾽ ἔχατον, τῇ μακροθυμίᾳ, τὴν ὀργιλότητα, καὶ δαιμονιώδη κατὰ τῶν ἀδελφῶν καταθραύει μανίαν, ἐξ ἧς, πᾶσα μῆνις, ἔχθρα, μῖσος, μιαιφονία, καὶ τῶν τριῶν ὑψηλῶν καὶ κεφαλαιωδῶν ἀρετῶν ἀναίρεσις, ἐλπίδος φημὶ, πίστεως καὶ ἀγάπης. αἳ καὶ τρεῖς ἔσαι, εἰς τιμὴν τῆς Τριάδος ὁλοτελῶς ἑνῶσι τὸν ἔχοντα, αὐτῷ τῷ ἐν τριάδι Θεῷ, καὶ Θεὸν κατὰ χάριν ἀποτελοῦσιν. ὅθεν καὶ ἡμεῖς ἀδελφοὶ, τῇ μὲν ὀρθῇ Πίστει τὸ λογικὸν ἐκκαθάρωμεν. ταῖς ἀρεταῖς δὲ, καὶ μᾶλλον ταῖς γενικαῖς, ἀνδρία, σωφροσύνῃ, δικαιοσύνῃ τε κ᾽ φρονήσει, ἐν αἷς καὶ αἱ λοιπαὶ κεφαλαιώδεις ἀρεταὶ πᾶσαι εἰσὶ, καθαγνίζοντες ἑαυτὸς, εἰς ἀπάθειαν, ὡς δυνατὸν, ἔλθωμεν. καὶ ὅλοι ζῶμεν κατὰ Χριστὸν, τὴν ἀληθῆ Πίστιν Χριστοῦ, κ᾽ τὸν βίον αὐτοῦ, ἐν ἑαυτοῖς περιφέροντες. κ᾽ ἀγαπῶμεν τὸν Χριστὸν, κ᾽ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐκπληροῦμεν, καὶ ναοὶ γινώμεθα Χριστοῦ, καὶ ἐυωδία, κ᾽ ἡγιασμένοι αὐτοῦ. ἵνα καὶ τῆς ἀθανάτου αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ζωῆς, κ᾽ δόξης, καὶ

dem & mortem sustinuit. Idem omne quoque vitium abolet. Humilitate sua, superbiam: ex qua incredulitas existit, & blasphemia in Deum. Vilitate, ambitionem: ex qua furor, invidia & odium nascitur. Inopia, avaritiam: ex qua furtum, dolus, mendacium, Dei fratrumque proditio. Iejunio, voracitatem: vnde ebrietas, prodigalitas, ordinis perturbatio, & omnis affectus malus. Virginitate, Impuritatem: quæ omnem inquinationem, qua longe a sancto Deo receditur, parit. Patientia, mollitiem & paruitatem animi: cuius effectus sunt, Spei abjectio, ingratitudo, mentis obtenebratio, animæ desperatio. Aequabilitate denique Iracundiam confringit, & diabolicum contra fratres furorem: vnde omnis ira inveterata, inimicitia, odium, indigna nex, oritur: & trium altarum, & principalium, velut capitum, virtutum destructio; spei videlicet, Fidei, & Charitatis. Hæ, cum tres sint: ad honorem Trinitatis perfecte coadunant eum, in quo sunt, ipsi trino Deo: Deumque per gratiam efficiunt. Ergo & nos, fratres, recta fide, rationalem animæ facultatem emundemus: Virtutibus vero, præsertim generalibus (Fortitudine, temperantia, justiria, & prudentia: in quibus cæteræ quoque quæ velut capita sunt, Virtutes omnes sunt) nosmet lustrantes, ad vacuitatem a perturbationibus animi, quo ad eius fieri potest, veniamus: toti secundum Christum vivamus: veram hujus fidem, & vitam ejus, intra nos circumferentes: diligamus ipsum: mandata ejus servemus, templi fiamus Christi & suaveolentia, & sanctificati ejus: vt immortalem etiam ipsius vitam, gloriam, &

καὶ βασιλείας ἐπιτύχωμεν αἰωνίως, χάριτι αὐτοῦ, καὶ ὐ μόνοις τοῖς ἐκ δικαιοσύνης ἔργοις ἡμῶν, κατὰ τὴν ἀψευδῆ αὐτοῦ ἐπαγγελίαν.

& regnum, consequamur in æternum: idque per gratiam eius, nec solis ex iusticia operibus nostris, quemadmodum eius promissio, quæ non mentitur habet.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ προπατορικῆς ἁμαρτίας.

Τὸ δεύτερον δὲ ὑμῶν κεφάλαιον, τὸ περιέχον, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ἔνοχός ἐστι τῇ προπατορικῇ ἁμαρτίᾳ, βεβαιοῦμεν καὶ αὐτοὶ, ὅτως ἔχειν τὴν ἀλήθειαν. Φησὶ γὰρ ὁ ψαλμῳδὸς ἐν τῷ Ν. ψαλμῷ, Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Καὶ ὁ Κύριος ἐν εὐαγγελίοις, Ἐὰν μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. (Ἰωάνν. κεφ. γ.) πρὸς κάθαρσιν δηλαδὴ τῆς τοιαύτης προπατορικῆς ἁμαρτίας.

Πλὴν ὅτι καὶ περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Θείου Βαπτίσματος, ἐμπεριεχομένου τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ συμβόλου, φάσκοντος, Ὁμολογῶ ἓν Βάπτισμα, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἡμεῖς μὲν ἐν τρισὶ καταδύσεσι βαπτίζομεν, οἱ δὲ Λατῖνοι, οὐ καλῶς ποιοῦντες, ἐν μιᾷ καταδύσει βαπτίζουσι. Δεῖ γὰρ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἀνακηρύττειν ἐν μιᾷ τῇ Θεότητι, καὶ τρεῖς γίνεσθαι τὰς ἀναδύσεις καὶ καταδύσεις, ἐκφωνουμένου τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἔθος ἀρχαῖον παραδεδομένον τῇ ἐκκλησίᾳ, ἅμα δὲ καὶ διὰ τῶν τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, τῆς τριημέρου ταφῆς καὶ ἀναστάσεως αἰνιττομένης τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ σταυρωθέντος, καὶ ἀναστάντος.

CAP. II.

De peccato originis.

Quod ad secundum caput, vestrum attinet, in quo dicitur omnem hominem obnoxium esse peccato originis: de eo asseveramus & nos, verè sic se habere. Dicitur enim Psalmo 50. Ecce in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis gestavit cum concupiscentia me mater mea. Et in Evangeliis: Nisi quis generatus fuerit per aquam & Spiritum, nequaquam ingredietur in Regnum cœlorum, Ad expurgationem scilicet talis à primis parentibus insiti peccati.

Veruntamen, quod ad regenerationem attinet, quæ diuino Baptismate fit: quod in confessione Symboli comprehenditur, vbi dicitur: Confiteor vnum Baptisma in remissionem peccatorum: nos trinis immersionibus baptizamus: Latini verò vna tantùm immersione, quod non rectè fit. Oportet enim tres personas in vna Deitate prædicari: ac tres fieri emersiones & immersiones: pronunciato nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti secundum veterem ritum Ecclesiæ traditum. Simul etiam trina illa immersione & emersione triduana sepultura resurrectioque innuitur eius: qui pro nobis carne crucifixus fuit, & resurrexit.

Παρευθὺς δὲ δεῖ χρίεν τὸν βαπτισθέντα καὶ τῷ Μύρῳ. Τὸ γὰρ χρίσμα τοῦτο, σφραγὶς ἐστι χριστοῦ καὶ σημεῖον. ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν χάριν λαμβάνοντες ἐν τῷ Μύρῳ, Χριστιανοὶ καλούμεθα, καὶ χριστοὶ Κυρίου ἐσμὲν. Οὗ γὰρ ἀπαξιοῖ κατ' αὐτὸν καλεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι καὶ Υἱὸς Θεοῦ θέσει καλεῖ, καὶ Θεοὺς κατὰ χάριν. Χρίων δὲ τὸν βαπτισθέντα ὁ Ἱερεὺς, φησὶ. Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου, ἀμήν. Ὅθεν εὐλόγως ἔχει μετὰ τὸ Βάπτισμα, καὶ τὸ Χρίσμα ἀκολουθεῖν, καὶ μὴ εἰς καιρὸν ταμιεύεσθαι. ἀλλὰ καὶ μεταδοῦναι τῷ βαπτισθέντι τῆς φρικτῆς Κοινωνίας ἐπόμενον. Τοῦτο γὰρ τὸ τέλος τοῦ Μυστηρίου παντὸς, ἵνα τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντες, καὶ τοῦ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, καθαροί τε γενενημένοι, καὶ τῷ Θείῳ Μύρῳ ἐσφραγισμένοι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος κοινωνήσωμεν, καὶ ἄκρως ἐνωθῶμεν αὐτῷ. καὶ ἐνοικήσῃ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐμπεριπατήσῃ Χριστὸς, καὶ μεθ' ἡμῶν ᾖ πάσας τὰς ἡμέρας.

Mox quoque is, qui baptizatus est, sacro vnguendo vngendus est. Chrisma enim hoc, sigillum & signum Christi est: nosque inde gratiam adepti in vnguento, Christiani appellamur, & ad Dominum Christum pertinemus. Non enim dedignatur, de nomine suo nominari nos: quia & filios Dei adoptiuos vocat, & Deos ex gratia. Vngens autem baptizatum Sacerdos, Signaculum doni, inquit, Spiritus S. Amen. Vnde rationi consentaneum est, Baptisma ti etiam Chrisma subiungi, nec in tempus differri: sed baptizatum continuo illius verendæ communionis participem fieri. Hic enim omnis sacramenti finis est vt errore, & peccati sordibus, liberati mundatique, & sacro vnguento obsignati, carnem & sanguinem eius participemus: arctissimeque ipsi adnemur: & inhabitet nobis, in nobisque ambulet Christus: & nobiscum sit in omne tempus.

ΚΕΦΑΛ. δ'.

Περὶ πίστεως δικαιωτικῆς.

Τὸ τέταρτον, περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν ἐπεξιὸν, μόνῃ τῇ Πίστει κυρίως τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι, διισχυρίζεσθε, ὡς δοκεῖ ὑμῖν. ἡ δὲ Καθολικὴ ἐκκλησία, τὴν πίστιν ζῶσαν ἀπαιτεῖ, τὴν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων μαρτυρουμένην. Ἡ γὰρ πίστις ἡ ἄνευ ἔργων, νεκρά ἐστιν, ὡς ὁ Ἰάκωβος κεφ. β' φησὶν. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος φησὶν. ἐδὲ ἡ ἄνωθεν χάρις, ἐπὶ τὸν μὴ σπεδάζοντα παραγίνοιτ' ἄν. ἀλλ' ἑκάτερα συγκεκρᾶσθαι προσήκει, σπουδήν τε ἀνθρωπίνην, καὶ τὴν διὰ τῆς πίστεως ἄνω-

CAP. IV.

De fide iustificante.

In quarto capite, Vbi de remissione peccatorum agitur, soli fidei proprie remissionem peccatorum dari affirmatis, vt vobis videtur. Catholica vero Ecclesia, fidem quæ viuat, requirit; quæ bonis operibus testificata sit. Fides enim, quæ sine operibus est, mortua est, Hinc & magnus Basilius ait: Neque superna gratia venit ed eum, qui accipere non studet: sed vtraque commiscere conuenit: tum studium humanum: tum, quod per fidem superne descendit, auxilium,

ἄνωθεν καθικνεμένην συμμαχίαν, εἰς τελείωσιν ἀρετῆς. Διὸ καὶ ἡ ἐξουσία τῆ ἀφιέναι, ἐκ ἀπολύτως δέδοται, ἀλλ' ἐν ὑπακοῆ τῆ μετανοοῦντος, καὶ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν ἐπιμελέμενον τῆς ἑαυτῆ ψυχῆς. Γέγραπται γὰρ ἐπὶ τῶν τοιούτων, (Ματθ. κεφ. ιη.) ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος, ὃ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τῆ Πατρός μου, τῆ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τὸ δὲ ἐπὶ ποίοις, οὐδὲ ἐρωτᾷν ἐστι, τῆς καινῆς διαθήκης διαφορὰν ἡμῖν μηδεμίαν δηλωσάσης, πάσης δὲ ἁμαρτίας τὴν ἄφεσιν τοῖς ἀξιολόγως μετανοοῦσιν ἐπαγγελλομένης. Ἀξιολόγως δὲ μετανοεῖ, ὁ τὴν διάθεσιν ἀναλαβὼν τῆ εἰπόντος, ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην. καὶ ποιήσας τὰ ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ, καὶ ἄλλοις, περὶ ἔργων εἰρημένα. Καὶ πλυπλασιάσας τὸ ἀντίθετον κατόρθωμα, ὡς ὁ Ζακχαῖος. Ἐν παντὶ δὲ συνισῶντες ἑαυτὲς ἀγνὲς ὑπὸ Θεῆ τηρηθῆναι ἐν τοῖς πράγμασι, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας „τὰ παρ' ἡμῶν ζητεῖ ὁ μέγας Ἀρχιερεύς. Πιστεύωμεν, ὅτι ἀνάστασις, ὅτι ἀνταπόδοσις, ὅτι μύρια ἀγαθὰ, ὅτι Χριστὸς Θεός ἐστιν, ὅτι ἡ πίστις ὀρθή. ταῦτα ὁμολογήσωμεν, ταῦτα κατέχωμεν. ἔργοις τὴν πίστιν δείξωμεν. Οὐ γὰρ ἀγνοεῖ τὰ ἡμέτερα. ὅθεν τὸ κατὰ δύναμιν ποιητέον τὰ ἀγαθὰ, ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην μὴ προβαλλόμενοι, ὑπέρη γὰρ ὁ Ἀρχιερεὺς ἡμῶν πρῶτον, ὅθεν καὶ ἐυσυμπάθητος. Εἰ ἔν καὶ ἔν τισιν ἡμάρτομεν, ἀλλὰ τῷ ἀναμαρτήτῳ διὰ μετανοίας ἀληθῆς καὶ ἐξομολογήσεως προσέλθωμεν, καὶ τελείαν ἀποχὴν τῶν κακῶν ἐνδειξώμεθα, μετὰ παῤῥησίας προσερχόμενοι τῆ μετανοίᾳ, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ οἷον ζητῶμεν. „Οὐκ ἔστι γὰρ ἁμαρτία νικῶσα τὴν φι-

„λαν-

lium, ad perfectionem virtutis. Ideo nec absolutè concessa est potestas remittendi peccata: sed si obediatis, qui pœnitentiam agit: & assentiatur ei, qui salutis ipsius curam gerit. De talibus enim scriptum est illud: Si duo vestrum consenserint in terra: de omni re, quamcunque petierint, fiet ipsis a patre meo, qui in cœlis est. In quibus verò peccatis remissio locum habeat ne quidem interrogare licet: cùm nullam eorum differentiam novum testamentum indicauerit: sed cuiusuis peccati remissionem illis, qui dignam pœnitentiama gunt promittat. Dignam autem pœnitentiam agit, qui affectum suscipit illius, qui dixit: Iniustitiam odi & abominatus sum: & qui facit, quæ in sexto, aliisque psalmis, de operibus dicta sunt: & multis benefactis peccata compensat, sicut Zacchæus. Vbique verò commendantes nos Deo, vt nos in vita sanctos conseruet, teneamus confessionem. Nostras enim partes magnus „Pontifex requirit. Credamus resurre„ctionem, retributionem, innumera „bona: Christum, Deum esse: fidem esse rectam. Hæc confiteamur hæc teneamus, factis fidem monstremus. Non ignorat ille nostra. Ergo pro viribus faciamus, quæ bona sunt: imbecillitatem humanam ne prætendamus. Subiit mala Pontifex noster primò: & ideo faci'è imiseretur. Etiamsi igitur in quibusdam peccauimus: eò, vbi peccatum non est, vera pœnitentia & confessione accedamus: perfectamque à malis abstinentiam demonstremus, cum fiducia „pœnitentiam aggredientes: vt miseri„cordiam adipiscamur, & eam talem, qua-

„λανθρωπίαν τῦ θεῦ.„ Φιλοτιμία γὰρ θεῖα τὸ πρᾶγμα, δωρεὰ βασιλικὴ, ἂν εὖ προσέλθωμεν. ὅταν δὲ ἡ συντέλεια, τότε ἐγείρεται εἰς κρίσιν. προσερχώμεθα λοιπὸν τῇ μετανοίᾳ, καὶ τῷ ἐλεήμονι Ἰησῦ, μετὰ πάσης παῤῥησίας, μηδὲν ἔχοντες συνειδὸς πονηρὸν, μὴ ὅλως διϛάζοντες. Οὐ γὰρ ὁ διϛάζων δύναται μετὰ παῤῥησίας προσελθεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει. (ἡσαΐ. κεφ. μθ'.) Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σε, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. Ἐπεὶ νῦν, μετὰ τὸ λυτρὸν ἁμαρτάνοντες, εὑρίσκομεν μετάνοιαν, βασιλεύσωμὲν τῶν παθῶν, πολιορκήσωμὲν αὐτὰ τῇ μετανοίᾳ καὶ ἐξομολογήσει. Βασίλεῖς γενώμεθα κρείττονες τῦ τὴν ἀλυργίδα ἔχοντος, ἐν τάξει δορυφόρων τὰ πάθη ὑποτάξωμεν Οὐ γὰρ συγγνώμη τοῖς ἐν ἁμαρτίᾳ μένεσι διόλυ, ὡς ἐν πολλοῖς θείοις ῥητοῖς ἐγράφη.

ΚΕΦ. ε.

Περὶ διακονίας τῦ ῥήματος.

Τὸ πέμπτον, τὸ ὅμοιον χεδὸν τῷ πρὸ τύτυ τεταρτῳ κεφαλαίῳ, το περὶ μετανοίας καὶ ἀφέσεως ἁμαρτίῶν δηγέμενον, καὶ ὅτι ὐκ ἐξ ἱκανοποιίας τὶς τῆς οἱασῦν σώζεται, ἀλλα πίϛει μόνη κ) χάριτι, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ὕτω νοεῖ. Τὸν ἄνθρωπον τηνικαῦτα τὴν ἄφεσιν λαμβάνειν τῶν ἑαυτῦ ἁμαρτιῶν, διὰ μετανοίας ἐπιϛρέφοντα πρὸς Θεὸν ἀληθῶς, ὅταν τὴν πίϛιν ἔχη ζῶσαν, τὴν διὰ των ἀγαθῶν ἔργων δηλαδὴ, ὡς καὶ προείπομεν, καὶ λέγειν ὅλως ὐ παυσόμεθα. λέγη γὰρ ἡγραφὴ, Πᾶς, ὁ ὢν ἐκτῦ Θεῦ, τὰ ῥήματα τῦ Θεῦ ἀκύει κ) ποιεῖ αὐτά. Ὡς

lem quaerimus. Non eſt enim peccatum, quod ſuperet Dei erga genus humanum charitatem. Gloriam ex ea re Dominus quærit: donum ea eſt Regium, ſi nunc accedamus, Sed cùm conſummatio venerit ſeculi, exurget ad Iudicium. Conferamus itaque nos ad pœnitentiam, & ad miſericordem Ieſum, omni cum fiducia, absque omni mala conſcientia, nihil omnino dubitantes. Non enim poteſt, qui dubìtat, cum fiducia accedere. Ideo dicit: Tempore accepto axaudiui te: in die ſalutis ſuccurri tibi. Nunc enim quando poſt baptiſma peccamus, reperimus ſubſidium pœnitentiæ. Dominemur, tanquam Reges, affectibus: obſideamus eos, vt vrbem, pœnitentia & confeſſione: Reges nos præſtemus præſtantiores illis purpuratis: tanquam ſatellites, affectus ſubiiciamus. Nulla enim venia illis eſt, qui in peccatis perſeuerant: ſicut multis in locis S. teſtantur literæ.

CAPVT V.

De miniſterio verbi.

Sequitur quintum caput, præcedenti quarto fere ſimile: quod de pœnitentia, & remiſſione peccatorum agit: neminem vlla ſatisfactione ſaluari, niſi ſola fide & gratia: de quo Catholica Eccleſia ſic ſentit. Hominem tunc remiſſionem ſuorum peccatorum accipere, vera per pœnitentiam converſione ad Deum: cum fidem habuerit viuam, bonis ſcilicet operibus conſtantem: ſicut & antea diximus, nec dicere vnquam ceſſabimus. Inquit enim ſcriptura: Omnis,

Ὡς ὅταν λέγῃ. (Ματθ. κεφ. ζ.) ὁ „πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσε„ται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, „ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου. „Καὶ πάλιν. (Ρωμ. κεφ. β'.) οὐχ οἱ ἀκρο„αταὶ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιω„θήσονται. Καὶ ἔτι. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστὲ, „ἐὰν τηρῆτε πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην „ὑμῖν, (Ἰωαν. κεφ. ιε'.) ὡς καὶ βασίλειος „συνῳδὰ γράφων φησὶ. μνημονεύσωμεν „περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ὁ „κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτε ἀνέβη „εἰς τὸ ὄρος, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς διδασ„καλίας ἐποιεῖτο, εἶπεν, μακάριοι οἱ „πτωχοὶ τῷ πνεύματι, καὶ τὰ λοιπὰ „τῶν μακαρισμῶν. (Ματθ. κεφ. ε'.) καὶ πάλιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνταποδόσεως, εὐλογίαν διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ποιμένος λέγει. (κεφ. κε'.) „δεῦτε οἱ εὐλογη„μένοι τοῦ Πατρός μου, καὶ τα ἑξῆς. Καὶ πάλιν· (Λεκ. κεφ. ιβ'.) „πωλήσατε τὰ „ὑπάρχοντα ὑμῶν, δότε ἐλεημοσύνην, „ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ πα„λαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν „τοῖς οὐρανοῖς.„

Omnis, qui est ex Deo, audit & facit Dei verba. Quod simile est huic, vbi dicit: Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, ingredietur in regnum cœlorum: Sed is, qui facit Voluntatem patris mei. Et rursus: Non „auditores, sed factores legis, iustifi„cabuntur. Item: Vos amici mei estis: si seruaueri is omnia, quæcunque præ„cepi vobis. Consona his Basilius scri„bens, Memineritis, inquit, Regni cœlo„rum. Dominus noster Iesus Christus, cùm „ascendit montem, etiam initium doctri„næ fecit. Beati, inquit, qui pauperes „Spiritu sunt: & cæteras beatitudines „posuit. Rursus de tempore retributionis meritorum, vsus similitudine à pastore sumpta, benedictionem ponit: Venite vos benedicti Patris mei, & cætera. Rursus: Vendite facultates vestras, et conuertite in Eleemosynam. Facite vobis „marsupia, quæ non veteraſcant: thesaurum non deficientem in cœlis.

Ταῦτα μὲν ἓν καὶ τοιαῦτα δι' ὧν Βασιλείας Οὐρανῶν καταξιῶταί τις, ὧν ἄνευ ἀδύνατον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐν γὰρ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ (κεφ. ε'.) ἀποφαίνεται ὁ „Κύριος. Ἐαν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιο„σύνη ὑμῶν, πλέον τῶν Γραμματέων „καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν „Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Καὶ αὖθις. „(κεφ. ιη'.) Ἐὰν μὴ στραφῆτε, καὶ γέ„νησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε „εἰς τὴν βασιλείαν. Ἐν δὲ τῷ κατὰ „Ἰωάννην, (κεφ. γ'.) πρὸς Νικόδημον, „ἐὰν

Haec, & his similia, ea sunt, ob quæ regno cœlesti, homo dignus habetur. Rursus sine qnibus illo potiri nequit, hæc sunt. „Euangelio Matthæi „Dominus sic inquit: Nisi abundauerit „iustitia vestra amplius, quam Scribarum „& Pharisæorum: haud ingrediemini „regnum cœlorum. Rursus: Nisi con„uersi fueritis, & similes horum pue„rorum facti: haud ingrediemini Re„gnum. Et apud Iohannem ad Nicode„mum. Nisi quis superné natus fuerit, „non potest videre Regnum Dei. Sic,

„ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται „ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ὡς, καὶ „ἐὰν μή τις γέννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύ„ματος. Καθ' ὧν δὲ ἡ ἀπόφασις μία, δηλονότι καὶ ὁ κίνδυνος τοῖς πᾶσιν ἴσος, ἑνὸς ἐλλειφθέντος. Εἰ γὰρ λέγει, Ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται, πόσῳ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου; αὖ„τὲ τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ „γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ „παρέλθωσιν, ὅθεν καὶ Ἰάκωβος ἔιπεν. „(κεφ. ε'.) ὅς ἂν ποιήσῃ τὸν νόμον ὅλον, „παύσῃ δὲ ἐν ἑνὶ, ἔσται πάντων ἔνοχος. ἔμαθε δὲ τοῦτο λέγειν, ἐξ ὧν ὁ Κύριος μετὰ τὰς μακαρισμοὺς καὶ τὰς ἐπαγγελίας τὰς πρὸς τὸν Πέτρον, ἠπείλησεν. ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Παῦλος δὲ ἐν Χριστῷ λαλῶν διαμαρτύρεται, διὰ οὐ μάλιστα βασιλείας οὐρανῶν οὐ κωταξιωτάῃ τίς, καὶ θανάτου κρίματι ὑποπίπτει. ποτὲ μὲν εἰπὼν ἐριστικῶς, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, ἄξιοι θανάτου εἰσί. „Ποτὲ δὲ, ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ „οὐ κληρονομήσουσι. καὶ ὁ Κύριος. (Λουκ. „κεφ. θ.) Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐ„τοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ γραφεὶς εἰς τὰ ὀ„πίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ τούτων οὖν καὶ τῶν τοιούτων παιδευόμεθα, ὅτι χρὴ πάντα ὁλοκλήρως καὶ νομίμως πληρώσαντα, οἷς ἡ ἐπαγγελία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπαγγέλλεται, καὶ ὧν ἄνευ ἀπηγόρευται, καὶ φυλαξάμενον, ἵνα προσδοκᾶν καταξιωθῆναι τῆς ἐπαγγελίας. δεῖ γὰρ τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, οὐ μόνον κακίας πάσης ἀπηλλάχθαι, ἀλλὰ καὶ ἀλώβητον εἶναι καὶ ἄμωμον ἐν παντὶ ῥήματι Θεοῦ.

„nisi quis natus fuerit ex aqua & Spiri„tu. De quibus verò vnum & idem pro„nunciatur: his vtique; omnibus peri„culum denunciatur idem, si vel vnum omissum fuerit Si enim dicit: Iota vnum aut apex vnus non præteribit de lege, dum omnia fuerint facta: quantò magis de Euangelio? ipse quippe Dominus dicit: „Cœlum & terra præteribit: Verba „verò mea non præteribunt: Hinc „& Iacobus, qui legem præstiterit to„tam, inquit, deliquerit verò in vno omnium erit reus. Didicit scilicet hoc dicere: quòd post enumerationem beatitudinum & promissiones Petro factas, Dominus minatus fuit: Nisi lauero te, „non habes partem mecum. Paulus Chri„sti instinctu loquens, testatur: quænam potissimum sint illa, propter quae aliquis cœlesti Regno excluditur, & iudicio mortis obnoxius fit dum interdum definitiuè loquitur: eos, qui talia patrent, morte dignos esse: interdum verò „iniustos, hæredes Regni Dei non futu„ros. Et Dominus: Nemo, qui manu „semel aratro admota, tergiversatus fu„erit, ad Regnum Dei idoneus est.

Ex his, & similibus, docemur: debere vnumquemque perfecta & legitima horum omnium, quibus præstitis cœleste Regnum promittitur, & omissis negatur, impletione & obseruatione, ita demum expectare, se promissione illa dignum iudicatum iri. Oportet enim certamen, quo Deo placere contendimus, non modò malitiæ omnis exors esse: sed etiam macula & reprehensione carere, in omni Ver-

Θεῦ. Πάυλε μετὰ τὴν θεωρίαν τῆς μεγάλης καὶ ἀνεκδιηγήτε εἰς ἡμᾶς ἀγάπης τῦ Θεῦ, καὶ τῦ Χριςῦ αὐτῦ, ἐπαγα-„γόντος, (Κορινθ. ε'. κεφ. ς'.) μηδεμίαν „ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ μω-„μηθῆ ἡ διακονία ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιςῶντες ἑαυτὸς ὡς Θεῦ Διάκονοι. Γέ-„γραπται γὰρ, (Ἐφεσ. κεφ. ε') ἵνα πα-„ρασήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλη-„σίαν μὴ, ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα, ἢ τὶ „τῶν τοιύτων, ἀλλ' ἵνα ἦ ἁγία καὶ ἄμω-μος. καὶ πολλὰ τοιαῦτα, ἅπερ ὁ σπου-δάζων ἐυρήσει. ὡς καὶ (Ῥωμ. κεφ. ς'.) δι-„δάσκει. Χάρις τῷ Θεῷ, ὅτι ἦτέ τε δῦλοι „τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκύσατε δὲ ἐκ καρδίας „εἰς ὃν παρεδόθητε τύπον διδαχῆς. ἵνα „ὥσπερ κηρὸς παραδιδόμενος τῷ τύπῳ τῆς „γλυφῆς, μορφῦται πρὸς ἀκρίβειαν τὴν „ἐγκειμένην τῇ γλυφῇ μορφὴν, ἕτω καὶ „ἡμεῖς, παραδόντες ἑαυτὸς τῷ τύπῳ τῆς „κατὰ τὸ ἐυαγγέλιον διδασκαλίας, μορ-„φωθῶμεν τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πληρῦν-„τες τὸ ὑπὸ τῦ αὐτῦ εἰρημένον, ἀπεκδυό-„μενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, σὺν ταῖς „πράξεσιν αὐτῦ, καὶ ἐνδυόμενοι τὸν νέον, „τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν, κατ' „εἰκόνα τῦ κτίσαντος αὐτόν. ὥσπερ ἠ-„γέρθη Χριςὸς ἐκ νεκρῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς „ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. Ἵνα „τῆς χάριτος προλαβέσης, τὰ παρ' ἡ-„μῶν ὀφειλόμενα συνεισενεγκώμεθα, καὶ „ἕτω τελειωθῇ εἰς ἡμᾶς ἡ εὐδοκία τῦ „Θεῦ. „Ἀγῶνος χρεία, καὶ τῦτο μεγά-λε καὶ νομίμε, ἵνα τὴν τοιαύτην καὶ το-σαύτην χάριν τῆς ἐν Χριςῷ ἀγάπης τῦ Θεῦ „μὴ εἰς κενὸν δεξώμεθα. Δεόμεθα γὰρ τῆς ἄνωθεν συμμαχίας, ὥςε ὁδηγηθῆναι πρὸς ἀρετήν. Ταύτην δὲ ὁδεύοντες τὴν ὁδὸν, τῆς θείας χρήζομεν ῥοπῆς. Οὐ δεῖ γαρ πεποι-

Verbo Dei: Siquitem Paulus considerata illa magna & ineffabili erga nos caritate Dei, ipsiusque Christi, subjicit: Nullum in vlla re dantes offendiculum, ne reprehendatur mnisterium nostrum: sed vbique nos ipsos commendantes, tanquam Minisiri Dei. Scriptum enim est: Vt adhiberet sibi ipsi glorioſam Eccleſiam: quæ non habeat maculam aut rugam, aut quicquam tale: Sed vt ſancta ſit & irreprehenſibilis. Multa talia ſunt, quæ ſtudioſus lector inueniet. Sicut Paulus docet: Gratia Deo, quòd, cum eſſetis ſerui peccati, ex corde obediiſtis typo Doctrinæ, in quem traditi eſtis. Vt quemadmodum cera, commiſſa typo exſculpto, exquiſitè ſuſcipit eius figuram: Ita etiam nos, tradentes nos ipſos typo Euangelicæ doctrinæ, formam interiori „homini aduenientem accipiamus: im-„plendo id, quod ab eodem dictum eſt: „Exuentes veterem hominem cum actio-„nibus eius: & induentes novum, qui „renouatur ad agnitionem, ſecundum „imaginem eius, qui condidit ipſum. „Quemadmodum Chriſtus reſurrexit à „mortuis: ita & nos in novitate vitæ am-„bulemus. Vt ſcilicet gratia anticipante, „nos noſtra, quæ debemus, conferamus: „& hoc modo perficiatur in nos bona Dei voluntas & placitum. Certamine opus eſt, eoque magno & legitimo: vt ne talem tantamque gratiam dilectionis Dei, quæ in Chriſto eſt, in vanum accipiamus. Indigemus enim ſuperna ope, velut bellica ſocietate: vt in viam virtutis deducamur: qua via incedentes, divino indigemus impulſu & inclinatione. Non enim in totum noſtra Iuſtitia confiden-

πεποιθέναι καθόλε τῇ ἡμετέρα δικαιοσύνη, (ἐυτελεῖ, καὶ μὴ ἀπηρτισμένῃ ἔσῃ,) ἀλλὰ τῇ Θείᾳ δικαιοσύνῃ καὶ συμμαχίᾳ, ἵνα πρὸς ἐρανὸν ὁδηγηθῶμεν ἀπλανῶς. Ὁδὸς γὰρ ὁπαρὼν βίος, τῆς ἄνωθεν δεόμενος χειραγωγίας. Εἰ γὰρ εἰς πόλιν μέλλοντες εἰσιέναι, δεόμεθα τὲ γνωρίσαντος ἡμῖν τὴν ὁδὸν, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸν Υ̓ρανὸν μέλλοντες ἀποδημεῖν, χρείαν ἔχομεν τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς. ἵνα καὶ δείξῃ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπείξῃ, καὶ χειραγωγήσῃ. πολλαὶ γὰρ ἕτεραποι αἱ ἐκτρέπεσαι, καὶ διὰ τὲτο ἐχόμεθα τῆς δεξιᾶς τὲ Θεὲ. Καὶ τὸ μὲν ὁδηγῆσαι, Θεὲ, τὸ δὲ ἀξίες εἶναι τὲ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτὲ, τῆς ἡμετέρας γινέσθω σπεδῆς. Ἂν γὰρ ὦμεν ἀκάθαρτοι, ὲ καθέξηται ἡ χεὶρ ἐκείνη. Χρεία λοιπὸν ἔργων καὶ καθαρὲς εἶναι, ἵνα καὶ θείας ἀντιλήψεως τύχωμεν.

fidendum est, (quia vilis, nec perfecta) sed diuina Justitia, & auxilii societate: vt ad cœlum perueniamus sine errore. Via enim est hæc præsens vita, supernæ manus ductu opus habens. Nam si vrbem aliquam ignotam ingredi volentibus, monstratore viæ opus est: multò magis ad cœlum versus peregrinari intendentibus, supernum momentum requiritur: vt & monstret nobis viam, & vestigia figmet, & nos manu ducat. Multa enim sunt auia, à via abducentia: propterea quæ Deum apprehensum manu, stringimus. Ac Dei quidem est, per viam ducere: dignos verò esse, vt manu eius apprehensi stringamur, studii nostri. Nam si fuerimus impuri, non retinebit nos manus eius. Proinde bona opera adsint, & mundities, necesse est: vt diuinæ apprehensiones compotes fiamus.

Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγέμενος τὴν πρὸς Κορινθίες δευτέραν ἐπιστολήν, τὸ, (κεφ ς') συνεργῆντες δὲ παρακαλῶμεν, μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τὲ Θεὲ δέξασθαι ὑμᾶς, λέγει. Ἡ ἀγάπη τὲ Θεὲ συνέχει ἡμᾶς, τετέσι, θλίβει, ὠθεῖ, κατεπείγει. μὴ τοίνυν προδῶμεν τὸ ἔυκαιρον, ἀλλ' ἐπιδειξώμεθα ἀξίαν τῆς χάριτος τὴν σπεδὴν. Μὴ ἀποκρεσώμεθα τὴν δωρεὰν. Οὐ γὰρ μόνον τὸ πισεῦσαι καταλαγῆ, ἀλλα καὶ βίον σπεδαῖον ἐνδείξασθαι δεῖ, καὶ ἕπεσθαι αὐτῷ δίκαιον, Τὸν γὰρ ἀπαλλαγέντα ἁμαρτημάτων καὶ φίλον γενόμενον, τοῖς προτέροις ἐγκυλινδεῖσθαι πάλιν, ἐπ' ἔχθραν ἐπανελθεῖν ἐσι, καὶ εἰς κενὸν τὴν χάριν δέξασθαι, κατὰ τὸν τὲ βίε λόγον. Οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς χάριτος ὠφελέμεθα ἀκαθάρτως

Quin etiam diuinus Chrysostomus, explicans alterius ad Corinthios Epistolæ dictum hoc: adiuuantes adhortamur, ne „in vacuum gratiam Dei receperitis: „Sic dicit, Charitas Dei continet nos: hoc est, premit, trudit, vrget. Ne igitur opportunitatem temporis prodamus: sed dignum illa gratia studium præstemus. Ne repellamus donum oblatum. Nam non solum confidere reconciliationi, sed etiam probam ducere vitam, oportet: eamque sequi iustum est. Qui enim peccatis liberatus est, & amicus Dei factus: hunc in prioribus iterum volutari sordibus, redire ad inimicitias est, & frustra gratiam adeptum esse, respectu talis vitæ. Nihil enim vtilitatis ex gratia percipimus, si impure viuamus: sed

θάρτως ζῶντες, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον βλαπτόμεθα, ὅτι μετ' ἐπίγνωσιν τοιαύτην καὶ δωρεὰν, ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανερχόμεθα κακά. Ἕως ἔν ἐν τῷ σκάμματι ἐσμὲν, ἕως ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζόμεθα, ἕως λείπεται ἡ ἑνδεκάτη, προσέλθωμεν, καὶ βίον ἐπιδειξώμεθα ὀρθὸν καὶ ἐναρέτον, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν. Εἰ γὰρ τοσούτων γέμοντας κακῶν, προσήκατο καὶ ἀπήλλαξε, πάντων ἀπαλλαγέντας καὶ τὰ ἑαυτῶν εἰσφέροντας, ὁ πολλῷ μᾶλλον εἰσδέξεται· ἐὰν γὰρ ἐν ἁμαρτίαις διάγωμεν, ἡ ἁμαρτία ἀπιστίαν γεννήσει ὥσπερ γὰρ ἡ ἀπιστία βίον τίκτει πονηρὸν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν εἰς βάθος ἔλθῃ κακῶν, καταφρονεῖ, καταφρονήσασα δὲ, οὐδὲ πιστεύειν ἀνέχεται. Εἶπε γὰρ, ἐκ ὄψεται Κύριος, οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς Ιακώβ. καὶ πάλιν· τὰ χείλη ἡμῶν, παρ' ἡμῖν ἐστι, τίς ἡμῶν Κύριος ἐστιν; ἔτι τε. Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ἐκ ἔστι Θεὸς. καὶ ὁ Κύριος. (Ιωαν. κεφ. γ'.) πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ ἐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς. ἕως ἔν ὁ τῆς δωρεας ἔτος χρόνος, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω. Τότε γὰρ τῆς ἀπογνώσεως καιρὸς, ὅταν ὁ νυμφὼν κλείσεται, ὅταν ἀπολαύσωσιν οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τὸν κόλπον τοῦ Πατριάρχου, τῶν ἀγαθῶν. νῦν δὲ ἔπω. Ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, ἔτι τὰ βραβεῖα μετέωρα. Σπουδάσωμεν τοίνυν. δρόμου χρεία, καὶ τάττε σφοδρῶς. Ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα. Βίον ἄριστον κτησώμεθα. μετὰ πίστεως ἀληθοῦς, καὶ βίον ἔχοντες ὀρθὸν, τὸν κατ' ἐντολήν. ἐὰν δέ τις πίστιν μὲν ἔχῃ, πράττῃ δὲ πονηρὰ, ὑβρίζει

sed eò maius damnum accipimus: quòd poſt talem cognitionem & donum, ad priſtina mala reuoluamur. Donec igitur intra ſcamna, ſeu in ſtadio ſumus: donec in vinea Domini operamur: donec reſtat hora vndecima: accedamus, vitamque demonſtremus rectam & laudabilem: vt ætetnis perfruamur bonis. Si enim tot vitiis coopertos admiſit, hisqne liberavit: an non omnibus liberatos, & noſtra tributi inſtar conferendes, multò magis recipiet¿ Nam ſi in peccatis degamus: peccatum infidelitatem generabit. Vt enim infidelitas vitam parit im probam: ita etiam anima, vitiorum profundo immerſa, contemptum concipit: quo concepto, fidem omnem repudiat. Ait enim: Non videbit Dominus: nec intelliget Deus Iacobi. Et iterum: Labia noſtra nobiſcum ſunt: quis nobis Dominus eſt? Et dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Et Dominus: Omnis, qui malum facit, odit lucem, neque in lucem venit. Dum ergo gratiæ illius adeſt tempus: nemo deſperet. Tum enim deſperandi tempus erit: quando thalamus clauſus fuerit: quando, qui digni erunt, in ſinum Patriarchicum venerint, bonisque fruentur. Nunc nondum. Adhuc enim theatrum conſiſtit: adhuc certamen inſtat: adhuc præmia in medio poſita ſunt. Incumbamus ergo. Curſu opus eſt, eoque incitato. Ad metam & perfectionem properemus: optimam vivendi rationem inſtituamus: cum vera fide rectam coniungentes vitam, præceptis congruam. Quod ſi quis fidem habens, improbè fecerit: contumelia profeſſionem afficit, ac crimine

ὑβρίζει τὴν διδασκαλίαν, καὶ εἰκότως νήπιος. Οὐ γὰρ δεῖ ἀεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεσθαι, οὐδὲ μόνον θεμέλιον πῆξαι, ἀλλὰ καὶ λοιπὸν τῆς οἰκοδομῆς τελειῶσαι, καὶ αὐτὴν τὴν ὀροφὴν καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν. Ἐὰν γάρ τις ἀεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στρέφηται, ἢ περὶ τὸν θεμέλιον, οὐκ ἔσαι αὐτῷ τι πλέον, οὔτε οἶκον ἀπαρτίσαι, οὔτε θεμέλιον σοφὸν χεῖν, οὐ σοφὸν γενέσθαι. ἐὰν τοίνυν φιλῶμεν τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ, ταῖς ἀρεταῖς ἀνερχώμεθα, καὶ ἑαυτὸς τιμωρησώμεθα ἁμαρτάνοντες. μὴ γέενναν φοβώμεθα, ἀλλὰ τὸ προσκρῦσαι Θεῷ. Τοῦτο γὰρ ἐκείνης χαλεπώτερον, ὅταν ἀποστρέφηται ὀργιζόμενος. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἡλίκον ἐστὶν, ἐννόησον τὸ λεγόμενον· εἴτις κολαζόμενον ἰδὼν ἄνθρωπον λῃστὴν, καὶ κακοῦργον, αὐτὸς Βασιλεὺς ὤν, τὸν ἀγαπητὸν Υἱὸν καὶ μονογενῆ καὶ γνήσιον ἔδωκεν, ὥστε σφαγῆναι καὶ μετὰ τοῦ θανάτου, καὶ τὴν αἰτίαν ἀπ' ἐκείνου μετήνεγκεν ἐπὶ τὸν Υἱὸν, οὐκ ὄντα τοιοῦτον, ἵνα σώσῃ τὸν κατάδικον, καὶ τῆς πονηρᾶς ὑπολήψεως ἀπαλλάξῃ. Εἶτα μετὰ ταῦτα εἰς μεγάλην ἀρχὴν αὐτὸν ἀναγαγὼν μετὰ τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν δόξαν τὴν ἀπόῤῥητον, ὑβρίζετο παρὰ τοῦ τοιαῦτα πεπονθότος, οὐκ ἂν εἵλετο μυριάκις ἀποθανεῖν ἐκεῖνος, εἴγε νοῦν εἶχεν, ἢ τοσαύτη ἀγνωμοσύνη φανῆναι ὑπεύθυνος ὤν; τοῦτο δὴ καὶ ὑμῖν λογιζώμεθα, καὶ στένωμεν πικρῶς, ἐφ' οἷς παρωξύναμεν τὸν εὐεργέτην. Μὴ δὲ ἐπειδὴ μακροθύμως ὑβριζόμενος φέρει, διὰ τοῦτο καὶ θαῤῥῶμεν, ἀλλ' ἵ αὐτὸ μὲν ἓν τοῦτο δακνώμεθα. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, puerilis ſtultitiæ iure condemnatur. Non enim ſemper in rudimentis primis verſandum eſt: nec tantùm fundamentum iaciendum, ſed reliquum etiam ædificium perficiendum: culmine perfectioneque bonorum addendis. Nam ſi quis perpetuò circa elementa verſetur, aut fundamentum: nihil profecerit nec ad domus abſolutionem, nec ad fundamentum ſapienter habendum, & ſapientiæ comparationem. Ergo ſi Chriſtum diligimus, vt diligendus eſt: virtute aſcendamus, & ipſi peccata noſtra caſtigemus. Ne geennam metuamus, ſed offenſionem Dei: ſiquidem gravius illo eſt hoc, cum iratus nos averſatur. Quod vt diſcas, quantum ſit: hinc perpende. Si quis Rex, videns Latronem & maleficum ad ſupplicium duci, filium dilectum, vnigenitum, legitimum, loco illius interficiendum dediſſet: vnaque cum ſupplicio, culpam etiam ab eo in filium transtuliſſet, licet omnis criminis inſontem: tantum conſervandi illius facinoroſi, & infamia liberandi, cauſa: deinde vltra ſalutem datam, & ignominiam abſterſam, ad honores quoque ampliſſimos perduxiſſet: ſi tantis beneficiis in eum collatis, injuria & contumelia afficeretur: nonne res indigniſſima eſſet? Nonne hic, cui tanta beneficia contigiſſent, millies mori præoptaret, ſi vel micam ſanæ mentis haberet: quam ſe tantæ in benefactorem ingratitudini obnoxium conſpici? Idem ergo nos quoque nunc cogitemus: ingemiſcamus amare ob ea, quibus benefactorem noſtrum irritavimus: nec, quia æquo animo in tolerandis injuriis eſt, ideo confidenter agamus: ſed potius hac ipſa de cauſa, morſum in animo noſtro ſentiamus. Nam & inter homines, ſi quis dexte-

ὅταν τὶς πληγεὶς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, δῶ καὶ τὴν ἀριστερὰν, μειζόνως ἀμύνεται, ἢ μυρίας ἔδωκε πληγάς. Καὶ ὅταν λοιδορηθεὶς, μὴ μόνον ἀντιλοιδορήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐυλογήσῃ, χαλεπώτερον ἔπληξεν, ἢ εἰ μυρίοις ὀνείδεσιν ἔπλυνεν. Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπων, ὅταν ὑβρίζοντες μακροθυμίας ἀπολαύωμεν, καταισχυνόμεθα, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεῷ δεδοικέναι χρὴ τὲς ἁμαρτάνοντας διηνεκῶς, καὶ ἔδεν πάσχοντας δεινὸν. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, ἢ ἄφατος αὐτοῖς θησαυρίζεται τιμωρία. Ταῦτ' ἔν ἐννοῦντες, πρὸ πάντων ἁμαρτίαν φοβηθῶμεν. Τοῦτο γὰρ κόλασις, τοῦτο γέεννα, τοῦτο τὰ μυρία κακά. Μὴ φοβώμεθα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ φεύγωμεν, καὶ τῷ Θεῷ σπεδάζωμεν διηνεκῶς ἀρέσκειν. Τοῦτο γὰρ βασιλεία, τοῦτο ζωὴ, τοῦτο τὰ μυρία καλὰ. Οὕτω καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τῆς βασιλείας ἐπιτευξόμεθα, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ Θεοῦ. Ἂν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντας θέλῃ σωθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἱκετεύωμεν, καὶ καταλλαγὴν ἔχωμεν μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἀναπέσωμεν, ἀλλὰ διανεσηκότες ὦμεν, μή, φησὶν, εἰς κενὸν τὴν χάριν δεξώμεθα. Εἰ γὰρ ἐπειδὴ ἔπεμψε πρεσβευσομένους, διὰ τοῦτο ῥαθυμῶμεν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ μὲν ἔν τοῦτο καὶ ἐπειγώμεθα πρὸς τῷ ἀρέσαι τῷ Θεῷ, καὶ πνευματικὴν συναγαγεῖν ἐμπορίαν. Εἰ γὰρ χάρις τὸ σωθῆναι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αἴτιος, ὁ διὰ τῶν κατορθωμάτων, καὶ τῶν ἱδρώτων τὴν χάριν ἐπισπασάμενος. Εἰ δέ τις εἴποι μετὰ τῶν εἰρημένων αὐτὸν ἐμφάνειν, τὸ ὅτι, καὶ ἐν τῇ

dexteram maxillam percussus, præbeat etiam sinistram: magis alterum vltus est, quam si vel sexcenta verbera retulisset. Et si convitiis proscissus, non modo non regerat convitia, sed etiam bene precetur: duriorem ictum intulit, quam si sexcentis convitiis reverberasset. Quod si apud homines, cum petulantia & injuria nostra æquo animo fertur, in pudorem incurrimus: multo magis apud Deum metuere par est homines: si pro perpetuis suis peccatis nihil sentiant incommodi. Nam capitis sui malo, dirum sibi, velut thesaurum, colligunt & reponunt supplicium. Hæc itaque cogitantes, ante omnia peccatum metuamus. Hoc enim pœna est: hoc, geenna: hoc, infinitus malorum cumulus. Nec metuamus solum, sed fugiamus etiam: Deoque perpetuo nos placere studeamus. Hoc enim Regnum conciliat: hoc, vitam, hoc, innumeram bonorum multitudinem. Hoc modo, cum ex hac vita discesserimus, Regnum illud beatum, & illa futura bona, assequemur: quæ vtinam omnes gratia, & charitate Dei erga nos, consequamur. Quanquam enim Deus ad salutem vocat, & omnes homines conservari vult: tamen & nos ei supplicare debemus: & cum eo reconciliari: nec resupinari sed erecti stare: ne, vt ille inquit, in vanum gratiam receperimus. Nam si propterea, quod legatos & intercessores misit, oscitare velimus, male agemus. Quin propter hoc ipsum omnes nervos contendere debemus, vt nos Deo probemus, & Spirituales colligamus merces. Etsi enim gratia salvamur: tamen ipse homo quoque author est, qui suis meritis & sudoribus illam ad se traxit. Quod si quis dicat: præter

τῇ χάριτι τῇ πνευματικῇ, ἐδεμίαν ἔδωκε προσκοπὴν, ἐκ ἂν ἁμάρτοι τῆς ἐννοίας. Καὶ γὰρ οἱ τὰς γλῶσσας λαβόντες παρ' αὐτοῖς, καὶ ἐπαρθέντες, ἐμωμήθησαν. Ἔστι γὰρ καὶ χάρισμα λαβόντα πνευματικὸν, ἐκ εἰς δέον αὐτῷ χρήσασθαι. ἡμεῖς δὲ ἐν τοῖς χαρίσμασι ἀμώμητοι γινώμεθα, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι. καὶ ἕως ἔ περίεσμεν ἐργαζώμεθα τὰ πνευματικὰ, τὸν τῆς παροικίας χρόνον ἐν φόβῳ καλῶς ἀναστρεφόμενοι καὶ θείως κατ' ἐντολὴν, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει Θεοῦ. Τὸ πᾶν τῶν ἡμετέρων ἀνατιθέντες Θεῷ, καὶ αὐτῷ τὰ κατορθώματα πάντα λογιζόμενοι.

ΚΕΦΑΛ. ς'.

Περὶ ἀγαθῶν ἔργων.

Τὸ ἕκτον πιστεῦται, ὅτι δεῖ μὲν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἔργων ἀπεργάζεσθαι, ἐ θαρρεῖν δὲ ἐν αὐτοῖς, κατὰ τὸ, μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου. πρὸς ὃ λέγομεν, ὅτι προηγέμενον ἡ πίστις, ἑπόμενα δὲ τὰ ἔργα καὶ ἀναγκαῖα διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐντολήν. μισθὸν καὶ γέρα ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ λαμβανόντων τῶν τελειούντων αὐτὰ ὡς δεῖ. ἃ δὴ ἔργα ἀγαθὰ, καὶ ἀχώριστα εἶναι χρεία τῇ ἀληθεῖ πίστει. Οὐ δεῖ δὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις πεποιθέναι, ἐδὲ καυχᾶσθαι φαρισαϊκῶς, ἀλλ' εἰ καὶ πάντα ἐκπληρώσομεν κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον λέγειν, ἀχρεῖοι δοῦλοι ἐσμέν. Πάντα γὰρ δεῖ ἀναφέρειν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ τὸ εἰσφερόμενον παρ' ἡμῶν, μικρὸν ἢ ἐδέν ἐστιν. Ὅπερ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον ἐτάχθη, ἵνα μὴ ἀργοὺς ἡμᾶς εἰσαγάγῃ.

ea, quæ jam dicta sunt, ab illo etiam indicari: pium in gratia spirituali nullam dare offensionem, a vero non aberraverit. Nam etiam, qui dono linguarum, quod acceperant, elati fuerunt: in reprehensionem incurrerunt. Potest enim aliquis, Spiritualibus quoque donis non recte vti. Nos vero in donis nos inculpatos præbeamus: in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate: &, dum in hac vita sumus, spirituales actiones præstemus. Tempus hoc, quo inquilini sumus, cum timore, recte & pie ad præceptorum regulam traducamus: charitate non simulata, orationis veritate, virtute & ope Dei: omnia nostra committentes Deo: omnia nostra benefacta ipsi accepta referentes.

CAPVT IV.

De bonis operibus.

Sexto capite affirmatur: facienda quidem esse bona opera, non tamen his confidendum ex dicto, quod est: Ne intres in judicium cum servo tuo. Ad quod sic dicimus: Antecedens esse fidem: consequens vero, opera eaque necessaria propter Dei mandatum: præmia & honores accipientibus in vita æterna his, qui ea rite perfecerint: quæ quidem bona opera, inseparabilia quoque sint necesse est, a fide vera. Non autem oportet operibus confidere, neque his gloriari, more Pharisaico: sed, si etiam omnia expleverimus: ex Christi verbo dicere, nos servos inutiles esse. Omnia, enim ad justitiam Dei referenda sunt: quandoquidem quod a nobis confertur, parum est, aut nihil. Quod vt D. Chrysostomus sentit, positum est, vt ne ociosos nos

εἰσαγάγῃ εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Κύριός φησιν, ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Οὐ δεῖ ἓν ἐπὶ ἔργοις καυχᾶσθαι, ποιεῖν μέν τοι τῶν ἀναγκαιοτάτων, καὶ ἐκπληρεῖν αὐτά· Χωρὶς γὰρ Θείων ἔργων, σωθῆναι ἀδύνατον. Εἰ ἓν πειθώμεν τῷ Κυρίῳ λέγοντι, εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά, ἡμῖν συμφερόντως ἔσαι. Δεῖ γὰρ μετὰ τῆς ἄνωθεν φιλανθρωπίας, καὶ τὰ ἡμέτερα ἔπεσθαι ἀγαθὰ ἔργα. Ἂν τε γὰρ τὴν ἀσθένειαν προβαλλώμεθα τὴν ἡμετέραν, ἄν τε τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν μὴ προστεθῇ, οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν. πῶς γὰρ καλέσομεν ἐπὶ θεραπείαν τῶν πλημμελημάτων τὸν ἔλεον, οὐδενὶ τρόπῳ τὸ Θεῖον ἱλεωσάμενοι; ἀκούσομεν ἢ τοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγεμένου τὸν ρκθ. Ψαλμὸν. ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι Κύριε, Κύριε εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου. Ἐντεῦθεν, φησι, δύο μανθάνομεν, ὅτι τε ἁπλῶς οὐκ ἔστι τῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τυχεῖν, ἐὰν μὴ τὰ παρ' ἡμῶν ὑπάρξῃ. πρότερον γάρ φησιν, ἐκέκραξα, καὶ τότε ἐπάγει, εἰσάκουσον, Ἔπειτα, ὅτι εὐχὴ ἐκτεταμένη καὶ δακρύων γέμουσα, πολλὴν ἔχει δύναμιν, πρὸς τὸ πεῖσαι τὸν Θεὸν ἐπινεῦσαι τοῖς λεγομένοις. ἵνα δὲ μὴ λέγῃ τις, ὅτι ἁμαρτωλὸς ὢν, καὶ μυρίων γέμων κακῶν, οὐ δύναμαι προσιέναι καὶ εὔχεσθαι, καὶ τὸν Θεὸν καλεῖν, περιαιρῶν ταύτην τὴν σκῆψιν φησίν. ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε τίς ὑποστήσεται σοι. Τὸ τίς ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ οὐδείς. Οὐ γάρ ἐστιν, ὃς ἔστιν οὐδένα μετὰ ἀκριβείας παρέχοντα τῶν πραγμάτων τὰς εὐθύνας τυχεῖν ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας ποτέ. Ἐὰν γὰρ ἀνέλῃς τὸν ἔλεον, καὶ δικαίως τὰ τῆς δίκης κατάσχῃ Θεοῦ ζυγὰ,

nos in regnum ſuum introducat. Dominus, inquit, ſuperbis reſiſtit: humilibus vero dat gratiam. Non ergo in operibus gloriandum eſt: facere tamen ea & implere, res maxime neceſſaria. Abſque divinis enim operibus ſalutem conſequi, impoſſibile eſt. Si igitur pareamus Domino dicenti: Si hæc ſcitis, beati eſtis, ſi feceritis ea: bene res noſtra habebit.

Oportet enim cum ſuperna erga homines charitate noſtra conjungi benefacta, ſive enim imbecillitatem pretexamus noſtram, ſive Dei bonitatem, noſtro ſtudio non addito; nihil ad nos vtilitatis reddit. Qua enim ratione petemus ſanandis noſtris delictis miſericordiam, nulla re, divino numine placato? Audiamus Chriſoſtomum in explicatione CXXIX. Pſalmi: E profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi vocem meam. Hinc, inquit, duo diſcimus: vnum, ſimpliciter nihil a Deo impetrari poſſe: niſi, quæ a nobis præſtari debent, adſint. Prius enim ait, clamavi: ac tunc infert: Exaudi. Alterum, precationem intentam, & lachrymabundam, magnam habere vim, ad perſuadendum Deo, vt dictis noſtris annuat. Sed ne quis obiiciat: peccator ſum, in numeris refertus malis: Ideo nequeo accedere, precari, Deum invocare: præcidens ille hunc prætextum. Si iniquitates, inquit, obſervaveris Domine: Domine quis ſuſtinebit te? particula quis, hoc loco ponitur pro nullus. Fieri enim non poteſt, non poteſt inquam: vt quisquam, qui ad exquiſitam rationem ſuorum factorum reddendam vocetur, miſericordiam & veniam conſequatur vnquam. Nam ſi tollas miſericordiam, ſi juſta in Judicio ſuo lance res Deus ponderet: ſi

ζυγὰ, καὶ ταῖς ἁμαρτίαις μετρήσῃ τὰς τιμωρίας, τίς ἱκανὸς τὴν ψῆφον ὑπενεγκεῖν; ἀνάγκη γὰρ πάντας ὑπομεῖναι τὸν ὄλεθρον. Καὶ ταῦτα λέγομεν, ἐκ εἰς ῥαθυμίαν τὰς ψυχὰς καθέλκοντες, ἀλλὰ παραμυθέμενοι τὰς εἰς ἀπόγνωσιν ἐμπίπτοντας. Τίς γὰρ καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν τὴν καρδίαν; ἢ τίς παῤῥησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας; ἢ τί λέγω τὰς ἄλλας. Εἰ γὰρ Παῦλον εἰς μέσον ἀγάγω, ἢ βεληθείην ἀπαιτῆσαι αὐτὸν ἀκριβῆ τῶν γεγενημένων ἐξέτασιν, ἀδύνατα ὑποσῆναι. Τί γὰρ ἐρεῖ; προφήτας ἀνέγνω, κατὰ ἀκρίβειαν τῶ πατρῴω νόμω ζηλωτὴς ὑπάρχων. σημεῖα εἶδεν. Ὅμως ἀ πρότερον μετέσχη, ἕως τῆς φρικτῆς ἐκείνης ἀπέλαυσεν ὄψεως, καὶ τῆς θαυμασῆς ἤκουσε φωνῆς. πρὸ δὲ τότε ἔμενε πάντα φύρων. Τί δὲ; Πέτρον ἐκεῖνον τὸν κορυφαῖον ἀ μετὰ μυρία θαύματα, ἢ τοσάτην παῤῥησίαν, ἠλεγξε τὸ πλῶμα ἐκεῖνο τὸ χαλεπὸν; εἰ ἦν ἀ βεληθείη ἐλέῳ ἢ φιλανθρωπίᾳ κρῖναι, ἀλλ' ἀκριβῆ ποιήσαθαι τὴν ἐξέτασιν, ὑπευθύνους εὑρήσει πάντας. ὅθεν καὶ Παῦλος (Κορ. πρώτ. κεφ. δ'.) ἔλεγεν. οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. καὶ ὁ Προφήτης. (Ψαλμ. ρκθ.) ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς Κύριε, Κύριε. καὶ ὁ διπλασιασμὸς οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ θαυμάζοντος καὶ ἐκπληττομένου τὸν πολὺν τῆς φιλανθρωπίας ὄγκον, καὶ τὴν μεγαλοσύνην αὐτῆ τὴν ἀπέραντον, καὶ τὸ ἀχανὲς πέλαγος τῆς ἀγαθότητος. ἤδει γὰρ ἤδει σαφῶς, ὅτι πολλῶν ἐσμὲν ὀφλημάτων ὑπεύθυνοι τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι καὶ τὰ μικρὰ τῶν ἁμαρτημάτων μεγάλης ἀξιοῦνται τῆς τιμωρίας. ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστι. τετέσιν, οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις κατορθώμασιν, ἀλλ'

peccatis exæquet pœnas: quis ſententiæ ſuſtinendæ par fuerit? neceſſe profecto erit, omnes ſubire exitium. Neque hæc ideo dicimus, vt ad ſocordiam animos adducamus: ſed vt conſolemur illos, qui in deſperationem incidunt. Quis enim ſe cor mundum habere gloriabitur? Aut quis eo iuſolentiæ procedet: vt ſe peccati purum profiteatur? Quid alios dico? Si ipſum Paulum adduxero: & ad rationes vitæ actæ exquiſitas vocauero: non poterit conſiſtere. Quid enim dicet? Prophetas legit, acerrimus patriæ legis æmulator fuit: ſigna vidit: Tamen non prius cœptis abſtitit: quam horrenda illa viſione perculſus fuit: & mirandam illam vocem audivit: Antea vero omnia permiſcere perſeveravit. Quid de Petro dicam? Nonne hunc ſummum virum, poſt tot miracula, poſt tot admirationes, hominem lapſus ille grauis arguit? ſi igitur non velit miſericordia & humanitate, ſed rigore & ſtricto Iure, Dominus in judicando vti: rationibus ſubjacentes; reperiet omnes. Vnde Paulus ait: Nullius rei mihi conſcius ſum: non tamen in hoc juſtificatus ſum. Et Pro„pheta: ſi iniquitates obſervaveris Do„mine Domine. Quæ vocis geminatio, non ſimpliciter poſita eſt: ſed ab admiratione orta ejus: qui ſtupens admiratur, ſummam illius humanitatem, & magnitudinem ejus infinitam, & inexhauſtum bonitatis pelagus. Sciebat enim is, ſciebat exacte: nos multis nominibus & debitis obſtrictos eſſe Deo: Et peccata quamvis parva: magnis ſubjacere pœnis. Quoniam apud te propiciatio „eſt. Hoc eſt, non in noſtris benefactis, ſed in tua benignitate, pœnas effuge-

ἀλλ' ἐν τῇ σῇ κεῖται ἀγαθότητι τὸ διαφυγεῖν τὴν κόλασιν. κἂν μὴ τῆς Φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν τῆς σῆς, τὰ ἡμετέρα ἐκ ἀρκεῖ μόνα τῆς μελλούσης ἐξαρπάσαι ὀργῆς. νῦν δὲ, ἔχεις Φιλανθρωπίαν τῇ δικαιοσύνῃ συνεζευγμένην, καὶ ταύτῃ μᾶλλον πέφυκας, ἢ ἐκείνῃ κεχρῆσθαι. τοῦτο δὲ διὰ τοῦ Προφήτου δηλῶν ἔλεγεν. (Ἡσαΐ. μγ.) ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου. τουτέστι, τοῦτο ἐμόν ἐστι, τῆς ἐμῆς ἀγαθότητος. ὡς τάχα σὺ, εἰ καὶ ἀγαθὸς, ἀλλ' ἐκ ἀρκεῖ ποτὲ πρὸς ἐλευθερίαν τιμωρίας, ἐὰν μὴ τὰ τῆς ἐμῆς προστεθῇ Φιλανθρωπίας. καὶ πάλιν, ἐγὼ ἀνέχομαι ὑμῶν. ὄντως παρὰ τῷ Θεῷ κυρίως ὁ ἱλασμὸς, ὁ ἀληθῶς ἔλεος. διὸ μετὰ Φειδοῦς ἐξετάζει. Ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε Κύριε. διὰ τὸ σὸν ὄνομα τὸ Φιλάνθρωπον, προσεδόκησα σωτηρίαν. ἐπεὶ εἰς τὰ ἐμαυτοῦ καθορῶν, πάλαι ἂν ἀπέγνων. νῦν δὲ τῷ νόμῳ σου προσέχων, καὶ τὰ λόγιά σου ἐκπληρῶν, χρηστὰς ἔχω τὰς ἐλπίδας. Σὺ γὰρ εἶ ὁ εἰπὼν (Ἡσαΐ. νε.) καθὼς ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, ἔτως ἀπέχουσιν αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῆς βουλῆς ὑμῶν, καὶ αἱ ὁδοί μου ἀπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν. καὶ πάλιν, (Ψαλ. ρϛ,) κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐκραταίωσε Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς Φοβουμένους αὐτόν. τουτέστιν, οἱ κατορθώσαντες μόνον ἔσωσα, ἀλλὰ καὶ ἁμαρτανόντων ἐφεισάμην, καὶ μεταξὺ τῶν πλημμελημάτων τῶν σῶν τὴν ἐμαυτοῦ κηδεμονίαν ἐπεδειξάμην. ἐν δὲ τῷ Ἰεζεκιὴλ λέγει. οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομά μου, ἵνα μὴ βεβηλωθῇ ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ἡμεῖς μὲν γὰρ οὐκ ἦμεν ἄξιοι σωθῆναί Φησιν, οὐδὲ ἔχομέν τινα ἀπὸ τῶν πεπραγμένων ἡμῖν προσδοκίαν χρηστὴν διὰ

fugere ſitum eſt. Niſi tua nobis clementta ſuccurrat: noſtra ſatis non ſunt ſola ad eripiendos nos venturæ iræ. Nunc vero humanitatem habes juſticiæ conjunctam: illamque magis quam hanc natura tua ſoles adhibere. Hoc ipſe per Prophetam indicans, Ego ſum, inquit, qui deleo iniquitates tuas. Id eſt, hoc meum eſt, hoc meæ bonitatis. Nam tua, quamvis bona, non ſufficiunt ad liberationem a pœnis vnquam: niſi meus erga humanum genus, amor accedat. Et rurſus, Ego ſuſtineo vos. Re ipſa penes Dominum proprie eſt propiciatio, vera miſeratio. Ideo lenitatem moderationemque in examineque, adhibet. Propter nomen tuum ſuſtinui te, Domine. Propter nomen tuum humaniſſimum, expectavi ſalutem. Nam ſi ad me reſpexiſſem: jam dudum deſperaſſem. Nunc legi tuæ animum advertens, oraculaque tua implens, bonam ſpem habeo. Tu enim es, qui dixit: quan„tum diſtat cœlum a terra: tantum di„ſtant conſilia mea a conſilio veſtro, & „viæ meæ a viis veſtris. Et iterum: quam „alte cœlum abeſt a terra: firmavit Dominus miſericordiam ſuam ſuper timentes ipſum. Hoc eſt, non tantum conſervavi facientes recte: ſed etiam peccantibus peperci: & in medio delictorum tuorum, meam paternam curam demonſtravi. In Ezechiele vero dicit. Non pro„pter vos ego facio. Sed propter nomen meum, ne polluatur inter gentes. Nos enim dicit, non eramus digni ſalute: nec ex factis noſtris quicquam boni ſperare poteramus: ſed propter nomen ejus ſalutem ſperamus. Atque hæc nobis reliqua eſt ſalu-

διὰ δὲ τὸ ὄνομα αὐτῷ προσδοκῶμεν σώζεσθαι. καὶ αὕτη ἡμῖν ὑπολέλειπται σωτηρίας ἐλπὶς, καὶ ἄγκυρα ἱερὰ, μετανοοῦσι, φιλανθρωπίας τυχεῖν. ἐὰν γὰρ εἰσακούσωμεν, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φαγόμεθα, καὶ κληρονομήσομεν τὴν ἐπαγγελίαν. ἐλπίζειν δὲ δεῖ ἐπὶ τὸν Θεὸν, κἂν μυρία ἐμπίπτῃ τὰ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλοντα, καὶ θάνατον ἀπειλῇ. ῥάδια γὰρ αὐτῷ πάντα, καὶ ἐξ ἀπόρων πόρον εὑρεῖν δυνήσεται. Πηγὴ γὰρ παρ' αὐτῷ λυτρώσεως, πέλαγος σωτηρίας, θησαυρὸς φιλανθρωπίας πηγάζων διηνεκῶς. ὅπου δὲ ἔλεος, καὶ λύτρωσις. καὶ ἐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ πολὺ, ᾗ φιλανθρωπίας πέλαγος ἄπειρον. εἰ ἔν καὶ ὑπὸ ἁμαρτημάτων ὦμεν προσδεδεμένοι, ἀναπίπλειν ἐ χρὴ, ἀλ' ἀπαγορεύειν. ὅπου γὰρ ἔλεος καὶ φιλανθρωπία, ἐ γίνεται τῶν πλημμελημάτων ἀκριβὴς ἐυθύνη τῷ δικάζοντος, διὰ τὸν πολὺν ἔλεον καὶ τὸ πρὸς φιλανθρωπίαν ἐπιῤῥεπὲς, τὰ πολλὰ παρατρέχοντος. τοιοῦτον ὁ Θεὸς, ἐλεεῖ διηνεκῶς, καὶ συγγνώμην δίδωσι. Φιλοικτίρμων γὰρ καὶ φιλάνθρωπος, καὶ τοῖς μεταμελομένοις, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζομένοις, ὡς δύναμις, παρέχει τὴν τωτηρίαν. ἐπεὶ τοίνυν τοιοῦτός ἐσι, καὶ κέχυται πανταχοῦ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ τὸ μέγεθος, καὶ παρ' αὐτῷ τὸ ἀληθῶς ἔλεος, ἔυδηλον, ὅτι καὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ σώσει καὶ ὁ κολάσει. εἰσφέρωμεν ἔν τὰ παρ' ἑαυτῶν μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ σοφίας, πάντα δὲ ἔψεται τὰ παρ' ἐκείνῳ, ὡς ἄφατον ἔχοντος τὸ ἔλεος. Σοφία δὲ πρώτη, βίος ἐπαινετὸς καὶ Θεῷ κεκαθαρμένος. ἢ καθαιρόμενος. Οἱ γὰρ ἀμεταμελήτως τρέχοντες ἐν ἁμαρτήμασι, νέυοντες κάτω καὶ πρὸς τὴν γαστέ-

salutis spes, & sacra anchora, pœnitentia misericordiam consequi. Si enim audiverimus: bonis terræ vescemur, & hæreditatem promissam cernemus. Sperare vero in Deo debemus: quamvis innumera, ad desperationem impellentia, mortemque minantia, incidant. Facilia enim apud eum sunt omnia: exitumque invenire potest, vbi exitus non esse videtur. Fons quippe apud eum redemptionis est, pelagus salutis, thesaurus humanitate benignitateque perenni scaturiens. Vbi autem misericordia, ibi redemtio est: nec parce, sed abundanter, ac pelagus in homines amoris infinitum. Etiamsi igitur peccatis fuerimus alligati: animis cadere non debemus, nec defatigari. Vbi enim misericordia & erga homines favor est: non exquisite delictorum rationes Iudex exigit: propter abundantiam scilicet misericordiæ, & ad amandos homines propensionem voluntatis, plæraque illorum præteriens. Hæc proprietas Dei est. Misereturcontinenter, veniamque dat. Misericors enim & hominum amans: qui pœnitentiam agentibus, & bonum pro virili parte facientibus, salutem dat. Quoniam itaque talis est, ejusque erga homines propensæ voluntatis magnitudo vbique diffusa est: & apud ipsum vera misericordia est: perspicuum est, ab eo quoque populum suum salvatum iri, non autem supplicio deditum iri. Qua propter summo studio & sapientia nostrum officium faciamus, tanquam tributum conferentes. Omnia tunc illius præsto erunt, quidpe ineffabili misericordia pollentis. Sapientia autem prima, vita laudabilis: & quæ Deo mundata est, aut mundatur. Qui enim obliti pœnitentiæ, peccare

γαστέρα, καὶ τῷ βορβόρῳ ἐγκαλινδέμενοι, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ὅλως μὴ ὁρῶντες, ὅτε ἐλεηθῆναι ἐθέλοντες, χαλεπωτάτως πάσχοντες ἐκ ἀιθάνονται. Βέλτιον γὰρ πηλῷ μολύνεθαι ἀκαθάρτῳ, ἢ ἁμαρτήμασι. κακῶς γὰρ ἀπολεῖθήσεται ὁ εἰς τὸ βάραθρον πεσὼν τῆς ἁμαρτίας, ἐὰν μὴ τὸν μολυσμὸν ἐχ ὕδατι καθαρῇ, ἀλλὰ πολλῷ κόπῳ καὶ χρόνῳ, καὶ μετανοίᾳ ἀκριβεῖ, δάκρυσι, κοπετοῖς, καὶ τοῖς παραπλησίοις πνευματικοῖς καθαρσίοις. ἃ ἡ ἀληθὴς ἱκανοποιία ἐστὶν, ἐχὶ δὲ ἡ διὰ δόσεως, ἥτις τὸν Θεὸν κατὰ τῶν λαμβανόντων τὰ τοιαῦτα παροξύνει, καὶ μυρία πανθάνουσι τὰ κακὰ, καὶ πᾶσα αὐτοῖς ἔρχεται θεήλατος συμφορά. ἁμαρτημάτων γὰρ ἐδεμία συγχώρησις παρὰ τῶν τοιούτων γίνεται, ὧν ἡ σπουδὴ πρὸς τὸ χρηματίζεθαι ἐστιν. ὁ μὲν γὰρ ἔξωθεν προσγινόμενος ῥύπος, ταχέως καὶ ἀποτίθεται. ὃς δὲ ἔνδοθεν ἀποτίκτεται, μόλις ἀπονίπτεται. ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται λογισμοὶ πονηροὶ, πορνεῖαι, μοιχεῖαι, καὶ τὰ ὅμοια. Διὸ καὶ ὁ Προφήτης ἔλεγε, (Ψαλμ. ν.) καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. Ἱερεμίας δὲ, (κεφ. δ.) ἀπόπλυνον ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σε, Ἱερουσαλήμ. ὁρᾷς καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ἡμῶν ἐστι καὶ τῷ Θεῷ; καὶ πάλιν, μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. γενώμεθα καθαροὶ, ὅσον ὁ ἡμέτερος νοῦς νοεῖ, καὶ ἡ ἡμετέρα ἰσχύει δύναμις. πῶς δὲ; λέσασθε, καθαροὶ γίνεθε, (Ἡσαΐ. κεφ. ά.) ἀφέλετε τὰς πονηρίας ὑμῶν ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. μὴ ὑπάρχετε ὡς τάφοι κεκονιαμένοι φησὶ, δοκοῦντες ανεύθυνοι, ἀλλ' ὅτως ἀφέλετε, ὡς Θεοῦ ἐρῶντος. Ἐαν ὦσιν αἱ ἁμαρ-

re pergunt: proni in ventrem, & in cœno vitiorum se voluentes: nec ad sydera vnquam suspicientes: neque misericordiam invenire volentes: hi se maximis malis conflictari non sentiunt. Melius itaque est, impuro inquinari luto, quam peccatis. Male enim peribit, qui in barathrum peccati inciderit: nisi inquinationem eluerit: non quidem aqua, sed multo labore, ac tempore longo, pœnitentia accurata, lachrymis, planctibus, & id genus aliis spiritualibus lustrationibus: quæ vera satisfactio sunt: non enim illa. quæ dandis pecuniis quæritur: quæ Deum contra accipientes irritat: vnde mala sexcenta eis accidunt, & omne calamitatum genus a Deo immittitur. Hinc enim nulla peccatis venia contingit: sed studium quærendæ pecuniæ accenditur. Exteriores enim sordes facile abjiciuntur: illa vero, quæ in anima generantur, vix eluuntur. Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, scortationes, adulteria, & his similia. Vnde & propheta ait: Cor mundum crea in me Deus. Et alius: ablue a malitia cor tuum Ierusalem, videsne hic quoque nostri muneris esse, & Dei? Rursus: beati, qui corde mundi sunt: quia ipsi Deum videbunt. Fiamus mundi, quantum nostra mens intelligit, & nostræ vires valent. Quomodo? lavamini, mundi fiatis: auferte malitiam vestram ab animis vestris: removete ab oculis meis. Ne sitis, inquit, similes sepulchris tectorio albo inductis, opinione innocentes: sed sic auferte, tanquam Deo vidente. Si

αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικῆν, ὡς χιόνα λευκανῶ. ὁρᾶς ὅτι πρωτέρους ἡμᾶς αὐτοὺς δεῖ καθαίρειν, καὶ τότε Θεὸς λευκανεῖ; μηδεὶς τοίνυν μηδὲ τῶν ἐς ἔσχατην κακίαν ἡκόντων, ἀπογινωσκέτω ἑαυτόν. Κἂν γὰρ εἰς ἕξιν εἰσέλθῃ, καὶ χεδὸν εἰς φύσιν τῆς κακίας αὐτῆς, μὴ φοβείσθω. διὰ γὰρ τοῦτο χρώματα ἐκ ἐξίτηλα, ἀλλὰ χεδὸν συνεσιωμένα τοῖς ὑποκειμένοις λαβὼν, εἰς τὴν ἐναντίαν αὐτὰ ἔφησε κατάστασιν ἥξειν, καὶ ὡς χιόνα λευκανεῖν. χρηστὰς ἡμῖν ὑποτιθεὶς τὰς ἐλπίδας. σπεύσωμεν τοίνυν, ὡς δυνατὸν καθαροὶ γενέσθαι, μετίωμεν τὰ ἀγαθὰ τῶν ἔργων, καὶ μὴ ἐνορῶμεν καίρφος ἀλλότριον, ἀλλὰ τὴν δοκὸν ἡμῶν· καὶ ἕτω χάριτι Θεοῦ δυνησόμεθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν ἀξίως. ἆρα μεγάλη τῶν ἔργων ἡ δύναμις, ἐάγε ἡ σὶ μαρτήσαντας διὰ μετανοίας λευκαίνει ἕτω Θεός. ὲ μεγαλαυχεῖν ἔν δεῖ, ἢ πεποιθέναι ἐν αὐτοῖς, ἐφάμαρτον γὰρ, ἀλλ᾽ ὡς ἑπόμενα τὰ ἔργα τῇ πίσει, καὶ ἀναγκαῖα ἐκπληρεῖν ὅση δύναμις. εἰ γὰρ οἱ δαίμονας ἐκβάλλοντες, καὶ Προφητείας λέγοντες, ἐπεὶ βίον ἐκ ἔχον συμβαίνοντα, ἠρνήθησαν, πόσῳ μᾶλλον, ἐὰν ἀμελεῖς ὦμεν, καὶ μὴ τὰς ἐντολὰς ἐκπληρῶμεν; ἐκ οἶδα γὰρ ὑμᾶς, Φθέγγεται Χριστὸς πρὸς αὐτούς. Πιστεύωμεν ἓν ὀρθῶς εἰς δόξαν αὐτοῦ, καὶ βιῶμεν καλῶς εἰς δόξαν αὐτοῦ, ἐπεὶ ἐδὲν ὄφελος θατέρου. καὶ μᾶλλον ὅταν δοξάζωμεν μὲν, τυχὸν καλῶς, μὴ βιῶμεν δὲ καλῶς κατ᾽ ἐντολὴν, τότε μάλισα ὑβρίζομεν αὐτὸν.

fuerint peccata vestra purpurei coloris: ad nivis instar dealbabo, videsne, oportere nos ipsos priore loco mundare: ac tum demum Deum dealbaturum? Nemo igitur, ne si vel ad extremum quidem maliciæ processerit, saluti suæ desperet. Nam si etiam habitum acquisiverit, & propemodum in naturam abierit ipsius maliciæ: ne timeto. Propterea enim colores non leves & evanidos posuit: sed tales, qui fere in eandem cum subjectis substantiam & naturam transierunt: quos in contrarium mutatum iri, & nivis instar dealbatum iri, inquit: vt in bonam spem nos erigat. Quamobrem studeamus, quo ad ejus fieri potest, mundi fieri: consectemur bonorum operum studium: nec in alieno oculo festucam animadvertamus, sed nostram ipsorum trabem. Hoc modo, Deo bene juvante, poterimus etiam futurorum digne compotes fieri bonorum. Ergo magna vis est operum, si quidem a peccatis ita per pœnitentiam dealbat Deus. Quocirca non superbiendum est, nec confidendum in illis (cum peccato enim hoc conjunctum) sed opera, tanquam fidei consectaria, & necessaria, pro viribus explenda. Si enim illi, qui Dæmonia ejecerunt, & prophetias dixerunt, quia vitam his donis non respondentem habuerunt, a Domino rejiciuntur: quanto magis id fiet, si negligentes erimus, nec præcepta impleverimus? Ait enim eis Dominus: Non novi vos. Ergo credamus recte ad gloriam ejus, & vivamus recte ad gloriam ejus: quia alterum sine altero non prodest. Ac magis tunc, quando recte fortasse sentimus de Deo, recte fortasse celebramus: non tamen recte secundum præcepta vivimus: tunc, inquam, maxima ignominia afficimus ipsum, quod cum asscribamus

ὅτι ἐπιγραφόμενοι αὐτὸν δεσπότην καὶ διδάσκαλον, καταφρονῶμεν αὐτοῦ, καὶ ἐ δεδοίκαμεν τὸ φοβερὸν αὐτοῦ κριτήριον. Τὸ μὲν γὰρ ἔθνηνας ἀκαθάρτως βιῶν, οὐδὲν θαυμαστὸν, οὐδὲ τοσαύτης καταγνώσεως ἄξιον. Τὸ δὲ χριστιανὸς ὄντας, τοσούτων μετέχοντας μυστηρίων, τοσαύτης ἀπολαύοντας δόξης, ἕτως ἀκαθάρτως βιῶν, τοῦτό ἐστι τὸ πάντων χείριστον καὶ ἀφόρητον, καὶ πάσης συμπαθείας ἀνώτερον. ἂν γὰρ, ὡς φησί τινες εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἄπειρον εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς τούτου ὑπερμεγέθεις δωρεὰς ἀποβλέπειν ἐθελήσωμεν, καὶ χάριτι μόνῃ, ἀχαρίστων τρόπῳ σωθῆναι φαιταθῶμεν, ἐκ ὠφεληθείημεν. Καὶ ἄλλως συγκρινόμενα τὰ παρ' ἡμῶν, εἰ καὶ ὡς τῶν τελείων φθάσοι, οὐδέν εἰσι, πλὴν συντελῶσι, καὶ τὴν γνώμην δεικνύουσιν ἡμῶν, ὅτι εὐχάριστοι, καὶ ταῖς ἐντολαῖς πειθόμενοι τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐνάρετα ἐκπληροῦμεν, ἵνα μὴ ἀναισθήτων δίκην, ἀποτεθείημεν εἰς παράδεισον, ὃ ὅλως ἐ γίνεται, ἀλλὰ τῇ ἡμετέρᾳ ὀρθῇ προαιρέσει, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. ἂν γὰρ εἰς ἁμαρτίαν κλίνειν ἐθελήσωμεν, ἀναίσθητοι φανῶμεν, ὡς ἀνυπάρκτοις προσέχοντες. ἣν δὴ φεύγειν ἔδει, καὶ μισάτλεσθαι ὡς πόρρω βάλλεσαν τοῦ Θεοῦ. καὶ ὅταν τινὰ ἁμαρτίαν μέλλωμεν διαπράτλεσθαι, ὑπονοεῖν καὶ φαντάζεσθαι τὸ φρικτὸν καὶ ἀνύποιτον τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ἐν ᾧ προκαθέζεται μὲν ἐπὶ θρόνου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου κριτὴς, παρέστηκε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις, τρέμουσα τὴν ἐνδοξον αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων.

mus ipsum nobis Dominum & Doctorem, contemnamus ipsum, nec horrendum ejus tribunal reformidemus. Nam quod Gentes impure vivunt, nihil mirum est, nec tantopere condemnandum. Christianos vero, qui tot mysteria participant, tanta gloria fruuntur, adeo impuram vitam agere: hoc omnium deterrimum est & intolerandum, & omnem commiserationem excludens. Si enim) inquit) nos, vt quidam faciunt, tantum ad magnam illam, & infinitam, e visceribus Dei proficiscentem, bonitatem, & hujus ingentem munificentiam, respicere velimus: solaque gratia, ingratorum more eos salvatum iri imaginemur: nihil vtilitatis capiemus. At si aliter expendantur nostra opera: tum, quamvis ad perfectionem pervenerint, nihil sunt: sed tamen aliquid ad finem adferunt: nostrumque animum declarant: nosque gratos erga Deum esse, & mandatis ejus obtemperantes, quæ bona & cum virtute conjuncta sunt, explere: vt ne tanquam stolidi quidam, sensusque expertes in paradisum transferamur: quod nullo modo fit: sed nostro bono proposito, per gratiam Dei. Si enim ad peccandum declinaverimus: sensu destituti videbimur: vt qui rebus, quarum nulla essentia est, attendamus. Id vero fugiendum est, & abominandum: quia procul a scopo Dei aberrat. Quando non peccati alicujus libido incesserit: cogitandum, & imaginatione apud animum proponendum est, formidabile illud & intolerabile Christi judicium: in quo ipse sedebit in celso quodam eminenteque solio judex: astabit vero vniversa creatura, tremens ad gloria fulgentem conspectum ejus, propter inquisitionem in vitam actam habendam.

ΚΕΦΑΛ. ζ'.

Περὶ Ἐκκλησίας.

Τὸ ἕβδομον, μίαν ἁγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν ἔχειν καὶ ὑμᾶς λέγει, καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας Μυστήρια, καὶ τὰς τελετὰς καλῶς ἐκτελεῖν, πρὸς ὃ λέγομεν· Μίαν εἶναι τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν τὴν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν τῶν χριστιανῶν, ὀρθῶς καὶ ὡς οἱ Πατέρες οἱ Θειότατοι παρέδωκαν ἐκτελέντων τὰ νενομοθετημένα καὶ κανόσιν αὐτῶν ὡρισμένα καὶ κεκυρωμένα τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Τὰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ καθολικῇ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν Μυστήρια, καὶ αἱ τελεταὶ ἑπτά. ἤτοι Βάπτισμα, Χρῖσμα Θείᾳ Μύρῳ, Θεία κοινωνία, Χειροτονία, Γάμος, Μετάνοια, καὶ Ἅγιον Ἔλαιον. Ἑπτὰ γὰρ τὰ τῷ Θείῳ Πνεύματος χαρίσματα, ὡς Ἡσαΐας φησὶ, καὶ ἑπτὰ καὶ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, Πνεύματι ἐνεργούμενα. ὅτι δὲ ταῦτα καὶ μόνα καὶ ὲ πλείω τὸν ἀριθμὸν εἰσι, δείκνυσι καὶ ἡ διαίρεσις. Τὸ γὰρ Μυστήριον, ἢ πρὸς γένεσιν ἀνθρώπων ὁρᾷ, καὶ ἔστιν ὁ ἐν Χριστῷ γάμος, ἢ πρὸς σωτήριαν, καὶ ἔστιν ἡ τάξις τῶν ἱερῶν. καὶ δι' αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνεργούμενα, καὶ παντὶ μὲν χρήσιμα, τὸ Βαπτισμα, τὸ Μύρον, ἡ Κοινωνία. Τοῖς δὲ ἀφιερωμένοις Θεῷ, ἡ χειροτονία. ὡς λαϊκοῖς ὁ γάμος. καὶ τοῖς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἁμαρτήσασιν, ἡ Μετάνοια, καὶ ἡ τῷ ἡγιασμένῳ χρίσις Ἐλαίῳ. ἅτινα ἢ ἄφεσιν τῶν ἡμαρτημένων χαρίζεται, ἢ τὰς ἐγκειμένας τῇ ψυχῇ σπίλας ἀποκαθαίρει. Μυστήρια δὲ ταῦτα λέγεται, διὰ τὸ ἐν αἰσθητοῖς συμβόλοις, νοητὸν ἔχειν τὸ ἀποτελέμενον καὶ ἀπόῤῥητον. ἕκαστον δὲ τῶν Μυστηρίων τούτων, τεθεσμοθέτηται

CAPVT VII.

De Ecclesia.

In septimo capite dicitur: etiam vos habere vnam sanctam Ecclesiam catholicam: Et Ecclesiæ Sacramenta, ac ritus recte administrare. Ad quod respondemus, vnam esse illam sanctam Ecclesiam catholicam & Apostolicam Christianorum: qui rite, & vt sanctissimis traditum est patribus, administrent, quæ legibus sancita sunt, & canonibus ipsorum definita, & a S. spiritu approbata. Sacramenta vero rituſque in hac ipsa catholica recte sentientium Christianorum Ecclesia sunt septem: Baptisma, chrisma sancti vnguenti, divina communio, manus impositio, Matrimonium, pœnitentia, & sacrum oleum. Septem enim sunt vt Esaias ait, S. spiritus dona. Ergo etiam septem Ecclesiæ mysteria, per quæ spiritus efficax est. Quod vero hæc sola sint, nec plura numero: etiam divisione clarum fit. Mysterium enim seu Sacramentum aut generationem hominis respicit, & est sanctum conjugium: aut salutem, & est ordo sacrorum, & quæ per ipsa, & in ipsis exercentur. Horum partim cuivis conducunt, scilicet: Baptisma, unguentum, communio: iis vero, qui Deo consecrati sunt, impositio manuum, sicut laicis conjugium: illis autem, qui post Baptisma peccaverunt, pœnitentia & consecrati olei vnctio. Hæc aut remissionem peccatorum largiuntur: aut sordes animæ inhærentes expurgant. Mysteria vero hæc dicuntur: quod sub sensilibus signis, intelligibilem & occultum habeant effectum. Vnumquodque horum mysteriorum, in sacris literis

ται μὲν ὑπὸ τῆς γραφῆς, ὡρισμένην δὲ ὕλην καὶ εἶδος ἔχει. ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ποιητικὸν ἢ μᾶλλον ὀργανικὸν αἴτιον, ὡρισμένον. οἷον ἐπὶ τοῦ Βαπτίσματος, ὕλη μὲν τὸ ὕδωρ, εἶδος δὲ, οἱ λόγοι τοῦ Ἱερέως, τὸ, βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὁ (δεῖνα,) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. ὀργανικὸν αἴτιον ὁ Ἱερεὺς, εἰ καὶ τὸ δι' ἀνίερον δι' ἀνάγκην ἐκ ἀποβάλεται. ὁμοίως καὶ ὁ ἐφ' ἑκάστου τῶν ἄλλων, καὶ ὕλην καὶ εἶδός ἐστιν εὑρεῖν· τὸ Βάπτισμα τοίνυν ἀναγεννᾷ Πνεύματι, ἐπειδήπερ τὴν πρώτην ἀπωθῆ γέννησιν ἀπωλέσαμεν, καὶ ἐν ἀνομίαις ἡμεῖς συνελήφθημεν, ὡς ψάλλει Δαβὶδ, καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσσησεν ἕκαστον ἡμῶν, ἡ μητὴρ αὐτοῦ. καὶ λατρὸν θεῖον γίνεται, τὰ τοιαῦτα ἀποκαθαίρον. Τὸ Χρῖσμα δὲ τὴν σφραγῖδα τὴν πρώτην καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἐντίθησι καὶ Ῥώμην τῇ ψυχῇ ἅπερ διὰ παρακοὴν ἀπωλέσαμεν. ἔτι δὲ καὶ τὴν χάριν, ἣν ἐν τῇ ψυχῇ, τῇ Θείᾳ ἐμπνεύσει ποτὲ ἐλάβομεν. διὸ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος φέρει δύναμιν καὶ τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ πλατεῖ. καὶ σημείωσις Χριστοῦ ἐστι καὶ σφραγὶς.

Ἡ Κοινωνία δὲ, αὐτῷ ἐνοῖ τῷ Δεσπότῃ, καὶ αὐτοῦ τῆς σαρκὸς ἀληθῶς καὶ τοῦ αἵματος κοινωνοῦμεν. καὶ ἐπεὶ διὰ βρώσεως ἀπεθάνομεν, καὶ παραδείσου καὶ Θεοῦ ἐχωρίσθημεν, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον διὰ τῆς κοινωνίας τοῦ Κυριακοῦ Σώματος, τῆς πνευματικῆς τροφῆς, ἀναλαμβάνομεν αὖθις. καὶ τὴν φθορὰν ἀποβαλόμενοι, τῷ ἀθανάτῳ ἑνόμεθα, ἵνητῷ δι' ἡμᾶς διὰ σαρκὸς γεγονότι διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν.

teris ſancitum eſt: definitam vero materiam formamque habet: nec non efficientem aut potius inſtrumentalem cauſam definitam. vt in Baptiſmate, Materia aqua eſt. Forma, verba Sacerdotis, ſcilicet hæc. Baptizatur hic Dei ſervus in nomine Patris, & Filii, & S. ſancti. Inſtrumentalis cauſa, ſacerdos eſt: quamquam neceſſitate poſtulante, per laicam perſonam Baptizari non rejicitur. Eodem modo in cæteris ſingulis, materia & forma inveniri poteſt. Baptiſma igitur regenerat Spiritu: quia primam, quæ ſub innocentiæ ſtatu fuit, generationem amiſimus: & iniquitatibus concepti ſumus, (vt David canit) & in peccatis concepit vnumquemque noſtrum mater ſua: quibus malis lavacrum divinum ſubvenit, ea expurgans. Chriſma, animæ indit ſignaculum primum, & quod ſecundum imaginem eſt, & robur: quæ per primam inobedientiam amiſeramus. Gratiam præterea, quam divina inſpiratione homo initio in anima ſua acceperat. Ideo etiam ſpiritus vis Chriſmati ineſt: & ſuaveolentia illius hoc præditum eſt: & ſignificatio ſignaculumque Chriſti eſt.

Communio, ipſi nos coadunat Domino: in qua carnem & ſanguinem ejus vere participamus. Nam quia cibus vetitus mortem nobis attulerat: noſque a Paradiſo Deoque ſeparaverat: vitam æternam communione dominici corporis ſpirituali, ſc. alimento recipimus: & corruptionem abjicientes, cum immortali Domino in vnum conjungimur: qui, vt ſalutem nos adipiſceremur, mortalitatem in carne aſſumpſit.

Ἡ Χειροτονία δὲ, τὴν ἐξουσίαν παρέχει καὶ δύναμιν τῶ ποιήσαντος. Καὶ ἐπεὶ οὐδὲν τῶν ὄντων χωρὶς αὐτῶ, ἦλθε δὲ αὐτὸς εἰς τὸ εὖ εἶναι ἡμᾶς ἀγαγεῖν, ταύτην αὐτῶ τὴν δύναμιν ἀναλαμβανόμενος ἀφ' ἡμῶν, παρέχει ἡμῖν διὰ τῆς αὐτῶ ἱερωσύνης, καὶ δι' αὐτῆς, πᾶσαι ἡμῖν αἱ τελεταὶ ἐνεργοῦνται. κ) οὐδὲν ἅγιον χωρὶς ἱερέως. ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἄρχοντας ἡμᾶς τῶν ὁρωμένων καταστησάμενος, πάλιν ἐν τῶ παρόντι κρείττονως ἄρχοντας ἡμᾶς διὰ τῆς ἱερωσύνης καθίζᾶ. τῶ ἀρανῶ γὰρ τὰς κλεῖς τοῖς Ἀποστόλοις, καὶ ἀλληλοδιαδόχως Ἱερωμένοις παρέδωκεν.

Ὁ δὲ Γάμος, συγκαταβάσεώς ἐστι δῶρον, ὦδε παρὰ Θεῶ, διὰ τὴν παιδοποιίαν, ἕως τὸ πᾶν τόδε μετὰ τῆς φθορᾶς ἵσταται. Οὐ γὰρ ἐβέλετο ὁ Θεὸς, τὴν ἄλογον ἐν ἡμῖν καὶ ἀπὸ ῥοῆς καὶ ῥυπαρὰν σύστασιν εἶναι, ἀλλ' ἐπεὶ ἀπεθάνομεν ἐκεῖνοι, ἀφῆκε τὴν διαδοχὴν ἕτω τῶ γένει ἐνεργεῖν, ὡς καὶ τοῖς ἀλόγοις, ἵνα γνῶμεν εἰς τί καθέστημεν. καὶ τῶτο ἕως ἂν ἐξαναστήσῃ καὶ ἀπαθανατήσῃ τὴν φύσιν ὁ ἄφθαρτος, καὶ θανὼν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναστάς. Διὸ καὶ εὐλογεῖ τὸν γάμον αὐτὸς, ὡς ἂν μὴ χωρὶς εὐλογίας ἡ ἀπαρχὴ τυγχάνῃ τῆς ἡμετέρας ζωῆς.

Ἡ μετάνοια δὲ, τὴν ἐπανόρθωσιν ἡμῶν αὖθις ἀπὸ τῶ πτώματος ἐνεργεῖ. καὶ ἐπειδήπερ μετὰ τὸ Βάπτισμα ἐκ ἔστιν ἐπανάκλησις ἄλλη κατάτε χάριν καὶ δωρεὰν, καὶ ἀγώνων καὶ πόνων χωρὶς, εἰ μὴ δι' ἐπιστροφῆς καὶ δακρύων, καὶ τῶ ἐξαγορεῦσαι τὰ πταίσματα, καὶ ἀποσῆναι

Manus impositio, potestatem & facultatem præbet conditoris. Et quoniam nihil eorum, quæ sunt: sine ipso constat: Ipse vero venit ad ducendum nos, vbi bene nobis sit: hanc suam facultatem, receptus a nobis, contulit nobis per suum sacerdotium: Indeque omnes ritus a nobis administrantur: & sine sacerdote nihil est sanctum. Insuper cum initio nos rerum aspectabilium Dominus constituisset: nunc iterum præstantiores nos Dominus, sacerdotio tradito, constituit. Claves enim cœlorum Apostolis, & horum successoribus consecratis tradidit.

Matrimonium donum quoddam est, a Deo nobis in hoc seculo, ob liberos procreandos, indultum: quam diu vniversitas hæc caducarum rerum constat. Non enim volebat Deus, illam irrationalem, fluidam & sordidam in nobis concretionem esse: sed quia vltro mortui fueramus, permisit successionem generis nostri sic administrari, quemadmodum in animantibus ratione carentibus: vt cognoscamus, quo redacti simus. Id enim tantisper, dum rursus excitet, & immortalitate donet, naturam nostram, ille immortalis: qui propter salutem nostram mortuus est & resurrexit. Ideoque conjugio benedicit ipse, ne benedictionis expers sit principium, velut primitiæ vitæ nostræ.

Pœnitentia, in corrigendo lapsu nostro vsque inde erigendo, versatur. Et quoniam post Baptisma, alia gratia & beneficentia, qua revocemur absque certamine & laboribus, relicta non est: nisi conversione & lachrymis, & confessione prolapsionis, & desistendo a malo: hoc magnum nobis sub-

σῆναι τῶν κακῶν, τοῦτο τὸ μέγα δέδοται δῶρον. ἐν ᾧ δὴ καὶ τὸ τῶν Μοναχῶν, ὡς δεῖ, διαγόντων, εἰσάγεται χῆμα, ὡς τῆς μετανοίας ὑπάρχον ἐνέχυρον.

Ἅγιον Ἔλαιον δὲ παραδέδοται, ᾧ τὸ τοῦ ὡς ἱερὰ τελετὴ, καὶ θείᾳ τύπος ἐλέους, εἰς ἀπολύτρωσιν καὶ ἁγιασμὸν τοῖς ἀπὸ ἁμαρτίας ἐπιστρέφουσι χορηγέμενον. Διὸ καὶ λύσιν ἁμαρτημάτων παρέχεται, καὶ ἐξ ἀῤῥωστημάτων ἐγείρει, καὶ ἁγιασμῷ ἐμπίμπλησι.

Ταῦτα δὲ πάντα, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν παραδέδωκεν, οἵ, τε αὐτοῦ θεῖοι Μαθηταὶ δι' αὐτοῦ. Διπλῶν γὰρ ὄντων ἡμῶν, ἐκ ψυχῆς τε καὶ σώματος, διπλῶς καὶ ταῦτα ἡμῖν παρέχετο, ὡς ἀληθῶς καὶ αὐτοῦ διπλοῦ δι' ἡμᾶς γεγονότος, Θεοῦ ἀληθοῦς ὄντος καὶ ἀνθρώπου. Ὡσὰν τῇ μὲν χάριτι τοῦ Πνεύματος νοητῶς ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἁγιάζῃ, τοῖς αἰσθητοῖς δὲ, ὕδατι, ἐλαίῳ, ἄρτῳ, ποτηρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγιαζομένοις τῷ Πνεύματι, καθαγιάζῃ ἡμῶν καὶ τὰ σώματα, καὶ ὁλοτελῆ παρέχῃ τὴν Σωτηρίαν. Οὕτως, ἵνα καὶ τελείως ἡμᾶς ὡς ἔπλασε καταζήσῃ, ὅτι καὶ ἀναζήσει ἀποθνήσκοντας, καὶ, ὡς ἐπράξαμεν, ἀπολάβωμεν.

Πόθεν, τὰ ἑπτὰ Μυστήρια.

Τὶ μὲν ἓν ἕκαστον εἰς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν συντελεῖ εἴρηται. πόθεν δὲ τὴν ἀρχὴν ἕκαστον ἔλαβεν, ῥητέον διὰ βραχέων. Ὁ μὲν Γάμος, ἀρχῆθεν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων νενομοθέτηται, συζεύξαντος τῇ Εὐᾳ τὸν Ἀδάμ. καὶ μὴν ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις, πῆ μὲν τιμᾷ τὸν Γάμον ἐν θαύματι, πῆ δὲ, τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου φαινόμενος, ἐπιλαμβάνεται, ἐπιτρέποντος ἀπολύειν

subsidio datum est donum: in quo equidem monachorum etiam, recte se gerentium introducitur professio & habitus, vt quæ pœnitentiæ sint pignus.

De sacro oleo. Et hoc traditum est, vt sacer ritus, & divinæ misericordiæ typus: ad redimendos & sanctificandos pœnitentes adhiberi solitum. Ideo & animos a peccatis solvit, & ab infirmitate corpora excitat: & sanctificatione homines implet.

Omnia hæc D. noster Iesus Christus tradidit, ejusque sancti discipuli per ipsum. Cum enim duplices simus nos: ex anima & corpore constantes: etiam dupliciter nobis hæc praebuit: vt qui vere & ipse duplex propter nos factus sit. Deus verus (qui semper fuit) & homo: vt spirituali quidem gratia, quodam sub intelligentiam cadente modo, animas nostras sanctificet: Externis vero sensum attingentibus rebus (aqua, oleo, pane, calice, cæterisque a spiritu sanctificatis) etiam corpora nostra sanctificet: atque omnibus numeris absolutam largiatur salutem: ita vt pristinæ nos perfectioni, qua initio formaverat, restituat, (quia etiam a morte excitabit) & digna factis nostris præmia accipiamus.

Origo horum Sacramentorum.

Quid horum vnumquodque ad salutem conferat, dictum est: jam, vnde principium vnicuique eorum extiterit, breviter dicendum. Conjugium initio ab vniversitatis opifice Deo sancitum est: qui Evæ copulavit Adamum. Sed & Dominus in Evangeliis partim illud miraculo honorat: partim mosaicam legem in speciem reprehendit: quæ libello repudii dato,

λύειν τὰς γυναῖκας, διδόντας βιβλίον ἀποστασίου. Φάσκων, ἐκ ἀπ' ἀρχῆς ἔτως ἔχειν, ἀλλὰ διὰ τὴν σκληροκαρδίαν τῶν δεχομένων τὸν νόμον, τοῦτο ἐπιτετράφθαι. Προστιθεὶς δὲ καὶ ὅτι ἃς ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. καὶ μὴν καὶ ὁ Ἀπόστολος, τίμιον τὸν Γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον ἀποφαίνεται. Καὶ Μυστήριον τοῦτο καλεῖ. (Εφες. κεφ. ε.) Φάσκων ἔτως. „Ἀδελφοὶ, τὸ Μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί. „Λέγω δὲ εἰς Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Οὕτω μὲν οὖν τὸ Μυστήριον τοῦτο, ἄνωθεν μὲν παραδέδοται, ἐβεβαιώθη δὲ καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ, καθὼς εἴρηται.

Ἡ μέντοι τάξις ἡ ἱερὰ, (ἵνα τὰς πρὸ τοῦ νόμου σκιώδεις ἱερατείας παρῶ) διὰ τὴν ἀμυδρότητα τῆς ἐκφάνσεως, προδηλοτάτη ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων παραδέδοται, τῇ κατὰ νόμον λατρείᾳ κατάλληλος. Οἵγε μὴν ἐν τῇ Χάριτι τοῦ τοιοῦδε ἠξιωμένοι ἀξιώματος πρῶτοι, ἐξελέγησαν μὲν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς, καθὼς τὰ λόγια μαρτυρεῖ, Φάσκοντα τὸν Κύριον πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, (Ἰωαννου. κεφ. „ιε.) Ἐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ „ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου. Ἐτελειώθησαν δὲ κατὰ τὴν πεντηκοστὴν, ἐπιφοιτήσαντος αὐτοῖς τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐκεῖνοι δὲ, τοῖς μεθ' ἑαυτοὺς πᾶσι τοῦ τοιοῦδε μεταδεδώκασι δώρου.

Τό δὲ γε Ἅγιον Βάπτισμα, (φημὶ δὴ τὸ καθ' ἡμᾶς, οἱ γὰρ τύποι παρέθωσαν νῦν) ἔργῳ καὶ λόγῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ παραδέδοται. Ἔργῳ μὲν, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐν Ἰορδάνῃ δεξάμενος Βάπτισμα. λόγῳ δὲ, τοῖς οἰκείοις ἐντεταλμένου μαθηταῖς. (Ματθ. κεφ. κζ'.) ἀπελθόν-

dato, divortium concedebat. Ait, non ſic ab initio fuiſſe: ſed propter duritiem cordis accipientium legem, hoc permiſſum fuiſſe. Addit, quos Deus junxit: homo ne ſeparet. Sed & Apoſtolus, honorabile conjugium; & cubile immaculatum, pronunciat: idque Myſterium „vocat, his verbis: Fratres, myſteri„um hoc magnum eſt: nempe ad Chri„ſtum & Eccleſiam. Sic ergo myſterium hoc, tum ab antiquo inſtitutum eſt: tum in novo teſtamento confirmatum eſt, vt diximus.

Ordo ſacer (vt vmbroſa, quæ ante legem fuerunt, ſacerdotia prætermittam.) propter exiguam ſui olim lucem clariſſime poſtea ſub Moſe & Aarone, a rerum opifice Deo traditus eſt, cultui legali congruens. Qui vero tempore gratiæ primi dignitate hac decorati fuere: electi quidem fuerunt ab vnigenito: ſicut oracula teſtantur, Domi„num dixiſſe Apoſtolis: Non vos elegiſtis „me: ſed ego vos elegi e mundo· perfectionem vero die Pentecoſtes, ſuperventu Spiritus S. acceperunt: ipſique poſtea cum ſucceſſoribus omnibus id doni communicavere.

Sanctum Baptiſma (de noſtro loquor. Nunc enim typi omittantur) facto verboque a Domino noſtro Ieſu traditum eſt. Facto: quia in Iordane ab Ioanne ſuſcepit Baptiſma. Verbo: „quia ſuis mandavit diſcipulis: Abi„te, docete omnes gentes: baptizan-

tes

θόντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τῦ Πατρὸς, καὶ τῦ Υἱῦ, καὶ τῦ Ἁγίε Πνεύματος.

Τὸ δὲ τῦ Θείε Μύρε Μυστήριον, ἐκ ἐμφέρεται μὲν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, παραδέδοται γε μὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῦ λόγε. Καθὼς ὑπὸ τῦ θείε Παύλε διδαχθεὶς ὁ ἱερώτατος Διονύσιος, ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτῦ συγγράμμασι παραδέδωκεν. Ὃν δὴ ἄνδρα μετὰ τὸς Ἀποστόλες, ἡ τῦ Θεῦ Ἐκκλησία γεραίρει.

Τὸ μέντοι τῆς ἱερωτάτης ἐν τελεταῖς Μυστήριον Κοινωνίας, τυπικῶς μὲν ἐσκιαγράφηται ἐν ταῖς νομικαῖς θυσίαις, ἀληθῶς δὲ παραδέδοται ὑπὸ τῦ Κυρίε, μέλλοντος ἐπὶ τὸ πάθος ὅσον ἔπω ἰέναι τὴν ἑσπέραν ἐν ᾗ τὸ νομικὸν Πάσχα σὺν τοῖς ἑαυτῦ μύσαις ἔφαγε. μετὰ γὰρ τὸ φαγεῖν αὐτὸ κατὰ τὸν τῷ Μωϋσεῖ παραδεδομένον τρόπον, τὴν καινὴν παραδέδωκε Θυσίαν, κλάσας μὲν τὸν ἄρτον, καὶ διανείμας αὐτοῖς, καὶ οἰκεῖον σῶμα αὐτὸν καλέσας. μεταδὺς δὲ αὐτοῖς τῦ ποτηρίε, πλήρες ὄντος κράματος ἐξ οἴνε καὶ ὕδατος. ὃ δὴ κρᾶμα, τὸ οἰκεῖον αἷμα τυγχάνειν αὐτόχρημα ἀπεφήνατο. Προστάξας δὲ αὐτοῖς, τῦτο μὲν ποιεῖν εἰς τὴν ἐκείνε ἀνάμνησιν. εἰδέναι δὲ, ὁσάκις ἂν τῦτο ποιῶσιν, ὡς τὸν τῦ Κυρίε καὶ Διδασκάλε καταγγέλλεσι θάνατον.

Τὸ δὲ τῆς Μετανοίας Μυστήριον, τυπικῶς μὲν, καὶ τῷ Μωϋσεῖ νενομοθέτηται, θυσίας γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτίας ἐκεῖνος προσέταξεν. Ἐντελῶς δὲ ἀληθῶς ὑπ' αὐτῦ τῦ Κυρίε, δόντος τὴν ἐξουσίαν ταύτην τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἰπόντος, ἄντινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἄφεντα αὐτοῖς, ἄντινων κρατῆτε, κεκράτηνται. Καὶ τῷ Πέτρῳ ἰδίᾳ κατ' ἐξαίρετον ἐπαγγειλάμενον δῶσειν τὰς κλεῖς τῆς

tes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Quod ad sacri vnguenti Mysterium attinet: id in divinis quidem literis non extat: traditum tamen a Discipulis verbi: sicut qui a D. Paulo institutus est, sanctissimus Dionysius in sacris suis scriptis tradidit: quem quidem virum, proximo secundum apostolos loco, Dei Ecclesia honorat.

Sanctissimæ inter sacramenta mysterium communionis, typice quidem in legalibus sacrificiis adumbratum fuit: vere autem a Domino institutum est: cum mox aditurus passionem esset illa vespera, qua legale pascha cum suis Mystis comedit. Cum enim id Mosaico ritu celebrasset: novum tradidit sacrificium: dum primo panem fregit, eis distribuit, eumque corpus suum nominavit: deinde poculum cum eis communicavit, plenum vino & aqua commistis: quam mixturam, ipsum suum proprium sanguinem pronunciavit. Mandavit eis, tum hoc facere in sui commemorationem: tunc scire, quoties hoc facerent, eos Domini & præceptoris sui mortem annunciare.

Pœnitentiæ mysterium etiam Mosis lege typice sancitum fuit: quippe qui sacrificia pro peccatis mandavit: vere autem & perfecte ab ipso Domino: qui potestatem hanc discipulis concessit, discens: si quorum remiseritis peccata, remittuntur ipsis: si quorum retinueritis, retenta sunt. Et Petro seorsim eximie promisit, se daturum claves regni: & quæcunque ligaret in terra,

τῆς βασιλείας. καὶ ὅσα ἂν δήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, δεδεμένα ἔσεσθαι ἐν τῷ Οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, λελυμένα ἔσεσθαι καὶ ἐν τῷ Οὐρανῷ. Ἐρομένῳ δὲ τῷ Πέτρῳ, ποσάκις ἀφήσει τοῖς ἁμαρτάνεσιν; ἑπτάκις; (τοῦτο ὁ Πέτρος πρῶτεινε, μέγα τι ποιεῖν δοκῶν) ἀπεκρίνατο ὁ Κύριος, (Ματθ. κεφ. ιή.) οὐχ ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. Τὴν δὲ τῶν ἐλαίῳ χρῆσιν, ἴσως μὲν καὶ ὑπό ἄλλων τῶν Ἀποστόλων εἰκὸς ῥηθῆναι, προδήλως γεμὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀποστόλου ἐν τῇ Καθολικῇ παραδέδοται, φάσκοντος, (κεφ. ε.) Ἀδελφοί, κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. ἀσθενεῖ τις; προσκαλεσάσθω τοὺς Ἱερεῖς, καὶ προσευξάσθωσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἁμαρτίας ἢ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ταῦτ' ἔν ἔτως παρέδωκε, καὶ ἐξ ἐκείνε μέχρι τοῦ δεῦρο τελεῖται. Ταῦτα μὲν τὰ τῆς Ἐκκλησίας Μυστήρια. τοσαῦτά τον ἀριθμὸν, καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον παραδεδομένα. δι' ὧν οἱ τελέμενοι μεταλαμβάνεσι τῆς ἐπερανίε δωρεᾶς. Οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι πάντων τῶν Μυστηρίων τέτων, οἷόν τι ποιητικὸν καὶ ἀρχικὸν αἴτιον, τὸ Τίμιόν ἐστι καὶ Ἁγιώτατον πάθος τοῦ Κυρίε ἡμῶν. ἐξ ὃ καὶ δι' ὃ τοῖς μετέχεσιν ἡ χάρις πηγάζεται. Τίς δὲ ὁ λόγος, ἄλλης ἐστὶ σχολῆς καὶ προθέσεως, καὶ ἀ τῆς παρέσης πραγματείας, ἐν ἄλλοις ἐχέσης τὸν σκοπόν.

ΚΕΦΑΛ. ή.

Ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ φαῦλοι.

Τὸ ὄγδοον μαρτύρεται, ὅτι συλλόγε ἔσης τῆς Ἐκκλησίας τῶν πιστῶν καὶ ἁγίων,

ligata fore etiam in cœlo: & quæcunque ſolluerit in terra, ſoluta fore in cœlo. Cum autem quæreret Petrus: quoties remittere deberet peccantibus, num ſepties, (in quo neſcio quid magni facturum ſe, ille putabat) Reſpondit Dominus, non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties. § Olei vſum fortè veriſimile eſt, ab aliquo etiam alio Apoſtolo traditum eſſe, manifeſtè certe à S. Apoſtolo Iacobo in Catholica Epiſtola perhibetur, his verbis: Fratres, mala patitur aliquis inter vos? oret. Bono animo eſt aliquis? Pſallat. Aegrotat aliquis? accerſat ſacerdotes, qui orent pro ipſo, vngentes eum oleo. Ac precatio à fide profecta ſeruabit ægrotum: &, ſi peccata commiſerit, remittentur ei. Hæc illius traditio eſt: quæ ab illo inde tempore ad nos vſque obſervatur. Hæc ſunt illa Eccleſiæ Sacramenta, hoc numero & modo tradita: quibus qui initiantur, donum cœleſte accipiunt. Sciendum verò eſt, omnium horum Myſteriorum, quandam quaſi efficientem principalemque cauſam, precioſam & ſanctiſſimam Domini noſtri paſſionem eſſe: ex qua, aut per quam, iis, qui participes fiunt gratia ſcaturit. Cuius rei, quæ ſit ratio: alius temporis & propoſiti, nec præſentis inſtituti & ſcopi eſt.

CAP. VIII.

In Eccleſia bonis admixtos eſſe malos.

In octavo capite dicitur: cum Eccleſia ſit congregatio fidelium & ſanctorum: ſi

ἁγίων, ἐὰν διὰ φαύλων καὶ ὑποκριτῶν ὑπηρετῶνται τὰ Μυστήρια, κατ' οὐδὲν βλάπτει τὸν ἁγιαζόμενον, κατὰ τὸ, ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τὰ λοιπά· φαμὲν ἔν καὶ αὐτοὶ, εἰ καὶ δι' ἀναξίων ὑπηρετῶνται τὰ Μυστήρια, καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ὠφελῶνται, μᾶλλον δὲ βλάπτονται, ἀλλ' οἱ λαμβάνοντες ἁγιάζονται καὶ ὠφελῶνται. ἡ γὰρ Θεία Χάρις, καὶ δι' ἀναξίων ὑπηρετῶν ἐνεργεῖ, καὶ τὰ Μυστήρια τελεῖ. Τιμητέον οὖν τοὺς ὑπηρετοῦντας ταῦτα, καὶ μὴ τῇ προφάσει τῶν ὑποκριτῶν (καὶ Ἰούδας ἦν γὰρ ἐν Ἀποστόλοις) καταφρονητέον καὶ τοὺς ἀγαθούς. Ὁ γὰρ θεῖος Χρυσόστομος, ἐξηγούμενος τὴν πρὸς Τιμόθεον, φησίν. Ὁ τιμῶν Ἱερέα, καὶ τὸν Θεὸν τιμήσει. Ὁ δὲ μαθὼν Ἱερέως καταφρονεῖν, ὁδῷ προβαίνων, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ὑβρίσει ποτέ. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, φησίν, ἐμὲ δέχεται, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀλλὰ καὶ, τοὺς Ἱερέας αὐτῶν ἐντίμους ἔχε, γέγραπται. Ἐντεῦθεν ἐμαθον Ἰουδαῖοι, τῷ Θεῷ καταφρονεῖν, ὅτι Μωσέως κατεφρόνησαν, ὅτι αὐτὸν ἐλίθαζον. ὅταν γὰρ πρὸς τὸν Ἱερέα τὶς ἐυλαβῶς διατεθῇ, πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὸν Θεὸν. Κἂν δὲ ὁ Ἱερεὺς φαῦλος ᾖ, ὁ Θεὸς ὁ ὁρῶν, ὅτι διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τιμὴν, καὶ τὸν ἐκ ἄξιον τιμῆς θεραπεύεις, αὐτὸς ἀποδώσει σοι τὴν ἀμοιβήν. Ὁ δεχόμενος γὰρ Προφήτην (Ματθ. κεφ. ι.) εἰς ὄνομα Προφήτου, μισθὸν Προφήτου λήψεται. Καὶ ὁ εἴκων καὶ ὑπακούων τῷ Ἱερεῖ, καὶ τιμῶν αὐτὸν διὰ τὸν Κύριον, εὐλογηθήσεται.

Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν, καὶ τὰ λοιπά. ἐκ οἶδας φησὶ (Χρυσος.) τί ἐστιν Ἱερεύς; Ἄγγελος Κυρίου ἐστί. Μὴ γὰρ τὰ

si à malis & hypocritis adminiſtretur Sacramenta: nihil inde noceri ei, qui ſanctificetur. Ratio adfertur hæc. In Cathedra Moſis ſederunt Phariſæi, & cætera. Affirmamus & nos etiamſi ab indignis peragantur myſteria: nihilque ipſi inde iuventur, ſed potius damno afficiantur: tamen eos, qui accipiant, ſanctificari & iuvari. Nam etiam per indignos miniſtros gratia divina eſt efficax, & myſteria perficit. Honorandi ergo ſunt horum adminiſtri: nec prætextu, quòd aliqui ſint hypocritæ (nam inter Apoſtolos Iudas quoque fuit) contemni etiam bonos oportet. Nam D. Chriſoſtomus in Enarratione Epiſtolæ ad Timotheum ait: qui ſacerdotem honorat, etiam Deum honorat, Qui ſacerdotem contemnere didicit: tandem etiam Deum contumelia afficiet: qui vos recipit, inquit, me recipit, &c. Etiam ſacerdotes eius, (inquit) in honore habe. Hinc factum eſt, vt Iudæi contemnerent: quia ſcilicet Moyſem contempſerunt: quem lapidibus obruere volebant. At ſi quis de Sacerdote pie ſenſerit: multò magis de Deo. Etiamſi Sacerdos improbus fuerit: tamen Deus videns, illum, quia ſe honores, à te, licet honore non dignum honorari, ipſe tibi gratiam referet. Qui enim prophetam ſub nomine prophetæ recipit, mercedem prophetæ accipiet. Et qui cedit & obedit Sacerdoti, eumque propter Dominum honorat: is benedictionem conſequetur.

In cathedra Moſis ſederunt &c.) Netcis inquit Chryſoſtomus, quis ſit Sacerdos? Nuncius Domini eſt. Num ille ſua

τὰ ἑαυτῷ λέγει; εἰ καταφρονεῖς αὐτῷ, ἐ καταφρονεῖς τότε, ἀλλὰ τὸ χειροτονήσαντος αὐτὸν Θεῦ. καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἐχειροτόνησεν; εἰμὴ ταύτην ἔχεις τὴν πίστιν καὶ ὑπόληψιν, ἡ ἐλπίς σε κενέναται. Εἰ γὰρ μηδὲν ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ δι' αὐτῷ, ἔτε λετρὸν ἔχεις, ἔτε Μυστηρίων μετέχεις, ἔτε ἐυλογιῶν ἀπολαύεις. ἐκ ἄρα χρισιανὸς εἶ. τί ἕν, πάντας ὁ Θεὸς χειροτονεῖ, καὶ τὲς ἀναξίες; πάντας μὲν ὁ Θεὸς ἐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ αὐτὸς ἐνεργεῖ, εἰ καὶ αὐτοὶ εἶεν ἀνάξιοι, διὰ τὸ σωθῆναι τὸν λαὸν. Εἰ γὰρ δι' ὄνε, καὶ διὰ Βαλαὰμ, μιαρῦ ἀνθρώπε, τῦ λαῦ ἕνεκα, ἐλάλησε, πολλῷ μᾶλλον διὰ τῦ Ἱερέως; Τί γὰρ ἐ ποιεῖ ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας ἕνεκα τῆς ἡμετέρας; τὶ ἐ φθέγγεται; διὰ τίνος ἐκ ἐνεργεῖ; Εἰ διὰ τῦ Ἰέδα ἐνήργησε, καὶ διὰ τῶν προφητευσάντων, οἷς φησιν, ἐκ οἶδα ὑμᾶς, ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. εἰ ἕν τοιῦτοι καὶ δαίμονας ἐξέβαλον, πολλῷ μᾶλλον διὰ τῶν Ἱερέων ἐνεργήσει; Ἐπεὶ εἰ μέλλιμεν τὲς βίες ἐρευνᾶν, τῶν τοιέτων, αὐτοὶ εἶναι μέλλοιμεν χειροτονηταὶ τῶν διδασκάλων, καὶ τὰ ἄνω κάτω γίνεται, ἡ κεφαλὴ κάτω καὶ οἱ πόδες ἄνω. Ἄκυε Παύλυ λέγοντος, (Κορινθ. κεφ. δ'.) ἐμοὶ εἰς ἐλάχιςόν ἐςιν, ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ ἢ ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. Καὶ πάλιν, σύ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σε; εἰ τὸν ἀδελφὸν ἐ δεῖ κρίνειν, πολλῷ μᾶλλον τὸν διδάσκαλον Εἰ μὲν γὰρ τῦτο ἐπέταξεν ὁ Θεὸς, καλῶς ποιεῖς, καὶ ἁμαρτάνεις μὴ ποιῶν. Εἰ τἐναντίον, μὴ τόλμα, μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐπιχείρει. Τῷ Ἀαρὼν μετὰ τὴν μοχοποιΐαν ἐπανέςησαν οἱ περὶ Κορὲ, καὶ

dicit? Si contemnis hunc: non contemnis ipsum, sed, qui eum designauit, Deum. Vnde patet (objicit adversarius) eum à Deo designatum esse? Si non credis hoc, nec hanc existimationem habes de ipso: spes tua vana est. Si enim Deus nihil per ipsum operatur: tum nec lavacrum habes, nec mysteria participas, nec benedictionibus frueris. Non ergo Chtistianus es. Quid igitur? Omnes Deus designat, etiam indignos? Non omnes, ille quidem designat: per omnes tamen quamuis indignos, ad salutem populi operatur. Si enim per asinam, & per Baleamum, hominem sceleratum, populi causa locutus est: quantò magis per Sacerdotem? Quid enim Deus non salutis nostræ causa facit? Quid non loquitur? per quod non agit? Si per Judam operatus est: & per illos, qui prophetarunt: quibus ait, non novi vos: recedite à me vos operarii iniquitatis: Si tales etiam Dæmonia eiecerunt: quanto magis per Sacerdotes efficax erit? Quòd si in vitam inquirere velimus talium: ipsi esse volemus designatores Doctorum Ecclesiæ: Et superiora vertuntur deorsum: caput deorsum, pedes sursum. Audi Paulum dicentem: Mihi pro minimo est, à vobis in me inquiri, aut à die humano. Et: tu quid iudicas fratrem tuum? si frater non est iudicandus, multò minus Doctor. Si enim Deus hoc mandavit: bene facis, si facis: & peccas, si non facis. Sin autem contrarium: ne aude, nec septa transilire aggredere. In Aaronem post vituli fabricationem, insurrexit Core, Dathan, & Abiron. Quid secutum? Nonne

καὶ Δαθὰν, καὶ Ἀβειρών. Τί ἦν, ἐκ ἀπώλοντο; ἕκαστος ἦν τὰ ἑαυτῦ μεριμνάτω. Ἐι γὰρ δόγμα ἔχει διεστραμμένον, κἂν Ἄνγελος ᾖ, μὴ πείθε. Ἐι δὲ ὀρθὰ διδάσκει, μὴ τῷ βίῳ πρόσεχε, ἀλλὰ τοῖς ῥήμασιν. Ἔχεις Παῦλον καὶ δι' ἔργων καὶ διὰ λόγων ῥυθμίζοντάσε πρὸς τὸ δέον. Οὐ δίδωσι τοῖς πένησι, φησιν, ἐδὲ καλῶς διοικεῖ. Πόθεν σοι τῦτο δῆλον· πρὶν ἢ μάθῃς, μὴ μέμψῃ. Φοβήθητι τὰς εὐθύνας. πολλὰ ὑπὸ ὑπονοίας κρίνεται. μίμησαί σε τὸν Δεσπότην, καὶ ἄκβε αὐτῦ λέγοντος. (Γενεσ. κεφ. ιη.) καταβὰς ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν συντελοῦνται, εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ. Ἐι δὲ κατέμαθες καὶ ἐξήτασας, καὶ εἶδες, ἀνάμεινε τὴν κρίσιν, μὴ προαρπάσῃς τὸ Χριστῦ τὴν τάξιν. Ἐκείνε ταῦτά ἐσιν ἐξετάζειν, ἐ σῦ. Σὺ δῦλος εἶ ἑνὸς, ἐ Δεσπότης. σὺ πρόβατον εἶ, μὴ περιεργάζε τὸν ποιμένα, ἵνα μὴ καὶ ἐκείνε κατηγορῶν, ἐυθύνας δῶς. καὶ πῶς ἐμοὶ λέγεις, αὐτὸς ἐ ποιῶν; ἐκ αὐτός σοι λέγει. εἰ αὐτῷ πείθῃ, μιθὸν ἐκ ἔχεις. Ὁ Χριστός σοι ταῦτα παραινεῖ. καὶ τί λέγω. ἐδὲ Παύλῳ πείθεθαι χρὴ, ἂν τι ἴδιον λέγῃ, ἄν τι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τῷ Ἀποσόλῳ τῷ τὸν Χριστὸν ἔχοντι λαλῦντα ἐν ἑαυτῷ. Μὴ κρίνωμεν τὰ ἀλλήλων, ἀλλὰ τὰ αὐτῦ ἕκαστος, ἐξέτασόν σε τὸν βίον καλῶς. ἀλλ' ἐκεῖνος ὀφείλει μᾶ βελτίων εἶναί φησι. διὰ τί; ὅτι Ἱερεύς ἐσι. καὶ τί σε πλέον ἐκ ἔχει; ἐχὶ τὲς μόχθες; ἐχὶ τὲς κινδύνες; ἐχὶ τὴν ἀγωνίαν; ἐχὶ την ταλαιπωρίαν; κλέπτει καὶ ἱεροσυλεῖ· πόθεν οἶδας; τίκατὰ κρημνῶν ὠθεῖς σαυτὸν; ἀπονοίας ταῦτα τὰ ῥήματα. Ἂν εἴπῃ τίς, ὅτι ὁ δεῖνα πορφύραν ἔχῃ, κἂν εἰδὼς ἦς, ἀποφράττεις τὰ ὦτα. Ἐν-

ταῦ

Nonne perierunt? Quisque ergo sua curet, Si dogma perversum affert: ne obedi, licet angelus fuerit. Sin recta docet: vitam ne respice, sed verba. Habes Paulum: quia & factis & verbis ad omne te officium informare potest. Nihil dat pauperibus (inquit) nec rectè officio praeest? vnde tibi de hoc constat? priusquam cognoscas, ne reprehende: metue rationes Iudici dandas. Multa suspicione, non veritate, Iudicamus. Imitare tuum Dominum: audi, quid dicat. Descendens visam: num vera fuit, quæ fama de ipsis adfert. Sin minus, vt cognoscam, Quòd si indagatione cognovisti, & vidisti: expecta iudicium: ne præripe ordinem Christo. Illius est, hæc inquirere, non tuum. Tu postremus servorum es, non Dominus. Ovis tu es: ne curiose pastorem excute: vt ne rationes illius accusati reddere cogaris. At mihi dicit ea, quæ ipsæ non facit? Non ipse dicit. Si ipsi obedis: mercedem non habes. Christus est, qui hæc te monet. Quid, quòd ne Paulo quidem obediendum est: si quid de suo adferat, si quid ex ingenio humano? Apostolo obediendum est, qui Christum habet, in ipso loquentem. Ne iudicemus alter de alterius rebus: sed de suis ipsius quisque. Examina vitam tuam probè. At debet ille melior me esse? Cur? Quia Sacerdos est. Ad quid est: in quo te non superet? An non laboribus? An non periculis? An non anxietate? An non ærumnis? At furatur, & sacrilegus est. Vnde scis? Cur ipse te in præcipitium dejicis? Vecordiæ ista verba sunt. Si quis dicat: ille pur-

ταῦθα δὲ, τί ἀναδέχῃ τὸν κίνδυνον; Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐκ εἰσὶν ἀνεύθυνα. Ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος. (Ματθ. κεφ. ιϛ.) „λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ „ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, δώσουσι πε„ρὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὅλως οἴει τινὸς βελτίων εἶναι; ὃ χενάζεις, ὃ δὲ κόπτεις τὸ στῆθος, ὃ δὲ κάτω κύπτεις, ὃ δὲ μιμᾶ τὸν τελώνην; ἐκ ἔν ἀπώλεσας σαυτὸν, κἂν βελτίων ἦς. Βελτίων εἶ; σίγα, ἵνα μένῃς βελτίων. ἂν δὲ εἴπῃς, ἐκένωσας τὸ πᾶν. ἐξέτασόν σε τὸν βίον. Σὺ περὶ τοῦ Ἱερέως λέγεις, ὅτι ἐκ εἰμὶ ὡς ἕτος, ἱερόσυλος. Καὶ ὃ πάντα κενοῖς; ταῦτα δὲ, (φησὶν ὁ χρυσόστομος) λέγειν ἀναγκάζομαι, ἐκ ἐπειδὴ ἐκείνων μοὶ μέλει τοσοῦτον, ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ὑμῶν δέδοικα, μὴ κενώσητε ὑμῶν τὴν ἀρετὴν διὰ τῆς καταχρήσεως. Ἄκουε τοῦ Παύλου. (Γαλ. κεφ. ϛ'.) τὸ ἔργον αὐτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει. Εἰπέ μοι, ἂν εἰς ἰατρεῖον ἐλθῃς, τραῦμα ἔχων, ἀφεὶς τὸ θεραπευθῆναι, περιεργάζῃ τὸν ἰατρὸν, εἴτε ἕλκος ἔχει, εἴτε ἐκ ἔχει; μὴ γὰρ, ἂν ὁ Ἱερεὺς ᾖ κακὸς, ἔσῃ παραμυθία τῷ ἀρχομένῳ; ὐδαμῶς. ἀλλὰ δώσει μὲν ἐκεῖνος δίκην τὴν ὡρισμένην. δώσεις δὲ καὶ αὐτὸς τὴν πρέπουσαν. τίνος ἕν ἕνεκεν, φησὶ, προκάθηται; Μή λέγωμεν (παρακαλῶ) τὰς Ἱερεῖς κακῶς, ἵνα μὴ κακῶς τὰ ἡμέτερα διαθῶμεν. Ἐξετάσωμεν δὲ ἑαυτὰς, ὐδένα κακολογοῦντες. Ἀιδεσθῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡμᾶς ἐκεῖνος ἐφώτισεν. ἂν πατέρα τὶς ἔχῃ, κἂν μυρία ἔχῃ δεινὰ, πάντα συσκιάζει. πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν; αἰδέσθητι ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν διακονεῖ, ἀναγινώσκεθάῃ σοι ποιεῖ τὰς γραφὰς, διά σε κοσμεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ οἶκον

puram ſubtraxit: tu licet ſcias, obturas aures: Cur hìc ergo ſuſcipis periculum? Non effugient iſta verba rationes. Audi „Chriſtum: Dico vobis inquit, de omni „verbo ocioſo, quod dixerint homines, „reddituros rationem in die Iudicii. Omninòne putas te vllo meliorem eſſe? Non gemis? Non frontem feris? Non oculos dejicis? Non publicanum imitaris? Ergo te perdidiſti, etſi melior es. Melior es? Tace, vt maneas melior. Si dixeris, vertiſti totum. Exquire tuam vitam. Tune de Sacerdote dicis: Non ſum ego, qualis ipſe, Sacrilegus? Non tum omnia vertis? Hæc (inquit Chryſoſtomus) dicere cogor: non quòd ego talia convicia curem: ſed quia vobis timeo: ne in vacuum effundatis veſtram virtutem, condemnatione ita inconſiderata. Audi Paulum: opus ſuum „(inquit) probet vnusquisque: nunc in ſe ſolo gloriationem habebit. Dic mihi, ſi in officinam chirurgi vulneratus venis: minimè tum omiſſa tui curatione, ludibundus, ex chirurgo quæris, num is vlcus habeat, nec ne? An ne, ſi Sacerdos fuerit malus, ideo peccanti excuſatio erit? Nequaquam, ſed dabit ille ſane pœnas Deo iuſtè irroganti: dabis verò & tu condignas. Cur igitur (inquis) Eccleſiæ præeſt? Obſecro, ne malè de Sacerdotibus loquamur: ne malè noſtris rebus conſulamus. Ipſos potius nos examinemus, nec alios inſectemur. Revereamur diem illum, quo ille nos illuminauit. Si quis partem habet: vicia eius etiamſi ea innumera ſint, tegit: Quantò magis in rebus ſpiritualibus? Reverentia proſequere ſacerdotem:

quod

κον, διὰ σὲ ἀγρυπνεῖ, εὔχεται, ὑπὲρ σοῦ ἔσηκε τόν Θεὸν παρακαλῶν. Ἐμπέμοι φαῦλος ἐσι, ἢ τί τοῦτο; ὁ γὰρ μὴ φαῦλος, αὐτός σοι χαρίζεται τὰ μεγάλα ἀγαθά; ἐδαμῶς. Πρὸς τὴν πίσιν τὴν σὴν τὸ πᾶν ἐνεργεῖται. Οὔτε δίκαιος ὠφελήσει τι, μὴ ὄντος σοῦ πισοῦ, ἔτε ὁ φαῦλος βλάψει τι, ὄντος σου πισοῦ. Διὰ βοῶν ἐνήργησεν ὁ Θεός ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ὅτε ἐβέλετο σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Μὴ γὰρ ὁ βίος τοῦ Ἱερέως, μὴ γὰρ ἡ ἀρετὴ τοσοῦτον συντελεῖ; ἐκ ἔσι ταῦτα, ἃ χαρίζεται ὁ Θεὸς, ὡς ὑπὸ ἱερατικῆς ἀρετῆς ἀνύεσθαι. Τὸ πᾶν τῆς χάριτός ἐσι. τότε ἐσὶν ἀνοῖξαι τὸ σόμα, τὸ δὲ πᾶν τοῦ Θεοῦ, σύμβολον ἔτος πληροῖ μόνον. ἐννόησον τὸ μέσον τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἄκουε Ἰωάννου. ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸσοῦ βαπτισθῆναι, ὅμως τὸ πνεῦμα κατηνέχθη, ὅπερ ἐκ εἶχεν Ἰωάννης. Οὐ μὴν ὅδε Ἰωάννης ἐποίησε κατενεχθῆναι. τί ἓν τοῦτο; ἵνα μάθης, ὅτι σύμβολον ὁ Ἱερεὺς πληροῖ, τὸ πᾶν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεργάζεται. ἡ προσφορά ἡ αὐτή ἐσι, κἂν ὁ τυχὼν προσενέγκη, κἂν Παῦλος, κἂν Πέτρος, ἡ αὐτή ἐσὶν, ἣν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔδωκε, καὶ ἣν νῦν οἱ Ἱερεῖς ποιοῦσιν. Οὐδὲν ἄυτη ἐλάττων ἐκείνης, ὅτι καὶ ταύτην ἐκ ἄνθρωποι ἁγιάζουσιν, ἀλλὰ Θεός. Ὁ δὲ νομίζων, τοῦ το ἔλαττον ἐκεῖνο εἶναι, ἐκ οἶδεν, ὅτι ὁΧριστὸς καὶ νῦν πάρεσι καὶ νῦν ἐνεργεῖ. ταῦτα τοίνυν εἰδότες, ὅδε γὰρ ἁπλῶς ἡμῖν ταῦτα πάντα εἴρηται, ἀλλ' ἵνα διορθώσωμεν τήν γνώμην καὶ ἀσφαλίσωμεν, πολλὴν τῶν εἰρημένων τὴν φυλακὴν ἐπιδείξασθε. ἂν δὲ ἀεὶ μὲν ἀκούωμεν quòd quotidie tamen tibi ſeruit. Facit, vt tibi recitentur ſcripturæ: propter te ornat Dei domum: tua cauſa vigilat, precatur: propter te ſtans, Deum adhortatur. At malus eſt? Quid tum? An ne, qui maliciæ expers eſt, tibi magna illa dona confert? Minimè. In tua fide omnia vertuntur: quæ ab eo geruntur. Neque ſi iuſtus ſit, ille proderit, ſi tu non ſis fidelis: neque ſi malus, incommodabit, ſi tu fidem habeas. Boum opera vſus eſt ad arcam: cùm vellet ſuum populum conſervare. Num ne vita Sacerdotis, num virtus, tantopere conducit? Nequaquam ſacerdotis probitate perficiuntur hæc, quæ Deus donat. Totum verò id à gratia proficiſcitur. Illius quidem eſt, os ſuum aperire, reliquum verò, omne Dei. Symbolum hic tantùm implet: hoc eſt, non plus, quàm ipſi commiſſum eſt, confert. Cogita diſcrimen inter Ioannem & Ieſum: audi Ioannem. Ego (inquit) à te Baptizari opus habeo. Deſcendit ſpiritus quem non habebat Ioannes. Nec Ioannes, vt ille deſcenderet, effecit. Quid hoc ſibi vult? vt ſcias, ſymbolum impleri à ſacerdote: totius verò negotii effectionem, penes Deum eſſe. Oblationis eadem ratio eſt, ſive gregarius ſacerdos offerat, ſive Paulus, ſiue Petrus. Eadem eſt, & quam Chriſtus Diſcipulis obtulit, & quam nunc ſacerdotes peragunt. Nihil illi hæc cedit: quia nec hanc homines conſecrant, ſed Deus. Qui verò putat, hanc illa inferiorem eſſe: is ignorat, Chriſtum etiam nunc efficacem eſſe. Hæc igitur cùmſciatis, (neque enim fruſtra à nobis omnia dicta ſunt, ſed vt corrigamus opinionem & cautiores ſiamus) diligenter

apud

πράττωμεν δὲ μηδέποτε, ἐδὲν ἡμῖν ὄφελος ἔσαι τῶν λεγομένων. Προσέχωμεν τοίνυν ἀκριβῶς, προσέχωμεν τοῖς λεχθεῖσι μετ' ἐπιμελείας. ἀπογράψωμεν αὐτὰ τὰ κακῶς λεγόμενα ἀφ' ἡμῶν, ἔχωμεν δὲ κεκολαμμένα τῷ συνειδότι τὰ καλὰ, καὶ διηνεκῶς μνημονέυοντες, καὶ ὀρθῶς ἐκτελοῦντες, κατὰ τὴν Θείαν τῶν Πατέρων ἔγγραφόντε καὶ ἄγραφον ἀγαθὴν παράδοσιν, δόξαν ἀναπέμποντες τῇ Μακαρίᾳ Τριάδι, ἀμὴν.

apud animos vestros reponite. Quod si semper auditores simus, nihil vero faciamus: nihil vtilitatis ex adhortationibus accedet. Attendamus igitur accurate: attendamus, quæ dicta sunt, diligenter: Expurgemus ex animo, quæ male dicuntur: insculpta animo habeamus, quæ recta sunt: perpetuo memoria retineamus, fideliterque faciamus: secundum bonam & sanctam Patrum, tum scriptam, tum non scriptam, traditionem: ad beatæ Trinitatis honorem, Amen.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

Περὶ Βαπτίσματος.

Τὸ ἔνατον λέγει, ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι τὰ Βρέφη, καὶ μὴ καιρὸν περιμένειν. ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ἔτω ποιοῦμεν, ἵνα μή τι συμβῇ τῇ ἀναβολῇ. πλὴν καθὼς μερικῶς ἐσαφηνίσθη ἐν τῇ τῆ δευτέρᾳ κεφαλαίᾳ ἀπολογίᾳ. Ἐὰν γὰρ μή τις ἀναγεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, ὃ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ἐρανῶν. μεταδίδομεν δὲ αὐτοῖς ὕστερον, ὡς εἴρηται, τῆς Θείας κοινωνίας. Κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὃς ἀναγεννηθῇ, καὶ Πνευματικῆς τροφῆς δεῖται. καὶ ὁ Κύριος, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα, καὶ πίητε τὸ αἷμα, ὃ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῆ Θεῆ. δεῖ ἓν καὶ ἄμφοτέρων, καὶ βαπτίσματος, καὶ μεταλήψεως.

CAPVT IX.

De Baptismo.

In nono dicitur, Baptizandos esse infantes, nec adultiorem ætatem expectandam esse. Hoc apud nos quoque fit: vt ne quid accidat, re dilata. Veruntamen ita, vt in secundi capitis apologia particulatim declaravimus. Nisi enim aliquis regeneretur aqua & spiritu: non ingredietur Regnum cœlorum. Posterius impertimur eis, vt dictum est, divinam communionem. Nam vt D. Basilius ait, qui regeneratus est, spirituali quoque nutrimento indiget. Et Dominus: nisi comederitis carnem meam, & biberitis sanguinem: non intrabitis regnum Dei. Vtroque igitur opus est, & Baptismate & participatione.

ΚΕΦΑΛ. ί.

Περὶ τῆ κυριακῆ δείπνε.

Τὸ δέκατον περὶ τῆ Κυριακῆ δείπνε διαλαμβάνει, πλὴν ἓκ εἰς πλάτος, ἀλλ' ἀσαφῶς πῶς εἰπεῖν. πολλὰ γὰρ ἀκέε-

CAPVT X.

De Cœna Domini.

Decimum caput, de cœna Domini loquitur: non tamen fuse sed aliquanto (liceat dicere) obscurius. Multa enim de

ἀκέσεται τέτε ἕνεκα παρ' ὑμῖν, ἡμῖν ἀπαρέσκοντα. Δοξάζει ἓν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὅτι μετὰ τὸν ἁγιασμὸν, ὁ μὲν ἄρτος, μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα τῦ Χριςῦ. ὁ δὲ οἶνος εἰς αὐτὸ τὸ αἷμα, διὰ Πνεύματος Ἁγίε. ἐνζύμε ὄντος δηλαδὴ τῦ ἄρτε, καὶ ἐκ ἀζύμε. Ὁ γὰρ Κύριος τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριςήσας, ἔκλασε, καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε. ἐκ εἰπὼν τέτο ἐςὶν ἄζυμον, ἢ τύπος τῦ σώματος, ἀλλὰ, τέτό ἐςι τὸ σῶμά με, καὶ τὸ αἷμά με ἔτε μὴν τότε δοθείσης τῆς σαρκὸς τῦ Κυρίε, ἣν ἐφόρει, εἰς βρῶσιν τοῖς Ἀποςόλοις, καὶ τῦ αἵματος εἰς πόσιν, ἢ νῦν ἐν τῇ Θείᾳ Μυσαγωγίᾳ καταβαίνοντος τῦ Κυριακῦ Σώμαλος ἐξ ἀρανῦ. (βλάσφημον γὰρ,) ἀλλὰ καὶ τότε καὶ νῦν μεταποιεμένε ᾗ μεταβαλλομένε, τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τῦ παντοδυνάμε καὶ τελεταρχικῦ Πνεύματος, διὰ τῶν θείων ᾗ ἱερῶν ἐυχῶν καὶ λογίων, τῦ μὲν ἄρτε εἰς αὐτὸ τὸ τῦ Κυρίε Σῶμα, τῦ δὲ οἴνε, εἰς αὐτὸ τὸ τῦ Κυρίε Αἷμα. Ὁ ἄρτος γάρ φησιν, ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ με ἐςὶν, ἁγιάζεσα πάντας τὲς πιςὲς, καθάπερ καὶ αὐτὸς μεταχὼν τῦ ἡμετέρε φυρά-ματος, Θεάνθρωπος ἐγένετο, καὶ ἡμῖν σαρκὸς καὶ αἵματος κεκοινώνηκεν, ἵτω καὶ ἡμεῖς μεταλαμβάνοντες τῦ σώματος αὐτῦ καὶ τῦ αἵματος, θέσει ᾗ χάριτι Θεοὶ χρηματίσωμεν. ἐ τύπος λοιπὸν ἢ ἄζυμον ὁ ἄρτος τῦ Κυριακῦ Σώματος, ὁ ὑπὸ τῦ Ἱερέως μυσαγωγέμενος, ἀλλ' ἔνζυμον, καὶ αὐτὸ τὸ τῦ Κυρίε Σῶμα, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτῦ ἀποφαίνεται, ὡς μερικῶς ἐδηλώθη. Σαφηνισθήσεται δὲ καὶ τέτο, ᾗ τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τῦ Ἁγίε Πνεύματος, ᾗ λοιπῶν ἄλλων, ἐν τῷ οἰκείῳ

de illa audiuntur apud vos, quæ nobis displicent. Statuit, igitur Catholica Ecclesia: mutari, consecratione facta, panem quidem in ipsum corpus Christi: vinum vero in ipsum sanguinem ejus, per Spiritum S. qui panis fermentatus scilicet sit, non autem infermentatus. „Dominus enim illa „nocte qua tradebatur, accepit panem, gra„tias egit, fregit, ac dixit: Accipite, co„medite. Non dixit, hoc est azymum, aut „typus corporis: sed, hoc est corpus „meum: &, hic est Sanguis meus. Nec data est tunc caro Domini, quam gestabat, Apostolis comedenda, neque sanguis bibendus: nec etiam nunc in sacro hoc ritu descendit Dominicum corpus de cœlo, (blasphemia enim hæc esset) sed & tunc & nunc invocatione & gratia omnipotentis illius sacrorum rituum antistitis Spiritus sacrarum precationum, & divinorum oraculorum interventu, panis quidem in ipsum Domini corpus, vinum vero in ipsum Domini sanguinem, convertitur & transmutatur. Panis enim (inquit) quem ego dabo, caro mea est, sanctificans omnes fideles: vt quemadmodum ipse participata nostra consperſione massaque Deus, homo factus est: & nostram carnem ac sanguinem secum communicavit: ita nos vicissim participantes corpus & sanguinem ejus gratia & adoptione Dii appellemur. Non igitur typus est, aut azymum quiddam, Dominici corporis panis, qui a Sacerdote rite administratur: sed fermentatum, adeoque ipsum Domini corpus: sicut ipse de se pronunciat, quemadmodum particulatim indicatum est. Explicabitur vero, tum de hoc, tum de progressione Spiritus, tum de

 aliis

οἰκείῳ τόπῳ πλατύτερον, ἀπολογέμενοι πρὸς τὸν ὑμέτερον λόγον, τὸν φάσκοντα, ὅτι συμφωνεῖτε Λατίνοις, διαφωνία δὲ μόνη ὑμῖν ἢ αὐτοῖς περί τινων ὧν λέγετε καταχρήσεων.

aliis rebus, ſuis in locis latius: quando reſpondebitur ad illud, vbi dicitis: vos conſentire cum latinis: tantum vero in quibusdam abuſibus ab illis diſſentire.

ΚΕΦΑΛ. ιά.

Περὶ ἐξομολογήσεως.

Τὸ ἑνδέκατον, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τὸ ἐξομολογεμένῳ, διὰ τῆ οἰκονόμῃ τῶν Μυστηρίων γίνεθαι διαγορεύει, πλὴν ἐκ ἀνάγκη πάντα λέγειν, ἢ κατ' εἶδος ἀπαριθμεῖν, κατὰ τὸ, ἁμαρτήματα τίς συνήσει; Λέγομεν τοίνυν ἀποκρινόμενοι, Ὅτι πρῶτον μὲν ὁ τοιῦτος οἰκονόμος ὀφείλει εἶναι πνευματικὸς ἰατρὸς, ἀκριβῶς ἐπισάμενος τὰ πνευματικά. εἶτα ὁ ἐξομολογέμενος, εἰς ὅσα δυνηθῆ καὶ ἐνθυμηθῆ, κατ' εἶδος εἰπεῖν καὶ ἐξομολογήσαθαι, μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ τεταπεινωμένης, λαμβάνει τὴν ἴασιν, ἐργαζόμενος δηλαδὴ τὰ ἀντίθετα οἷς ἔπραξεν ἁμαρτήμασιν. οἷον ἐὰν ὑπερηφανεύσατο, ἵνα τῆ ταπεινώσει διορθωθῆ, εἰ δὲ ἠχρεκέρδησεν, ἵνα ἀποδῶ ὅσα ἀδίκως ἔλαβε, ἢ ἐκ τῶν οἰκείων ἔτι. καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, κατὰ τὸν κανόνα τὸν τεταγμένον, καὶ τοῖς πατράσι διωρισμένον. ὃς ὀφείλει εἶναι κατὰ Θεὸν, καὶ ἐχι διὰ μισθὸν ἢ πορισμὸν, ὅπερ εἴη ἂν κάκιστον, ἢ ἱκανοποιία θεομισὴς. Οἱ γὰρ Πνευματικοὶ, οἱ διὰ κέρδος ἴδιον καπηλεύοντες τὰ Θεῖα, ἢ δόμασιν ἐξικανέμενοι, ἢ ἀναλαμβάνοντες τυχὸν ἄλλων ἁμαρτίας, ἢ τοιαῦτα κατεργαζόμενοι, μωμητοί εἰσι, ἢ θείας τεύξονται κολάσεως καὶ ἀπωλείας. καὶ ἡμεῖς τὲς φωραθέντας ἐκ τέτων, μεγάλης ἀξιῶμεν τῆς παιδείας, καὶ ἔκπλωσιν τῆς πνευματικῆς ἀξίας καταδικάζομεν.

CAPVT XI.

De Confeſſione.

Sequitur vndecimum Caput: in quo dicitur, remiſſionem peccatorum fieri confitenti debere a Sacrorum miniſtro: non tamen neceſſarium eſſe, ſingula peccata ſpeciatim enumerare, ſecundum illud pſalmi: peccata, quis intelliget? Ad hæc ita Reſpondemus. Primum, talem miniſtrum debere ſpiritualem Medicum eſſe, & bene rerum ſuarum peritum. Deinde confitentem, quoad poſſit & recordetur, peccata particulatim exponere: idque corde contrito & humiliato. Sic enim is ſanatur: ſi ſcilicet faciat ea, quæ contraria ſunt peccatis a ſe admiſſis: Verbi gratia, ſi ſuperbivit humiliatione caſtigetur: ſi turpem quæſtum fecit, inique parta reddat, & de ſuo inſuper. Sic in cæteris, ex canone præſcripto, & a Patribus definito: qui debet eſſe ſecundum Deum, non autem quæſtui ſervire: quod peſſimum eſſet, & ſatisfactio Deo inviſa. Clerici enim, qui ob privatum lucrum cauponantur ſacra, & muneribus ſatisfieri ſibi patiuntur: & aliorum forte peccata in ſe recipiunt: & his ſimilia perpetrant: in vicio ſunt, a Deoque punientur & perdentur: noſque, ſi quos tales deprehendimus, acriter caſtigamus, ſpiritualique dignitate ejicimus.

Οὐ

Οὐ γὰρ ἀγυρίοις ἢ δώροις ἢ ἄλλοις μετρεῖται τὰ πνευματικὰ, καὶ ἀντίλυτρον τὰ παραπλήσια γίνεται, ἀλλ' ἰδίᾳ ὡς ἐπομεν τῇ ἐξομολογουμένῃ συντριβῇ τῆς καρδίας, καὶ ἐργασίᾳ τῶν ἀντιθέτων, καὶ τελεία τῶν κακῶν ἀποχῇ. Ὅσα δὲ διὰ λήθην ἢ αἰδῶ ἀνεξομολόγητα ἐάσειεν, εὐχόμεθα τῷ ἐλεήμονι καὶ πανοικτίρμονι Θεῷ, καὶ ταῦτα συγχωρηθῆναι αὐτῷ, καὶ πεπείσμεθα τὴν συγχώρησιν τέτων ἐκ Θεοῦ λήψεσθαι. Ὡς γὰρ ὁ θεῖος Βασίλειος, ὁ τὰ πνευματικὰ μέγας, φησὶ, Πᾶν ἁμάρτημα ἀναφέρεσθαι δεῖ τῷ προεξῶτι. Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα, νόσος ὑπουλός ἐστι τῇ ψυχῇ. καὶ τὰς διορθώσεις δὲ, κατὰ τὸν τῆς ἰατρείας λόγον προσαγαγέτω τοῖς ἐμπαθέσι, μὴ ὀργιζόμενος τοῖς ἀσθενοῦσιν, ἀλλὰ τῇ νόσῳ μαχόμενος. καὶ ἀπεναντίον μὲν ἱστάμενος πρὸς τὰ πάθη, δι' ἐπιπονωτέρας, εἰ δέοι, διαγωγῆς ἰώμενος τὸ ἀῤῥώστημα τῆς ψυχῆς. οἷον τὴν κενοδοξίαν, τῇ ἐπιτάσει τῶν τῆς πανενοφροσύνης ἐπιτηδευμάτων. ὕπνον ἄμετρον, διὰ τῆς ἐν προσευχαῖς ἀγρυπνίας. ἀργίαν σώματος, διὰ τῶν κόπων, ἔρωσιν ἀπρεπῆ, διὰ τῆς ἀσιτίας· καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ θεραπευόμενος, τὰ ἐπιτίμια, μὴ ὡς τυραννίδα νομιζέτω, τὴν ἀπὸ εὐσπλαγχνίας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ψυχῆς προσαγομένην ἐπιμέλειαν. αἰσχρὸν γὰρ, τὲς μὲν τὰ σώματα νοσοῦντας, τοσοῦτον τοῖς ἰατροῖς καταπιστεύειν, ὥστε καὶν τέμνωσι καὶν καίωσι, καὶ πικροῖς τοῖς φαρμάκοις ἀνιῶσιν, εὐεργέτας λογίζεσθαι, ἡμᾶς δὲ πρὸς τὲς τῶν ψυχῶν ἡμῶν θεραπευτὰς, ὅταν δι' ἐπιπόνε ἀγωγῆς τὴν σωτηρίαν ἡμῖν κατεργάζονται, μὴ τὴν αὐτὴν ἔχειν διάθεσιν. ὁ δὲ ἐπιτιμῶν, ἃ δεῖ ἐπ' ἴσης ἐπιτιμᾶν τοῖς εὐλαβέσι, καὶ τοῖς ἀδιαλήπτοις, ἐπὶ τοῖς ἐλάττοσι, καὶ τοῖς μείζοσιν ἁμαρτήμασι, τὸν τῆς ἀκριβείας ἐκβάλλει λόγον. ἐπὶ τοῖς μὲν γὰρ ἐλάττοσιν ἁμαρτήμασι, τὸ ἐπιτίμιον ἐπαχθὲς, ἐπὶ τοῖς μείζοσι δὲ, ἐλαφρὸν ἔσται. ἐπὶ τοῖς μὲν γὰρ ἐλάττοσιν ἁμαρτήμασι, τὸ ἐπιτίμιον ἐπαχθὲς, ἐπὶ τοῖς μείζοσι δὲ, ἐλαφρὸν ἔσται. ἐπὶ τοῖς μὲν γὰρ ἐλάττοσιν ἁμαρτήμασι, τὸ ἐπιτίμιον ἐπαχθὲς, ἐπὶ τοῖς μείζοσι δὲ, ἐλαφρὸν ἔσται. ἐπὶ τοῖς μὲν γὰρ ἐλάττοσιν ἁμαρτήμασι, τὸ ἐπιτίμιον ἐπαχθὲς, ἐπὶ τοῖς μείζοσι δὲ, ἐλαφρὸν ἔσται.

Non enim pecuniis, donis, & id genus aliis, metienda sunt spiritualia: nec hujusmodi rebus redemptio a peccatis fit: sed propria, vt diximus, confitentis contritione cordis, & contrariorum operatione & perfecto a vitiis recessu. Quicquid vero peccatorum, aut propter oblivionem omiserit, aut propter verecundiam obticuerit: oramus misericordem & mitissimum Deum, vt ei hæc quoque remittantur: ac confidimus, ea ipsi remissum iri. Vt enim D. Basilius ille Spiritu magnus ait: Omne peccatum exponendum est apud Antistitem. Malitia enim silentio tecta, morbus subexulceratus est animæ. Correctiones vero & sanationem, scienter, vt peritus medicus, laborantibus adhibeat. Ne ille irascatur infirmis, sed morbo repugnet. Ac dum affectionibus resistit: etiam laboriosiore & severiore, si opus sit, diæta morbum animæ curet. Exempli causa, ambitionem, studiis humilitatis intendendis: Immodicum somnum, vigilia in precibus: pigritiam corporis, laboribus: voracitatem, jejunio: & sic in aliis. Contra, qui tali castigatione curatur: tyrannidem ne interpretetur illud a misericordia proficiscens animæ sanandæ studium. Turpe enim fuerit: si, qui corpore ægrotant, adeo se Medicis committunt: vt, sive secent, sive vrant, & acria mordaciaque medicamenta adhibeant, eos tamen bene mereri de se putent, nos erga animarum nostrarum medicos, quando asperiore via, ad salutem nos reducere conantur, non eodem modo animis affectos esse. Castigatoris vero prudentis est, non simili parique ratione tractare religiosum hominem, & illum, qui pietatem maliciam-

ἀδιαφόροις, ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι εὑρίσκοντω ἀμφότεροι. Ὁ μὲν γὰρ εὐλαβὴς, εὐλαβὴς ὢν, ἀγωνιῶν τε ἅμα περὶ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως καὶ ἀγωνιζόμενος, κατὰ περίστασίν τινα ἢ χρέος ὡς ἐκ ἠθέλησεν ἐσφάλη καὶ ὤλισθεν. Ὁ δὲ ἀδιάφορος, ἐδένα λόγον ἔτε αὐτῷ ἔτε τῷ Θεῷ ποιέμενος, καὶ ἐδεμίαν διαφορὰν τῆτε ἁμαρτάνειν ἢ τῷ κατορθῶν τιθέμενος, τὰ πρῶτα καὶ μεγάλα κακὰ νοσεῖ, ἢ καταφρόνησιν Θεῦ, ἢ ἀπιστίαν τῷ εἶναι Θεόν. Δύο γὰρ ταῦτα αἴτια ψυχῇ τῷ ἁμαρτάνειν γίνεται, ὡς ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ, λέγεσα, ποτὲ μὲν, Φησὶν ὁ παράνομος τῷ ἁμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ, ἐκ ἔστι φόβος Θεῦ. ποτὲ δὲ, Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτῦ, ἐκ ἔστι Θεός. Ὥστε ἢ καταπεφρόνηκε, καὶ διὰ τῆτο ἁμαρτάνει, ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι Θεὸν ἀρνῆται, καὶ διὰ τῆτο ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασι διαφθείρεται, κᾂν ὁμολογεῖν δικῇ. Θεὸν γὰρ ὁμολογῦσιν εἰδέναι, τοῖς ἔργοις δὲ ἀρνῦνται. ὧν ἕτως ἐχόντων, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπιτιμήσεως, λογιζέσθω ἕκαστος διάφορον εἶναι ἀναγκαίως ὀφείλειν. Πρὸς δὲ τέτοις εἰδέναι δεῖ ἔτι, ὅτι χρὴ τὴν χάριν τῷ Θεῷ, δωρεὰν λαμβάνοντα τὸν Πνευματικὸν, δωρεὰν καὶ διδόναι, καὶ μὴ πραγματεύεσθαι αὐτὴν πρὸς τὰς ἰδίας ἡδονὰς, κατὰ τὸ τῦ Κυρίε λόγιον. ἀσθενῦντας θεραπεύετε, λεπρὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δῶτε. καὶ ὁ Παῦλος. (Θεσσ. ά. κεφ. β.) „ἔτε γὰρ „ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενόμην ὑμῖν, κα„θὼς οἴδατε, ἔτε προφάσει πλεονεξίας, „Θεὸς μάρτυς. ἔτε ζητῶ ἐξ ἀνθρώπων „δόξαν, ἔτε ἀφ' ὑμῶν, ἔτε ἀπ' ἄλλων, „δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι, ὡς Χριστῦ Ἀπόστο„λοι, ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς

ciamque in nullo discrimine ponit: quando in eodem peccati genere vtrique deprehensi fuerint. Prior enim ille, cum sit pius & cautus: cui vita Deo probata, studio & labori est: fortuito quasi, & fere contra suam voluntatem, impegit lapsusque est. Iste vero alter, qui nec sui nec Dei rationem ducit: nihilque pensi habet, nec si peccet, nec si recte agat: primo & magno peccati genere decumbit: quo aut contemnit Deum: aut Deum esse non credit. Has enim duas peccandi causas S. literæ perhibent: dum alias dicunt: Dicit iniquus & peccator intra se: non est timor Dei: alias vero: Dixit stolidus in corde suo. Non est Deus. Ergo aut contemnit indeque peccat, aut omnino Deum negat, ideoque suæ se vitæ studiis it perditum, quamvis confiteri videatur. Deum enim tales se scire fatentur, factis vero negant. Quæ cum ita se habeant: necessario etiam castigandi modum non eundem servandum esse, quisque sciat. Adhæc, tenendum & hoc: cum gratiam Dei gratis acceperit vir spiritualis, hanc etiam gratis esse dandam, nec ad sui libidinem quæstui habendam. Ait enim Dominus: infirmum sanate, leprosos mundate, dæmonia ejicite: gratis accepistis, gratis date. Et Paulus. Neque enim sermone adulationis fui vobiscum, vt scitis: neque occasione avaritiæ, (Deus testis) „neque quæro ex hominibus glo„riam, neque a vobis, neque ab aliis: „cum possemus in autoritate esse, tan„quam Apostoli Christi: sed fuimus „mites & faciles in medio vestri: tan„quam si nutrix foveat suos liberos.

Ita

„ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα,
„ὕτως ἱμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκεῖμεν μετα-
„δοῦναι ὑμῖν, ὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τῦ
„Θεῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς. διό-
„τι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε.

„Ita cupidi vestrum, præclaram voluntatem habeamus impertiendi vobis, non solum Evangelium Dei, sed etiam nostros ipsorum animos: quod chari nobis facti fuissetis.

ΚΕΦΑΛ. ιβ'.

Περὶ Μετανοίας.

Τὸ δυοκαιδέκατον ὑμῶν κεφάλαιον ἀποφαίνεται, τὲς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἁμαρτάνοντας, τῆς ἀφέσεως τυγχάνειν τῶν ἁμαρτημάτων, ὅτε ἐπιστρέφειν, καὶ μετάνοιαν ἐνδείξονται, διὰ συντετριμμένης καρδίας, καὶ πίστεως ὑγιῦς. ἀποκρινόμεθα γῦν, κἂν τύτω λέγοντες, ὕτως ἔχειν τὸ ἀληθὲς. αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριός φησιν, ἀφίεσθαι τὰς ἁμαρτίας, ὐχὶ ἕως ἑπτὰ, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ, ὡρισμένῳ ἀριθμῷ, ἀντὶ ἀορίστῳ χρησάμενος. καὶ πάλιν, τὸν ἐρχόμενον πρός με, ὐ μὴ ἐκβαλῶ ἔξω. Τὸ δὲ ἀποβάλλεσθαι ὑμᾶς τὰς κανονικὰς ἱκανοποιίας διόλυ παντοιοτρόπως τὸ σύνολον, περὶ τύτυ φαμὲν. ἐὰν αὗται ἐπιτίθενται ὡς φάρμακα ὑπὸ τῶν Πνευματικῶν ἀνδρῶν, ἀναργύρως δηλαδὴ καὶ ἀκαπηλεύτως, κατὰ τῶν ὑπερηφάνων τυχὸν, ἢ φιλαργύρων, ἢ γαστριμάργων, ἢ ἀκολάστων, ἢ φθονερῶν, ἢ ὀργίλων, ἢ τῶν ἀκηδίας ἐχόντων ἢ καὶ κατὰ τῶν ἄλλοις περιπαρέντων ἁμαρτήμασι, συμβάλλονται καὶ βοηθῦσιν, ὡς οἱ Θεῖοι Πατέρες κανονίζεσθαι προσετάξαντο, τὲς ἐπιστρεφομένυς καὶ μετανοῦντας. ἂν δὲ αἱ ἱκανοποιίαι γίνονται πρὸς κέρδος ἢ πορισμὸν τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτὰς, καὶ ὐκ ὀρθῷ τῷ ψυχωφελεῖ σκοπῷ, ὅτε μὴν καθὼς ἐτυπώθησαν καὶ ἐγράφησαν, ἐπὶ ἰάσει μιᾶς ἑκάστης ἁμαρ-

CAPVT XII.

De Pœnitentia.

Duodecimum caput vestrum asserit: illos, qui post Baptisma peccarint, consequi remissionem peccatorum: si convertentes se, pœnitentiam agant, corde contrito, & fide sana. Respondemus sic. Ipsi quoque affirmamus, sic vere se rem habere. Ipse enim Dominus inquit: non septies peccata remitti, sed septuagies septies vsque: finito numero pro infinito vsus. Et iterum: venientem ad me haud quaquam ejiciam foras. Quod vero Canonicas satisfactiones semel in vniuersum rejicitis, de hoc ita dicimus. Si hæ imponantur, tanquam medicamenta, a spiritualibus ministris, remota pecunia & cauponatione: verbi gratia, in superbos, avaros, helluones, incontinentes, & libidinosos, invidos, iracundos, pigros, & fractos, aut etiam aliis implicitos peccatis: conducunt & prosunt, eo modo adhibitæ: quo ex sententia sanctorum patrum, canonibus subjiciendi sunt, qui se convertunt, pœnitentiamque agunt. Sin ad lucrum aut quæstum irrogantium referantur: non autem ad scopum, quo animæ consulatur, verum: nec, quomodo initio institutæ fuerant, ob vnumquodque peccatum sanandum fiant: tunc etiam nos rejicimus illas, improbeque &

ἁμαρτίας, τότε καὶ ἡμεῖς αὐτὰς ἀποβαλλόμεθα, καὶ κακῶς καὶ κενὰς γίνεσθαι φαμὲν καὶ πιστέυομεθα, ὃ ἀναντίῤῥητον πάντως· τὴν ἄφεσιν δὲ δίδομεν μετ' ἐπιτιμίων, διὰ πολλὰς αἰτίας εὐλόγως.

Πρῶτον μὲν, ἵνα διὰ τὴν ἑκούσιον κακοπάθειαν, τῆς ἀκουσίε τιμωρίας ἐκεῖσε ἀπαλλαγῇ. οὐδενὶ γὰρ ἔτως ὁ Θεὸς θεραπέυεται, ὡς κακοπαθείᾳ. ὅθεν καὶ ὁ Γρηγόριος εἴρηκε, δάκρυσι τὸ φυλάνθρωπον ἀντιδίδοται.

Δεύτερον δὲ, ἵνα τὸ φιλήδονον φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐξαιρεθῇ, ὅπερ αἴτιον. τὰ ἐναντία γὰρ διὰ τῶν ἐναντίων θεραπεύεται, ὡς ἐμάθομεν.

Τρίτον, ἵνα δεσμός τις καὶ χαλινὸς ᾖ τὸ ἐπιτίμιον τῆς ψυχῆς. ἵνα μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς, ἢ καὶ χείροσιν ἐγχειρίσῃ κακοῖς.

Τέταρτον, ἵνα συνεθισθῇ τοῖς πόνοις. ἐπίπονον γὰρ ἡ ἀρετὴ.

Πέμπτον, ἵνα πίστιν λάβωμεν, εἰ τελέως τὴν ἁμαρτίαν ἐμίσησεν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα παροῤῥῶμεν, ἐν οἷς τὸ χρεὼν κατεπείγει, πρὸς τὴν τῶ σώματος ἔξοδον. ἀρκεῖν ἡγούμενοι τὴν τῶ μετανοοῦντος γνησίαν πρόθεσιν καὶ ἐπιστροφὴν, πρὸς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, ἀφίεμεν δὲ ταῦτα, κατὰ τὴν ἐξουσίαν τῶ εἰπόντος, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας καὶ τὰ λοιπὰ. καὶ ὅτω πιστεύομεν ἀφίεσθαι καὶ τὴν τιμωρίαν, καὶ εἰς ἐχέγγυον τότε, τὴν θείαν δωρεὰν τῆς εὐχαριστίας δίδωμεν. Τὸ γὰρ μετανοῆσαι γνησίως, εἰς τὴν γνώμην κεῖται τῶ ἁμαρτήσαντος. τὸ δὲ μὴ πληρῶσαι τὸ ἐπιτίμιον, ἐν τῇ κρίσει τῶ Θεῶ. καὶ διὰ τέτο βασιλικῶς ἐκ μόνης φιλανθρωπίας, τὴν ἄφεσιν χαρίζεται. Καθάπερ τῷ Δηστῇ μνήμην μόνον ἐν

frustra eas fieri dicimus & confirmamus: quod nullo modo negari potest. Remissionem porro peccatorum, injuncta mulcta, multis de probabilibus causis damus.

Primum, vt homo per voluntariam afflictionem, involuntariam pœnam in altera vita effugiat. Nulla enim re tam Deus placatur qua afflictione. Vnde Gregorii dictum: Lachrymis misericordia rependitur.

Secundo, vt carnis ad voluptates propensio, quæ peccatorum causa est, eximatur. Contraria enim contrariis curari didicimus.

Tertio, vt vinculum quoddam & frenum animæ, mulctæ irrogatio sit, ne ille ad eadem, aut etiam pejora, regrediatur vitia.

Quarto, vt assuefiat laboribus. Laboriosa enim res est virtus.

Quinto, vt certiores fiamus, num perfecte peccatum oderit. Veruntamen hæc omnia prætermittimus in illis: qui jam ex hac vita discedere coguntur. Sufficere enim censemus ad peccatorum remissionem: si in pœnitente vera conversio, & firmum propositum, inveniatur. Remissionem porro facimus ex potestate illius, qui dixit: Si quorum remiseritis peccata, & cætera. Hoc modo etiam pœnas condonari credimus: in cujus rei certum pignus, divinam Eucharistiæ donum damus. Nam vere pœnitere, penes animum peccatoris est: non autem subire mulctam, penes judicium Dei. Ideo regia is liberalitate, sola humanitate impulsus, remissionem gratificatur: sicut latroni, sui tantum recordationem in

regno

ἐν τῇ βασιλείᾳ αἰτησαμένῳ ἂν δὲ καί τις τρέφῃ πεινῶντας, ποτίζῃ διψῶντας, καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τῆς ἐλεημοσύνης ποιῇ, ἃ ἐν τῇ κρίσει Θεὸς ἐξαγγείλει, ᾗ ἐν εὐαγγελίοις δηλοῖ, πάντως ἀφέσεως τεύξεται, καὶ ῥυσθήσεται τῆς κολάσεως. ἀναγκ. ὁτέρα γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ ἐλεημοσύνη. Ὁ γὰρ διδάξας, φησίν, ἕτερον ἐλεῆσαι, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, ᾗ αὐτὸς ἐκ τῆς χρηστῆς αὐτοῦ παραινέσεως, χορηγηθέντων τοῖς δεομένοις, ᾗ ἴσα τῷ παραχρῆμα αὐτῷ γενήσεται. Πρὸς ὠφέλειαν ᾗ τὰς δὲ τὰς λογισμὰς τεθῆναι ἄξιον.

Ὄψον χωρὶς ἅλατος.
Λόγος, ἄνευ ἀληθείας.
Ἔργα πλὴν πίστεως.
Ἀρχὴ δίχα τέλους.
Καὶ ἀρετὴ χωρὶς ἐλεημοσύνης, νεκρά.

Ὡς οὐδὲν τῶν ζώων μεθ' ἑνὸς ποδὸς περιπατεῖ, ᾗ οὐδὲν τῶν πτηνῶν, ἑνὶ πτερῷ ἵπταται, καὶ οὐδὲν τῶν πλοίων, μεθ' ἑνὸς πλευρᾶ πλέει, ἕτως οὐδεὶς σώζεται τῶν σωζομένων, ἂν μὴ τῇ μετὰ χεῖρας ἀρετῇ συζεύξῃ τὴν ἐλεημοσύνην. αὕτη γὰρ ὄντως καὶ ἐλλειφθεῖσα κολάζει διὰ τὴν ἔλλειψιν, καὶ τελεσθεῖσα, σώζει, διὰ τὴν πρόσθεσιν. ὥσπερ γὰρ, ἐάν τις φίλον τὸν Θεὸν, πάντας φίλους ἕξει, εἰκολέθως ᾗ τὰς ἁγίους, ἕτω πᾶς τις ἐλεημοσύνην ἔχων, ταύτῃ πάσας ἕξει ἑπομένας καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς. ὁ μὴν τἐναντίον. Καὶ μὴ τις προβαλλέσθω ἐνταῦθα, τὰς ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις τελειωθέντας, ὡς ταύτης ἄνευ τῷ Κυρίῳ ἐναρεστήσαντας. Ἐπεὶ καὶκεῖνοι πρότερον πάντα τοῖς πένησι διανεμάμαντες, ἕτω τὰς ἐν μέσῳ θορύβας κατέλιπον.

Φέρε

regno Domini, oranti. Quod si quis alat esurientes, potum det sitientibus: cæteraque Eleemosynæ opera præstet, quæ in Iudicio Dominus recenset, & in Evangeliis indicat: procul dubio & remissionem consequetur, & punitioni eripietur. Magis enim cæteris virtutibus necessaria Eleemosyna est. Nam qui docuit, (inquit) alium, misereri: centuplum ipse quoque ex hac vtili admonitione accipiet: cum benigne factum fuerit egenis: pariaque cum illo, qui erogavit, præmia consequetur. Prodest & hæc dicta referre.

Obsonium sine sale,
Sermo sine veritate,
Opera sine fide,
Principium sine fine:
Sic virtus absque eleemosyna, mortua res est.

Quemadmodum nullum animal vno pede incedit: nulla avis vna ala volat: nulla navis vno latere navigat: nulla domus vno pariete tegit: ita, nemo eorum, qui salvantur, salutem consequitur, nisi cuique virtuti, quam in manibus habet, Eleemosynam adjunxerit. Hæc enim vere & prætermissa punit prætermissione sui: & adhibita, salvat adjunctione sui. Quemadmodum enim, si quis Deum habet amicum, exinde omnibus sanctis vtitur amicis: Eodem modo, qui Eleemosina ornatus est, comitatum omnium virtutum consequentem habet: non contra. Nec est, quod aliquis producat illos: qui in montibus & speluncis se perficiunt: quasi absque hac Deo placeant: quandoquidem & hi, antea bonis suis in pauperes omnibus erogatis, tum demum turbis seculi se abdicarunt.

Age-

Φέρε δὲ ἀπὸ κοινῶν ἐννοιῶν, ἴδωμεν ταύτας τὰς ὠφελείας, καὶ ὡς ῥάδιον καὶ χρήσιμον ἡ ἀποβολὴ τῆς κτήσεως. Εἰπέμοι, εἰ ἐχρεώστεις χιλίας λίτρας χρυσίᾳ καὶ τῇ τῷ δανειστῷ σε χρηστότητι πρᾷκτο πάλιν, εἰ πᾶν τὸ ἐυρισκόμενόν σοι δώσεις, ἀπαλλαγῆναί σε παντὸς τοῦ χρέους ἐυθὺς, ἐδὲν δὲ καθ' ὑπόθεσιν ἐκέκτησο, πλὴν νομισμάτων τριῶν, ἐκ ἂν ταῦτα μετὰ προθυμίας ἀπέδωκας; ἄλλο. Εἴπερ ὑπῆρχες ἐν ἀλλοφύλοις αἰχμάλωτος, ἢ σοὶ πρᾷκτο δουλεύειν ἐν ἐχάτῃ ταλαιπωρίᾳ σιδηροφορῆντα δίλα, εἶτα μετὰ τοῦτο κεκήρυκτο ἀπελεύθερον εἶναί σε τῷ λοιπῷ μόνον τὰ περιπλεύοντά σοι τῶν ὄντων παρέξῃς τοῖς χρήζουσιν, ἐκ ἂν καὶ αὐτὰ παρέχες τὰ ἀναγκαῖα. Εἰ ἐπωλεῖτο τὸ οἰκούμενον μέρος τῆς γῆς, τοσούτε τιμήματος, ὅσον τιμῶται τὰ σὰ, ἐκ ἂν πάντα προθύμως παρέχες, ὥστε ταύτης γενέσθαι Κύριος, ἢ ζημίαν ἐχάτην ἡγήσω, τὸ ἐκπεσεῖν ἐμπορίας καὶ κέρδες τοσούτε; Εἴτις σε γεγηρακότα καὶ ἀποθνήσκειν ἐν πενίᾳ ἐχάτῃ μέλλοντα, ἐξαίφνης πόνε δίχα καὶ κόπε, νέον ποιήσειν ὑγιέστατον, ἀθάνατον καὶ πλουσιώτατον ἐπηγγείλατο, εἰ μόνον ἓν κτῆμα τῶν σῶν τοῖς συνδάλοις χαρίσῃ τοῖς σοῖς, ἐκ ἂν τοῦτο αὐτίκα παρέχες προθύμως ψυχῇ; Εἴπερ ὑπῆρχες ἀνθρώπων πάντων πενέστατος, ὑπέκετο δέ σοι Βασιλεὺς, εἰ μίαν μόνην τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τηρήσεις, μετὰ μικρόν σε Βασιλέα ποιήσειν ἀθάνατον, ἐκ ἂν προθυμώτατα ταύτην ἐτήρησας; Εἴτις σοι τῶν τοῦ κόσμε ἀρχόντων μυρία τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν ἐχαρίζετο εἰς ἀπόλαυσιν, χιλιοστημόριον μόνον τούτων παρὰ σοῦ ἀπαιτῶν, καὶ τοῦτο πάλιν διά σε καὶ τὴν σὴν ἐυδοκίμησιν, ἐκ ἂν προθύμως

Agedum vero ex communibus quoque notionibus has vtilitates consideremus: & quam facile sit & vtile, renunciare possessioni. Si deberes alicui mille auri libras: creditorque tuus ea esset bonitate, vt diceret: si, quicquid apud te reperiretur, dares, te statim omni ære alieno solutum ac liberum fore: forte autem nihil haberes, præter tres teruncios: non ne protinus hosce dares? Aliud. Si esses apud exteram gentem captivus: servitusque tibi, ferrum in pedibus gestanti, perpetua servienda cum summa miseria esset: postea tamen ex præcone audires, te posthac liberum fere: si supervacanea tantum dares indigentibus: an non etiam dares necessaria? Rursus, si habitabilis pars orbis terræ, solum tanti, quanti tua bona æstimantur, venderetur: Annon cupide omnia dares, vt illius potieris: & extremæ tibi calamitati tanti lucri jacturam duceres? si te senectute confectum & in extrema egestate moriturum aliquis subito sine labore & molestia effectum iri a se polliceretur adolescentem valentissimum, ditissimum, immortalem, hac conditione, si tantum vnam possessionum tuarum conservis tuis donares: nonne mox alacriter dares? si esses mortalium omnium egentissimus: polliceretur autem Rex, si vnum solum ex mandatis suis observares, se paulo post facturum te Regem immortalem, an non promptissime illud observandum duceres? Si quis mundanus Princeps, cum infinitam suorum bonorum vim tibi donasset fruendam, eorum tantum millesimam partem a te repeteret, eamque tantum propter te, vt tua inde gloria crescret, an non alacri animo petitioni annuisses? Si te multis

προθύμως

ingen-

θύμως παρεῖχες τὸ αἴτημα; Εἰ διὰ τῶν σῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλῆθος, ἀπόφασιν ὁ κριτὴς ἀπεφήνατο κατὰ σοῦ, ὥστε ἀποθανεῖν σε σήμερον ἔδει σε, ἂν μὴ τὸ ἑκατοστημόριον τῶν σῶν ὑπαρχόντων χαρίσῃ τῇ βελῇ καὶ τῷ δήμῳ, ἐκ ἂν ἀσμένως καὶ τὸ ἥμισυ τούτων ἐκένωσας; Εἰ τίς σοι πάσας τὰς ἀναπαύσεις ἐν μιᾷ καιρῷ ῥοπῇ, καὶ πάσας σοι τὰς κολάσεις ἐδείκνυε, καὶ τῶν μὲν τὴν ἀπαλλαγὴν ὑπισχνεῖτο, τῶν δὲ τὴν ἀπόλαυσιν ἐχαρίζετο, ἠτεῖτο δὲ παρὰ σοῦ τῶν δὲ χάριν μικράν τινα δωρεάν, ἐκ ἂν τούτῳ ἀσμένως πάντα παρέχες τὰ σά;

Ἀλλὰ μὴ θαυμάσῃς, ὅτι μόνη πάντα δύναται ποιεῖν ἐλεημοσύνη. ὁ γὰρ ἐλεῶν καὶ ἀγαπῶν τὸς πλησίον διὰ Κύριον, καὶ τοῦ ἀπείρου τῶν ἁμαρτιῶν λυτρεῖται χρέος, καὶ τῆς δεινῆς αἰχμαλωσίας τῶν δαιμόνων, καὶ πάντα τὸν κόσμον μικροῦ ὠνεῖται τιμήματος, καὶ ἀνανεοῦται καθάπαξ, καὶ μένει ἀθάνατος, καὶ Βασιλεύει Βασιλείαν Οὐράνιον. Καὶ ἅτε δοῦλος εὐγνώμων, πάντα τὰ τοῦ Κυρίου κληρονομεῖ. καὶ τὴν, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κλῆσιν ἀξίως τῷ ὄντι πλουτεῖ, καὶ πάσης ἀπαλλαττόμενος τιμωρίας, παντὸς καλοῦ ἀπολαύει διηνεκῶς. ἀκοὴν κατὰ γνώμην ἐμὴν, μὴ ἀνάμενε παρελθεῖν σε τὸν βίον, ἀλλ' ἕως ἂν ζῇς, ἀπὸ τῆς τραπέζης σε καθ' ἡμέραν, ἀπὸ τοῦ ζυράματός σε, ἀπὸ τῶν κερδῶν σε, ἀπὸ τῶν ἱματίων σε, ἀπὸ τῶν εἰσόδων σε, μεταδίδε τοῖς χρῄζουσιν. Ὁ γὰρ ἐλεῶν πλοῦτον, δανείζει Θεῷ. Μᾶλλον δὲ διὰλε ἐκ πάντων, θησαύριζε καὶ σύναγε εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν οὐρανῶν. Θησαυρίζεις τῷ σώματι; θησαύρισον καὶ τῇ ψυχῇ. προνοῇ τῶν σαυτοῦ; ἐπιμελήθητι καὶ τοῦ πέλας.

Ἀπο-

ingentibus criminibus convictum, ſententia judicis condemnatum, hodie turpiſſimo ſupplicio affici oporteret: niſi centeſimam bonorum tuorum partem dares ſenatui populoque: dic mihi, annon libenter vel dimidium eorum effunderes? Si quis tibi omne genus recreationis, & omne genus ſuppliciorum, vno temporis puncto commonſtrans, hujus quidem evitationem, illius autem adeptionem, polliceretur: modo tu ſibi neſcio quid exigui, gratitudinis ergo, donares, an non tua illi ſine cunctatione relinqueres omnia?

Noli vero mirari, ſolam omnia poſſe Eleemoſynam. Qui enim diligit & miſeretur pauperum propter Dominum: is etiam infinito peccatorum debito liberatur, & dira Diabolorum captivitate. Idem totum mundum parvo emit pretio, rurſus plane juveneſcit, manet immortalis, Rex in cœlis fit: & tanquam probus ſervus Domini ex aſſe hæres fit: appellatione illa, venite benedicti patris mei, vere digne ornatur: omnique ſolutus ſupplicio, omnibus bonis fruitur ſine fine. Quapropter ſi me audire vis: ne ſine ſic abire vitam tuam, ſed dum ſpires, quotidie de menſa tua, de maſſa & pane tuo, de lucro tuo, de veſte tua, de reditibus tuis, impertire egentibus. Qui enim miſeretur pauperis, fœneratur Domino. Omnium primum ſit tibi ſtudium, reponere theſaurum in cœlo, colligere fruges in horrea cœleſtia. Reponis corpori? Repone etiam animæ. Rationem tuam ducis? Rationem habe etiam proximi. Frueris præſentibus? provide etiam in poſterum. Pro-

Ἀπολαύεις τῶν ἐνεχώτων; προνοήθητι καὶ τῶ μελλόντων. Διὰ τῦτο βῦς ἐργάτης, μακροχρόνιον, ὅτι ἡμῖν συμπονεῖ. Χοῖρος, βραχύβιον, ὅτι ἑαυτῷ βέλεται ζῆν. Μέλιττα, χρήσιμος, ὅτι ἡμῖν θησαυρίζει. Κάνθαρος, ἄχρηςον, ὅτι ἑαυτῦ μόνε ἐπιμελεῖται. Γνῶθι καὶ ἐυχαρίςησον τῷ Θεῷ, ὅτι ἐ τῶν αἰτέντων, ἀλλὰ τῶν διδόντων ἐγένε. Οὐ τῶν ξένων ἢ πλωχῶν, ἀλλὰ τῶν ἐυπόρων ἢ ἐγχωρίων. Οὐ τῶν δελευόντων καὶ θλιβομένων, ἀλλὰ τῶν χαιρόντων καὶ ἐλευθέρων. Οὐ τῶν ἀρρωςόντων ἢ χρεωςόντων, ἀλλὰ τῶν ὑγιαινόντων ἢ δανειζόντων. Λόγιαι, πόσα, δῦναι δίκαιος εἶ, ὥςε μὴ ἀκῦσαι, τότε παρὰ τῦ Κυρίε, τὰ φρικώδη ἐκεῖνα ῥητά. Τὸ, πορεύε ἀπ' ἐμῦ. τὸ, πονηρὲ δῦλε καὶ ὀκνηρέ. τὸ, ἄρατε ἀπ' αὐτῦ τὸ τάλαντον. τὸ, δήσαντες αὐτῷ χεῖρας ἢ πόδας. τὸ, ὑπάγετε, ἐκ οἶδα ὑμᾶς ἐργαται τῆς ἀνομίας. Ὦ πόσα ἄν τις προθύμως παρέχετο χρήματα, ἵνα ἀκέσητε, Δεῦτε οἱ ἐυλογημένοι τῦ Πατρός μῦ. Τὸ, Εὖ, δῦλε ἀγαθὲ καὶ πιςέ. ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιςὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταςήσω. τὸ, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τῦ Κυρίε σε. καὶ τὸ, ἀνακλιθῆναι μετὰ Ἀβραὰμ, ἢ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακῶβ, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν ἐρανῶν. Ταῦτα ἢ τὰ τοιαῦτα πᾶς τις καλῶς λογιζόμενος, διὰ τῆς χρηςῆς μεταδόσεως, ἢ ὑψωθήσεται ἕως ἓ ζῇ, καὶ δοξαθήσεται, καὶ σωθήσεται ἐν τῶ Θεῷ. Ἐλεημοσύνην δὲ νοῦμεν, ἐχ' ἵνα ἐλεήσῃς ἕνα ἢ ἅπαξ, ἀλλ' ὡς ἂν ἐλεῇς παντὶ τρόπῳ τὲς πάντας καὶ πάντοτε. Τὸν μὲν, ὡς συγγενῆ, τὸν δὲ, ὡς φίλον. καὶ τὸν μὲν, ὡς γείτονα, τὸν δὲ, ὡς γνώριμον, τὸν δὲ, ὡς ἄνθρωπον, ἐλεῶν τὸ ἀνθρώπινον. καὶ τὸν μὲν διαθέσει, τὸν δὲ, ἤθει, τὸν δὲ, λόγῳ, τὸν

pterea bos ruricula diuturnæ vitæ est, quia nostros labores adjuvat. Porcus, vitæ brevis: quia sibi vivere vult. Apis, vtilis, quia nobis mellificat: Scarrabeus, inutilis, quia se solum curat. Agnosce beneficium, gratias age Deo: quod non inter petitores abjectus es, sed inter datores collocatus: non inter peregrinos & pauperes, sed inter indigenos & locupletes: non inter servientes & afflictos, sed inter gaudentes & liberos: non inter ægrotantes, & aliis debentes, sed inter valentes, & mutuo dantes. Cogita tecum, quantum dare merito debeas: ne olim ex Domino audias hæc horribilia verba: Recede a me: &, improbe serve ac piger: &, auferte ab eo talentum: &, ligate ei manus pedesque: &, abite, non novi vos, operarii iniquitatis. O quanta pecuniarum vi redemisset libenter horum aliquis, vt audiret illud, venite benedicti patris mei? Illud, euge serve bone & fidelis: in parvo eras fidelis.: multis te præficiam? Illud ingredere in gaudium Domini tui? Denique illud: accumbite cum Abrahamo, & Isaaco, & Iacobo, in regno cœlorum? Hæc & ejusmodi alia, quisquis recte perpendit: is, recto benignitatis vsu, & extolletur laudibus per vitam, & gloria ornabitur & conservabitur in Deo. Eleemosynam autem intelligi volumus: non qua vnius tantum & semel misericordiam capias: sed vt quovis modo omnium, & semper: Hujus, (exempli causa) vt cognati: illius, vt amici: Hujus, vt vicini: illius, vt noti: Alius, vt hominis, miseratione generis humani. Alius, propensioni animi: alius comitate morum: alius oratione:

τὸν δὲ ἔργῳ, τὸν δὲ πράγματι. καὶ τὸν μὲν βρώμασι, τὸν δὲ, πόμασι. τὸν δὲ, ἐνδύμασι. καὶ τὸν μὲν σέγῃ, τὸν δὲ, φιλοφροσύνῃ. τὸν δὲ, τιμῇ. καὶ ἁπλῶς ἅπασι τρόποις, οἷς δύνασαι. Ἔχεις συνόντα σοι εὐχαρίστως, τὸν εἰς τοῦτό σε προδηγοῦντα, Χριστόν. Ὃν, καθ' ὃν τρόπον ἃ διαλείπει εὐεργετῶν σε, μὴ παύσῃ μιμούμενος ἐν τῷ εὐποιεῖν, ἵνα καὶ τῆς βασιλείας ἀξιωθήσῃ αὐτοῦ. Οὕτω δέ τις ἐν ἐλεημοσύνῃ διάγων, καὶ τὴν εὐποιΐαν ἐλεημοσύνην ποιῶν, καὶ ὡς φάρμακον ἔχων, καὶ τὸν κανόνα τῶν ἁμαρτιῶν δεχόμενος, θείως καὶ πνευματικῶς, καὶ οὐχὶ καπηλικῶς, τῶν ἐσφαλμένων ἀνέσεως τυγχάνει καὶ ἰατρείας ἀληθοῦς. Οὐ μόνον δὲ αἱ εὐποιΐαι, καὶ πάντα τὰ θεοφιλῆ ἔργα, τοὺς ζῶντας ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐξομολογήσει ἀπελθόντας. Εἰ γὰρ πολὺς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, πολλῷ δὲ πλέον ἡ ἀγαθότης. Καὶ φοβεραὶ μὲν αἱ ἀπειλαὶ, ἀνείκαστος δὲ ἡ τότε φιλανθρωπία, ἀλλὰ καὶ πάλιν φρικταὶ αἱ κατακρίσεις. Ἄφατον δὲ τὸ τῶν οἰκτιρμῶν αὐτοῦ πέλαγος. Ὅθεν καὶ λέγει ὁ πολὺς Διονύσιος. ἡ μὲν ἓν εὐχὴ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος δεῖται, πάντα μὲν ἀφεῖναι τὰ δι' ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν τῷ κεκοιμημένῳ πλάσματα. Τάξαι δὲ αὐτὸν, ἐν χώρᾳ ζώντων εἰς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ. παρορώσης ἀγαθότητι τῆς θεαρχικῆς ἀσθενείας τὰς κηλίδας. Ἐπείπερ ἴδεις, ὡς τὰ λόγιά φησι, καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου. Ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος, ἐν τῷ εἰς Καισάριον ἐπιταφίῳ, δεικνύων, ὅτι συντελοῦσιν αἱ εὐποιΐαι μετὰ θάνατον, φησὶν, Ἠκούθη κήρυγμα πάσης ἀκοῆς ἄξιον. Καὶ μητρὸς πάθος κεῖται,

ne: alius facto: alius, re. Rursus hujus, esculentis: illius, potulentis: alius, vestimentis. Hujus, tecto: illius, significatione favoris: alius delatione honoris: Omnibus denique, quibus poteris, modis. Habes familiariter tecum viventem, gratiamque referentem, qui te ad hæc deducit, Christum. Eum, sicut in te fine intermissione benignus est, tu ne cessa beneficentia imitari: vt is te quoque recipere in Regnum suum dignetur. Ad hunc modum si quis in Eleemosyna danda degit: & beneficentiæ studium ad Eleemosynam convertit: eamque sibi medicamenti loco comparat: ac canonem censuramque, peccatorum mundinatione exclusa, pie & devote subit, remissionem peccatorum accipit, & sanitatem veram. Nec vivis tantum beneficentia, omniaque Deo grata beneficia præstita, prosunt: sed illis etiam, qui pia confessione vita excesserunt. Etsi enim valde timendus est Deus: superat tamen bonitas ejus: etsi metuendæ sunt minæ Dei: tamen inæstimabilis ejusdem in genus nostrum amor est: etsi horrendas condemnationes infligit: inexplicabile tamen est miserationem ejus pelagus. Hinc magnus ille Dionysius, precatio, inquit, divinæ majestatis bonitatem orat: velit omnia remittere errata: quæ, qui obdormivit, humana infirmitate admisit: ac collocare ipsum in regione viventium, in sinu Abrahæ, Isaaci, Jacobi: connivendo bonitate sua ad nævos ejus: quandoquidem nemo, vt divina oracula ajunt, a sordibus mundus. Quin etiam Gregorius in Cæsarii oratione funebri ostendens, prodesse beneficentiam post mortem ait. Audita

ται, δι' ὑποχέσεως καλῆς καὶ ὁσίας, δῆναι τὰ πάντα τῷ παιδὶ, τὸν ἐκεῖνε πλοῦτον, ὑπὲρ ἐκείνε δῶρον ἐντάφιον. Καὶ αὖθις. Τὰ μὲν ἓν παρ' ἡμῶν τοιαῦτα. καὶ τὰ μὲν ἀποδεδώκαμεν, τὰ δὲ δώσομεν. τὰς δ' ἔτες προσφέροντες τιμάς τε καὶ μνήμας. τετέχι τὰς ὁσίας, τὰς ὑπὲρ τῶν κατοιχομένων προσαγομένας καὶ γινομένας. Εἶτα καὶ ὁ Χρυσόσομος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίες, φησίν. οἱ Ἕλληνες συγκατακαίεσι τοῖς ἀπελθοῦσι τὰ ἑαυτῶν. πόσω γε μᾶλλόν σε, τὸν πιςὸν, συμπαραπέμψαι δεῖ τῷ πιςῷ τὰ οἰκεῖα. Οὐχ ἵνα τέφρα γένωνται, καθὼς ἐκεῖνοι καὶ ταῦτα, ἀλλ' ἵνα μείζονα τότε περιβάλῃς δόξαν. Καὶ εἰ μὲν ἁμαρτωλὸς ὁ τεθνηκὼς ἦ, ἵνα τὰ ἁμαρτήματα λύσῃς, εἰ δίκαιος, ἵνα προθήκη γένηται μισθοῦ καὶ ἀντιδόσεως. Καὶ αὖθις. Ἐπινοήσωμεν τοῖς ἀπελθοῦσιν ὠφέλειαν, δῶμεν αὐτοῖς τὴν πρέπεσαν βοήθειαν. Ἐλεημοσύνην λέγω καὶ προσφοράν. Φέρει γὰρ τότοις πολλὴν τὴν ἄνεσιν, καὶ τὸ κέρδος, καὶ τὴν ὠφέλειαν. Ὁ δὲ ταῦτα ἐκτελῶν, καὶ τὴν ἰδίαν, σὺν τῇ τοῦ πέλας εὐεργετεῖ ψυχὴν ὅτι μάλισα· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ. Οὐκ ἔφθασας περιὼν ἐν τῷ βίῳ τὰ τῆς ψυχῆς σε πάντα διευθετῆσαι; ἐν τῷ τέλει τοῦ βίε, ἔντειλαι τοῖς σοῖς, μετὰ θάνατον παραπέμψαί σοι τὰ σά, Καὶ βοήθειάν σοι δι' ἔργων ἀγαθῶν δῆναι, Ἐλεημοσυνῶν λέγω καὶ προσφορῶν. κἀντεῦθεν τὸν λυτρωτὴν καταλλάξεις. Δεκτὰ γὰρ αὐτῷ ταῦτα καὶ πρόσφορα. Ἐν τῇ σῇ διατυπώσει, μετὰ τῶν τέκνων καὶ συγγενῶν γράψαι συγκληρονόμον καὶ τὸν δεσπότην. Ἐχέτω σε ὁ χάρτης τοῦ δικαίου τὸ ὄνομα. Καὶ μνήμης μὴ ἀμοιρείτω πλω-

est vox præconis, auditu omnibus digna. Matris affectus declaratur pollicitatione pulchra & sancta: daturum omnia filio: Illius opes, donem pro illo funebre. Rursus. Quæ nos quidem facere potuimus hæc sunt. Et partim jam persolvimus, alia vero dabimus. Anniversarios offerimus honores, recordationis ergo. Pias nempe inferias: quæ pro defunctis afferri solent. Deinde Chrysostomus in epistola ad Philippenses, Græci (inquit) concremare cum defunctis res ipsorum solent. Quanto magis te fidelem decet, vna cum fideli res ipsius comites mittere? Non quidem, vt in favillam redigantur, sicut illi cum suis: sed vt hoc majorem assequare gloriam. Sique peccator fuit ille defunctus, vt peccata solvas: sin justus, vt accessio fiat mercedis & retributionis. Et iterum, excogitemus rationem, qua consulatur defunctis: demus eis conveniens auxilium. Eleemosynam, inquam, & oblationem. Magnum enim illis affert vsum, lucrum & vtilitatem. Qui sic facit: is non modo proximi animæ, sed etiam suæ maximum dat beneficium. Rursus alibi. Non disposuisti in vita, quicquid ad salutem animæ tuæ pertinebat, dum bene valebas? Manda in exitu vitæ tuis, vt, te mortuo, tua post te mittant, tibique auxilium bonis operibus præstent: nempe Eleemosynis & oblationibus, quibus redemptorem reconcilies. Huic enim accepta sunt hæc, & sunt vtilia. Quando testamentum facis: cohæredem cum liberis & propinquis Dominum quoque adscribe: Positum sit in tabula testamenti nomen illius judicis: nec prætermittatur mentio pauperum. Horum ego fideiussor

sum.

πλωχῶν. κἀγὼ τούτων ἐγγυητής. ἃ δὲ διδόαμεν δὲ, ταῦτα λέγοντες ἀφορμὰς καὶ προφάσεις τῷ, ζῶντά τινα μὴ ποιεῖν ἐλεημοσύνην, ἔκτοπον γὰρ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἐλεεῖν ἄριστον, ὡς εἴρηται. καὶ εὐχαὶ δικαίων ἐνεργοῦσιν. Γρηγόριος γὰρ ὁ Διάλογος (ᾧ φησὶ λειτουργοῦντι, ἀρχάγγελος συνελειτούργει καὶ θεῖος ἄγγελος) εὐξάμενος Τραϊανὸν ἔσωσε. Ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα, τὴν Φαλκωνίλλαν. καὶ πολλὰ ὅμοια ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἱστορίαις. Ὁ δὲ βουλόμενος, καὶ τὸν τῷ Θεῖα Δαμασκηνῷ λόγον διελθέτω, τὸν περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων, καὶ μαθήσεται, ὅτι αἱ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμεναι λειτουργίαι, καὶ εὐποιίαι, τότε ὠφέλησι.

ΚΕΦΑΛ. ιγ'.

Περὶ χρήσεως τῶν ἁγίων Μυστηρίων.

Τὸ δέκατον τρίτον ὑμέτερον Κεφάλαιον, τὸ φάσκον, ὅτι ὁ μόνον ἡ χρῆσις τῶν Θείων Μυστηρίων εἰς τοῦτο διετάγη, ἵνα σύμβολά τινα ἢ χαρακτῆρες ὦσι, καὶ γνωρίσματα διοριστικὰ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἔξω, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον, ὅπως σημεῖα καὶ μαρτύρια γένηται τῆς εὐνοίας καὶ χάριτος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, ἕτω σαφηνίζομεν, καὶ τοιαύτην γνώμην περὶ τούτων ἔχομεν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν ἐπὶ τῆς γῆς, πρὸ τοῦ ἀνελθεῖν εἰς τὸν ἴδιον Πατέρα, κατέλιπεν ἡμῖν τὴν θείαν ἱερουργίαν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ Θεῖα Μυστήρια, εἰς ἀνάμνησιν τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς μεγαλοπρεποῦς συγκαταβάσεως. καὶ

CAPVT XIII.

De Vsu Sacramentorum.

De tertio decimo capite vestro, vbi dicitur: Sacramenta non tantum in hunc vsum instituta esse: vt Symbola quædam sint & notæ: quæ Christianos ab extraneis discernant: sed multo magis, vt signa & testimonia sint benevolentiæ gratiæque divinæ erga nos, sic sentimus & dicimus.

Dominus noster Jesus Christus tota, quam salutis nostræ causa susceperat, œconomia seu dispensatione in terra absoluta: antequam ad suum patrem ascenderet, reliquit nobis sacrificium, seu missam, & quæ ibi sunt, divina mysteria seu Sacramenta: vt memores simus illius ma-

καὶ πρῶτον Ἱεράρχην (ὡς λέγεται) Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον κεχειροτόνηκε. Τοίνυν εἰ αἱ τῶν Ἁγίων προσευχαὶ, καθά φησιν ὁ πολὺς τὰ θεῖα Διονύσιος, καὶ κατὰ τὸν τῇδε βίον, μ' τιγε (τετέσι πόσωγε μᾶλλον) μετὰ θάνατον εἰς τὰς πιςὰς ἐνεργᾶσι, πολὺ πλέον ὠφελῆσιν ἡμᾶς τὰ Θεῖα Μυςήρια, καὶ αἱ Ἱεραὶ τελεταὶ. Ὅσον γὰρ τὸ κέρδος ἐντεῦθεν, καὶ ὅπως αἱ φρικώδεις αὗται Ἱερεργίαι τὸν Θεὸν καταλλάσσουσιν, ἐπὶ ταῖς πλημμελείαις ἡμῶν, αὐτὸς ἔκπαλαι πρὸ τῶν ἄλλων ἔδειξεν ἐναργῶς ὁ Θεός. Ὁ γὰρ δίκαιος ἐκεῖνος Νῶε, μετὰ τὸ τῆ κατακλυσμῷ τέλος, θυσίαν ἀνήνεγκε τῷ Θεῷ, ἵνα τοῖς ἐσομένοις ἐν ἀσθενείᾳ, συγγνώμονά τε καὶ γαληνὸν προαπεργάσηται τὸν Θεόν. Ὡς ὁ μέγας διέξεισι Κύριλλος, ἵνα μὴ πάλιν μία κατὰ πάντων ἐπέλθῃ ψῆφος, δευτέρῳ κατακλυσμῷ τὸ ἀνθρώπινον ὑποθεῖσα γένος. Ἐφ' ᾧ καὶ ἔπε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς, (Γενεσ. κεφ. ή.) „διανοη„θεὶς, ἐκ ἔτι προσθήσω τῆ καταράσα„σθαι τὴν γῆν, διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώ„πων. Ὅτι ἔγκειται ἡ διάνοια τῆ ἀνθρώ„πῳ ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. Ἐὰν ὃν ἡ διὰ Νῶε θυσία, καὶ ταῦτα τυπικὴ ἔσα, ὅτωσὶ διέθετο τὸν Θεὸν, πολλῷ μᾶλλον ὁ μονογενὴς Υἱὸς τῆ Θεῆ, θυόμενος ὑπὲρ ἡμῶν καταλλάξειεν ἂν ἡμᾶς τῷ οἰκείῳ Πατρὶ, τὰς μετὰ πίςεως προσερχομένας ταῖς Ἱεραῖς τελεταῖς; Ὥςε κατακρίνομεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἄνευ πίςεως, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἢ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐκ τῶν Ἱερῶν τελετῶν ἔχειν νομίζοντας. Πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἐκ πίςεως, ἁμαρτία ἐςι. Τὰς δὲ ἔργον μὲν ποιεμένας τῆς ἁγίας τελετῆς τῶν ἱερῶν Μυςηρίων, gnificæ, qua se ad captum nostrum demisit, humilitatis. Hic primum sacrorum Antistitem, vt fertur, Jacobum designavit, cognomine Adelphotheum, id est, Domini fratrem. Jam si sanctorum intercessiones, ex sententia præstantissimi in divinis rebus Dionysii, etiam in hac vita, nedum post mortem, fidelibus efficaciter prosunt: Multo plus adjumenti nobis sacra mysteria & sacri ritus adferunt. Quantum enim inde commodi emerget: & quantopere hæc verenda sacrificia apud Deum delicta nostra expient: ipse inprimis jam olim manifeste demonstravit Deus. Justus enim ille Noas, postquam terrarum eluvies desiisset, sacrificium Deo obtulit: vt placatum hunc posterorum infirmitati, lenemque ante redderet, (vt magnus explicat Cyrillus) vt ne rursus vna eademque sententia vniversum hominum genus condemnatum, altera vniversali aquarum inundatione summergeretur. Quare factum est: vt cogitatio„ne habita, dixerit ei Deus: Non faciam „iterum, vt execrer terram propter facta „hominum: quia inclinata est hominis „cogitatio ad malum ab ineunte ætate. Si igitur Noæ sacrificium, licet typicum tantum, ita inflexit Deum: quanto magis vnigenitus Dei filius, si pro nobis sacrificetur, nos reconciliaverit suo patri: nos, inquam, qui cum fide accedimus ad sacros ritus? Quocirca condemnamus & ipsi illos, qui absque fide se remissionem peccatorum & vtilitatem, quæ ex sacris his operationibus venit, habere arbitrantur. Quicquid enim ex fide non est, peccatum est. Contra, qui operationis sanctorum mysteriorum proprium opus

hoc

σηρίων, τὴν τῶν δώρων εἰς τὸ θεῖον σῶμα καὶ αἷμα μεταβολήν, τέλος δὲ, τὸ τοὺς πιστοὺς ἁγιασθῆναι δι' αὐτῶν ἁμαρτιῶντε ἄφεσιν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν καὶ τὰ τοιαῦτα λαμβάνειν πιστεύοντας, μακαρίζομεν.

Παρασκευὴ δὲ ἡ συντέλεια πρὸς ἐκεῖνο τὸ Ἔργον, εἶησαν εὐχαὶ, ψαλμῳδίαι, ἱερῶν γραφῶν ἀναγνώσεις, ἡ πάντα ἁπλῶς τὰ πρὸ τῆς ἁγιασμοῦ τῶν δώρων, ἡ μετὰ τὸν ἁγιασμὸν, ἱερῶς γινόμενα καὶ λεγόμενα. Εἰ γὰρ ἡ προῖκα δίδωσιν ἡμῖν ὁ Θεὸς πάντα τὰ Ἅγια, ἡ ἐδὲν αὐτῶν προεισφέρομεν, ἀλλ' ἀτεχνῶς εἰσι χάριτες, πλὴν τό γε ἐπιτηδείως γενέσθαι, πρὸς τὸ δέξασθαι αὐτὰ ἡ φυλάξαι, ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν. Καὶ ἐκ ἂν μεταδοίη τῆς ἁγιασμοῦ, μὴ ἔτω διατεθεῖσιν. Οὕτω βαπτίζει. ἔτω χρίει. ἔτως ἐστιᾷ. καὶ τῆς φρικτῆς μεταδίδωσι τραπέζης. καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ἐν τῇ τοῦ σπόρου παραβολῇ. Ἐξῆλθε γάρ, φησιν, ὁ σπείρων, ἐχ ἵν' ἀροτριώσῃ τὴν χώραν, ἀλλ' ἵνα σπείρῃ. Ὡς δὴ τῆς ἀρόσεως ἡ πάσης παρασκευῆς, παρ' ἡμῶν ὀφειλόσης εἰσενεχθῆναι. ἐπεὶ τοίνυν ἔτως ἀναγκαιότατόν ἐστι πρὸς τὴν τεῦξιν τῶν Μυστηρίων, τὸ εὖ ἔχοντας ἁπαντῆσαι καὶ παρεσκευασμένους, ἔδει καὶ τοῦτο ἐνεῖναι τῇ συνάξει τῆς ἱερᾶς τελετῆς, καὶ ἔνεστι. Τοῦτο γὰρ δύνανται ἡμῖν εὐχαὶ, ψαλμοὶ, ἡ εἴ τι ἱερῶς ἐν αὐτῇ γίνεται καὶ λέγεται. ἁγιάζουσι γὰρ ἡμᾶς, καὶ διατιθέασι, τοῦτο μὲν πρὸς τὸ δέξασθαι καλῶς, τοῦτο δὲ, πρὸς τὸ συντηρῆσαι τὸν ἁγιασμὸν, καὶ μεῖναι κατέχοντας. Ἁγιάζουσι δὲ διχῶς. ἕνα μὲν τρόπον, καθ' ὃν ἀπ' αὐτῶν τῶν εὐχῶν ὠφελέμεθα, καὶ τῶν ψαλμῶν καὶ

hoc ſtatuunt: vt dora, id eſt, Dona (intellige panem & vinum) in divinum Chriſti corpus transmutentur: finem vero hunc, vt fideles iis ſanctificentur: peccatorumque ſe remiſſionem, Regni hæreditatem, & id genus alia accipere credant: nos tales beatos prædicamus.

Præparatio autem ad id opus conducibilis, ſunt preces, pſalmorum cantiones, frequens lectio S. Literarum: denique omnia, quæ ante conſecrationem Donorum, & poſt conſecrationem, rite fiunt dicunturque. Quanquam enim gratis nobis omnia ſancta dat Deus, nec eorum quicquam, antequam dederit, offerimus ſed plane ab illius liberalitate profecta ſunt, tamen, vt idonei ad ea capienda conſervandaque fiamus, prorſus a nobis requirit: Nec ille ſanctificationem impertitur nobis, niſi ſic diſpoſitis. Sic baptizat, ſic vngit, ſic convivio excipit, & de verenda communicat menſa. Declaravit hoc in parabola de ſementi. Exivit, inquit, ſeminator: ſcilicet non ad arandum agrum, ſed ad ſeminandum: tanquam aratio, & omnis præparatio, a nobis adferri debeat. Quoniam igitur tanta rectæ ad participanda Myſteria præparationis neceſſitas eſt: oportuit etiam, hanc adeſſe hujus ſacræ operationis conſtitutioni, vt & adeſt. Hanc enim vim poſſident preces, pſalmi, cætera ſacra ibi dicta factaque. Sanctificant enim nos, & diſponunt: tum ad rectam perceptionem, tum ad firmam ſanctificationis retentionem. Dupliciter autem ſanctificant. Vno modo, quo ex ipſis precationibus, pſalmorum cantationibus, & electionibus, meliores reddimur. Precationes

καὶ τῶν ἀναγνώσεων. Αἱ μὲν γὰρ εὐχαὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστρέφουσι, καὶ ἁμαρτιῶν ἄφεσιν προξενοῦσιν. Αἵτε ψαλμῳδίαι, ὁμοίως αὐτὸν ἡμῖν ἐξιλεοῦσι. καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐπισπῶνται ῥοπήν. Θῦσον, γάρ φησι, τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἐξελοῦμαί σε, καὶ δοξάσεις με. Αἱ δὲ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀναγνώσεις, τήν τε τοῦ Θεοῦ καταγγέλλουσι χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ αἴθις τὸ δίκαιον, τὴν κρίσιν, τόντε αὐτοῦ φόβον εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐνιᾶσι, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ἀνάπτουσι. καὶ ὅτω πρὸς τὸ τηρεῖν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πολλὴν ἐμβάλλουσι προθυμίαν. Ταῦτα δὲ πάντα ἐν τῷ Ἱερεῖ, καὶ τῷ λαῷ, καλλίω καὶ θειοτέραν ἐργαζόμενα τὴν ψυχήν. καὶ ἀμφοτέρους μὲν πρὸς τὴν ὑποδοχὴν καὶ συντήρησιν τῶν τιμίων δώρων ἐπιτηδείους ποιοῦσιν, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἱερουργίας τὸ τέλος. ἰδίως δὲ τὸν Ἱερέα, πρὸς τὸ τελέσαι τὴν θυσίαν ἀξίως ἔχειν παρασκευάζουσιν. Ὅπερ ἐστὶ τῆς μυσταγωγίας τὸ ἔργον, ὡς εἰρηται. τοῦτο δὲ αὐτὸ, καὶ πολλαχοῦ τῶν εὐχῶν κεῖται. καὶ εὔχεται ὁ Ἱερεὺς, μὴ ἀνάξιος ὀφθῆναι τοῦ προκειμένου. ἀλλὰ καθαραῖς χερσὶ καὶ ψυχῇ καὶ γλώσσῃ τῷ Μυστηρίῳ διακονῆσαι. καὶ ὅτω μὲν ἀπ' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῶν ῥημάτων τῶν λεγομένων καὶ ἀδομένων, πρὸς τὴν τελετὴν ὠφελούμεθα. ἕτερον δὲ τρόπον, ἀπό τε τούτων, καὶ ἔτι πάντων τῶν ἐν τῇ ἱερουργίᾳ τελουμένων ἁγιαζόμεθα. καθ' ὃν ἐν αὐτοῖς ὁρῶμεν τὸν Χριστὸν τυπούμενον, καὶ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ ἔργα καὶ πάθη. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ ταῖς ἀναγνώσεσι, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως διὰ πάσης τελετῆς πραττομένοις, ἡ οἰκονομία τοῦ Σωτῆρος σημαίνεται.

Τὰ

tiones enim ad Deum convertunt, peccatorumque veniam impetrant. Similiter & cantationes Pſalmorum, ipſum nobis placant: ejusque inclinationem voluntatis ad nos attrahunt. Sacrifica (inquit) Deo ſacrificium laudis: & eripiam te, tuque glorificabis me. Frequens vero ſcripturarum lectio, tum Dei annunciat bonitatem & humanitatem & e contrario juſtitiam ac judicium: tum timorem ejus animis noſtris immittit, amoremque in ipſum accendit: & hoc modo magnam ad mandata ejus obſervanda alacritatem injicit. Omnia hæc, tum ſacerdotis, tum populi animum, meliorem divinioremque efficiunt. Conjuncte quidem ambos, ad ſuſceptionem & conſervationem precioſorum donorum idoneos faciunt, qui ſacræ operationi finis eſt propoſitus. Seorſim vero, ſacerdotem efficiunt talem: vt ad peragendum ſacrificium, digne ſit inſtructus: quod eſt tractationis rei divinæ proprium munus, quemadmodum dictum eſt. Hoc ipſum paſſim in precibus continetur: & precatur ſacerdos, ſe non indignum eſſe officio, quod tractat: ſed puris manibus & anima, & lingua, Myſterii peractioni inſervire. Hic vnus modus eſt: vbi ex ipſa vi verborum, quæ dicuntur & canuntur, ad ſacrum rite apparamur. Alter eſt is, quo cum ex his, tum ex cæteris omnibus, quæ in ſacrificii adminiſtratione geruntur, ſanctificamur: in quibus videmus Chriſtum typice figuratum: & illa, quæ ad ſalutem noſtram tum fecit, tum paſſus eſt. Etenim in Pſalmis, & lectionibus & tota Sacerdotis operatione, Domini œconomia & adminiſtratio ſignificatur:

prin-

Τὰ μὲν πρῶτα αὐτῆς, τῶν πρώτων τῆς ἱερουργίας δηλέντων, τῶν δὲ δευτέρων, τὰ δεύτερα, τῶν δὲ τελευταίων, τὰ μετ' ἐκεῖνα. καὶ ἔξεστι τοῖς ταῦτα ὁρῶσιν ἀκριβῶς, πάντα ἐκεῖνα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχειν. Ὁ μὲν γὰρ τῶν δώρων ἁγιασμὸς, αὐτὴ ἡ θυσία, τὸν θάνατον αὐτῶ καταγγέλλει καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν, ὅτι τὰ τίμια ταῦτα δῶρα, εἰς αὐτὸ τὸ Κυριακὸν μεταβάλλει σῶμα, τὸ ταῦτα πάντα δεξάμενον. τὸ σταυρωθὲν, τὸ ἀναστὰν, τὸ εἰς οὐρανὸς ἀνελήλυθὸς. Τὰ δὲ πρὸ τῆς θυσίας, τὰ πρὸ τῦ θανάτυ, τὴν παρουσίαν, τὴν ἀνάδειξιν, τὴν τελείαν φανέρωσιν. Τὰ δὲ μετὰ τὴν θυσίαν, τὴν ἐπαγγελίαν τῦ Πατρὸς, ὡς αὐτὸς ἔφη, τὸν τῦ Ἁγίυ Πνεύματος εἰς τὸς Ἀποστόλυς κάθοδον, τὴν τῶν ἐθνῶν δι' ἐκείνων ἐπιστροφὴν καὶ κοινωνίαν. καὶ ἔστιν ἡ πᾶσα Μυσταγωγία, καθάπερ εἰκὼν μία ἑνὸς σώματος, τῆς τῦ Σωτῆρος πολιτείας, πάντα αὐτῆς τὰ μέρη, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλυς, κατὰ τὴν πρὸς ἄλληλα τάξιν καὶ ἁρμονίαν, ὑπ' ὄψιν ἄγουσα.

principia eius. primis sacrificii partibus repræsentantibus: media, secundis: reliqua postremis: ita vt ii, qui hæc exacte intuentur, possint omnia illa oculis subiecta habere. Donorum enim consecratio, ipsa sacrificatio, mortem eius annunciat, & resurrectionem, & assumptionem: quia honorabilia hæc dora, in ipsum Dominicum transmutantur corpus: quod hæc omnia recipit: scilicet quod crucifixum fuit, quod resurrexit, quod in cœlos ascendit. Quæ sacrificationem antecedunt, significant ea, quæ mortem præcesserunt: adventum scilicet Domini, exhibitionem, perfectam manifestationem. Quæ vero sequuntur, promissionem patris annunciant, sicut ipse dixit: & Spiritus S. in Apostolos descensum: & per hæc, gentium conversionem ac communionem. Ita in tota hac sacra actione, velut vna imago est vnius corporis, & summæ totam Saluatoris inter homines conversatione continentis: omnes eius partes, ab initio ad finem vsque sicut inter se connexæ & aptæ sunt, sub aspectum subiiciens, & repræsentans.

Ὅθεν οἱ μὲν ψαλμοὶ, οἱ ἐν προοιμίοις ἀδόμενοι, καὶ ἔτι πρὸ τύτων, τὰ ἐν τῇ προθέσει τῶν δώρων γινόμενα καὶ λεγόμενα, τὸν πρῶτον καιρὸν τῆς τῦ Χριστῦ οἰκονομίας σημαίνυσι. τὰ δὲ μετὰ τύτυς, ἱερῶν γραφῶν ἀναγνώσεις, ἵνα πρὸς ἀρετὴν ἀλείψωμεν ἡμᾶς, ἵνα τὸν Θεὸν ἱλεώσωμεν, καὶ τὰ τῇ Χριστῦ οἰκονομίᾳ σημαινόμενα ἀκροώμεθα. Καὶ ταῦτα μὲν, ὕμνυς Θεῦ περιέχυσι, καὶ εἰς ἀρετὴν προτρέπονται, καὶ ἀγιάζυσι τὸς ἄδοντας. ταῦτα δὲ ὅτι τοιαῦτα παρὰ τῇ Ἐκκλη-

Vnde psalmi, qui sub initium canuntur, atque adeo quicquid ante horum decantationem, quando ipsa Dora proponuntur, fit dicitque primum tempus œconomiæ Christi significat. Psalmos sequuntur recitationes scripturarum: quibus admonemur, vt nos ad virtutes, sicut athletæ se ad palæstram ungamus, vt Deum nobis placatum reddamus: eaque, quæ Christi dispensatione significantur, auscultemus. Ac partim quidem laudes Dei continent, ad virtutem incitant

Ἐκκλησίαι ἐξελέγησαν, καὶ ἔτως ἐτάχθησαν, καὶ ἀρκέσι πρὸς σημασίαν, τῆς τῦ Χριςῦ ἐπιδημίας καὶ πολιτείας. ἢ γίνεται μὲν ἕκαςον τῶν γινομένων ἐν τῇ Θείᾳ Λειτυργίᾳ, ὡς ὁ τύπος τῆς τάξεως ἐμφαίνει καὶ περιέχει, τῆς χρείας ἕνεκα τῆς ἐνιςαμένης, σημαίνει δὲ καὶ τι τῶν Χριςῦ ἔργων ἢ πράξεων ἢ παθῶν οἷόν ἐςι, ἡ εἰς τὸ θυσαςήριον εἰσαγωγὴ τῦ Εὐαγγελίε, ἢ τῶν δώρων. γίνεται γὰρ κατὰ χρείαν ἑκάτερον. ἡ μὲν, ἵνα τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγνωσθῇ, ἡ δὲ, ἵνα ἡ Θυσία τελεσθῇ. σημαίνσι δὲ ἀμφότερα τὴν τῦ Σωτῆρος ἀνάδειξιν καὶ φανέρωσιν. ἡ μὲν, ἀρχομένε φανερῦσθαι, τὴν ἀμυδρὰν ἔτι καὶ ἀτελῆ: ἡ δὲ τὴν τελειωτάτην καὶ τελευταίαν. καὶ τέλος, τὰ ἐν τῇ τελετῇ τῶν δώρων γινόμενα, καθὼς Ἰακὼβ ὁ ἀδελφόθεος πρῶτος διετάξατο, ὡς παρὰ τῦ Σωτῆρος διδαχθεὶς, ὡς ἐν τοῖς θείοις τῶν Ἁγίων Πατέρων κανόσιν εὑρίσκεται, καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιασικαῖς ἱςορίαις, καὶ ὡς τὸ ἀληθὲς ἔχει, καὶ παρ' ἡμῖν κρατῦ. Καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς ἐν τῷ τύπῳ ἧς διετάξατο λειτυργίας καὶ τῶν θείων ἐυχῶν φαίνεται. Εἶτα καὶ ὁ Χρυσόςομος, εἰς τὴν τῦ σωτῆρος οἰκονομίαν ἀναφέρεται πάντα, ἵνα ἡμῖν ἡ αὐτῆς θεωρία πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔσα, τὰς ψυχὰς ἁγιάζῃ, καὶ ἔτως ἐπιτήδειοι γινώμεθα τῶν Ἱερῶν δώρων. Καὶ καθάπερ γενομένη τότε τὴν οἰκεμένην ἀνενέωσεν, ἔτως ἀεὶ θεωρεμένη, θείαν ἐργάζεται τὴν ψυχήν. Μᾶλλον δὲ, εἰδὲ τότε ἂν ὠφέλησεν εἰδὲν μὴ θεωρηθεῖσα καὶ πισευθεῖσα. Καὶ τέτε χάριν ἐκηρύχθη. Καὶ πρὸς τὸ πισευθῆναι μυρία ὁ Θεὸς ἐμηχανήσατο ὡς ἐ δυναμένην τὰ ἑαυτῆς ποιεῖν καὶ σώζειν ἀνθρώπες, εἰ γενομένης

tant canentiumque chorum ſanctificant: partim vero prædicant, talia apud Eccleſiam inſtituta eſſe, & hoc ordine diſpoſita: ſufficiuntque ad ſignificandum Chriſti in terram adventum, & inter hominis converſationem. Fitque vnumquodque eorum, quæ in S. Miſſæ officio fiunt, ad eum modum, quem formula ordinationis indicat & continet, vſus quidem & vtilitatis præſentis gratia: interim vero aliquod etiam Chriſti opus aut actionem, aut paſſionem ſignificat. Exemplo eſt, libri Evangeliorum, aut donorum, ad altare portatio. Fit enim vſus gratia vtraque illa, vt recitetur Evangelium: hæc, vt ſacrificium peragatur. Vtraque interim Domini & exhibitionem & manifeſtationem innuit: illa incipientis apparere, obſcuram adhuc & imperfectam: hæc perfectiſſimam & extremam. Poſtremo, quæ in conſecratione adminiſtrationeque donorum fiunt, (quo quidem modo Iacobus Domini frater primus inſtituit, vtpote a Domino edoctus, ſicut in divinis S. patrum canonibus, & in Eccleſiaſticis hiſtoriis reperitur: ſicut etiam ipſa veritas habet: & apud nos firmiter creditur ac poſt Iacobum Baſilius magnus: ſicut in typo Liturgiæ, quam inſtituit, & ſacris precibus, apparet: ac poſtea Chryſoſtomus) illa, inquam quæ ſic circa dona fiunt, ad Domini œconomiam referuntur omnia: vt huius contemplatio nobis ante oculos verſans, animas noſtras ſanctificet: & hoc modo capaces fiamus ſacrorum Donorum: ac quemadmodum ea œconomia illo tempore adminiſtrata, orbem terrarum reparauit: ita nunc ſemper-

νης τὲς σώζεθαι μέλλοντας ἀπ' αὐτῆς ἐλάνθανεν. ἀλλὰ τότε μὲν κηρυττομένη τὴν περὶ Χριτὸν αἰδῶ, καὶ πίτιν, καὶ ἀγάπην, ἐν ταῖς τῶν ἐυγνωμόνων ψυχαῖς ἐθημιέργει, νῦν δὲ, ὑπὸ τῶν ἤδη πεπιτευκότων, φιλοπόνως θεωρεμένη, τὰ μακάρια ταῦτα πάθη, ἐκ ἐντίθησι μὲν αὐτοῖς, ἐγκάμενα δὲ, συντηρεῖ, καὶ ἀνακαινίζει καὶ αὔξει. καὶ βεβαιοτέρες μὲν περὶ τὴν πίτιν, θερμοτέρες δὲ περὶ τὴν ἐυλάβειαν, καὶ τὴν ἀγάπην ἀπεργάζεται. ἃ γὰρ μὴ ὄντα γενέθαι ἐποίησε, ταῦτα πολλῷ ῥᾷον φυλάξαι καὶ συντηρῆσαι καὶ ἀνανεῶσαι δύναιτ' ἄν. Ἀλλὰ ταῦτά ἐτι, μεθ' ὧν ἀναγκη προσιέναι τοῖς Ιερεῖς, καὶ ὧν χωρὶς, καὶ τὸ βλέπειν ἐκεῖ, παντελῶς ἀνόσιον. ἐυλάβεια, πίτις, ἀγάπη τὸ θερμὸν ἔχθσα. Καὶ διὰ τᾶτο ἐχρῆν τὴν ταῦτα ἡμῖν ἐνθεῖναι δυναμένην θεωρίαν, ἐν τῇ συνάξει τῆς ἱερᾶς σημαίνεθαι. ἵνα μὴ τῷ νῷ λογιζώμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ βλέπωμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς, τὴν πολλὴν τᾶ πλθσίθ πενίαν. τὴν ἐπιδημίαν τᾶ πάντα τόπον κατέχοντος, τὰ ὀνείδη τᾶ ἐυλογημένε, τὰ πάθη τᾶ ἀπαθᾶς. ὅσον μισηθεὶς, τόσον ἠγάπησεν. ἥλικος ἄν, ὅσον ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, καὶ τί παθὼν καὶ τί δράσας ταύτην ἡτοίμασεν ἐνώπιον ἡμῶν τὴν τράπεζαν. καὶ ἕτω θαυμάσαντες τὴν καινότητα τῆς σωτηρίας, ἐκπλαγέντες τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν, αἰδεθῶμεν τὸν ἕτως ἐλεήσαντα, τὸν ἕτω σώσαντα. καὶ πιτεύσωμεν αὐτῷ τὰς ψυχὰς, ᾗ παραθώμεθα τὴν ζωὴν, καὶ φλέξωμεν τὰς καρδίας τῷ πυρὶ τῆς ἀγά-

per ſpectata diuinam efficiunt noſtram animam. Verum ne tum quidem ea quicquam vtilitatis attuliſſet, niſi conſiderata creditaque fuiſſet. Quæ cauſa eſt, vt prædicata ſit. Atque vt fides ei haberetur, nihil a Deo intentatum relictum fuit: quod ſcilicet vim nullam ad ſalutem hominibus concilianda habitura fuiſſet: ſi quanquam facta eſſet, tamen eos, quorum ſaluti inſeruire debebat, latuiſſet. Verum tunc quidem annunciata, reverentiam erga Chriſtum, & fidem, & dilectionem, in animis grate accipientium efficiebat: nunc vero a piis, fide iam præditis, ſtudioſe conſiderata, beatas has animi affectiones, non ingenerat eis illas quidem: ſed iam inſitas conſeruat, renovat, auget. Et in fide quidem firmiores efficit: in reverendo vero, & diligendo, ardentiores. Quæ enim, cum non eſſent, vt fierent, fecit: ea multo facilius cuſtodire, conſeruare & renovare poteſt. Verum enimuero hæc ſunt quibus hominem inſtructum accedere ad ſacra neceſſe eſt: ſine quibus vel reſpicere ad illa, omnino impium eſt: reverentia numinis, fides, dilectio ardens. Ideo oportuit quoque, hanc omnia nobis repræſentantem inſpectionis facultatem, in S. Liturgiæ conſtitutione exhiberi: vt non animo tantum expendamus, ſed oculis etiam cernamus magnam Domini, alias divitis, paupertatem: omnia loca poſſidentis, in terram deſcenſum: probra benedicti, im patibilis paſſiones: quanto odio preſmaieſtate, ad quantam ſe humilitatem

ſus, quantopere dilexerit: ex quanta abiecerit: quid patiendo, quid agendo,

ἀγάπης αὐτῦ. Καὶ τοιῦτοι γενόμενοι, τῷ πυρὶ τῶν Μυστηρίων ὁμιλήσωμεν ἀσφαλῶς καὶ οἰκείως. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ πρὸς τὸ τοιῦτος γενέσθαι, τό, τε μαθεῖν πρὸς τῦ Χριστῦ, ἀλλ' ἀνάγκη ἐνεργείᾳ θεωρεῖν, τὸν ὀφθαλμὸν τῆς διανοίας τε ἔχειν ἐκεῖ, καὶ πάντα λογισμὸν ἐκβαλόντας, ἅγε μέλλοιμεν πρὸς τὸν ἁγιασμὸν ἐκεῖνον ἐπιτηδείως, ἥπερ ἔφην, ἐργάσασθαι τὴν ψυχήν. ὁ γὰρ μόνον λόγοις τὴν εὐσέβειαν δεῖ ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔργοις. ὑπ' ὄψιν γὰρ, εἰπεῖν. ἄγει ἅπαντα ἡ Ἱερουργία, καὶ θεωρίαν τῇ ψυχῇ ἐντίθησι. Καὶ τῆς φαντασίας διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐναργέστερον ἡμῖν τυπεμένης, ὅλως μὴ δοθῇ λήθη τῆς τοιαύτης τραπέζης. καὶ ἕτω γέμοντος ἐννοιῶν θείων, τῶν Ἱερῶν μεταλάβωμεν Μυστηρίων, ἁγιασμὸν ἐπεισάγοντες ἁγιασμῷ, καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν κορυφέμενοι. καὶ ἕτος μὲν ὁ νῦς τῆς ὅλης Ἱερουργίας, ὡς ἐν κεφαλαίῳ. ἔχει δὲ θεωρίαν καὶ ἡ τῶν ἐυχῶν ἁρμονία, τὸ ἔργον αὐτὸ τὸ ἱερὸν, ὁ ἁγιασμὸς ζώντων καὶ τεθνηκότων. πρὸ δὲ πάντων, καὶ ἡ τῦ Σωτῆρος φανομένη διὰ πάσης τελετῆς οἰκονομία. Τί τε τῶν ἐκείνης, διὰ τίνος τῶν ἐν τῇ Ἱερουργίᾳ τελεμένων ἐπισημαίνεται. διὰ τίτε μὴ ἐξ ἀρχῆς, ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τίθεται τα δῶρα. ὅτι προσήγοντο μὲν τῷ Θεῷ παρὰ τῶν παλαιῶν, τᾶτο μὲν ζώων ἀλόγων σφαγαὶ, τᾶτο δὲ χρυσᾶ σκεύη καὶ ἀργυρᾶ. Τὸ Σῶμα δὲ τῦ Χριστῦ, καὶ ἀμφότερα φαίνεται ἔχον. καὶ γὰρ ἐσφάγη

mensam: vt ita in admirationem mirabiliter impertitæ salutis adducti, magnitudine miserationum perculsi, reverearemur eum, qui ita nostri misertus est qui ita nobis salutem peperit, huic animas nostras credamus, vitam committamus, amoris erga eum igni corda nostra inflammemus: talesque facti, igni Mysteriorum familiares simus, absque lapsu, & convenienter. Nam ad id, vt tales fiamus, non sufficit, didicisse a Christo, sed actu necesse est contemplemur: oculumque mentis illic habeamus, omni vi cogitandi exprompta: si ad sanctificationem illam debeamus ita apte, vt dixi. animam nostram instituere. Non enim verbis tantum pietas metienda est, sed etiam factis. Etenim ante oculos quodammodo statuit sacra operatio omnia, &, vt animus res cernat, efficit. Vnde imago ab oculis euidentior in animum influens ibi imprimitur: vt nullo modo oblivioni tradatur talis mensa: efficiturque, vt hoc modo pleni sanctarum cogitationumfacra mysteria percipiamus sanctificationem sanctificationi addentes & a gloria apicem gloriæ conscendentes. Atque hæc est in summum totius sacrificii huius sententia. Considerationem vero etiam cohærentia precum habet, & ipsum sacrum opus, & sanctificatio viuorum ac mortuorum. In primis autem, quæ per totum sacrum ritum conspicitur, conservatoris œconomia, per quamnam sacri-

ficii ceremoniam, quæque eius particula in altari ponantur Dora: Ratio est: partim animalium irrationalium victimæ, partim aurea & argentea vasa. Vtrumque autem, corpus Christi habere videtur. Nam & mactatum est ad gloriam

γη ὑπερ τῆς δόξης τῦ Πατρὸς. ἀνέκειτο δὲ ἐξ ἀρχῆς τῷ Θεῷ, καὶ δῶρον ἦν αὐτῷ, καὶ ὅτι πρωτότοκος, καὶ ὅτι μεταβάλλεται ὁ ἄρτος, εἰς ἐκεῖνο αὐτὸ τὸ Σῶμα τῦ Χριστῦ. ὅθεν καὶ ἀποκόπτεται τῶν ὁμοφυῶν, καὶ τμῆμα, καὶ ἐχ ὁλόκληρος ἀνατίθεται ὁ ἄρτος. τυποῖ δὲ τὸ τῦ Χριστῦ πάθος. καὶ ἕως μὲν ἐν τῇ προθέσει κεῖται, ἄρτος ἐστὶ ψιλὸς, ἀνατεθειμένος μόνον Θεῷ. ἔπειτα δὲ ἀληθινὸς ἄρτος γίνεται, καὶ μεταβάλλεται τῇ ἀληθείᾳ. εἰ δὲ λογικῶς τῦτο ἢ πραγματικῶς διηγήσεθαι καὶ παραστῆσαι ἐθέλομεν, μυρίων σομάτων χρεία, καὶ ἐδ' ἂν ἀρκέσωσιν. ἐκέλευσε δὲ αὐτὸς ὁ Κύριος τῦτο ποιεῖν εἰς τὴν αὐτῦ ἀνάμνησιν, ἵνα μὴ ἀγνώμονες ὦμεν. Ἀμοιβή γάρ τις ἐστὶ παρὰ τῶν εὖ παθόντων τοῖς εὐεργέταις, τὸ μεμνῆθαι αὐτῶν, καὶ τῶν ἔργων, δι' ὧν ποτόνθασιν εὖ. ἢ ταύτης τῆς μνήμης πολὰς ἀφορμὰς ἐπενόησαν ἄνθρωποι. τάφῦς, ἀνδριάντας, στήλας, ἑορτὰς, ἀγῶνας, ὧν πάντων ἔργον ἐστὶν ἓν, τῦς ἀγαθῦς τῶν ἀνδρῶν, μὴ λήθης παραδοθῆναι βυθοῖς. καὶ ὥσπερ ταῖς στήλαις τῶν Ἀριστέων γράφομεν τὰς νίκας, δι' ὧν ἐσώθημεν, ἔτω καὶ τοῖς θείοις δώροις τότοις τὸν θάνατον παραγράφομεν τῷ Κυρίῳ, δι' ὃν ἐσώθημεν, καὶ ἐν ᾧ πᾶσα γέγονεν ἡ κατὰ τῦ πονηρῦ νίκη, καὶ ἐ τὸν τύπον, ἀλλὰ τὸ σῶμα τῦ ἀριστέως ἔχομεν, διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐντεύξεως, εὐχαριστίας, δοξολογίας, ἐξομολογήσεως, καὶ αἰτήσεως.

Αἰτόμεθα δὲ πρώτην τὴν εἰρήνην, καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. πολὺ δὲ τὸ ὄφελος τῆς εἰρήνης, μᾶλλον δὲ ἀνάγκη παντα χῦ ἡμῖν τῆς ἀρετῆς ταύτης. Τὸν γὰρ

Patris: & vt donum sacrum ab initio repositum Deo erat, quia ipse primogenitus est: & Dora hæc Deo dedicata sunt, tanquam primitiæ vitæ, & mutatur panis in illud ipsum corpus Christi. Vnde solet de toto pane pars abscindi, nec ille apponi integer, quæ res passionis Domini figura est. Ac quam diu propositus iacet, nihil nisi panis est, repositus tantum Deo. Postea verus panis fit, & re vera transmutatur: cuius rei ratio & modus, nullo ingenio, nullo ore humano, explicari potest. Iussit porro ipse Dominus, hoc fieri in sui commemorationem: vt ne ingrati simus. Quodammodo enim gratia refertur pro beneficiis, meminerimus illorum, qui ea dederunt, atque adeo ipsorum beneficiorum. Quod vt præstarent homines, multa excogitarunt: Monumenta, statuas, cippos, dies festos, ludos: quarum rerum omnium finis est vnus: vt benemeritorum memoria, ab oblivione & interitu vindicetur. Quemadmodum autem in columnis & trophæis fortissimorum Ducum solemus victorias incidere, quibus conservati fuimus, eodem modo, hisce divinisi Doris, mortem Domini transcribimus, quæ omnibus saluti fuit & qua omnis vis mali debellata est. Neque typum, sed ipsum corpus victoris nostri habemus, instrumento precationis ad Deum, gratiarumactionis, glorificationis, confessionis, petitionis.

Petimus autem primum: conscientiæ pacem, & salutem animarum nostrarum. Vtilissima res, pax est: imo necessaria vbique nobis hæc virtus est: quia

γὰρ θορυβέμενον νῶν, Θεῷ συνελθεῖν ἀδύνατον. Καθάπερ γὰρ ἡ εἰρήνη τὰς πολλὰς ἕνα δείκνυσιν, ἕτως ὁ θόρυβος τὸν ἕνα πολλὰς ποιεῖ. Καὶ περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν, ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσε ποιεῖν. αἰτεῖσθαι πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν ἡ σωτηρία. Καὶ πάντα τἆλλα προστεθήσεται. σημαίνεται δὲ ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς μυστηρίοις ἐχ ὡς ἐν συμβόλοις, ἀλλ' ὡς ἐν καρδίᾳ μέλη, καὶ ὡς ἐν ῥίζῃ τοῦ φυτοῦ κλάδοι. Καθάπερ ἔφη ὁ Κύριος, ὡς ἐν ἀμπέλῳ τοῦ φυτοῦ κλήματα. Οὐ γὰρ ὀνόματος ἐνταῦθα κοινωνία μόνον, ἢ ἀναλογίας ὁμοιότης, ἀλλὰ πράγματος ταυτότης. ἡ γὰρ σῶμα ἡ αἷμα ἀληθῶς Χριστοῦ τὰ Μυστήρια. ἐ πρὸς ἀνθρώπινον σῶμα μεταβαλλόμενα, ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς ἐκεῖνα, τῶν κρειττόνων ὑπερνικόντων. Ἐπεὶ ἡ σίδηρος ὁμιλήσας πυρὶ, αὐτὸς γίνεται πῦρ, ἐ τῷ πυρὶ δίδωσιν εἶναι σίδηρον. ἡ καθάπερ τῶν πυρακτωθέντων σιδήρων, ἐ σίδηρον, ἀλλὰ πῦρ ἀτεχνῶς ὁρῶμεν, τῶν τοῦ σιδήρου ἰδιωμάτων, ὑπὸ τοῦ πυρὸς παντελῶς ἀφανιζομένων, ὅτω ἡτην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, εἴ τις ἰδεῖν δυνηθείη κατ αὐτὸ τοῦτο, καθ' ὅσον αὐτῷ ἥνωται, ἡ τῶν αὐτοῦ μετέχει σαρκῶν, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸ μόνον τὸ Κυριακὸν ὄψεται σῶμα. διὰ τοῦτον τὸν λόγον, Ὑμεῖς ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ, γράφει ὁ Παῦλος, καὶ μέλη ἐκ μέρους. ἐ γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ περὶ ἡμᾶς πρόνοιαν καὶ παιδαγωγίαν καὶ νουθεσίαν, καὶ τὴν ἡμῶν ὑποταγὴν δηλῶσαι βουλόμενος, τὴν μὲν, κεφαλὴν, ἡμᾶς δὲ σῶμα προσεῖπεν, ὥσπερ οὖν ἡμεῖς τῶν συγγενῶν, ἢ τῶν φίλων, μέλη καλοῦμεν, ὑπερ-

mens perturbata accessum ad Deum vt habeat, fieri non potest: Nam vt pax ex multis vnum facit, ita perturbatio ex vno multos. Idem de salute animarum facimus, sicut Christus iussit: petere scilicet ante omnia Regnum Dei, (quæ vnica salus est) sic cætera omnia adiectum iri. Designatur porro Ecclesia in Sacramentis: non vt in Symbolis, sed vt in corde membra, vt in plantæ radice rami: & quomodo dominus ait, vt in vite palmites. Non enim hic nominis tantum communicatio est, aut analogiæ similitudo: sed rei identitas. Etenim vere corpus & sanguis Christi, Mysteria sunt: non quod hæc in corpus humanum transmutentur: sed nos in illa, melioribus prævalentibus: siquidem ferrum igni impositum & excandescens, ipsum quoque ignis fit: non autem ignis mutatur in ferrum. Itaque sicut, quando ferrum excandefactum est, non ferrum videmus, sed simpliciter ignem, ferri proprietatibus ab igni plane occultatis: ita etiam, si quis Christi Ecclesiam oculis cernere posset, eo ipso quo hæc cum illo in vnum conflata est, carniumque eius particeps facta, nihil aliud nisi ipsum solum Dominicum cerneret corpus. Hac ratione motus D. Paulus, vos inquit, estis corpus Christi & membra ex parte. Non enim, vt Domini de nobis providentiam, institutionem puerilem, mentis informationem, & nostram erga ipsum subiectionem obedientiamque significaret illum | quidem caput, nos autem corpus, nuncupavit quemadmodum nos homines facere consueuimus: quando amoris quadam abundantia ducti, interdum

ὑπερβολῇ χρώμενοι. ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο σημαίνων, ὅπερ ἔλεγεν, ὅτι τὸς πιστὸς ἤδει διὰ τὸ αἷμα τοῦτο, ζῶντας τὴν ἐν χριστῷ ζωὴν, καὶ τῆς κεφαλῆς ὡς ἀληθῶς ἐκείνης ἐξηρτημένους καὶ τοῦτο περικειμένους τὸ σῶμα.

dum propinquos, aut amicos, membra hyperbolice appellamus: non ita Apostolus vult, sed hoc ipsum significat, quod dixerat. Quia videlicet sciebat, propter sanguinem hunc, Fideles vitam in Christo vivere: & vere ex capite illos pendere: & hoc corpore indutos esse.

Γίνεται δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Ἱερουργίᾳ μνήμη τῶν Ἁγίων, ὅτε ἀναπίθεται τὰ δῶρα, ἢ ὅτε θύεται. Δῶρον γάρ ἐστι καὶ ἀνάθημα, ἢ λογικὴ θυσία. Μεμνημένοι ἐξόχως, τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γενομένων, τῇ σαυρῷ ἢ τῶν ἄλλων, ὧν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινεν ὁ χριστὸς. μνήμην ποιοῦντες τῆς Παναγίας, εἰς δόξαν αὐτῆς λέγοντες, εἰς πρεσβείας τῶν Ἁγίων πάντων, ἐλέους θεοῦ δεόμενοι, ἱκετεύοντες ὑπὲρ ζώντων, ὑπὲρ τεθνηκότων, προσφέροντες τὴν λογικὴν λατρείαν ἐκ τῶν ἐκείνῳ ἐκείνῳ. καὶ ὑμνοῦντες αὐτὸν καὶ εὐλογοῦντες. καὶ γίνεται μὲν ἡ προσφορὰ, γίνεται δὲ ἀοράτως ἡ θυσία, καὶ ἡ τῶν εἰδῶν μεταβολὴ, εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίε, ἀφανῶς τῆς θείας χάριτος τελεσιουργούσης διὰ τῶν τελεστικῶν εὐχῶν. Καλεῖται δὲ εὐχαριστία ἡ τελετὴ, καὶ λογικὴ λατρεία, ὡς μόνοις τοῖς τελεστικοῖς ῥήμασι τὴν προσφορὰν Θεῷ προσφέρουσα, καὶ μεταβολὴν τοῦ Θείε Σώματος ἢ Αἵματος ἀποτελοῦσα. καὶ ἀπὸ τοῦ πλείονος ὀνομάζεται, ὧν ἐνεργεῖ. πολλὰς γὰρ ἀφορμὰς εὐχαριστίας ἔχει, ἢ τῆς ἱκεσίας. πλέω γὰρ ἐλάβομεν, ἢ ὧν ἔτι δεόμεθα. ἐλάβομεν γὰρ ἅπαντα, τόγε εἰς τὸν Θεὸν ἥκον, καὶ ὀδὲν παρῆκεν ὃ μὴ δέδωκεν. ἀλλὰ τῶν μὲν τυχεῖν, ἔπω καιρὸν ἔχομεν, ἀφθαρσίαν καὶ οὐρανῶν βασιλείαν. τὰ δὲ λαβόντες, ὃ κατέχομεν. ἄφο-

Facimus porro in ipso sacrificio mentionem sanctorum: quando apponuntur Dora, consecrantur, sacrificantur. Dorum enim, res Deo consecrata est, & rationalis victima. Meminimus excellenter illorum, quæ salutis nostræ causa facta sunt, crucis, & quicquid pro nobis sustinuit Christus. Mentionem beatissimæ virginis facimus, laudes eius prædicantes: intercessionem sanctorum omnium petentes, misericordiam Dei implorantes, pro viuis mortuisque supplicantes, rationalem cultum de illius rebus illi offerentes. hymnos ei canentes, laudibus eum celebrantes. Ac fit à nobis quidem oblatio: fit verò inuisibiliter sacrificium, specierumque mutatio in ipsum corpus & sanguinem Domini: dum occulta quadam ratione, Deus sua gratia finem actioni perfectionemque adiungit, mysticarum & perficientium precum interventu. Vocatur autem Eucharistia, & rationalis cultus, illa ceremonia, seu ritus sacer: quod sola mystica, & perfectrice verborum vi oblationem Deo offerat: transmutationemque sacratissimi corporis & sanguinis efficiat: & a principaliore effectu nomen Eucharistiæ habet. Plures enim caussæ gratias agendi insunt, quam supplicandi. Quippe plura accepimus, quam adhuc rogamus. Accepimus enim, quantum ad Deum atti-

ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τἄλλα τὰ διὰ τῶν Μυστηρίων ἡμῖν χορηγέμενα δῶρα. πηγαία μὲν γὰρ τῶν θείων μυσαγωγιῶν ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεός. Δεξαμενοὶ δὲ οἷον αὐτῶν ἀμέσως, οἱ αὐτόπται τότε καὶ ὀπαδοί. Οἵ καὶ ἐγένοντο ὡς ἐκ διώρυχος ποταμοὶ, εὐφραίνοντες τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ. ἀμέλει τοι κατὰ τὴν Κυριακὴν παρέκφασιν, ἃ εἰς τὸ ἓς αὐτοῖς ἠκούτισαι, ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν δωμάτων κεκήρυκται. Καὶ πεπλήρωται, ὃ προφητικῶς ὁ Δαβὶδ προεθεσπεσιώδησεν. Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ. τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοίνυν πηγνυμένων ἱεροφαντοριῶν, οἰκοδομεῖται τὰ καθ' ἱερουργίαν, παρὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, καθὰ διαμαρτύρεται ἡ ὁ λϐ'. κανὼν τῆς ἐν τῷ τρύλλῳ ἔχων οὕτω. Καὶ γὰρ Ἰάκωβος ὁ κατὰ σάρκα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀδελφὸς, ὃς τῆς Ἱεροσολυμιτῶν Ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον ἐνεπιστεύθη, καὶ Βασίλειος, ὃς κατὰ ἀλήθειαν τῆς Καισαρέων Ἀρχιεπίσκοπος ἦν, τὸ κλέος δὲ αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν Ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελεῖν ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ ἐθέσπισαν καὶ παρέδωκαν, ὡς καὶ τελεῖν ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου τὸ ποτήριον. Εὑρίσκονται δὲ παρασημειώσεις ἐν λόγοις σποράδην ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς καὶ ὁ Ἅγιος Μάρκος ὁ εὐαγγελιστὴς, τὰ κατ' αὐτὴν τὴν

attinet, omnia, quia nihil non ille dedit: quorum partim contingendorum tempus nobis nondum venit, immortalitatis nimirum & cœlestis Regni: illa vero, quæ iam accepimus nonretinemus reonem videlicet peccatorum, & quæ in Mysteriis nobis præbentur dona. Fons etenim sacrorum, & tractationi eorum, magnus Pontifex, Dominus & Deus noster Iesus Christus est: conceptacula vero illorum, & quasi cisternæ, immediate ipsius discipuli, & comites, qui omnia suis oculis viderunt: qui etiam fuerunt, tanquam e lacu perfosso effluentes fluvii, exhilarantes civitatem Dei. Ex adhortatione sane Domini, quæ auribus suis hauserant, ea in tectis quoque prædicaverunt: & impletum fuit, quod a Davide prædictum fuerat: Non sunt loquelæ, nec sermones, quorum non audiantur voces. Iam his fundamentis revelationis divinæ, rerumque Ecclesiasticarum ita positis & defixis, superstruuntur ea, quæ ad sacram Missæ operationem pertinent: ab Apostolo Iacobo Adelphotheo Hierosolimæ Episcopo, tradita: sicut XXXII. canon, synodi in Trullo, celebratæ, his verbis testatur. Etenim Iacobus, qui ratione carnis fuit frater Christi Dei nostri, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primo creditus fuit, & Basilius vere Cæsarienſium Archiepiscopus, cuius gloria totum terrarum orbem peragrauit: scripto comprehensam mystici sacrificii administrationem nobis tradiderunt: in

quo scripto peragendum id ad huc modum sanxerunt: vt sacræ Liturgiæ poculum aqua & vino constaret. Reperiuntur quoque annotationes sparsim in sermonibus Ecclesiasticis: S. Evangelistam Marcum, ipsius huius sacratissimi sacrificii divi-

τὴν Ἁγίαν καὶ Μυστικὴν θυσίαν ἱερουργικοὺς λόγους, ἐχομένως συνέθετο. Εἴτε δὲ καὶ ἀμφοῖν τοῖν ἀποστόλοιν τὰ συντάγματα νενόθευται, καθάπερ ἐσύστερον καὶ αἱ κλιμέντεσι διατάξεις. Εἴτε γὰρ διὰ τὴν πεπλατυσμένην ἴσως ἔκθεσιν οἰκονομικῶς ταῦτα παρὰ τῦ μεγάλυ Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείυ ἐπιτομώτερον συντέθειται, εἴτα καὶ παρὰ τῦ Χρυσοστόμυ, ἀκριβῶς ἐκ ἐμφαίνεται. Τέως δ' ἔν τῦτο ἀσφαλῶς ἐπισάμεθα, ὡς ἀνέκαθεν δύο τόμοι παρεδόθησαν ἡμῖν, καὶ ἐπεγνώσθησαν, καὶ φαίνονται, οἷς τὴν λειτυργίαν ποιέμεθα. αὐτῦ τε τῦ μεγάλυ Βασιλείυ, καὶ τῦ Ἁγίυ Πατρὸς Ἰωάννυ τῦ Χρυσοστόμυ. Ἑνὸς Πνεύματος Ἁγίυ καὶ ἀμφοτέροις καὶ μιᾶς παραδόσεως. πλὴν ὁ μὲν Βασίλειος πλεονάζει τοῖς ῥήμασιν, ὁ δὲ Χρυσόστομος συνεπτυγμένως λαλεῖ, μετὰ γᾶν τῶν τοιύτων τόμων τῶν ἱερῶν, τὰ ἐυαγῆ τελῦμεν τῆς μυστικῆς θυσίας. Καὶ ἐν μὲν ταῖς κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν τῦ Πάσχα κυριωνύμοις ἡμέραις, καί τισιν ἄλλαις, ὁ τῦ μεγάλυ Βασιλείυ τόμος ἀναγινώσκεται, καὶ δι' αὐτῆς οἰκονομεῖται τὸ τῆς Ἁγίας Θυσίας Μυστήριον. ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ὁ τῦ Χρυσοστόμυ.

Ἐπεὶ τοίνυν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τῦ Θεῦ Ἐκκλησία Πατρὶς τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἡγεμονεῖ ἐν τῇ γνώσει τῇ χάριτι τῦ Θεῦ, καὶ τὸ ἄσπιλον αὐχεῖ ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Πατρικῶν διαταγμάτων, καὶ ἤδη ἡ νέα τὰ πρεσβεῖα τῆς ὀρθοδοξίας ἐλήφε καὶ εἰ κεφαλὴν τέτακται, δέον ἐστὶ καὶ πᾶσαν χρισιανῶν Ἐκκλησίαν, ἔτυτα τῆς λειτυργίας ἱερυργεῖν. εἰ δ' ἀνάγκη τόπον νέμειν καὶ τῷ χρονίῳ ἔθει, ἢ καὶ ἱερυργικὰ λόγια, ἐχομένως συνέθετο. Εἴτε δὲ καὶ ἀμφοῖν τοῖν ἀποστόλοιν τὰ συντάγματα νενόθευται, καθάπερ ἐσύστερον καὶ αἱ κλιμέντεσι διατάξεις. Εἴτε γὰρ διὰ τὴν πεπλατυσμένην ἴσως ἔκθεσιν οἰκονομικῶς ταῦτα παρὰ τῦ μεγάλυ Πατρὸς ἡμῶν Βασιλείυ ἐπιτομώτερον συντέθειται, εἴτα καὶ παρὰ τῦ Χρυσοστόμυ, ἀκριβῶς ἐκ ἐμφαίνεται. Τέως δ' ἔν τῦτο ἀσφαλῶς ἐπισάμεθα, ὡς ἀνέκαθεν δύο τόμοι παρεδόθησαν ἡμῖν, καὶ ἐπεγνώσθησαν, καὶ φαίνονται, οἷς τὴν λειτυργίαν ποιέμεθα. αὐτῦ τε τῦ μεγάλυ Βασιλείυ, καὶ τῦ Ἁγίυ Πατρὸς Ἰωάννυ τῦ Χρυσοστόμυ. Ἑνὸς Πνεύματος Ἁγίυ καὶ ἀμφοτέροις καὶ μιᾶς παραδόσεως. πλὴν ὁ μὲν Βασίλειος πλεονάζει τοῖς ῥήμασιν, ὁ δὲ Χρυσόστομος συνεπτυγμένως λαλεῖ, μετὰ γᾶν τῶν τοιύτων τόμων τῶν ἱερῶν, τὰ ἐυαγῆ τελῦμεν τῆς μυστικῆς θυσίας. Καὶ ἐν μὲν ταῖς κατὰ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν τῦ Πάσχα κυριωνύμοις ἡμέραις, καί τισιν ἄλλαις, ὁ τῦ μεγάλυ Βασιλείυ τόμος ἀναγινώσκεται, καὶ δι' αὐτῆς οἰκονομεῖται τὸ τῆς Ἁγίας Θυσίας Μυστήριον. ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ὁ τῦ Χρυσοστόμυ.

Ἐπεὶ τοίνυν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τῦ Θεῦ Ἐκκλησία Πατρὶς τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἡγεμονεῖ ἐν τῇ γνώσει τῇ χάριτι τῦ Θεῦ, καὶ τὸ ἄσπιλον αὐχεῖ ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Πατρικῶν διαταγμάτων, καὶ ἤδη ἡ νέα τὰ πρεσβεῖα τῆς ὀρθοδοξίας ἐλήφε καὶ εἰ κεφαλὴν τέτακται, δέον ἐστὶ καὶ πᾶσαν χρισιανῶν Ἐκκλησίαν, ἔτυτα τῆς λειτυργίας ἱερυργεῖν. εἰ δ' ἀνάγκη τόπον νέμειν καὶ τῷ χρονίῳ ἔθει, ἢ καὶ ἱερυργ-

na oracula & verba deinceps ordine compoſuiſſe. Num vero amborum Apoſtolorum ſcripta adulterata ſint (ſicut & inſecutis temporibus, Clementinæ conſtitutiones) an propter nimiam fortaſſe prolixitatem, œconomice & commodius hæc a magno patre noſtro Baſilio, & deinde a Chriſoſtomo, ad compendium redacta: de hoc nihil certi habetur. Hoc tamen conſtat, ab antiquo jam duos tomos nobis traditos eſſe, & authenticos agnoſci, ex quibus Liturgiam celebramus: tum ipſius magni Baſilii, tum S. Patris Ioanni Chryſoſtomi. Ab vno eodemque Spiritu S. & vna traditione, profecti ambo: niſi quod verbis Baſilius abundat, contractius loquitur Chryſoſtomus. Ex his ſacris duobus codicibus, myſtici ſacrificii ritum obimus. Atque Dominicis quidam per magnam Quadrageſimam Paſchatis diebus, & nonnullis aliis, M. Baſilii Tomus recitatur, ex ejusque præſcripto S. Miſſæ myſterium peragitur: reliquis vero diebus Chryſoſtomi.

Quoniam igitur quæ apud nos eſt, ſancta Dei Eccleſia, patria Eccleſiarum eſt: & per gratiam Dei excellit cognitione: & de ſinceritate gloriatur, in charitate Apoſtolorum & patricorum inſtitutorum, & jam hæc nova, in prærogativam orthodoxæ ſeu rectæ de rebus divinis exiſtimationis, ſucceſſit, capitisque locum obtinet: par eſt, omnem etiam Chriſtianam Eccleſiam, hoc modo Liturgiæ ſacrum adminiſtrare. Quod ſi locus conſuetudini quoque longæ dandus eſt:

ἱερουργεῖν μετὰ τὸ τόμε Ἰακώβε, ἢ τὸ Μάρκε τυχόν, τὰ τῆς εὐσεβείας καὶ κεφαλαιώδη φυλακτέον, καὶ εἰς δόξαν Θεῦ μετὰ σχολαίας σκέψεως καὶ ἐπιμελείας τὴν Λειτουργίαν ποιητέον. ἵνα προηγουμένως ὁ ἁγιασμὸς ἡμῖν γένηται, τῇ τῶν θείων δώρων μεταλήψει, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν πρῶτα χωρήσῃ τῆς ψυχῆς διὰ τὸ σώματος. ὅπερ δηλῶν ὁ Ἀπόστολος ἔλεγεν, (α΄. κορινθ. ϛ΄.) ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν Πνεῦμά ἐστιν. ὡς ἐν τῇ ψυχῇ προηγουμένως, τῆς ἑνώσεως ταύτης καὶ τῆς συναφείας συνισαμένης. ἐκεῖ γὰρ κυρίως ὁ ἄνθρωπος, ἐκεῖ ὁ ἁγιασμὸς ὁ ἀπὸ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς. καὶ τὸ ἁμαρτάνον ἐκεῖ, καὶ τὸ δεόμενον τῆς ἰατρείας τῆς παρὰ τῶν δώρων ἐκεῖ. Τῷ σώματι δὲ πάντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς γίνεται. Καὶ ὥσπερ ἀπὸ τῶν πονηρῶν διαλογισμῶν τῶν ἀπὸ τῆς καρδίας ἐξερχομένων μολύνεται, ἕτω καὶ ὁ ἁγιασμὸς ἐκεῖθεν αὐτῷ. καὶ καθάπερ ὁ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, ἕτω καὶ ὁ ἀπὸ τῶν Μυστηρίων, καὶ πολλῷ κρείττω καὶ βελτειώτερον καὶ τελειώτερον.

Διττῶς δὲ ἁγιάζεσα φαίνεται, ἡ Θεία αὕτη καὶ Ἱερὰ Τελετή. ἕνα μὲν τρόπον, τῇ μεσιτείᾳ. προσφερόμενα γὰρ τὰ δῶρα, αὐτῷ τῷ προσφέρεσθαι, ἁγιάζει τὲς προσφέροντας, καὶ ὑπὲρ ὧν προσφέρουσι, καὶ ἵλεον αὐτοῖς ἐργάζονται τὸν Θεόν. ἕτερον δὲ, τῇ μεταλήψει. ὅτι βρῶσις ἡμῖν καὶ πόσις, κατὰ τὸν τῦ Κυρίε λόγον, ἀληθινή. Τέτων τῶν τρόπων, ὁ μὲν πρῶτος, κοινὸς γίνεται ζῶσι καὶ τεθνηκόσι. καὶ γὰρ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἡ θυσία προσφέρεται. Ὁ δὲ δεύτερος μόνοις ἔχεσι τοῖς ζῶσιν. Οὐ γὰρ ἐδίειν καὶ πίνειν οἱ νεκροὶ

aut etiam ex formula tomi Iacobi aut Marci fortasse, sacris operandum: pietas, & summaria capita conservanda sunt: & ad gloriam Dei cum longa ac devota consideratione Liturgia facienda: vt in primis sanctificatio, nobis sacrorum donorum perceptione contingat: eaque principaliter in substantiam animæ per corpus transeat. Id quod significans Apostolus Paulus. Qui adglutinatur, inquit, Domino, vnus Spiritus est: tanquam primo loco in anima hæc vnitatis effectio contactioque consistat. Illic enim proprie homo est: Illic sanctificatio, quæ a virtutibus & humano studio venit: Illic etiam peccandi fomes est: Illic id, quod medicationis eget a Doris venientis. Corpori vero quæ veniunt, omnia ab anima accedunt. Quemadmodum enim id a malis cogitationibus, quæ e corde egrediuntur, polluitur: ita etiam sanctificationis ipsius, inde origo est: non tam ejus, quæ a virtute proficiscitur: quam etiam illius, quæ ex Mysteriis nascitur: & quidem multo melius ac perfectius.

Bifariam porro sanctificare conspicitur divina hæc & sancta actio. Vno modo, meditatione interceſſioneve. Dum enim offeruntur Dora: eo ipso, quod offeruntur, sanctificant, tum eos, qui offerunt: tum alteros, pro quibus offeruntur: propitiumque eis Deum faciunt. Altero modo, ipsa perceptione: quia cibus nobis est, & potus, vt Christus dixit, verus. Horum duorum modorum prior, communis fit vivis & mortuis: quia pro vtrisque sacrificium hoc fit. Alter, ad solos viventes pertinet quia non possunt edere & bibere defuncti. Quid igitur? Ideone nec

κροὶ δύνανται. τί ἔν; διὰ τοῦτο ἀδὲ ἁγιάζοται, τοῦτον τὸν ἁγιασμὸν τὸν ἀπὸ τῆς μεταλήψεως, καὶ ἐλαττον ἔχουσιν ἐνταῦθα τῶν ζώντων οἱ τεθνηκότες; ἀδαμῶς. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοῖς ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν μεταδίδωσι, τρόπον ὃν οἶδεν αὐτός. καὶ ἵνα γένηται δῆλον ὑμῖν, ἐν τῇ ἐξηγήσει τῆς Λειτουργίας, καὶ τοῦτο καὶ ἄλλα ὅμοια, σκοπήσατε.

ΚΕΦΑΛ. ιδ'.

Περὶ χειροτονίας, ἢ τάξεως ἐκκλησιαστικῆς.

Τὸ δέκατον τέταρτον ἐντέλλεται, τὸ Εὐαγγέλιον δημοσίως λέγεσθαι, καὶ ἀναγινώσκεσθαι, καὶ τὰ μυστήρια διαδίδοσθαι ὑπὸ μηδενὸς ἄλλου, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν ταχθέντων ἐνθέσμως, πρὸς ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν. Ὅπερ καλῶς ἔχειν φαμέν. Ἡ γὰρ Καθολικὴ Ἐκκλησία, τοὺς ἐσφραγισμένους κανονικῶς καὶ κεκλημένους μόνους, καὶ χειροτονηθέντας, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἀπαιτεῖ, ἐκ ἐχόντας δέ τινα κακὴν αἵρεσιν, ἀφίησι λέγειν, καὶ τοῖς τοιούτοις λειτουργεῖν. Ἐσφαλμένους γὰρ λέγει τοὺς ἔχοντας ἀδιάφορον τὸ τελεῖν τὰ Θεῖα καὶ Ἱερὰ Μυστήρια, ἐκ τε λαϊκῶν, χειροτονηθέντων τυχόν, καὶ ἐξ Ἱερωμένων, καὶ χειροτονημένων κανονικῶς καὶ μή.

Γίνονται δὲ αἱ χειροτονίαι, ὡς οἱ κανόνες διακελεύονται. Καὶ περὶ μὲν Ἐπισκόπου, ὁ ά. τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων φησίν. „Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ ἐπι„σκόπων δύο ἢ τριῶν. Πρεσβύτερος δὲ, „ὑπὸ ἑνὸς ἐπισκόπου, καὶ διάκονος καὶ οἱ „λοιποὶ κληρικοὶ. Ἐκ τῶν πράξεων τῶν „Ἀποστόλων. (κεφ. ιγ'.) Ἦσαν δὲ ἐν Ἀν„τιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν προ-

φῆται

nec illa sanctificatio, quæ a perceptione est, eos attingit: & deterior hoc modo defunctorum conditio est, quam vivorum? Absit. Nam ipsis etiam se Christus impertit eo modo, quem ipse novit. Quod ut vobis notum fiat: in enarratione Liturgiæ, tum hoc, tum alia similia, inspicite.

CAPUT XIV.

De ordine Ecclesiastico.

Decimum quartum caput mandat: Evangelium publice a nemine annunciari aut legi, & Sacramenta administrari & distribui, debere: nisi sit rite vocatus & ordinatus ad hanc functionem. Id recte dici affirmamus. Nam Catholica Ecclesia solos vocatos, & obsignatos canonice, & secundum Ecclesiasticam traditionem impositione manuum creatos, nec aliqua mala secta infectos, concionari sinit, & Liturgiæ munus obire. Errare enim traditio hos affirmat: qui nihil referre putant: sive Laici, forte creati, sancta Mysteria administrent: sive Clerici seu canonice creati seu minus.

Fit autem creatio, vel manuum impositio, ex præscripto canonum. Ac de Episcopis, primus Apostolicus canon ita præcipit: „Episcopo manus imponuntor a du„obus tribusve Episcopis: Presbytero ve„ro, & Diacono, & cæteris, ab uno Episco„po. Quod est actis Apostolorum sum„ptum est, ubi scribitur: Erant autem in „Ecclesia Antiochensi Prophetæ ac Do-

„Φῆται καὶ διδάσκαλοι. ἔ, τε Βαρνάβας, „καὶ Συμεὼν, καὶ Λούκιος, Μαναήν τε „καὶ Σαῦλος. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν, „εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀφορίσατε „δή μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον, εἰς τὸ „ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. Τότε νη„σεύσαντες καὶ ἐπευξάμενοι, καὶ ἐπιθέν„τες αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἀπέλυσαν. Πέντε δὲ ὄντων τῶν εἰρημένων, οἱ τρεῖς τοὺς δύο ἐχειροτόνησαν τοὺς ἀφορισθέντας.

Ὅτι δὲ καὶ Κοσμικοῖς Ἄρχουσιν ἀπηγόρευται ψηφίζειν Ἐπισκόπους, ἢ χεῖρας τείνειν, κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν τὴν ἤδη πεπαυμένην παρὰ τῶν Ἁγίων Συνόδων, τῷ (λ.) τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων κανόνος ἀκούσωμεν, λέγοντος. „Εἴ τις Ἐπί„σκοπος, κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, „δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς γένηται, καθαιρεί„σθω καὶ ἀφορίζεσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες „αὐτῷ πάντες. Εἰ δὲ ἐν τῷ (κε.) κανόνι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων λέλεκται, Μὴ δεῖν δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀλλὰ διὰ τὸ περιὸν τῆς κακίας, καὶ τὸ τῷ ἁμαρτήματος περιφανῶς ἐξάγιστον, διπλῆν ἐπάγει τὴν τιμωρίαν. Πᾶσα γὰρ τοιαύτη ψῆφος ἄκυρος μένει, καὶ παιδεύονται καὶ οἱ ἐπαναγκάζοντες καὶ αἴτιοι, καὶ ἀνίεροι οἱ τοιοῦτοι λέγονται καὶ εἰσὶ. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ Ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισαι ἐν τῷ κανόνι, τῷ λέγοντι. „Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα „μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ κα„θίσασθαι, εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦ„τον, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ „διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξάπαντος τρεῖς ἐπὶ „τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων γε„νομένων, καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντι-

„ctores: Barnabas, Simeon, Lucius, „Manamus, & Saulus. Cum hi rem „divinam facerent Domino: dixit Spiri„tus Sanctus, segregate mihi Barnabam „& Saulum ad opus, ad quod vocavi eos. „Tunc jeiunio & precatione habitis, ma„nibusque eis impositis, dimiserunt. Cum itaque illi quinque essent, ex his tres imposuerunt manus alteris duobus segregatis.

Quod vero Politico Magistratui interdictum sit, suffragari Episcopis, aut manus imponere, secundum antiquam consuetudinem, quæ jam a Synodis abrogata est: ex XXX. Apostolorum „canone audiamus, sic dicente: Si quis „Episcopus, studio operaque munda„norum Procerum, ad Ecclesiam eve„ctus fuerit: a dignitate detrahuntor, & „excommunicantor, tum ipse, tum com„plices ejus omnes. Etsi vero in XXV. ibi canone dicitur: Non bis vindictam esse sumendum de eodem crimine: tamen propter magnitudinem & incrementum malitiæ, & peccati apertam in ultimas terras exportandam turpitudinem, duplam imponit pœnam. Irritum enim omne tale suffragium manet: & castigantur quoque impulsores autoresque & prophani impurique, ut dicuntur, ita etiam sunt. Convenit enim, qui ad Episcopatum producendus sit, Episcoporum suffragiis produci: quemadmodum a S. Patribus in Nicæni concilii Canone hoc cautum est. Episcopum convenit, inquit, „maxime quidem ab omnibus, qui in pro„vincia sunt, constitui. Sed si difficile fue„rit hoc: vel urgente aliqua necessitate, vel

propter

„θεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χει-
„ροτονίαν ποιεῖσθαι, τὸ δὲ κῦρος τῶν γι-
„νομένων καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, τῷ Μη-
„τροπολίτῃ δίδοσθαι. Ταῦτα εἰσὶν ἐκ τῶ
τετάρτῳ κανόνος τῆς Ἁγίας καὶ Οἰκου-
μενικῆς πρώτης Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ.
Ἀλλὰ καὶ ὁ δωδέκατος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ
ἀποφαίνεται, περὶ τῦ, τὸς Ἐπισκό-
πους κρίσει τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τῶν
πέριξ Ἐπισκόπων καθίσασθαι εἰς τὴν
ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν. Ὄντας ἐκ πολ-
λῦ δεδοκιμασμένους ἔντε τῷ λόγῳ τῆς
πίσεως, τετέσιν, ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς
ἔχοντας περὶ τὴν πίσιν, ἢ καὶ ἄλλως.
καὶ ἐν τῇ τῦ εὐθέος λόγυ πολιτείᾳ.
Τὰ ὅμοια δὲ λέγει καὶ ὁ (δέκατος τρίτος)
τῆς αὐτῆς συνόδυ κανών. Ὡς καὶ περὶ τῦ
μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς
ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίσασθαι εἰς
ἱερατεῖον. ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν κανόνων
φέρεται ῥητῶς ταῦτα. Οὐ μόνον Ἐπι-
σκόπων ἐκλογὴν οἱ ὄχλοι ποιεῖν ἐκωλύθη-
θησαν, ἀλλ' ἐδὲ Ἱερέως ἐκλέγεσθαι παρε-
χωρήθησαν. καὶ ἀπὸ τῦ παρόντος κανόνος
παρίσαται, ὅτι ὰ μόνον Ἐπίσκοποι τὸ
παλαιὸν ἐψηφίζοντο ὑπὸ τῶν ὄχλων,
ἀλλὰ καὶ Ἱερεῖς, ὅπερ ἐκωλύθη παντάπασιν, ὡς ἀσύμφορον. Ἔτι καὶ ὁ δέκατος ἔνα-
τος κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδυ διακ-
ελεύεται, Ἐπίσκοπον μὴ χειροτονεῖ-
„σθαι, δίχα συνόδυ, καὶ παρεσίας τῦ
„ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. Τὸ-
„τε δὲ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον
„μὲν συνεῖναι αὐτῷ πάντας τὸς ἐν τῇ
„ἐπαρχίᾳ συλλειτουργές. καὶ προσήκει
„δι' ἐπιστολῆς τὸν ἐν τῇ μητροπόλει συγ-
„καλεῖν. καὶ εἰ μὲν ἀπαντῶεν οἱ πάν-
„τες, βέλτιον. Εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τῦ-
„το, τύγε πλείονας ἐξάπαντος πα-
ρεῖναι

„propter itineris longinquitatem: saltem
„tres eodem congregatos, consensu tamen
„absentium per literas accedente, electio-
„nem facere: confirmationem vero Me-
„tropolitæ cujusque provinciæ permitti.
Hæc ex IV. Canone primæ S. Oecumenicæ apud Nicæam Synodi sumpta sunt.
Duodecimus etiam Synodi Laodicensis statuit: Episcopus, judicio Metropolitarum, & finitimorum Episcoporum, in Ecclesiastico Magistratu collocandos esse: ita tamen, ut a longo tempore probati sint in sermone fidei (hoc est, sani sint in fide, aut etiam aliter) & in honesta vitæ conversatione. Similia etiam in XIII. ejusdem Synodi Canone dicuntur: non esse promiscuæ plebi permittendam potestatem eligendi eos, qui ad Altare ministrare debeant: de quo in explicatione Canonum extant hæc ad verbum. Non tantum Episcoporum electione, inquit, plebi interdictum est: sed ne sacerdotum quidem electio ei concessa est. Atque ex citato Canone intelligendum datur: non tantum Episcopos olim suffragiis plebis creatos esse, sed etiam Sacerdotes: id quod omnino vetitum est, tanquam inutile. Præterea XIX. Canon Antiochenæ Synodi edicit: Episcopum
„non esse legendum absque Synodo, &
„Provincialis Metropolitæ præsentia. Quo
„præsente: omnino quidem melius esset,
„ei præsto esse omnes illius Provinciæ
„comministros: quos etiam literis, per
„Metropolitam convocari oportet. Qui
„si convenirent omnes: satius esset. Sin
„hoc difficile fuerit: maiorem certe
„partem adesse convenit: aut per li-

„ρεῖναι δεῖ. Ἡ διὰ γραμμάτων ὁμοψή-
„φου γενέσθαι. καὶ ἕτω μετὰ τῆς τῶν
„πλειόνων ἤτοι παρουσίας ἢ ψήφου, γί-
„νεσθαι τὴν κατάστασιν. Εἰ δὲ καὶ ἀλ-
„λως παρὰ τὰ ὡρισμένα γίνοιτο, μη-
„δὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν. Εἰ δὲ, ὡς
„εἴρηται, γένοι, ἀντιλέγοι δέ τις, διὰ οἰ-
„κείαν φιλονεικίαν, κρατεῖν τὴν τῶν
„πλειόνων ψῆφον. Ἡ δὲ ἑρμηνεία τῶ
Ζωναρᾶ φησιν, ὅτι τὸ παλαιὸν οἱ δῆ-
μοι τῶν πόλεων ἠροῦντο τοὺς Ἐπισκόπους,
ὅτι δὲ σάσεις ἐντεῦθεν ἠγείροντο, διὰ
τοῦτο τοῖς Ἐπισκόποις ἑκάστης ἐπαρ-
χίας, τὸ περὶ τῆς τῶν Ἐπισκόπων κα-
ταστάσεως, ἀνετέθη ψηφίσματα, ἐ
μόνον δὲ οἱ Ἐπίσκοποι, ὡς ἔφομεν,
Ἐπισκόπους καὶ Ἱερεῖς ἐξέλεγον, καὶ
ἐτέλειων, καὶ ἀχὶ οἱ λαϊκοὶ, ἀλλὰ καὶ
Χειροτονίαι τοῖς κανόσι νοεῖται, ἡ τῆς
καθιερώσεως τῶ ἱεραῦθαι λαχόντος τε-
λεσιεργία τῶν εὐχῶν, καὶ ἡ τῶ Ἁγίε
Πνεύματος τελεσιεργοῦς ἐπίκλησις. ἀπὸ
τῶ τὸν Ἀρχιερέα τείνειν τὴν χεῖρα, εὐ-
λογοῦντα τὸν χειροτονούμενον. πάλαι δὲ
καὶ οἱ ψῆφοι χειροτονίαι ὠνόμασο.
Ὅτε γὰρ τοῖς τῶν πόλεων πλήθεσι
ἐξῆν ἐκλέγεσθαι τοὺς Ἀρχιερεῖς, συνίε-
σαν τὰ πλήθη, καὶ οἱ μὲν τόν δε,
ἠροῦντο. Οἱ δὲ, τόν δε. ἵνα οὖν ἡ τῶν
πλειόνων κρατοίη ψῆφος, λέγεται τεί-
νειν τὰς χεῖρας τοὺς τὴν ἐπιλογὴν ποιε-
μένες, καὶ διὰ τούτων ἀριθμεῖσθαι τοὺς
ἕκασον ψηφιζομένες. καὶ τὸν παρὰ
τῶν πλειόνων ἠρημένον, εἰς τὴν Ἀρχιε-
ρωσύνην προκρίνεσθαι. Κἀντεῦθεν ἐξ-
ελήφθη τῆς χειροτονίας τὸ ὄνομα. Τῦ-
το δὲ καὶ οἱ τῆς ἀληθείας τῶν συνόδων
Πατέρες εὑρίσκονται χρησάμενοι. καὶ
τὴν ψῆφον χειροτονίαν καλέσαντες.

„teras saltem assensum eorum significari:
„atque ita per plurium præsentiam, aut suf-
„fragationem, ordinationem procedere.
„Quod si aliter, & contra statuta, agatur:
„electio irrita esto. Sed si legitime pro-
„cessum sit: & nihilominus aliquis privato
„rixandi studio intercedat: maioris partis
„suffragium teneto. Zonoræ interpretatio
„dicit: Episcopus olim a populis civitatum
lectos fuisse. Qua vero hinc seditiones
ortæ fuerint: ideo Episcopis cujusque pro-
vinciæ, suffragium constituendi Episco-
pos commissum fuisse. Non solum au-
tem Episcopi, ut diximus, Episcopos aut
Sacerdotes eligebant, & consecrabant,
& non Laici: sed etiam creandi modus,
porrectione manus fieri solitus (Græcis
chirotonia dictus) in canonibus intelli-
gitur ille: quo consecratio ejus, qui mu-
nus sacro ministerio fungendi accepit,
precibus perficitur: & Sancto Spiritus, vt
opus cæptum perficiat, auxilium invoca-
tur: diciturque chirotonia, quod Pontifex
extendat manum: dum bene precatur ei,
quem creat. Antiquitus vero & suffra-
gia, chirotonia nominabantur. Quo
enim tempore penes urbium multitudi-
nem electio Antistitum erat: congredie-
batur populus: alii hunc legebant, alii
illum. Vt ergo plurium suffragium vin-
ceret: dicuntur manus porrexisse illi, qui
electionem faciebant: hisque numerasse
eos, qui cuique suffragati fuissent: &
illum, cui plura suffragia contigissent, in
Pontificalem sedem promovisse. Hinc
Chirotoniæ nomen ortum fuit: quo etiam
veritatis Doctores, S. Synodorum Patres,
usi inveniuntur: & pro suffragio Chiro-
toniæ vocabulum posuisse. Nam Laodi-

Ἡ

censis

Ἡ γὰρ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος, ἐν τῷ πέμπτῳ κανόνι, φησί, μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας παρεῖσι ἀκροωμένων γίνεσθαι. χειροτονίας δὲ τὰς ψήφους ὠνόμασεν. Ἐν γὰρ τῇ τελεσιεργίᾳ τῶ ἀρχιερέως, μᾶλλον ἔθος, πολλὰς συνέρχεσθαι. Ἐν δὲ ταῖς ψήφοις, διὰ τὸ εἰσάγεσθαι καί τινα αἰτιάματα κατὰ τῶν ψηφιζομένων ἀνδρῶν, ἀπηγόρευται τὸ παρεῖναί τινα καὶ ἀκροᾶσθαι τότων. Χειροτονεῖσθαι δὲ ἔτος ὁ κανὼν διατάτλεται Ἐπίσκοπον, παρὰ δύο Ἐπισκόπων. ψηφίζεσθαι δὲ Ἐπίσκοπον ὁ τέταρτος κανὼν τῆς Πρώτης Συνόδε ὁρίζει παρὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπων, ἢ τέως τριῶν, ἐγγράφως καὶ τῶν λοιπῶν συναινούντων.

Ὅτι δὲ ἢ μετὰ ἐξετάσεως ἀκριβῆς, καὶ τῆς ἐπὶ τῇ ὀρθῇ πίσει καὶ σεμνότητι βίε μαρτυρίας χειροτονεῖσθαι ὀφείλεσι, κατακρίνονται δῆ οἱ ἀνάξιοι, δῆλον ἔκτε τῶν κανόνων, καὶ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν. ἀλλὰ δὴ καὶ ἐξ ὧν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἐν τῷ μεγάλῳ ἀπολογητικῷ αὐτῦ, τῶν ἀναξίων καὶ βεβήλων καὶ κακῶν κατατρέχων λέγει, ἀλλὰ καὶ τὲς ἀγαθὲς ὑπογράφων ἢ ἀνακηρύτλων, ὁποίες δεῖ εἶναι, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα ῥητῶς λέγων καὶ παῤῥησιαζόμενος. Τίς δὲ, τοῖς τῦ Παύλε κανόσι ἢ ὅροις ἑαυτὸν παρεκτείνων, ἃς περὶ Πρεσβυτέρων ἢ Ἐπισκόπων ἔταξεν, εἶναι νηφαλαίες, σώφρονας, ἢ τὰ λοιπὰ, ἀνεπιλήπτες ἐν ἅπασι, καὶ ἀνεπιβάτες τοῖς πορνικοῖς, ἐ πολὺ τὸ διαφεῦγον ἑυρήσει τὴν τῶν κανόνων ἐυθύτητα; ἢ ἔτι. Δεῖ καθαρθῆναι πρῶτον, εἶτα καθαρᾳ, σοφισθῆναι ἢ ἔτω σοφίσαι, γενέσθαι φῶς καὶ ἐγγῦσαι Θεῷ, εἶτα προσαγαγεῖν ἄλλες, ἁγιασ-

censis Synodi canon V. ait: non debere chirotonias præsentibus auditoribus fieri: id est, suffragia. Nam in Archiepiscopi inauguratione, plurium mortalium concursus fieri solet. Dum ergo suffragia feruntur, vetitum est, homines adesse, & audire ea: quia etiam crimina adversus quosdam suffragatores adferri solent. Creari itaque hic canon Episcopum jubet a duobus Episcopis. Suffragiis Episcopum legi IV. primæ Synodi canon statuit a Provinciæ Episcopis, si non omnibus, saltem tribus: cæteris interim assensum suum literis testantibus.

Quod vero diligens & exactum examen, quantum ad fidei professionem, & honestatem vitæ attinet, in designando adhiberi debeat, & rejiciendi illi, qui indigni sunt: id tum ex canonibus, tum ex Apostolorum constitutionibus, clarum est. Nec minus ex illis, quibus beatus Theologus Gregorius, in suo magno Apologetico, in indignos, prophanos & sceleστos, inuehitur: nec non bonos describit prædicatque quales debeant esse: ubi inter alia hæc etiam ejus verba libere ponuntur. Quis, inquit, Pauli regula & norma se metiens: quam ille de Presbyteris & Episcopis constituit: debere sobrios esse, temperantes, modestos, & cætera: irreprehensibiles in omnibus, ab impuritate libidinum alienos: non magnos defectus reperiet, illorum Canonum rectitudini repugnantes? Item. Oportet mundari primum, deinde mundare: castigari & erudiri, deinde castigare & erudire: fieri lucem & appropinquare Deo, deinde adducere

ἁγιασθῆναι καὶ ἁγιάσαι. Καὶ πάλιν καταβοῶν τῶν ὡς ἔτυχε χειροτονημένων, καὶ μὴ κατὰ τὴν τῶν κανόνων ἀπαίτησιν, λέγει, τίς ὁ πλάτιλων, καθάπερ αὐθημερὸν τὲς πηλίνες, τὸν τῆς Θείας Λειτεργίας προεστῆτα, τὸν μετὰ Ἀγγέλων ἑσπόμενον, καὶ μετὰ Ἀρχαγγέλων δοξάσοντα, καὶ συνιερατεύσοντα; Καὶ ἔτι. Οἱ μηδὲν τῇ Ἱερωσύνῃ προσηνέγκαντες, ὁμῶτε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, πρὶν καθαρθῆναι καθαίρεσι. Χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ σήμερον Ἱερεῖς καὶ Μυσταγωγοί. παλαιοὶ τὴν κακίαν, χθὲς τὴν εὐσέβειαν. ὧν τὸ ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, ἢ τῆς τῦ Πνεύματος. Φαίνεται γὰν ἐμφανῶς καθαπλόμενος τῶν ἀναξίων καὶ πονηρῶν, καὶ ὑποτιθεὶς, ὁποίες δεῖ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τὲς Λειτεργὲς τῦ Κυρίε.

Ὅτι δὲ πρὸς τέτοις καὶ ἀποστρέφεσθαι δεῖ τὲς αἱρεσίν τινα ἔχοντας, ὁ μς'. μετὰ τῶν ἄλλων κανῶν ἀποφαίνεται. Ἐπίσκοπος, φάσκων, ἢ Πρεσβύτερος, αἱρετικῶν δεξάμενος Βάπλισμα, ἢ Θυσίαν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. Τίς γὰρ συμφώνησις Χριςῷ, πρὸς Βελίαρ; ἢ τίς μερὶς πιςῷ μετὰ ἀπίςε;

ΚΕΦΑΛ. ιέ.

Περὶ Θεσμῶν ἐκκλισιαςικῶν.

Περὶ δὲ τῦ δεκάτε πέμπλε κεφαλαίε, τῦ λέγοντος, ὅτι ἀθῶοι καὶ ἀκατηγόρητοι εἶναι ὀφείλεσιν οἱ ὑπηρετῦντες, καὶ βίε καλῦ, καὶ ὅτι αἱ εὐχαὶ, καὶ τὰ προσφερόμενα, καὶ αἱ ἑορταὶ, αἱ γινόμεναι εἰς τὸ μισθοφορεῖν τὴν χάριν, καὶ λαμβάνειν ὑπὲρ

ducere alios: sanctificari, & sanctificare. Rursus, inuehens in illos: qui quoquo modo creabantur, non ex canonum præscripto: Sic ait. Quis formet, sicut uno die figlina opera, divini ministeri Antistitem: qui cum Angelis stabit: cum Archangelis Deum celebrabit: & una cum eis sacerdotio fungetur? & amplius. Qui nihil ad sacerdotium contulerunt, simulque discipuli & Doctores sunt: priusquam purgati sint, purgant. Heri extra sanc&a erant: hodie sacerdotes audiunt, & sacrorum Antistites. Malitia antiqui, pietate subitarii: quorum opus, gratiæ humanæ est, non gratiæ spiritus. Ex his manifestum est: quam aperte infectetur indignos & improbos: & quales velit esse veros Domini ministros.

Quod vero etiam aversandi sint: qui aliqua hæresi infecti sunt: XLVI. cum aliis canon declarat. Episcopus, inquit, aut Presbyter, qui ab hæreticis Baptisma aut sacrificium accipit, munere suo dejiciatur. Quæ enim consensio Christo cum Beliale? Aut quæ pars fideli eum infideli?

CAPVT XV.

De ritibus Ecclesiasticis.

De Quintodecimo capite, in quo dicitur: innocentes & irreprehensibiles, & probatæ vitæ, esse debere Ministros: preces item & oblationes & festa, quæ fiant ob promerendam gratiam, & propter accipiendam pro remissione peccatorum pecu-

ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν χρήματα, ἢ ἄλλο τὶ, ὠδὲν ὠφελεῖ, ἔτως ἡμεῖς περὶ τέτε φρονῦμεν.

Πῶς οἱ μὲν τοῖς Θείοις ὑπηρετῦντες ἐ προβιβάζονται, ἐὰν μὴ τὸ ἀκατηγόρητον ἔχωσι, καὶ τὸ ἀκατάγνωτον, ὡς δυνατόν. καὶ καθαροὶ καὶ ἀπρόσκοποι χρέος ἔχωσι διαμένειν, ἐν πάσῃ σωφροσύνῃ καὶ ὀρθότητι βίε διάγοντες, καὶ πολιτευόμενοι. αἱ δὲ προσευχαὶ καὶ αἱ Λειτυργίαι, καὶ τὰ προσφερόμενα, καὶ αἱ ἑορταὶ, αἱ γινόμεναι θεαρέστως καὶ θεοφιλῶς, εἰς δόξαν Θεῦ, καὶ μνήμην τῶν ἐυαρεστησάντων αὐτῷ, καὶ εἰς παρακίνησιν καὶ μίμησιν τῶν θείων καὶ ἀγαθῶν ἔργων, καλῶς γίνεσθαι ταῦτα πάντα διαβεβαιῦμεν, καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ψυχῆς. πολλὰ γάρ φησιν, ἰσχύει δέησις δικαίε ἐνεργεμένη, ἐν τοῖς πιστοῖς, καὶ τῆς θείας χάριτος ἀξίοις, ὡς καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἐξηγύμενος τὴν πρὸς ἑβραίες, φησίν. Ἄνθρωποι πολλάκις δίκαιοι, ἐκ μιᾶς αἰτήσεως τὸ πᾶν ἤνυσαν. καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίες. ἐπινοήσωμεν τοῖς ἀπελθῦσί τινα βοήθειαν. μικρὰν μὲν, βοηθῶμεν δ' ὅμως, πῶς, καὶ τίνι τρόπω; ἐυχόμενοι, καὶ ἕτερες παρακαλῦντες ἐυχας ὑπὲρ αὐτῶν ποιῆσθαι. πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόντες συνεχῶς. ἔχει τινὰ τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. ἄκυε γὰρ τῦ Θεῦ, λέγοντος, ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν δῦλόν με. Εἰ μνήμη μόνον δικαίε τοσῦτον ἰσχυσεν, ὅταν καὶ ἔργα γένηται ὑπὲρ αὐτῦ, πόσον ἐκ ἰσχύσει; ἐκ εἰκῆ ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν Μυστηρίων μνήμην γίνεσθαι τῶν ἀπελθόντων. ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ

pecuniam, aut aliud aliquid, nihil prodesse: de eo nos sic sentimus.

Non promoventur a nobis ulli ad inserviendum rebus divinis: nisi crimine & condemnatione vacant, quoad ejus fieri potest. Deinde, innocentes, & qui nemini offensionem præbent, perseverare necesse habent, cum omni temperantia, castitate, & vitæ honestate. Preces & liturgiæ, & quæ offeruntur, & dies Festi, qui religiose & pie aguntur ad gloriam Dei, & ad memoriam illorum, qui ei placuerunt, & ad incitationem imitationemque sanctorum & bonorum operum: talia omnia recte, & animæ utiliter, fieri a nobis affirmantur. Multum enim potest, inquit Apostolus precatio justi in actum producta, in Fidelibus, divinaque gratia dignis: sicut etiam D. Chrysostomus in Exegesi Epistolæ ad Hebræos ait: Homines justi sæpe una petitione omnia obtinuerunt. Et in Epistola ad Philippenses: Excogitemus defunctis aliquod subsidium: parum illud quidem, juvemus tamen. Quonam modo? Ipsi precantes & alios ad precandum pro ipsis adhortantes: pauperibus continenter pro ipsis dantes. Affert aliquod ea res allevamentum. Audi enim quid Deus dicat: Clypeo protegam hanc urbem propter me, & propter Davidem servum meum. Si memoria tantum justi tantum potest: si etiam opera pro ipso fiant, quomodo non valebunt? Non frustra sancitum ab Apostolis est: in tremendis Mysteriis mentionem esse faciendam defunctorum. Sciunt, hinc magnum lucrum illis accedere, utilitatem magnam.

λὺ κέρδος γνόμενον, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. Ὅταν γὰρ ἐστήκῃ λαὸς ὁλόκληρος, χεῖρας ἀνατείνοντες, πλήρωμα ἱερατικὸν, καὶ πρόκειται ἡ φρικτὴ θυσία, πῶς ἀ δυσωπήσομεν ὑπὲρ τέτων τὸν Κύριον;

Ὅτι δὲ καὶ τιμὰς ὀφείλονται τοῖς Ἁγίοις παρ' ἡμῶν, καὶ ἀποδεκτέον αὐτὰς, καὶ προσφέρειν τοῖς ναοῖς τέτων δίκαιον, καὶ ὁ Θεάνθρωπος ἐδήλωσεν, εἰπών. Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος. ὥσπερ ἐν στρατοπέδῳ τοῖς ἔξωσι καὶ πολεμῶσι παρὰ τῶν ἐν εἰρήνῃ ὄντων καὶ μὴ πολεμέντων ὀφείλεται τὰ τελέσματα, ὑπὲρ γὰρ ἐκείνων ἐστήκασιν ἕτοι, ἕτως καὶ ἐν τοῖς Ἁγίοις λογίζεσθαι δίκαιον. Πῶς γὰρ ἐκ ἄτοπον, τῷ μὲν στρατευομένῳ Βασιλεῖ ἐπιγείῳ, πάντα εἰσφέρειν, τοῖς δὲ στρατευομένοις Βασιλεῖ τῷ ἐπουρανίῳ, καὶ παρατατομένοις πρὸς πολλῷ χαλεπωτέρες, μὴ ἀξιῶντας Θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν, εὐχὰς ποιῶντων πρὸς αὐτὸς, καὶ δεομένων τὰ ἐπωφελῆ; Πόσης ἀγνωμοσύνης, εἰ μὴ ἐκ τῶν ἐνόντων φιλότιμοι ἀναφανῶμεν τοῖς αὐτῶν Σηκοῖσι, καὶ προσκαρτερεῦσιν Ἱεροῖς Ἀνδράσι, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκτρεφομένοις ἐλεημοσύνῃ;

Ὅτι δὲ εὔχεσθαι συμφέρει, μὴ τῶν ἀναγκαίων μὴ ἀπαραιτήτων χριστιανοῖς, δῆλον ἐξ ὧν ὁ Κύριος ἐδίδαξεν. Ὅταν „δὲ προσεύχησθε, λέγετε, Πάτερ ἡ„μῶν. Καὶ, τῦτο τὸ γένος ἐν ἐδενὶ ἐ„ξέρχεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ μὴ νηστείᾳ. καὶ ἄλλα παραπλήσια πολλά. Ἀλλὰ „μὴ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον. παρα„καλῶ ἓν πρῶτον πάντων ποιεῖσθαι δεή„σεις, προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαρι„στίας, ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων. τῦτο γὰρ καλὸν

Quando enim steterit universus populus, manibus sublatis, & totus cœtus Sacerdotum: propositumque fuerit tremendum Sacrificium: quomodo fieri queat, ut non ad miserendum illorum flectamus Dominum?

Deberi porro honores quoque sanctis a nobis, & recipiendos hos esse, & offerri templis horum par esse: hoc etiam Theanthropus hoc dicto significavit: Qui vos recipit, me recipit. Nec non Chrysostomus, quemadmodum in castris, inquit, his: qui in procinctu stant, & bellum gerunt, impensæ debentur ab alteris, qui a bello absunt, & pace fruuntur, (pro illorum enim salute excubant hi) eodem modo de sanctis existimandum est. Qui enim non sit absurdum: cum, qui terreno Regi militat, huic omnia necessaria suppeditemus: non etiam in illos, qui cœlesti Regi militant: & in acie contra multo graviores hostes stant: & apud Deum pro nobis deprecantur: precibus adhibendis, rebusque utilibus petendis, gratos esse? Quantæ ingratitudinis esset. si non pro viribus honorifici essemus in eorum templa, & assiduos sacros Ministros, & nostra Elcemosyna sustentatos?

Quod vero preces conducant: & necessario sine recusatione requirantur in Christianis: ex his, quæ Dominus docuit, patet. „Quando oratis, inquit: dicite, Pa„ter noster. Et, hoc genus nulla re exire „cogitur, nisi precibus & jejunio. Sic ex „aliis multis. Similiter Paulus ad Timo„theum: Adhortor igitur, ut ante omnia „fiant deprecationes, obsecrationes, inter„pellationes, gratiarum actiones, pro „omnibus hominibus. Hoc enim bonum „est,

καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τῦ Θεῦ, ὃς πάντας θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

Ὅτι δὲ καὶ τὰς ἱερεῖς τιμᾶν δίκαιον, ἔτι καὶ τῦ θείυ Ἰωάννυ ἀκέσωμεν. Ὥσπερ κοινός τις ἐστὶ πατὴρ τῆς οἰκεμένης ἁπάσης ὁ Ἱερεύς. παρὰ πάντων τοίνυν ἄξιον αὐτὸ κήδεθαι. λατρείας γὰρ ὑπὲρ τῦ κόσμυ Θεῷ ποιεῖ, καὶ δεήσεις προσφέρει ὑπὲρ Βασιλέων, ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ, ὅπως ἡ τέτων σωτηρία, ἡμῶν ἀμεριμνία γένηται. Ὁ γὰρ Θεὸς εἰς τὸ κοινῆ χρήσιμον τὰς ἀρχὰς διετάξατο. ἄτοπον δὲ, αὐτὸς μὲν ὑπὲρ ἡμῶν στρατεύεθαι, ἡμᾶς δὲ ὑπὲρ τέτων μὴ δεήσεις ποιεῖθαι. Καὶ αὖθις. Οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι Ἰωβ ὑπὲρ τῶν παίδων ἐποίει θυσίας, καὶ ἀπήλλαττεν αὐτὸς τῶν ἁμαρτημάτων; μήποτε ἐνενόησαν φησί τι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν, οἴδατε, ὡς Χριῦ μαθηταὶ, ὅτι εὐχόμενοι ὑπὲρ εἰρήνης καὶ καταστάσεως τῦ σύμπαντος κόσμυ καὶ εὐσαθείας τῦτο ποιῦμεν, καὶ τὴν βασιλείαν τῦ Θεῦ ζητῦμεν, καὶ κρέομεν τὴν θύραν, ἵνα διὰ εὐσπλαγχνίας ἀνοίξῃ ἡμῖν ὁ Θεὸς, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγῃ μακαριότητα. Καλὸν δὲ, εὐχῆς ἀπολαύειν τῆς τῶν ἁγίων, ὅταν καὶ αὐτοὶ ἔνεργοι ὦμεν, ἄλλως δὲ, οὐδὲν ὠφελήσειεν. οἴδαμεν γὰρ, τί Ἱερεμίας ἔπαθεν. „Τρίτον γὰρ προσῆλθε „Θεῷ, καὶ τρίτον ἤκεσε, μὴ εὔχυ, ἐ „γὰρ εἰσακέσομαι. καὶ, ἂν στῇ Νῶε, Ἰακῶβ καὶ Δανιὴλ, ἐκ ἐξελῦνται, ἐπεὶ ὑπερίσχυσεν ἡ κακία. Καὶ τίς χρεία, εἴποι τίς, τῆς παρ' ἑτέρυ εὐχῆς, ὅταν ἐγὼ ἐυαρεσῶ; μηδέποτε τῦτο εἴπῃς ἄνθρωπε. Χρεία πολλῆς χρεία εὐχῆς. ἄκυε τῦ „est, & acceptum coram Deo: qui cun„ctos homines vult salvos fieri, & ad „agnitionem veritatis venire.

Sacerdotes etiam honorandos esse, ex D. Iohanne (Chrysost.) audiamus. Est quasi communis Pater, inquit, totius orbis terrarum, Sacerdos. Dignus ergo, qui omnibus curæ & venerationi sit. Nam Deo cultum pro mundo exhibet, & deprecationes offert, pro Regibus, & omnibus in eminentia constitutis: ut horum conservatione, naturæ tranquillitati consulatur. Deus enim communis utilitatis causa Magistratus instituit. Absurdum ergo fuerit: cum illi pro nobis militent: nos non pro ipsis deprecationes facere. Et iterum. Non legistis in scriptura inquit, Iobum, pro liberis sacrificia Deo fecisse, eosque a peccatis liberasse? Ne forte, inquid, cogitarint aliquid in corde suo. Et rursus: scitis, tanquam discipuli Christi: quod quando oramus, id pro pace, & totius mundi ocio ac quiete facimus: & Regnum Dei quærimus: & pulsamus januam, ut misericordia motus, aperiat nobis Deus: & ad pristinam beatitudinem reducat. Bonum autem est, precibus Sanctorum frui: si tamen & ipsi annitamur: aliter nullus illarum usus est. Novimus enim, quid Hieremiæ acciderit. Tertium enim accessit Deum, & tertium audivit: „Noli precari, quia „non exaudiam. Etiam si stet Nobas, Iacobus, & Daniel: non eripient: quia prævaluit malitia. Objiciat aliquis: Quid opus est aliena Oratione, si ego placeam? Nunquam hoc dixeris, homo. Vehementer oratione opus est, & quidem multa. Audi, quid Deus dicat: Orabit pro vobis,

τῷ Θεῷ λέγοντος. καὶ προσεύξεται ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία. καὶ ἄλλα ὅμοια, ἃ ζητῶν τις εὑρήσει πλήρη τὴν Θείαν Γραφήν.

Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προσφερόμενα Θεῷ ἐυαπόδεκτά εἰσιν. εὔξασθε γάρ φησι, καὶ ἀπόδοτε. ὡς ἡ Ἄννα τὸν Σαμουὴλ ἀνέθηκε τῷ Θεῷ, καὶ μυρία ἄλλα τοιαῦτα ὅμοια.

Ὡσαύτως καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ἐπιτελῶμεν, τιμῶντες τὰς Ἁγίας, ὡς φίλους Θεοῦ. „Κατὰ τὸν Θεῖον „Δαβὶδ. Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου ὁ Θεός. Εἰ γάρ προσευχὰς, λειτουργίας, ἑορτὰς, καὶ τὰ τοιαῦτα μὴ ἐπιτελοίημεν, ἀκαπηλεύτως δηλονότι, καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ, ἃ εἰσιν ἑπόμενα τῇ πίστει, καὶ ἔργα Θεῖα, ἐδόξαμεν ἂν καὶ τὸν Θεῖον φόβον μὴ ἔχειν, καὶ τὴν ζῶσαν πίστιν τὴν προηγεμένην πάντως. ἀναιρεμένων γὰρ τῶν ἑπομένων, τρόπον τινὰ ὅσον ἐν ἡμῖν, δοκεῖ συναναιρεῖσθαι καὶ τὸ ἡγέμενον. Δεῖ δὲ καὶ τὸν προεξῶτα τῷ λόγῳ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, μετὰ περισκέψεως καὶ δοκιμασίας πολλῆς, κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, ἕκαστον ποιεῖντε καὶ λέγειν. ὡς ὀφείλοντα καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πεπιστευμένων αὐτῶν, δοκιμάζεσθαί τε καὶ μαρτυρεῖσθαι. ὡς τὸ, Ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ Θεὸς, καὶ ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύσιν ἐγενήθημεν, καθάπερ οἴδατε ὑμεῖς. ἂν δὲ τυχὸν οἱ ὑπηρετοῦντες ἀνάξιοι, ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἐστὶν ἡ ἐνεργοῦσα, ὡς ὁ τῶν Θεολόγων χορὸς μαρτυρεῖ.

& remittetur vobis peccatum. Et alia similia, quibus abundat S. Scriptura, ut quærenti patebit.

Eodem modo quæ offeruntur Deo, non minus accepta sunt. Vouete, inquit, & reddite. Sicut Anna Samuelem consecravit Deo: & similia his, alia sexcenta.

Similiter festos etiam dies celebramus, honorandorum Sanctorum causa, tanquam amicorum Dei: sicut S. Da„vid ait: Mihi vero valde in honore fuerunt amici tui, Deus. Si enim precationes, Liturgias, ferias, & similia non celebraremus, (sine cauponatione nimirum, & cum timore Dei: quæ fidem comitantur, & opera sancta sunt) ne divinum quidem metum habere videremur, & vivam fidem, quæ omnino præcedit. Sublatis enim consequentibus: quodammodo etiam, quantum in nobis est, una tolli antecedens videretur. Oportet denique Antistitem sermonis, ut monet Basilius Magnus, circumspecte, & cum multa exploratione ac cautione, ut Deo beneplaceat, singula & dicere & facere: sicut ipsum etiam ab his, qui fidei ejus concrediti sunt, explorari, testimonioque commendari. Quale est: Vos, testes estis, & Deus: nos sancte, juste, citra repræhensionem, vobis credentibus conversatos esse: nota sunt vobis omnia. Quod si forte, qui sacra administrant, indigni sint: divinæ operationis bonitate hic defectus compensatur: sicut facer Theologorum chorus testatur.

ΚΕΦΑΛ.

CAPVT

ΚΕΦΑΛ. ις'.

Περὶ πολιτικῶν πραγμάτων.

Ἔτι, περὶ τὸ δεκάτε ἕκτε κεφαλαίε, τὸ λέγοντος, ἐκ ἀπηγορευμένον εἶναι τοῖς χριστιανοῖς, τῶν ἄλλων ἄρχειν, δίκας τέμνειν κατὰ νόμες, ἢ ἐν ἄλλοις πολιτεύεσθαι, φαμέν, ὅτι πείθεσθαι δεῖ ἡμᾶς πάσῃ ἀρχῇ καὶ ἐξεσίᾳ, καὶ ἐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς ἄρχεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς. Καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν νομοθετέμενα φυλάτειν ἀναμαρτήτως. ἄλλως δὲ, Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις, πειθαρχητέον. καὶ ἀλλαχῆ, ὁ ἀντιτασσόμενος „πάσῃ ἀρχῇ ὑπερεχέσῃ, κρίμα λήψε„ται. ὡς ἡ ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξεσίᾳ, „τῇ τῆ Θεῆ διαταγῇ ἀνθέσηκεν. ὡς καὶ „οἱ ἀπειθέντες τοῖς παρὰ τῆ Κυρίε ἀπο„σελλομένοις, τὴν ἀτιμίαν ἐ μόνον μέχρι τέτων ἴσῶσιν, ἀλλ' ἀνάγεσιν ἐπὶ τὸν ἀποσείλαντα. ἢ κρίμα ἑαυτοῖς, κῆρον τῶν „ἐν Σοδόμοις καὶ Γομόῤῥας ἐπισπῶνται. „Φησὶ γὰρ, Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ „δέχεται. Ὁ λαμβάνων, ἐάν τινα πέμ„ψω, ἐμὲ λαμβάνει. Ὁ ἀκέων ὑμῶν, „ἐμῆ ἀκέει. καὶ ὃς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς, „μηδὲ ἀκέσῃ τες λόγες ὑμῶν, ἐξερχό„μενοι τῆς πόλεως, ἢ τῆς οἰκίας ἐκείνης, „ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν „ὑμῶν. ἢ ὁ Ἀπόσολος (ά. Θεσσ. κεφ. δ.) Τοιγαρῆν ὁ ἀθετῶν. ἐκ ἀνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν, τὸν δόντα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς ἡμᾶς. Δεῖ ἓν ἐ μόνον ἄρχεσι πείθεσθαι, ἀλλὰ ἢ Ἀποσόλοις Θεῆ, ἢ Διδασκάλοις, καὶ ἐξηγηταῖς τῆς γραφῆς πνευματοφόροις, καὶ μὴ ἀντίσασθαι διὰ τὰς ἀπειλάς.

Τὸ δὲ κατακρίνειν ὑμᾶς τὲς τὴν ἑαυτῶν περισσίαν πωλῆντας, ἢ καταλιμπάνοντας

CAPVT XVI.

De rebus civilibus.

Quantum ad Decimum ſextum caput attinet: in quo dicitur, non eſſe prohibitum Chriſtianis imperare aliis, judicia exercere legitima, & cætera civilia munera adminiſtrare: dicimus, nos oportere obedire omni magiſtratui & poteſtati: non modo bonis, ſed etiam pravis: & ipſorum decreta mandataque diligenter obſervare. Aliter, Deo magis, quam hominibus, obtemperandum. Et alibi: „Qui reſi„ſtit cuivis magiſtratui excellenti, ju„dicium accipiet: ſicut & qui pote„ſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit: „&, qui legatis Domini non parent, „non hos tantum ignominia afficiunt, „ſed ipſum etiam Dominum, qui illos „miſit: judiciumque Sodomitico & Go„morrhæo pejus, ſibi accerſunt. Ait „enim: Qui vos recipit, me recipit: „qui aliquem a me miſſum recipit, „me accipit: qui vos audit, me audit. „Contra, qui non receperit vos, nec „verba veſtra audiverit: egreſſi illa „civitate, aut domo illa, excutite pul„verem pedum veſtrorum. Et Apoſtolus: Itaque, qui vos ſpernit, non ſpernit hominem: ſed Deum, qui dedit Spiritum Sanct. in nos. Quamobrem non Magiſtratibus tantum parendum eſt: ſed etiam Apoſtolis Dei, & Doctoribus, & interpretibus ſcripturarum Spiritu Sancto plenis, nec reſiſtere ipſis, metu minarum.

Quod vero condemnantur a vobis illi, qui facultatibus ſuis venditis, relin-

νοντας κόσμον, ἢ τὰ ἐν κόσμῳ, διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν, καὶ λέγειν, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον, ἐ περὶ τῶν προσκαίρων, ἀλλὰ περὶ τῶν αἰωνίων λαλεῖν, τὴν ἀΐδιον τῆς καρδίας δικαιοσύνην ἀνακηρύττει, ἢ ἔτως ὑμᾶς τὸ Εὐαγγελικὸν ῥητὸν ἐννοεῖν, τοῦτο ἡμεῖς ἐκ ἀποδεχόμεθα, ἀλλ' ἑπόμενοι τῇ ἐξηγήσει τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας Χριςοῦ, φαμέν, τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν λέγειν σαφῶς, (Λεκ. κεφ. ιή.) „Πάντα, ὅσα ἔχεις, πώλησον, ἢ διάδος „πτωχοῖς, ἢ ἕξεις θησαυρὸν ἐν ἐρανοῖς, „καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. Τοῦτο γὰρ ἡμεῖς ἐκ ἀλληγορικῶς νοοῦμεν, ἢ τροπολογικῶς, ἀλλ' αὐθητῶς ἢ πραγματικῶς. ὁ γὰρ ἐπερωτήσας, ἐνόμιζε τὸν Ἰησοῦν ὑποθέσθαι αὐτῷ ἢ δεῖξαι τρόπον, δι' οὗ αἰωνίως ζήσεται, κατοπολαύων ἢ τῆς καταχέσεως τῶν χρημάτων. ὡς δὲ ὁ Κύριος τὴν ἀπόκτησιν πρόξενον εἶναι εἶπε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ὡς μεμψάμενος ἑαυτῷ τῆς ἐρωτήσεως, ἢ τῷ Ἰησοῦ τῆς ἀποκρίσεως, ἀπεισι. Καὶ ὅρα, ὡς ὁ ἐρωτήσας εἶπε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου, ὁ Κύριος ὑποτίθεται αὐτῷ τὸ κεφάλαιον πάντων, ἦγεν τὴν ἀκτημοσύνην, εἰπών. Πάντα, ὅσα ἔχεις, πώλησον. εἰ γάρ τι ἐν ἀπομείνῃ, ἐκείνῳ δῆλος ἦ. καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. Τοιγαροῦν. ἢ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἴδι μαθητὴς ἐμὸς, καὶ ἀεὶ ἀκολούθει μοι. Μὴ σήμερον μὲν ἔσο μαθητὴς τυχὸν ἐμὸς, καὶ τὰς ἐντολὰς ἐκπληροῖς, αὔριον δὲ, ὄ. Καὶ ὁ μέγας τῆς οἰκουμένης Φωστὴρ Ἰωάννης, τῆς ὄντως αἰωνίου ζωῆς ἐπιθυμοῦν τοῦτον εἶπεν, ἢ ἐρᾷν μὲν αὐτῆς, κατέχεσθαι δὲ παθεῖ μείζονι τῆς φιλαργυρίας. Ὁ ἕν βελόμενος τέλειος εἶναι,

quunt mundum & mundana, ſalutis ſuæ cauſa: & dicitur, Evangelium, non de temporariis rebus, ſed de æternis, loquens, æternam cordis juſtitiam prædicare: & hoc ſenſu Evangelicum dictum a vobis intelligitur: hoc nos non admittimus: ſed ſequentes interpretationem Doctorum Eccleſiæ Chriſti, dicimus: Evangelicum dictum, dicere aperte: Omnia, quæ habes, vende, & diſtribue pauperibus: & habebis theſaurum in cœlis: ac veni, & ſequere me. Hoc nos non allegorice intelligimus, aut tropologice: ſed proprie, nempe accommodate ad ſenſum & actionem. Nam qui interrogaverat: ſperabat, ſibi ab Ieſu talem modum ſempiternæ vitæ conſequendæ monſtratum iri: quo interim etiam ſuas opes retineret, hiſque frueretur. At cum alienationem harum, Dominus ei conciliatricem vitæ æternæ propoſuiſſet, tanquam pœnitens ſuæ interrogationis, & Domini reſponſionis, abiit. Et obſerva, quomodo, cum interrogator dixiſſet: ſe hæ omnia ſervaſſe jam inde a juventute ſua: Dominus ei ſubjecerit caput & ſummam omnium, nempe voluntariam inopiam, dicens: Vende omnia, quæ habes, (tanquam, ſi ea retineret, horum ſervus eſſet) & diſtribue pauperibus: & veni, ac ſequere me. Hoc eſt: in reliquis omnibus eſto diſcipulus meus, & ſemper ſequere me: nec hodie tantum, ſi ita contigerit, eſto Diſcipulus, & ſatisfaciens mandatis meis, cras autem, ſecus. Ac magnum illum luminare orbis terræ, Ioannes, re vera æternæ vitæ cupidum illum fuiſſe, & amore eius captum, ait: ſed hunc amorem clavo majore pulſum eſſe, mobo ſcilicet avaritiæ.

Quo-

εἶναι, ἐὰν πωλήσῃ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ, διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὁ σφάλλεται, ἀλλ' ἐμβιώῃ αἰωνίως, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν. Ἐξεῖναι δὲ Ἀρχιερεῦσι, κακέργας κατὰ νόμες κολάζειν, ἢ κεφαλικῶς τιμωρεῖν, πολεμεῖν τε καὶ στρατηλατεῖν, ἔτε ἡμεῖς, ἔτε νόμοι ἢ κανόνες διορίζονται.

Quocirca, qui vult perfectus esse, is, si vendat bona sua propter vitam æternam, opinione non labitur: sed æterne vivet, ut sonat promissio. Pontificibus vero licere, maleficos punire ex legibus, aut supplicacio capitali afficere, & belligerari, exercitusque ducere: id neque nos, neque leges & canones, exprimunt.

ΚΕΦΑΛ. ιζ'.

Περὶ τῆς ἐσχάτης κρίσεως.

Τὸ δέκατον ἕβδομον, ὅτι ἐν συντελείᾳ τῶ αἰῶνος ὁ Χριστὸς ἐλεύσεται, καὶ ὅτι κρινεῖ ζῶντας ἢ νεκρὲς, καὶ τοῖς μὲν εὐσεβέσι ζωὴν αἰώνιον καὶ χαρὰν ἀτελεύτητον δώσει, τοῖς δὲ ἀσεβέσι τιμωρίαν αἰώνιον, ἕτω καὶ ἡμεῖς τὴν ἀλήθειαν ἔχειν φαμὲν ὁμολογεμένως. Ὅσοι δὲ λέγεσι, τέλος ἢ τῶν ἀγαθῶν, ἢ τῆς κολάσεως ἔσεσθαι, ἢ εἰσάγεσι τὰς Ἰουδαϊκὰς οἰήσεις, μᾶλλον δὲ μυθολογίας, λέγοντες, πρὸ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως τὲς Ἁγίες ἢ Εὐσεβεῖς τῷ κόσμῳ ἐμβασιλεύσειν, ληρεῖσιν. ὅθεν αὐτὲς ἀποστρεφόμεθα, καὶ ὡς μυθοπλάστας ἢ κακῶν ἐφευρετὰς καταικρίνομεν.

CAPVT XVII.

De Iudicio extremo.

Decimum septimum caput ait, Christum in consummatione seculi venturum esse: & judicaturum vivos & mortuos: & piis vitam æternam, finisque expers gaudium, daturum: impiis contra, pœnas æternas. Hæc nos quoque verissima esse profitemur. Quicunque vero dicunt, terminum & finem aut bonorum, aut punitionis, fore: aut inducunt Iudaicas opiniones, vel fabulas potius: scilicet ante mortuorum resurrectionem, pios & sanctos in mundo regnaturos: delirant. Ideo aversamur eos: &, ut fabulatores, & malorum excogitatores, condemnamus.

ΚΕΦΑΛ. ιή.

Περὶ τῦ αὐτεξουσίε.

Τὸ δέκατον ὄγδοον, περὶ αὐτεξουσίε διαλαμβάνον, ἕτως ἡμεῖς νοῦμεν. Πῶς περὶ μὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν, καλῶς λέγετε. περὶ δὲ τῦ χωρὶς βοηθείας Θεῦ μὴ δύνασθαι ἕδένα σωθῆναι, οἴδαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι προηγεμένως τῆς Θείας δεόμεθα βοηθείας ἢ χάριτος,

CAPVT XVIII.

De libero arbitrio.

Decimum octavum, quod de libero arbitrio tradit, nos sic intelligimus. Quodammodo de eo quidem, quod est in potestate nostra, bene dicitis. De illo vero, ubi dicitis: absque auxilio divino non posse quemquam salvari: scimus & nos, prin-

ρητος, κατὰ τὸν τῦ Κυρίε λόγον, φάσκοντα, (Ἰωάνν. κεφ. ιε.) Χωρὶς ἐμῦ ὐ δύναθε ποιεῖν ὐδέν. Ἀλλ' ἀκόσομεν καὶ τὰ ῥητὰ τῶν Θείων Διδασκάλων καὶ ἐξηγητῶν τῶν Θείων τῦ Κυρίε φωνῶν ἐκ ἀπὸ σκοπῦ λαλήσαντα, ὡς Πνεύματι Ἁγίῳ κινεμένων, καὶ φῶς σαφηνείας συνεισφερόντων, καὶ διδασκόντων ἡμᾶς. Λέγει γὰρ ὁ Θεῖος Χρυσόσομος, ὅτι ἡ χάρις κἂν χάρις ᾖ, τὺς ἐθέλοντας σώζει. ὡς καὶ ἐξηγεμένος τὴν πρὸς Ἑβραίυς ἐν τοῖς ἠθικοῖς ἐντέλλεται. Χρὴ πάντοτε φυλάτ[illegible]ειν ἑαυτὺς, μήποτε ἀπονυσάζωμεν. Ἰδὲ γάρ, φησιν, ὐ νυσάζει, ὐδὲ ὑπνώσσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ. καὶ, Μὴ δῶς εἰς σάλον τὸν πόδα σε. ἐκ εἶπε, μὴ σαλευθῆς, ἀλλὰ μὴ δῶς. ἆρα ἐφ' ἡμῖν τὸ δῶναι, ἐκ ἐφ' ἑτέρῳ τινί. Ἂν γὰρ ἐθέλωμεν ἑξᾶναι ἑδραῖοι καὶ ἀμετακίνητοι ὐ σαλευθησόμεθα. Τί ἒν, ὐδὲν ἐπὶ τῷ Θεῷ; Πάντα μὲν ἐπὶ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐχ ἑτως, ὥσε τὸ αὐτεξέσιν ἡμῶν βλάπ[illegible]εθαι. Εἰ τοίνυν ἐπὶ τῷ Θεῷ φησι, τί ἡμᾶς αἰτιᾶται; διὰ τῦτο εἶπον ὥσε τὸ αὐτεξέσιον ἡμῶν μὴ βλάπ[illegible]εθαι. Ἐφ' ἡμῖν τοίνυν, καὶ ἐπ' αὐτῷ. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρῶτον ἐλέσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ τότε αὐτὸς τὰ παρ' αὐτῦ εἰσάγει. Οὐ προφθάνει δὲ τὰς ἡμετέρας βελήσεις, ἵνα μὴ λυμήνηται τὸ αὐτεξέσιον ἡμῶν. Ὅταν δὲ ἡμεῖς ἐλώμεθα, τ' τε πολλὴν εἰσάγει τὴν βοήθειαν ἡμῖν. Πῶς ἒν ὁ Παῦλός φησιν, (Ῥωμ. κεφ. θ'.) ὐ τῦ θέλοντος, ὐδὲ τῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τῦ ἐλεῦντος Θεῦ; πρῶτον μὲν, ἐχ' ὡς ἰδίαν γνώμην εἰσήγαγεν, ἀλλ' ὡς ἐκ τῦ προκειμένε αὐτὸ συνάγαγε, καὶ ἐκ τῦ προβληθέντος. Εἰπὼν γὰρ, γέγραπται, (Ἐξοδ. κεφ. λγ'.) ἐλεήσω, principaliter nobis auxilio & gratia Dei opus esse, ex dicto Domini quod est: Sine me non potestis facere quicquam. Sed audimus etiam, quid a divinis Doctoribus, & divinarum Domini vocum explanatoribus, dicatur: qui non a scopo aberrant: utpote a Spiritu Sancto impulsi: & qui lucem evidentiæ inferunt, ac docent nos. Dicit enim Sanctus Chrysostomus: Gratia, licet gratia sit, volentes salvat: sicut etiam in commentario Epistolæ ad Hebræos, in Ethicis præcipit. Debemus omni tempore custodire nos ipsos, ne obdormiamus. Ecce enim, inquit, non dormitat, neque dormit, qui custodit Israelem. Et, Ne des in commotionem procellæ pedem tuum. Non dixit, Ne commovearis: sed Ne des. Ergo in nostro arbitrio est, dare: non in aliquo alio. Si enim volemus stare firmi & immoti: non commovebimur. Quid ergo? Nihil ne penes Deum est? Omnia quidem arbitrio Dei subjacent: non tamen ita, ut libertati arbitrii nostri officiatur. Si ergo penes Deum, objicitur: quid nos accusat? Ideo subdidi verba: Ita tamen, ut libertati arbitrii nostri ne officiatur. In nostro ergo, & in ipsius arbitrio. Oportet enim nos primo eligere bona: tunc ipse suum addet. Non antevertit ille nostras voluntates. Cur? Ne officiat nostro arbitrio. Verum, quando nos elegimus: tunc ipse strenuam operam nobis navat. Quomodo ergo Paulus ait: Non est volentis, nec currentis, sed miserentis Dei? Primum, non, ut suam sententiam, hoc induxit: sed ut ex antecedente & proposito consectarium collegit. Nam cum dixisset: scriptum est: Misere-

λεήσω, ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω, λέγει. ἄρ' ἔν, ὃ τῦ θέλοντος, οὐδὲ τῦ τρέχοντος. ἐρεῖς μοι, τί ἔτι μέμφεται; Δεύτερον ἐκεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι ὃ τὸ πλέον ἐστί, τὸ πᾶν φησιν εἶναι. Ἡμῶν γὰρ τὸ προελέσθαι καὶ βεληθῆναι, Θεῦ δὲ, τὸ ἀνῦσαι, καὶ εἰς τέλος ἀγαγεῖν, ἐπεὶ ἓν ἐκείνε τὸ πλέον ἐστὶ, τὸ πᾶν ἐκείνε εἶναί φησι. κατὰ τὴν συνήθειαν τὴν ἀνθρωπίνην εἰπών. ἔτω γὰρ ποιῦμεν. οἴοντι λέγω, ὁρῶμεν οἰκίαν οἰκοδομεμένην καλῶς, καὶ λέγομεν. Τὸ πᾶν τῦ τεχνίτε ἐστὶ. καὶ τοι γε ὃ τὸ πᾶν ἐστὶν αὐτῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ τῦ τὴν ὕλην παραχόντος δεσπότε, καὶ πολλῶν ἑτέρων, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ τὸ πλέον ἐκεῖνος εἰσήνεγκεν, ἐκείνε τὸ πᾶν εἶναι λέγομεν. ἔτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. καὶ πάλιν, ἐπὶ πλήθες, ἔνθα ἂν πολλοὶ, πάντες εἶναί φαμεν. Ἔνθα δὲ ὀλίγοι, οὐδένα. Οὕτω καὶ Παῦλός φησιν: ὃ τῦ θέλοντος, οὐδὲ τῦ τρέχοντος. Κατορθῦῖ δὲ ἐνταῦθα δύο μεγάλα, ἓν μὲν, τὸ μὴ ἐπαίρεσθαι. Κἂν τρέχῃς, φησι, κἂν σπεύδῃς, μὴ νόμιζε, σὸν εἶναι τὸ κατορθέμενον. Ἂν γὰρ μὴ τῆς ἄνωθεν τύχῃς ῥοπῆς, πάντα εἰκῆ. Πλὴν ὅτι τεύξῃ τῦ σπεύδεμένε, ἔυδηλόν ἐστιν, ἕως ἂν τρέχῃς, ἕως ἂν ἐθέλῃς. Οὐ τῦτο ἓν εἶπεν, ὅτι εἰκῆ τρέχομεν. ἀλλ' ὅτι εἰκῆ τρέχομεν, ἐὰν ἡμέτερον εἶναι τὸ πᾶν νομίζωμεν, ἐάν μὴ τὸ πλέον ἀπονέμωμεν τῷ Θεῷ. Οὔτε γὰρ αὐτῦ εἶναι τὸ πᾶν ἠθέλησεν ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ δόξῃ εἰκῆ σεφανεῖν ἡμᾶς, ἔτε ἡμῶν πάλιν, ἵνα μὴ εἰς ἀπόνοιαν ἐμπέσωμεν. Εἰ γὰρ τὸ ἔλαττον μέρος ἔχοντες μέγα φρονεῖμεν, τί, εἰ τῦ ὅλε κύριοι ἦμεν; πολλὰ γὰρ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὑπὲρ τῦ τὴν ἀλα-

miserebor: dicit Ergo non est volentis, neque currentis. Deest ergo mihi: Quid adhuc conqueritur? Deinde hoc responderi potest: cuius est id, quod plus est: eius id totum esse, ab Apostolo dici. Penes nos est, eligere & velle: Dei voto est, perficere, & ad finem perducere, Quoniam igitur, quod præstantius est, id illiusest: totum ei a Paulo tribuitur, in eo consuetudinem hominum imitato. Sic enim solemus. Exempli gratia, cum domum bene ædificari videmus: hoc totum Architecto tribuimus. Atqui non totum ipsius est: sed etiam operariorum & materiam suppeditantis patrisfamilias, & aliorum multorum. Veruntamen quia id quod potius est, ille contulit: illi totum tribuimus. Eodem modo etiam hic. Rursus de congregatione, vbi multi sunt, omnes esse dicimus: vbi pauci, neminem. Ita Paulus quoque dicit: Non est volentis. Quo in loco duo magna consequitur. Vnum, ne quis animo efferatur. Sive curris, (inquit) sive eniteris: ne puta, tuum esse id bellum facinus. Nisi enim superno potiaris impulsu: omnia frustra fiunt. Verum te consecuturum tamen id, quod efficere studes, perspicuum est: quamdiu cucurreris, quamdiu volueris. Non hoc ergo dicit, nos simpliciter frustra currere sed frustra currere si negotium nobis totum opinionis errore adscribamus: nec maiorem eius partem Deo acceptam referamus. Neque enim suum esse illud omne Deus voluit, ne videretur frustra coronare nos: neque nostrum item, ne in amentiam arrogantiamque incideremus, Nam si ob minorem par-

ἀλαζονείαν ἐγκόψαι. Ἀλλὰ τινὲς πάλιν λέγουσι, τί τοῦτο; εἰς τί τοῦτο; ἂν δὲ μικρᾶς εὐπραγίας ἐπιλάβωμεν, πρὸς αὐτὸν φθάνομεν τὸν οὐρανὸν τῷ φρονήματι. Καὶ πάλιν, ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους, (κεφ. δ'.) λέγει. Ὅταν γάρ τι ἀγαθὸν ἐργασώμεθα, τότε χαίρομεν. Ὁ Θεὸς γάρ, φησιν, ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν. Προσέχωμεν, μὴ διαχέωμεν ἑαυτούς. Ἐὰν τοῦτο ᾖ, ὁ Θεὸς πάντα ἐργάσεται. Εἰ τοίνυν αὐτὸς ἐνεργεῖ, ἡμᾶς δεῖ τὴν προαίρεσιν παρασχεῖν συγκεκροτημένην, διαπαντὸς ἐσφιγμένην, ἀδιάχυτον. Εἰ τὸ θέλειν αὐτὸς ἡμῖν ἐνεργεῖ, πῶς ἡμῖν παρακελεύει. Εἰ γὰρ καὶ τὸ θέλειν αὐτὸς ποιεῖ, εἰκῆ ἡμῖν λέγει, ὅτι ὑπακέστατε. Οὐ γὰρ ὑπακέομεν. εἰκῆ λέγει, ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ, εἰ Θεῷ τὸ ὅλον ἐστίν. Οὐ διὰ τοῦτο εἶπεν, αὐτός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν, καὶ τὸ θέλειν, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἐκλῦσαι τὴν ἀγωνίαν ἡμῶν βελόμενος. Ἂν θελήσῃς, τότε ἐνεργήσει τὸ θέλειν, καὶ προθυμίαν ἡμῖν δίδωσι καὶ ἐργασίαν. ἂν γὰρ θελήσωμεν, τότε αὔξει τὸ θέλειν ἡμῖν λοιπόν. Οἷον, βέλομαι ἀγαθόντι ἐργάσασθαι, ἐνήργησεν αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν, ἐνήργησε δὲ αὐτῷ καὶ τὸ θέλειν. Ὥσπερ ἓν λέγων αὐτὰ χαρίσματα ἐκ ἐξωθεῖ τοῦ αὐτεξουσίου, ἀλλ' ἀφίησιν ἐν ἡμῖν τὸ αὐτεξέσιον, ὅτως ὅταν λέγῃ, ἐνεργεῖν ἐν ἡμῖν τὸ θέλειν, ἐκ ἀφαιρεῖται ἡμᾶς τὸ αὐτεξέσιον, ἀλλὰ δείκνυσιν, ὅτι ἀπὸ τῦ κατορθῦν, πολλὴν εἰς τὸ θέλειν λαμβάνομεν προθυμίαν. Καθάπερ γὰρ τὸ ποιεῖν, ἐκ τῦ ποιεῖν γίνεται, ὅτως ἐκ τῦ μὴ ποιεῖν, τὸ μὴ ποιεῖν. Ἔδωκας ἐλεημοσύνην, μᾶλλον περοετράπης δῶναι, ἐκ ἔδωκας δέ, μᾶλλον ἤργησας. Ἐσωφρόνη-

tem quam habemus, ſuperbimus: quid faceremus, ſi totum poſſideremus? Multa enim Deus facit, vt arrogantiam noſtram inhiberet. Inſtant aliqui: Quid hoc? Ad quid hoc? At ſi paululum nobis res ex ſententia cedat: cœlum elatione Spiritus attingimus. Rurſus in Epiſtola ad Philippenſes ait: Quando aliquid boni facimus: tunc gaudemus. Deus enim eſt, inquit, qui operatur in nobis. Attendamus, ne gaudio ipſos nos diffundamus. Si hæc cautio erit: Deus omnia operabitur. Si ergo ipſe operatur: nos voluntatem & electionem adferre debemus, ſemper collectam, contractam, paratam, gaudio indiffuſam. Si ipſe in nobis efficit, velle: hoc eſt, voluntatem: quomodo nos ad officium adhortatur? Nam ſi etiam velle ipſe efficit: fruſtra nobis dicit, Obedite. Non enim obedimus. Fruſtra dicit: In timore & tremore, ſi penes Deum omnia ſunt. Non propter hoc dixit: Ipſe eſt, qui operatur, vt velimus, & operemur: ſed, vt anxietatem animis noſtris eximeret. Si voles: tunc efficiet, vt velis: ſtudium operandi tunc nobis indit. Nam ſi volemus: augebit ipſe deinceps velle noſtrum. Vt, Volo boni quid facere? Efficit is id bonum, efficit ipſum quoque velle. Quemadmodum itaque, quando ea vocat Chariſmata, hoc eſt, ſpiritus dona: non ejicit nos e poſſeſſione autexuſiii, id eſt, liberi arbitrii, ſed id in nobis relinquit: ſic quando dicit operari in nobis velle: non privat nos libertate voluntatis: ſed oſtendit, nos, dum rem bene gerimus, concipere magnam alacritatem ad ipſum velle: id eſt, vt velimus. Sicut enim

Φρόνη-

Φρόνησας μίαν ἡμέραν, ἔχεις προτροπὴν καὶ εἰς τὴν δευτέραν. ἐραθύμησας, ἐπέτεινας τὴν ῥαθυμίαν. ἀσεβὴς γὰρ φησι, (Παροιμ. κεφ. ιη.) ἐλθὼν εἰς βάθος κακῶν, καταφρονεῖ. Οὕτω καὶ δίκαιος, ὅταν ἔλθῃ εἰς πλῆθος ἀγαθῶν, σπεδάζει. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἀπογνὼς, ῥαθυμότερος γίνεται, ἕτω καὶ ἕτος, ἐννοῶν τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθῶν, σπεδαίτερος γίνεται, δεδοικὼς, μὴ τὸ πᾶν ἀπολέσῃ. Ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας αὐτῦ, φησὶν, ὁ ἀπόστολος. (Φιλιπ. κεφ. β') τετέχι, διὰ τὴν ἀγάπην, διὰ τὴν ἀρέσκειαν αὐτῦ, ἵνα τὰ δοκῦντα αὐτῷ γένηται, ἵνα κατὰ τὴν θέλησιν αὐτῦ. ἰδὲ, ὅτι πάντως ἐνεργεῖ, Θέλει γὰρ ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς βέλεται, ζῆν. Εἰ δὲ βέλεται, πρὸς δὲ τῦτο αὐτὸς ἐνεργεῖ, ἡ τῦτο πάντως ἐνεργήσει, Θέλει γὰρ ἡμᾶς ὀρθῶς ζῆν. Ὁρᾶς, πῶς ἐκ ἀφαιρεῖται τὸ αὐτεξέσιον; ταῦτα πάντα ποιεῖτέ, φησι, χωρὶς γογγυσμῶν, ἡ διαλογισμῶν. Ὁ διάβολος, ἐπειδὰν μὴ δυνηθῇ ἡμᾶς ἀπαγαγεῖν τῦ καλῶς ποιεῖν, ἕτερος βέλεται κενῶσαι τὸν μισθόν. ἢ γὰρ κενοδοξίαν ἢ ἀπόνοιαν ἐπεισήγαγεν, ἢ εἰ μηδὲν τέτων, γογγυσμὸν, ἢ εἰ μὴ τῦτο, διάκρισιν ἐθῶν καὶ δογμάτων. Ἆρα καλὸν; ἆρα ἐ καλὸν; κόλασις ἀπόκειται τοῖς τοιέτοις. κρατεῖν ὀφείλεσι τὰ ἀρχαῖα ἔθη, ὑπείκειν ὀφείλομεν τοῖς ἐξηγηταῖς τῆς γραφῆς. Ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι Παῦλος ἐλάλησε, τῷ αὐτῷ καὶ Πέτρος, καὶ οἱ λοιποί. οἵτε Ἱεράρχαι, Βασίλειος ὁ μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν Διδασκάλων χορός,

enim facere fit ex facere: ſic ex non facere, non facere. Dediſti eleemoſynam? Magis ad dandum excitatus es. Non dediſti? Segnior factus es. Vnum diem temperanter vixiſti? Incitaris etiam ad ſequentem. Ignavus fuiſti? intendiſti ignaviam, Impius enim, vt dicitur, in profundum vitiorum lapſus, non curat. Contra, Iuſtus, quando ad cumulum bonorum venit, ſtudet. Nam vt ille, deſperatione ſui, ſegnior fit: ita hic contra, perpenſa bonorum copia, diligentior evadit: quia metuit, ne to-„tum amittat, Pro bono animi propoſito, ait Apoſtolus: hoc eſt propter charitatem ſuam, & quia ei ſic placet: vt, quæ ipſi videntur, & ſicut vult, fiant. Ecce, omnino operatnr. Vult enim nos ita vivere, vt ipſe vult. Si autem vult, et ad hoc ipſe operatur: etiam hoc omnino operabitur. Vult enim nos recte vivere. Vides, quam non tollat libertate„tem arbitrii? Hæc omnia, inquit, facite, abſque murmurationibus, & diſceptantibus cogitationibus. Diabolus, quando non poterit vos abducere a recte agendo: alio aſtu volet evertere mercedem veſtram. Aut enim inanis gloriæ ſtudium, aut vecordiam deſperationemque invehere conſuevit: aut, ſi neutrum horum, murmurationem: aut, ſi hoc non poteſt, dubitationem, & diſceptationem de ritibus & dogmatibus. Num bonum? num non bonum? Pœna repoſita iacet talibus. Tenere debent veteres conſuetudines: cedere debemus Interpretibus Scripturæ. Impulſu Spiritus ſancti, Paulus locutus eſt: eodem & Petrus, & reliqui: tum Hierarchæ, id eſt, Principes ſacrorum: Baſilius magnus, Gregorius Theologus, Ioannes Chryſoſtomus,

ἀναφανέντες ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς διατρανώσαντες, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κηρύξαντες, καὶ ἡμῖν ταῦτα πάντα καλῶς σαφηνίσαντες.

Καὶ πάλιν, ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον, ὁ αὐτὸς χρυσόστομος λέγει, Ἐάν ἔν τις ἐκ„καθάρῃ ἑαυτὸν, ἔσαι σκεῦος εἰς τιμὴν „ἡγιασμένον. ὁρᾷς, ὅτι ἀ φύσεως, οὐδὲ ὑλικῆς ἀνάγκης ἐστὶ τὸ εἶναι χρυσᾶν, ἢ ὀστράκινον; ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως. καὶ ἐκεῖ, τὸ ὀστράκινον οὐκ ἀναγέννηται χρυσᾶν, οὐδὲ τἀμπαλιν. Ἐνταῦθα δὲ μεταβολὴ πολλή. Σκεῦος ἦν ὁ Παῦλος ὀστράκινον, ἀλλ' ἐγένετο χρυσᾶν, ὁ δὲ Ἰούδας, χρυσᾶν ἦν, ἀλλ' ἐγένετο ὀστράκινον.

Καὶ ἔτι ἐν τῇ πρὸς ἐφεσίους, (κεφ: ϛ':) ἐξηγούμενος τὸ, τῇ χάριτι ἐστὲ σεσωσμένοι: ἵνα μὴ τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν ἐπάρῃ σε, ὅρα, πῶς σε κατασέλλει, διὰ τῆς πίστεως. Ἵνα δὲ μὴ πάλιν τὸ αὐτεξούσιον λυμήνηται, ἔθηκε καὶ τὰ ἡμῶν, καὶ πάλιν, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν. Οὐδὲ ἡ πίστις, φησὶν, ἐξ ἡμῶν. Εἰ γὰρ μὴ ἐκάλεσε, πῶς ἠδυνάμεθα πιστεῦσαι; Θεοῦ τὸ δῶρον. Μὴ γὰρ ἤρκει ἡ πίστις σῶσαί φησιν. ἀλλ' ἵνα μὴ κενὸς, μηδὲ ἀργὸς σώσῃ, ταύτην ἐζήτησε, τὴν διὰ τῶν ἔργων, Καὶ τοῦτο Θεοῦ δῶρον, ἵνα μή τις καυχήσηται. καὶ ὅτι ἀδεὶς, φησὶν, ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἵνα δειχθῇ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ φιλανθρωπία. Οὐχὶ ἔχοντας ἔργα ἀπώσατο, ἀλλὰ προδεδομένους ἀπὸ τῶν ἔργων, χάριτι ἔσωσε. Εἶτα, ἵνα μὴ ἀκούσας τις, ὅτι οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλὰ πίστει τὸ πᾶν κατορθώθη, ἀργὸς γενῇ, ὅρα, τί ἐπήγαγεν, Αὐτοῦ ἐσμὲν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ

& reliqui Doctores: qui, tanquam luminaria, in mundo fulserunt: sermonem vitæ explanarunt: Dei nostri oracula prædicarunt: hæc omnia nobis pulchre declararunt.

Rursus in epistola ad Timotheum idem Chrysostomus scribit: Si quis emundaverit seipsum: erit vas sacrificatum in honorem. vides, non esse naturæ, nec materialis necessitatis, esse aureum, aut testaceum; sed nostræ electionis. Illic, nec quod testaceum est, fieri aureum potest, nec contra. Hic vero magnæ mutationi locus est. Vas erat Paulus testaceum: sed factus est aureum. Judas aureum vas erat: sed factus est testaceum.

Præterea ad Ephesios, vbi explicat hoc: Gratia seruati estis. Vt ne magnitudo beneficiorum efferat te: vide, quomodo te reprimat, Gratia per fidem. Contra, ne libertas voluntatis damnum accipiat: posuit etiam, quod nostrum est. Ac rursus hoc sustulit: Et hoc non ex nobis. Ne fides quidem, inquit, ex nobis est. Nisi enim nos vocavisset: qui potuissemus credere? Dei donum est. An non sufficiebat, inquit, fides ad seruandum? Ne vacuos & otiosos saluaret: hanc quæsiuit, quæ instructa esset operibus. Et hoc, Dei donum est, vt ne quis glorietur Nullus, inquit, ex operibus iustificatus est: vt ostendatur gratia & humanitas Dei. Non repulit instructos operibus: sed perditos, seu derelictos ab operibus (προδεδομένους ἀπὸ τῶν ἔργων: potest etiam significare, præ manibus datos, seu præparatos ab operibus.) gratia saluavit. Deinde, ne quis audiens,

non

ςῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ Θεος, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν. Διαρκὴς γὰρ ἡμῖν χρεία τῆς ἀρετῆς καὶ ἐκτεταμένης, ἄλλως δὲ ἐδὲν ὤνησεν ἂν ἡμᾶς τὸ πρᾶγμα, Τηρεῖν γὰρ δεῖ, ὅσα ἐνετείλατο ὁ Χριστὸς, καὶ λύειν ἐ δὲ τὴν ἐλαχίστην τῶν ἐντολῶν, ἵνα ἡ πίστις ἡ ἀληθὴς, διὰ τῶν ὀρθῶν ἔργων ἀναφανῇ τῆς ἀρετῆς.

non operibus, sed fide, salutem nobis confectam esse, peiger evadat: vide, quid inserat: Ipsius sumus opus, conditi in Chrino Iesu ad opera bona, quæ præparavit Deus, vt in iis ambulemus. Perpetuo enim contentoque nobis virtutis studio opus est. Aliter nulla vtilitas erit. Seruanda sunt, quæcunque mandavit Christus: nec omittendum vel minimum mandatorum: vt benefactis & virtute veritas fidei comprobetur.

ΚΕΦΑΛ. ιϑ'.

Περὶ αἰτίᾳ τῆς ἁμαρτίας.

Τὸ δέκατον ἔνναton, διαλαμβάνει ὅτι αἴτιον τῆς ἁμαρτίας ἡμεῖς, καὶ τὸ κακὸν ἡμέτερον θέλημα, καὶ ἡ προαίρεσις ἡμῶν, ὁ δὲ Θεὸς ἀδόλως ἐστὶν αἴτιος κακῶν. Ὃ πάντως καλῶς ἔχει καὶ ἀληθῶς. ἐξηγέμενος γὰρ ὁ Χρυσόστομος τὴν πρὸς Τιμόθεον, φησὶν, Ἴϑι, ὅτι πάντα ὁ Θεος οἰκονομεῖ, πάντων προνοεῖ. Τὰ μὲν ἐνεργεῖ, τὰ δὲ συγχωρεῖ. Οὐδὲν πονηρὸν γίνεϑαι βέλεται. πάντα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῦ ῥοπῆς, ὅτι ἐδὲν λανθάνει αὐτὸν, πάντα δὲ τὰ κακὰ, ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου θελήματος. Οἱ δίκαιοι θλίβονται, ἵνα στεφανωθῶσιν, οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἵνα τῶν ἁμαρτιῶν δίκην ἐκτίσωσιν. Οὐ πάντες δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ δίκην ἐνταῦϑα τίσουσιν, ἵνα μὴ τὴν ἀνάςασιν οἱ πολλοὶ ἀπιςῶσιν: ἐ πάντες δίκαιοι θλίβονται, ἵνα μὴ τὴν κακίαν ἐπαινετὴν νομίσωμεν. Ἂν ταῦτα ἀναλογιζώμεϑα, ἐδὲν ἡμᾶς θορυβῆσαι δυνήσεται. ἂν τῶν γραφῶν ἀκόωμεν συνεχῶς, ἐυρήσομεν τά δυνάμενα σοφίσαι ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν.

CAP. XIX.

De causa peccati.

Decimum nonum caput statuit: causam peccati esse nos, malam voluntatem nostram, propositumque nostrum, & Deum vero nullo modo authorem malorum esse. Hoc per omnia vere & recte dicitur. Nam in explicatione Epistolæ ad Timotheum Chrysostomus dicit: Scito, Deum omnia administrare, omnibus providere. Alio operatur, alia permittit: nullum malum fieri vult. Omnia bona, & a nobis, & ab eius inclinatione, sunt: quia nihil est, quod lateat ipsum. Omnia vero mala a nostra voluntate sunt: Affliguntur iusti, vt coronentur peccatores, vt peccatorum pœnas pendant. Non omnes autem peccatores pœnas hic pendunt, ne resurrectio plerisque incredibilis videatur: non omnes iusti affliguntur, ne malitiam in laude ponamus. Hæc nos perpendentes, nihil turbare poterit. Si S. literas audierimus continenter: reperiemus ea, quæ nos erudire poterunt ad salutem. In sequentibus rursus dicit. In no-

Παρακατιὼν δὲ πάλιν φησίν. Ἐν ἡμῖν ἐστι κερδαίνειν ἐκ τῶν δεινῶν, καὶ βλάπτεσθαι. ἐ παρὰ τὴν φύσιν δὴ τῶν δεινῶν γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν. ἔπαθεν Ἰὼβ, εὐχαρίστως ἤνεγκεν, ἐδικαιώθη. Ἕτερος ᾧ ἐλάττονα πολὺ, ἐδυσφόρησεν, ἠγανάκτησεν, ἐδυχέρανε πρὸς τὸν Θεὸν, κατεκρίθη καὶ κατεδικάσθη. Ἰσχυρᾶς ἓν δεῖ ἡμῖν ψυχῆς, καὶ οὐδὲν ἡμῖν χαλεπὸν φανεῖται, ἀσθενούσης δὲ, τὰ πάντα. Ἐνεργεῖ γὰρ καὶ ὁ δαίμων τότε, ὅτε μὴ εὕρῃ νᾶν ἔνθεον, ὅταν μὴ σώφρονα ψυχήν. Ὅταν γὰρ μὴ μνημονεύῃ τῶν ἐντολῶν τὲ Θεὲ, μηδὲ φυλάσσῃ τὰ δικαιώματα αὐτὲ, τότε αἰχμάλωτον λαβὼν ἄπεισιν. Ὁ γὰρ Ἀδὰμ, εἰ ἐμνημόνευε τῆς ἐντολῆς λεγούσης, Ἀπὸ παντὸς ξύλε φαγῆ, εἰ ἐφύλασσε τὸ δικαίωμα, τὸ λέγον, ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, ἀποθανεῖσθε, οὐκ ἂν ἔπαθεν ἅπερ ἔπαθεν. Μὴ τοίνυν τὸν Θεὸν αἰτιάσθω τίς. Οὐ γὰρ παρὰ τῶν καλούντων γίνεται τὸ μὴ πιστεῦσαι, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποπηδώντων. ἀλλ' ἔδει, φησί, καὶ ἄκοντας ἐπαναγαγεῖν. Ἄπαγε. Οὐ γὰρ βιάζεται, οὐδὲ ἀναγκάζει. Τίς γὰρ ἐπὶ τιμὰς, καὶ στεφάνες, καὶ εὐωχίας, καὶ πανηγύρεις καλῶν, ἄκοντας καὶ δεδεμένες ἕλκει; οὐκ ἔστιν οὐδείς. τὲτο γὰρ ὑβρίζοντός ἐστιν. Εἰς γέενναν πέμπει ἄκοντας, εἰς δὲ βασιλείαν ἑκόντας καλεῖ. Καὶ πόθεν ἐ πάντες αἱρεῖνται; παρὰ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. Τίνος δὲ ἕνεκα ἐ κόπτει ταύτην; οὐχὶ κτίσιν εἰργάσατο διδάσκουσαν αὐτὲ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν δύναμιν; οὐχὶ Προφήτας ἔπεμψεν; οὐχὶ ἐκάλεσεν; οὐχὶ ἐθαυματούργησεν; ἐ γέενναν ἠπείλησεν; ἐ βασιλείαν ἐπηγγείλατο; ἐ καθεκάστην ἀνατέλ-

bis situm est, lucrum percipere ex malis, aut damnum accipere. In causa ergo sunt non ipsa mala, sed nostra electio. Afflictus est Iobus, æquo animo tulit, iustificatus est. Alius multo minora passus est: impatienter tulit, indignatus est, Deo succensuit: talis iudicatus & condemnatus est: tum nihil nobis durum videbitur, Infirmo vero animo, difficilia omnia. Actuosus tunc etiam dæmon est: quando animum Deo vacuum reperit, quando animam temperantiæ expertem. Cum enim non memor est præceptorum Dei: cum non seruat iura & instituta eius: in captivitatem Satanas abducit. Adamus si memor fuisset illius præcepti: De omni ligno comedes: si observasset decretum illud: Quo die comederitis, moriemini: non accidisset ei malum, quod accidit. Nemo igitur Deum accuset. Non enim causam dant incredulitati qui vocant: sed qui resiliunt, & tergiversantur. At debebat etiam invitos retrahere? Apage. Non ille vi adigit, non cogit. Quis enim, quæso, ad honores, ad coronas, ad convivia ad celebres conventus, vocans, trahit invitos & vinctos. Nemo prorsus. Contumelia hoc esset. In Geennam mittit invitos: ad Regnum vocat voluntarios. Sed vnde est, quod non omnes eligunt? A sua propria vnicuique imbecillitate. Cur non amputat hanc? Audi. Non creaturam condidit, docentem de ipsius erga genus nostrum amore, & de ipsius potentia? Non prophetas misit? Non vocavit? Non miracula fecit? Non Geennam minatus est? Non promisit regnum? Non quotidie Solem suum oriri

ναπέμπει τὸν ἥλιον; Ἐβελόμην φησὶ πάλιν ἀνάγκη εἶναι καλὸς, καὶ πάντως ἀποστερεῖσθαι τῶν μισθῶν, ἢ προαιρέσει φαῦλος, καὶ κολάζεσθαι καὶ τιμωρεῖσθαι. ἔκ ἔστι ποτὲ ἀνάγκην εἶναι καλήν. Εἰ μὲν ἔν ἀγνοεῖς τὸ πρακτέον, δεῖξον. καὶ τότε ἐρῶμεν ὅπερ εἰπεῖν δεῖ. Εἰ δὲ οἶδας τὰ ἀπηγορευμένα, τίνος ἕνεκεν ἀφεύγεις τὸ πονηρὸν; ἃ δύναμαι, φησὶν. ἀλλ' ἕτεροι οἱ τὰ μέιζω κατορθώσαντες κατηγορήσασί σε, καὶ ἐπιστομίσασί σε ἐκ περισσίας πολλῆς. Σὺ μὲν γὰρ, φησιν, ἴσως καὶ μετὰ γυναικὸς ἃ σωφρονεῖς, ἄλλος δὲ καὶ χωρὶς γυναικὸς, ἀκέραιαν τὴν ἀγνείαν διατηρεῖ. Τίνα ἔν ἔχεις ἀπολογίαν, τὸ μέτρον ἃ φυλάττων; ἀλλ' ἐκ εἰμὶ τοιοῦτος, φησὶ, τὴν φύσιν. Ἐπειδὴ μὴ θέλεις, ἐκ ἐπεὶ μὴ δύνασαι. Καὶ γὰρ δείκνυμαι, πάντας ἐπιτηδείως πρὸς ἀρετὴν ἔχοντας. Ὁ γὰρ μὴ δύναταί τις ποιῆσαι, ἐδὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης δυνήσεται. Εἰ δὲ ἀνάγκης ἐπικειμένης δυνήσεται, ὁ μὴ ποιῶν, παρὰ προαίρεσιν ἃ ποιεῖ. Οἷον τὶ λέγω. ἀναπτῆναι, καὶ πρὸς ἑρανὸν ἀρθῆναι, σῶμα ἔχοντα βαρὺ, πάντως ἃ δυνατόν. Τὶ ἔν εἰ Βασιλεὺς ἐπιτάξειε τοῦτο ποιῆσαι, καὶ θάνατον ἠπείλησε, λέγων, ὅτι τοὺς μὴ πετομένους ἀνθρώπους ἀποτέμνεσθαι κελεύω, καὶ καίεσθαι, ἢ ἄλλότι πάσχειν τοιοῦτον. ἆρα ἂν τις ἐποίησεν; ἐδαμῶς. ἃ δέχεται γὰρ ἡ φύσις. Ἂν δὲ θῇ δόγμα, σωφρονεῖν, ἆρα ἔκ ἂν ἐπείθησαν πολλοὶ τῷ προστάγματι; ἐχὶ, φησὶ, διὰ τοὺς παραβαίνοντας. ἀλλ' εἰ δήσας καθείρξω, δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ἢ μηδὲν παθεῖν ἀηδές, Οὐκοῦν ὁ δεῖνα φύσει καλὸς. ἢ ὁ δεῖνα φύσει κακὸς, ἃ γὰρ ἂν μεταβάλλοιτο, ὡς ὁρῶμεν ἐμφανῶς.

ri sinit? At mallem, inquis, coactu & necessitate esse bonus, & omnino carere præmiis: quam voluntate & electione malus, & pœnis suppliciisque? At fieri non potest: vt, quod coactum est, bonum & pulchrum sit. Heus tu, si nescis, quid facere debeas, indica: tunc te de omni officio docebimus. Sin autem scis, quæ vetita sunt: age, cur non fugis malum? Non possum, inquis. Ergo alii qui maiore cum laude fecerunt te accusabunt: tibi os abunde obturabunt. Tu enim forte) exempli causa) vxorem habens, castus non es: alius etiam in cœlibatu purus permanet. Quam igitur habes defensionem in tali excessu? Non sum ita factus natura, inquis. Ita, quia non vis: non, quia non potes. Demonstro enim ego, omnes ad virtutem aptos esse. Nam, quod volens non potest aliquis facere, necessitate quidem coactus poterit. Sin necessitate poterit: qui non facit, voluntate sua non facit. Exempli gratia, qui grave corpus habet, fieri non potest, vt ad cœlum subuolet. Quid ergo, si Rex imperet hoc sub pœna mortis, dicens: Homines non volantes, obtruncari iubeo, & cremari, aut aliter necari: num ne aliquis faceret? Nequaquam. Repugnat enim natura. Si vero decretum faciat, temperantiam colendam esse: num non multi dicto audientes fuerint? Negas, propter transgressores. At si talem in vincula coniecero: poterit is illi decreto obedire, & pœnam effugere: Non igitur alius natura bonus est, alius natura malus. Alioqui non mutaretur, sicut manifeste videmus.

CAP.

ΚΕΦ. κ'.

Περὶ ἀγαθῶν ἔργων.

Τὸ δὲ εἰκοστὸν ἐστὶ, τὸ φάσκον, πῶς ὑμεῖς τὰ ἀγαθὰ μὲν τῶν ἔργων οὐ κωλύετε, ἀποκαλεῖτε δὲ, τὰς ἑορτὰς, τὰς τελετὰς, τὰς ῥητὰς νηστείας, τὰς ἀδελφότητας, τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, καὶ τἆλλα τὰ τούτοις ὅμοια ἔργα ἀναφέλκη. Τοῦτο δὲ καλόν ἐστιν, ἃ δὲ τοῖς θεοῖς πατράσι συνάδον. Εἰ γὰρ τὰ ἀγαθὰ ἔργα σέβεσθε πάντα, ὡς λέγετε, καὶ ταῦτα, ἀγαθὰ ὄντα, σέβεσθαι ὀφείλετε. αὐτίκα γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος λέγει, ὁ ἀσκητικὸς βίος, ἕνα σκοπὸν ἔχει τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν. Καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον πρὸς αὐτὴν συνεργῆσαι τὴν πρόθεσιν, ὡς θεῖαν ἐντολὴν, ἕτω μετὰ φόβου Θεοῦ παραφυλάττειν. Οὐδὲ γὰρ αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἄλλο τι βλέπουσι, εἰ μὴ πρὸς τὸ σωθῆναι τὸν ἐπακούοντα. Χρὴ τοίνυν, καθάπερ οἱ ἐπὶ τὸν λουτρὸν εἰσιόντες γυμνοῦνται παντὸς περιβλήματος, ἕτω καὶ τοὺς τῇ ἀσκητικῇ προσερχομένους ζωῇ, πάσης ὕλης βιωτικῆς γυμνωθέντας, ἐντὸς τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν γενέσθαι βίου. τὸ προηγούμενον ἐστὶ, γυμνωθῆναι τὰ κατὰ τὴν κακίαν πάθη, τὸ ἑπόμενον δὲ, καὶ ὑλικῶν πάντων. Ὅταν δὲ τὴν μετ' ἀλλήλων ζωὴν καταδέξωνται, χρὴ τοῦτο πρὸ πάντων ἐν αὐτοῖς κρατυθῆναι, τὸ μίαν ἐν πᾶσι καρδίαν εἶναι, καὶ θέλημα ἕν, καὶ ἐπιθυμίαν, καθὼς νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος ἓν γίνεσθαι σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένον, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς συνοδίας τῶν ἀδελφῶν, μηδὲν ἴδιον ἐχόντων, ἀλλὰ τὰ πάντα κοινά. Χρὴ τοίνυν ἐπαινεῖν τοὺς τοιούτους τῶν μοναχῶν, καὶ

CAP. XX.

De bonis operibus.

In Vigesimo capite dicitur, à vobis bona opera non prohiberi: festas tamen initiationes & ceremonias, ieiunia certa, fraternitates, Monasticam vitam, cæteraque his similia, nominatis opera inutililia. Id, bonum non est, nec S. patribus consonum. Si enim bona opera amatis omnia, vt dicitis, enim hæc, quia bona, amare debetis. Prodeat statim Basilius magnus: is ita dicit. Ascetica vita (id est, Monastica, in studio & exercitatione sita) vnum sibi habet finem propositum, scilicet animæ salutem & vt omnia, quæ huic proposito inseruiunt, tanquam mandatum divinum, cum timore Dei obseruet. Nec enim ipsa mandata Dei alio respiciunt: nisi vt salutem qui eis paret, adipiscatur. Necesse igitur est, sicut illi qui in balneum ingrediuntur, omnem vestem exvunt ita hos, qui asceticam accedunt vitam, omni materia & impedimentis huius seculi nudatos, in hanc Philosophicam studiosamque includi vitam. Primum est, nudari vitiis & malis affectibus: proximum, etiam meterialibus (id est, mundanis) omnibus. Postquam sese in mutuum conviction contulèrint: hoc ante omnia in ipsis fixum ratumque esse debet: vt vnum sit in omnibus cor, eadem voluntas, similis cupiditas, secundum legem ab Apostolo præscriptam. Vnum fieri corpus, ex diversis membris compactum, in toto hoc fraterno cœtu: in quo nulla rerum proprietas sit, sed omnia communia. Laudandi ergo tales monachi sunt: præsertim quia, quotquot amore

καὶ ταῦτα, ὅσους ὁ ἐράνιος ἔρως πρὸς τὴν τῆ καλῆ κατανόησιν ἔτρωσε, τὸν νυμφίον Χριστὸν περιέπειν, ἄλλας παρ' ἄλλοις τοῦ καλῆ τὰς ἰδέας ἀσκέμεοι ἐντῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἄδοντες, οἱ μὲν τῆς παρθενίας ὕμνες, οἱ δὲ, τῶν νηστείαις τε καὶ χαμευνίαις ὑπωπιαζόντων τὸ σῶμα ἐγκώμια, ἄλλοι δὲ, τὸ μεγαλόψυχον τῶν πιπρασκόντων διὰ τὸν Κύριον τὰ ὑπάρχοντα θαυμάζοντες, τὰς ἐπαίνες ἐν μακρῷ διεξέρχονται. Οὐχ ὅπως ἕκαστον μετιέναι προσήκει τῶν εἰρημένων, διδάσκειν οἰόμενοι, ἀλλὰ τὰς ἐπαίνες τῶν εἰρημένων, εἰς τὴν τῆ καλῆ προκοπὴν μόνον ἀρκεῖν λογιζόμενοι, ἐπιτιμᾶν δὲ τοῖς μὴ τοιέτοις. Ὥσπερ γὰρ οἱ κληθέντες ὑπό τινος, εἰ μὲν σκοπὸς πρόκειται τῷ καλέσαντι τῆ θερίσαι, πρὸς αὐτὸ ἑαυτὲς παρασκευάζεσι, εἰ δὲ σκοπὲς τῆ οἰκοδομῆσαι, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἐυτρεπίζονται, ἕτως οἱ εἰς τὸ ὄνομα τῆ κυρίε συναχθέντες, πάντως ὀφείλεσιν εἰδέναι τὸν σκοπὸν τῆ συναγαγόντος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἑαυτὲς καταρτίζειν, ἵνα μὴ ἀποτύχωσιν, ἀλλ' ἐυαρεσήσεως χάριν ἔυρωσι, καὶ μὴ κακίας ἢ ἀμελείας κρίματι ὑποπέσωσι. Καὶ μνημονεύειν ὀφείλεσι τῆ ἀποσόλε λέγοντος. (Ἐφες. κεφ. δ'.) Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε. Σαφέσερον δὲ ὁ Κύριος ἡμῖν ἐφίσησι τὸ πᾶν διὰ τῆς πρὸς ἕνα ἐπαγγελίας εἰπών, (Ἰωάν. κεφ. ιδ'.) Ἐάν τις ἀγαπᾷ με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ὥσπερ ἓν γίνεται παρὰ τέτῳ ἡ μονὴ, ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν. ἕτω καὶ τῶν δύο, ἢ τριῶν ἐν μέσῳ

amore cœlesti sauciati sunt: vt in boni & pulchri investigatione versentur, sponsoque Christo inseruiant: hi subinde in alio atque alio rerum laudabilium genere se exercent in Ecclesia: quorum alii virginitatem cantu laudant: alii castigationem corporis, quæ ieiunando & humi cubando fit, celebrant: alii celsitatem animi in illis, qui Domini causa bonis suis se abdicant, admirantur, atque has laudes prolixe commemorant, Quod non eo consilio fit: vt, quomodo singula hæc obeunda sint, doceant: sed quod laudes eorum, profectui modo boni & pulchri sufficere arbitrentur: sicut contra, quicquid non tale est, reprehensionem mereri. Quemadmodum enim qui ab aliquo vocati sunt, si is metendi causa vocavit, se ad id comparant: sin ædificandi gratia, ad hoc se instruunt: ita, qui in nomine Domini congregati sunt: omni modo scire debent, quoniam in finem is congregaverit: & ad hunc se conformare, vt ne a scopo aberrent, sed beneplacendi gratiam tangant: nec malitiæ aut negligentiæ nomine condemnentur. Meminisse ergo illius, quod Apostolus dicit: Adhortor vos ego vinctus in Domino: vt digne ambuletis vocatione, qua vocati estis. Dilucidius nobis Dominus totum subjicit, promissione ad vnum directa. Si quis, inquit, diligit me: sermonem meum seruabit: & pater meus diliget ipsum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sicut itaque; fit apud hunc mansio, obseruatione præceptorum: ita ipse etiam duorum aut trium in medio est: si ad eius voluntatem se hi comparent. Sin non

μέσῳ ἐστὶν, ἐὰν πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ καταρτισθῶσιν. εἰ δὲ μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως, μηδὲ πρὸς θέλημα τοῦ Κυρίου συνηγμένοι, κἂν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνῆχθαι ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου δοκῶσιν, ἀκούουσι, Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ ἐγὼ λέγω. Ὁ τοίνυν βουλόμενος μέτοχος γενέσθαι τῆς θείας δόξης, καὶ ὥσπερ ἐν καθαρῷ κατόπτρῳ τὴν Χριστοῦ μορφὴν ὁρᾶν, ἐν τῷ ἡγεμονικῷ, ὀφείλει ἀκορέστῳ συργῇ καὶ ἀπλήστῳ διαθέσει, ἐξ ὅλης καρδίας καὶ δυνάμεως, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ζητεῖν τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνάληψιν ἐν δυνάμει. ἧς ἀμήχανον μεταχεῖν, εἰ μὴ, ὡς προεῖπομεν, πρότερον ἀπεχόμενος τῆς τοῦ κόσμου ἡδυπαθείας, τῶντε ἐπιθυμιῶν, τῆς ἐναντίας δυνάμεως, ἥ τις φωτὸς ἀλλοτρία ἐστὶ καὶ ἐνεργείας ἀνοίκειος ἀγαθῆς καὶ πάντη ἀπεξενωμένη, τυγχάνει. Τοιγαροῦν, εἴπερ βούλει μαθεῖν, τίνος ἕνεκεν κτισθέντες, καὶ τεθέντες ἐν παραδείσῳ τελευταῖον παρασυνεβλήθημεν τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι, καὶ ὡμοιώθημεν αὐτοῖς, ἀποπεπτωκότες τῆς ἀχράντου δόξης, γίνωσκε, ὅτι, ἐπεὶ διὰ τῆς παρακοῆς δοῦλοι τῆς σαρκὸς τοῖς πάθεσι γενόμενοι, ἑαυτοὺς ἀπωκίσαμεν τῆς μακαρίας ζωῆς, τῆς τῶν ζώντων χώρας. καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ γενόμενοι, ἔτι ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος καθεζόμεθα, καὶ διὰ τὸ ἔτι ἐν αἰγύπτῳ ἡμᾶς κατέχεσθαι, ἕπω ἐκληρονομήσαμεν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας τὴν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα. ἕπω συνεραντίσθη ἡμῶν ἡ καρδία τῷ αἵματι τοῦ Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ. ἔτι γὰρ τὸ πέταυρον τοῦ ᾅδου, καὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς κακίας ἐμπέπηκται αὐτῇ. ἕπω ἀπειλήφαμεν τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. ἔτι γὰρ τὸ κέντρον

digne vocatione, nec ad voluntatem Domini, congregati sint: quanquam in vnum conuenisse in nomine Domini videantur, audiunt illud. Quid dicitis mihi, Domine, Domine, nec facitis, quae ego dico? Qui igitur particeps velit fieri diuinae gloriae: &, tanquam in speculo mundo, Christi formam videre oculis mentis: is debet insatiabili amore, & inexplebili affectione, ex toto corde & viribus, dies noctesque quærere, quomodo pro viribus Deum apprehendere possit. Quod nullo modo fieri potest: nisi, vt ante diximus, prius renunciarit voluptatibus mundi, concupiscentiæ, aduersariæ potentiæ, (id est, Satanæ) quæ aliena a luce est, & bonis actionibus inimica, & omnino ab hospitio virtutis excluſa. Itaque, si discere cupis: cuius finis gratia conditi, & in paradiso positi, ad extremum comparati fuerimus stolidis bestiis, illisque similes facti, delapsi ab illa sincera gloria: nosce, quod, dum per inobedientiam serui affectibus carnis facti fuimus, ipsi nos domicilio beatæ vitæ, & viventium regione, priuauimus, & captiuitati obnoxii facti, adhuc ad flumina Babylonis sedemus: & quia etiamnum in Aegypto detinemur, nondum adiuimus hæreditatem terræ promissæ melle & lacte fluentis. Nondum conspersum est cor nostrum sanguine agni Dei, Adhuc enim laqueus inferorum, & vitiorum hamus, ei infixus est. Nondum recepimus exultationem conseruatoris Christi. Adhuc enim stimulus mortis inhæret nobis. Nondum induimus novum hominem: qui secundum Deum conditus est in sanctitate & iustitia

τρον τῦ θανάτυ ἐμπέπαρται ἡμῖν. ἔπω ἐνεδυσάμεθα τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνη. ἐπειδὴ ἔπω ἀπεδυσάμεθα τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. ἔπω φορέσαντες τὴν εἰκόνα τῦ Ἐπουρανίυ, σύμμορφοι τῆς δόξης αὐτῦ γεγονότες. ἔτι γὰρ τὴν εἰκόνα τῦ χοικῦ φορέμεν. ἔπω προσεκυνήσαμεν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ Θεῦ, διὰ τὸ ἔτι βασιλεύειν τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι. ἔπω ἐθεασάμεθα τὸν δόξαν τῦ ἀφθάρτυ Θεῦ. ἔτι γὰρ ὑπὸ τῆς σκοτομήνης διειργόμεθα. ἔπω ἐνεδυσάμεθα τὰ ὅπλα τῦ φωτὸς, ἐπεὶ ἔπω ἀπεδυσάμεθα τὰ τῦ σκότυς ὅπλα τε καὶ ἔργα. ἔπω μετεμορφώθημεν τῇ ἀνακαινώσει τῦ νὸς, ἔτι γὰρ συχηματιζόμεθα τῷ αἰῶνι τύτῳ, ἐν τῇ τῦ νὸς ματαιότητι. ἔτι ἐσμὲν ἐν τοῖς σαρκικοῖς παθήμασι, καὶ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις. ἔπω κληρονόμοι Θεῦ, καὶ συγκληρονόμοι Χριστῦ γεγόναμεν. ἔτι γὰρ πνεῦμα δουλείας ἐνυπάρχει ἡμῖν, καὶ ὀχ Υἱοθεσίας. ἔπω γεγοναμεν ναὸς Θεῦ, καὶ ἐνυκτήριον Πνεύματος Ἁγίυ. Ἔτι γὰρ ναὸς εἰδώλων, καὶ δοχεῖον πνευμάτων πονηρῶν, διὰ τὴν ἐπὶ τὰ πάθη ὁρμὴν. Ὄντως γὰρ ὄντως, ὐδὲπω τὸ ἀκέραιον τῇ τρόπᾳ καὶ τὴν τῆς διανοίας λαμπρότητα ἐκτησάμεθα. ἔπω κατηξιώθημεν τῦ ἀδόλυ καὶ λογικῦ γάλατος, καὶ τῆς νοητῆς αὐξήσεως. ἔπω ἡμῖν ἡμέρα ἤυγασεν, ὐδὲ ἑωσφόρος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀνέτειλεν. ἔπω συνεκράθημεν τῷ Ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, ὐδὲ ταῖς αὐγαῖς αὐτῦ συνηράψαμεν. ἔπω ἀπειλήφαμεν τὴν τῦ Κυρίυ ὁμοίωσιν, ὐδὲ γεγόναμεν τῆς Θείας κοινωνοὶ φύσεως. ἔπω γεγόναμεν

tia: quia nondum exuimus veterem hominem: qui corrumpitur secundum cupiditates deceptionis. Nondum gestavimus imaginem illius cælestis, conformes gloriæ eius facti. Adhuc enim imaginem terreni gestamus. Nondum adoravimus in spiritu & veritate Dei: eo quod adhuc regnat peccatum in corpore nostro mortali. Nondum spectavimus gloriam incorruptibilis Dei. Adhuc enim nocte illuni vetamur. Nondum induti sumus armis lucis: quia nondum exuimus arma et facta tenebrarum. Nondum transformati fuimus renovatione mentis. Adhuc enim accommodamus nos figuræ habituique huius seculi, vanitate mentis. Adhuc sumus in carnis passionibus, & in concupiscentiis. Nondum hæredes Dei, & cohæredes Christi, facti sumus. Adhuc enim Spiritus seruitutis ineſt nobis, non adoptionis. Nondum facti sumus templum Dei: & oratorium seu sacrarium Spiritus S. Adhuc enim templum Idolorum, & receptaculum spirituum malorum, propter impetum, quo ad perturbationes, animi nostri, feruntur. Verissime enim nondum simplicitatem morum, & cogitationum splendorem, possidemus. Nondum donati sumus doli experte. candido & rationali lacte, & intelligibili, seu spirituali, incremento. Nondum dies nobis luxit: neque Lucifer in cordibus nostris exortus est. Nondum contemperati sumus cum sole iusticiæ: neque cum splendore eius coniuncti resplenduimus. Nondum recepimus Domini similitudinem: nec facti sumus divinæ participes naturæ. Nondum facti sumus infucata purpura

καμεν ἄδολος πορφύρα βασιλική, οὐδὲ ἀνόθευτος εἰκὼν Θεϊκή. ἔπω ἐτρώθημεν ὑπὸ Θείου ἔρωτος, οὐδὲ ἐπλήγημεν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης τοῦ Νυμφίου. ἔπω τὴν ἀόρατον καὶ μυστικὴν κοινωνίαν ἐγνωρίσαμεν. καὶ ἵνα συνελὼν τὰ πάντα εἴπω, ἔπω ἐσμὲν γένος Ἐκλεκτὸν, βασίλειον Ἱεράτευμα, ἔθνος Ἅγιον. ἐπεὶ ἐσμὲν ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν. πῶς μὲν γὰρ οὐκ ὄφεις, οἱ ἐπὶ γῆς συρόμενοι, καὶ τὰ τῆς γῆς φρονοῦντες, καὶ οὐκ ἐν οὐρανοῖς τὴν πολιτείαν ἔχοντες; πῶς δὲ οὐ γεννήματα ἐχιδνῶν, οἱ μὴ ἐν τῇ ὑπακοῇ τοῦ Θεοῦ εὑρισκόμενοι; ἀλλ' ἐν παρακοῇ, καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις θελήμασι; πῶς οὖν ἐκβοήσω καὶ δακρύσω πρὸς τὸν δυνάμενον ἐξελάσαι τὴν αὐλιζομένην ἐν ἐμοὶ πλάνην; πῶς ἐξολοθρεύσω τὰ ἐν ἐμοὶ πάθη, καὶ μέτοχος γένωμαι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ; Σπεύσω ἄμωμον τέκνον τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, καὶ εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς. καταφέρω δάκρυα, ὡς χειμάρρους. λέσω καθεκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἵνα ἐκ θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἐλεηθῶ, καὶ, ὡς ἡ Μαρία, τὴν ἀγαθὴν ἐκλεξάμενος μερίδα, εἰσακουσθῶ, καὶ τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου ἀξιωθῶ.

Ἆρα οὖν, φήσειέν τις, τὰ πλήθη τῶν Χριστιανῶν, μὴ φυλάσσοντα πάσας τὰς ἐντολὰς, ἀνόνητον ἕξει τὴν τινῶν φυλακήν; πρὸς τοῦτο τὸ τοῦ μακαρίου Πέτρου μνημονεῦσαι καλὸν, τοῦ μετὰ τοσαῦτα μὲν κατορθώματα, τοσούτους δὲ τοὺς μακαρισμοὺς, ἐφ' ἑνὶ μόνῳ ἀκούοντος, Ἐὰν μὴ νίψωσε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. Ἐῶ δὲ λέγειν, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνο ῥᾳθυμίαν οὐδὲ καταφρονήσεως εἶχεν ἔνδειξιν, ἀλλὰ τιμῆς καὶ εὐλαβείας ἦν ἔμφασις.

Regia: neque germana imago divina Nondum saucii sumus amore divino nec icti sumus Spirituali charitate sponsi. Nondum invisibilem & mysticam communionem novimus. Atque vt in pauca conferam omnia, nondum sumus genus electum, Regium sacerdotium, gens sancta: quia adhuc sumus serpentes, progenies viperarum. Quomodo enim non serpentes: qui in terra repimus, terrena sapimus, nec in cœlis civitatem habemus? Quomodo non progenies viperarum: qui non obedientes Dao deprehendimur, sed rebelles, ad nostram libidinem viventes? Quomodo igitur exclamabo, & lachrymabor ad illum: qui potest expellere in me habitantem errorem? Quomodo exterminabo animi mei motus: & particeps fiam gloriæ Dei? Studebo irreprehensus Dei filius fieri: & ingredi in illam requietem: quam præcursor pro nobis ingressus est Jesus. Profundam lachrymas, vt torrentes: lauabo singulis noctibus cubile meum: vt ex afflictione & compressione cordis misericordiam consequar: &, sicut Maria, bona parte electa, exaudiar: & coelesti pane dignus habear.

Dicet aliquis: Num Christianis, si non obseruent omnia mandata, nihil proderit, aliqua obseruasse? Aduersus hoc vtile est meminisse illud D. Petri: qui post tot benefacta, post tales beatitatis prædicationes ob unum tantum audivit sibi dici: Nisi lavero te, non habes partem mecum. Omitto dicere, nec illud socordiam aliquam habuisse, aut contemptionis significationem, sed honoris & reverentiæ indicium fuisse. At dicat aliquis, scriptum

φασις. Καὶ μὴν, εἴποι τις ἄν, γέγραπται, (Ἰωὴλ. κεφ. β'.) Πᾶς ὃς ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα Κυρίε, σωθήσεται. ὥσε ἀρκεῖ καὶ αὕτη ἡ ἐπίκλησις τῦ Κυρίε, σῶσαι τὸν καλέμενον· ἀλλ' ἀκυέτω καὶ ἕτος τῦ Ἀποστόλε, λέγοντος, (Ῥωμ. κεφ. ι'.) Πῶς ἓν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν ὐκ ἐπίσευσαν; Εἰ δὲ πισεύεις, ἄκυε τῦ Κυρίε, (Ματθ. κεφ. ζ'.) Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τῦ Πατρός με. ὅπε γε καὶ ὁ τὸ θέλημα τῦ Κυρίε ἐργαζόμενος, μὴ καθὼς θέλει δὲ ὁ Θεὸς, μηδὲ ἐν διαθέσει τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὔτο ποιῶν, ἀνόνητον ἔχει τὴν τοῦ ἔργε σπεδὴν, κατὰ τὴν τῦ Κυρίε φωνὴν, ποιῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχυσι τὸν μισθὸν ὐτῶν. Ὅθεν καὶ Παῦλος ἐπαιδεύθη εἰπεῖν, (ά. Κορ. κεφ. ιγ'.). Ὅτι ἐὰν ψωμίσω τὰ ὑπάρχοντά με, κ' ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμα με, ἵνα καυθῶ, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, ὐδὲν ὠφελῦμαι. Πῶς ἓν τὸν καθ' ἡδονὴν βίον, τῦ κατ' ἐντολὴν προτιμήσαντες, ζωῆς μακαριότητα, καὶ ἰσοπολιτείαν Ἁγίων, καὶ τὰς μετὰ ἀγγέλων ἐυφροσύνας, ἐν προσώπῳ Χριςῦ ἑαυτοῖς ὑποθώμεθα; νηπίας ὄντως φρενὸς τὰ τοιαῦτα φαντάσματα. πῶς ἔσομαι μετὰ Ἰῶβ, ὁ μηδὲ τὴν τυχῦσαν πίςιν μετὰ ἐυχαριςίας δεξάμενος; πῶς μετὰ τῦ Δαυὶδ, ὁ μὴ πρὸς τὸν πολέμιον μακροθύμως διατιθεὶς; πῶς μετὰ Δανιὴλ, ὁ μὴ μετ' ἐγκρατείας διηνεκῆς, κ' δεήσεως φιλοπόνε, τὸν Θεὸν ἐκζητήσας; πῶς μετ' ἐκάτε τῶν Ἁγίων, ὁ μὴ τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν περιπατήσας; τίς ἔτος ἀκριτος ἀθλοθέτης, ὃς τῶν ἴσων ἀξιῶσαι στεφάνων

tum esse: quicunque invocaverit nomen Domini, saluum fore. Ergo nobis etiam invocationem hanc Domini satis esse ad salutem. At invicem audiat Apostoli dictum: Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Sed si credis, audi Dominum, Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, ingredietur in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Vbi etiam is, qui voluntatem Domini facit non tamen ita, vt hic vult: nec affectione amoris erga ipsum: frustra illi operi studuit, sicut Dominus ait: Faciunt, vt conspiciantur ab hominibus. Amen dico vobis, abstulerunt mercedem suam. Vnde Paulus etiam didicit dicere: Si in alimoniam omnes facultates meas insumam: &, si tradam corpus meum, vt comburar: charitatem autem non habeam: nihil vtilitatis capio. Qua igitur fronte voluptariam vitam, vitæ præceptis Dei consonæ anteferentes, beatam vitam, & sanctorum conversationem, & communes cum Angelis lætitias, in conspectu Christi nobis subjiciamus, atque apud animum nostrum proponamus? Puerilis profecto mentis, tales imaginationes sunt. Quomodo ero cum Iobo: qui ne paruam quidem & vulgarem fidem, grato animo habuerim? Quomodo cum Davide: qui non erga inimicum tolerans & placabilis fuerim? Quomodo cum Daniele, qui non continua continentia, & laboriosa deprecatione Deum quæsiverim? Quomodo cum vnoquoque Sanctorum: qui non per vestigia ipsorum incesserim? Quis ita iudicio carens, ludorum præses est: qui æqualibus dignari coronis victorem, &

Φάνων τὸν νικητὴν, καὶ τὸν μηδὲν ἠγωνισμένον ἐθελήσειεν; τίς στρατηγὸς εἰς τὴν μερίδα τῶν σκύλων, ἐξίσα ποτὲ τοῖς νενικηκόσι, τὸς μηδὲ φανέντας ἐπὶ τῆς μάχης, ἐκάλεσεν; ἀγαθὸς ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Μὴ οὖν ἐξ ἡμισείας τὸν Θεὸν γνωρίζωμεν, μηδὲ ἀφορμὴν ῥαθυμίας τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβάνωμεν. διὰ τοῦτο βρονται, διὰ τοῦτο κεραυνοὶ. ἵνα μὴ καταφρονῆται ἡ ἀγαθότης. Ὁ τὸν ἥλιον ἀνατέλλων καὶ ἀβλεψίαν καταδικάζει. ὁ τὸν ὄμβρον δίδὸς, καὶ τὸ πῦρ βρέχει. ἐκεῖνα τῆς Χρηστότητος, ταῦτα τῆς ἀποτομίας ἢ δι' ἐκεῖνα ἀγαπήσωμεν, ἢ διὰ ταῦτα φοβηθῶμεν, ἵνα μὴ ῥηθῇ καὶ ἡμῖν, ἢ τοῦ πλούτου τῆς Χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καταφρονεῖς; (Ῥωμ. κεφ. ϛ'.) ἀγνοῶν, ὅτι τὸ Χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει. κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις ἑαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, Ἐπεὶ τοίνυν ἔτε δυνατὸν σωθῆναι, μὴ ποιοῦντας τὰ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ ἔργα, ἔτε παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον, δεινὴ γὰρ ἡ ἔπαρσις, κριτὰς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέζεσθαι, φέρε φυλακὴν τῶν Εὐαγγελικῶν δογμάτων τιμήσωμεν, μετὰ πίστεως ἀληθοῦς, κοινὴν φροντίδα καὶ βαλὴν προθώμεθα, ὅπως ἂν μηδὲν ἡμᾶς διαφύγῃ τῶν ἐντεταλμένων. Εἰ γὰρ δεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον. ἀνάγκη πᾶσα διὰ πάσης ἐντολῆς καταρτισθῆναι, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ. ὥσπερ γὰρ ἐμοὶ ἀνάγκη ἐπίκειται, καὶ οὐαί μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι, ἔτω καὶ ὑμῖν ἴσος ἀγὼν, ἀποραθυμήσασι πρὸς τὴν ἐξέτασιν ἢ ἀτόνως καὶ ἐκλελυμένως πρὸς τὴν

qui non certavit, velit? Quis Imperator, ad æqualem ſpoliorum partem cum victoribus, eos, qui ne quidem conſpecti fuerunt in prælio, vnquam vocavit? Bonus quidem eſt Deus: ſed idem etiam iuſtus. Ne ergo ex dimidio tantum Deum cognoſcamus, nec occaſionem negligentiæ ex eius humanitate capiamus. Ideo tonitrua ſonant, ideo fulmina cadunt: ne contemnatur illins bonitas. Qui ſolem facit oriri, etiam viſu privat: qui imbrem dat, etiam igne pluit. Illa a bonitate proficiſcuntur: hæc a ſeveritate. Aut propter illa diligamus, aut propter hæc timeamus: vt ne dicatur nobis illud: vt diuitias bonitatis eius & tolerantiæ, contemnis? ignorans, bonitate Dei te ad pœnitentiam duci? Nunc duritia tua & pœnitentiæ neſcio corde, tibimet colligis & reponis iram in die iræ. Quandoquidem igitur nec ſaluari poſſumus: niſi faciamus opera a Deo præcepta: nec, negligere aliquid ex mandatis, periculo vacat (magna enim arrogantia fuerit, ſi nos in legis latorem ſedere iudices velimus) age obſeruationem Euangelicorum dogmatum honoremus, cum fide vera: communem curam & conſultationem ſuſcipiamus: quomodo nihil nos effugiat mandatorum. Si enim perfectus eſſe debet homo Dei; omnino neceſſe eſt, per omne mandatum perfici: dum perveniat ad iuſtam menſuram ætatis & ſtaturæ completi corporis Chriſti, Vt enim mihi neceſſitas incumbit, ac væ mihi inſtat, niſi Evangelium docuero: ita par vobis certamen propoſitum eſt: ſi negligentes in perpendendis auditis fueritis;

τὴν φυλακὴν τῶν παραδιδομένων, καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων πλήρωσιν διατεθεῖσιν. Διότι φησὶν ὁ Κύριος. (Ἰωάνν. κεφ. ιϛ'.) ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Καὶ (Λεκ. κεφ. ιβ'.) δοῦλος ὁ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας, ὁ δὲ γνοὺς, καὶ μὴ ποιήσας, μηδὲ ἑτοιμάσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται, πολλάς. Γενέσθω ἓν ἡ οἰκονομία τοῦ λόγου, ἐμοὶ μὲν ἀμέμπτως, ὑμῖν δὲ ἐγκαρπος, ὡς ἓν εἰδότες, ὅτι ἀντιπρόσωπον ἡμῖν οἱ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς λόγοι ϛήσονται, ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ Ἐλέγξω γάρ σε, φησὶ, (Ψαλμ. μθ'.) καὶ παραϛήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου. Ἕτω καὶ προσέχωμεν νηφόντως τοῖς λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προσαγαγεῖν τὰ θεῖα δόγματα σπουδαίως ἐπειχθῶμεν, ὅτι ἐκ οἴδαμεν, ποίᾳ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ὁ Κύριος ἡμῶν ἔρχεται. ἡ γὰρ πρὸν Θεὸν οἰκειότης, οὐκ ἐν τῇ κατὰ σάρκα συγγενείᾳ γνωρίζεται, ἀλλ' ἐν τῇ σπουδῇ τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ κατορθοῦται. Ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει. Καὶ ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους (κεφ. η'.) Ὅσοι Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσι Υἱοὶ Θεοῦ. Ὅπερ ἐξηγούμενος ὁ Χρυσόϛομος λέγει, Ἵνα μὴ τῇ δωρεᾷ τοῦ λουτροῦ θαῤῥήσαντες, τῆς μετὰ ταῦτα ἀμελήσωσι πολιτείας, οὐκ εἶπεν, ἔλαβον, ἀλλ' ἄγονται. τουτέϛι, ὅσοι πάντα τὸν βίον καλῶς πολιτεύονται, οὗτοί εἰσιν Υἱοὶ Θεοῦ. Καὶ ὁ Ἰωάννης, (κεφ. ιε'.) Ὑμεῖς φίλοι μού ἐϛε, ἐὰν ποιῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. Καὶ ὅτι ἀδύνατον, καταξιωθῆναι βασιλείας Οὐρανῶν, τοὺς μὴ πλείονα τῆς ἐν τῷ νόμῳ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον δικαιοσύνην

tis: & aut remisse & dissolute in custodiendis præceptis, ipsoque opere implendis, vos gesseritis. Inquit enim Dominus, Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in extremo die. Et, Servus, qui non scivit, sed fecit tamen digna plagis, vapulabit paucis, qui vero scivit, nec fecit, nec ad voluntatem illius se paravit, vapulabit multis. Fiat ergo œconomia & tractatio verbi, mihi, quidem inculpabilis, vobis vero fructuosa. Tanquam ergo scientes, contra faciem nostram sermones divinitus inspiratæ scripturæ staturos, nempe coram tribunali Christi (coarguam enim te, inquit, & statuam ante faciem tuam peccata tua) Ita attendamus sobrie ea, quæ nobis dicuntur: & in actum perducere divina dogmata omni studio contendamus: quia nescimus, quo die, aut qua hora, Dominus noster veniat. Nam vt domestici & familiares Dei fiamus, non in carnali cognatione cernitur: sed studio satisfaciendi voluntati Dei efficitur. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et in Epistola ad Romanos: Quotquot spiritu Dei ducuntur, hi sunt filii Dei: quod Chrysostomus sic exponit. Ne donatione lauacri confisi, insequentis negligentes evadant conversationis in civitate Dei, non dixit, Acceperunt: sed: ducuntur. Hoc est, quotquot per omnem vitam bonos se præbent cives, hi sunt filii Dei, Et Ioannes: Vos, amici mei estis: si faciatis, quæcunque ego præcipio vobis. Et quod impossibile sit dignos fieri regno cœlorum illos: qui non maiorem, quam quæ in lege est, Evangelicam scil. iustitiam,

præ-

σύνην ἐπιδεικνυμένες. Ἐὰν γὰρ, φησι, (Ματθ. κεφ. ε'.) μὴ περισσεύση ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλείω τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων, ἐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῦ Θεῦ. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος: (Φιλιπ. κεφ. γ'.) ὅτι ἡγεῦμαι ζημίαν πάντα εἶναι, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τῦ Κυρίε ἡμῶν Ἰησῦ Χριστῦ, δι' ἓν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγεῦμαι, σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ ἐυρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ νόμε, ἀλλὰ τὴν ἐκ πίστεως Χριστῦ, τὴν ἐκ Θεῦ ἐπὶ τῇ πίστει δικαιοσύνην. Πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστὶν. ὥστε δεῖ ἡμᾶς ἄγεσθαι Πνεύματι Ἁγίῳ, καὶ πίστει ὀρθῇ, ἵνα καταξιωθῶμεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεῦ. Δεῖ δὲ εἰδέναι καὶ ὁμολογεῖν, παντὸς ἀγαθῦ τὴν χάριν, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὲρ Χριστῦ παθημάτων τὴν ὑπομονὴν παρὰ Θεῦ ὑπάρχειν. Φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης, (κεφ. γ'.) ἐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν ἐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τῦ ἐρανῦ. Τί δὲ ἔχεις, ὃ ἐκ ἔλαβες; Τῇ γὰρ χάριτι ἐστὲ σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως. (Ἐφες. κεφ. β'.) καὶ τῦτο ἐκ ἐξ ὑμῶν, θεῦ τὸ δῶρον, ἐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται. Καὶ τοῦτο ἀπὸ Θεῦ. Ὅτι ἡμῖν ἐχαρίσθη ὑπὲρ Χριστῦ, ἐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτῦ πάσχειν, τὸν αὐτὸν ἔχοντες ἀγῶνα. Οὐ δεῖ δὲ μεγαλοφρονεῖν ἐφ' ἑαυτῶν ἐν τοῖς κατορθώμασι, καὶ ἐξυθενεῖν τὲς λοιπὲς. Λέγει γὰρ ὁ Λυκᾶς, εἶπε δὲ πρός τινας πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξυθενῦντας τὲς λοιπὲς, τὴν παραβολὴν ταύτην (κεφ. ιη'.) Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι. Ὅταν γὰρ

præsent: patet, Domino dicente Nisi abundaverit iustitia vestra amplius, quam pharisæorum & scribarum; nequaquam ingrediemini in regnum Dei. Et Apostolus, Habeo, inquit, omnia pro damno, propter excellentiam cognitionis Domini nostri Iesu Christi: propter quem, omnium iacturam feci, eaque pro excrementis reputo, vt Christum lucrifaciam: & inveniar in ipso non habens meam iustitiam, quæ ex lege est: sed hanc, quæ pe fidem Christi est, & a Deo profecta, iusticiam. in fide. Quicquid enim ex fide non est, peccatum est. Ergo Spiritu Sancti nos duci opertet, & fide recta: vt digni Regno Dei inveniamur. Sciendum vero est, & confitendum: omnis boni gratiam, atque ipsarum pro nomine Christi passionum patientiam, a Deo esse. Dicit enim Ioannes: Non potest homo accipere quicquam: nisi ei fuerit datum e cœlo. Quid vero habes, quod non acceperis? Gratia enim servati estis per fidem: idque non ex vobis, sed Dei dono: non ex operibus, vt ne quis glorietur. Et hoc a Deo est: quod nobis donatum est, non tantum in Christum credere: sed etiam posse pro ipso pati, idem habentibus certamen. Nemo autem animo efferri debet in suis benefactis, & despicere cæteros. Aqud Lucam enim dicitur: Dixit ad quosdam in se confisos, quasi essent iusti, & pro nihilo putantes reliquos, hanc perabolam. Duo homines in Templum ascenderunt oratum, Nam, quando aliquis non Deo, sed sibiipsi, adscribit præclare facta: quid aliud hoc est,

quam

γάρτις ἐ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτῷ ἐπιγράφηται τὰ κατορθώματα, τί ἄλλο, ἢ ἀρνησις Θεὸ ἐστι καὶ ἀντιθεία; διὰ δὲ τὲς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, καὶ μὴ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν λογιζομένες, ἀλλὰ τυχὸν καὶ τὲς ἄλλες ἐξευθενῦντας, δείκνυσιν, ὅτι εἰ καὶ ἡ δικαιοσύνη τἄλλα θαυμασή τις ἔσα, πλησίον Θεῦ τε τὸν ἄνθρωπον ἰσῶσα, ὅταν τὴν ὑπερηφανίαν προσλάβηται, εἰς τὰ κατώτατα τὸν ἄνθρωπον ἀποῤῥίπτει, καὶ ὡς δαίμονα ποιεῖ, τὸν τέως ἰσόθεον χηματίζοντα. „Οὐ δεῖ ἓν ἐν ἑαυτοῖς θαῤῥεῖν, „ἀδὲ οἴεσθαι, ὥς φησι Βασίλειος, τὴν „εὐδοκίαν τῦ κηρύγματος, ἐν ἰδίαις ἐπι„νοίαις κατεργάζεσθαι, τὸ δὲ ὅλον ἐπὶ „τῷ Θεῷ πεποιθέναι. πεποίθησιν δὲ τοι„αύτην, φησὶν ὁ Παῦλος, (Β. Κορ. κεφ. γ'.) „ἔχομεν διὰ Χριςῦ, πρὸς τὸν Θεὸν, ἐχ' „ὅτι ἱκανοί ἐσμὲν ἀφ' ἑαυτῶν λο„γίζεσθάί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ „ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τῦ Θεῦ, ὃ καὶ ἱκάνω„σεν ἡμᾶς, γενέσθαι διακόνες καινῆς δια„θήκης καὶ γράμματος. ἔχομεν δὲ τὸν θη„σαυρὸν τῦτον, ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα „ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἦ τῦ Θεῦ, „καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν. Ἔτι ὁ Κύριος. Ἐὰν „ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς „τηρήσατε. Ἕως ἂν ἃ τηρῦμεν πάσας τὰς ἐντολὰς τῦ Κυρίε, ἀδὲ ἐσμὲν τοιῦτοι, ὥσε μαρτυρηθῆναι ὑπ' αὐτῦ, ὅτι ὑμεῖς ἐκ ἐστὲ ἐκ τῦ κόσμε τύτε, τὰ τῦ Πνεύματος Ἁγίε μὴ προσδοκήσωμεν.

Οὐ μόνον δὲ ἐντολὰς ἐκτελέσαι δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἀρετὰς καὶ ἐντάλματα, ἑορτῶν μὴ καταφρονῦντας, μνημονεύοντες τῦ, νγ'. κανόνος τῶν Ἀποστόλων, φάσκοντος. ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἑορτῶν εἴ τις ἐ μεταλαμβάνει κρεῶν, ἢ τὰ λοιπὰ.

Περὶ

quam abnegatio Dei, & fastus contrarius Deo? Per id, quod dicit de confisis in seipsos, & non in Deo omnia reposita habentibus, sed & fortasse cæteros despicatui ducentibus, ostendit: quod, licet justitia cæteroqui pulcherrima & admirabilis virtus sit, hominemque juxta Deum statuat: tamen, si comitem sibi adjungat superbiam, ad infima hominem præcipitet: dæmonique similem faciat eum, qui hactenus Dei similis habitus fuerit. „Non igitur magnifice de se homo sen„tire debet: nec putare ut Basilius ait, se „beneplacentiam & gratiam prædicatio„nis Evangelii suis cogitationibus & in„ventis posse conficere & repræsentare: „sed in totum in Deo confidere. Fidu„ciam autem talem, inquit Paulus, ha„bemus per Christum ad Deum: non „quod sufficientes simus, a nobis ipsis „cogitare quicquam, tanquam ex nobis „ipsis: sed sufficientia nostra ex Deo est: „qui & suffieientes nos fecit ad hoc, ut „fieremus ministri Novi Testamenti. Et „alibi. Habemus thesaurum hunc in testa„ceis vasis: ut ipsa excellentia patientiæ „Dei sit, & non ex nobis. Item Domi„nus: Si diligitis me, mandata mea servate. Quam diu ergo non servamus omnia mandata Domini: nec tales sumus, de quibus ipse testetur: vos non estis ex mundo hoc: Spiritus S. dona ne expectemus.

Nec vero mandata tantum perficere debemus: sed nec virtutes & feriarum instituta contemnere: in memoria habendo LIII. canonem Apostolicum, qui dicit: Diebus festis, si quis non sumit cum cæteris carnes, & cætera.

Περὶ δὲ τῶν νηστειῶν ὁ ξθ. λέγει, εἴ τις τὴν Ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν ἢ νηστεύει, ἢ τετράδας καὶ παρασκευὰς, καθαιρεῖσθω, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ παρὰ Θεῷ ὡρίσθη, διὰ Μωσέως ἡ νηστεία, ὡς γέγραπται. καὶ ἐν μέρει ῥητῶς λέγει. Ψυχὴ ἥ τις διὰ νηστείας οὐ ταπεινωθῇ πρὸ τῆς ἑορτῆς, ἐξολοθρευθήσεται. Σπουδάσωμεν οὖν, διὰ νηστείας καὶ προσευχῆς, τὴν ἐμπορίαν τῆς σωτηρίας πραγματεύσασθαι. Νηστεύοντες δὲ, μὴ νηστεύσωμεν εἰς κρίσεις καὶ μάχας, μηδὲ τύψωμεν τὸν ταπεινον καὶ προσήλυτον. λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας. καὶ βιαίων συναλλαγμάτων χειρόγραφα διασπάσωμεν. πεινῶσι μὲν ὄρτους καὶ τροφὰς διαθρύπλοντες. ἀστέγοις δὲ καὶ πλωχοῖς, τοὺς οἴκους ἀνοίγοντες, κατὰ τὸ τοῦ Προφήτου παράγγελμα (Ἡσαϊ. νη.) νηστεύοντες σωματικῶς, νηστεύσωμεν καὶ πνευματικῶς, ἀποχὴν τῶν κακῶν διανοούμενοι. Οὕτω γὰρ τὸ φῶς τῆς ζωῆς ἡμῶν λάμψει ἐκ πρωΐ, ὡς γέγραπται. καὶ τῆς κραυγῆς ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐπακέσεται, καὶ ἐρεῖ, ἔτι λαλέντων ὑμῶν, (μὴ σκυθρωπάζητε,) πάρειμι.

De jejuniis canon LXIX. dicit: Si quis sanctam quadrageſimam non jejunat, aut quartam, aut Paraſceven: deponatur, & quæ ſequuntur. Etiam a Deo inſtitutum per Moſen jejunium fuit, vt ſcriptum eſt: & in parte expreſſe dicit: Anima quæ jejunio non humiliatur ante Feſtum, exſcindetur. Itaque ſtudeamus, per jejunia & preces negotiationem ſalutis, vt boni mercatores, perficere. Cum vero jejunamus: ne jejunemus ad judicia & pugnas: nec percutiamus humilem & Proſelytum. Solvamus omne vinculum injuſticiæ: violentorum commerciorum chirographa laceremus. Eſurientibus panem & alimenta frangamus: tecto carentibus & pauperibus domos aperiamus, ſecundum prophetæ præceptum. Quando corpore jejunamus: jejunemus & ſpiritu, abſtinentiam a malicia conſtanter poſſidentes. Sic enim lux vitæ noſtræ ſplendebit a matutino tempore, vt ſcriptum eſt: & clamorem noſtrum Deus exaudiet, & dicet: Adhuc loquentibus vobis (ne triſti vultu ſitis) adſum.

ΚΕΦΑΛ. κά.

Περὶ θεραπείας τῶν Ἁγίων.

Εἰς δὲ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον, καὶ πάντων τελευταῖον, τὸ περὶ τῆς θεραπείας τῶν Ἁγίων διαλαμβάνον, καὶ ὅτι μνείαν τῶν Ἁγίων ποιεῖσθαι συμφέρει, εἰς τὸ στηριχθῆναι τὴν πίστιν ἡμῶν, ἐννοούντων, πῶς τῆς χάριτος καὶ βοηθείας, διὰ τῆς πίστεως θεόθεν ἐπέτυχον, λέγομεν. Ὅτι ἡ ἐπίκλησις κυρίως μὲν ἁρμόζει μόνῳ τῷ Θεῷ, καὶ πρώτως, καὶ ἰδιάτατα αὐτῷ προσήκει. Ἡ

CAPVT XXI.

De cultu Sanctorum.

Ad vigeſimum primum caput, & vltimum: quod de cultu Sanctorum loquitur: & quod conducat, mentionem Sanctorum fieri, ad confirmandam fidem noſtram: cogitantibus nobis, quomodo gratiam & auxilium a Deo per fidem adepti fuerint: ſic dicimus. Invocatio proprie ſoli Deo competit: & primo ac maxime proprie, ei convenit. Sed invocatio, quæ

Ἡ δὲ πρὸς τὰς ἁγίας γινομένη, ἐ κυρίως ἐστὶν, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς ἐπεὶν καὶ κατὰ χάριν. Οὐχὶ γὰρ Πέτρος ἢ Παῦλος εἰσακούει τῶν ἐπικαλεμένων αὐτὸς, ἀλλ' ἡ χάρις ἣν ἔχουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῦ Κυρίε, ἔσομαι μεθ' ὑμῶν, ἕως τῆς συντελειας.

quæ ad sanctos fit, non proprie invocatio est: sed per accidens (sic dicendo) & per gratiam. Non enim Petrus aut Paulus exaudit invocatores suos: sed illa gratia, quam habent: secundum illud, quod Dominus dixit: Ero vobiscum vsque ad consummationem.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπὶ Θεῦ ἐπικλήσεως, Παῦλος ὁ Θεῖος, Ῥωμαίοις ἐπιστέλλων, φησί, πῶς γὰρ ἐπικαλεσόμεθα, εἰς ὃν ἐκ ἐπιστεύσαμεν; δεικνύων, ὅτι ἐκεῖνον μόνον δεῖ ἐπικαλεῖσθαι, εἰς ὃν ἐπιστεύσαμεν, τὸν Θεὸν δηλονότι. Ὅτι δὲ καὶ ἡμεῖς Θεῷ μόνῳ κυρίως τὴν ἐπίκλησιν ἀπονέμομεν, ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ ἐκφωνῦμεν. Καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παῤῥησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν ἐπουράνιον Θεὸν Πατέρα, καὶ λέγειν. Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς. Καὶ ἀλλαχῦ, Κύριε τῶν δυνάμεων, μεθ' ἡμῶν γενῦ. Ἄλλον γὰρ ἐκτός σε βοηθὸν ἐν θλίψεσιν ἐκ ἔχομεν. Καὶ πάλιν. Ἄλλον γὰρ ἐκτός σε Θεὸν ἐ γινώσκομεν. Μεσίτας δὲ ποιέμεθα τὲς ἁγίες πάντας, ἐξαιρέτως δὲ τὴν τῦ Κυρίε Μητέρα, μετ' αὐτῆς δὲ, καὶ τῦ χορῦ τῶν Ἀγγέλων, ἢ τῶν Ἁγίων ναοῖς, ἀναθήμασι, παρακλήσεσι, εἰκόσιν ἱεραῖς σχετικῶς, ἐ λατρευτικῶς, προσκυνεμέναις. Οἴδαμεν γὰρ, λατρείαν μόνῳ Θεῷ ἐξαιρέτως προσώγειν, καὶ ἐκτὸς αὐτῦ ἄλλον ἐ γινώσκειν, ἔτε προσκυνεῖν Θεῷ ἀλλοτρίῳ. Οὐκ ἐπιπολὺ γινόμεθα Ἅγιοι τὴν χέσιν, φοβέμενοι τυχὸν, ἵνα μὴ εἰς λατρείαν ἐμπέσωμεν. Ὃ μὴ γένοιτο. ἀσεβὲς γὰρ, τῆς τε Χριστῦ Ἐκκλησίας καὶ τῶν αὐτῆς τροφίμων ἀλλότριον, τὸ μὴ σχετικῶς

Ac de invocando quidem Deo, Paulus divinus ad Romanos scribens, ait: Quomodo invocabimus eum, in quem non credidimus? Ostendens, illum solum esse invocandum, in quem credidimus, nempe Deum. Quod vero nos quoque Deo soli proprie invocationem tribuamus: patet, quod in divina Mystagogia (sacrorum arcanorum administratione) exclamamus: dignare nos Domine, ut cum libertate, absque condemnatione, audeamus invocare te cœlestem Deum patrem, & dicere: Pater noster, qui es in cœlis. Et alibi: Domine potestatum, nobiscum fias. Alium enim extra te opitulatorem in tribulationibus non habemus. Et rursus: Alium enim extra te Deum non noscimus. Mediatores vero facimus, cum sanctos omnes, tum eximie matrem Domini: & cum ea choros Angelorum quoque, & Sanctorum: ita vt Templis, donariis, adhortationibus, sacris imaginibus, adorentur schetice, (respectu ad aliud) non latreutice. (cultu divino) Novimus enim, latriam soli Deo eximie præstandam esse: nec quenquam alium extra ipsum agnoscendum: nec Deum alienum adorandum esse. Verum non multum volumus fieri Sancti, schesin (respectu factam adorationem) metuentes fortassis: vt ne in latriam incidamus: quod vtinam non fiat.

προσκυνεῖν τὰς Ἁγίας εἰκόνας, ὧν ἡ τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡς φησὶ Βασίλειος. Ἀλλὰ καὶ τὰς Ἁγίας πάντας μεσίτας ἡμῶν καὶ πρέσβεις ἀναγραφόμεθα. Καὶ ἐ μόνον ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι φαμὲν, ὅτι μεσιτεία τις ἔσαι, Ἀγγέλων δεηθησομένων ὑπὲρ τινων, καὶ Ἁγίων, καὶ τῆς τῆ κόσμε Κυρίας ἐχ ἥκιςα. Πλὴν ἐχ ὑπὲρ πάντων ἁπλῶς, ἃ δὲ ὑπέρ τινος ἐν ἁμαρτίαις θανόντος, ἔμενεν. ἀπέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς τοιέτοις καθάπαξ τὸ ἑαυτῆ ἔλεος. Διὸ καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν ἑτως. Ἐὰν ςῆ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ, τὲς Υἱὲς αὐτῶν καὶ τὰς Θυγατέρας ἐ μὴ ἐξέλωνται. Ἀλλ' ὑπὲρ μόνων ἐνέτων ἱκετεύσι πάντες, ὑπὲρ ὧν καὶ αἱ πρεσβεῖαι δεκταὶ, ἤγεν, τῶν ἐν μετανοίᾳ φθασάντων ἀπαλλάξαι τὸν βίον, ἔπω δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας δυνηθέντας ἐκπλῦναι. ναὶ, καὶ ἔτι τῆς κρίσεως ἰσαμένης. Μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ ἕκασον ἁπαχθῆναι, εἰς τὸν ἀποτελαγμένον τόπον αὐτῷ τῆς κολάσεως, μεσιτεία ἔκ ἐςὶν ἐδὲ μὴ γένηται. Καὶ ἡ μεσιτεία αὕτη νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται καὶ κηρύτλεται, καὶ πρὸς τὲς Ἁγίες ἀναφωνέμεν, καὶ πρὸς τὴν Κυρίαν ἡμῶν, καὶ πρὸς τὲς Ἁγίες Ἀγγέλες. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Κυρίαν ἡμῶν. Παναγία Δέσποινα Θεοτόκε, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. „Πρὸς δὲ τὲς Ἁγίες Ἀγ„γέλες. Πᾶσαι αἱ ἐράνιαι δυνάμεις, „τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων, „πρεσβεύσατε ὑπὲρ ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Προφήτην καὶ Πρόδρομον καὶ Βαπτιςὴν τῆ Κυρίε, τές τε ἐνδόξες Ἀποςόλες, Προφήτας, Μάρτυρας, Ὁσίες, Ποι-

Impium enim est, & a Christi Ecclesia, alumnisque ejus, alienum: nolle schetice adorare sanctas Imagines: quarum honor ad Prototypum (exemplar) transcendit, vt ait Basilius. Quin etiam sanctos omnes, & mediatores & intercessores nobis adscribimus. Nec in præsenti solum seculo, verum in futuro etiam, dicimus, mediationem quandam fore: Angelis & sanctis, nec minimum ipsa mundi Domina, deprecaturis pro quibusdam: verum non pro omnibus simpliciter, nec pro aliquo in peccatis mortuo, nequaquam. Occlusit enim Deus talibus in vniversum suam misericordiam: & ideo talem sententiam de eis pronunciavit: Si steterit Noas, & Iobus, & Daniel: filios suos, & filias, nequaquam eripient. Sed pro illis solis supplicant omnes: pro quibus intercessiones acceptæ sunt: nempe pro iis, qui inter pœnitendum, præventi morte fuere: nondum autem peccatorum maculas eluere potuerunt. Item, dum Iudicium adhuc constat. Theatro vero soluto dimissoque: & singulis in locum pœnarum sibi assignatum abductis: non amplius intercessioni locus est, nec erit. Hæ mediatio nunc in Ecclesia fit, & deprædicatur: & ad Sanctos exclamamus, & ad Dominam nostram, & ad Sanctos Angelos. Ad Dominam quidem nostram: Per sancta Domina Deipara, pro nobis intercede peccatoribus. Ad sanctos autem Angelos: Omnes cœlestes protestates S. Angelorum & Archangelorum, orate pronobis. Prophetam item, & præcursorem, & Baptistam Domini: gloriosos Apostolos, Prophetas, Martyres, Sanctos, Pastores,

Ποιμένας, Διδασκάλους οἰκουμενικούς, καὶ λοιπὸς πάντας Ἁγίους, καὶ γυναικῶν Ἁγίων χορὸν δεόμεθα, πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, ὅπως χάριτι Θεοῦ, τῇ ἀνιτλήτῳ καὶ θείᾳ καὶ ἀκαταλήπτῳ δυνάμει τοῦ Σταυροῦ, ἵλεως ἡμῖν ἁμαρτάνουσι γένηται, αὐτῷ λατρεύουσι, καὶ ἐν ἐξομολογήσει καὶ μετανοίᾳ προσκαρτεροῦσι, καὶ δεομένοις φωτισθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἡμῶν, μήποτε ἁμαρτάνοντες, ὑπνώσωμεν εἰς θάνατον, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἰσχύσῃ καθ' ἡμῶν. Ὅθεν τῇ πρεσβείᾳ πάντων ὧν εἴπομεν ἀντιλήπτορα γενέσθαι τὸν Θεὸν δεόμεθα, καὶ ῥυσθῆναι τῶν παγίδων τοῦ πονηροῦ.

Περὶ καταχρήσεων.

Ἔτι καὶ εἰς ἃς λέγετε καταχρήσεις, ἀποκρινόμενοι λέγομεν.

Φατὲ ἓν πρῶτον, ὅτι μεταλαμβάνειν δεῖ καὶ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν, καὶ καλῶς λέγετε. Οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκτελοῦμεν, τῶν φρικτῶν μεταλαμβάνοντες Μυστηρίων, οἱ ἄξιοι ὄντες. πλὴν, ἐκ ἐν ἀζύμῳ, ἀλλ' ἐν ἄρτῳ ἐνζύμῳ, τῷ τοῦ ἄρτου εἴδει χρώμεθα.

Δεύτερον δὲ λέγετε, κρεῖσσον εἶναι γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι, κατὰ τὸ, μιᾶς γυναικὸς ἀνδρα, καὶ τὰ λοιπὰ, ὡς ὁ Θεῖος Παῦλος ἐντέλλεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς μὴ παρθενεύειν δυναμένοις τῶν ἱερέων, πρὸ τοῦ ἱερωθῆναι γαμεῖν ἄδειαν παρέχομεν. Θεὸς γὰρ τὸν γάμον προσέταξε. Λίχρεγήματα δὲ γίνεται, ἐκ ἀγνοοῦμεν, ἐν τοῖς κωλυομένοις γαμεῖν τῶν ἱερωμένων. Ὁ δὲ ἐπαγγειλάμενος παρθενεύειν, παρθενευέτω, καὶ ἄδειαν αὐτῷ γαμεῖν μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ἃ παρέχομεν Οὐδεὶς γὰρ θεὶς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ γραφεὶς, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν

Pastores, Doctores Oecumenicos, cæterosque sanctos omnes: & Fœminarum sanctarum cœtum oramus: velint intercedere pro nobis peccatoribus: vt gratia sua Deus, invictaque & divina & incomprehensibili potentia crucis, propitius nobis peccatoribus fiat: ipsi servientibus, in confessione & pœnitentia perseverantibus, illuminationem oculorum mentis nostræ petentibus: ne quando peccantes, sopiamur ad mortem, & inimicus invalescat contra nos. Itaque propter intercessionem omnium, quos diximus, opitulari nobis Deum oramus, & e laqueis eripere mali.

De Abusibus.

Sequitur jam, vt ad Abusus, quos dicitis, respondeamus.

Dicitis itaque primum, in S. cœna percipiendam esse vtramque speciem: & recte dicitis. Sic enim & nos facimus: quando veneranda percipimus mysteria, qui quidem digni sumus. Herum non azymo sub pane, sed sub fermentato pane, specie panis vtimur.

Secundo dicitis, melius esse, matrimonium contrahere, quam vri: secundum illud, vnius mulieris virum, & cætera D. Pauli præcepta. Ideo nos quoque illis Sacerdotibus, qui se continere non possunt, antequam Sacerdotio consecrati sunt, conjugii vsum permittimus. Deus enim conjugium præcepit. Nec ignoramus, conjugio Sacerdotibus interdicto, turpia ab ipsis committi. Qui vero castitatem vovit, castitatem servet: tali, post votum factum, marito esse non permittimus. Nemo enim qui manu sua aratro imposita, se retro vertit, idoneus est ad Regnum

λείαν τῶν ἐρανῶν. Ἂν δέ τι πάθῃ ἀνθρώπινον, σωφρονίζομεν, διὰ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως καὶ λοιπῆς κακοπαθείας, καὶ ἀποχῆς κακῶν ἀποπλύνομεν, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐκ ἀποδοκιμάσει αὐτόν.

Τρίτον, διατεινάμεθα, τὴν Θείαν Λειτουργίαν γίνεσθαι παρ' ὑμῖν εὐλαβεστέραν, ἢ ἐν τοῖς ἀντιδίκοις ὑμῶν. μετηνέχθη δέ τισι πρὸς πορισμὸν, ὅθεν αὔξησις τῶν κατ' ἰδίαν λειτουργιῶν. Καὶ ὅτι μία λειτουργία παρ' ὑμῖν, ἃ κατὰ τὸ ἔθος δὲ τοῖς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας. Οἱ δὲ εἰς πορισμὸν ἔχοντες τὰς Λειτουργίας, κακῶς ποιοῦσιν, ὃ ὁμολογούμενον καὶ παρ' ἡμῖν πάντως ἐστὶ, καὶ παρὰ τῇ ἀληθείᾳ αὐτῇ. Ἔτι τε, ὅτι τὸ τοῦ Χριστοῦ πάθος, ἐ μόνον τὴν ὀφειλὴν τὴν ἀρχαίαν ἔλυσεν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἁμαρτίαν. πρὸς ἃ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ὀφειλέται ἐσμὲν, ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι. Καὶ καθὼς ἐπολιτεύσατο ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανὼν καὶ ἐγερθεὶς, ἕτω καὶ ἡμεῖς, ὡς δυνατὸν, πολιτεύεσθαι, μεμνημένοι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλε γεγραμμένον, ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον, καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. Εἰ γὰρ ὁ περιτμηθεὶς, ὀφειλέτης ἐστὶν, ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι, πόσῳ μᾶλλον ὁ περιτμηθεὶς τὴν κατὰ Χριστὸν περιτομὴν, ἐν τῇ ἀπεκδύσει ὅλε τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ὀφειλέτης ἐστὶ πληρῶσαι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλε εἰρημένον; (Γαλ. κεφ. β'.) ἐγὼ τῷ κόσμῳ ἐσταύρωμαι καὶ ὁ κόσμος ἐμοί. Ζῶ δὲ ἐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός. Ὥστε νεκρὸς δεῖ εἶναι τῇ

gnum cœleste. Quod si infirmitate humana lapsus sit: castigamus eum, pœnitendo, confitendo, cæteras frictiones subeundo, & a malis abstinendo, donec ablutus sit: tunc misericordia Dei non reprobabit ipsum.

Tertio declaratis, S. Liturgiam seu Missam, reverentius celebrari apud vos, quam apud adversarios vestros: apud quorum aliquos ad quæstum faciendum translata fuerit: vnde numerus privaturum Missarum creverit. Esse item vnam Missam apud vos: non tamen ad consuetudinem Romanæ Ecclesiæ. Certe, qui quæstum ex Missis quærunt, male faciunt: quod in confesso omnino apud nos quoque est, & apud veritatem ipsam. Amplius dicitis, passionem Christi, non solum pro veteri debito, scilicet peccato originis, satisfeciisse: sed etiam omne aliud peccatum tollere. Ibi nos ita dicimus. Debitores sumus totam legem faciendi: &, sicut se gessit, qui pro nobis mortem obiit & resurrexit: ad eum modum, quantum fieri potest, nos quoque gerendi. Memores simus ejus, quod ab Apostolo scriptum est: Dilectio Christi, constringit nos: statuentes illud, quod, si vnus pro omnibus mortuus sit, certe omnes mortui fuerint: & pro omnibus mortuus sit: vt, qui vivunt, non amplius sibi vivant: sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Si enim, qui circumcisus est, debitor est totius legis servandæ: quanto magis, qui circumcisus est ea, quæ secundum Christum est, circumcisione, exuendo totum corpus peccatorum carnis, debitor est implendi id, quod ab Apostolo dictum est? Ego mundo crucifixus sum, & mundus mihi. Vivo vero non amplius ego: sed vivit in me Christus.

Ergo

τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μηκέτι ὀφείλειν αὐτῇ, καὶ ἀκολουθεῖν τῷ Κυρίῳ, ὅπερ ἐστὶ ζῆν τῷ Θεῷ ὁλοκλήρως, ἂν δὲ ἁμαρτάνωμεν ἀμεταμελήτως, οὐδὲν τὸ πάθος ἡμᾶς Χριστοῦ ὠφελήσει.

Ergo mortuos esse oportet peccato, nec amplius servire ei, & sequi Christum: id quod est, vivere Deo perfecte. At si peccemus, nec pœnitentiam agamus: nihil nobis passio Christi proderit.

Τέταρτον, περὶ ἐξομολογήσεως, καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, γράφετε. πρὸς ὅπερ φαμὲν κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὅτι δεῖ ἕκαστον χριστιανὸν, ἐάν γε μέλλει ἀξιόλογον προκοπὴν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἕξει τῆς κατὰ τὰ προσάγματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ζωῆς γενέσθαι, μηδὲν μὲν ψυχῆς κίνημα ἀπόκρυφον φυλάττειν παρ' ἑαυτῷ, μηδένα λόγον ἀβασανίστως προΐεσθαι, ἀλλ' ἀπογυμνοῦν τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας, οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς δυναμένοις θεραπεύειν. Καὶ ἀλλαχοῦ, ὅτι ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστευμένοις τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἁμαρτήματα. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ πάλαι μετανοοῦντες, ἐπὶ τῶν ἁγίων εὑρίσκονται πεποιηκότες. Περὶ δὲ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀφιέναι φησὶν, ὅτι οὐκ ἀπολύτως δέδοται, ἀλλ' ἐν ὑπακοῇ τοῦ μετανοοῦντος, καὶ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀληθῆ μετάνοιαν ἐνδεικνύμενον. Μετάνοια δέ ἐστι, τὸ μὴ τὰ αὐτὰ ποιεῖν. ὁ γὰρ τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῶν, ἔοικε τῷ κυνὶ, τῷ πρὸς τὸν ἴδιον ἐμετὸν ἐπανιόντι. Δεῖ δὲ καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ γνώμῃ τῶν τολμηθέντων, ἀφίστασθαι, καὶ φάρμακα ἐπιτιθέναι τοῖς τραύμασι, τἀναντία τῶν ἁμαρτημάτων.

Quarto, de confessione & remissione peccatorum scribitis. Ad quod respondemus ex M. Basilio: debere vnumquenque Christianum, si velit egregium progressum pietatis monstrare: & habitum secundum præcepta Domini nostri vivendi comparare: nullam agitationem mentis occultam secum rerinere: nullum verbum absque examinatione præcedente emittere: sed proferre nude arcana cordis: non quidem cuivis, sed his, qui medicinam facere possunt. Et alibi. Necessarium est, his, quibus œconomia mysteriorum Dei concredita est, confiteri peccata. Ita enim, qui antiquis temporibus pœnitentiam egerunt, apud sanctos feciisse inveniuntur. De potestate vero remittendi ait hanc non absolute concessam esse: nisi quatenus obediatis, qui pœnitentiam agit, & conveniat inter ipsum & eum, qui animæ ejus curam gerit: ipseque veram pœnitentiam ostendat. Pœnitentia autem est, non amplius eadem facere. Nam qui eadem repetit: cani similis est ad suum vomitum redeunti. Oportet autem, & facto & mente, prioribus ausis absistere: & contraria peccatis medicamenta, vulneribus imponi.

Πέμπτον, περὶ προσφερομένων, ἑορτῶν, νηστειῶν, παραδόσεων, καὶ ὅτι δωρεὰν πιστεύειν ὀφείλομεν, τὸν Χριστὸν ἀφιέναι ἁμαρτίας, καὶ ἐχὶ δικαιο-

Quinto, de cibis, feriis, jejuniis, traditionibus, dicitur: & quod peccata remitti gratis a Christo credere debeamus, non propter nostram justitiam:

καιρούνη ἡμῶν. καὶ πῶς ἀδύνατον, πάσας παραδόσεις διατηρεῖσθαι. Ὅθεν περιαλγεῖς εἰσιν, αἱ εὐσεβεσαι τῶν συνειδήσεων. Πρὸς ἃ Βασιλείου λέγοντος ἀκούσωμεν. Φυλακτέον ἡμῖν, μὴ προφάσει μιᾶς ἐντολῆς ἑτέραν φανῶμεν καταλύειν. Διὸ καὶ περὶ βρώσεως ἐξηγούμενος, τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε, ἐχ ἁπλῶς φησιν ἀπεφήνατο ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' εἰς ἐπιθυμίας φησίν. Ὥστε, τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν καὶ φιλήδονον τῶν σαρκῶν, διὰ τῆς ἀσκήσεως δεῖ ὑποτέμνειν, τὸ δὲ χρεωδες εἰς τὴν τῦ καλῦ χρῆσιν προνοούμενον συντηρεῖν. Βρῶμα γάρ, φησίν, ὁ παρίστησιν ἡμᾶς τῷ Θεῷ. Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῦ Θεῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. δι' ἃ καὶ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχὴ μετὰ λόγυ παραλαμβάνεται. Ἐπεὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων ἂν ἐξετάζης, φησὶν, ἔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα, ἔτε ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν. Οὔτε γὰρ οἱ μὴ ἐσθίοντες, πλέον τι ἔχουσι τῶν ἐσθιόντων ἐν ἀρετῇ, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ μὴ ἐσθίειν, ἔτε οἱ ἐσθίοντες, ἔλαττον τῶν μὴ ἐσθιόντων, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἐσθίειν, ἐὰν ἡ ἔνδον αὐτῶν ἀρετὴ ἐξισάζηται. Οὐκῦν πρὸς τὴν ἐν ψυχῇ ἀρετὴν ἀφορῶντας, δεῖ τὰ περὶ τὸ σῶμα πάντα μετιέναι. Οὐ γὰρ ὄντα καλὰ καθ' ἑαυτὰ, διὰ τὴν τῦ καλῦ ὑπηρεσίαν καλὰ κεκοσμημένα γίνεται. Ὥστε καὶ πάντα τὰ παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων παραδεδομένα, ὡς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀφορῶντα, δεῖ φυλάττειν καὶ ἀποδέχεσθαι. ὁ γὰρ ἀθετῶν, φησι, τὸν Θεὸν ἀθετεῖ. Ὅθεν

stitiam: & quod impossibile sit, omnes traditiones observari: ex quo in maximam trifliciam conjectas esse pias conscientias. Ad hæc quid Basilius dicat, audiamus. Cavendum nobis est, ne prætextu vnius præcepti, aliud videamur abrogare, Ideo de cibo locum explicans, inquit: Carnis curam ne geritе, non simpliciter dicit Apostolus: sed addit, Ad concupiscentias. Quare quod in carne ad concupiscentiam, & ad voluptates, proclive est: ascesi (exercitatione corporis severiore) succidi oportet: quod vero vtile est, ad bonum vsum providenter conservari. Cibus enim, inquit, non commendat nos Deo. Non enim Regnum Dei cibus & potus est, sed justicia, & pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Propterea etiam ipsa a cibis abstinentia, cum ratione admittitur. Alioqui, si ipsam per se consideres ciborum abstinentiam, (inquit) tam neque, si non comedamus, abundamus. Neque enim, qui non comedunt, virtute præcedunt eos, qui comedunt, (hoc ipso duntaxat, quod non comedunt) neque, qui comedunt, superantur a non comedentibus, (ipsa duntaxat co mestura) si interna ipsorum virtus, æqualis sit. Propterea in omni corporalium rerum tractatione, ad virtutem animi respiciendum est. Si enim per se bonæ non sunt, bonæ fiunt, dum bonum eis inservit, easque ornat. Ideo etiam omnia, quæ a S. patribus tradita sunt, tanquam ad eundem finem respicientia, ita approbanda & retinenda sunt. Qui enim rejicit, inquit: Deum rejicit.

Vnde

Ὅθεν οὐ δεῖ τὰς τοιαύτας παραδόσεις διασύρειν, κἂν τινες παρὰ τὸν εὐσεβῆ σκοπὸν αὐταῖς καταχρῶνται. ἀλλ' ἐκείνους ἐπιτιμῶντας, νουθετεῖν, καὶ τὴν ὀρθὴν κρίσιν ἀποδεικνύναι. Ὡς ὁ μέγας φαίνεται Βασίλειος πεποιηκὼς ἐν πολλοῖς, καὶ μάλιστα, ἐν τῷ, εἰ εὐπρόσδεκτόν ἐστι τῷ Θεῷ, τὸ ἔργον τῆς ἐντολῆς, μὴ ἀκολούθως κατ' ἐντολὴν τῷ Θεῷ γινόμενον. Οὐδὲν γὰρ ἔτω δύναται ποιῆσαι μιμητὴν Χριστοῦ, ὡς τὸ κήδεσθαι τῶν πλησίον. Καὶ ἁρμόττει τοὺς πιστοὺς λέγειν, ὅτι τὰς συνειδήσεις βαρύνουσι πᾶν γὰρ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὸν κόσμον νικᾷ. Ὅθεν φησὶν ὁ αὐτὸς, τίς ἔτως ἀναίσθητος καὶ ἄπιστος, ὡς ἀρκεσθῆναί ποτε τοῖς ἤδη γενομένοις, ἢ παραιτήσασθαί τι, ὡς βαρύτερον ἢ κοπῶδες; Διὸ καὶ τὸ μονήρες βίου, καὶ θείῳ σκοπῷ γινόμενον, σθεῖς τῶν πιστῶν καταγελᾷν τετόλμηκεν. Εἰ τὸ μὲν κατάρξασθαι τότε πολλοῖς ἴσως τετόλμηται, τὸ δὲ ἀξίως ἐπιτελέσαι, ὀλίγοις ταχάπε πεπόνηται. Καὶ πάντως, οὐκ ἐν προθέσει μόνον τὸ τέλος ὑπάρχει, ἀλλ' ἐν τῷ τέλει τὸ κέρδος τῶν πεπονημένων. ἀλλ' αὐτὸν μὲν θαυμάζων ἕκαστος, τοὺς δὲ νέους καὶ ἀπαιδεύτους νουθετεῖ ὁ δυνάμενος. Ὡς ἀλλαχοῦ ὑποτέθεται καὶ ἐντέλλεται. Μάθε σὺ ὁ μονάζων καὶ πιστὸς ἄνθρωπος, καὶ τῆς εὐσεβείας ἐργάτης, καὶ διδάχθητι εὐαγγελικὴν πολιτείαν, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ πάλιν διδάσκων, μετὰ ποίας δοκιμασίας δεῖ τοὺς προσιόντας δέχεσθαι, φησὶ, καὶ ἀπὸ ἡλικίας ἐπιτρέπειν χρὴ καθομολογεῖν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ ἔτω ποιῶν, γνήσιος ἐν τῇ πρὸς θεὸν ἀγάπῃ καὶ βέβαιος ἐν πληροφορίᾳ, τῆς παρὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας φαίνεται. ἃ δὲ

Vnde non opertet tales traditiones pedibus trahi: etiamsi aliqui his præter pietatis scopum abutantur: sed eos castigando moneri, & rectum vsum monstrari. Sicut magnus Basilius conspicitur fecisse, cum in aliis multis, tum maxime in hoc, num Deo acceptum sit præcepti opus: quod non congruenter mandato Dei factum sit. Nullo enim res tam apta est ad faciendum discipulum Christi, quam rationem habere proximorum. Nec debent Fideles dicere, quod gravent conscientias. Omne enim quod ex Deo est, Mundum vincit. Vnde dicit idem: Quis adeo sine sensu & fide est vt contentus sit vnquam illis, quæ iam facta sunt: aut recusset aliquid, tanquam gravius, aut laboriosum? Ideo nemo etiam Fidelium ausus est, Monasticam vitam, & divino scopo institutam, deridere. Etiamsi enim hoc incipere multi fortasse ausi fuerunt: tamen idem fortasse a paucis digne, ad finem vt perduceretur, elaboratum fuit. Omnino quidem finis non in pvoposito tantum est: sed in fine etiam, num operæ pretium factum sit, spectatur. Illam vero vitam admiratur & laudat quisque, adolescentes autem & rudes monet formatque qui potest: sicut alibi præcipitur. Discas tu, qui solitarium vitam ducis, homo fidelis, pietatis operarie: doceris Evangelicam vivendi rationem & reliqua. Et rursus docens, quali probatione antegressa, recipiendi sint accedentes, ait: & a iuventute, permittendum est, vt se Deo devoveant. Qui enim sic facit: syncerus in charitate erga Deum, & firmus in certitudine ac spe præmii a

ἃ δὲ προσφέρετε τῷ Παύλῳ ῥητὰ, περὶ παραδόσεων, ἐκ τῶν εἰρημένων ἡ λύσις πρόδηλος. Ἐπεὶ ὰ περὶ εὐσεβῶν παρατηρήσεων καὶ παραδόσεων ὁ Ἀπόστολος ἐν ἐκείνοις τοῖς χωρίοις διαλέγεται, ἀλλὰ περὶ αἱρετικῶν, καὶ ἄλλων. Ὅθεν καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐν μὲν τῷ Τετάρτῳ τῆς πρὸς Τιμόθεον εἰρηκέναι φησὶ, περὶ Μανιχαίων, καὶ Ἐγκρατιτῶν, καὶ Μαρκιονιτῶν. Ὥσπερ γὰρ οἱ τῆς πίστεως ἐχόμενοι, ἐπ' ἀσφαλὲς τῆς ἀγκύρας ὁρμίζονται, ἔτως οἱ ταύτης ἐκπεσόντες, ἑδαμοῦ στῆναι δύνανται, ἀλλὰ πολλὰς ἄνω καὶ κάτω πλανηθέντες πλάνας, τὸ τελευταῖον εἰς αὐτὰ τῆς ἀπωλείας καταφέρονται τὰ βάραθρα. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ πρὸς Κολασσαεῖς, ἀναιρεῖν φησιν Ἑλληνικὰς, καὶ Ἰουδαϊκὰς παρατηρήσεις. ὥσε περὶ τῶν μὴ ἐχομένων τῆ Χριστῷ, ταῦτα εἰρῆσθαι. Ὡς καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς πρὸς Γαλάτας, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πρὸς Τίτον διαλέγεται. ὡς ἡ Βασίλειος. εἰ δὲ ἡ κατὰ νόμον δικαιοσύνη σπουδαζομένη τισὶ, τῶν ἐν τῷ βαπτίσματι καθομολογησάντων ἑαυτὸς τῷ Θεῷ, μηκέτι αὐτοῖς ζῆν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστάντι, μοιχείας κρίμα ἐπάγει κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τί ἂν τις εἴποι περὶ παραδόσεων ἀνθρωπίνων.

Περὶ δὲ τῆς ἐκ πίστεως δικαιοσύνης, φαμὲν κατὰ τὸν Χρυσορρήμονα, ὅτι διὰ πίστεως ἡ γνῶσις, καὶ πίστεως ἄνευ οὐκ ἔστι τὸν Χριστὸν γνῶναι. ἰδὲ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν γέννησιν, ἀδιάκριτος λογισμὸς παρίστησιν, μόνη δὲ ἡ πίστις. ταῦτα ποιεῖ τὴν δικαιοσύνην. Ὁρᾶς, ὅτι οὐχ ἁπλῶς δεῖ τὴν πίστιν εἶναι, ἀλλὰ δι' ἔργων. ὅτος γὰρ μάλιστα πιστεύει, ὅτι ἀνέστη Χριστὸς, ὁ παρα-

Domino conſequendi, conſpicitur. Quæ vero ex Paulo affertis Dicta de Traditionibus: eorum ſolutio, ex his, quæ dicta ſunt, manifeſta eſt. Non enim de piis traditionibus & obſervationibus, Apoſtolus in illis locis loquitur: ſed de hæreticis & aliis. Vnde etiam Chryſoſtomus, locum, qui IV. Cap. Epiſtolæ ad Timotheum eſt, dictum ait de Manichæis, Encratiſtis, & Marcioniſtis. Quemadmodum enim, qui ex fide pendent, firma anchora nixi conſiſtunt: ſic qui illa exciderunt, nuſpiam conſiſtere poſſunt: ſed poſt multas ſurſum deorſum curſitationes & errores, tandem in ipſa exitii deferuntur barathra. De loco vero, qui II. cap. Coloſſum eſt, dicit: tolli ibi Græcas & Iudaicas obſervationes: ita vt hæc de non amplexis Chriſtum dicta ſint, ſicut etiam Galat. V. & Tit I. Paulus loquitur. Sic & Baſilius, ſi iuſticia legalis, inquit, dum in ſtudio eſt aliquibus eorum, qui in Baptiſmate votum Deo fecerunt ſe non amplius ſibi ipſis vitam acturos: ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit: adulterii crimen infligit, vt Apoſtolus ſentit: quid aliquis dicat de traditionibus humanis?

Quod ad iuſticiam attinet, quæ ex fide eſt: dicimus ex Chryſoſtomi ſententiam: quod per fidem ſit cognitio: & absque fide non poſſit Chriſtus cognoſci. Ecce, reſurrectionem & nativitatem, nullo ratio humana aſſituit: ſed ſola fides eam apprehendit. Hæc faciunt Iuſticiam. Vides non ſimpliciter debere fidem eſſe, ſed per opera? Hic enim

παραβέλως ἑαυτὸν τοῖς κινδύνοις ἐκδιδὲς, ὁ κοινωνῶν αὐτῷ τοῖς παθήμασι, καὶ τὰ ἑξῆς. διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος (Φιλιπ. κεφ. γ'.) Καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην. ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ γνῶναι αὐτὸν, καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. καὶ πάλιν. Πιστὸς ὁ Θεὸς, ὁ ἐπαγγειλάμενος σῶσαι, πάντως σώσει, πλὴν ὡς ἐπηγγείλατο. Πῶς δὲ ἐπηγγείλατο; ἐὰν ἐθέλωμεν καὶ ἀκέωμεν αὐτοῦ ἐχ ἁπλῶς, ἐδὲ ὡς ξύλα καὶ λίθος ἀργοῦντας. καλῶς δὲ καὶ τὸ πεποίθαμεν τέθεικε, τοῦτέστι, τῇ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ πιστεύειν δεῖ, καὶ τὸ πᾶν ἀναρτᾶν ἐκεῖ. δεῖ μὲν γὰρ τὸ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίπτειν, ἀλλ' ἐνεργοῦντας καὶ αὐτοὺς, καὶ μέχρι τοῦ ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς ἑκάστας ἀναπνοὰς τὴν ἀρετὴν ἡμῖν παρεῖναι. μὴ τοίνυν ἁπλῶς ἐχώμεθα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἀκολουθῶμεν αὐτῷ. ἂν γὰρ διαχῶμεν, ἀπολλύμεθα. Οἱ γὰρ μακρύνοντες ἑαυτοὺς Χριστοῦ, ἀπόλλυνται. κολλώμεθα δὲ αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων. Ὁ γὰρ τηρῶν, φησὶ, τὰς ἐντολάς μου, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ διὰ πολλῶν ὑποδειγμάτων ἡμᾶς ἑνοῖ. Σκόπει δὲ, αὐτὸς ἡ Κεφαλὴ, ἡμεῖς τὸ σῶμα. αὐτὸς ὁ Θεμέλιος, ἡμεῖς οἰκοδομή. αὐτὸς Ἄμπελος, ἡμεῖς κλήματα. Ταῦτα πάντα ἕνωσιν ἐμφαίνει, καὶ ἐδὲν μέσον κενὸν ἀφίησιν εἶναι, ἐδὲ τὸ μικρότατον. ὁ γὰρ μικρὸν ἀποχὰς, καὶ πολὺ προϊὼν, ἀποχήσεται. τῆς δὲ ῥίζης τὸ κλῆμα καὶ μικρὸν ἀποκοπὲν γέ-

enim maxime credit, resurrexisse Christum: qui fideuter, non consulta sua ratione, se periculis committit: qui socium se afflictionibus eius præbet, & quæ sequuntur. Ideo Apostolus ait: Et inveniar in ipso non habens meam iusticiam, quæ ex lege est: sed eam, quæ est per fidem Christi: eam, quæ ex Deo est, iustitiam, super fide: vt cognoscam ipsum, & potentiam resurrectionis eius: & commun onem afflictionum ipsius, conformis fiens morti eius. Et iterum: Fidelis est Dominus: qui pollicitus salutem, omnino seruabit: sed ita vt promisit Quomodo promisit? si velimus, & audiamus ipsum non obiter: neque vt ligna & lapides, otiosi. Recte etiam verbum, Confidimus posuit: hoc est, charitati eius erga nos confidendum est: & omnes rationes nostræ, ibi suspensæ habendæ. Omni quidem ad ipsum rejicianda sunt: sed interim tamen quoque nostrum officium faciendum, & ad extremum vsque spiritum, virtutis studium retinendum. Ne igitur simpliciter pendeamus ex Christo Deo: sed vestigia sequamur eius. Si enim recedimus: periimus. Nam qui se a Christo elongant: perierunt. Operibus vero adglutinemur e. Qui enim seruat, inquit, mandata mea: in me manet. Etenim multis exemplis vtitur: quibus nos in vnitatem secum coniungit. Exempli causa, ipse caput est, nos corpus: ipse fundamentum, nos ædificium: ipse vitis, nos palmites. Adunationem hæc omnia significant: nihil ipse vacui in medio relinquit, ne minimum quidem. Qui enim paulum absistit: longe etiam recedens, absistet: a radice palmes vel paulum resectus, iam inutilis est. Ergo ne id quidem quod

γονεν ἄχρηστον. ὥστε τὸ μικρότατον, ἐκ ἔστι μικρὸν, ἀλλὰ σχεδὸν τὸ ὅλον ἐστίν. Ὅταν ἓν μικρόν τι πλημμελήσωμεν, ἢ καὶ ῥαθυμήσωμεν, μὴ παρίδωμεν τὸ μικρὸν, ἐπεὶ ταχέως παροφθὲν τοῦτο μέγα γίνεται.

Περὶ μοναχικῆς πολιτείας.

Πρὸς δὲ τὸ περὶ μοναχῶν, λέγομεν, καὶ τὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, (ἀσκητ.) ὡς ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, κηδόμενος τῆς ἡμῶν σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε βίους τὴν τῶν ἀνθρώπων διαγωγὴν, εἰς συζυγίαν, λέγω, καὶ παρθενίαν. ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸν τῆς παρθενίας ἆθλον, ἔλθοι ἐπὶ συνοίκησιν γυναικὸς, ἐκεῖνο εἰδὼς, ὡς ἀπαιτηθήσεται λόγον σωφροσύνης, καὶ ἁγιασμοῦ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις, καὶ τεκνοτροφίαις ἁγίους ὁμοιώσεως.

Ἀπαιτηθήσεται γὰρ πᾶς τὸς καρπὸς τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, καὶ τοῦ πλησίον, καὶ τῆς παρατροπῆς τῶν ἐντολῶν, καὶ πασῶν τίσει δίκας. καθὼς ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις δηλοῖ, λέγων, Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μοῦ ἄξιος, μὴ τοίνυν, ὦ ἑταῖρος, ἀναπέσῃς, ὁ πρὸς κοινωνίαν γυναικὸς προῃρημένος, ὡς ἐπ' ἐξουσίας, ἔχων τὸν κόσμον περιβαλέσθαι. πλείων γὰρ σοι πόνων καὶ φυλακῆς χρεία, πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας ἐπιτυχίαν, σὺ δὲ ὁ τῶν οὐρανίων πολιτευμάτων ἐραστὴς, καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς πραγματευτὴς, καὶ τῶν ἁγίων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ συστρατιώτης γενέσθαι ἐπιζητῶν, τόνωσον σεαυτὸν πρὸς τὴν ὑπομονὴν τῶν θλίψεων, καὶ ἀνδρείως πρόσελθε τῇ συγλήτῳ τῶν μοναχῶν, καὶ γενοῦ ζηλωτὴς τῶν ὀρθῶς βιούντων, καὶ τούτων τὰς πράξεις ἔγγραφε τῇ σῇ

minimum est, paruum, est sed fere totum est. Quando igitur paulum quid delinquimus, aut negligenter agimus: nec contemnamus nec paulum hoc quia error ab initio neglectus, tandem fit magnus.

De votis monasticis.

Iam quod ad Monachos attinet: exsententia M. Basilii respondemus. Misericors ille erga genus humanum Deus salutem nostram sibi curæ habens, in duo genera divisit vitam hominum: videlicet, in coniugium, & in virginitatem, seu cœlibatum: vt qui cœlibatus certamen sustinere non posset, in convictum vxoris veniret: sciens, a se castitatis, sanctificationis, & ad sanctos coniuges liberorumque educatores assimilationis, rationes repetitum iri.

Repetentur quippe ab vnoquoque fructus e charitate erga Deum, proximumque enati: idemque violationis præceptorum rationes reddet, omniumque pœnas pendet: sicut Christus aperte in Evangeliis dicit: Quid diligit patrem aut matrem supra me, non est me dignus. Noli igitur, o bone, animo supino & socorde esse: qui ad communionem coniugalem destinatus es: tanquam in tua potestate sit, mundo potiri. Pluribus enim tibi laboribus & custodia opus erit, ad salutis consecutionem. Tu vero alter, qui cœlestis conversationis amator es, & Angelicam vitam consectaris: & Sanctorum Christi discipulorum commilito fieri studes: intende & robora te ad afflictionum tolerantiam: fortiter Senatum Monachorum accede: æmulatorem te præsta recte viventium: horum actiones cordi tuo inscri-

σῇ καρδίᾳ. ἔυχε γενέσθαι τῶν ὀλίγων. σπάνιον γὰρ τὸ ἀγαθὸν. διὸ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν βασιλείαν. ἢν εἰ βέλει ἁρπάσαι, γενοῦ βιαστής, ὑπόταξόν σε τὸν αὐχένα τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ. σφίγξον τὰ ζεῦγλα περὶ τὸν τράχηλόν σε, θλιβέτω αὐτὸς τὸν σὸν αὐχένα. λέπτυνον αὐτὸν τῷ πόνῳ τῶν ἀρετῶν, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν ὑποταγῇ, ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν ψαλμῳδίᾳ, ἐν προσευχῇ, ἐν δάκρυσι, ἐν χειρεργίᾳ, ἐν ὑπομονῇ πάσης θλίψεως ἐπερχομένης σοι, ἔκτε δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων. Τῆς δὲ τοιαύτης σπουδῆς συνεργός ἐστιν ἡ παρθενία, τοῖς κατὰ λόγον μετιοῦσι τοῦτο τὸ χάρισμα. Οὐ γὰρ μόνῳ τῷ φείσασθαι τῆς παιδοποιίας κατορθοῦται τὸ χάρισμα τῆς παρθενίας, ἀλλ' ἅπας ὁ βίος καὶ ἡ ζωὴ, καὶ τὸ ἦθος, παρθενεύειν ὀφείλει. διὰ παντὸς ἐπιτηδεύματος τὸ ἀγάμου τὴν ἀφθορίαν ἐπιδεικνυμένη, Οὐκοῦν εἴπερ ἐπιθυμοῦμεν, καθ' ὁμοιότητα τοῦ Θεοῦ τὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχῆς ἡμῶν, διὰ τῆς ἀπαθείας καλλωπισθῆναι, ἵνα διὰ τούτου καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἡμῖν ἀϊδιότης περισγένηται, προσέχωμεν ἑαυτοῖς, μὴ πού τι τῆς ἐπαγγελίας ἀνάξιον ποιοῦντες, ὑπὸ τὸ κρίμα τοῦ Ἀνανίᾳ γενώμεθα. ἐξὸν γὰρ τῷ Ἀνανίᾳ τὴν ἀρχὴν μὴ ἐπαγγέλλεσθαι τῷ Θεῷ τὸν κτῆσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀπιδὼν δόξαν, τὸ μὲν κτῆμα διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ ἀφιέρωσεν, ὡς ἂν θαυμασθείη παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τῇ φιλοτιμίᾳ. τοῦ τιμήματος δὲ ἐνοσφίσατο, καὶ τοιαύτην ἐκίνησε τοῦ Κυρίᾳ τὴν ἀγανάκτησιν, (ἧς ὑπηρέτης ὁ Πέτρος ἦν,) ὡς μηδὲ μετανοίας θύραν εὑρεῖν.

Οὐκοῦν,

scribe. Opta, te in numero paucorum esse. Rarum enim, quod bonum est. Ideo pauci quoque sunt, qui Regnum intrant. Id si vis rapere, fac violentus sias: subde ceruicem tuam Christi iugo: necte vtrinque iugo collum tuum: stringat id ceruicem tuam, Attenua eam labore virtutum: in ieiuniis, in vigiliis, in subiectione. in quiete, in Psalmorum cantu, in precatione, in lachrymis, in labore manuum, in tolerantia cuiusque afflictionis: sive a Dæmonibus, sive ab hominibus, ortæ. Huiusmodi studii adiutrix, virginitas est: in his duntaxat, qui dextre hoc dono vtuntur. Non enim tantum a procreatione liberorum abstinendo, feliciter geritur cœlibatus munus: sed tota vita, tota vivendi ratio, omnes mores & gestus, constans virginitas esse debent: ita vt in omnibus studiis & actionibus, incorrupta synceritas eluceat. Si igitur cupimus, ad similitutinem Dei, notam & signum animæ nostræ impressum, vacuitate affectuum & tranquillitate ornare: vt hoc modo etiam vitæ æternitatem consequamur: attendamus nobis ipsis: nec vbi aliquid promissione indignum patrantes, in crimen Ananiæ incurramus. Licebat huic, initio non polliceri Deo suam possessionem: sed quia humanæ gloriæ cupidus, partem possessionis Deo pollicens consecraverat: vt liberalitatis laudem apud homines inveniret: precii vero partem interverterat: tantam in se Domini indignationem, concitavit, (cuius administer Petrus fuit) vt ne pœnitentiæ quidem ianuam reperiret.

Οὐκοῦν, πρὸ τῆς ἐπαγγελίας τὸ σεμνὸ βίο ἔξεστι τῷ βουλομένῳ, κατὰ τὸ συγκεχωρημένον καὶ ἔννομον, εἰς ἀκολουθίαν βίου λαθεῖν, καὶ ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι τῇ συζυγίᾳ τοῦ γάμου. προληφθέντα δὲ διὰ τῆς οἰκείας ὁμολογίας, φυλάσσειν προσήκει ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, καθάπερ τινῶν ἀναθημάτων ἱερῶν, ὡς ἂν μὴ τῷ τῆς ἱεροσολίας ἐνέχοιτο κρίματι, τὸ ἀφιερωμένον διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῷ Θεῷ σῶμα, πάλιν τῇ τοῦ κοινοῦ βίου ὑπηρεσίᾳ καταρυπώσας. Λέγω δὲ τοῦτο, οὐ μόνον πρὸς τὸ ἓν εἶδος τοῦ πάθους βλέπων, καθώς τινες οἴονται, ἐν μόνῃ τοῦ σώματος φυλακῇ τὸ κατόρθωμα τῆς παρθενίας περισώζοντες, ἀλλὰ κατὰ πάντα τρόπον παθητικῆς διαθέσεως τὸν μέλλοντα φυλάσσειν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, μηδενὶ τῶν κοσμικῶν παθημάτων ἐμμολυνθῆναι. πάντα γὰρ τὰ διὰ πάθους γενόμενα, λυμαίνεται πως τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι, καὶ πρὸς τὴν θείαν ἐμποδίζει ζωήν. Πρὸς ταῦτα τοίνυν χρὴ βλέπειν τὸν ἀποταξάμενον τῷ βίῳ, ὡς μηδενὶ τρόπῳ τὸ τοῦ Θεοῦ σκεῦος ἑαυτὸν τῇ ἐμπαθεῖ χρήσει καταμολύνειν. Λογίζεσθαι δὲ ἐκεῖνα μάλιστα χρὴ, ὅτι διαβὰς τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, πρὸς τὴν ἀσώματον πολιτείαν ἑαυτὸν μετέστησεν, ὁ τὸν τῶν ἀγγέλων βίον ἑλόμενος. Ἴδιον γὰρ τοῦτο τῆς Ἀγγελικῆς φύσεως ἐστι, τὸ ἀπηλλάχθαι τῆς γαμικῆς συζυγίας, μηδὲ πρὸς ἄλλό τι κάλλος μετεωρίζεσθαι, ἀλλ' εἰς τὸ θεῖον πρόσωπον διηνεκῶς ἀτενίζειν. Λυθῆναι ἓν δεῖ τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας τοῦ βίου, τόγε ἀληθινῶς τῷ Θεῷ ἀκολουθήσει μέλλοντα. τοῦτο δὲ διὰ παντελοῦς ἀναχωρήσεως καὶ λήθης τῶν παλαιῶν ἐθῶν κατορ-

Quapropter ante votum castæ vitæ factum, licet cuique id genus vitæ sibi eligere, quod legitimum, ipsique concessum est, & se committere vitæ coniugate. Sed si sua propria confessione præoccupatus obstrictusque sit: custodire se debet Deo, tanquam donum Deo dicatum, & in Tempto suspensum: ne se sacrilegii alliget: quod semel voto Deo consecratum corpus, denuo communis vitæ seruitiis coinquinet. Dum hoc dico: non ad vnum illud solum inquinationis genus respicio, quod quidam putant: qui ex sola corporis custodia virginitatis gloriam æstimant; sed ad omnes animi perturbationes, & improbas inclinationes: a quib. se homo Deo dicatus custodire debet, ne vlla mundana impuritate polluatur. Quicquid enim affectu sit, id puritati animæ quodammodo officit, & divinæ vitæ impedimento est. Huc ergo respiciendum est ei, qui renunciavit vitæ: ne vllo modo vas Dei, id est, se perturbatæ affectibus vitæ vsu coinquinet. Cogitandum insuper maxime transcendisse & superasse metas naturæ humanæ: & ad incorporalem vivendi rationem se transtulisse: eum qui Angelorum vitam elegerit. Proprium enim hoc Angelicæ naturæ est: liberum esse coniugali copula: neque ad vllam aliam pulchritudinem commoveri: sed in diuina facie continenter oculos defixos habere. Exolui itaque vinculis affectionis ad vitam oportet: si quis vere Dei vestigia sequi velit: id quod omnifariam recedendo, & veteres consuetudines obliviscendo, efficitur. Nisi enim abalienemus nos, & a cognatione car-

κατορθῶται. ὡς εἰμήγε ἀποξενώσαιμεν ἑαυτὸς, καὶ συγγενείας σαρκικῆς, καὶ κοινωνίας βίε, οἱονεὶ πρὸς ἕτερον κόσμον διὰ τῆς χρέσεως μεταβαίνοντες, κατὰ τὸν ἐπόντα ἀπόστολον, (Φιλιπ. κεφ γ'.) ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν ἐρανοῖς ὑπάρχει. ἀμήχανον ἡμᾶς τῦ σκοπῦ περιγενέσθαι τῆς πρὸς Θεὸν ἐυαρεσήσεως, τῦ Κυρίε ὁρισικῶς ἐπόντος, (Λεκ. κεφ. ιδ'.) ὅτι ἕτω πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς ἐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχεσιν αὐτῦ, ἐ δύναται εἶναί με μαθητής. Τῦτο δὲ ποιήσαντες, πάσῃ φυλακῇ τηρεῖν προσήκει τὴν αὐτῶν καρδίαν, ὡς μήτε τὴν περὶ Θεῦ ἔννοιαν ἐκβαλεῖν, ἢ τὴν μνήμην τῶν θαυμασίων αὐτῦ φαντασίαις τῶν ματαίων καταρυπαίνειν, ἀλλὰ διὰ τῆς διηνεκῦς, ἢ καθαρᾶς μνήμης τῶν θείων, ἐντετυπωμένην ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὥσπερ σφραγίδα ἀνεξάλειπτον, τὴν ὁσίαν τῦ Θεῦ ἔννοιαν περιφέρειν. ἕτω γὰρ ἡμῖν περιγίνεται ἡ τῦ Θεῦ ἀγάπη, ἅμματε διεγείρεσα πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν τῦ Κυρίε, καὶ ὑπ' αὐτῶν πάλιν αὐτὴν συντηρεμένην, πρὸς τὸ διαρκὲς, καὶ ἀδιάπτωτον. καὶ τῦτο δείκνυσιν ὁ Κύριος, ποτὲ μὲν λέγων, (Ἰωαν. κεφ. ιδ'.) ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολάς με τηρήσατε. ποτὲ δὲ, (ιε.) ὅτι ἐὰν τὰς ἐντολάς με τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ με. Τὲς τοιῦτες δὲ, τελείες ἀλλαχῦ καλεῖ ὁ Κύριος.

Ὅθεν ἐ δεῖ θαυμάζειν, εἰ καὶ ὁ βίος τῶν ὀρθῶς βιέντων μοναχῶν, καλεῖται τέλειος. Διὰ γὰρ τῦ τῆς παλιγγενεσίας λετρῦ, φησὶν ὁ Χρυσόστομος, τὰ πρότερα ἀφῆκε πάντα, μετὰ δὲ τὴν ἄφεσιν ταύτην καὶ τὸ λετρὸν, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανοίας πάλιν βοήθειαν

carnali, & a communione vitæ: & qnodammodo ad alienum mundum, animi conformatione transeamus, secundum dictum Apostoli, quod est: nostra civitas & ius in cœlis est: fieri nullo pacto potest, vt finem tanquam scopum, Deo placendi, assequamur: cum diserte Dominus dixerit: ita vnusquisque vestrum, qui non omnibus facultatibus suis nuntium remittit, non potest esse meus discipulus. Qui hoc fecimus: omni custodia cor nostrum sepire debemus: ne cogitationem divini numinis ex animo eiiciamus: nec ve memoriam mirabilium eius, rerum vanarum speculationibus turpificemus: sed perpetua & pura recordatione diuinorum, impressam animis nostris, tanquam indelebile signum, sanctam de Deo cogitationem circumferamus. Hoc enim modo innascitur nobis Dei amor: qni cum ad operationem preceptorum Domini excitat: tum ab his invicem conseruatur, & stabilitatem perpetuitatemque accipit. Hoc indicat Dominus, dum alias dicit: Si diligitis me, precepta mea seruate: alias, Si præcepta mea seruabitis, manebitis in dilectione mei. Tales, alibi perfectos nominat Dominus.

Vnde mirum videri non debet: si etiam vita recte viventium Monachorum, vocetur perfecta. Nam per regenerationis lavacrum inquit Chrisostomus priora remisit omnia: etiam post remissionem hanc, & lavacrum, & pœnitentiam subsidio, in peccatum lapsis, dedit.

Si

θειαν τῷ ἁμαρτάνοντι δέδωκεν. ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν, ὡς φοινικῆν, ὡς χιόνα λευκανῶ, καὶ πρὸς τὴν ἐναντίαν ἕξιν μεταστήσω. διὸ, ἐ τὸ πεσεῖν ἔτω χαλεπὸν, ὡς τό, πεσόντα κεῖσθαι.

Διὸ χρὴ τὸν τῶν Μοναχῶν βίον ἐπαινεῖν, καὶ μὴ ἐξευτελίζειν. ὁ γὰρ τιμῶν τὲς τοιέτες ἐναρέτες, καὶ τὸν Θεὸν τιμήσει, ὁ δὲ μαθὼν τέτες καταφρονεῖν, ὁδῷ προβαίνων, καὶ εἰς τὸν Θεὸν ὑβρίσει ποτέ. ὁ δεχόμενος, φησὶν, ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ. Τέτες δὲ καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ πανταχῆ τὸν Θεὸν δοξάζωμεν, διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας. καὶ ἐ δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἐχ οἵοντε τὴν σήμερον τοιέτες γενέσθαι. ἀδίδακτος γὰρ ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη. καὶ ὁ νόμος τῶν σπερματικῶς ἐνυπαρχέτων ἡμῖν δυνάμεων, γεωργός ἐσι καὶ τροφεύς. ἐπειδὴ δὲ ἀγαπᾶν προστετάγμεθα τὸν πλησίον, ὡς ἑαυτὲς, καταμάθωμεν, εἰ καὶ δύναμιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης ἔχομεν παρὰ τῦ Θεῦ. τίς ἦν ἐκ οἶδεν, ὅτι ἥμερον καὶ κοινωνικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἔχι μοναστικὸν, ἀδὲ ἄγριον; ἀδὲν γὰρ ἔτως ἴδιον τῆς Φύσεως ἡμῶν, ὡς τὸ κοινωνεῖν ἀλλήλοις, καὶ χρῆζειν ἀλλήλων, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ὁμόφυλον. ὧν ἕν αὐτὸς ὁ Κύριος ἔδωκεν ἡμῖν προλαβὼν τὰ σπέρματα, τέτων ἀκολέθως καὶ τὲς καρπὲς ἐπιζητεῖ, λέγων, Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλες. Καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην ἐντολὴν διεγεῖραι βελόμενος ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ἀπόδειξιν τῶν αὐτῦ μαθητῶν ἐ σημεῖα καὶ δυνάμεις παραδόξες ἀπήτησε, καίτοι, καὶ τέτων Πνεύματι

Si fuerint peccata vestra similia coccino, vt nivem dealbabo & in contrarium habitum transmutabo. Itaque non tam grave est, cecidisse: quam grave, lapsum iacere.

Laudari igitur Monachorum vitam convenit, non floccifieri. Nam qui tales virtutis cultores honorat: etiam Deum honorabit, Qui vero dissit eos contemnere: is eadem via ad Deum etiam contumelia afficiendum progredietur. Qui vos recipit, inquit, me recipit: qui vos spernit, me spernit. Hos nobis quoque imitandos ducamus: semperque Deum, caute in vita nos gerendo, glorificemus. Nec dici ab aliquo potest: non posse hodie tales fieri. Non enim doctrina comparatur amor erga Deum: lex potentiarum, quarum semina insunt animis nostris, agricola est, & nutritia. Quia mandatum habemus de diligendo proximum, vt nosipsos, condiscamus, an etiam facultatem implendi mandati huius a Deo habeamus. Quis igitur ignorat, mansuetum & sociabile animal esse hominem: non solitarium, non agreste? Nihil enim tam proprium naturæ nostræ est: quam communicare inter nos, mutuas operas tradere, simile simili charum esse. Quarum ergo rerum ante ipse Dominus semina indidit: harum consequenter etiam fructus a nobis repetit, dicens: Præceptum novum do vobis, vt diligatis vos invicem. Ad hoc præceptum animos nostros excitare volens: demonstrationem suorum discipulorum postulavit. Quam? Non signa & pontentias, hominum opinionem excedentes, quanquam talium quo-

Ἁγίῳ χαρισάμενος τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τί φησιν; „Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, „ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. Καὶ ἕτω πανταχοῦ τὰς ἐντολὰς ταύτας συνάπλει, ὥστε τὴν εἰς τὸν πλησίον εὐποιΐαν εἰς ἑαυτὸν μετατίθησιν. Ἐπείνασα γάρ, φησι, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν. εἶτα ἐπάγει, „Ἐφ' ὅσον ἐποιή„σατε ἑνὶ τούτων, τῶν ἀδελφῶν μου τῶν „ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς πρώτης, ἐξὶ κατορθῶσαι καὶ τὴν δευτέραν, διὰ δὲ τῆς δευτέρας αὖθις ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν πρώτην. καὶ ἀγαπῶντα μὲν τὸν Κύριον, ἀγαπᾶν ἀκολούθως καὶ τὸν πλησίον. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, εἶπεν, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐμὴ ἐντολή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. ἀγαπῶντα δὲ πάλιν τὸν πλησίον, τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀγάπην ἀποπληροῦν, αὐτὸ εἰς ἑαυτὸν ἀποδεχομένου τὴν χάριν. Διόπερ ὁ μὲν πιστὸς θεράπων τοῦ Θεοῦ Μωσῆς, τοσαύτην ἀπεδείκνυτο τὴν ἀγάπην τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὥστε καὶ ἐξαλειφθῆναι ἠρῆτο ἐκ τῆς Βίβλου τοῦ Θεοῦ, εἰς ἣν ἐγέγραπτο, εἰ μὴ συγχωρηθείη τῷ λαῷ τὸ ἁμάρτημα. Ἦν δὴ περιέχοντες, ἐκ ἐξισθενεῖν δίκαιον τὰ παρὰ τῶν Πατέρων προστεταγμένα. ὅθεν καὶ Βασίλειος. τῶν μὲν ἐπιτασσόντων ἡ διαφορὰ, ἐδὲν ὀφέλει παραβλάπτειν τὴν ὑπακοὴν τῶν ὑποτασσομένων. ὅτε γὰρ Μωσῆς παρήκουσε τοῦ Ἰωθόρ, ἀγαθὰ συμβουλεύσαντος. τῶν δὲ ἐπιταγμάτων διαφορᾶς ἐκ ὀλίγης ἔσης, (τὰ μὲν γὰρ ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, ἢ παραφθείροντα αὐτὴν, ἢ μολύνοντα πολλαχῶς ἐπιμιξίᾳ τοῦ κεκωλυμένου, τὰ δὲ συνεμπίπλει τῇ ἐντολῇ, τὰ δὲ, καὶν μὴ συνεμπίπλει κατὰ τὸ προφανὲς, ἀλλὰ συμβάλλεται, καὶ οἱονεὶ βοήθειά τις

quoque efficiendi facultatem, munere Spiritus S. conceſſerat) ſed quid ait? Ex „hoc cognoſcent omnes, vos eſſe meos „diſcipulos: ſi mutuam inter vos habeatis charitatem. Adeoque vbique mandata hæc connectit: vt, quæ proximo benigne facta ſunt, in ſe transferat. Eſurivi enim, „inquit: & dediſtis mihi, quod comede„rem. Deinde infert: Quatenus vni ho„rum feciſtis, fratrum meorum minimo„rum, mihi feciſtis. Ergo per primum impleri poteſt etiam alterum: & rurſum ab altero rediri ad primum: ita vt, ſi quis diligit Dominum, diligat exinde proximum, (Qui enim diligit me, inquit: is mandata mea ſervabit. Hoc autem eſt mandatum meum: vt vos invicem diligatis, ſicut ego dilexi vos) & ſi quis diligit proximum, dilectionem erga Deum expleat: ipſo in ſeſe recipiente eam gratiam. Idcirco fidelis famulus Dei Moſes, tanto flagrabat charitatis erga fratres igne: vt etiam deleri ſe vellet ex libro Dei, in quo nomen ipſius inſcriptum erat: ſi non condonaretur peccatum populo. Quam charitatem ſi teneamus: non eſt æquum, quæ a S. Patribus mandata ſunt, nihili æſtimare. Hinc & Baſilius, diverſitas præcipientium, inquit, non debet incommodare obedientiæ ſubditorum. Nec Moſes enim bonum Iothoris conſilium aſpernatus eſt. Cum autem mandatorum diverſitas non parva ſit, (alia enim adverſantur præcepto Domini: aut labefactantia id, aut pluribus modis polluentia, additione alicujus vetiti. Alia vero coincidunt cum præcepto. Alia etiamſi non aperte coincidunt, tamen aliquid conferunt, & quo-

τις ἐστὶ τῆς ἐντολῆς) ἀναγκαῖον, μεμνῆσθαι τῦ Ἀποστόλυ, εἰπόντος, (ά. Θεσ. κεφ. έ.) „Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε, πάντα δὲ „δοκιμάζοντες τὸ καλὸν κατέχετε. ἀπὸ „παντὸς ἔργυ πονηρῦ ἀπέχεσθε. καὶ πάλιν. (β΄. Κορ. κεφ. ί.) „Λογισμὸς καθαιροῦντες, „καὶ πᾶν ὕψωμα, ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς „γνώσεως τῦ Θεῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες „πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τῦ Χριστῦ. ὥστε εἰ μέν τι συμπίπτον τῇ ἐντολῇ τῦ Κυρίυ, ἢ συμβαλλόμενον ἐπιταχθῶμεν, ὡς τῦ Θεῦ θέλημα σπουδαιότερον καὶ ἐπιμελέστερον καταδέχεσθαι χρὴ, πληροῦντας τὸ εἰρημένον, Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, ἐν ἀγάπῃ Χριστῦ. Ὅταν δέ τι ἐναντίον τῇ τῦ Κυρίυ ἐντολῇ, παραφθεῖρον ἢ μολῦνον αὐτὴν, ἐπιταχθῶμεν παρά τινος, καιρὸς „εἰπεῖν τότε. Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις, μνημονεύοντες τῦ „Κυρίυ λέγοντος. Ἀλλοτρίῳ δὲ ἐμὴ ἀκο„λουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτῦ, „ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν. καὶ τῦ Ἀποστόλυ, τολμήσαντες ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας, μὴ αὐτῶν καθάψασθαι τῶν Ἀγγέλων, δι' ὧν φησι, (Γαλ. „κεφ. ά.) κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ, ἢ Ἄγγελος „ἐξ Οὐρανῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' „ὃ εὐηγγελιτάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα, ὅτι κἂν πολυγνήσιός τις ἢ καὶ ὑπερβαλλόντως ἔνδοξος, ὁ κωλύων τὸ ὑπὸ τῦ Κυρίυ προστεταγμένον, ἢ προτρέπων ποιεῖν τὰ παρ' αὐτῦ κωλυόμενα, φευκτὸς καὶ βδελυκτὸς ὀφείλει εἶναι ἑκάστῳ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

Ὅπερ ἐπὶ τῶν προειρημένων, ἐ δύναταί τις προφασίζεσθαι. Τὰ γὰρ συνοδικῶς ἐπιταχθέντα, ἅπαντες οἱ πιστοὶ δέχονται, ὡς συνῳδὰ τοῖς τῆς θεοπνεύστυ γραφῆς. Διὸ καὶ ἔστε τὸ πνικτὸν παρ' ἡμῖν

dammodo succurrunt præcepto) necesse est, meminisse ejus, quod Apostolus dicit: „Prophetias ne pro nihilo putate sed „omnia probantes, quod bonum est, tene„te: ab omni malo opere abstinete. Et iterum: consilia demolientes, & omnem celsitudinem, se adversus cognitionem Dei extollentem: & captivam ducentes omnem cogitationem ad obediendum Christo. Quocirca, si quid, quod concurrat cum mandato Domini, aut aliquid ad id afferat, nobis præcipitur: eo majore ffudio & diligentia, tanquam voluntatem Dei, id recipi convenit: & impleri dictum, sustinentes invicem in charitate Christi. Sin autem aliquid contra Domini mandatum, quod aut convellat id, aut polluat, ab aliquo imponatur: oportune tunc dicetur, magis obediendum esse Deo, quam hominibus: & in memoria habendum dictum Domi„ni: Alienum autem pastorem non se„quentur: sed refugient ab eo: quia non noverunt vocem alienorum. Apostoli item dictum, ausi ob nos muniendos, ipsos etiam Angelos incessere: Etiamsi nos, aut „Angelus de cœlo, aliud vobis Evangelium „annunciaverit, quam quod ego annuncia„vi vobis: anathema esto. Vnde docemur hoc: etiamsi eximiis dotibus, & excellenti gloria præditus sit is: qui prohibeat illud, quod a Domino mandatum est: aut hortetur facere, quæ ab eo prohibita sunt: hunc talem, fugiendum & abominandum esse vnicuique, qui Dominum diligat.

Hoc autem in prædictis nemo allegare potest. Quæ enim Synodice (legitima conciliorum ratione) mandata sunt: ea ab omnibus fidelibus recipiuntur, tanquam Scripturis divinitus inspiratis consonantia. Hinc

ἡμῖν, μεταλαμβάνεται, μέχρι τῆς σήμερον, ἀλλ' ἀποστρεφόμεθα, τοῖς ὑπὸ τῶν Πατέρων ῥηθεῖσι καὶ Ἀποστόλων, ἐμμένοντες. γέγραπται γάρ. Ἀπέχεσθε εἰδωλοθύτων, αἵματος, καὶ πνικτοῦ. καὶ ἐν τῷ ϛ'. κανόνι καὶ ξζ. τῆς ἕκτης συνόδου λέγεται, Εἴ τις αἷμα ζώου ἐσθίει, ἀφοριζέσθω. καὶ ὁ Βασίλειος περὶ τούτων νομοθετῶν λέγει. Εὑρίσκω τοίνυν ἀναλαβὼν τὰς θείας γραφὰς ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ, ἔτε ἐν τῷ πλήθει τῶν ἁμαρτανομένων, ἔτε ἐν τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν μόνῃ δὲ τῇ παραβάσει, ἔτινος ἦν προστάγματος, σαφῶς κρινομένην τὴν πρὸς Θεὸν ἀπείθειαν, καὶ κοινὸν κατὰ πάσης παρακοῆς τοῦ Θεοῦ κρίμα. Καὶ πάλιν, ἐκ μὲν ἂν τούτων καὶ τῶν τοιούτων, φανερὸν εἶναι ἐλογιζόμην, ὅτι καθόλου μὲν ἡ τῶν παθῶν κακία διὰ τὴν περὶ Θεοῦ ἀγνωσίαν, ἢ ἀδόκιμον γνῶσιν ἐγγίνεται, ἰδίως δὲ, ἡ διαφωνία τῶν πολλῶν πρὸς ἀλλήλους, διὰ τὸ ἀναξίως ἡμᾶς αὐτὸς κατασκευάσαι τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπισταίας ἐπισυμβαίνειν. Πρὸς δὲ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ τοιούτου βίου, ἔποτε δεῖ καὶ ἐλθεῖν, ἐβουλευσάμην, ἔτε μετρεῖν ἔχον τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης ἀνοησίας, ἢ ἀλογίας, ἢ ἀπονοίας, ἢ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς κακίας, ἢ ἔκ τί ἔστω. Εἰ γὰρ καὶ ἐν ἀλόγοις ὄντων κατορθωμένην εὑρίσκομεν τὴν ἐν ἀλλήλοις συμφωνίαν, διὰ τὴν πρὸς τὸν καθηγέμενον εὐπείθειαν, τί ἂν ἔποιμεν ἡμεῖς, ἐν τοσαύτῃ μὲν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαφόρᾳ, τοσαύτῃ δὲ τῇ πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ἐναντιότητι εὑρισκόμενοι; ἢ ἐχὶ ταῦτα πάντα ἡγέμεθα, νῦν μὲν εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐντροπὴν ἡμετέραν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ προτεθῆναι, ἐν δὲ τῇ μεγάλῃ καὶ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ εἰς αἰσχύνην καὶ

Hinc nec, quod suffocatum est, apud nos in cibum adhibetur, in hodiernum vsque diem: sed aversamur, patribus & Apostolis constanter obedientes. Scriptum enim est: abstinete ab Idolothyto (idolis consecrato) & a sanguine, & a suffocato. Et in VI. canone, & in LXVII. sextæ Synodi dicitur: Si quis sanguine animalis vescitur segregetur. Basilius quoque de his legem ferens, Invenio igitur, inquit, quando S. scripturas in manus sumo: in veteri & novo Testamento, nec ex multitudine perperam factorum, nec ex magnitudine peccatorum, sed ex sola trangressione cujuscunque præcepti, manifesto spectari inobedientiam adversus Deum admissam: & commune contra omnem contumaciam Iudicium Dei. Et iterum: Ex his igitur, & similibus, perspicuum esse arbitrabar: vniverse quidem, affectuum improbitatem, ex ignoratione Dei, aut reproba cognitione, homini accidere: peculiariter vero, ex dissensione plerorunque mutua: propterea quod accedat, vt ipsi nos principatu & gubernatione Dei indignos faciamus. Ad considerationem autem talis vitæ, num etiam venire aliquando oporteat, consultavi: nec metiendo assequi poteram magnitudinem talis incogitantiæ, aut absurditatis, aut vecordiæ: seu ex nimia vitiositate ortæ, seu nescio ex qua causa. Si enim in brutis etiam, propter eorum erga ducem obedientiam, tantum consensum mutuum reperimus: quid ad excusandum afferemus nos: qui tot inter nos dissensionibus, tanta adversus præcepta Domini rebellione, laboramus? An non hæc omnia arbitramur, nunc quidem ad doctrinam & pudorem nobis

καὶ κατάκρισιν τῶν μὴ πεπαιδευμένων προσενεχθήσεσθαι ὑπ' αὐτῦ, τῦ εἰπόντος, (Ἡσαΐ. κεφ. ά.) ὅτι Ἔγνω βῦς τὸν κτησά-„μενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τῦ Κυρίε αὐ-„τῦ. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός „με οὐ συνῆκε, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Καὶ ὑπὸ τῦ Ἀποστόλε εἰρημένον. Εἴτε πά-„σχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέ-λη. καὶ τὸ, Ἵνα μὴ ᾖ σχίσματα ἐν „τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μεριμνῶσιν ὑπὲρ ἀλλήλων τὰ μέλη, ὑπὸ μιᾶς δη-λονότι κινέμενα τῆς ἐνοικέσης ψυχῆς. Τίνος ἕνεκεν ἕτως οἰκοδομήθη; ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἵνα σώζηται ἡ τοιαύτη ἀκολου-θία τε καὶ εὐταξία, πολλῷ πλέον παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῦ Θεῦ, πρὸς ἣν εἴρη-ται, Ὑμεῖς δὲ ἐστὲ σῶμα Χριστῦ καὶ μέ-λη ἐκ μέρες. κρατέσης δηλαδὴ καὶ συ-ναπλέσης ἕκαστον τῷ ἄλλῳ πρὸς ὁμό-νοιαν, τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀληθῦς κε-φαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. παρ' οἷς δὲ ἐχ ὁμόνοια κατορθῦται, ἐχ ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης τηρεῖται, ἐχὶ ἐν Πνεύματι πραότης φυλάσσεται, ἀλλὰ καὶ δίχο-στασία, καὶ ἔρις, καὶ ζῆλος ἐυρίσκεται, πολλῆς μὲν τόλμης ἂν εἴη μέλη Χριστῦ τὲς τοιέτες ὀνομάζειν, ἢ ὑπ' αὐτῦ ἄρ-χεσθαι λέγειν. Ἁπλῆς δὲ διανοίας μὴ μετὰ παῤῥησίας εἰπεῖν, ὅτι κρατεῖ ἐκεῖ καὶ βασιλεύει τὸ τῆς σαρκὸς φρό-νημα, κατὰ τὴν τῦ Ἀποστόλε φωνήν, λέγοντος μὲν ὁρισικῶς, Ὅτι ὦ παρισά-νετε ἑαυτὲς δέλες εἰς ὑπακοήν, δῦλοί ἐστε, ᾧ ὑπακέετε. διεξιόντος δὲ σαφῶς τῦ τοιέτε φρονήματος τὰ ἰδιώματα, ὡς ὅταν λέγῃ, Ὅπε γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆ-λος, καὶ ἔρις, καὶ δίχοστασία, ἐχὶ σαρκικοί ἐστε; διδάσκοντός τε ἅμα ἀπο-φαντικῶς τό, τε χαλεπὸν αὐτῶν τῆς ἐκβά-

a Deo propoſita eſſe: in magno vero, & terribili illius Iudicii die, ad turpitudinem & condemnationem, qui non correxerimus nos, exprobratum iri ab illo, qui di-„xit: Cognovit bos poſſeſſorem ſuum & „Aſinus præſepe Domini ſui: ſed Iſrael me „non novit, populus meus non intellexit: & id genus alia multa. Illud vero, quod ab Apoſtolo dictum eſt: ſive patitur vnum membrum, omnia membra compatiuntur: & illud, ne ſint ſchiſmata (diſtractiones) in corpore: ſed vnum idemque ſollicite cogitent pro mutua ſalute membra: vnius ſcilicet inhabitantis animæ motu gubernata. Cujus rei gratia ſic exædificatum eſt? Meo quidem iudicio, vt conſervetur talis cohærentia & ordo multo magis in Eccleſia Dei: cujus cauſa hoc dicitur: Vos autem eſtis corpus Chriſti, pars diſperſorum vbique membrorum: quia ſcilicet continet & connectit ſingula cum ſingulis in concordiam, vnum & ſolum verum caput, nimirum Chriſtus. Inter quos vero non colitur concordia: non ſervatur pacis vinculum: non manſuetudo Spiritus cuſtoditur: ſed & diſſidium, & contentio, & æmulatio, reperitur: ibi magnæ fuerit audaciæ, hos tales nominare membra Chriſti: aut dicere, eos ab hoc regi. Magnæ item ſimplicitatis, non libere dicere: dominari ibi, & regnare, ſenſum carnis: cum Apoſtolus clare ſententiam pronunciet: cui aſſtituitis vos ſervos ad obediendum: ſervi eſtis, cui obeditis. Cum item manifeſte talis ſenſus proprietates recenſeat, vt quando dicit: Vbi inter vos æmulatio eſt, & contentio, & diſſidia: an non carnales

ἐκβάσεως, καὶ τὸ ἀκοινώνητον πρὸς Θεοσέβειαν. δι' ὧν φησιν, ὅτι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς Θεὸν. Τῷ γὰρ νό-
„μῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ
„δύναται. Διότι φησὶν ὁ Κύριος, οὐδεὶς
„δύναται δυσὶ Κυρίοις δουλεύειν. οὐδὲ πλη-
ρῶν τὸ ἐν ταῖς πράξεσιν εἰρημένον, ὅτι
τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία
καὶ ἡ ψυχὴ μία. Οὐδενὸς μὲν δηλονότι
τὸ ἴδιον θέλημα ἰσῶντος, πάντων δὲ ζη-
τούντων κοινῇ ἐν ἑνὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,
τὸ τοῦ ἑνὸς Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θέλημα,
εἰπόντος, (Ἰωάνν. κεφ. ς'.) „καταβέβη-
„κα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλη-
„μα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
„ψαντός με Πατρός.

Στοιχῶμεν, τοίνυν τῷ κανόνι τῶν Ἁ-
„γίων, (Ἐφεσ. κεφ'. β'.) ὡς ἐποικοδομη-
„θέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων
„καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου,
„αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ
„πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει
„εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ. Ὁ δὲ Θεὸς τῆς
„εἰρήνης, (ἀ. Θεσ. κεφ'. ε'.) ἁγιάσαι ἡμᾶς
„ὁλοτελεῖς, καὶ ὁλόκληρον ἡμῶν τὸ Πνεῦ-
„μα, καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἀμέμ-
„πτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου τηρηθείη.
„Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς, ὁ καλῶν ὑμᾶς καὶ ἡμᾶς,
„καὶ πάντας θέλων σωθῆναι, ὃς καὶ ποιή-
σει, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρήσωμεν,
(ὅπερ τὸ κεφάλαιόν ἐστι τῆς σωτηρίας
πάντων, καὶ ὧν ἄνευ σωθῆναι ἀδύνα-
τον,) καὶ τῇ χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ἐν Πνεύ-
ματι Ἁγίῳ, ὡς δεδήλωται καὶ μερικῶς
σεσαφήνισαι. Μὴ ἓν ἐξ ἡμισείας τὸν
Θεὸν γνωρίζωμεν, μηδὲ ἀφορμὴν ῥαθυ-
μίας τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν λαμβά-
νωμεν, ἀλλὰ πρόσχωμεν νηφόντως τοῖς
λεγομένοις, καὶ εἰς ἔργον προαγαγεῖν τὰ

nales estis? cum præterea gravi asseveratione tristem illorum exitum, & a pietatis communione exclusionem, ponat, vbi dicit. Sensus carnis, inimicitia contra Deum est. „Legi enim Dei se non subdit:
„quia nec potest: cum Dominus dicat:
„Nemo potest duobus Dominis servire.
Nec etiam implere, quod in Actis dicitur:
Multitudinis credentium, erat cor & anima vna: quod nemo vtique suam propriam voluntatem figebat: sed cuncti communiter, vno eodemque Spiritu Sancto vnius Domini Iesu Christi voluntatem quærebant, dicentis: „Descendi cœ-
„litus, non vt faciam meam voluntatem:
„sed illius, qui me misit, patris.

Incedamus igitur juxta canonem sanctorum: tanquam superstructi fundamen-
„to Apostolorum & Prophetarum: cum
„angularis lapis sit, ipse Dominus noster
„Iesus Christus: in quo omnis structura
„quæ coagmentatur, crescit in Templum
„sanctum in Domino. Deus autem pa-
„cis, nos ad totam perfectionem sancti-
„ficet: integerque noster Spiritus, & ani-
„ma, & corpus, inculpate in adventum
„Domini servetur. Fidelis vero est Deus,
„qui vocavit vos & nos, & omnes vult
„salvari: qui id etiam faciet, si mandata
ejus servaverimus: (quod est caput salutis omnium: sine quibus salutem consequi, impossibile est) gratia etiam Christi, in Spiritu S. sicut indicatum est, & particulatim declaratur. Ne igitur ex dimidio Deum cognoscamus: nec in occasionem socordiæ humanitatem ipsius vertamus: sed attendamus animum sobrie ad ea, quæ dicuntur: & vita factisque divina decreta repræsentare, omni studio contendamus:

τὰ Θεῖα δόγματα σπουδαίως ἐπεισχθῶμεν, πρὸς οὐδὲν ἀποβλέποντες ἕτερον, ἢ πρὸς τὸν εἰπόντα, Πῦρ ἦλθον βαλεῖν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνήφθη; Καὶ τοῦτο τὸ πυρὸς τὴν ἐνέργειαν ζητῶν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἔλεγε, Δοκίμασόν με Κύριε, καὶ πύρωσόν με, πύρωσον τοὺς νεφρούς μου, καὶ τὴν καρδίαν μου. Τοῦτο τὸ πῦρ, τὴν ἐν τῷ ἐνδον ὀφθαλμῷ δοκὸν κατακαῖον, καθαρὸν ἀποκαθίστησιν, ἵνα ἀπολαβὼν τὸ κατὰ φύσιν διορατικὸν, ἐρᾷ διηνεκῶς τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν λέγοντα. Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ πῦρ, Δαιμόνων ἐστὶ φυγαδευτήριον, κακίας τε καυστικὸν, ἀναστάσεως δύναμις, καὶ ἀθανασίας ἐνέργεια. ψυχῶν ἁγίων φωτισμὸς, καὶ λογισμῶν δυνάμεων σύστασις. Τοῦτο τὸ πῦρ εὐξώμεθα καὶ εἰς ἡμᾶς φθάσαι, ἵνα πάντοτε ἐν φωτὶ περιπατοῦντες, ἔργων ἀγαθῶν, μηδὲ πρὸς βραχὺ προσκόψωμέν ποτε, ἀλλ' ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ φαινόμενοι, λόγον ζωῆς ἐπέχωμεν ἀδίδως, ἵν' ἀπολαύσοντες τῶν τοῦ Θεοῦ συν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἐν ζωῇ ἀναπαυσώμεθα, τὰς ἐντολὰς ἢ ἀρετοὺς ἢ πᾶν σωτηριῶδες καὶ θεῖον ἐκπληρώσαντες ἁγιοπρεπῶς, ὡς ἀναγκαῖον. Οὕτω γὰρ ἀναστρεφόμενοι, πάντα τὸν τῆς παροικίας ἡμῶν χρόνον, εἰς τὴν ἀληθινὴν πατρίδα καταντήσομεν, ἧς καὶ ἀξιωθείημεν χάριτι Χριστοῦ, Ἀμήν.

Ἅπαντα ταῦτα τὰ παρ' ἡμῶν ῥηθέντα, ἀγαπητοὶ, (ὡς καὶ ὑμεῖς καλῶς οἴδατε,) τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἔχεται, κατὰ τὴν τῶν σοφῶν καὶ Ἁγίων Θεολόγων ἡμῶν ἑρμηνείαν, καὶ ὑγιῆ διδασκαλίαν καὶ διασάφησιν. Οὐ γὰρ ἡμῖν ἔξεστι, τῇ

ad nihil aliud oculos noſtros convertentes quam ad dicentem: Ignem veni jacere: & quid volui, ſi jam accenſus eſt? „Hujus ignis operationem quærens beatus David, ait: Proba me Domine: & igne explora me. Igne renes meos explora, & cor meum. Hic ignis trabem, in oculo interno hærentem, comburens, oculum purum reddit: vt, recepto naturali acumine ſuo, continenter videat mirabilia Dei, ex dicto hoc: „Retege oculos meos: & intelligentia comprehendam mirabilia ex lege tua. Hic itaque ignis, Dæmones fugandi, vitiaque comburendi, vim habet: potentia reſurrectionis eſt, & immortalitatis operatio: ſanctarum animarum illuminatio eſt, & cogitationum potentiarum conſtitutio, & compactio. Hunc ignem etiam ad nos volare precemur: vt ſemper in luce ambulantes bonorum operum, ne vel paululum impingamus vnquam: ſed vt luminaria in mundo lucentia verbum vitæ retineamus in æternum: vt beatitudine Dei fruentes, cum Domino noſtro Ieſu Chriſto in vita requieſcamus: mandatis, & virtutibus, & omni re divina ſalutarique expletis: ſicut & Sanctis dignum eſt, & neceſſarium. Hujusmodi enim converſatione per omne incolatus noſtri tempus, in veram patriam perveniemus: qua vtinam digni fiamus per gratiam Chriſti, Amen.

Vniverſa hæc, quæ a nobis allata ſunt, dilecti (vt & vos bene ſcitis) divina ſcriptura nituntur, ſecundum ſapientium & ſanctorum Theologorum noſtrorum interpretationem, & ſanam doctrinam atque explanationem. Non enim

τῇ ἰδίᾳ καταθαῤῥῆσαι ἐξηγήσει, τί τῶν τῆς θεοπνεύστε γραφῆς ῥητῶν συνιέναι καὶ κατανοεῖν, ἢ διερμηνεύειν, εἰ μὴ κατὰ τὲς παρὰ τῶν Ἁγίων Συνόδων, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, πρὸς τὸν εὐσεβῆ σκοπὸν δοκιμασθέντας Θεολόγυς, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς ὀρθῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, καὶ ἀληθῆς σοφίας τε καὶ φρονήσεως ἐκκλινόντων, ἡ διάνοια ἡμῶν δίκην Πρωτέως ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν περιφέρηται. Ἀλλὰ ποία ἂν τις εἴποι διόρθωσις ἔσαι τέτοις; ποία; Θεῦ συναιρομένε, αὕτη, τὸ, μηδὲν παρὰ τὰ διατεταγμένα τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις καὶ ταῖς Ἁγίαις Συνόδοις, μεταχειρίζεσθαι, ἢ φρονεῖν. Ὁ γὰρ τῆτον τὸν ὅρον φυλάτων ὀρθῶς, συγχορευτὴς ἡμῖν ἔσαι, συγκοινωνὸς, καὶ ὁμόπιστος. Ὁ γὰρ τὲς προειρημένες κανόνας ἀπαναινόμενος, καὶ κατὰ τῶν Ἀποστόλων χωρῶν, ἢ κατὰ τῶν Ἁγίων ἀναίδην φερόμενος Ἀποστόλων, τίνα ἂν χοίη πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν; τὶς δὲ μερὶς μεθ' ἡμῶν ἔσαι τέτω; Ὅπε ὁ μὲν τῶν διδασκάλων ἄτω λέγει τοῖς θέλεσιν εὐσεβεῖν, „Ὁ λέγων παρὰ τὰ διατεταγμένα, κἂν „αἱρέσιπος ᾖ, κἂν παρθενεύῃ, κἂν σημεῖα ποιῇ, κἂν προφητεύῃ, ἔτος λύκος προβάτοχημος ἄντιμυς, φθορεὺς „προβάτων κατεργαζόμενος. Ὁ δὲ, εἴ „τις τῶν δοκέντων τοῖς θεοφόροις πατράσι σαλεύει τι, ἐκέτι τῆτο οἰκονομίαν „κλητέον, ἀλλὰ παράβασιν, καὶ προ„δοσίαν δόγματος. Ὁ δὲ, χρὴ τὸν „πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα τὸ τῆ Χριστῆ „δικαστήριον, εἰδότα, ὅσος κίνδυνος τοῖς „τολμῶσιν ἀφελεῖν τι, ἢ προθεῖναι, „τῶν παραδεδομένων ὑπὸ τῆ Πνεύμα„τος, μὴ παρ' ἑαυτῆ φιλοτιμεῖσθαι „καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελ-

μένοις

enim nobis licet, noſtræ propriæ confidendo explicationi, aliquod divinæ Scripturæ dictum aliter intelligere, animadvertere, aut interpretari: niſi quemadmodum Theologis illis viſum eſt: qui a ſanctis Synodis in S. Spiritu, ad pium ſcopum, probati receptique ſunt: vt ne, ſi a recta Evangelica doctrina, & vera ſapientia & prudentia, declinemus: mentis noſtræ cogitatio inſtar Protei huc illuc circumferatur. Sed quærat aliquis: quomodo iſta corrigentur? Quomodo? Deo adjuvante, ſic. Nihil præter illa, quæ a S. Apoſtolis, & a S. Synodis, inſtituta & ordinata ſunt, in manus ſumendo, aut ſentiendo. Qui enim hunc limitem terminumque recte ſervat, Synchoreuta (choreæ particeps) nobis erit ſocius, & fidei conſors. Qui vero prædictos canones recuſat, & contra Apoſtolos fertur: quam nam haberet nobiſcum communionem? Quæ huic pars nobiſcum eſſet? Quippe Doctorum vnus ita dicit pietatis ſtudioſis: Qui loquitur præter inſtituta & recepta: „etiamſi fide dignus ſit, etiamſi „virginitatem ſervet, etiamſi ſigna faciat, „etiamſi prophetet: is lupus ſub ovis habi„tu, extra controverſiam eſt, ovibus perni„ciem machinans. Alius ita: Si quis aliquid „eorum, quæ Dei plenis patribus viſa „ſunt, concutit: non hoc jam diſpen„ſatio nominandum eſt: ſed transgreſ„ſio, & prodito dogmatis. Alius ita: „Oportet eum, qui ante oculos habet „tribunal Chriſti: cum ſciat, quantum periculum immineat his: qui audent aliquid detrahere, aut addere, a Spiritu traditorum: non ex ſeſe ambitioſe contendere aliquid innovare: ſed

illis,

„μένοις ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐφησυχάζειν. Ὅπερ τοίνυν τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι ἡμέτεροι Θεολόγοι δοξάζειν ἄλλως κωλύσι, μία καὶ μόνη διόρθωσις αὕτη, τὸ, ταῖς Ἁγίαις Συνόδοις συστοιχεῖν, καὶ τοῖς τῶν Ἀποστόλων ἕπεσθαι κανόσι, καὶ ὅτω διὰ πάντων ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ.

illis, quæ antea a Sanctis annunciata sunt, acquiescere. Quoniam igitur tot talesque Theologi nostri, aliter opinari & statuere vetant: vna sola correctionis ratio erit hæc: Sanctis cum Synodis pari passu incedere, & Apostolorum canones sequi: atque ita per omnia comitari Christum.

Καὶ ὑμῶν δέ, ὦ ἄνδρες Γερμανοὶ σοφώτατοι, καὶ τέκνα ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, βουλομένων, ὡς νενεχῶν, ὁλοψύχως τῇ ὑμετέρᾳ προσελθεῖν ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ, ἡμεῖς, ὡς πατέρες φιλόστοργοι, προθύμως τὴν ὑμετέραν ἀγάπην καὶ φιλοφροσύνην ἀποδεξόμεθα, ἐὰν θελήσητε τοῖς Ἀποστολικοῖς καὶ Συνοδικοῖς δόγμασι συμφώνως ἡμῖν ἀκολουθῆσαι, καὶ τούτοις ὑπείξειν. Τηνικαῦτα γὰρ τῷ ὄντι συγκοινωνοὶ ἡμῖν ἔσεσθε, καὶ ὡς παῤῥησίᾳ ὑποταγέντες τῇ καθ' ἡμᾶς Ἁγίᾳ καὶ Καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, παρὰ πάντων τῶν νενεχῶν ἐπαινεθήσεσθε, καὶ ὅτω ταύτῃ δυοῖν ἐκκλησίαιν μιᾶς σὺν Θεῷ γενομένης, τὸ λοιπὸν συζήσομεν, καὶ συμβιοτεύσομεν θεαρέστως, ἕως ἂν καὶ τῆς ἐπουρανίου τύχοιμεν βασιλείας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

Si igitur & vos, viri Germani sapientissimi, & filii mediocritatis nostræ dilecti, vultis, vt mente præditi, ex toto animo vos nostræ adjungere sanctissimæ Ecclesiæ: nos, vt patres amantissimi, prompte vestram charitatem benevolentiamque recipiemus: si volueritis decreta Apostolica & Synodica, vnanimi consensu nobiscum sequi, & his cedere. Tunc re vera consortes nobiscum eritis: &, tanquam aperte huic nostræ & Catholicæ Christi Ecclesiæ subditi, ab omnibus recte sentientibus laudabimini: Hoc modo, si ex vtraque Ecclesia vna Deo bene juvante facta fuerit: conjunctionem societatemque vitæ posthac colemus piam, Deoque placentem: donec etiam cœleste intremus Regnum: quod vtinam omnes consequamur per Christum Iesum: cui gloria in sæcula, Amen.

Ἐγράφη σὺν Θεῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾳφος'. Μαΐου ιε'. ἐν τῇ Πατριαρχικῇ σεβασμίᾳ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας.

Scriptum Dei auxilio Constantinopoli, Anno ab incarnata dispensatione Domini nostri Iesu Christi, 1576. Die May 15, in Patriarchico & venerando sanctissimæ virginis Mariæ Monasterio.

Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

ΔΕΥΤΕ-

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ, ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ, ΕΙΣ ΤΥΒΙΓΓΑΝ ΠΕΜΦΘΕΙΣΑ.

SECVNDVM PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI, D. HIEREMIAE, RESPONSVM: A MARTINO CRVSIO, TYBING. ACADEMIAE PROFESSORE, LATINE CONVERSVM.

Ἱερεμίας ἐλέῳ Θεῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσαντινοπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ημετριότης ἡμῶν, δεξαμένη, τὰ τῆς ἀγχινοίας ὑμῶν, ἃ δεύτερον πεπόμφατε γράμματα, περί τε τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως, καὶ ἄλλων Θεολογικῶν Ζητημάτων, πάλαι μὲν ἀνταπεκρίνατ' ἄν, εἴγε μὴ εἰς Δῦσιν καὶ Πελοπόνησον ἀποδημοῦσα ἐτύγχανεν. Εὐχαριστοῦσα ἓν Θεῷ, τῷ δοτῆρι παντὸς ἀγαθοῦ, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἕνεκα εὐφραίνεται, ἐχ ἥκιστα δὲ, τῷ ἐν πολλοῖς ὑμᾶς τῇ ἡμετέρᾳ συμφωνεῖν Ἐκκλησίᾳ. Γένοιτο δὲ καὶ ἐν οἷς διαφωνοῦμεν, εὐσεβῶς συμφωνήσειν, νεύσει Θεοῦ, τὰ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον τελειοῦντος.

Hieremias Misericordia Dei, Archi Episcopus Constantinopoleos, novæ Romæ, & Oecumenicus Patriarcha.

Acceptis vestris, quæ secundo missistis, de Spiritus Sancti processione, & aliis Theologicis quæstionibus, Scriptis: jamdudum mediocritas nostras respondisset: nisi profectione in Occidentem, & Peloponnesum impedita fuisset. Nunc eadem Deo, omnis boni autori, gratias agens: cum aliis multis lætatur, tum non minimum hoc, quod in multis vestra Doctrina cum nostra consonat Ecclesia. Faxit vero idem, qui omnia perfectione ad bonum dirigit, Deus: vt in cæteris quoque, in quibus discrepamus, pie consonemus.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

Ἔστιν ἓν τὸ πρῶτον, ἐν ᾧ διαφωνοῦμεν, ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπόρευσις. Τοίνυν ὦ Τέκνα μου ἀγαπητὰ, εἰ καὶ τὸ τοιοῦτον ζήτημα πολλάκις εἰς μέσον προτεθὲν, ἀκριβῶς τε ἐξητασθὲν παντὶ ἐξόχῳ τῆς Ἐκκλησίας Κανόνι, καὶ πάσῃ πνευματικῇ πετραλυδίᾳ, προδήλως ἐτμήθη καὶ ἐσαφηνίσθη, τοσοῦτον, ὥστε τῆς οἰασοῦν μηκέτι δεῖσθαι νέας ἐρεύνης, ὅμως ἡμεῖς τῇ ὑμετέρᾳ χαριζόμενοι ἀγάπῃ, καί τοι πολλαῖς καὶ συνεχέσιν ἀχολέμενοι Φροντίσιν, ἐδὲν ἧττον Πατρικῶς, καὶ παῤῥησίᾳ, (ὡς ἡ παροιμία,) τῇ ἀθηνᾷ, πρὸς οἰκοδομὴν ὑμῖν προσδιαλέξεται, Θείαις μαρτυρίαις ἀσφαλιζόμενοι, ὡς ἐδέξαντο ταύτας οἱ Θεοφόροι Πατέρες. Ὅρος γάρ ἐστι τῆς Ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Ἕκτης Συνόδου διαγορεύων, τὰς Θείας Γραφὰς ἐκλαμβάνειν, ὡς ἐξηγήσαντο οἱ δοκιμαθέντες τῆς Ἐκκλησίας Διδάσκαλοι, καὶ μὴ παρ᾽ ἑαυτῶν σοφίζεσθαι περιττὰ, τὸς βελομένους τὰ τοιαῦτα διερμηνεύειν. Ἀνάγνωτε δὲ καὶ τὸν ὅρον, ἐν τῷ, ιθ΄. Κανόνος. Ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθείη λόγος, μὴ ἄλλως τὸν ἑρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς Ἐκκλησίας Φωστῆρες, διὰ τῶν οἰκείων Συγγραμμάτων παρέθεντο. Καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμάτωσαν, ἢ λόγῳ οἰκείῳ συντάττοντες. Ἵνα μὴ ἔστιν ὅτε πρὸς τοῦτο ἀπόρως ἔχοντες, ἀποπίπτοιεν τῷ προσήκοντος.

Προσέχωμεν ἓν τοῖς ἑηθησομένοις, μετ᾽ εὐνοίας καὶ φόβῳ Θεοῦ, αἰτῶ. Τῆς μὲν ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄλλο

DE PROCESSIONE Spiritus Sancti.

Primum itaque Caput, de quo inter nos dissentimus processio Sancti Spiritus est. Etsi igitur hæc quæstio, dilecti filii mei, sæpe in disceptatione versata, omni excellenti Ecclesiæ canone, ita accurate, examinata, omni Spirituali lapide Lydio ita aperta sectione declarata est, vt nulla prorsus inquisitione amplius indigeat: tamen nihilominus nos, vt vestræ charitati gratificemur, (licet multis continuis distracti curis) paterno affectu, pingui (vt in Proverbio est) Minerva, ad ædificationem, de illa vobiscum colloquemur, divinis destimoniis freti, sicut ea S. Spiritus pleni accepere Patres. Regula enim est, velut terminus quidam immodus, sacræ œcumenicæ Synodi sextæ: qua jubemur S. scripturas sic interpretari, quemadmodum eas recepti Ecclesiæ Patres interpretati sunt: non autem interpretationibus ex nobis afferendis, sapientiæ laudem quærere. Extat ea Regula in XIX. ibi canone, his verbis. „Quin etiam, si qua de S. scri„ptura existat disceptatio: nemo illam ali„ter interpretetur, quam Ecclesiæ lumina „eam suis scriptis interpretati proposue„runt. Ac magis ex his laudem præstan„tiæ petant: quam scriptis ex suo ingenio „proditis: ne quando in hoc facultate de„stituti, non assequantur id, quod animo „intenderant.

Attendamus igitur animos ad ea, quæ sequentur, benevole, & cum timore Dei, quæso. Cum processio Spiritus Sancti, aliud

ἄλλο πραγματικῶς ἔσης, τῆς δὲ πέμψεως, ἄλλό τι, ἡ μὲν γὰρ ἐκπόρευσις, φυσικὴ ἐστιν ὕπαρξις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀμέσως ἐκ μόνου τοῦ αἰτίου Πατρὸς, ἡ δὲ πέμψις, ἀποστολὴ χρονικὴ, καθ' ἣν καὶ ὁ Υἱὸς πέμπει τὸ Πνεῦμα, ὡς ἐνταῦθα. καὶ τὸ Πνεῦμα πέμπει τὸν Υἱὸν, ὡς ἐν τῷ, Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, Ἡσαΐ. ξα'.) πῶς οὖν διὰ τί ὑμεῖς καινοτομοῦντες, φατὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι; Εἰ μὴ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα ἐξεπορεύετο, ἔχεν ἂν εἰπεῖν ποτε ὁ Κύριος περὶ τοῦ Παρακλήτου, ὃν ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ προβαλλόμεθα. Καθὰ πολλάκις, τὸ, ὃν ἐγὼ πέμψω, εἰρήκει. Πρῶτον μὲν ἓν τὸ σῶμα Κυρίου τὸ ἀψευδὲς ἀποφαίνεται (Ἰωάνν. κεφ'. ιέ.) τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Δεύτερον, αὐτὸς ὁ Παῦλος, ἐν τῇ πρὸς Τίτον; (κεφ'. γ'.) συνῳδᾷ. „Οὐκ ἐξ ἔργων ἡμᾶς ἐδικαίωσεν ὁ „Θεὸς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσω„σεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, „καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος, ὃ ἐξέ„χεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως, διὰ Ἰησοῦ Χρι„στοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τί τούτου σα„φέστερον; ὁ Κύριος ἔφη, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο„στελῶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς. Ὁ Παῦλος ἀκολούθως, ὃ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως. Αὐτὸ τοῦτο, καὶ ὁ Κορυφαῖος ὑπέδειξε Πέτρος, (Πραξ. κεφ'. β'.) εἰπὼν, „Τῇ δυνάμει τοῦ Θεοῦ „ὑψωθεὶς ὁ Χριστὸς, τὴν ἐπαγγελίαν τε „τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ „Πατρὸς ἐξέχεε τοῦτο, ὃ νῦν βλέπετε, „καὶ ἀκούετε. Οὕτω μὲν ἓν οἱ Κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων φάσκουσιν, οἷς ἀντιλέγειν οὐκ εὔλογον. Περὶ ὧν ὁ μέγας Κύριλλος, καὶ ἔτι περὶ τῶν Θεοφόρων Πατέρων, τῶν ἐν ταῖς Ἁγίαις Συνόδοις συνελ-

aliud reipsa sit, quam ejusdem missio, (processio enim, est naturalis essentia sancti Spiritus, immediate ex solo autore Patre: missio vero legatio temporaria: qua & Filius mittit Spiritum, vt hoc loco: & Spiritus mittit Filium, vt in illo: Spiritus Domini, super me: cujus causa vnxit me: ad nunciandum bona pauperibus misit me) quonam modo, & qua de causa, vos novum quid comminiscentes, dicitis Spiritum S. & ex Patre, & ex Filio procedere? At nisi ex solo Patre procederet: dixisset aliquando Dominus de Paracleto, quem ego & Pater producimus: sicut sæpe dixit, quem ego mittam. Primo itaque Domini os, quod mentiri nescit, pronunciat, Spiritum S. ex Patre procedere. Deinde Paulus ipse in Epistola ad Titum huic sententiæ consonat. „Non propter opera, „inquit, nos justificavit Deus: sed pro sua „misericordia conservavit nos, lavacro „Regenerationis, & renovatione Spiritus: „quem effudit in nos opulente per Iesum „Christum Salvatorem nostrum. Quid hac sententia apertius? Ait Dominus: Ecce ego mittam promissum Patris mei super vos. Paulus, eodem modo: Quem effudit in nos divite manu. Idem hoc summus quoque Apostolorum inquit Petrus, cum ait: „Potentia Dei exaltatus „Christus, accepta promissione Spiritus „S. a Patre, effudit hunc, quem nunc „videtis & auditis. Hoc modo summi Apostoli loquuntur, quibus contradicere, fas non est. De quibus magnus ille Cyrillus, itemque de divinis Patribus, qui sacris Synodis interfuerunr, sic ait.

θόντων, φησίν. „ἐκ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λα-
„λοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ
„Πατρὸς, ὃ προέισι μὲν ἀῤῥήτως ἐκ
„τοῦ Πατρὸς, ἔστι δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκ ἀλ-
„λότριον, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον.
ἀλλὰ καὶ Ἀθανάσιος ὁ Θεῖος, ἐν τῇ
„πρὸς Σεραπίωνα, λέγει, εἰ καλῶς ἐ-
„φρόνει περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὑγιῶς ἂν ἐφρόνει
„καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος. ὃ παρὰ τοῦ Πα-
„τρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἴδιόν ἐστιν,
„ὅτι παρ' αὐτοῦ δίδοται τοῖς μαθηταῖς.
Τὰ δὲ τοιαῦτα ῥητὰ, ἡμῶν οὐ καθάπλε-
ται, ὡς φαντάζονταί τινες. Ὅτι μηδὲ
τοιαύτης ἐννοίας ἐξήρτηται, χαριζομέ-
νοις δῆθεν καὶ τῷ Υἱῷ, τὴν τοῦ Πνεύμα-
τος ἐκπόρευσιν. οὐ γὰρ λέγουσι, καὶ ἐκ τοῦ
Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι, ἀλλὰ δίδο-
σθαι, καὶ ὅτι ὁμοούσιον, ἃ δὴ ὁμολογέμενα.
Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τὴν Θεολογίαν Γρηγό-
ριος, ἐν τῷ πρὸς Εὐάγριον, λόγῳ. Ὡς
„ἀπὸ τινος πηγῆς δύο ποταμοὶ, καὶ πόρ-
„ρω πως τέλλονται, καὶ τῆς πηγῆς ἐκ ἐ-
„ξίστανται, ἕως καὶ περὶ τῆς Θείας Φύσεως
„δεῖ ἐννοεῖν. πηγὴν μὲν τὸν Πατέρα, πο-
„ταμοὺς δὲ δύο, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα
„ὀνομάζων, ἀμέσως ἐκ μόνου τοῦ αἰτίου
„Πατρὸς προχεομένους. ἢ καθάπερ ἔκ τι-
„νος ῥίζης βλαστοὶ δύο κατὰ ταὐτὸν προϊ-
„όντες, ἀλλήλων αἴτιοι τῆς ὑπάρξεως εἶναι
ἀδύνατον. Ἔτι πρὸς τούτοις, ὦ σοφοὶ καὶ
προσφιλέστατοι ἄνδρες, εἰ τοῦτο προβάλ-
λεσθε εἰς ὑμέτερον δικαίωμα, ὡς ὁ μέγας
Ἀθανάσιος ἐχρήσατο, τῇ ΕΚ προθέσει,
πάντως, ἐν οἷς κατὰ Ἀρειανῶν περὶ τοῦ
Ἁγίου διαλέγεται Πνεύματος, λέγων,
„ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐξ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ
„δίδοται πᾶσι, καὶ ὅτι ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ
„Λόγου, ἐν τῷ Πνεύματι κτίζει τὰ πάν-
τα, καὶ ἐνεργεῖ καὶ δίδωσιν. εἰ τοῦτο προ-
βάλλε-

Non erant ipsi, qui loquebantur: Sed
„spiritus Dei Patris: qui procedit quidem
„ineffabili modo e Patre: non tamen a
„Filio alienus est, ratione essentiæ. Atha-
nasius etiam ille divinus, in Epistola ad
„Sarapionem, Si recte, inquit, sensis-
„sent de Filio: sanam etiam sententiam
„habuissent de Spiritu: qui e patre egre-
„ditur, & Filii proprius est, eo quod ab
„ipso datur discipulis. Talia autem dicta
non adversantur nobis, vt quidam sibi
fingunt. Non enim & illorum sententia
est: quasi Filio quoque processionem Spi-
ritus largiantur. Non enim dicunt, etiam
ex Filio procedere Spiritum, sed dari, &
esse ejusdem essentiæ: quæ, in confesso
sunt. Accedit insignis Theologus Gre-
gorius: qui in oratione, quem ad Eva-
grium scripsit, sic ait. „Quemadmo-
„dum ab vno fonte duo flumina longe
„profluunt, nec ab eo tamen fonte ab-
„scinduntur: eodem modo de divina
„natura cogitandum. (Fontem, Patrem
„vocat: duo flumina, Filium & Spiritum:
„qui immediate ex solo principio, quod
„est Pater, profunduntur) Aut quemad-
„modum, si duo rami ex eadem radice
„eodem ortu exeant, hos ex se invicem
„essentiam habere, impossibile est. Præ-
„terea, sapientes dilectissimique viri, si
ad vestri defensionem objeceritis, mag-
num Athanasium vsum esse præpositio-
ne EX: adeoque in illis, vbi contra Aria-
nos de S. Spiritu disputat: quando dicit,
Spiritum S. ex ipso Filio dari omnibus:
& patrem, per verbum, in Spiritu creare
omnia, operari, ac dare: si hoc, inquam,
objeceritis: audite, & duo hæc consi-
derate. Vnum, sanctum illum, in

Arianos

βάλεσθε, ἀκέσατε, καὶ δύο τινὰ σκοπήσατε. Ἓν μὲν, ὅτι ὁ Ἅγιος κατ' Ἀρειανῶν γράφων, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι (ὡς καλῶς οἴδατε) τὸν Υἱὸν κτίσμα ἔλεγον, λέγοντες δὲ τοῦτο, τὸν Υἱὸν κτίσμα, καὶ ἐ κτίσην, ἀδὲ συνδημιεργὸν τῷ Πατρὶ, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κτίσμα ἔλεγον. Τέτε καὶ μόνε ἕνεκεν, δεῖξαι βελόμενος ὁ μέγας Ἀθανάσιος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁμοέσιον, καὶ ἐχὶ ἑτεροέσιον, τῷτε Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ἕτω καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, τῇ ΕΚ προθέσει ἐχρήσατο, ἐγκαίρως καὶ ἁρμοδίως. Ἕτερον δὲ ἀναλογίσασθε, ὅτι ὁ Ἅγιος ἔτος, ἀδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι λέγει, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ἀλλὰ δίδοσθαι, καὶ χορηγεῖσθαι τῇ κτίσει. Προείπομεν δὲ, πάμπολυ διαφέρειν πέμψιν τὴν εἰς τὰ κτίσματα, τῆς ἀχρόνε καὶ ἀϊδίε ἐκείνης ἐκπορεύσεως. Καθ' ἣν ἀμέσως, ἐκ μόνε τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ὡς ἐποιμεν, καὶ προϊόντος τοῦ λόγε σαφηνίσομεν πλατύτερον συν Θεῷ. Οὐκ ἄρα ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὃν συνήγορον προφέρετε, βοηθεῖ ὑμῖν, μάχεται δὲ μᾶλλον, συμμαχῶν τῷ Κυρίῳ καὶ πᾶσι τοῖς Θεοφόροις, καὶ Σοφοῖς Θεολόγοις τῆς Ἐκκλησίας. Διὸ καὶ καταγελῶν τῶν ἄλλως φρονέντων, ἤτοι τῶν τότε Πνευματομάχων, ἐπιφέρει τὸ ἀξεῖον τοῦτο κατ' ἐκείνων. Εἰ ἐκ ἔστι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἄρα Υἱός ἐστι. Καὶ ἕτω δύο Υἱοὶ καὶ ἀδελφοὶ εὑρεθήσονται. ἢ μᾶλλον Υἱὸς ὁ Λόγος, καὶ ἔγγονος τὸ Πνεῦμα, πάππος δὲ ὁ Πατήρ. ταῦτα τὰ ἐκείνων ληρήματα. διὸ καὶ κωμῳδεῖ αὐτές.

Παρὰ

Arianos scribentem: quoniam illi, vt bene scitis, Filium creaturam dicebant: & dum creaturam statuebant, non autem Creatorem, nec in creatione rerum Patri præsentem ac socium: inde necessario etiam Spiritum Sanct. inter creaturas reponebant: propter hanc solam causam, vt ostenderet, Spiritum Sanct. esse ejusdem substantiæ, non autem diversæ, cum Patre ac Filio, præpositione EX, oportune & convenienter vsum esse. Alterum, quod reputandum vobis venit, est illud: nuspiam alibi in suis scriptis Doctorem illum dicere: Spiritum S. etiam ex Filio procedere: sed dari & præberi rebus creatis. Antea autem diximus, plurimum differre missionem, quæ in creaturas fit, ab illa temporis experte, æternaque progressione: qua, sine medii interventu, ex solo Patre egreditur: sicut diximus, & in progressu sermonis nostri fusius declarabimus, Deo juvante. Non ergo ista Athanasiani loci citatione, sententiam vestram defendere potestis: sed repugnat potius ille sanctus, vobis, & pro Domino propugnat, omnibusque numine plenis & sapientibus Ecclesiæ Theologis. Itaque, vt derideat eos, qui aliter sentiunt, nempe Spiritus S. oppugnatores, qui illo tempore vivebant: facete contra eos infert hoc. Si non est creatura, Spiritus sanctus: vtique Filius est: & sic duo filii, interque se fratres, erunt. Aut potius Filii rationem, verbum habebit: Nepotis, Spiritus: Aui autem, Pater. Hæc, illorum deliria scilicet erant: de quibus etiam exagitat ipsos.

Παρὰ ταῦτα, ἡ Μετριότης ἡμῶν, σφόδρα θαυμάζει τὴν ὑμῶν ἀγχίνοιαν, ὅτι γράφετε ἐν τούτοις τοῖς δευτέροις ὑμῶν γράμμασιν, ἕτως αὐτολεξεί. Εἰ δέ τις εἴποι, ἐκ μόνε μὲν τῦ Πατρὸς εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ δὲ τῦ Υἱῦ, ἀλλὰ μὴ ἐκ τῦ Υἱῦ, ἐκπορεύεσθαι, ἀδύνατον ἴσω οἰόμενος. Ταῦτα γὰρ ἐναντία ἀλλήλοις, καὶ ἄλληλα ἀνατρέπει. ἐκ ἄρα ταῦτα ἃ ὁμολογῶμεν ἀδύνατα, οὐδ' ἐναντία, οὐδ' ἄλληλα ἀνατρέπει, ὡς φατὲ, ἀλήθεια γὰρ τῇ ἀληθείᾳ, οὐδέ ποτε μάχεται. Καὶ τοῦτα μὲν μερικῶς νῦν περὶ τούτων. Ἐγὼ δὲ σκοπήσας, δύο εὗρον τὰ κυριώτατα τῆς ὑμῶν, καὶ ἡμῶν ἐν τούτῳ ἀσυμφωνίας, ἓν μὲν, τὸ ὑμᾶς νοεῖν, τὴν πέμψιν καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τὸ αὐτὸ εἶναι. Διὸ καὶ λέγετε ἐκ ὀρθῶς, εἰ ἓν τὸ Πνεῦμα παρὰ τῦ Υἱῦ πέμπεται, ἄρα ἐξ αὐτῦ καὶ ἐκπορεύεται. Ἕτερον δὲ, τὸ ὑμᾶς ἐκλαμβάνειν, ταὐτὸν εἶναι οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Θεῦ. ὅπερ ἐκ ἔστι. Ὅτι δὲ Θεῦ οὐσία καὶ ἐνέργεια ἐ ταυτὸν, ἀλλὰ διαφέρεσιν, ἀκέσατε πρὸς Θεῦ. Εἰ σωματικῶν μελῶν διάθεσις ἐν τῷ Θεῷ ἐκ ἔστιν, ἄρα ταῦτα τὰ περὶ αὐτῦ ὡς μέλη παρὰ τῇ γραφῇ ὑμνήμενα, τῶν ἐνεργειῶν εἰσὶ δηλωτικὰ, αἳ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνεσι, τῆς οὐσίας ἀπροσίτε μενέσης, ὡς οἱ Θεολόγοι βεβαιῦσιν, ὡς δηλονότι Θεοπρεπῶς ταυτῶν ἐκληπτέον. Εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν προϊέναι τε καὶ πηγάζειν ἀενάως εἴρηται, τόδ' ἐπ' οὐδενὸς ἂν οὐδεὶς τολμήσειε τῶν κτισμάτων εἰπεῖν, ἐκ ἄρα ἡ ἐνέργεια κτίσμα, καὶ μὴν οὐδ' αὐτὴ καὶ οὐσία. Εἰ ἅπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς, ταῦτα καὶ ἔχειν λέγεται, ζωήτε γάρ

Hæc cum ſeſe ſic habeant: vehementer miratur mediocritas noſtra: vos homines ingenioſos, in altero veſtro ſcripto, ad verbum ſic ponere. Quod ſi quis putat, ex ſolo quidem Patre eſſe S. Spiritum, per Filium vero, non autem ex Filio, procedere: is ſe impoſſibile quiddam opinari ſciat: Hæc enim inter ſe pugnant, & ſe invicem evertunt. Non enim certæ hæc, quæ nos confitemur, eſſe non poſſunt: nec inter ſe pugnantia ſunt, nec alterum ab altero evertitur, ſicut dicitis. Veritati enim nunquam repugnat veritas. Hæc, de his hactenus particulatim. Cum autem ego rem conſidero: duas præcipue cauſas reperio, cur vos a nobis in hac parte diſſentiatis. Una eſt, quod vobis videtur miſſio & proceſſio idem eſſe. Ideo dicitis: ſed non recte: Si igitur Spiritus a filio mittitur: ex ipſo vtique progreditur. Altera, quod ſubſtantiam, ſeu eſſentiam, & operationem, idem eſſe in Deo ſtatuitis, cum ſecus ſit. Nam quod eſſentia, & operatio Dei, non idem, ſed diverſa ſint: hæc argumenta audite, obſecro. Si corporea membra, alia aliis in partibus poſita, in Deo non ſunt: ſequitur, illa, quæ in ipſo, tanquam membra, a S. literis perhibentur, ſignificationem actionum, ſeu operationum habere: quæ ad nos deſcendant, eſſentia interim illius intra ſeſe manente: ſicut Theologi confirmant, hæc dextre, & Deo convenienter exponenda eſſe. Si ex ſubſtantia operationem, & progredi, & ſcaturire perenni fluxu, dicitur: id vero de nulla creatura quiſquam dicere audeat: non eſt operatio creatura: nec tamen idem, quod ſubſtantia. Si, quæcunque Deus eſt, eadem

γάρ ἐστι, καὶ ζωὴν ἔχει. καὶ σοφία ἐστὶ, καὶ σοφίαν ἔχει, καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μὲν αὐτά ἐστιν ὁ Θεὸς, ἀδιαιρέτως αὐτῆ διακρίνονται, ἐσιώδη γάρ εἰσι καὶ φυσικὰ τῆ Θεῆ. Ἡ δὲ αὐτά ἔχει, διακριτικὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσι, καὶ αὐταί εἰσιν αἱ ἐνέργειαι. πληθυνόμεναί τε ἑνικῶς, καὶ ἀδιαιρέτως διαιρέμεναι τῆς μιᾶς ἐσίας. Εἰ τὰ ἀόρατα τῆ Θεῆ ἀπὸ κτίσεως κόσμε τοῖς ποιήμασι νοέμενα καθοραῖται, ἥ, τε ἀίδιος αὐτῆ δύναμις καὶ Θειότης, ἐκ δὲ τῶν ποιημάτων, ἃ τῆς ἐσίας, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας ἐν περισία γινόμεθα, ἕτερον ἄρα ἡ τῆ Θεῆ ἐσία, καὶ ἕτερον ἡ καθορωμένη καὶ νοεμένη διὰ τῶν ποιημάτων δύναμις αὐτῆ καὶ Θειότης. Ἀίδιος μέν τοι καὶ αὐτὴ τυγχάνεσα. Εἰ κατὰ πολλῶν μὲν ἡ ἐσία τῆ Θεῆ ἃ λέγεται, μία γάρ αὐτῆ ἐσία, κατὰ πολλῶν δὲ καὶ διαφόρων ἡ ἐνέργεια λέγεται, πολλαὶ γάρ αἱ αὐτῆ ἐνέργειαι, ἕτερον ἄρα ἡ αὐτῆ ἐσία, καὶ ἕτερον ἡ ἐνέργεια. Εἰ πᾶσα δύναμις πρὸς ἕτερον λέγεται, πρὸς γάρ τὸ δυνατὸν ἀποδίδοται, ὡς καὶ Θωμᾶ δοκεῖ, ἕτερον ἄρα ἐσία Θεῆ, καὶ ἕτερον ἐνέργεια. Εἰ μὴ καὶ τὴν ἐσίαν φαίη τὶς, εἶναι τῶν πρός τι. Ἀκέσωμεν καί τινα ἃ εἶπον Λατῖνοί ποτε. ἀνετράπησαν δὲ παρὰ τῶν τότε Διδασκάλων ἡμῶν.

eadem habere dicitur, (& vita enim ipse est, & vitam habet: & sapientia est, & sapientiam habet: & sic de aliis) quatenus ea Deus est, nullo modo ab eo separatur, (Substantiam enim & naturam Dei constituunt) quatenus vero ea habet, separationis efficientia sunt, & ad nos descendunt: eædemque illæ actiones sunt, quæ & multiplicantur vnice, & citra separationem ab vna illa essentia separantur. Si illa Dei, quæ cerni oculis non possunt, a creatione mundi, ex rebus conditis intellectu conspiciuntur: tum æterna ipsius potentia, tum divinitas: & ex conditis rebus, non essentiam, sed operationem Dei, deprehendimus: aliud quiddam certe substantia Dei est: & aliud, quæ ex creaturis conspicitur & intelilgitur, potentia & divinitas ejus: quæ tamen & ipsa æterna est. Si de multis, substantia Dei non dicitur, (vna enim est, essentia ejus) de multis autem & diversis, operatio prædicatur, (multæ enim operationes ejus sunt) substantiæ & operationis illius ratio diversa sit, necesse est. Si omnis potentia, ad aliud dicitur: (nam ad possibile quoque refertur: sicut Thomæ Aquinati quoque videtur) aliud, substantia Dei est: aliud, ipsius actio. Nisi substantiam etiam aliquis in numero Relatorum ponat. Accedamus nunc ad quædam veterum Latinorum argumenta: quæ a Doctoribus nostris, qui tunc vixerunt, refutata sunt.

α) Ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ταὐτὰ, αὐτὸς γὰρ ἔφη ὁ Κύριος, ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, ἕν ἐσμεν. πάντα ἓν ὅσα εἰσὶ ταὐτὰ, τῶν αὐτῶν εἰσιν αἴτια. ὥστε ἐπεὶ ὁ Πατὴρ αἴτιος τῆ Ἁγίε Πνεύματος, καὶ ὁ Υἱὸς ἀρα,

1) Pater & Filius, idem sunt. Ipse enim Dominus ait: Ego & Pater, vnum sumus. Omnia igitur, quæ idem sunt, eorundem causæ sunt. Quare, cum Pater autor S. Spiritus sit: etiam Filium, autorem

ἄρα, πότερον, ἐπὶ ταὐτῷ τὸ ταὐτὸν ἐν ἀμφοτέραις λαμβάνεις, ἢ δηλονότι παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν παραλογίζῃ; ἐπ' ἄλλα μὲν ἐν τῇ μείζονι τὸ ἐκλαμβάνων, ἐπ' ἄλλα δ' ἐν τῇ ἐλάττονι. τοῦτο γὰρ ἦν ἀναγκαῖον, εἴπερ ἀληθεῖς αἱ προτάσεις. Ὁ γὰρ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς τῷ εἴδει καὶ τῇ οὐσίᾳ ταὐτά. τὸ δὲ τὰ αὐτὰ τῶν αὐτῶν εἶναι αἴτια, ἐπὶ τῶν αὐτῶν τῷ ἀριθμῷ καὶ τῷ λόγῳ, ἀληθές. ἢ ἓν ἐπ' ἄλλα καὶ ἄλλα τὸ ταὐτὸν ἐκλαμβάνεις, καὶ τὸ χῆμα ἀσυλλόγιστον, μὴ ἔχον μέσον ὅρον, δι' ὃ συνάψει τὰ ἄκρα, καὶ τὸ συμπέρασμα ἀναγκαῖον ποιήσει, ἢ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἑτέρα τῶν προτάσεων, ψευδὴς ἐξ ἀνάγκης. Εἰ γὰρ τὸ ταὐτὸν τῷ ἀριθμῷ ἐν ἀμφοτέραις λαμβάνεις, ἢ ἐλάττων ἐκ ἀληθής. Οὐ ταυτὰ γὰρ τῷ ἀριθμῷ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς, ὅπερ Σαβελλιανῶν. Εἰ δὲ ἀ τοῦτο, ἀλλὰ τῷ εἴδει καὶ τῇ οὐσίᾳ ταὐτὸν ἐν ἀμφοτέραις ἀκούεις, ἢ μείζων ψευδής. Οὐ γὰρ ἀναγκαῖον, ὅσα τῷ εἴδει ταυτὰ, τῶν αὐτῶν ἀριθμῷ εἶναι αἴτια.

β) Πᾶν τὸ ὑπάρχον τοῦ Πατρὸς, ὑπάρχον ἐστὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα σὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμά, φησὶν ὁ Κύριος. Τὸ εἶναι ἄρα προβολέα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπάρχον ἐστὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ. ἄτοπον καὶ τοῦτο. Τὸ γὰρ ὑπάρχον τοῦ Πατρὸς οὐχ ἁπλῶς λέγεται. ἢ γὰρ ὡς ἴδιον καὶ παραστατικὸν τῆς ἐκείνου ὑποστάσεως ὑπάρχον αὐτοῦ λέγεται, ὡς τὸ ἐναντίον καὶ ἀγέννητον, ἢ ὡς κοινὸν κατὰ πάσης τῆς Θεότητος λεγόμενον, ὡς τὸ ἄναρχον καὶ ἀΐδιον. εἰ μὲν ἓν τὸ ὡς ἴδιον ὑπάρχον, μέσον ὅρον λαμβάνεις, ἢ μὲν

autorem esse sequitur. Quæro, vtrum de eodem, vocabulum, IDEM, in vtraque præmissarum accipias: an potius æquivocatione dolum struas: dum aliter id in majore, aliter in minore, sumis? Id enim necesse erat: si modo ambæ propositiones, veræ sint. Pater enim, & Filius, specie, & essentia idem sunt. Propositio vero, quæ dicit: illa, quæ idem sunt, eorundem esse causas: de iis, quæ numero & ratione idem sunt, vera est. Aut igitur de diversis dictionem, IDEM, accipis: & tunc figura, syllogisticam connexionem non habet: dum medio termino, quo extrema conjungantur, & conclusio necessaria efficiatur, caret: aut de eodem: & tunc alterutrem præmissarum falsam esse necesse est. Nam si IDEM numero, in vtraque accipis: minor non est vera: (Non enim idem numero sunt Pater & Filius: quia hoc, Sabellianorum est) Si vero non illo modo, sed specie & essentia IDEM, in vtraque intelligis: major falsa est. Non enim, quæcunque specie idem sunt, eorum, quæ numero eadem sunt, causas esse necesse est.

2) Quicquid Patris est, etiam Filii est. Mea enim (inquit Dominus) omnia sunt tua: & tua mea. Ergo productorem esse S. Spiritus, Filii quoque est. Non minus & hoc absurdum est. Esse enim aliquid Patris, non simpliciter dicitur. Nam vel, vt proprium, & quod vim repræsentandi habeat illius substinentiam, ipsius esse dicitur: vt est, contrarium & non genitum esse: vel, vt communiter de tota Divinitate dictum: quale est, principio carere, & æternum esse. Iam si illud, quod ejus proprium est, pro

ἢ μὲν ἐλάττων ἀληθὴς, ἡ δὲ μείζων ψευδής. Οὐ γὰρ ταυτὰ τῷ ἀριθμῷ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱος, ἐπεὶ συμβήσεται τὸ ἀγέννητον γεννητὸν εἶναι, καὶ τὸ γεννητὸν ἀγέννητον. Τὸ γὰρ τὰ ἐμὰ σὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, ἐ περὶ τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων εἴρηται, ἀλλὰ περὶ τῶν κατὰ πάσης τῆς θεότητος λεγομένων. Εἰ γὰρ περὶ ἀμφοτέρων ἐλέγετο, ἐδὲν ἄτοπον ὁ Σαβέλλιος ἔλεγεν, εἰς μίαν ὑπόστασιν, τὴν Τριάδα περιορίσας.

γ΄.) Εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἦν καὶ ἐκ τῦ Υἱῦ, ἐκ ἂν δι ἐμφυσήματος τοῖς Μαθηταῖς ἔδωκεν. Ὦ πολλὰ λέγοντες, ἵνα τὴν ἀλήθειαν συσκιάσητε. Κατὰ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον καὶ ἄλλες τῶν θεολόγων, χάρισμα τῦ ἀφιέναι ἁμαρτίας ἔδωκεν αὐτοῖς, ἐ μὴν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα. Ἀλλὰ δεδόσθω αὐτοῖς καὶ τῦτο, ὅτι αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῦ Ἁγίε Πνεύματος ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς. ὅπερ ἄτοπον. τί ἓν παρὰ τῦτο ἀπαραιτήτως ἔχει, καὶ ἐξ αὐτῦ ἐκπορεύεσθαι; ἐδαμῶς, Τὸ γὰρ ἐκπορεύεσθαι καὶ δίδοσθαι ἐ ταυτὸν. εἴπερ τὸ μὲν ἀεὶ ὑπάρχει, τὸδε ἐκ ἀεὶ. ἔτω γὰρ ταυτόν. Ἐπεὶ ἓν, ὅπερ ἐστὶ τῷ Υἱῷ τὸ γεννᾶσθαι, τῦτο τῷ Πνεύματι ἐκπορεύεσθαι, δίδοται δὲ καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τῦ Πατρὸς, ὡς πολλαχῦ φέρεται παρὰ τῇ Θείᾳ Γραφῇ, ἔστι ἄρα τὸ δίδοσθαι τῷ γεννᾶσθαι ταυτὸν. Εἰ ἓν γεννᾶσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι ταυτὸν τῷ δίδοσθαι, ἔστι δὲ τὰ τῷ αὐτῷ ταυτὰ καὶ ἀλλήλοις ταυτὰ, τὸ γεννᾶσθαι καὶ τὸ ἐκπορεύεσθαι ταυτόν. ὅπερ ἄτοπον. Ἄλλως τε, εἰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐ μόνον παρὰ τῦ Υἱῦ δίδοται, ἀλλὰ

pro medio termino ponis: minor vera est: maior vero, falsa. Non enim eadem numero, Pater & Filius sunt. Sequeretur enim, quod genitum non est, genitum esse: & quod genitum est, genitum non esse. Illud enim, mea, tua sunt: & tua, mea: non de proprietatibus, quæ personas S. Trinitatis constituunt, dictum est: sed de his, quæ de tota divinitate præd cantur. Si, enim de ambobus dicer tur: nihil absurdi dixisset Sabellius: qui Trinitatem ad vnam Hypostasin redegit.

3) Si non etiam ex Filio profic scere tur Spiritus: non eum inflando discipulis dedisset: O loquacitatem, vt veritati vmbram obiiciatis. At ex D. Chrysostomi, & aliorum Theologorum, sententia, donum peccata remittendi eis dedit: non ipsum Spiritum. Verum detur hoc, (quod tamen absurdum est) ipsam S. Spiritus hypostasin discipulis a Domino datam esse. Quæro, num ideo inde necessario efficiatur, etiam ex ipso Spiritum progredi? Nequaquam. Procedere enim & dari, non sunt idem: cum illud semper sit, hoc non semper. Sed sint idem. Quoniam igitur, quod in Filio est, gigni: hoc in Spiritu est, procedere: datur autem et Filius e Patre, vt sæpe in S. literis invenitur: erit idem, dari, quod gigni. Iam si gigni & procedere, idem sunt, quod dari: ea autem, quæ cum vno tertio eadem sunt, inter se quoque eadem sunt: fiet, vt gigni & procedere, idem sint: quod, vt absurdum, nemo dicit. Accedit, quod cum Spiritus S. non solum a Filio detur, sed & ipse det: id quod ex verbis

λὰ καὶ αὐτὸ δίδωσι, καὶ τοῦτο δῆλον οἷς ὁ Κύριος λέγει, ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, καὶ τὸ, ἥξει. καὶ τό, ἐπελθόντος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, ἔσῃ ἄρα τὸ αὐτὸ προβάλλον, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον. ἢ οὐχ ὁμολογεῖς, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο αὐτὸ δίδωσιν; οὐχ ἡ αὐτὴ ἄρα ἐξουσία Υἱοῦ καὶ Πνεύματος. εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς ἐξουσίαν ἔχοι, καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διδόναι, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὔτε ἑαυτὸ οὔτε τὸν Υἱὸν διδόναι, διήρηται ἄρα ἡ τούτων ἐξουσία. Ἀλλὰ μὴν ἡ αὐτὴ τῆς Τριάδος ἐξουσία, ὡς διαβεβαιοῦται τοῖς πιστοῖς.

δ') Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ὅσα τοιαῦτα πλήρη τὰ Εὐαγγέλια. τὸ πέμψω, καὶ ἄλλα ὅμοια. ἐκ ἀναγκαίου, ὃ πέμπει τις, αὐτὸν εἶναι τῆς ἐκείνου ὑπάρξεως ὁπωσοῦν, οὔτε μόνον ὁ Υἱὸς, ὡς εἴρηται παρὰ τῇ Γραφῇ, πέμπει τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱόν. τὸ δὲ, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, δηλονότι ἐκ τοῦ ἐμοῦ Πατρός. Εἶτα εἴτις ἐκείνοις συγχωρήσειεν, εἰρηκέναι τὸν Κύριον, ἐξ ἐμοῦ, ἀδ' ὅτως ἀναγκαῖον ἔσῃ αὐτοῖς, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦτο ἐκπορεύεσθαι. Ἄλλο γάρ ἐστι τὸ λαμβάνειν, καὶ ἄλλο τὸ ἐξ οὗ λαμβάνει. Καὶ ἕτερόν τι παρὰ ταῦτα τὸ λαμβανόμενον. Λαμβάνον μὲν οὖν ἐστι τὸ Πνεῦμα. ἐξ οὗ δὲ λαμβάνει, ὡς αὐτοὶ ἀξιοῦσιν, ὁ Υἱός. Τὸ δὲ λαμβανόμενον, ἕτερόν τι παρ' ἀμφότερα. ἐπάγει γάρ, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, ἤγουν, ὃ λήψεται ἐξ ἐμοῦ, τοῦτ' ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ὥστε τὸ μὲν λαμβανόμενον, ἀναγκαῖον ἴσως ἐξ ἐκείνου ἐκπορεύεσθαι. οὐ μὴν καὶ τὸ λαμβάνον. ἢ τὸ αὐτό ἐστι τό, τε λαμβάνον καὶ τὸ λαμβανόμενον. καὶ ἔσῃ αὐτὸ ἑαυτὸ λαμβάνον. διαιρετὸν ἄρα τὸ ἀδιαίρετον, καὶ

mini patet: Cum venerit paracletus; & veniet: & superueniente vobis S. Spiritu: idem erit, qui producet, & ex se ipso essentiam habebit. An vero non fateris, hunc ipsum etiam dare seipsum? Non ergo eadem potentia erit Filii, & Spiritus. Si enim Filius potest, tum se, tum S. Spiritum, dare: Spiritus vero S. neque se neque Filium, dare: eorum potentia dirempta vtique est. Atqui, eadem S. Trinitatis potentia est: sic vt ab omnibus piis firmiter creditur.

4) Ex meo accipiet: & alia huiusmodi, quibus Evangelia plena sunt: vt est, mittam, & id genus alia. Non est necesse, si quid aliquid mittit: eum ideo autorem huius, vt sit, esse vllo modo. Neque solum Filius, vt dictum in Scriptura mittit: Sed Spiritus etiam, Filium. Quod vero dicitur, Ex meo accipiet: intelligendum est, Ex meo patre. Quanquam, si etiam concedatur, Domini sententiam esse, Ex me: nihilomagis evincetur, etiam ex ipso progrediSpiritum. Aliud enim est, Quod accipit: aliud, ex quo accipit: aliud ab vtroque differens. Quod accipitur. Quod accipit, Spiritus est: Ex quo accipit, Filius (vt ipsis quidem videtur) est: Quod vero accipitur, diversum quiddam ab vtroque est. Infert enim, Et annunciabit vobis: nempe, quo accipiet ex me, hoc annunciabit vobis. Quapropter, illud quidem, quod accipitur, forte necesse sit, ex illo procedere: non autem id etiam, quod accipit. Alioqui idem erit, & quod accipit, & quod accipitur idem seipsum accipit.

Divi-

καὶ τὸ ἁπλῶν, σύνθετον. ἔσαι γὰρ τὸ μέντοι αὐτῶ λαμβάνον, τὸ δὲ λαμβανόμενον. ἄλλως τε, εἰ τὴν οἰκείαν ὑπαρξιν ἔμελλε λήψεσθαι, πῶς ἦν, μή πω τὸ εἶναι λαβὸν. ὃ δὲ μάλιστα πάντων τῶν σοφισμάτων αὐτῶν δύσλυτον δοκεῖ, καὶ πολλὴν ἀπορίαν περιέχει τοῖς λύσι, τοῦτό ἐστι.

ε) Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁμολογεμένως λέγεται καὶ τῶ Πατρὸς καὶ τῶ Υἱῶ, καὶ τοῦτο πλήρης ἡ Θεία Γραφή. Εἴ τις γάρ, φησι, Πνεῦμα Χριστῶ οὐκ ἔχει. καὶ ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τῶ Υἱῶ αὐτῶ. καὶ ἡμεῖς πολλάκις πρὸς τὸν Υἱὸν προσευχόμενοι, τὸ Πνεῦμα αὐτῶ πέμψαι ἡμῖν δεόμεθα. ἢ ἓν ἕτερόν ἐστι τὸ λεγόμενον τῶ Υἱῶ, ἢ ἕτερον τῶ Πατρὸς, ἢ τὸ αὐτό. ἀλλὰ μὴν οὐχ ἕτερον. ἔσαι γὰρ ἡ Τριὰς τετρὰς. Εἰ δὲ τὸ αὐτὸ, πῶς ἀμφοῖν λέγεται; πότερον ὡς σχέσιν ἔχον πρὸς ἀμφότερα, ἢ ὡς μὴ ἔχον σχέσιν; ἀλλὰ μὴν πῶς ἐκείνων ῥηθήσεται, εἰ μὴ ἔχει πρὸς ἐκεῖνα σχέσιν; εἰ δ' ὡς ἔχον σχέσιν πρὸς ἐκεῖνα, εἰ μὲν τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι, ὄνομα ὑπάρχει δηλωτικὸν τῆς πρὸς ἐκεῖνα σχέσεως. ὥσπερ τὸ Πατὴρ ὄνομα, καὶ τὸ Υἱὸς ὄνομα, σχέσεως δηλωτικὰ ὑπάρχει, πάντως τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς ἀμφότερα ἕξει. ὥσπερ γὰρ τὰ λοιπὰ τῶν πρός τι καὶ σχέσεως δηλωτικὰ, ὡς πρὸς μυρία ἀποδίδοται, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς ἅπαντα ἔχει. Τὸ γὰρ μεῖζον, εἰ καὶ πολλῶν λέγοιτο, ὅμως ὡς ἐλαττόνων λέγεται πάντων. Καὶ τὸ ἴσον πολλοῖς ἀποδιδόμενον, ὡς ἴσοις ἅπασι ἀποδίδοται. ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ, ἔτω καὶ ἐπὶ τούτοις.

Diuisioni ergo subiectum erit, quod diuisionem fugit: & quod simplex, compositum: cum eius quiddam sit, quod accipiat: & quiddam quod accipiatur. Huc adde. Si suam propriam essentiam erat accepturus Spiritus quomodo erat, cum nondum ipsam essentiam accepisset? Quod vero omnium Sophismatum difficilime solui posse videtur, & multum torquet soluentes, est hoc.

5) In Confesso est, Spiritum S. perhiberi & Patris & Filii: cuius rei plenæ sunt S. literæ. Inquiunt enim: Si quis Spiritum Christi non habet: &, Emisit Deus Spiritum Filii sui. Sæpe item nos, cum Filium invocamus, ab eo, vt Spiritum suum nobis mittat, petimus. Aut ergo alius est, qui dicitur Filii: & alius, qui Patris: aut est idem Spiritus. At non est alius. Fieret enim ex Trinitate, Quaternitas. Sin autem idem: quomodo amborum dicitur? Vtrum, tanquam respectum, seu relationem habens ad vtrumque: an tanquam non habens respectum? At quomodo illorum dicitur: si non illa respiciat? Sin, vt respiciens illa: tunc, si Spiritum dici, verbum est, quod ipsius ad illa respectum significet, sicut Patris et Filii vocabula, cum respectu dicuntur) omnino eundem respectum ad vtrunque habebit. Sicut enim cætera, quæ relationem et respectum ad aliud significant: vt ad innumera referuntur: ita, vnum eundemque respectum ad vniversa habent velut quod maius est, licet multorum esse, dicatur: tamen eorum omnium, tanquam minorum, dicitur. Et quod æquale est, licet ad multa referatur: tamen ad ea vniversa tan-

τοις. Εἰ τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι δηλωτικόν ἐστι τῆς σχέσεως τῆς πρὸς ἐκεῖνα, πρὸς ἀμφότερα τὴν αὐτὴν σχέσιν ἔξει. ὅτι δὲ τῆς πρὸς ἐκεῖνα σχέσεως δηλωτικὸν δῆλον. Λέγεται γὰρ τὸ αὐτὸ πολλοῖς ὀνόμασιν. οἷον παράκλητος, παντοκρατορικὸν, παντεπίσκοπον, καὶ ἄλλοις πολλοῖς. ἀλλ' ἔτε παντοκρατορικὸν λέγεται τῷ Πατρὸς καὶ τῷ Υἱῷ, ἔτε παντεπίσκοπον, ἔτε παράκλητος, ἔτε τι τῶν ἄλλων ὀνομάτων. ἀλλὰ μόνον Πνεῦμα καὶ ἀμφοτέρων λέγεται, ὡς τέτῳ τῷ ὀνόματος δηλωτικῷ ὄντος τῆς πρὸς ἐκεῖνα σχέσεως. Δεῖ ἓν κἀκεῖνα πρὸς αὐτὸ ἀντιστρέφειν, τοιαῦτα γὰρ τὰ πρός τι ἅπαντα. πῶς ἓν σωθήσεται ἡ ἀντιστροφή; ἄτοπον γὰρ τὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν τῷ Πνεύματος λέγειν. ἔσαι γὰρ ἕτω τὸ αὐτὸ Πατὴρ καὶ Υἱός. Τῷ μὲν Πατρὸς Υἱός, Τῷ δὲ Υἱῷ Πατήρ. ἀλλὰ μὴν, τί λεγόμενον ὁ Πατὴρ, πρὸς αὐτὸ ἀντιστρέφει, οἴδαμεν. αἴτιος γὰρ καὶ προβολεὺς, καὶ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῷ πνεύματος λέγεται. ἐκεῖν καὶ ὁ Υἱὸς ταῦτα πρὸς ἐκεῖνο ῥηθήσεται. Καὶ ἔσαι τῷ Πνεύματος προβολεὺς καὶ ἀρχὴ, καὶ αἴτιος, καὶ πηγή. ἐπεὶ καὶ πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτὴν σχέσιν ἔχει. ὥσπερ γὰρ εἰ λέγεταί τι μεῖζον Πέτρε καὶ Παύλε, εἰ ὃ λέγεται ὁ Πέτρος Πέτρος ἐκείνε, ἀλλ' ἐλάττων, καὶ ὁ Παῦλος ἐλάττων ῥηθήσεται, ἕτω κἀνταῦθα. ἐπεὶ λέγεται τὸ Πνεῦμα καὶ τῷ Πατρὸς καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ ὃ λέγεται ὁ Πατὴρ, Πατὴρ τῷ Πνεύματος, ἀλλ' αἴτιος καὶ προβολεὺς, καὶ ὁ Υἱὸς ἄρα αἴτιος, καὶ προβολεὺς αὐτῷ ῥηθήσεται.

quam æqualia refertur. Eadem ratio cæterorum est, eodem modo se res in hisce habet. Si Spiritus nomine appellari, respectum habere ad illa significat: eandem rationem ad vtrumque habebit. Quod autem ad illa respectum significat: patet. Idem enim multis nominibus appellatur: velut, paracletus, omnipotens, omnia intuens, & regens: & alia multa. Sed neque quatenus omnipotens vocatur, dicitur Patris & Filii, neque quatenus omnia intuens & regens, neque quatenus paracletus, aut aliud tale nomen habet: sed tantum sub appellatione Spiritus, amborum esse dicitur: tanquam id modo verbum, eius ad illa respectum exprimat. Qua de causa, illa vicissim ad ipsum convertantur, necesse est. Hæc enim, vniversorum relativorum natura est. Quomodo igitur consistet conversio? Vt enim Patrem & Filium, Spiritus Patrem & filium dicamus: locum non habet. Fiet enim hoc modo, vt idem sit Pater & Filius: Patris quidem, Filius: Filii vero, Pater, Atqui, sub qua significatione Pater ad ipsum convertatur, scimus. Autorem enim, & productorem, principium & fontem, Spiritus dici, notum est. Ergo & Filius sub iisdem appellationibus ad illum referetur: ita vt Spiritum producat, & eius sit principium, autor & fons: quandoquidem eodem modo ad ipsum affectus est. Quemadmodum enim, si quid dicitur maius Petro & Paulo: si non dicitur Petrus, illius Petrus, sed minor Petro: etiam Paulus, minor dicetur: ita & hoc loco res se habet. Quia enim Spiritus dicitur tum Patris tum Filii: nec dicitur Pater, Spiritus Pater, sed autor & productor: Filius quoque autor & productor eius dicatur, necesse est. Quod si quis obiiciat: Spiritum dici quatenus sit spiritus Patris, filii vero non quatenus Spiritus

εἰ δέ τις λέγει, ὅτι Πνεῦμα μὲν λέγεται, ἢ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, τοῦ δὲ Υἱοῦ ἐχ ἢ Πνεῦμα, ἀλλ' ὡς ὁμοούσιον, ὁμοούσιον γὰρ ἔστιν αὐτῷ, ἄτοπον. ὁ γὰρ κωλύει καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Πνεύματος λέγειν, ἐπεὶ ὁμοούσια ἐκείνων ὑπάρχετον, ἄλλωστε, ὁδὲν ἕτερον πρὸς ἕτερον ἀποδίδοται ὡς ὁμοούσιον, εἰ μὴ προσκειται ἐνεργείᾳ τὸ ὁμοούσιον. Πέτρος γὰρ Παύλῳ ὁμοούσιον λέγεται. Πέτρῳ δὲ Παῦλος ὁμοούσιον ὁ λέγεται, εἰ μὴ πρόσκειται αὐτῷ ἐνεργείᾳ. ἐκ τοῦ Πατρὸς ἄρα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται, ὅτι δὲ τοῦτο παραλογισμὸς, ῥᾴδιον συνιδεῖν. ὁ γὰρ ἀληθὲς, ὅτι τὸ Πνεῦμα λέγεσθαι τῆς σχέσεως ἐστὶ δηλωτικὸν ἧς ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ τοῦτο δῆλον, τὸν Πατέρα αἴτιον καὶ προβολέα καὶ ἀρχὴν καὶ πηγὴν οἰκείως τοῦ Πνεύματος λέγεσθαι Καὶ μήτε τὸ Πνεῦμα ἁπλῶς προβολέως λέγεσθαι Πνεῦμα, ἢ αἰτίᾳ, ἢ πηγῆς, ἢ ἀρχῆς, μήτ' ἐκείνων αὖθις Πνεύματος. Οὐ γὰρ ἔστι προβολεὺς, Πνεύματος λέγεται προβολεὺς, ἢ ἔστι αἴτιον, τοῦτο Πνεύματος λέγεται. ὁμοίως δὲ καὶ ἀρχὴ καὶ πηγή. Ἀλλ' ὁ μὲν προβολεὺς, πρὸς προβλητὸν ἀποδίδοται. Τὸ δὲ αἴτιον πρὸς αἰτιατόν. Ἡ δὲ πηγὴ πρὸς πηγαζόμενον. Ἡ δὲ ἀρχὴ, πρὸς τὸ μετ' αὐτὴν. Οὐκοῦν ἂν εἴπῃς αὐτὸ, προβλητὸν ἢ αἰτιατὸν, ἢ πηγαζόμενον, ἢ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν, τὰ δηλοῦντα ὀνόματα εἶπες τὴν σχέσιν, καθ' ἣν οἰκείως ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς προβολέα καὶ αἴτιον καὶ ἀρχὴν καὶ πηγήν. Οὐ μὴν ἂν εἴπῃς αὐτὸ Πνεῦμα, τὴν σχέσιν δηλοῖς, ἣν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα. Πνεῦμα γὰρ λέγεται, ἐκ μεταφορᾶς τοῦ ἀερίου πνεύματος, ὡς

ritus sed eidem sit consubstantialis, est enim eiusdem cum ipso substantiæ: absurdum est. Non enim prohibet & Patrem & Filium Spiritus dicere, quoniam ambo eiusdem sunt substantiæ. Præterea vnum ad alterum non refertur vt consubstantiale, nisi eadem actu sit substantia. Petrus enim Paulo consubstantialis dicitur. Petri vero eadem esse cum Paulo substantia non dicitur, nisi actu eadem adsit substantia. Ex Patre igitur & Filio Spiritus sanctus procedit. Quod vero fallax sit hæc ratiocinatio, perspicuum est. Non equidem verum est, quod Spiritum dici significet eum, quem habet ad Patrem, respectum. Idque inde constat, quod Pater causa, productor, fons & principium Spiritus proprie vocatur, neque Spiritus simpliciter productoris spiritus nuncupatur aut causæ, seu fontis, seu principii: neque illorum rursus spiritus. Non enim, si quid productoris nomen habet, spiritus productor esse dicitur, aut si quid causa est, id ipsum Spiritus causa appellatur. Simili ratione vero & principium & fons. Sed productor quidem ad productum refertur: causa vero ad effectum: fons autem ad id quod inde manat, & principium ad id quod posterius est. Igitur si dicas idem productum aut effectum aut emanans aut quod est sub principio, nomina significantia respectum dixisti, quem proprie habet ad patrem tanquam productorem, & causam & principium & fontem. Non tamen, si dicas ipsum Spiritum respectum denotas, quem habet ad patrem. Spiritus enim dicitur, metaphora sumpta a Spiritu aëreo, quod sit subtilis, materiæ expers, & omnia

ὡς λεπτὸν καὶ ἄϋλον καὶ διὰ πάντων διῆκον. Τὶς ἄρα ἡ ἀνάγκη, ἵνα ᾖ ὁ Υἱὸς προβολεὺς καὶ αἴτιος καὶ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπεὶ αὐτοῦ λέγεται; Εἰ γὰρ ἐλέγετο καὶ τοῦ Υἱοῦ προβλητὸν καὶ αἰτιατὸν, ὡς λέγεται καὶ τοῦ Πατρὸς, ἀναγκαῖον ἂν ἦν καὶ αὐτὸν προβολέα καὶ αἴτιον αὐτοῦ εἶναι. Ἀλλὰ μὴν οὔτε προβλητὸν, οὔτε αἰτιατὸν καὶ αὐτοῦ λέγεται, ἀλλὰ μόνον Πνεῦμα. Οὐκ ἀναγκαῖον ἄρα τότε, καὶ αὐτὸν προβολέα καὶ αἴτιον εἶναι. Ὁ παραλογισμὸς ἓν παρὰ τὸ συμβεβηκὸς. Ἐπεὶ γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ Πνεῦμα, καὶ προβλητὸν, καὶ αἰτιατὸν λέγεται, ἔχει δὲ πρὸς τὸν Πατέρα ὡς προβολέα καὶ αἴτιον χέσιν, καθὸ προβλητὸν καὶ αἰτιατὸν, κακέργως τὸ προβλητὸν καὶ αἰτιατὸν σιωπήσαντες, καθὸ λέγεται Πνεῦμα χέσιν ἔχειν, ἔλαβον πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς προβολέα καὶ αἴτιον. Καὶ ὅτως ἔδοξαν συλλογίσασθαι. Ὅτι ἐπεὶ τὸ Πνεῦμα λέγεται καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἔστι δὲ τοῦτο δηλωτικὸν τῆς πρὸς προβολέα καὶ αἴτιον χέσεως, ἡ Υἱὸς ἄρα προβολεὺς ἢ αἴτιος ὑπάρχει τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ λέγεται καὶ τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ Πνεῦμα, ἢ Πνεῦμα, ἐ δεῖ ταράσσεσθαι. Οὐ γὰρ πάντα ὅσα ἑτέρων εἶναι λέγεται, τῶν πρός τι ἐστί. Καὶ δεῖ πείθεσθαι τοῖς ταῦτα τεχνολογοῦσιν. Ἀλλὰ τοῦ μὲν Πατρὸς λέγεται ὡς οἰκεῖον αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον. Καὶ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν λοιπῶν πνευμάτων. Τοῦ δὲ Υἱοῦ ὡς σὺν αὐτῷ ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς προϊὸν, ὡς φησι Κύριλλος, ἐν τῷ περὶ τοῦ Πνεύματος λόγῳ. Καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὥσπερ κατ' οὐσίαν ὑπάρχει τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅτω καὶ τοῦ Υἱοῦ κατ' οὐσίαν

penetret. Quæ tandem neceſſitas eſt, vt ſit Filius productor & cauſſa & principium & fons Spiritus ſancti, quia ipſius eſſe dicitur? Si enim appellaretur etiam Filii productum & effectum, ſicut, etiam Patris nuncupatur, neceſſarium ſane foret, & ipſum Filium eius productorem & autorem haberi. Sed neque productum neque etiam effectum illius ſed ſolummodo Spiritus vocatur. Non neceſſe igitur eſt huius ipſum etiam productorem & authorem eſſe. Fallacia igitur eſt accidentis, Quia enim idem etiam Spiritus & productum & effectum dicitur, habet autem ad patrem tanquam productorem & autorem reſpectum, quatenus productum & effectum eſt: malicioſe productum & effectum reticentes: illud ſecundum quod Spiritus dicitur habere reſpectum, transtulerunt ad patrem, vtpote ad productorem & autorem. Et ſic videntur voluiſſe argumentari. Quia Spiritus dicitur etiam Filii, illud vero ſignificat relationem ad productorem & autorem, etiam Filius paoductor & autor eſt Spriritus. Si vero dicitur tum Patris, tum Filii Spiritus, quatenus ſpiritus eſt, nemo perturbetur. Non enim omnia, quæ aliorum eſſe dicuntur, relativa ſunt. Et oportet aſſentiri illis, qui de hac re diſputant ex profeſſo. Sed Patris quidem Spiritus dicitur, quia ipſi proprius eſt, & ex ipſo eſſentiam habet. Et quoniam etiam cæteris Spiritibus opponitur. Filii autem, quod cum ipſo ex vno fonte progreditur, vt inquit Cyrillus in ſermone de Spiritu, ſpiritus enim ſanctus, ſicut ratione eſſentiæ eſtDei & Patris Spiritus: ita etiam filii Spiritus eſt ratione eſſentiæ,

quia

οὐσίαν ἔχειν, ὡς μετὰ τοῦ Υἱοῦ ὁμοουσίως γεννηθέντος, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀφράστως ἐκπορευόμενον, Ἡμεῖς δὲ, τῇ Θείᾳ Γραφῇ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἑπόμενοι, τὴν δυάδα ὑπὸ τὴν μονάδα ἀνάγομεν, τὴν μονάδα τῆς δυάδος ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τιθέμενοι. Οἱ δὲ Λατῖνοι, τὴν δυάδα ἀρχὴν καὶ αἰτίαν τῆς μονάδος τίθενται. Εἰ γὰρ καὶ αἱ τρεῖς ὑποστάσεις, τῷ τῆς οὐσίας καὶ ταυτότητος λόγῳ ἕν εἰσιν ἡ μονὰς, ἀλλ' ἑκάστη τῶν τριῶν, τῷ τῆς ὑποστάσεως λόγῳ, ὑπάρχει μονάς, Καὶ αἱ δύο, δυάς. ἐπεὶ καὶ αἱ τρεῖς, τριάς. ἐκεῖν οἱ τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τιθέμενοι, τὴν δυάδα ἀρχὴν τῆς μονάδος λέγουσιν, ὅπερ ἄτοπον. Ἔτι παρεδόθη ἡμῖν, ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὅτι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις, τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἀξίας ὑπάρχουσι, δι' ἀλλήλων χωροῦσαι, χωρὶς τινος φυρμοῦ καὶ συγχύσεως. Καὶ ὡς ὁ Πατὴρ ὅλως ἐν ὅλῳ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ὁ Υἱὸς ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὅλον, ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ. ἔτι δὲ καὶ ὡς ἀπερίγραπτοι. Τέτων τοίνυν ὑποκειμένων, φανερὸν ὡς ἄτοπος ἡ ἐκείνων θέσις δειχθήσεται. Εἰ γὰρ διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὴν ὕπαρξιν κέκτηται, καὶ ἐκ ἀμέσως, διηρημένον ἂν εἴη τοῦ Πατρὸς. ἃ γάρ ἐστιν ἀδιαίρετα, τέτων οὐδὲν μεταξύ. Ὧν δὲ ἐστι τὶ μεταξύ, ταῦτα πάντως ἀλλήλων διηρημένα. δι' ἃ γὰρ ἀλλήλοις ἑνῶνται, ἐκεῖνο ἀμφοτέρων διαίρεσις, ὥστε ἐκ ἀδιαίρετος ἡ Τριὰς, ὅπερ ἡμῖν ἐχ ὑπέκειτο. ἔτι ἐπεὶ τὰ τρία πρόσωπα, ὁμοούσιά τε καὶ ἰσότιμα ἀλλήλοις ὑπάρχοντα, ἀπερίγραπτα τυγχάνει δι' ἀλλήλων χωροῦντα, κατ'

quia cum Filio, essentialiter genito, ex Patre ineffabili modo procedit. Nos vero sacram scripturam & veritatem sequentes duernionem sub vnitatem reducimus: vnitatem duernionis principium & causam statuentes. Latini autem duernionem principium & causam vnitatis constituunt. Si enim quoque tres personæ essentiæ & identitatis ratione vnum sunt, quatenus vnitas est, sed quælibet ex tribus ratione hypostaseos est vnitas: etiam duæ, duernio, quoniam & tres, trinitas. Igitur Spiritum e Patre & Filio statuentes, duernionem principium vnitatis faciunt, quod est absurdum. Præterea traditum nobis est à sanctis Patribus: tres Personas eiusdem substantiæ & dignitatis esse, se inuicem permeantes, absque vlla permixtione & confusione. Et Patrem esse totum in toto Filio, & S. Spiritu: Filium totum, in toto Patre, & S. Spiritu: Spiritum S. totum, in toto Patre & Filio. Esse item in circumscriptos. His ita præmissis, absurditas sententiæ illorum demonstrabitur. Si enim interventu Filii, e Patre Spiritus S. essentiam habet, non autem immediate: diremptus & separatus est a Patre. Nam quæ inseparata sunt: inter ea nihil intercedit. Inter quæ vero medium est: ea inter se diremptа sint, necesse est. Quod enim ea inter se coniungit, vnumque facit: id alterum ab altero dispescit, Non igitur diuisionis expers est Trinitas: quod nostrum propositum non fuit. Deinde, cum tres personas, quarum eadem substantia, eadem dignitas inter se est, sine circum-

κατ' ἀδένα τρόπον ἐνδέχεται, ἓν ἐξ αὐτῶν μέσων τῶν λοιπῶν δύο εἶναι, ὥστε δι' ἐκείνε ἀλλήλοις ἡνῶθαι. Πᾶν γὰρ τὸ ἕκτινος διὰ τοῦ μεσίου, ἢ τόπῳ ἢ φύσει ἐκείνε διώρισται. Ἀμέσως ἄρα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρόεισιν ἐκ τοῦ Πατρός. Ἔτι πῶς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, πότερον ἀμέσως ἀμφότεροι, ἢ ἀμέσως μὲν ὁ Υἱὸς, δι' αὐτοῦ δὲ ὁ Πατήρ, οἰκειότερον ἄρα τῷ Υἱῷ, ἢ τῷ Πατρὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ὁ γὰρ ἀμέσως ἐνυπάρχει, τοῦτο ἐγγύτερον. τὸ δ' ἐγγύτερον, πᾶσαν οἰκειότερον. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, καὶ ἀμέσως ἐν ὅλῳ τῷ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ ὑπάρχει, δῆλον ὅτι ἀντιστρέφει, ὥστε τὸ Πνεῦμα, ὅλον ἐν ὅλῳ τῷ Πατρὶ ἀμέσως ὑπάρχειν. Οὐκ ἂν ἄρ' ἐμμέσως ἐξ ἐκείνε ἔχοι τὴν ὕπαρξιν, μάλιστα δ' ἄν τις τοῦτο ἐλέγξειεν ὡς ἀνακόλουθον ἐκ τῶν ὧν προφέρουσι λόγων τινὲς, συνισᾶν βουλόμενοι τὰς ἑαυτῶν ὑπολήψεις. ὡς γὰρ λέγουσι δι' ἄδεν ἄλλο τὸ Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προβάλλεσιν, ἢ ἵνα δείξωσι, κατὰ πάντα τοῦτον ἴσον τῷ Πατρί. ἄνισον αὐτὸν ὑπολαμβάνοντες τῷ Πατρὶ, εἰ μὴ καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ παράκλητος πρόεισιν. Οὐκοῦν ἔδει τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξ ἀμφοτέρων προέρχεσθαι, ἢ ἀμέσως, ἢ ἐμμέσως. καὶ μὴ ἐκ τοῦδε μὲν ἐμμέσως, ἐκ τοῦ λοιποῦ δὲ ἀμέσως. εἴπερ κατὰ τοῦτο ἐξισοῦν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ἐβούλοντο. νῦν δὲ καὶ τὸ ἐκ ὀρθὸν δόγμα ἔχε παρεισδύσιν, καὶ ἡ ἀνισότης ἔμεινεν ὡς πρῶτον. Ἔτι εἰ δεῖ καὶ τὸν Υἱὸν αἴτιον εἶναι, εἴπερ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, δεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοῦδ' ὑπάρχειν, εἴπερ ἀμφοῖν ὁμοούσιον. Καὶ

cumſcriptione per ſe invicem commeent: nullo modo fieri poteſt vt illarum vna, media reliquarum duarum ſit: vt ea, ceu vinculo, inter ſeſe colligentur. Quicquid enim ex aliquo per aliquid procedit: aut loco, aut natura, diſterminatum eſt. Immediate igitur S. Spiritus e Patre exit. Ad hæc, quomodo Pater & Filius ſunt in toto S. Spiritu? Vtrum immediate ambo: an proxime quidem Filius, per eum autem Pater? Coniunctior ergo, & familiarior, ipſi Filio, quam Patri, Spiritus S. Quod enim immediate ineſt, propius eſt: quod autem propius eſt: coniunctius & familiarius omne. Sin hoc rationi alienum eſt: & proxime in toto Spiritu Pater eſt: manifeſtum eſt, converti: ita vt Spiritus totus in toto Patre immediate inſit. Quare non per medium ex eo ortum ducit. Maxime autem hoc coargui abſurditatis poteſt rationibus iis: quas quidam ad ſtabiliendas ſuas opiniones afferunt. Dicunt enim, ſe nulla alia de cauſa, e Filio quoque producere Spiritum: niſi vt hunc per omnia æqualem Patri demonſtrent: opinantes, Patri inæqualem fore paracletum niſi ex ipſo quoque progrediatur. Igitur oportebat eodem modo ex vtroque procedere, ſeu immediate ſeu mediate, non autem ex uno mediate, ex altero immediate: ſi hoc modo exæquare Patri Filium vellent. Nunc vero, præterquam quod inæqualitatem non ſuſtulerunt, dogma inſuper non rectum introduxerunt. Deinde. Filium quoque cauſam eſſe oportet, quod e usdem eſſentiæ ſit cum Patre: idem ius Spiritui S. eſſe conveni t, cum vtrique conſubſtantialis ſit, Ne-

que alio atque alio, ſed eodem modo, & eorundem, omnes quoque tres illos cauſas eſſe.

Quo-

Καὶ ἐκ ἄλλως καὶ ἄλλως, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ τῶν αὐτῶν, καὶ τὰ τρία αἴτια ἕναι. ὡς ἐπεὶ ὁ Πατὴρ αἴτιός ἐστι τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματος, τῷ μὲν γεννητῶς, τῷ δ' ἐκπορευτῶς, δεῖ ἄρα τῶν αὐτῶν ὡσαύτως καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι αἴτια. τοῦτο δὲ ἀδύνατον. πῶς γὰρ μὲν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος διῤῥυτον χάριν καὶ δίδυμον ἀκτῖνα, ἐκ μόνης πηγῆς τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα φάσκων, πῶς δὲ εἰς ἓν αἴτιον τὸν Πατέρα ἄμφω τὰ αἰτιατὰ λέγων ἀναφέρεσθαι. πρῶτον μὲν ὅτι πάντων μία πρώτη ἀρχὴ, ἐξ ἧς ἅπαντα. εἶθ' ὅτι καθ' ὅσα λέγεται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, ταῦτα ἀπαραλλάκτως καὶ ἐπίσης ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ἔχει. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐπεὶ ἀμφοῖν ὁμοούσιον. Καὶ ὅτι, ὅπερ ἐκ ἔχει μία τις τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἑτέρα δέ τις τοῦτ' ἔχει, τοῦτο χαρακτηριστικόν ἐστιν ὑποστάσεως. Εἰ ἓν ἀμέσως ἐξ ἀμφοῖν ἐκπορεύεται, ἢ πάντως ὡς ἐκ μιᾶς πηγῆς τῷ ἀριθμῷ, ἢ ὡς δύο. Εἰ μὲν ἓν ὡς ἐκ μιᾶς τῷ ἀριθμῷ πηγῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προέρχεται, ἓν ἔσαι τῷ ἀριθμῷ τὸ προβάλλον. Ὥστε ἔσαι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἷς τῷ ἀριθμῷ προβολεὺς, καὶ αἴτιος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μία ἄρα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὑπόστασις. καὶ ἀπώλετο ἡ Τριὰς, εἰς δυάδα περιορισθεῖσα. Τὸ γὰρ ἕναι προβολέα καὶ αἴτιον, ἐμφαντικόν ἐστιν ὑποστάσεως, εἴπερ ἐκ ἔστι καὶ τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ ὡς ἐκ δύο τῷ ἀριθμῷ πηγῶν, ἐξ ἀμφοῖν πρώτως προεισιν, δύο πρῶται ἀρχαὶ ἔσονται, μὴ ἀναγομένης τῆς ἑτέρας ὑπὸ τὴν ἑτέραν. Καθὸ γὰρ ἀρχὴ ἐ συμβαίνει τὸν

Quocirca, cum Pater ſi autor, ſeu cauſa, Filii & Spiritus Sancti: illius, modo generationis: hujus modo proceſſionis: eorundem profecto, ſimili modo, & Filium, & Spiritum, eſſe cauſas oportet: quod tamen fieri nulla ratione poteſt. Gregorius enim ille Theologus, alicubi duplicis rivi gratiam, & geminum radium, ex ſolo fonte Patris, Filium & Spiritum, perhibet: alicubi ad vnam cauſam & originem, nempe Patrem, ambo illius cauſæ effecta refert. Primum, quia omnium eſt quoddam primum principium, ex quo omnia fluunt. Deinde, quod, quibuscunque rebus Filius dicitur Patri conſubſtantialis: eas immutabili & pari ratione cum Patre Filius habet: ſicut & Spiritus S. cum ejus eadem ſit cum ambobus eſſentia. Et quod, quicquid vna aliqua trium perſonarum non habet, alia autem habet: illud propria nota eſt illius perſonæ, a cæteris eam diſtinguens. Si igitur immediate ex vtroque procedit: omnino hoc aut tanquam ex vno ad numerum fonte, aut tanquam e duobus, facit. Si tanquam ex vno ad numerum e Patre & Filio progreditur: vnum numero erit id, quod Spiritum profert. Erit itaque Pater & Filius, vnus numero productor, & autor S. Sptritus. Quare vna erit Patris & Filii perſona, ſeu hypoſtaſis: ſublata Trinitate, jam ad duernionem redacta. Nam productorem cauſamque eſſe, ſignum determinatioque perſonæ eſt: ſiquidem non convenit etiam ſpiritui. Sin autem, tanquam ex duobus numero fontibus, ex ambobus primum procedit: duo prima principia erunt, non reducto altero ſub alterum. Quatenus enim principium eſt: non quadrat, Filium ſub

τὸν Υἱὸν ὑπὸ τὸν Πατέρα ἀνάγεσθαι. Ὅπερ συνέβαινε τοῖς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸ Πνεῦμα προσλαμβάνουσιν, ἀλλ' εἴπερ καθὸ Υἱὸς. Ὥστε ἐ μία πρώτη πάντων ἀρχή.

Ὁρᾶτε πόσα ἄτοπα ἕπεται παντα-χόθεν τοῖς λέγουσι τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱοῦ τε ἐκπορεύεσθαι; μὴ διὰ τὸν Κύριον κακῶς φρονεῖν θέλετε. Εἰ γὰρ καὶ λατῖνοι, ἡ τῆς Ῥώμης Ἐκκλη-σία, καὶ ἄλλοι, ἐυπαραθέκτες δηθεν παρά γουσι μάρτυρας, Αὐγυστῖνον, Ἀμβρό-σιον, Ἱερώνυμον, καὶ ἄλλες τινάς, ἀλλ' ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἀντιπαραγαγεῖν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πολλῶ πλείονας καὶ ἀξιο-πιστοτέρους. Ποίους τούτους; τοὺς ἐν ταῖς Ἁγίαις Συνόδοις διαπρέψαντας Θεοφό-ρους Πατέρας. Τοὺς τὴν γῆν ἐρανώσαν-τας, καὶ ὑπὲρ ἥλιον τοῖς θαύμασι καὶ καλοῖς ἔργοις διαλάμψαντας, ἐκ Πα-τὸς μόνε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύε-σθαι ἀποφηναμένους. Καὶ μὴ ἕτερον φρονεῖν προσάπτοντας, ἐνεπιτιμίοις βα-ρυτάτοις τῷ ἀναθέματος, Παύλῳ ἑπό-μενοι ἀποφηναμένῳ. εἴτις ἐυαγγελίζεται ὑμῖν, ἄλλο τι παρὸ παρελάβετε, ἀνά-θεμα ἔστω.

Εἰ γὰρ ἦν προβολεὺς ὁ Υἱὸς καὶ τοῦ Πνεύματος αἴτιος, πῶς αἱ Οἰκυμενικαὶ Σύνοδοι τὸ τοιοῦτον ἀναγκαιότατον Δό-γμα παρεσιώπησαν; εὔδηλον ἓν ἐντεῦ-θεν, ὅτι τοῖς αὐτῶν θελήμασι χαριζό-μενοι, μετὰ τὰς Ἁγίας Συνόδους, τὴν προσθήκην ταύτην προσέθεντο. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, ἐκ ἂν ὁμονοούντων ἁπάν-των, καὶ αὐτοὶ συμπαρῆσαν τοῖς Ἁ-γίαις ἑπτὰ Συνόδοις, οἱ τῆς Ῥώμης Ἱε-ρώτατοι πρόεδροι.

Εἰ

Patrem subjici, (quod accidit illis, qui per ipsum e Patre Spiritum educunt) sed si omnino: tum ea ratione, qua est Filius. Quapropter non erit vnum primum principium omnium.

Videtis, quantum absurditatis sequatur vndique: si statuatur Spiritus ex Patre Filioque prodire? Nolite per Dominum immortalem male sapere. Si enim Latini (Ecclesia Romana, & alii) probatos, vt ipsi putant, producunt testes: Augustinum, Ambrosium, Hieronymum, alios nonnullos: possumus etiam nos veritatis tuendæ causa producere multo plures, eosque fide digniores. Quos nam illos? Spiritu Dei afflatos Patres: Quorum splendor in sacris Synodis enituit: qui terram virtute cœlum reddiderunt: & supra Solem, miraculis operibusque bonis vndique claruerunt- Hi ex Patre solo spiritum S. procedere pronuntiarunt: & diversum sentire, gravissimis Anathematis pœnis vetuerunt: Paulum nimirum secuti, qui ait: Si quis aliud vobis Evangelium, quam id, quod accepistis, annunciaverit: anathema esto.

Nam si Filius produceret Spiritum, & ejus esset autor: qui fieri potuisset, vt ab œcumenicis Synodis, hoc ita necessarium dogma silentio præteriretur? perspicitur ergo hinc: istos, suis cupiditatibus gratificatos, post sacras demum Synodos istam particulam addidisse. Nisi enim sic esset: non certe, cæteris vnum idemque sentientibus, ipsi quoque sanctissimi Romæ Antistites illis VII. sanctis Synodis interfuissent.

Quod

Εἰ ἔν καί τινα σοφιζόμενοι οἱ πρὸ ἡμῶν εἶπον, σοφίσματα ἀναιρέποντες, ὡς ἐπομεν, πάτταλον παττάλοις ἐκκρέοντες, ἀλλ' ἡμεῖς ἐκ ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης τά ἡμέτερα οἰκονομοῦμεν, ἀλλὰ γραφῆς ἀποδείξεσι τὴν σύστασιν κεκτῆσθαι ἐθέλομεν. Παῦλος γάρ λέγει, (Κολασ. β'.) μηθεὶς ὑμᾶς συλαγωγῶν ὑμᾶς, διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ κενῆς ἀπάτης. Ἐξ ἧς δὴ θείᾳ ῥητῇ διδασκόμεθα, τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, ἐδόλως μάχεσθαι τῇ Θεολογίᾳ. Ἀλήθεια γάρ τῇ ἀληθείᾳ ἐ μάχεται. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ ἑπομένου, καὶ κενῆς ἀπάτης. Ὥστε ἡ μὴ διάκενος σοφία, ὑπηρετεῖ τῇ Θεολογίᾳ μᾶλλον, ἢ ἀντιφέρεται. Καὶ ὑμεῖς ἔν, ὦ Τέκνα μου ἐν Χριστῷ ἀγαπητὰ, ἅτε σὺν Θεῷ μὴ διάκενον ἔχοντες σοφίαν, συνηγορεῖν ὀφείλετε τῇ Θεολογίᾳ. Ἧς πάντως ἀρχηγὸς ἐκ Ἄγγελος, ἐκ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος. ἔπειτα καὶ οἱ συμφωνοῦντες αὐτῷ Θεῖοι τῆς Ἐκκλησίας Ποιμένες καὶ Διδάσκαλοι. Ἐξ ὧν μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ οἱ τῆς Ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς ζ. Συνόδου Πατέρες καὶ τοῦτο ἐθέσπισαν. ἡμεῖς τοὺς προσθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας, ἀναθεματίζομεν. Ἔτι δὲ τοῦτο παροπλέον ἀγαπητοὶ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἑβδόμης, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα παρελθόντων ἐνιαυτῶν, ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ἐν Κωνσταντίνου πόλει Σύνοδος τοπικὴ συνηθροίσθη. Ταύτης δὲ τῆς τηνικαῦτα συναθροισθείσης Ἁγίας Συνόδου τὸ αἴτιον ἦν, δι' ἣν τὸ πᾶν εἴργασαι, τῇ τοῦ πάπα βελῇ, καὶ τῇ Βασιλέως προτροπῇ, ἵνα Φώτιον τὸν Ἁγιώτατον τῷ θρόνῳ τῆς Βασιλίδος ἐγκαθιδρύσῃ, καὶ τὸν μετά τινος ἐπικρύψεως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τολμῶντας λέγειν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, ἐκκηρύκτους ποιήσῃ.

Quod si etiam, qui ante nos vixerunt, aliqua Sophistice dixerunt: quibus Sophismata, vt diximus, everterent, clavum clavo expellentes: nos tamen non probabilitate & persuasione humanæ sapientiæ, nostram sententiam tuemur: sed demostrationibus scripturæ stabilitam esse volumus. Inquit enim Paulus: nemo vos, ceu prædam captivos ducat, per Philosophiam, & inanem deceptionem. Quo dicto docemur: veram Philosophiam nequaquam pugnare cum Theologia. Veritas enim cum veritate non pugnat. Patet ex eo, quod sequitur, & inanem deceptionem. Ergo, quæ non per omnia inanis est sapientia, inservit Theologiæ potius, quam adversatur. Et vos igitur, filii mei in Christo dilecti, vt qui beneficio Dei non inanem prorsus sapientiam habetis, adstipulari debetis Theologiæ: cujus plane Princeps ac Dux est, non Angelus, non homo, sed ipse Dominus. Deinde, qui cum eo consonant, divini Ecclesiæ Pastores & Doctores. E quibus, inter alia etiam sanctæ VII. œcumenicæ Synodi Patres hoc sanxerunt: Nos, eos, qui aliquid addunt, aut demunt, anathemate ferimus. Præterea nec hoc prætereundum est, dilecti: elapsis ab illa Septima LXXV. annis, imperante Basilio Macedone, Constantinopoli S. Synodum provincialem coactam fuisse. Ejus rei causa hæc fuit (vbi totum negotium consilio Papæ, & Imperatoris hortatu, gestum est) vt Photium, virum sanctissimum, in solio Patriarchico Regiæ vrbis collocarent: & illos, qui sub quadam occultatione audebant dicere, Spiritum S. e Filio quoque procedere, pu-

Ταύτη γῶν τῇ Συνόδῳ ὁ Ἁγιώτατος Πάπας Ἰωάννης, διὰ Πέτρου Ἐπισκόπου καὶ Καρδιναλίου, Παύλου τε καὶ Εὐγενίου, Ἐπισκόπων τε καὶ τοποτηρητῶν αὐτῶν συνομολογεῖ. Καὶ τὸν εἰς τὸ ἑξῆς προσθῆναι ἢ ἀφελέσθαί τι τολμήσοντα, καθυποβάλλει τῷ ἀναθέματι. ἀλλὰ δὴ καὶ ἔτος ὁ πάπας Ἰωάννης, τέτῳ τῷ Φωτίῳ τότε ἐπιστέλλων φησί. Πάλιν παραδηλῶμαι τῇ σῇ αἰδεσιμότητι, περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἔχε πρὸς ἡμᾶς πληροφορίαν, ὅτι ὐ μόνον λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρώτως θαρρήσαντας τῇ ἑαυτῶν ἀπονοίᾳ τοῦτο, ποιῆσαι, παραβάτας κρίνομεν τῶν Θείων λογίων καὶ μεταποιητὰς τῆς Θεολογίας τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ, καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς τάττομεν. Καὶ τόδε εἰς πίστωσιν ἔτι, ὅτι ἔκτοτε μέχρι τοῦ Χριστοφόρου, ἔτη παρῆλθον, ρλ'. ἐν οἷς πάντες οἱ τῆς Ῥώμης Ἱεράτατοι πρόεδροι ἡμῖν συνεφώνουν. Ἀλλὰ τί ταῦτα εἶποι τις ἄν, εἰ καὶ θαυμάσια εἰς τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, ἐμφανέστερον γνόμενον τὸ περὶ τοῦ Πνεύματος ζητούμενον, ἀπό τε τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἁγίων ζ'. Οἰκουμενικῶν Συνόδων, διχιλίων ὄντων τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ταύταις ἀγωνισαμένων Θείων Πατέρων, καὶ ὑπεραρκέντων, καὶ ἀπὸ τῶν Δεσποτικῶν ῥημάτων αὐτῶν. Ὧν δὴ Ἁγίων τὰ δόγματα καὶ τοὺς νόμους σέβεσθαι δίκαιον καὶ θαυμάζειν, καὶ τούτοις ἐμμένειν. Οὐχ ἥλιον γὰρ βίᾳ λαμπρότητι, ἢ λόγῳ δυνάμει, ὡς ἀστέρες ἐξέλαμπον. Οὐχ ἓν ἔθνος τῇ εὐσεβείᾳ πυρσεύσαντες, ἀλλ' ὅσαπερ ἀτεχνῶς ὁ ὁρώμενος ἥλιος ἐφορᾷ.

Φασὶ

blica voce ejicerent. Huic tali Synodo, sanctissimus Papa Ioannes, ore Petri Episcopi Cardinalisque, & Pauli, atque Eugenii Episcoporum Vicariorumque suorum, consensit: eumque qui postea quid addere aut demere ausurus esset, anathemati subjecit. Idem etiam Ioannes, in Epistola, tunc ad illum Photium missa, sic inquit: Rursus venerabilitati tuæ significo de illo Articulo: propter quem offensiones extiterunt in Ecclesiis Christi. De eo certo: a nobis non solum dici hoc: sed illos etiam, qui initio ausi sunt vecordia sua sic facere, violatores judicari Divinorum oraculorum, & immutatores Theologiæ Domini Christi, & sanctorum patrum, & societati Iudæ adjudicari. Huic rei etiam hoc fidem facit: quod ab eo tempore, ad Christophorum vsque, anni præterierunt CXXX, per quod totum spacium, omnes sanctissimi Romani præsides nobiscum senserunt. Verum quid hæc dici opus est, quanquam miram vim ad veritatis deprehensionem habentia? manifestissime hæc de Spiritu quæstio cum sententiis sanctarum VII. œcumenicarum Synodorum, (in quibus, bis mille divini Patres strenue dimicarunt: qui satis superque sunt) tum ipsis Domini verbis, declarata est. Quorum sanctorum decretis & legibus acquiescere, ea admirari, & in eis persistere, par est: quippe qui non minus vitæ sanctimonia, quam præstantia eruditionis orationisque, instar stellarum, effulserunt: nec vnam tantum gentem, sed omnino tot, quot hic Sol aspicit, ad pietatis amorem inflammarunt.

Inqui-

Φασὶ τοίνυν οἱ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν πρώτῃ Συνόδῳ συνελθόντες φωτῆρες Ἅγιοι Πατέρες, πρὸς τὸν διαπορῆντα φιλόσοφον, τοιάδε μετὰ τῶν ἄλλων. Δέχε μίαν Θεότητα Πατρὸς, τῷ γεννήσαντος τὸν Υἱὸν ἀνεκφράστως. Καὶ τῷ Υἱῷ τῷ γεγεννημένῳ ἐξ αὐτοῦ. καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐξ αὐτοῦ τῷ Πατρὸς, ἰδίᾳ δὲ ὄντος τοῦ Υἱοῦ, καθάφησιν ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, „εἴ τις „Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν „αὐτοῦ. Προσέχειν δὲ ἄξιον, ὁ γὰρ μάτην εἴρηται τῷ θείῳ ἐκείνῳ χορῷ, τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰρημένον, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐξ αὐτοῦ τῷ Πατρος. οὐ γὰρ ἔτως εἰώθαμεν τὰ νοήματα ἀπαγγέλλειν. ἀλλ' ἐπειδὴ προσεχῶς τῷ Υἱῷ ἐμνημόνευσαν, εἰπόντες, δέχε καὶ ἐπὶ τῷ Υἱῷ τὴν αὐτὴν Θεότητα, γεγεννημένῳ ἐξ αὐτοῦ. εἶτα ἐπήγαγον, καὶ Ἁγίου Πνεύματος, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐξ αὐτοῦ. δείσαντες οἱ μακαριοι Πατέρες, μήποτε τὸ ἐξ αὐτοῦ, περὶ τοῦ Υἱοῦ εἰρεῖσθαι δόξῃ τισὶ, συνῆψαν τῷ ἐξ αὐτοῦ, τὸ, ἐκ τοῦ Πατρός. ὅπως μηδεμία χώρα περιλειφθῇ προφάσεως τοιαύτης. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον ἤδεσαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, περίεργον ἦ προσθήκη. ὁ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τὴν λόγον ἔτω παραγαγεῖν καὶ διαιρέσει χρήσασθαι. καὶ τὴν μὲν προβολὴν ἀποδοῦναι τῷ Πατρὶ, περὶ δὲ Υἱοῦ εἰπεῖν, ὡς ἴδιον αὐτοῦ ἔστιν, ὅπερ ἴδιον, οἰκειότητα φυσικὴν ἐμφαίνει τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸν Υἱὸν. Καὶ αὐτοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα δείκνυσιν. ὁ μέντοιγε ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον. ὡς ὁ Παῦλος λέγει. „εἴτις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, „οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ λέγεται, ὡς „ᾠκειωμένον κατὰ φύσιν αὐτῷ. Καὶ Χρυσόστομος. Πνεῦμα Θεοῦ καὶ Πνεῦμα τοῦ

Inquiunt igitur primæ Nicenæ ſynodi lumina, Patres ſancti, ad dubitantem Philoſophum, inter alia ſic. Accipe vnam divinitatem Patris, qui Filium genuit modo inexplicabili: & Filii, ex ipſo generati: & S. Spiritus, qui ex ipſo Patre proficiſcitur, ſed Filii proprius eſt, juxta illud „Apoſtoli: Si quis Spiritum Chriſti non „habet, is non eſt ejus. Notatu dignum eſt (non enim certe fruſtra a divino illo cetu dictum) & hoc, quod de Spiritu S. dictum eſt: qui ex ipſo Patre proficiſcitur. Alias enim non ſic loqui ſolemus. Sed illi, poſtquam proxime Filii perſonam ſubjecerunt, dicentes: Accipe in Filio eandem divinitatem, qui ex ipſo natus: addiderunt: & S. Spiritus, qui proficiſcitur ex ipſo. Quo in loco cum metuerent: ne illud, QVI ex ipſo, de Filio dictum aliquis putaret: adjecerunt beati Patres particulæ, ex ipſo, vocem, Patre: ne vllum locum habere poſſet talis prætextus. Si vero ex Filio ſenſiſſent proficiſci S. Spiritum: fruſtra id verbum additum fuiſſet. Idem etiam ex forma orationis, & diviſione, qua vſi ſunt, patet. Productionem enim Spiritus, Patri aſſignant: de Filio vero dicunt, id eſſe proprium ejus, quod naturalem conjunctionem ſpiritus cum filio ſignificat. Et ipſius eſſe Spiritum monſtrat, non autem ex ipſo progredi. Sicut Paulus ait: Si quis Spiritum Chriſti non habet, is non eſt ejus. Et Baſilius: Sed & Spiritus Chri„ſti dicitur, tanquam natura conjunctus „ei, & familiaris. Chryſoſtomus etiam, „Spiritus Dei, inquit, & Spiritus, qui eſt ex

„ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἄλλο ἐστὶ λέγειν τὸ Θεοῦ, „καὶ ἄλλο ἐκ τοῦ Θεοῦ. πᾶσα οὖν ἀνάγ„κη, καὶ ἄλλο Υἱῷ εἶναι τὸ Πνεῦμα λέ„γειν, καὶ ἄλλο ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἶναι. Καὶ „πάλιν ὁ μακάριος χορὸς ἔτος. μία „μὲν ἡ φύσις, τρία δὲ τὰ πρόσωπα λε„κτέα. Πηγή, Ποταμὸς, Ὕδωρ. ἀλλ' „οὐδεὶς καλεῖ τὸν ποταμὸν πηγὴν, ἢ τὴν „πηγὴν ποταμόν. πηγὴ οὖν Θεότητος ὁ Πατὴρ, γεννῶν τὸν Υἱὸν, προβάλλων δὲ τὸ Πνεῦμα. Ἀποφάσκεται δὲ ἡ πηγὴ, ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὡς καὶ Χρυσόστομος ἐξηγέμενος τὸν ογ΄ Ψαλμὸν σαφηνίζει, λέγων. „πόθεν τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; ζητήσω„μεν αὐτοῦ τὴν πηγήν. Πηγὴ ὕδατος „ζῶντος ὁ Πατὴρ, ποταμὸς ἐκ ταύτης „προερχόμενος ὁ Υἱὸς, ὕδωρ τέτε τὸ „Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκ τῆς πηγῆς προ„ερχόμενον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

Οἱ δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ Οἰκεμενικῇ συνοδῷ τέτοις φάσκοντες, Θεολογοῦσι. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνέμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Ἡ γὰρ συνέλευσις τῆς δευτέρας Συνόδε ταύτης, ὡς οἴδατε, ἐπὶ τῆς Βασιλείας Θεοδοσίε τοῦ μεγάλε συναθροισθεῖσα, κατὰ τὸ πνευματομάχε Μακεδονίε ἐγένετο. Ὅθεν καὶ, ὡς ἡ πρώτη τὸ ὁμοούσιον ἐκήρυξεν, κτίσμα τῆς Θεομανοῦς αἱρέσεως τὸν Υἱὸν βλασφημήσαντος, ἔτω καὶ αὕτη ἡ δευτέρα σκοπὸν ἔχει κύριον περὶ τοῦ Ἁγίε Πνεύματος. ὅθεν καὶ περὶ αὐτοῦ διετράνωσε τὴν ἐκπόρευσιν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τρίτη Σύνοδος ἡ Οἰκεμενικὴ συμφρονοῦσα, λέγει αὐτοῖς, καὶ ἡ τετάρτη ὁμοίως. Ἡ μὲν ἀποφηναμένη,

Deo. Aliud est, dicere, Dei, aliud, ex Deo. Omnibus modis igitur necesse est: inter se differre hæc duo, Filii Spiritum esse, & ex Filio esse. Rursus, a beato illo choro dicitur: vna dicenda est natura, tres vero personæ. „Tria sunt, Fons, fluvius, aqua: sed a nemine fluvius appellatur nomine fontis, aut fons nomine fluvii. Fons ergo divinitatis, Pater est: qui generat Filium, producit Spiritum. Negatur Filius esse Fons: quod ex Chrysostomi etiam in XCIII. Psalmum enarratione clarum est. Vnde, inquit, aqua „illa viva est? Quæramus ejus fontem. „Fons aquæ viventis, est Pater: Fluvius „ex eo promanans, Filius: Aqua hujus „Spiritus Sanctus est, e fonte Dei Patris „profluens.

Secundæ quoque œcumenicæ Synodi Patres, his consona ex Theologia statuunt. Credimus, iuquiunt, & in Spiritum S. qui Dominus est, qui viuificus est, qui e Patre procedit: qui vna cum Patre & Filio adoratur, & vna glorificatur. Scitis enim, hanc Synodum, imperante Theodosio magno, adversus oppugnatorem Spiritus Macedonium congregatam fuisse. Qua de causa, sicut prima Synodus, cum insanus in Deum Arius, Filium con tumelioſe in gregem creaturarum abjecisset, consubstantialitatem prædicavit: ita hæc secunda, proprium sibi scopum propositum habet, Deitatem Spiritus sancti. Ideo quoque de ipsius progressione diserte tradidit.

His & tertia vniversalis Synodus adstipulatur, & quarta. Illa enim pronunciat, nemini licere, vllam aliam, præter

μένη, μηδενὶ ἐξεῖναι ἑτέραν πίστιν προφέρειν παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ. Ἡ δὲ, κατ' ἀδένα τρόπον σαλεύεσθαι πρός τινων ἀνεχόμεθα τὴν ὁρισθεῖσαν πίστιν. Ἡ δὲ πίστις, ὡς φαίνεται, πρώτης καὶ δευτέρας ἡ περὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἴδιον δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὁρᾶτε, πῶς ἀλλήλων ἔχονται, καὶ μία τὴν ἑτέραν κυροῖ;

Δῆλον δὲ ὅτι καὶ οἱ τῆς πέμπτης Οἰκουμενικῆς περὶ τούτου ἐλάλησαν, καὶ περὶ ἄλλων ζητημάτων Θεολογικῶν, ἐξ ὧν λέγει ῥητῶς. Πολλῶν γὰρ ὄντων ἐν οἷς ἃ πρὸς εὐσέβειαν ἔλεγον οἱ περὶ Ὠριγένην, (δι' ὃν, καὶ καθ' ὃ ὁ σκοπὸς τῇ Συνόδῳ ταύτῃ) πάντων ἕνεκεν συνῆλθε, καὶ τῷ βαράθρῳ παρέδωκεν. Τοῦτο καὶ ἡ κατὰ Μασσαλιανῶν Σύνοδος ποιήσασα φαίνεται. λέγει γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς πρακτικοῖς ῥητῶς. Ἐπὶ πολλοῖς γὰρ αὐτὸς φωράσασα βλασφημοῦντας, ἐπὶ πᾶσιν, ὡς εἰκὸς, ἀπεκήρυξεν. Οὐκ ἔθος γὰρ ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, ἵνα περὶ ὧν ἡ πρόθεσις μόνον, περὶ τούτων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν ἀναφυέντων τὸ δέον ὁρίζεσιν ὡς ἔπομεν, ὡς ἔντε τῇ Πρώτῃ φανερὸν, Δευτέρᾳ, Τρίτῃ, Τετάρτῃ, Πέμπτῃ, καὶ ταῖς λοιπαῖς. Καὶ οὐδὲ μέχρι Δογμάτων τὴν προθυμίαν ἔσχασαν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἐφρόντισαν Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως Κανόνας ἐκδόντες, τῆς ὀρθῆς πολιτείας ἕνεκα. Θεῷ γὰρ ζῶντι λατρεύοντες, οὐχ ἱκανὸν ἡγήντο, ἐν Δόγμασι μὲν ὑγιαίνειν, ἐν ἔργοις δὲ νοσεῖν, νεκρὰ γὰρ ἡ τοιαύτη πίστις, καὶ ἥκιστα Θεῷ ζῶντι, πρέπουσα.

Ἔτι καὶ ἡ ἕκτη ἐν τῷ πρώτῳ Κανόνι ταύταις, ὁμονοοῦσα, καὶ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ

præter Nicænam, proferre fidem. Hæc vero, nullo modo, inquit, patimur, a quoquam concuti fidem semel definitam. Primæ autem & secundæ Synodi, vt liquet, fides, quæ de Spiritu agit, statuit: Spiritum e Patre prodire: & proprium etiam Filii esse. Videtis, quomodo inter se connexæ Synodi sint, & alia aliam ratam habeat.

Constat vero quinti etiam vniversalis Concilii Patres, tum de hac, tum de aliis quæstionibus Theologicis, locutos esse. Vnde est hic locus ad verbum. Cum enim in multis non pie dixerint Origenis sectatores, (propter quem, & contra quem, hæc Synodus instituta est) propter omnia convenit, barathroque & exitio adjudicavit. Idem & a Synodo contra Massalianos conflata, factum apparet. Dicitur enim ibi, in iisdem actis, ad verbum. Cum enim in multis eos blasphemia vsos deprehendisset propter omnia, vt par erat, abEcclesiæ consortio excluſit. Solent enim vniversales Synodi, non de iis tantum, quæ proposita sunt, verba facere: sed de omnibus etiam aliis, quæ emerserunt, ita determinare, vt oportet, quemadmodum diximus: id non ex prima & secunda tantum: sed ex omnibus etiam reliquis synodis, perspicitur. Nec dogmatum tantummodo assertione studium suum terminarunt: verum etiam reliqui Ecclesiastici ordinis curam gesserunt, regulis recte vivendi editis. Nam quia se Dei ministros esse volebant: non satis existimarunt: dogmata quidem habere sana, opera vero, morbida: cum mortua sit talis fides, minimeque Deo viventi conveniens.

Insuper sextæ quoque, præcedentibus con-

Ἁγίῳ κινεμένη, λέγει. Ὁρίζομεν ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράπλωτον φυλάττειν τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν ἡμῖν, ὑπὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν, τιή. Ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῶν λοιπῶν Ἁγίων Συνόδων. καὶ πάντων τῶν ἐν Ἐκκλησίᾳ Θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν. οἳ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, καὶ τὰ λοιπά.

Ἑβδόμη, καὶ ἡ ἑβδόμη, τὴν χρυσαυγῆ ἅλυσιν ταύτην πλέκουσα καὶ συνέλκουσα Ἁγίῳ Πνεύματι ἑνὶ, ἐν τῷ ὅρῳ αὐτῆς ἀποφαίνεται. Ἡμεῖς τῇ ἀρχαίᾳ θεσμοθεσίᾳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐπακολουθοῦμεν, ἡμεῖς τὰς θεσμὰς τῶν Πατέρων φυλάττομεν. ἡμεῖς τὰς προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἡ κοινὴ ψῆφος τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν ἑπτὰ Συνόδων ὡς ἐν συντόμῳ ἀπεφήναντο.

Σκοπῶμεν δ', εἰ δοκεῖ, καὶ τὰ ἐν ἰδίοις Συγγράμμασι τῶν ἐν ταύταις ἐξάρχων καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, τί ἕκαστος εἶπε περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναφορὰν ποιούμενος, καὶ περὶ ἐκπορεύσεως δογματίζων. Καὶ πρῶτον σκοπήσωμεν τὸν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης Ἅγιον Σύλβεστρον. τί ἐν τῇ κατὰ τοῦ γόητος ἐκείνῳ εὐχῇ εἶπεν. Ἔτος γὰρ ἐξάρχος ἦν τῆς πρώτης Συνόδου. Εἷς ὑπάρχει Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατὴρ, ἀληθινὸν Υἱὸν ἔχων ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Πνεῦμα Ἅγιον ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον. Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας τῆς ἀληθείας κήρυξ, ὁ μακάριος Ἀθανάσιος, πολλὰ ἐν τοῖς αὐτοῦ Συγ-

consentientis, & sancti Spiritus afflatu motæ, canon primus inquit. Statuimus, nihil novandum & immutandum esse in Fide: sed ita conservandam, vt tradita nobis est a sanctis Apostolis, & CCCXVIII. sancti Nicæni, cæterisque reliquorum conciliorum Patribus: omnibus denique, quorum pietas Ecclesiæ Dei decora fuit, vtris laudatis: qui velut lumina clara, in mundo fulserunt, verbum vitæ tenentes, & cætera.

Septima denique Synodus, auream hanc coronam complicans, & contrahens, vno eodemque S. Spiritu, suo canone sic pronuntiat. Nos vetera instituta & sanctiones Catholicæ Ecclesiæ sequimur: nos decreta Patrum custodimus: nos, quicunque aliquid addunt, aut detrahunt, Ecclesiæ communione diris devotos ejicimus.

Hæc, communi suffragio septem sanctarum generalium synodorum, vt breviter relata sunt, sancita & promulgata fuerunt.

Consideremus nunc, si placet: quid etiam illarum duces & autores, œcumenicique Doctores, in scriptis suis, singuli de S. Spiritu memoriæ prodiderint, & de processione ejus sanxerint. Ac primum, qui sanctus veteris Romæ Sylvester, in sua contra præstigiatorem illum precatione dixerit. Antesignanus enim hic pontifex, primæ synodi fuit. Vnus, inquit, est Deus verus, Pater. Filium verum habens ex ipso natum: verum Spiritum S. ex ipso egredientem. Et magnis veritatis præco, beatus Athanasius, cum multa in suis libris de hac re, tum in Epistola ad Serapionem, dicit. Cum

Συγγράμμασι λέγει, ἀλλὰ κἂν τῇ πρὸς Σεραπίωνα. „ἄκων καλῶς φρονοῦντες „περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, ἀδὲ περὶ „τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονοῦσιν. Εἰ γὰρ „ἐφρόνουν ὀρθῶς περὶ τοῦ λόγου, ἐφρόνουν ἂν „ὑγιῶς καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, „ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ „τοῦ Υἱοῦ ἴδιον ὂν, παρ' αὐτοῦ μεταδίδο„ται τοῖς Μαθηταῖς, καὶ πᾶσι τοῖς πι„στεύουσιν εἰς αὐτόν. Ὡς καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτοῦ λόγῳ λέγει, καὶ τῷ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἀρχομένῳ, πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν. Καὶ ἐν ἄλλοις λόγοις αὐτοῦ πολλοῖς, ἐφαπλοῖ τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ Πατρός. Καὶ ὁ πολὺς τὴν σοφίαν Κύριλλος, ἐν τῷ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος λόγῳ αὐτοῦ. „Αἱ προσκυνη„ταὶ δυνάμεις, γινώσκονται καὶ πιστεύον„ται, ἐν Πατρὶ ἀνάρχῳ, ἀναιτίῳ, ἀ„γεννήτῳ. Ἐν Υἱῷ μονογενεῖ ἀῤῥήτως „ἐκ τοῦ Πατρός. καὶ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ „τῷ ἐκπορευομένῳ ἐκ τοῦ Πατρός, ἀγεν„νήτως, καθάπερ ὁ Υἱὸς, ἵνα μὴ δύο „Υἱοὶ ἐν τῇ Τριάδι, ἀλλ' ἐκπορευομένως „ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ὡς ἀπὸ στόματος, „πεφηνότι δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν πᾶσι τοῖς Ἁγίοις. διατρανοῖ δὲ τὴν ἐκπόρευσιν τὸ κατὰ Λευκᾶν ἐξηγέμενος. Καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λόγῳ τῷ ἀγωνιστικῷ, καὶ ἐν ἄλλοις τόποις ἀπείροις. Δάμασος δὲ ὁ πάπας ῥώμης, ὁ τῆς δευτέρας ἔξαρχος, (ὡς ὁ Κύριλλος τῆς τρίτης ἦν) πρὸς Παυλῖνον γράφων, φησίν. εἴ τις μὴ ἔπει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὡς καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς Θείας οὐσίας τοῦ Θεοῦ, Θεὸν Λόγον, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ ὁ πάπας Ἀγάθων, ἐπιστέλλων Βασιλεῦσι Ρωμαίων λέγει. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ

Cum igitur non recte sentiant de Spiritu Sancto, ne de Filio quidem recte sentiunt. Si enim recte sentirent de verbo: sanam etiam de Spiritu S. sententiam haberent: „qui a Patre progreditur: & cum Filii pro„prius sit, ab eo impertitur discipulis omni„busque in ipsum credentibus. Eodem „modo in suo de Spiritu S. sermone loqui„tur: & in sermone de S. Trinitate: & in „sermone, qui incipit, Credimus in vnum „Deum: & in aliis multis, a se scriptis ser„monibus: in quibus omnibus, progres„sionem e Patre explicat. Nec non ille „sapientia præstans Cyrillus in oratione „quam de S. Trinitate scripsit. Adoran„dæ illæ, inquit, potentiæ, cognoscuntur „& creduntur in tribus, in Patre, principi„um, causam generationem non habente: „in Filio vnigenito, inenarrabili quadam „ratione genito e Patre: & in Spiritu „Sancto, qui procedit e Patre: non qui„dem nascendi modo, sicut Filius, (ne „duo sint Filii Triadis) sed progredi „endi e solo Patre, velut ex ore: qui „Spiritus per Filium apparuit in omnibus Sanctis.„ Enodat autem illam processionem commentario in Evangelium Lucæ: & in oratione de Spiritu S. adversariis opposita: & aliis locis sexcentis. Damasus item, Papa Romanus, secundæ Synodi præses (sicut Cyrillus, tertiæ) ad Paulinum scribens, ait, Si quis negaverit, Spiritum S. esse ex Patre vere & proprie: vt & Filium e divina essentia Dei, Deum verbum: anathema esto. Et Papa Agatho, in epistola ad Imperatores Rom. Et in Spiritum S.

τῆ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνέμενον καὶ συνδοξαζόμενον. Ἄρχεται δὲ ἔτως. αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία ἡμῶν ὁμολογία, ἵνα τὰς ὅρους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας παραφυλάξωμεν. πιστεύοντες εἰς ἕνα Θεὸν, καὶ τὰ λοιπά.

Τοῖς ἀρχιερεῦσι δὲ τέτοις Ῥωμαίων συνᾴδεσι, καὶ οἱ τρεῖς Ἀνατολικοὶ Φωστῆρες. ὁ μὲν Βασίλειος, ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ ἀνομοίων, ἧ ἡ ἀρχὴ, Μάχεται Ἰουδαϊσμὸς ἑλληνισμῷ, λέγει. Κυρίως ὁ Υἱὸς ἐκ τῆ Θεῆ. καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆ Θεῆ. ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆ Πατρὸς ἐξῆλθε, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆ Πατρὸς ἐκπορέυεται. ἀλλ' ὁ μὲν Υἱὸς, ἐκ τῆ Πατρὸς γεννητῶς. τὸ δὲ Πνεῦμα, ἀῤῥήτως ἐκ τῆ Θεῆ. Καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Γρηγόριον Ἐπιστολὴ κηρύττει, καὶ ἐν ἄλλοις. ὁ δὲ Γρηγόριος ἐν τῷ δευτέρῳ εἰρηνικῷ φησι. διὰ τῆτο, ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὅρων ἱσάμενοι, τὸ ἀγέννητον εἰσάγομεν, καὶ τὸ γεννητὸν, καὶ τὸ ἐκ Πατρὸς ἐκπορευόμενον. ὡσμὲν πε φησὶν αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος. καὶ ἐν τῷ περὶ τῆ Ἁγίε Πνεύματος λόγῳ Θεολογεῖ τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τῆ Πατρὸς. καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τῶν Συγγραμμάτων αὐτῆ. καὶ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος, ἐν τῷ περὶ τῆ Ἁγίε Πνεύματος λόγῳ, λέγει. Ἐὰν ἀκέσης, ἀποστελῶ ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μὴ τὴν Θεότητα ἐκλάβῃς. Θεότης γὰρ ἐκ ἀποστέλλεται, ὀνόματα δὲ ἐστι ταῦτα τὴν ἐνέργειαν σημαίνοντα. Ὅταν ἓν λέγει πέμψω ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὴν δωρεὰν λέγει τῆ Πνεύματος. Λύει δὲ τῆτο ὁ Σωτὴρ, λέγων, μείνατε ἐν Ἱερσαλὴμ, ἕως ἂ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψες. Ἀλλὰ καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐν τῷ περὶ

inquit, Dominum & vivificum, e Patre progredientem: qui vna cum Patre & Filio adoratur & glorificatur, Incipit autem sic: Hæc est perfecta nostra scientia: vt terminos Catholicæ Ecclesiæ conservemus. Credentes in vnum Deum, & quæ sequuntur.

Cum his Pontificibus Romanis, faciunt tres hi Orientis luciferi. Primum Basilius, in oratione contra Anomœos: cuius principium est, pugnat Iudaismus cum gentium superstitione: proprie, inquit, Filius a Patre exivit, & Spiritus e Patre progreditur. Filius tamen, e Patre, ratione generationis: Spiritus vero, ineffabiliter ex Deo. Sed & in epistola ad fratrem Gregorium, & in aliis prædicat. Deinde Gregorius, in secundo sermone de pace inquit. Propterea, nos intra nostros limites consistentes, illud non genitum, & illud genitum, introducimus, & illud e Patre procedens: sicut alibi ipse Deus Sermo ait. Et in sermone, quum de Sancto Spiritu scripsit, Theologice de processione ex Patre differit: itemque in aliis locis Scriptorum suorum. Tum D. Chrysostomus, in sermone de Spiritu S. dicit. Quando audis: Mittam vobis S. Spiritum: ne divinitatem intellige: quia divinitas non mittitur: sed hæc sunt eiusmodi nomina, quae operationem significant. Quando ergo dicit: Mittam vobis Spiritum S. donationem dicit Spiritus Sancti. Interpretatur hoc Dominus ipse, cum dicit: manete Hierosolymæ, donec induamini facultate ex alto. Sed & Nyssenus Gregorius, in oratione de appellatione

περὶ θεωνυμίας λόγω. Ἓν πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τῆ Πατρὸς, ἐξ ἧ ὁ Υἱὸς γεννᾶται, καὶ τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται Πνεῦμα, καὶ τὰ λοιπὰ. Καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Θεσπέσιος Ἀρεοπαγίτης, ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης Θεολογίας, συνάδει αὐτοῖς. Μόνη πηγὴ τῆς ὑπερσῖσ Θεότητος ὁ Πατὴρ, Θεολογῶν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἔτι καὶ ὁ Ἅγιος Αὐγεστῖνος ἐν τῆ πρὸς Μαξιμῖνον ἐπιστολῆ. Γρηγόριός τε ὁ Θαυματουργὸς ἐν τῆ ἐκθέσει τῆς αὐτῆ πίστεως. ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἐν τῆ πρὸς Δάμασον ἐπιστολῆ. Ὁ θεῖος Νεῖλος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, λέγει. Ἡ ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία, τὸν μὲν Πατέρα δογματίζει ἀγέννητον, τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τῆ Πατρὸς, Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ αὐτὸ ἐκπορευτὸν ἐκ μόνε τῆ Πατρός, ἀλλ' ἐχὶ καὶ ἐκ τῆ Υἱῆ. καὶ μετὰ τέτες πάντας, ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, ὁ τῶν καλλίστων ἡγεμὼν καὶ διδάσκαλος, καὶ ἀκριβέστατος τῶν ὀρθῶν δογμάτων ὑφηγητὴς, ὁ πᾶσαν ἀμφιβολίαν μεθ' ὅσε περιαιρῶν τῆ κρείττονος, ὁ τὸν νεῦν τῶν πρὸ αὐτῆ Ἁγίων Πατέρων συμβιβάζων καὶ ἐξηγέμενος ἄριστα. Ὃς ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τῆ Ἰσαύρε, τῆ κατὰ τῶν Ἁγίων Εἰκόνων λυττήσαντος, τῆς εὐσεβείας προέξη, τὸν ζῆλον μιμησάμενος Ἠλιᾶ, καὶ τῆ ὁμωνυμέντος τὸν ἔλεγχον. ἐπιστολιμαίοις λόγοις ὑπὲρ τῶν σεβασμίων εἰκόνων ἐλέγξας, καὶ ςηλιτεύσας τὴν τῶν εἰκονομάχων δυσσέβειαν. Μέσον ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἕκτης Συνόδε καὶ ἑβδόμην, τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας συμμαχήσας, ἔκδοσιν τῆς ἀληθῆς πίστεως συγγραψάμενος, καὶ ἄλλα θεολογικὰ θαυμάσια. Καὶ τρεῖς λόγες περὶ τῶν ἁγίων

tione Dei, vna, inquit, eademque persona Patris est: e qua Filius generatur, & S. Spiritus egreditur, & cætera. Dionysius quoque, divinus ille Areopagita, in tractatu de coniuncta & disjuncta Theologia, cum ipsis consentit: Solus fons, inquiens, omnem essentiam exuperantis divinitatis, Pater est, & quæ sequuntur, Et S. Augustinus, in Epistola ad Maximinum: ac Gregorius Mirificus, in expositione suæ fidei: & S. Hieronymus in Epistola ad Damasum. Divinus Nilus, in Sermone de S. Trinitate inquit, Sancta & Catholica Ecclesia, Patrem statuit, non genitum: Filium, ex Patre genitum: Spiritum sanctum, e solo Patre procedentem, non etiam e Filio. Post hos omnes D. Ioannes Damascenus, ille pulcherrimarum rerum Dux & Doctor, subtilissimusque verorum dogmatum interpres, omnem dubitationem maxima cum laude tollit: Patrum, qui ante ipsum vixerunt, sententias, concordi quodam nexu velut coagmentans, & enarrans optime. Hic temporibus Leonis Isauri, illius rabiosi sacrarum Imaginum oppugnatoris, pro pietate propugnavit: Zelum imitatus Heliæ, & illius, cum quo ipse idem nomen habebat, in redarguendo libertatem. Orationibus ad modum Epistolarum, ob defendendas venerabiles imagines scriptis, coarguit, & infamia notavit, cum illis bellum gerentium impietatem. Tempore inter sextam & septimam Synodum medio, Catholicæ Ecclesiæ auxilium tulit: libro de vera Fide, & aliis Theologicis mirandis, editis: nec non tribus de imaginum veneratione oratio-

γίων εἰκόνων. εἰσὶ δὲ τὰ μὲν θεολογικὰ αὐτῆ ἐν τῷ τόπῳ Οὐηρώνης. Οἱ δὲ λόγοι, ἐν τῇ πόλει Βασιλείᾳ ἑλβετίων. ἃ δὴ ἀνάγνωτε ἀξιῶ, ὅπως τὸ περὶ εἰκόνων, τὸ περὶ ἐπικλήσεως τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλων πολλῶν πληροφορηθέητε ἀσφαλῶς. Οὐ γὰρ ἴδια λέγει ὁ ἁγιώτατος Ἰωάννης, ἀλλ' ἐκ τῶν γραφῶν τὰς μαρτυρίας παράγει, ὡς εὔλογον, καὶ ὑμῖν ἀξιέμενον. Οὗτος τοίνυν ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος αὐτῆ κεφαλαίῳ, ἡ. θεολογῶν, καὶ ταῦτα λέγει. Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸν Πατέρα, ὃ λέγομεν ἔκτισος. λέγομεν δὲ αὐτὸν, τῆ Υἱῆ Πατέρα. Τὸν δὲ Υἱὸν, ὃ λέγομεν αἴτιον, ὃδὲ Πατέρα. λέγομεν δὲ αὐτὸν, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱὸν τῆ Πατρός. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ἐκ τῆ Πατρὸς λέγομεν, καὶ Πνεῦμα Πατρὸς ὀνομάζομον, ἐκ τῆ Υἱῆ δὲ τὸ Πνεῦμα ὃ λέγομεν, Πνεῦμα δὲ Υἱῆ ὀνομάζομεν, ἐπεὶς γὰρ Πνεῦμα Χριςῆ ἐκ ἔχει, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόςολος. καὶ δι' Υἱῆ πεφανερῶθαι, καὶ μεταδίδοθαι ἡμῖν ὁμολογῆμεν. ἐνεφύσησε γάρ, φησι, καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτῆ, λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον. ὥσπερ ἐκ τῆ ἡλίῃ μὲν ἥ, τε ἀκτὶς καὶ ἡ ἔλλαψις ἡμῖν μεταδίδοται. αὐτὸς γάρ ἐςιν ἡ πηγὴ τῆς ἀκτῖνος καὶ τῆς ἐλλάμψεως. διὰ δὲ τῆς ἀκτῖνος ἡ ἔλλαμψις. καὶ αὕτη ἐςὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ἐφ' ἡμῶν. τὸν δὲ Υἱὸν ἔτε τῆ Πνεύματος λέγομεν, ἔτε μὴν ἐκ τῆ Πνεύματος. Τέτων τῶν θεοπεσίων λόγων τῆς ἁγίας Ἰωάννε ψυχῆς, τί ἂντις εἴποι σαφέςερον;

Ἀλλὰ μακρὸν ἂν εἴη πάντων συλλέγειν ἑξῆς τὰς φωνὰς, ἃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,

nibus. Ea quidem Theologica, Veronæ excusa sunt: orationes vero, in Heluetica vrbe Basilea. Legite ea Scripta, quæso: vt de cultu imaginum, de invocatione Sanctorum, & aliis multis, certam indubitatamque fidem capitatis. Nec enim sua quædam commenta sanctissimus ille profert: sed e sacris literis testimonia adducit: sicut par est, & vos postulatis. Hic igitur divinus Ioannes, inter alia, quæ VIII. capite de S. Trinitate pie disserit, etiam hæc dicit: Sciendum, a nobis non dici Patrem ex aliquo, sed dici Filii Patrem. Filium vero, non dicimus causam, neque Patrem: sed dicimus eum ex Patre, & Filium Patris. Spiritum autem S. tum ex Patre dicimus, tum Spiritum Patris nominamus. Verum e Filio Spiritum non dicimus: sed Spiritum Filii nominamus. Nam, si quis Spiritum Christi non habet, inquit S. Apostolus. Etiam per Filium, manifestum esse, & impertiri nobis, fatemur. Inflavit enim, inquit, & ait discipulis suis: Accipite Spiritum S. Sicut e Sole scilicet, & radius & illuminatio nobis impertitur. Ipse enim, radii fons est, & illuminationis. Per radium autem, illuminatio contingit: & inde nos illustramur, eiusque participes reddimur. Filium vero, neque ipsius Spiritus dicimus, neque e Spiritu. His divinis e sancto Ioannis pectore profectis verbis, quid dilucidius dici queat?

Sed nimis longum foret, omnia testimonia ordine colligere: quibus S. Spiritus

Ἅγιον, ἐκ τῦ Πατρὸς ἐναργῶς πνεύτεσιν ἐκπορέυεθαι, ἢ καὶ ἄλλα λέγειν ἐξ ὧν τῦτο συνάγομεν, καὶ ὅτι ἄτοπον πάντως τὸ καὶ ἐκ τῦ Υἱῦ λέγειν. πῶς γὰρ ἐννοήσομεν, τὸ, βαπτιζομένῦ τῦ Ἰησῦ, φάναι τὸν Ἰωάννην, ὅτι τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ ὐρανῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν; εἰ μὴ γὰρ ἐκ τῦ Πατρὸς φαίης μόνε τὸ Πνεῦμα προβεβλῆθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῦ Υἱῦ, ἀλώσῃ τὸν ἕνα Χριςὸν διαιρῶν εἰς δύο κατὰ Νεςόριον. ἵν' ἐκ τῦ Υἱῦ τῦ Θεῦ εἴπῃς καταβαῖνον τὸ Πνεῦμα, ἐπὶ τὸν Υἱὸν τῦ ἀνθρώπε. ὅθεν ἕπεται τὴν ἀλήθειαν ἔχειν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἐν τῷ Υἱῷ μένειν καὶ ἀναπαύεθαι, ἀλλ' οἱ τὴν βασιλικὴν καὶ λείαν ὁδὸν ῥαδίως βαίνειν μὴ ἀνεχόμενοι, εἰς ἀνοδίας πάντως ἐκτρέπονται, τὴν μόνην καὶ ἁπλανῆ τῆς ἀληθείας ὁδὸν, αὐθεκάςῳ γνώμῃ καταλιπόντες. πῶν φήσομεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορέυεθαι καὶ ἐκ τῦ Υἱῦ; εἰ μὲν ὡς ἐξ αἰτίε, ἰδὲ δύο αἴτια, καὶ δύο ἀρχαὶ, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ διαρχία μᾶλλον ἢ μοναρχία, τὸ παρ' ἡμῖν πρεσβευόμενον. Καὶ ἐχ ἡμέτερον λέγειν, ὅσα τὰ ἄτοπα ἕψεται. εἰ δ' ἑτέρως ὡς ἐκ φεραλλήλε, διὰ τὴν εἰς ἄλληλα τέτων ἀντιπαραχώρησιν, καὶ ὡς ἁπλῶς ἐξαποτελλόμενον, ἐῤῥῶται μὲν ὁ νῦς, ἁμαρτίαι δὲ καθ' ἕτερον λόγον. πρῶτον μὲν, τὴν ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Συνόδων βεβαιωθεῖσαν πίςιν τέτε ἕνεκα, τῇ προθήκῃ παραποιῦντες. ἔπειτα τὸ. ΚΑΙ προσκείμενον, ἴσην τὴν ἐκπόρευσιν δίδωσι νοεῖν ἔκ τε τῦ Πατρὸς, καὶ ἐκ τῦ Υἱῦ, καὶν Λατῖνοι ἄλως νοῶσι. χρὴ δὲ μὴ μόνον ὀρθῶς φρονεῖν, ἀλλὰ μὴ δὲ σκανδα-

ritus manifeste prædicatur e Patre procedere: aut etiam alia ad hoc comprobandum dicere: præsertim cum omnino absurdum quoque sit, illum etiam e Filio producere. Nam quonam modo intelligemus illud Ioannis, baptizato Iesu, dicentis: Vidi Spiritum descendentem, ceu columbam, e cœlo, & mansit supra eum? Si enim non dicis, e Patre solo productum esse Spiritum, sed etiam e Filio: incides, ex vno Christo duos faciendo, in hæresin Nestorii: vt e Filio Dei descendere dicas Spiritum supra Filium hominis. Vnde sequitur, hoc esse verum: si dicatur, Sptritum, qui e Patre proficiscitur, in Filio manere & requiescere. Sed qui regiam & planam viam libenter ire non volunt, omnino solent in invia excidere: cum vnam illam certam, & erroribus alienam, sua pertinacia reliquerint. Quomodo enim, quæso, Spiritum S. etiam e Filio producemus? Si tanquam ex causa: en duæ causæ, duo principia, Pater & Filius: & duorum principatus magis, quam vnius, nobis probabitur. Inde quot incommoda sequantur, nostræ facultatis non est dicere. Sin aliter, tanquam Patre posito, tacite subinferatur Filius, (propter personarum in se invicem permeationem) & simpliciter, seu generatim, Spiritus emittatur; valet quidem ab hac parte sententia, sed in alia claudicat. Primum, quod Fides, quæ de hoc a septem Synodis confirmata est, hac additione mutatur, Deinde quod particula E T adjuncta, æqualem dat intelligendam illam & ex Patre, & ex Filio, processi-

σκανδαλίζειν ἄλλους. Εἰ γὰρ ὁ ἕνα σκανδαλίζων, φρικτῆς ἄξιος ἐκρίθη κολάσεως παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις, οἱ τὴν οἰκουμένην ἀρχῆθεν πρῶτον σκανδαλίσαντες, ποίας ἐκφεύξονται τιμωρίας;

onem: etiamsi Latini secus intelligi velint. Verum, non modo recte sentire de rebus debemus: sed nec offensionem dare aliis. Si enim, qui vni dedit offensionem, horrenda pœna dignus judicatur in Euangeliis: qui orbem terrarum jam inde ab initio offenderunt, quod genus pœnarum effugient?

Εἰ δέ τινες προφασίζονται, πῶς ἐχ οἱ τυχόντες πρῶτον εἶπον, ἵνα τὸ ῥηθὲν σκάνδαλον νοήσωμεν, ἀλλ' Ἀμβρόσιος καὶ Αὐγεστῖνος, καὶ Ἱερώνυμος, ἄνδρες ἱεροὶ καὶ πίστεως ἄξιοι εἰρήκασιν ἐν τοῖς αὐτῶν λόγοις, ἀπολογητέον αὐτοῖς προφασιζομένοις ἐν ἁμαρτίαις, ὡς ἢ νενοθεύκασι τὰς τέτων συγγραφὰς, ἢ κατ' οἰκονομίαν ἴσως εἰρήκασιν, ἢ καὶ Ἀθανάσιος, κατὰ Ἀρειανῶν διαλεγόμενος, Βασίλειός τε, καὶ ἄλλοι τῶν Ἁγίων, ἀλλ' ἁπαντῶντες, συμφερόντως καὶ ἀναγκαίως ἐχρήσαντο. ἢ καὶ τῆς ἀκριβείας, ὡς ἄνθρωποι, παρεσύρησαν. Λογισμοὶ γὰρ ἀνθρώπων δειλοὶ, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν. Ὁ δὴ πολλοὶ πεπόνθασι τῶν μεγάλων ἔντισιν. ὡς ὁ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, Μεθόδιος ὁ Πατάρων, Πιέριος, Πάμφιλος, Θεόγνωστος, Εἰρηναῖος ὁ Λεγδένων, Ἱππόλυτος ὁ μαθητὴς αὐτῦ, καὶ ἄλλοι. Τινὰς γὰρ ῥήσεις αὐτῶν ἐκ ἀποδεχόμεθα. Καίτοι τἄλλα σφόδρα θαυμάζοντες. ἔξω τοίνυν εἰπεῖν καὶ συγχωρείσθω τῦτο, ὅτι οἱ τρεῖς αὐτοὶ εἶπον, ὡς οἱ Ρωμαῖοι λέγεσι. Πλὴν τίς εἶδε κατὰ τίνων γράφοντες, καὶ τί ἐκριζῶν ἐθέλοντες, ταῖς τοιαύταις ἀκάνθαις ἐνέπεσον, καὶ τὸν

Iam si qui obiiciant: huius doctrinæ non vulgares & contemnendos autores esse: vt offensio, seu scandalum, de quo diximus, deprehendi posset: sed Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, viros sanctitate præditos, & fide dignos, in suis orationibus dixisse: respondebimus eis, colores peccato suo prætexentibus: aut ipsos adulterasse illorum scripta: aut illos fortassis aliqua de causa, quasi œconomica dispensatione, sic dixisse: qua etiam Athanasius, contra Arianos disputans ac Basilius, & alii Sancti, Hæreticis occurrentes, vtiliter & necessario vsi sunt. Aut sane ad exquisitæ veritatis consecutionem, cum homines fuerint, non pertigisse. Mentis enim & cogitationis humanæ magna imbecillitas est, & facilis prolapsio: sicut multis hoc accidit excellentibus viris, vt in quibusdam allucinarentur. Quo in numero est Alexandriæ Dionysius, Methodius Patarorum, Pierius, Pamphilus, Theognostus, Irenæus Lugdunensis, discipulus eius Hippolytus. & alii. Quædam enim ab ipsis dicta non admittimus: quamvis cætera ipsorum magnopere admiremur. Liceat igitur dicere, & concedatur: illos tres ita dixisse, sicut Latini dicunt. At quis scit, in quos scripserint. & quem errorem extirpare voluerint: vt in tales spinas inciderent, hisque animos suos consigerent, longius æquo progressi? Vt (exempli causa) con-

νῶν ἐνεπάρησαν, ἐφελκόμενοι πρόσω κατὰ πνευματομάχων, ἢ Υιομάχων τινων τυχὸν, ἢ κακίστην καὶ χειρονά τινα εἰσαξάντων γνώμην.

Τοῦτο δὲ, τὸ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι, οἱ τῶν ἑπτὰ Συνόδων διχίλιοι, ὡς εἴπομεν, ἐκ ἐγνωμάτευσαν. ὧν δὴ τὸν ὅρον τῆς πίστεως, οἱ πρόεδροι καὶ λαμπτῆρες τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀναντιρρήτως συνεψηφίσαντο, οἶμαι δὲ καὶ οἱ τρεῖς, οὓς προειρήκαμεν, ἀληθῶς συγκατέθεντο. ἀλλὰ καὶ δόγμα κοινὸν ἐτέθη, μήτ' ἀφαιρεθῆναι τοῦ ὅρου τῆς πίστεως, μήτε μὴν προσεθῆναι. Ὁ δὲ ὅρος, ἤτοι τὸ σύμβολον, κηρύττει. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τὰ λοιπά.

Καὶ ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ διάλογος, ἐ πολὺ μετὰ τὴν ἕκτην Σύνοδον ἀκμάσας, Ρωμαϊκῇ φωνῇ καὶ γράμμασιν ἐθεολόγησεν, ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνε προβάλλεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Ζαχαρίας δὲ, ὁιέ. ἔτεσιν ὕστερον, τὰ Συγγράμματα τότε ἑρμηνεύων δι' Ἑλληνίδος φωνῆς, τὸ παράκλητον Πνεῦμα, φησὶν, ἐκ τοῦ Πατρὸς προέρχεται, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ μένει. παρὰ τοῦ προδρόμε τοῦτο μαθὼν, ἰδόντος τὸ Πνεῦμα, καταβαῖνον ὡσεὶ περιστεράν, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν.

Λέων δὲ, καὶ Βενέδικτος, οἱ μεγάλοι ῥώμης ἐσύστερον ἀρχιερεῖς, ἑλληνιστὶ, κατὰ τὴν Ἱερὰν Μυσταγωγίαν, ἐκφωνεῖσθαι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐν τῇ ῥώμῃ, καὶ ἄλλαις ὑπὸ ταύτην Ἐκκλησίαις ἐνομοθέτησαν, ἵνα μὴ τὸ ξενὸν τῆς διαλέκτε

contra ſancti Spiritus adverſarios, Filii hoſtes, aut alios pejores alicujus, peſſimæve opinionis autores & duces.

At hoc, etiam e Filio prodire Spiritum S. illi bis mille, quorum mentionem fecimus, ſeptem Synodorum Patres, non agnoverunt: quorum tamen determinationem de Fide, Antiſtites & luminaria Romanæ Eccleſiæ, ſine vlla recuſatione ſuis ſuffragiis comprobarunt: quod idem, & illorum trium, de quibus diximus, aſſenſione, vere factum opinamur. Quin etiam commune Decretum factum eſt: nihil ad illam definitionem Fidei addendum, nihil detrahendum, eſſe. In ea autem formula, ſeu Symbolo, continetur: Et in Spiritum S. qui Dominus eſt, qui vitæ largitor, qui e Patre procedit, & cætera.

Sanctus item Gregorius, cognomento Dialogus (qui non diu poſt VI. Synodum floruit) latina lingua libris ſcriptis, è ſolo Patre produci S. Spiritum prodidit.

Zacharias, qui CXV. annis Gregorio poſterior fuit, operaque eius in Graecam linguam tranſtulit, Paracletus Spiritus, inquit, e Patre procedit, & in Filio manet. Quod a Chriſti Præcurſore didicerat: qui vidit Spiritum deſcendentem, tanquam columbam, & manantem ſupra illum.

Leo autem, & Benedictus, magni inſecutis temporibus Romæ Pontifices, Græce in S. Miſſæ celebratione recitari Symbolum Fidei, tum Romæ, tum in Eccleſiis huic ſubſectis, lege lata voluerunt; ne occaſione latinæ linguæ, anguſtis

λέκτε, ὡς λέγεται, πρόφασιν παρέχη ἁμαρτίας. ἦν δὲ τὸ σύμβολον τῆς δευτέρας Συνόδου τῆς Οἰκουμενικῆς, ἐν ᾧ ἐσαφηνίσθη παρὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὸ κύριον τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. εἰς μίαν Ἁγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀμήν. Ὁ αὐτὸς δὲ Λέων καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ῥωμαίων ἀνοίξας, ἀσπίδας δύο, τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις, συναποτεθησαυρισμένας, ἐξήνεγκεν, ἑλληνικοῖς καὶ γράμμασι καὶ ῥήμασιν ἐχούσας τὴν εὐσεβῆ τῆς πίστεως ἔκθεσιν ταύτην. Καὶ ἐνώπιον ὑπαναγνωσθῆναι τοῦ ῥωμαϊκοῦ πλήθους ἐδικαίωσε.

Ἀλλὰ δὲ μέχρι τοῦ εὐσεβοῦς Κωνσταντίνου πόλεως Σεργίου, οἱ ῥώμης ἀρχιερεῖς, ἐν ἀρχῇ τῆς Ἱερωσύνης αὐτῶν, συνοδικὴν τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ἐκπέμποντες ἐπιστολὴν, εἰς πάντας τοὺς Πατριάρχας, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως αὐτὸ, ἀπαραλλάκτως ἐνέθετον. ἀλλὰ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν. ὁ Υἱὸς καὶ Δεσπότης Χριστὸς, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι νομοθετεῖ καὶ μυσταγωγεῖ, ἀδόλως δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ἄλλον δ' ἂν διδάσκαλον κρείττονα μὴ ἐπιζητήσῃ τις ἀξιῶ, εἰ μὴ τὸ σκάνδαλον ἐθέλοι, καὶ τὴν λογομαχίαν διακενῆς. ἀδόλως γὰρ συλλογήσηται, κἂν πολλὰ σοφίσηται, προφέρων τυχόν. Τὸ, ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, τὸ, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, τὸ, ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς, τὸ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα

gustis (vt fertur) limitibus inclusæ, peccatum nasceretur. Erat autem II. Oecumenicæ Synodi Symbolum; in quo expressum habetur a sanctis Patribus: Et in Spiritum S. qui Dominus est, qui vivificus est, qui e Patre egreditur: qui vna cum Patre & Filio adoratur, vna glorificatur: qui locutus est per Prophetas. In vnam S. Catholicam Ecclesiam. Expecto resurrectionem Mortuorum, & vitam futuri seculi. Amen. Idem Leo, Thesaurophylacio seu ærario Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ aperto, scuta duo inter thesauros sacros reposita, protulit: in quibus pia hæc Fidei formula, literis & verbis Græcis exarata erat: quam in conspectu populi Romani recitandam sanxit.

Præterea, ad tempora vsque pii Constantinopoleos Archiepiscopi Sergii Pontifices Romani, initio sui Pontificatus, I. Epistola, quam suæ Religionis commendandæ causa ad omnes Patriarchas emittebant, illud ipsum Symbolum ponere solebant. Sed quid opus est multis? Filius ipse ac Dominus Christus, Spiritum S. e Patre procedere, & nullo modo ex sese, autumat, & sancit. Nemo igitur, quæso, alium Doctorem meliorem quærat: nisi scandalo delectetur, & inani concertatione disputationis. Nihil enim concludet, quamvis astute sese torqueat, citans forte talia: Quando venerit Paracletus, e meo accipiet. Et inflavit, ac dicit eis. Item: emisit Deus spiritum filii sui. Item: Spiritus Domini super me: & si quid hujus

μα τῦ Υἱῦ, τὸ, Πνεῦμα Κυρίε ἐπ' ἐμὲ, ἡ ἔτι ὅμοιον φέρεται ἐν τοῖς Ἱεροῖς Εὐαγγελίοις. Μακρὰν γὰρ ἀπέχασι τῦ τοιύτε σκοπῦ, ἄλλως ἐξηγέμενα παρὰ τῶν οἰκεμενικῶν μεγάλων Θείων Διδασκάλων, ὡς ἐθεασάμεθα καὶ πληροφορίαν ἐλάβομεν. Καὶ ταῦτα πάντα ὡς ἐν συντόμω εἰπεῖν, χέσεώς εἰσιν ἐμφαντικὰ καὶ οἰκειότητος, ἐκ ἐκπορεύσεως δηλωτικά. Ἐντεῦθεν γὰρ ἡ συμφυία δείκνυται, καὶ τὸ ὁμότιμον τῶν τριῶν ὑποςάσεων.

hujus generis aliud in S. Evangeliorum libris est. Longe enim ab hoc proposito absunt: aliter exponuntur ab illis magnis orbis terrarum, ac divinis Doctoribus: sicut supra vidimus, & certissimi facti sumus. Ista omnia, vt paucis dicamus, affectionis, & velut domesticæ familiaritatis, significationem habent, non processionis. Etenim hinc cognatio, æqualitasque dignationis, perspicitur trium personarum.

Ἄφετε τοίνυν πρὸς Θεῦ, ἄφετε τὸ προφέρειν λόγες τότε ἕνεκα ἀληθείας μακράν, καὶ τὸ εὐσεβὲς δόγμα λάβετε, ὡς ἐσαφηνίσαμεν. Ἐκ τῦ Πατρὸς γινώσκοντες τὸ Πνεῦμα ἐκπορευόμενον. Καὶ ἕτως ὦμεν περὶ τότε φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐν χριςῷ. Μένοντες τῇ ὀρθοξίᾳ κοινῶς, ἀβράγῃ φυλάττοντες τὴν ὁμολογίαν τῆς πίςεως, καὶ ἀσάλευτον καὶ βεβαίαν. Αἰδέμενοι τὸς Ἁγίες Πατέρας, καὶ χριςὸν αὐτὸν φοβέμενοι, ἕτω θεολογήσαντα περὶ τῦ Ἁγίε Πνεύματος ῥητῶς, ὡς εἴπομεν. Καὶ μὴ δόξης ἀνθρωπίνης τυχὸν χάριν ἐυλαβέμενοι, προδώσητε τὴν Εὐσέβειαν καὶ Σωτηρίαν ὑμῶν, καὶ διδαχθέντες, πῶς ἔχει περὶ τότε τὸ ἀληθὲς, κηρυξάντων Ἁγίων τοσέτων καὶ τηλικέτων. Ταῦτα γὰρ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἀφιλονείκως ὑπομνήσκομεν, καὶ ἀναμφιβόλως καὶ σὺν Θεῷ εὐσεβῶς. Αὐτὸς δὲ ὁ παράκλητος, τὸ ἐκ τῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα, πρὸς τὸ ἑαυτῦ θέλημα, ἐν ἐλπίδι καὶ πίςει τὸς λογισμὸς ἐδράσοι, πρός τε τὰς τῦ Χριςῦ ἐντολὰς ἐκπληρεῖν, καὶ ὀρθῶς καὶ περὶ τότε, καὶ πάντων ἄλλων φρονεῖν εὐθύ-

Desinite igitur, desinite per Deum, de hoc articulo secus verba facere, a veritate abhorrentia: piam sententiam recipite, sicut eam nos declaravimus: persuasum habete, e Patre progredi Spiritum. Colamus hoc consensu amicitiam, fraternam charitatem, in Christo: maneamus in vero sensu utrobique: integram retineamus confessionem fidei, inconcussam, firmam: reverendo sanctos Patres, & Christum ipsum timendo: qui hoc modo de Spiritu S. asseruit ad verbum, sicuti diximus. Nolite hominum existimationem, si fortassis ea obstat, metuere: ut ideo pietatem abjicere, & salutem vestram, animum inducatis: cum jam de veritate articuli hujus, ex sententia tot ac tantorum Sanctorum edocti sitis. Hac nos commonefactione ad vestram dilectionem, benigne, nullo contentionis studio, vti voluimus: & quo modo nobis persuademus, Deo bene juvante, pie. Ipse vero Paracletus, ipse ex Patre prodiens Spiritus, pro sua bona voluntate, spe & fide corda impleat: ad mandataque Christi servanda, & ad recte tum de hoc, tum de reliquis capitibus, sentiendum, dirigat: vt sic, &

νοι. ἵν' ἦτω καὶ νοήμασιν ὀρθοῖς, καὶ πράξεσιν ἀγαθοῖς, τῇ πανταιτίῳ Τριάδι εὐαρεστῆντες, τῆς ἀποκειμένης μακαριότητος τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπιτύχοιτε, χάριτι Χριστοῦ. ᾧ ἡ δόξα πρέπει, κράτος, καὶ μεγαλοπρέπεια, εἰς τοὺς αἰῶνας, τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

recte credendo, & secundum virtutem vivendo, conditrici omnium rerum causæ S. Triadi, placeatis: repositæque omnibus recte sentientibus, beatæ vitæ compotes fiatis, gratia & beneficio Christi: cui gloria convenit, imperium, & magnificentia, in infinita secula, Amen.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ.

Περὶ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἕκαστα, εἴτε αὐτεξουσίᾳ τῷ ἐν τοῖς Πνευματικοῖς, ὃ δεύτερον ἔχετε, τὸν Χρυσορρήμονα Ἰωάννην μετακαλεσόμεθα, διασαφηνοῦντα καλῶς, ἐν οἷς Θεολογεῖ, ἐξηγούμενος τὸ ῥητὸν τοῦ θείου Παύλου τὸ λέγον, καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις αἷς ποτε περιεπατήσατε, καὶ τὰ λοιπά, ἄχρι τοῦ Πνεύματος νῦν ἐνεργοῦντος, ἐν τοῖς Υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Οὕτω γὰρ διασαφοῖ, λέγων καὶ ἐξηγούμενος. Ὁρᾷς ὅτι οὐ βίᾳ, οὐδὲ τυραννίδι, ἀλλὰ πειθοῖ προσάγεται; καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκρούς. ἔστι μὲν ἦν νέκρωσις σωματικὴ, ἔστι δὲ καὶ ψυχική, ἀλλ' ἐκείνης φύσεως, οὐ προαιρέσεως, μετέχειν. ἡ δὲ ψυχικὴ προαιρέσεως καὶ ἔγκλημα ἔχει, καὶ λύσιν ἐδεμίαν. Οὐ γὰρ κατ' ἀνάγκην, ἀλλὰ κατὰ γνώμην ἕκαστον ἐστὶ τὸν θέλοντα καὶ αἱρούμενον πράττειν, ἅπερ ἂν πράττοι εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα. Ὅθεν Παῦλος ἐν κεφ. β'. πρὸς Ῥωμαίους φησί, „κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά„σε, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυ„ρίζεις σεαυτῷ ὀργήν. Καὶ τοῦτο ὁ αὐτὸς „Χρυσόστομος ἐξηγούμενος, λέγει. Οὐχ ὁ δικάζων, ἀλλ' ὁ κρινόμενος αἴτιος. σε„αυτῷ θησαυρίζεις, οὐχ ὁ Θεός σοι. Ἐ„κεῖνος πάντα ἐποίησεν, ὅσα ἐχρῆν. Καὶ διά-

DE LIBERO ARBITRIO.

Nunc quantum ad id attinet, quod in nostra voluntate est, seu libero arbitrio, in rebus spiritualibus, (quod secundo loco posuistis) illum aureæ eloquentiæ Ioannem accersemus: qui perspicue nobis rem declarabit commentatione sua, qua D. Pauli dictum explicat hoc: Et vos, qui eratis mortui prolapsionibus & peccatis, quibus aliquando obambulastis &c. vsque ad verba: Spiritu nunc operante in filiis infidelitatis. Sic enim exponit & declarat. Vides, quomodo nos ad se ducat? Certe non vi, nec tyrannide, sed persuasione: & quidem mortuos. Est mortificatio corporalis: est etiam mortificatio animalis. Illius, nulla electio & institutum est: hæc voluntate & consilio agit. Itaque crimini obnoxia est, nec excusationem habet. Non enim coactione, sed libera voluntate, potest ille, qui vult & eligit, agere, quicquid vult seu bonum, seu malum. Hinc Paulus cap. 2. Epist. ad Rom. inquit: Sed pro animi tui duritia, & pœnitentiam respuente corde, iram tibi, veluti thesaurum colligis. Hoc idem Chrysostomus sic explicat: Non Iudex, sed Reus, in vitio est. Tibi tu colligis, non Deus. Ille nihil non fecit, quod

διαγνωστικόν σε τῶν καλῶν, καὶ τῶν μὴ τοιούτων κατέστησε, καὶ μακροθυμίαν ἐπεδείξατο. καὶ εἰς μετάνοιαν ἐκάλεσε. Εἰ δὲ μένεις ἀνένδοτος, σεαυτῷ θησαυρίζεις ὀργήν. Ὡς καὶ παρακατιὼν λέγει Παῦλος, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ κακίᾳ. Χρυσόστομος, τοῦτο πάλιν ἑτέρα κατηγορία. Ποίαν γὰρ ἀπολογίαν ἔχει ὁ τὸ φῶς φεύγων, καὶ τὸ σκότος αἱρούμενος; καὶ οὐκ εἶπε βιαζομένους, ἀλλὰ πειθομένους τῇ ἀδικίᾳ, ἵνα μάθῃς, ὅτι προαιρέσεως τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνάγκης τὸ ἔγκλημα. ἐπ' αὐτὸ τοῦτο συναινῶν καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει. „Νεκροὺς μὲν „εἶναι τοῖς παραπτώμασι, καὶ παρὰ „Θεοῦ συζωοποιεῖσθαι τῷ Χριστῷ. Οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ τῆς χάριτος τὸ πᾶν ἦν, ὅσον ἐπ' αὐτῇ κεῖται. ἧς γὰρ χωρὶς οὐ δυνάμεθα ὅτιοῦν. Διὸ καὶ προηγεῖσθαι μὲν αὐτὴ λέγεται, διὰ τὴν τοῦ κτίσματος ἀδυναμίαν ἀφ' ἑαυτοῦ. ἕπεσθαι δὲ, ἡγουμένης αὐτῆς, τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν, διὰ τὸ μὴ ἐπαναγκάζειν, ἀλλ' αὐτεξούσιον ἔχειν ἡμᾶς. Ὡς ἔχει καὶ ἐπὶ τοῦ φωτὸς, καὶ τοῦ ἔχοντος ἢ θέλοντος βλέπειν αὐτό. ὅθεν καὶ λέγει, διὰ πίστεως, ἵνα μὴ, τὸ αὐτεξούσιον λυμήνῃ. Καὶ διὰ παραδείγματος εἴπωμεν, ἵν' ἡμῖν ὁ λόγος σαφὴς. Ὁ μὲν Ἰωάννης αἱρεῖται τὸ βέλτιον, ὁ δὲ Ἡρῴδης τὸ χεῖρον. ὥστε, εἰ μὴ ὁ Ἡρῴδης ἐποίει τε καὶ ἠρεῖτο τὰ χείρω, οὐκ ἂν τὸν Ἰωάννην ἐνταῦθα τυχεῖν τοῦ βελτίονος; καὶ εἰ μὴ Ἰωάννης ἐποίει τὸ βέλτιον, οὐκ ἂν τὸν Ἡρῴδην ἐκπληρώσειν τὸ χεῖρον; ὅτε μέντοι διὰ τὸν Ἡρῴδην ἀγαθὸς ἦν Ἰωάννης, εἰ μὴ διὰ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν. Οὔτε Ἡρῴδης διὰ τὸν Ἰωάννην φαῦλος ἦν, εἰ μὴ δὶ

quod debuit. Et facultate discernendi bona ac mala te instruxit: & patienter vitia tua tulit: & ad pœnitendum vocavit. Sed si manes pertinax, tibi iram colligis; sicut infra Paulus dicit: Et veritati quidem non obtemperant, obtemperant autem malitiæ. Ibi Chrysostomus: Hæc, inquit, nova accusatio est. Quam enim excusationem habet, qui lucem fugit, & tenebras mavult? Non dicit, coguntur: sed, obtemperant injustitiæ: vt scias, liberæ voluntatis esse rem non crimen necessitatis. Astipulatur his Basilius Magnus: mortuos esse propter casus & delicta: & a Deo vivificari una cum Christo. Nihilominus tamen, totum etiam gratiæ acceptum referendum, quantum ad eam attinet: vtpote sine qua nihil quicquam possumus. Qua de causa, præcedere quidem gratia dicitur, propter creaturæ per se impotentiam: sequi autem, illa præcedente, nostra voluntas & electio: quia hanc non coactam, sed suæ potestatis, habemus. Qualis scilicet ratio lucis est; & ejus qui potest, aut vult, ipsam aspicere. Vnde etiam dicit, per fidem: ne libertati voluntatis deroget. Declaremus rem exemplo. Ioannes præfert, quod melius est: Herodes vero, quod deterius. Ergo, nisi Herodes elegisset & fecisset pejora: non potuisset Ioannes facere meliora? Et, nisi Ioannes fecisset id, quod melius erat: non potuisset Herodes sequi deteriora? Atqui, nec Herodes causa erat, vt bonus esset Ioannes, nisi hic sua sponte voluisset: nec aliquo Ioannis vitio Herodes malus erat, sed suamet culpa. Factus tamen ab illo fuisset bonus: sit bo-

δι' ἑαυτόν. ἦν μὲν τ' ἂν καὶ δι' ἐκεῖνα ἀγαθὸς, εἰ δὴ τὸ ἀγαθὸν ἠρεῖτο. ὅτι τὸ, τὸν ἄνθρωπον μὴ ὑπακῦσαι τῇ θείᾳ ἐντολῇ, ἃ καθ' ἑαυτὸ τοῦτο ἦν ἐκείνῳ. Οὐ γὰρ τοῦτ' ἠδύνατο συμβῆναι, μὴ προϋποτεθείσης ἀταξίας ἐν τῇ θελήσει. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὅ φησιν Αὐγουστῖνος πρὸς Ὡρόσιον. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος, δι' ἄλλότι πρότερον. πρῶτον δὲ ὧν ἠθέλησεν ἀτάκτως ἦν. ἔμφυτον γὰρ τὸ φαῦλον, καὶ ἐκατ' ἐνέργειαν, ἀλλὰ συμβεβηκός ἐστι. καὶ καθάπερ ὁ λαμπρὸς ἥλιος, κατὰ ἀέρος, εἴτε παχύτητα, εἴτε λεπτότητα, πρὸς ἡμᾶς τὰς ἀκτῖνας ἀφίησιν, οὕτω καὶ ἡ νοερὰ ψυχὴ, κατὰ τὴν τοῦ ὀργάνου διάθεσιν, τὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν δείκνυσιν. Ἐντεῦθεν καὶ μωρὸν ἰδεῖν ἐστι, καὶ μὴ τοιοῦτον. ὑπνηρὸν, καὶ γρήγορον. Θυμώδη, καὶ πρᾷον. ἀνδρεῖον, καὶ δειλὸν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ᾗ μὴ μῦθον εἴπῃ τις τὰ λεγόμενα, ἔχομεν γὰρ τὸν σιναΐτην Θεῖον Ἀναστάσιον λέγοντα, μὴ τὸν Θεὸν εἶναι τῶν τοιούτων αἴτιον, αὐτὴν δὲ μᾶλλον τὴν φύσιν, καὶ τὴν τῶν τεσσάρων στοιχείων συνδρομὴν καὶ συνέλευσιν. Ἐὰν γὰρ εὑρεθῇ πλημμύρα τοῦ θερμοῦ στοιχείου ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τοῦ βρέφους συλλήψεως, θερμῆς κράσεως τὸ τικτόμενον γίνεται. ἐὰν δὲ τὸ ψυχρὸν καθυπερτερήσῃ στοιχεῖον, ψυχροτέρας ἕξεως τὸ τικτόμενον. Ἐντεῦθεν λοιπὸν, ὅτε θυμώδης, ᾗ ὁ πρᾶος, ὁ ἀνδρεῖος, ᾗ δειλός. ᾗ ὄρα τόνσυν ᾗ τὴν ἔλαφον. τὸν μὲν πρὸς πόλεμον ἕτοιμον, διὰ τὴν θερμότητα. Τὴν δὲ, τὴν μάχην φεύγουσαν, διὰ τὴν ἐκ ψυχρότητος αὐτῆς προοῦσαν δειλίαν. ἐὰν δὲ τὸ θερμὸν ὑπερτερήσῃ, νηφάλιόν τινα ᾗ γρήγορον ἀποτίκτει ἄνθρωπον. ἐφ' ᾧ ᾗ σοφὸς Ἡράκλη-

nitatem amplexus esset. Nam quod homo non obedit divinæ legi: non per se hoc is voluit: quippe, quod accidere non potuisset: nisi ordine antea perturbato in voluntate. Et hoc est, quod Augustinus ad Orosium dicit: Homo, propter aliud quiddam prius. Primum autem, in voluntate confusio erat. Natura enim insitum est malum: nec actione est, sed ex accidente. Nam quemadmodum Sol etsi per se lucidus est: tamen pro aëris spissitate, aut tenuitate, radios ad nos demittit: ita & intellectu prædita anima, pro diversa dispositione organi, suas actiones informat. Hinc alius cernitur stultitia præditus: alius secus. Alius somnolentus: alius excitato ingenio. Iracundus aut mitis: fortis aut timidus: & eodem modo, in aliis. Nec est, quod alicui hoc fabulosum videatur. Testem locupletem habemus D. Anastasium, illum montis Sinai quondam incolam, qui sic ait: Non Deum esse talium rerum autorem: sed ipsam potius naturam, & quatuor Elementorum concursum & commixtionem. Nam si calidi Elementi exuperantia contingat ea hora, qua infans in vtero concipiatur: calidæ constitutionis hominem nasci. Sin frigidum elementum exuperet: frigidioris habitus fœtum edi. Hinc itaque homo iracundus, & mansuetus: fortis, & meticulosus. Aspice modo aprum & ceruam. Videbis illum, ad pugnandum promptum, propter caliditatem: hanc vero, a pugna refugientem, propter innatam e frigiditate timiditatem. Si caloris plus fuerit: sobrius & vigilans generatur homo. Propterea

etiam

κλητος ἔλεγε. Ψυχὴ ξηροτέρη, σοφωτέρη, ψυχὴν ἐντοῦθα, τὴν ἐγκεφάλε καλέσας ἐσίαν. Ἐὰν δὲ τό ὑγρὸν πλεονάσῃ στοιχεῖον, νωθρόν τινα ποιεῖ καὶ δυσκίνητον. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ τῆς φύσεως πραότης, φρόνησίς τε καὶ σωφροσύνη, ἐκ ἀρεταὶ Θείοις Πατράσι κρίνονται. Φυσικά δέ τινα πλεονεκτήματα. Καὶ πρόχες τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ λέγοντι, πολλὰς ἔχω φύσει μισῆντας τὸ μίγνυθαι γυναικὶ, ἆρ' ἕν σώφρονας αὐτὰς ὀνομάσωμεν; ἐδαμῶς. ἔπεται ἕν προαιρέσεως, καὶ φύσεώς τινος κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ ἔγκλημα εἶναι. Καὶ ἔτι ἀκούσωμεν Βασιλείε ἐξηγεμένε τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. τοῦτέστι, φησὶ, δώσωμεν αὐτῷ λόγε περιουσίαν. τὸ γὰρ κατ' εἰκόνα ἐκ Θεῦ ἔλαβεν, ἤγεν τὸ λογικὸν εἶναι. τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν, ἐμοὶ κατέλιπεν. εἰ γὰρ τοῦτο ἐκεῖθεν ἔλαβον, ποῖα χάρις ἐμοὶ; Ἔχω τοίνυν τὸ καθ' ὁμοίωσιν, ἡνίκα χρηστὸς ἀφ' ἑαυτῦ γίνομαι. Εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Τοῦτέστι δεῖ βαπτισθέντας ἀποθανεῖν, καὶ πᾶσαν τὴν κακίαν καὶ πονηρίαν καταργηθῆναι, ἐναρέτως ζῶντας. Τὰ γὰρ ἐκ ἐφ' ἡμῖν, ὁ Χριστὸς ἰάσατο, τὰ δ' ἄλλα κεῖνται ἐν τῇ προαιρέσει ἡμῶν. Οὐ γὰρ ἡ ἐνεργεσία τοῦ Θεοῦ πρόξενος ἡμῖν γίνεται τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἡ βαθυμία ἡμῶν, καὶ ἡ κατὰ γνώμην ἐπὶ τὸ χεῖρον ῥοπή. ἀλλ' οὐδὲ κωλύει τὸν ἄνθρωπον ποεῖν ἅπερ ἂν θέλῃ, αὐτεξούσιον ὄντα. Εἴπερ γὰρ ἐκώλυε, ἡνίκα τὸν ἄνθρωπον ἑώρα τῆς εὐθείας ὁδοῦ πόρρω φερόμενον, μετέτρεφε. Πῶς δὲ λοιπὸν ἐθεωρεῖτο τὸ πρόσον αὐτῷ λογικὸν καὶ αὐτεξούσιον; καὶ

etiam sapiens Heraclitus dixit: Anima siccior, sapientior. Animam hoc loco cerebri substantiam vocat. Sin autem humidum redundaverit Elementum, hominem segnem, & difficilem excitatu, facit. Proinde, naturæ lenitas, prudentia, temperantia, judicio sanctorum Patrum, virtutes non sunt: sed quædam naturalia commoda, velut prærogativæ. Auscultа, quid magnus Basilius dicat. Multos inquit, novi, qui natura a commercio feminarum abhorrent. Hos ne ideo castos nominabimus? Nequaquam. Sequitur ergo ex dictis, electioni, & naturæ cuidam ex accidenti, culpam tribuendam esse. Amplius audiamus Basilium, in expositione loci: Faciamus hominem secundum imaginem, & secundum similitudinem nostram. Vult dicere: demus ei rationis facultatem. Nam secundum imaginem esse, id a Deo accepit: hoc est, ratione præditum esse. Sed secundum similitudinem esse, hoc mihi reliquit. Si enim hoc illinc accepi: quæ gratia mihi debetur? Sum ergo ad similitudinem illius: cum bonus a meipso fio. In mortem eius baptizati sumus: id est, oportet baptizatos mori: & omne vitium, malitiamque abolere, secundum virtutem vivendo. Quod enim non in potestate nostra est, Christus sanavit: cætera vero in electione nostra sita sunt. Non enim beneficentia Dei, malorum & pœnarum nobis conciliatrix fit: sed socordia nostra & voluntaria ad malum inclinatio. Non etiam prohibet hominem facere, quicquid velit, libera potestate præditum. Nam si prohibaret; tum hominem convertisset, quando ipsum a recta via longe re-

πῶ λοιπὸν ἡ ἀρετή; Πῶ δὲ διὰ ταύτην διδόμενοι τέφανοι. Ὅθεν καὶ λέγει Βασίλειος: „ἐκ ἐδει διὰ τῶ βαπτίσμα„τος ἀναιρεῖθαι καὶ τὸ φαῦλον, ἵνα μὴ „τοῖς ἀλόγοις ὁ λογικὸς ἐναρίθμιος γέ„νηται. ἅτε μὴ κεκτημένος τὴν χάριν „τῆς αὐτεξουσιότητος. Καὶ ἐπάγει πάλιν ἀλλαχῶ ἅτος. „ἵνα τί μὴ κατεσκεύα„σεν ἀναμαρτήτους ἡμᾶς ὁ Θεός; Οὐδὲν „ἕτερον, ἢ τὴν ἄλογον φύσιν, τῆς λο„γικῆς προτιμῶν. Καὶ τὴν ἀκίνητον καὶ ἀνόρμητον, τῆς προαιρετικῆς καὶ ἐμπράκτου. ἐπεὶ τὸ ἑκούσιον, ἐν πράξει τινί ἐστιν.

Χρὴ δὲ γινώσκειν καὶ τῦτο, ὡς θεῖος Ἰωάννης λέγει ὁ Δαμασκηνὸς, ἐν κεφ. μζ΄. περὶ προνοίας θεολογῶν, ὅπω καὶ περὶ αὐτεξουσίω, καὶ προορισμῶ λέγει ἓν τοῖς πλησίον κεφαλαίοις, καὶ ὁ ἀναγνώσων, γνώσεται πολλὰ, ὅτι ἡ μὲν αἵρεσις τῶν πρακτῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ δὲ τέλος τῶν μὲν ἀγαθῶν, τῆς τῶ Θεῶ συνεργείας, δικαίως συνεργῆντος τοῖς προαιρεμένοις τὸ ἀγαθὸν ὀρθῶ συνειδότι κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτῦ. Τῶν δὲ πονηρῶν, τῆς ἐγκαταλείψεως τῶ Θεῶ, πάλιν κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτῦ δικαίως ἐγκαταλιμπάνοντος. τῆς δὲ ἐγκαταλείψεώς εἰσιν εἴδη δύο. Ἔστι γὰρ ἐγκατάλειψις, οἰκονομικὴ καὶ παιδευτικὴ, καὶ ἔστι καὶ τελεία ἀπογνωστική. Οἰκονομικὴ μὲν καὶ παιδευτικὴ, ἡ πρὸς διόρθωσιν καὶ δόξαν τῦ πάσχοντος γινομένη, ἢ καὶ πρὸς ἄλλων ζῆλον, καὶ μίμησιν, ἢ καὶ πρὸς δόξαν Θεῦ. Ἡ δὲ τελεία ἐγκατάλειψις, ὅτε τῶ Θεῶ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν πεποιηκότος, ἀναλῶθητος καὶ ἀνιάτρευτος ἐξ εἰκείας

cedere videbat. At vbi cerneretur in eo vſus rationis? Vbi libertas voluntatis? ubi exinde virtus? ubi coronæ propter eam datæ? unde Baſilius, Non oportuit, inquit, per Baptiſmum perimi vitium: ut ne qui ratione inſtructus eſt, in numerum animantium rationis expertium rejiceretur: tanquam, qui grátiam liberi arbitrii non haberet. Idem rurſus alibi infert: Cur non peccati expertes fecit nos Deus? Nulla alia cauſa eſt, niſi quòd naturæ rationis experti, rationalem præfert: inertique & immobili, delectu utentem & actuoſam. Quod enim voluntarium eſt, in actione aliqua conſiſtit.

Sciendum porro, D. Ioannem Damaſcenum, capite 46. de providentia differentem (ubi & de libero arbitrio, & de Prædeſtinatione, in vicinis ibi capitibus agit: ubi lector multa cognoſcet) dicere, Electionem quidem agendorum penes nos eſſe: finem autem, bonorum quidem, a cooperatione Dei eſſe, iuſte eos, qui bonum deligant recta conſcientia, adjuvantis ſecundum præſcientiam ſuam. Malorum vero, a dereliction Dei: qui pro præſcientia ſua juſte homines deſtituat. Dereliction autem, inquit, genera duo ſunt. Vnum, œconomicum caſtigationi ſerviens: alterum, perennis deſtitutio, deſperationis effectrix. Oeconomica dereliction, ob correctionem, ſalutem, & gloriam patientis fit, aut etiam ad aliorum æmulationem & imitationem, aut ad gloriam Dei. Perpetua vero illa eſt, quando, poſtquam Deus omnia, quæ ad ſalutem ſpectabant, fecit,

εἰκείας προθέσεως, διαμείνῃ ὁ ἄνθρωπος. τότε δὲ παραδίδοται εἰς τελείαν ἀπώλειαν, ὡς ὁ Ἰούδας. Φείσοιτο ἡμῶν ὁ Θεὸς, καὶ ἐξέλοιτο τῆς τοιαύτης ἐγκαταλείψεως.

Δεῖ δὲ γινώσκειν, ὡς πᾶσαι αἱ σκυθρωπαὶ ἐπιφοραὶ, τοῖς μετ' εὐχαριστείας δεχομένοις, πρὸς σωτηρίαν ἐπάγονται, καὶ πάντως ὠφελείας γίνονται πρόξενοι. Χρὴ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὡς ὁ Θεὸς προηγεμένως θέλει πάντας σωθῆναι, καὶ τῆς Βασιλείας αὐτοῦ τυχεῖν. ὁ γὰρ ἐπὶ τὸ κολάσαι ἔπλασεν ἡμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τὸ μεταλαχεῖν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ὡς φύσει ἀγαθός. ἁμαρτάνοντας δὲ, θέλει κολάζεσθαι, ὡς δίκαιος. Λέγεται δὲ τὸ μὲν πρῶτον προηγέμενον θέλημα καὶ εὐδοκία, ἐξ αὐτοῦ ὄν. τὸ δὲ δεύτερον ἑπόμενον θέλημα, καὶ παραχώρησις, ἐξ ἡμετέρας αἰτίας. Καὶ αὕτη διττὴ, ἡ μὲν οἰκονομικὴ καὶ παιδευτικὴ πρὸς σωτηρίαν, ἡ δὲ ἀπογνωστικὴ πρὸς τελείαν κόλασιν, ὡς εἰρήκαμεν. Ταῦτα δὲ ἐπὶ τῶν ἐκ ἐφ' ἡμῖν. Τῶν ἐφ' ἡμῖν, τὰ μὲν ἀγαθὰ προηγεμένως θέλει καὶ εὐδοκεῖ, τὰ δὲ πονηρὰ, καὶ ὄντως κακὰ, εἴτε προηγεμένως, εἴτε ἑπομένως θέλει. Παραχωρεῖ δὲ τῷ αὐτεξουσίῳ, τὸ γὰρ κατὰ βίαν γινόμενον, οὐ λογικὸν, οὐδὲ ἀρετή. προνοεῖ δὲ ὁ Θεὸς πάσης τῆς κτίσεως, ἐνεργετῶν καὶ παιδεύων, καὶ δι' αὐτῶν πολλάκις τῶν δαιμόνων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰὼβ, καὶ ἐπὶ τῶν χοίρων. Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὡς πάντα μὲν προγινώσκει ὁ Θεὸς, οὐ πάντα δὲ προορίζει. Προγινώσκει γὰρ καὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν, οὐ προορίζει δὲ αὐτά. Οὐ γὰρ θέλει τὴν κακίαν γί-

cit, ſtupidus, ſine ſenſu, ſine ſanatione, ſua propria obſtinatione permanet homo. Tunc talis perpetuo mandatur exitio, ſicut Iudas. Parcat nobis Deus, & eripiat e tali dereliction e.

Sciendum autem, omnes afflictionum verberationes, illis, qui grato animo recipiunt, ſalutis cauſa dari, omninoque vtilitatem conciliare. Etiam ſcire oportet: Deum velle inprimis omnes conſervari, & cœleſte Regnum adipiſci: (Non enim ad puniendum genus noſtrum formavit,: ſed ad participandam bonitatem ſuam vtpote natura bonus:) peccantes vero, caſtigari & puniri, quia juſtus ſit. Vocatur illa prior, præcedens & potior voluntas, & propenſa approbatio, eaque ex ipſo eſt: altera vero, conſequens voluntas, & permiſſio, cui nos cauſam præbemus. Atque hæc duplex eſt: una, Oeconomica & caſtigatrix, ad ſalutem: altera, deſperationis mater, ad ſempiternam punitionem, ſicut diximus. Hæc, in iis ſunt, quorum arbitrium penes nos non eſt. Quæ vero in noſtra poteſtate ſunt, in his, quæ bona ſunt: in primis vult, iisque acquieſcens delectatur: quæ vero mala, & vere mala; nec principaliter, nec ſecundo loco, vult: ſed arbitrio hominis permittit. Quicquid enim vi fit: a ratione non proficiſcitur, nec virtus eſt. Providet autem Deus omni creaturae: & per omnem creaturam benigne homini facit, & erudit: atque adeo per ipſos Dæmones ſæpe, ut in Iobo apparet, & porcis. Quin & hoc ſciendum eſt: omnia quidem præſciri a Deo, non tamen omnia præfiniri. Præſcit enim, quæ

noſtri

νεῶθαι, ἀδὲ βιάζει τὴν ἀρετήν. Ὥστε τῆς Θείας προγνωστικῆς κελεύσεως, ἔργόν ἐστιν ὁ προορισμός. Καὶ τὰ ἑξῆς ὅσα ἐν μζ'. κεφ. ὁ θεῖος λέγει Δαμασκηνός.

nostri arbitrii sunt, sed non prædestinat ea. Non enim vult, malum, fieri: nec etiam cogit virtutem. Ergo divina a præscientia ortæ jussionis opus est prædestinatio. Legantur reliqua, quæ 47. capite divinus ait Damascenus.

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ καὶ ἀγαθῶν ἔργων.

Ἑπόμενον δ' ἂν εἴη τὸ τρίτον, τὸ περὶ τῆς ἐκ πίστεως Δικαιοσύνης καὶ ἀγαθῶν ἔργων, σαφηνισθῆναι. ἐχ ἁπλῶς λέγομεν, οἱ ποιηταὶ τῶ νόμω δικαιωθήσονται, ἀλλ' οἱ τῶ πνευματικῶ νόμω, καὶ νομίνω πνευματικῶς, καὶ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. Τελειῶντες γὰρ, ὡς δυνατὸν, τὸν κατὰ πνεῦμα νόμον, δικαιωθησόμεθα, μὴ ἐκπίπτοντες μέντοι τῆς χάριτος. διὰ τὴν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν κάθαρσιν τῶ λόγω διάβασιν. Οἱ δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον τῶ νόμω, τῆς θείας πάντως ἐκπίπτουσι χάριτος. ἀγνοῶντες τὴν τὸν νῶν πάσης καθαίρουσαν κηλίδος, ἐν χάριτι τῶ πνευματικῶ νόμω τελειώσιν, καὶ τὸ τέλος Χριστόν. ὅς, ὡς μὲν παντεργὸς, καὶ νόμω τῶ κατὰ φύσιν ἐστὶ ποιητής. ὡς δὲ προνοητὴς καὶ νομοθέτης, καὶ τῶ ἐν γράμματι σαφῶς, καὶ τῶ ἐν πνεύματι, εἴτε χάριτι, ἔστι δωτήρ. τέλος γὰρ νόμω Χριστός. δηλονότι τῶ γραπτῶ νόμω, νομένω πνευματικῶς. Εἰ τοίνυν εἰς Χριστὸν ὡς δημιεργὸν, προνοητήν τε καὶ νομοθέτην καὶ ἱλασμὸν, ὅ, τε κατὰ φύσιν, καὶ ὁ γραπτὸς, καὶ ὁ τῆς χάριτος συνάγεται νόμος, ἀληθεύει καὶ ὁ Ἀπόστολος. ὅτι Θεὸς

DE IVSTITIA FIDEI & bonis operibus.

Sequitur deinceps tertium caput: quod justitiæ ex Fide, & bonorum operum, declarationem requirit. Ibi nos non simpliciter dicimus: Factores legis justificari, sed eos, qui spiritualem legem præstent: spiritualiter, & secundum internum hominem, intellectam. Perficiendo enim, quatenus fieri potest, Legem, quæ secundum Spiritum est, justi fiemus: non tamen, si gratia excidamus: propter Verbi, in profundum animæ, in purgatione, transitum. Qui vero externa specie tantum, & corporaliter, Legi serviunt: divinam sine controversia amittunt gratiam: nescientes illam, quæ mentem ab omni expurgat macula, per gratiam spiritualis legis perfectionem: &, qui finis est, Christum. Hic enim, qua universitatis rerum conditor, etiam legis naturæ autor est: qua vero provisor, & Legislator, plane Legis quoque scriptæ, & spiritualis, seu in gratia sitæ, est dator. Finis enim Legis, est Christus: Legis scilicet scriptæ, spiritualiter intellectæ. Si igitur ad Christum, tanquam opificem rerum, & providentem, & Legislatorem, & placamen, Lex & naturæ, & scripta, et gratiæ, revocatur: vera etiam Apostoli vox est: Deum

Θεὸς κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων μέλλει κρίνειν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. τετέχται, καθὼς εὐαγγελίζεται, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, χωρῶν διὰ πάντων, καὶ τὸς μὲν ἐλέγχων, τὸς δὲ προσφόρως ἀποδεχόμενος, ἀπονέμων τὰ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ. εἴτε οὖν ἐν νόμῳ τις κρίνεται, ὡς ἐν Χριστῷ κριθήσεται, εἴτε χωρὶς νόμου, πάλιν ἐν αὐτῷ. πάντων γὰρ τῶν ὄντων καὶ λεγομένων, ἐστὶν ἀρχὴ, καὶ μεσίτης, καὶ τέλος, ὡς δημιουργὸς, ὁ λόγος. Ἁμαρτίας χωρὶς γεγεννημένος, ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, εἰ καὶ ταύτας τρόπον τινα ἐνδυσάμενος. ὅτος γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, τέλειος γενόμενος ἄνθρωπος, ἀναμαρτήτως, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ εἶχεν τοῖς κατὰ γέννεσιν, φθορᾶς καὶ ἁμαρτίας ἐλεύθερος· ὅτε γὰρ Ἀδὰμ τὴν ἐντολὴν παρέβη, γέννησιν κατεδικάσθη, διὰ πάθους καὶ ἁμαρτίας, καθ' ἣν ἐδέις ἐστιν ἀναμάρτητος. ἐπεὶ δὲ ὅτω ἡ ἁμαρτία ἦλθε διὰ τὴν παράβασιν, καὶ δεσμῷ ἐδέθη πονηρῷ κατὰ γνώμην ἡ φύσις, τῶν πονηρῶν δυνάμεων ἀφανῶς ἐχόντων τὰς ἐνεργείας, τότε χάριν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος φιλανθρωπίᾳ ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἄνθρωπος γενόμενος. Καὶ ἐντολὰς δέδωκε τὸ παρὰ φύσιν μὲ φαντάζεσθαι, μὲδὲ ἐργάζεσθαι ἁμαρτίας, ἀλλ' ἀπέχεσθαι ὡς δυνατὸν. μόνων δὲ ἀρετῶν καὶ ἐντολῶν ἀντέχεσθαι. ἂν δέτι ἀνθρώπινον ἔλθῃ τυχὸν, ἀπεκδύεσθαι. Καὶ σπεύδειν τὸ χεῖρον καθυποτάξαι τῷ κρείττονι, καὶ τὴν σάρκα δελῶσαι τῷ Πνεύματι, διὰ ἀρετῆς καὶ ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν. ἔρημος γὰρ, ὡς γινώσκομεν, ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρξε τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀκαρπίαν ἐκ τῆς παραβάσεως κληρωσαμένη.

Deum, occulta hominum, ex Evangelio ſuo judicaturum eſſe: id eſt, quemadmodum Evangelium annunciat per Ieſum Chriſtum, omnes homines pertranſiens: eorum partem coarguens, alios convenienter recipiens, ſingulis gratiam pro meritis referens. Sive igitur in Lege quis judicatur, tanquam in Chriſto judicabitur: ſive ſine Lege, rurſus in illo. Omnium enim, quæ ſunt & dicuntur, Logos ille, ſeu Verbum, vt rerum conditor, principium eſt, & medium, & finis. Nam abſque peccato natus: exuitque principatus & poteſtates: quanquam etiam hæc quodam modo induit. Hic enim Dei Logos, perfectus homo natus: ſine peccato, ratione nativitatis primum Adamum in ſe habuit, ab interitu & peccato liber. Etenim cum Adamus præceptum Dei tranſiit generatio ejus condemnata, patibili naturæ & peccato, a quo nemo vacuus, ſubjecta fuit. Poſteaquam hoc modo peccatum, per transgreſſionem intravit, & malo vinculo, ſua culpa adſtricta fuit natura humana: ſceleſtis Spiritibus occulte actiones exercentibus: tum Dei Logos, amore generis noſtri homo natus, nos in libertatem vindicavit: ac leges dedit, ne fingamus & ſpeculemur id, quod contra naturam eſt: nec perpetremus peccata, ſed pro virili parte abſtineamus: ſolis virtutibus & mandatis adhæreſcamus: ſi vero quid forte humani nobis accidat, exuamus: & id, quod vitioſum eſt, ſub dominatum melioris ſubjugamus: carnem denique, per virtutem & benefacta, ſpiritui ſervam reddamus. Inops enim ſolitudo, vt didicimus, natura

μένη. Φωνὴ δὲ τῦ βοῶντος ἐγένετο Λόγε, ἡ κατὰ συνείδησιν ἐπὶ τοῖς ἑκάςῳ πλημμεληθεῖσιν. οἱονεὶ βοῶσα κατὰ τὸ κρυπτὸν τῆς καρδίας, ἑτοιμάσαι τὴν ὁδὸν τῦ Κυρίε. σαφὴς δὲ καὶ πρόδηλος ἑτοιμασία τῆς Θείας ὁδῦ καθέςηκεν, ἡ τῶν τρόπων τε καὶ λογισμῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴ καὶ διόρθωσις, καὶ ἡ τῶν πρώτων κάθαρσις μολυσμῶν. ὁδὸς δὲ Κυρίε, καλὴ, βασιλική τε καὶ ἔνδοξος, ὁ κατ' ἀρετὴν βίος, ἐν ᾧ καθάπερ ὁδῷ, τῷ ἐν ἑκάςῳ, ποιεῖται σωτηρίας δρόμον ὁ λόγος. ἐνοικῶν τε διὰ τῆς πίςεως καὶ ἐμπεριπατῶν, τοῖς κατ' ἀρετήν τε καὶ γνῶσιν διαφόροις θεσμοῖς τε καὶ δόγμασι. τρίβοι δὲ τῦ λόγε εἰσὶν, οἱ διάφοροι τρόποι τῶν ἀρετῶν, καὶ ἡ τῦ κατὰ Θεὸν βίε διάφορος ἀγωγὴ, τὰ κατὰ Θεὸν ἐπιτηδεύματα. ἃς εὐθύνουσιν οἱ ἀδόλως τὴν ἀρετὴν ἐπιτηδεύοντες καὶ κατὰ Θεὸν. Τρίβοις γὰρ ἐκ εὐθείαις, ὁ Θεῖος Λόγος ἐ πέφυκεν ἐμφιλοχωρεῖν. κἂν ἕυρῃ τὴν ὁδὸν ἔντιμον ἕτοιμον. οἷόν τι λέγω. νηςεύει τὶς, καὶ ἀπέχεται τῆς ἐξαπλικῆς τῶν παθῶν διαίτης, τἄλλα τε ποιεῖ, ὅσα πρὸς ἀπαλλαγὴν κακίας συμβάλλεθαι δύναται, τὴν ὁδὸν ἕτος ἡτοίμασε. ἂν δὲ, διὰ κενοδοξίαν, ἢ ἀνθρωπαρέσκειαν ταῦτα ἐπιτηδεύῃ, ἕτος ἐκ ὠκονόμησεν ἐμπεριπατῆντα Θεὸν ταῖς τρίβοις αὐτῦ. Ὁδὸς γὰρ Κυρίε, ἀρετὴ. εὐθεῖα δὲ τρίβος, ὁ ἄδολος αὐτῆς τρόπος. ὡς καὶ ἔτι λέγει. Φάραγξ πληρωθήσεται, ἡ τῦ καθήκοντος σαρξ, ἡ τῷ πολλῷ ῥεύματι τῶν παθῶν ἐκχαραδρωθεῖσα, δι' ἐργασίας τῶν καλῶν διορθῦται καὶ ἀνυψῦται. πᾶσαν τοίνυν κακίαν ἐπανισαμένην κατὰ τῆς ἀρετῆς, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώ-

humana facta est, bonarum frugum vacua: sterilitatem ex violatione mandati sortita. Sua cuique peccatorum suorum agnitio & conscientia, vox clamantis verbi facta est, quodammodo vociferans in latebris cordis: Parate viam Domini. Certa autem & notissima præparatio divinæ viæ est, morum & cogitationum in melius transmutatio & correctio, primarumque inquinationum expurgatio. Via Domini bona, Regia, gloriosa est vitæ cum virtute actio. In qua vita veluti, quæ in vnoquoque est, salutis decursum facit Logos: per fidem & inhabitans & inambulans, diversis, virtutem & cognitionem spectantibus institutis & decretis. Semitæ Logi, diversi virtutum modi sunt, & diversæ vitæ secundum Deum agendæ forma, atque studia voluntati Dei congruentia: quas semitas dirigunt, qui absque dolo, & secundum Deum, virtutes persequuntur. Semitis enim non rectis, divinus Logus immorari natura abhorret: quamvis viam reperiat in quibusdam paratam. Exempli causa, jejunat aliquis: abstinet ab acri ad excitandos animi motus victu: cætera facit, quæcunque ad expulsionem vitiorum conducunt: Hic viam præparavit. Sed si gloriæ cupiditate, aut avaritia, aut studio hominibus placendi, impulsus fecit: non hic eo modo rem gessit, vt Deus libenter in semitis ejus inambulare velit. Via enim Domini, virtus est: Semita recta modus virtutis a dolo vacuus. Sicut etiam addit: vallis implebitur. Nempe vnius cujusque caro, quæ velut torrente affectuum & perturbationum inundata & consciſſa est, exercitiis honestis exaltata complanatur. Omni igitur malitia, quæ contra virtutem insurgit:

&

γνώσεως τῦ Θεῦ, ἀφέντες χαίρειν μακρὰν, καὶ ὁμαλισθέντες τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, τὴν ὁδὸν Κυρίε πορευθῶμεν, διὰ τῶν Θείων ἐντολῶν αὐτῦ. ἰθύνοντες τὰ μέλη τῦ σώματος καὶ τῶν παντοίων παθῶν ἐλευθερῶντες, τῆς ἀληθῦς ἐφιέμενοι ζωῆς ἔτω γὰρ ὀψόμεθα τὸ σωτήριον τῦ Θεῦ, καθαροὶ τῇ καρδίᾳ γενόμενοι. πίστει ἀληθεῖ, καὶ ἔργοις κηρύτλοσι τὴν πίστιν, τὰς θείας ἀναβάσεις τῦ λόγε ποιέμενοι.

Πρὸ πάντων γνώσκειν δὲ ὀφείλομεν. ὅτι ἐ μόνον ἡ χάρις καθ' ἑαυτὴν ἐνήργει τοῖς Ἁγίοις τὰς γνώσεις τῶν Μυτηρίων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν τῆς γνώσεως δεκλικῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων τοῖς ἀξίοις. ἕτερον ἓν ἑτέρᾳ δέεται, ἡ χάρις, ἔργων, τὰ ἔργα, χάριτος. ὡς τὸ φῶς ὄψιν, ἡ ὄψις φωτος. ἡ ψυχὴ σώματος, τὸ σῶμα ψυχῆς. Κυρίως ἓν ἔντων ἀμφοτέρων τῶν πρὸς σωτηρίαν φερόντων, ἀναμφιβόλως δεῖ καὶ ἀμφότερα ἔχειν, πίστιν ὀρθὴν μετὰ τῶν ἔργων, καὶ ἔργα ἀρετῆς, διὰ τῆς πίστεως. καὶ πιστεύειν ἀδιστάκλως. Ὅτι τὸ ἀμφιβάλλειν καὶ διστάζειν ἐν πίστει, πίστις ἓκ ἔστι τὸ σύνολον. καὶ τὸ πιστὸν ἐφάπαξ παραδεχθὲν, ἔτι βαθύτερον ἐκβασανίζει ἐρευνῶν. ὅτι τὸ ἁπλῶν τῆς πίστεως, ἰσχυρώτερόν ἐστι τῶν λογικῶν ἀποδείξεων. Καὶ αἱ ἄτεχνοι πίστεις, ἰσχυρώτεραί εἰσι τῶν ἐντέχνων, ἀπείρῳ μέσῳ. ὁ γὰρ τῆς πίστεως βυθὸς, ἐρευνώμενος μὲν κυμαίνεται, ἁπλῇ δὲ διαθέσει θεωρέμενος γαληνιᾷ.

Τὸ περὶ τέτε τοίνυν ἔχοντες βέβαιον καμιδῇ καὶ ἀδιστακλον, τὸ πιστεύειν ἀδιστάκτως, ἐκεῖνο λείπεται μόνον, ὃ δεῖ πάσῃ δυνάμει ζητεῖν, καὶ παντὶ τρόπῳ ἐυρεῖν. & omni altitudine, quæ se adversus cognitionem Dei attollit, procul amandata: plani ope Spiritus sancti facti, per viam Domini proficiscamur, observatione divinorum ejus mandatorum: ita vt dirigamus membra corporis, omni affectuum perturbatione liberemus, veram vitam expetamus. Sic enim salutare videbimus Domini, mundi corde facti: fide vera, & factis fidem testantibus, divinos verbi ascensus facientes.

Ante omnia autem sciendum: gratiam, non tantum per se operatam esse in Sanctis notitias mysteriorum: verum etiam cum capacibus cognitionis secundum naturam potentiis, in iis, qui digni erant. Alterum proinde alterius indiget: gratia operum, opera, gratiæ: perinde, vt lux, visionis, visio, lucis: anima, corporis, corpus, animæ. Cum itaque proprie ambo ad salutem conducant, sine dubitatione ambo habere homo debet: rectam fidem cum operibus, & virtutis opera per fidem. Credere autem, excluſa dubitatione: quia dubitatio & hæsitatio in fide, omnino fides non est. Nam quod Argumentis probatur, semel susceptum, profundius etiam scrutando examinatur. At simplicitas fidei, demonstrationibus ratione excogitatis firmior est: & quæ ab arte remota sunt argumenta, infinito intervallo firmiora sunt, quam artificialia. Profunditas enim fidei, si scruteris, more fluctuum æstuat: simplici vero affectione animi considerata, tranquilla stat.

Cum igitur certissimum & indubitatum sit, absque dubitatione credendum esse: illud restat solum, quod quacunque ope fieri potest, quærendum & omni modo in-

ἐυρεῖν. Ποῖον δὴ τοῦτο; τοῦτο. τὸ τί ἄρα πράξαντες, σωτηρίας ἐπιτευξόμεθα. ὅτι πίστις ἄεργος, καὶ ἔργον ἄπιστον, ἀπόβλητα ἐπίστης παρὰ Θεῷ. ἀλλάγε καὶ τοῦτο διαρρήδην ἀπὸ ταύτης ὀψόμεθα τῆς περιοπῆς. ὁ γὰρ τρισυπόστατον ἡμῖν ἑαυτὸν ἀποδείξας Θεὸς, ἔτος καὶ ταύτην ἡμῖν τὴν ἀτραπὸν ὑπέδειξε προδηλοτάτην. καὶ δὴ γνῶτε λοιπὸν. πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, τρισοχρυσόπλοκος ἶρις παρ' ἡμῶν τηρουμένη, τὸν σωτηρίαν ἡμῖν προξενεῖ. καὶ δὴ ἐπεξεργασώμεθα.

Πίστις ἐστὶν ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος ἐ βλεπομένων. ἢ ἡ τὸ ἀδύνατον ἐν δυνάμει πιστεύσασα, καὶ τὸ ἀσθενὲς, ἐν ἰσχύει, καὶ τὸ παθητικὸν ἐν ἀπαθείᾳ, καὶ τὸ φθαρτὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ, καὶ τὸ θνητὸν ἐν ἀθανασίᾳ. τὸ δὲ Μυστήριον τοῦτο, μέγα ἐστὶν. ἐλπὶς ἐστιν, ἀδύλλε πλοῦτος, καὶ ἀνενδοίαστος πρὸ θησαυρῶ, θησαυρὸς ἀγάπη ἐστὶ, πηγὴ πίστεως, ἄβυσσος μακροθυμίας, θάλασσα ταπεινώσεως, μέθη Ψυχῆς Ἁγίας, ὁμοίωσις Θεῶ, καθόσον βροτοῖς ἐφικτὸν. ὅτι δίχα τουτωνὶ τῶν τριῶν, σωτηρίαν ἐυρεῖν, τῶν ἀμηχάνων· τρεῖς μέγιστοι μάρτυρες παρελθόντες εἰς μέσον, ἱκανοὶ λόγον πιστώσασθαι.

Ἄγε δὴ τῶν σεπτῶν Ἀποστόλων Κορυφαῖε Πέτρε, καὶ ὁ ἠγαπημενος Χριστῶ πλέον Ἰωάννης, καὶ σὺ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπε πρῶτε Ἰάκωβε δίκαιε. τὸ περὶ τούτων μαρτυρήσατε. ὁ μὲν ἓν Πέτρος, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς αὐτῦ δευτέρας Ἐπιστολῆς ἔτω βιᾷ καὶ διαμαρτύρεται. „Ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ἡμῶν, τὴν

veniendum est. Ecquod illud? Hoc, quidnam facere debeamus, ut salutis compotes fiamus: quandoquidem Fides operibus carens, & opus fide destitutum, juxta a Deo rejiciuntur. Quare hoc etiam evidenter ab hac cernemus specula. Qui enim se nobis in tribus personis vnum patefecit Deus: is & hanc nobis viam monstravit manifestissime. Cognoscite itaque deinceps: Fides, spes, charitas, triplex auro conserta iris, si a nobis observetur, salutem nobis conciliat. Declaremus.

Fides est eorum, quæ sperantur, & convincens argumentum rerum, quæ non cernuntur. Vel, quæ, quod impossibile est, id cum potentia esse credit: &, quod infirmum, cum robore: &, quod patibile, cum vacuitate passionis: &, quod corruptibile, cum incorruptione: &, quod mortale, cum immortalitate. Hoc mysterium, magnum est. Spes est, latentium divitiarum, divitiæ, & indubitatus, omni thesauro potior, thesaurus. Charitas, Fidei fons est, abyssus æquanimitatis, mare humilitatis, ebrietas animæ sancta: similitudo cum Deo: quoad homo assequi potest. Absque his tribus, salutis adeptio, impossibilis est. Quod verum esse, trium locupletissimorum testium, quos in medium producemus, voce sufficienter probari potest.

Age igitur tu venerandi Apostolici cœtus Princeps Petre, & tu præ aliis Domino dilecte Ioannes, tuque prime Hierosolymitane Episcope Iacobe juste, testimonium dicite. Petrus 1. cap. Epist. 2. sic clamat & testificatur: Superaddite in fide vestra virtutem; in virtute cognitionem; in cognitione continentiam; in continentia, tole-

„τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ, τὴν γνῶ-
„σιν, ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν,
„ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ, τὴν ὑπομονήν,
„ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ, τὴν εὐσέβειαν,
„ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ, τὴν φιλαδελφί-
„αν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ, τὴν ἀγά-
„πην. Ταῦτα γὰρ ἡμῖν ὑπάρχοντα καὶ
„πλεονάζοντα, οὐκ ἀργοὺς, οὐδὲ ἀκάρπους
„καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
„Χριστοῦ ἐπίγνωσιν. ᾧ γὰρ μὴ πάρεστι ταῦ-
„τα, τυφλός ἐστι μυωπάζων. ὁ δὲ τῆς Βρυ-
„τῆς Υἱὸς ἐν πρώτῳ Κεφαλαίῳ τῆς πρώ-
„της Ἐπιστολῆς φησιν. ὁ Θεὸς φῶς ἐστι, καὶ
„σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. ἐὰν εἴπω-
„μεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ
„ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα
„καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν. ἐὰν δὲ ἐν τῷ
„φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ
„φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων,
„καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, κα-
„θαρίσει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. ὁ
„λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν
„αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι.
„ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ φω-
„τὶ μένει, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ὁ μὴ
„ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, μένει ἐν τῷ
„θανάτῳ. πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐ-
„τοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστί. καὶ οἴδαμεν, ὅτι
„πᾶς ἀνθρωποκτόνος, ζωὴν οὐκ ἔχει αἰώ-
„νιον ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς αὐτῆς,
„ὅς δ' ἂν ἔχῃ τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρεῖ
„τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρείαν ἔχοντα, καὶ τὰ
„λοιπά. καὶ ὅσα ἄλλα λέγει περὶ ἀγάπης.

Καὶ ὁ Ἀδελφόθεος ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς
αὐτοῦ Ἐπιστολῆς, συνάδει, λέγων. „Τί
„τὸ ὄφελος, Ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέ-
„γῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ. μὴ δύνα-
„ται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν; ἐὰν δὲ ἀδελ-
„φὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ
„λειπό-

„tolerantiam; in tolerantia pietatem;
„in pietate fraternum amorem; in fra-
„terno amore charitatem. Hæc enim,
„si in nobis sunt, & exuberant: non
„inertes, non infrugiferos, constituunt
„ad Domini nostri Iesu Christi agni-
„tionem. Cui enim non adsunt hæc,
„cæcus est, cæcutiens. Ille vero toni-
„trus Filius 1. cap. 1. epistolæ ait: Deus
„lux est, tenebræ in eo nullæ sunt. Si
„dixerimus, nos habere communionem
„cum eo, & in tenebris ambulamus,
„mentimur, & veritatem non facimus.
„Quod si in luce ambulamus, sicut ipse
„est, in luce, communionem habemus
„inter nos, & sanguis Iesu Christi, Fi-
„lii ejus, emundabit nos ab omni
„peccato. Et cap. 2. Qui se dicit in
„luce esse, sed odit fratrem suum, in
„tenebris est etiam nunc. Qui diligit
„fratrem suum, in luce manet, & te-
„nebræ in eo non sunt. Qui non di-
„ligit fratrem suum, manet in mor-
„te. Omnis, qui odit fratrem suum,
„homicida est. Scimus autem, omnem
„homicidam non habere vitam æter-
„nam in se. Et 3. cap. ejusdem: Quis-
„quis habuerit opes, & viderit fratrem
„suum egentem &c. & quicquid præ-
„terea ibi de charitate sequitur.

Consentit cum his, Dei frater,
cap. 2. Epist. suæ, vbi dicit: „Quæ vti-
„litas est, fratres mei, si fidem aliquis
„dixerit se habere, facta vero non ha-
„beat? potest ne Fides ipsum facere sal-
„vum? Quod si frater, aut soror, nudi
„fuerint, & quotidiani victus egentes,

„λειπόμενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς, εἴπῃ „δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε, καὶ χορτάζεσθε, μὴ „δῶ δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τῷ σώματος, „τί τὸ ὄφελος; οὕτω καὶ ἡ πίστις ἐὰν μὴ „ἔργα ἔχῃ νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν. ἀλλ' „ἐρεῖ τις, σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω. „δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου, „κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πί„στιν μου. σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεός, εἷς ἐστι; „καλῶς ποιεῖς, καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύ„σι, καὶ φρίττουσι. θέλεις δὲ γνῶναι, ὦ „ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν „ἔργων νεκρά ἐστιν; Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ „ἡμῶν, ἐξ ἔργων οὐκ ἐδικαιώθη, ἀνα„νέγκας τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστή„ριον; βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς „ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις „ἐτελειώθη, καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ „λέγουσα, ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, „καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ „φίλος Θεοῦ ἐκλήθη; ὁρᾶτε τοίνυν, ὅτι „ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ οὐκ „ἐκ πίστεως μόνον; ὥσπερ γὰρ, ὡς εἴπομεν πρὸ ὀλίγου, τὸ σῶμα χωρὶς Πνεύματος νεκρόν ἐστι, οὕτω καὶ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

Συνορᾶν δίκαιον, πῶς ἀμάτην ἐρρέθη, ὅτι δίχα πίστεως, ἐλπίδος, ἀγάπης, σωθῆναι ἀδύνατον. ὥσπερ γὰρ δεόμεθα τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν εἰς θέαν τῶν ὁρατῶν, οὕτω δῆπου χρήζομεν πίστεως εἰς τὴν ἐποπτείαν τῶν θείων. Καὶ ὥσπερ ἡ τῶν πραγμάτων κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν προσγίνεται, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσις, κατὰ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος. Καὶ ὥσπερ οὐδ' ἄλλοτι λατρεύειν παρὰ τὸν Θεὸν προσήκει, οὕτως οὐδ' ἐπ' ἄλλον ἐλπίζειν

„aliquis autem veſtrum eis dicat: Abite, „cum pace, caleſacite vos, & ſaturami„ni: non tamen dederit ipſis, quæ cor„pori neceſſaria ſunt, quæ erit vtilitas? „Sic etiam fides, niſi facta habuerit, „mortua eſt per ſe. At dicet aliquis: „Tu fidem habes: Et ego facta habeo. „Monſtra mihi fidem tuam ex factis tuis: „& ego monſtrabo tibi ex factis meis „fidem meam. Tu credis, Deum, v„num eſſe? Recte facis. Etiam Dæmo„nes credunt, & cohorreſcunt. Vis ne „autem cognoſcere, inanis homo: fi„dem, cum ſine factis eſt, mortuam eſ„ſe? Abrahamus, Pater noſter, nonne „ex operibus legis, juſtus factus eſt, poſt„quam obtulit filium ſuper aram? Vides, „fidem adjutricem fuiſſe factis ejus: & „ex operibus fidem factam eſſe perfe„ctam? Ita impleta fuit Scriptura, quæ „dicit: Credidit Abrahamus Deo, & im„putatum eſt ei ad juſtitiam, amicusque „Dei vocatus eſt. Vides igitur, ex factis „juſtificari hominem, & non ex fide ſo„lum? Sicut enim, vt paulo ante diximus, corpus absque Spiritu, mortuum eſt: ſic etiam fides ſine factis mortua eſt.

Operæ precium autem eſt, cauſam conſiderare, cur non fruſtra dictum ſit: absque fide, ſpe, charitate, hominem conſervari, impoſſibile eſſe. Quemadmodum enim corporis oculis indigemus ad viſionem rerum aſpectabilium: ita nimirum opus eſt nobis fide ad inſpectionem Divinarum. Et quemadmodum rerum, proportione executionis mandatorum fit: ita & veritatis agnitio, pro menſura ſpei in Chriſto collocatæ. Sicut non quicquam aliud, cultu divino honorandum

πίζειν, ἢ μόνον ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν πάντων κηδεμόνα. Καὶ ὥσπερ ἐπικατάρατος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἄνθρωπον, ἕτως εὐλογημένος, ὁ τῷ Θεῷ ἐπιστηριζόμενος. Καὶ ὥσπερ μνήμη πυρὸς, ἀθερμαίνει τὸ σῶμα, ἕτω πίστις ἄνευ ἀγάπης, οὐκ ἐνεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν, τὸν τῆς γνώσεως φωτισμὸν. Ἀγάπην δὲ εὑρεθῆναι ἐλπίδος δίχα, ἀδύνατον. Ὅθεν οἱ Πατέρες οἱ Ἅγιοι λέγουσιν, ἕν ἐστι μόνιμον, ἡ πρὸς Θεὸν ἐλπὶς, τὰ δ' ἄλλα πάντα οὐχὶ ἐστὶ τῇ φύσει, ἀλλὰ νομίζεται. Καὶ ὁ τῇ δυνάμει τῆς πίστεως τὴν καρδίαν ἐρεισάμενος, ἄνευ τῶν ἔργων, οὐδὲν ἔχει. Καὶ ὅτε οὐδὲν ἔχει, τῇ πίστει πάντα κατέχει. δύναμις δὲ πίστεως τὰ ἔργα ἐστὶν. ὁ δὲ τῆς ἀγάπης ἐστερημένος, αὐτῷ ἐστέρηται τῷ Θεῷ. δεῖ ἐφίεσθαι διὰ τῶν τοιούτων, καὶ τὴν ἐλπίδα δεῖ ἔχειν. ἂν γὰρ ἢ ἑαυτὸν ἐρωτήσῃς, ἢ ἄλλον Χριστιανὸν ἀληθῆ, ἐν τίνι ἔχουσιν οἱ σῳζόμενοι τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, πάντως εἴπῃ, εἰς τὸ ἔλεος τῷ Θεῷ μόνον ἐλπίζομεν. Τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ τῷ Θεῷ ἀνεξικακία. ἂν γὰρ πρὸς ἡμᾶς μὴ ἀνεξικακήσῃ, οὐδεὶς ὁ σῳζόμενος, ἐπεὶ ἀνθρώπων οὐδεὶς ἀναμάρτητος. οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ἢ ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ δὲ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἀνεξικακίαν ἔχομεν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, αὐτὴ δὲ, τοῖς ἀνεξικάκοις δίδοται μόνοις, καὶ οὐδενὶ μνησικάκῳ, καὶ ὧμεν, ὡς δυνατὸν, ἀνεξίκακοι, ἀφέντες τὰ ἄλλοις ἐπλημμελημένα εἰς ἡμᾶς εὐλαβῶς, καὶ ὁ Πατὴρ ὁ Οὐράνιος οὐ μόνον συγχωρήσει ἡμῖν, ἀλλὰ ζωὴν τὴν αἰώνιον χαρίσεται ἐν Χριστῷ.

dum est, præter Deum, sic nec in quoquam alio reponenda spes, præterquam in solo cunctorum curatore Deo. Sicut execrabilis est, qui spem habet in homine: sic felix, qui in Deo nititur. Et quemadmodum meminisse ignis, non calefacit corpus: ita fides absque charitate non imprimit in animam cognitionis illuminationem. Nec, vt sine spe reperiatur charitas, vllo pacto fieri potest. Vnde sancti Patres dicere solent: Vnum est stabile, spes in Deum, cætera omnia, non sunt natura, sed opinione & instituto. Et, qui potentia fidei habet cor suffultum, absque factis, nihil habet: & quando nihil habet, fide omnia possidet. Sed potentia fidei, in operibus consistit. Qui autem charitate privatus est, ipso privatus est Deo: quem expeti per talia, & spem in eo haberi, oportet. Si enim vel teipsum interroges, vel alium Christianum verum: in quonam habeant, qui conservantur, spem salutis? procul dubio dixerit: nos in sola misericordia Dei spem positam habere. Ea autem, est in Deo peccatorum nostrorum tolerantia. Hac enim, nisi erga nos vtatur, nemo salvus erit, quia nemo peccati expers: ne si vno quidem tantum die vitæ ejus spatium definiatur. Quod si in Dei patientia nobis spes salutis sita est: ea autem, offensionum tolerantibus datur solis, nemini vero injuriarum memoriam retinenti: si nos fuerimus, quoad in hominem cadere potest, erga alios, pia offensarum condonatione, lenes: etiam Pater cœlestis nobis, non tantum nostra peccata remittet: sed insuper vitam æternam donabit propter Christum.

Ὅπε

Vbi

Ὅπου δὲ ἡ εὐλάβεια τῶν Θείων, καὶ ἡ ὑπακοὴ τῶν λόγων τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀπολείπεται, ἤ, τε ἀληθὴς πίστις ἡ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δεικνυομένη, ἐκεῖ ἐδὲν ἀγαθὸν δύναται ἐποικοδομηθῆναι. καὶ ἄλλως, πῶς ἂν εἴημεν τῶν μακαρισμῶν ἄξιοι τῶν ἐπὶ τῇ πίστει ἀοράτως ἀποκειμένων, εἰ μόνοις τοῖς κατὰ τὸν λογισμὸν ἐναργέσι πειθόμενοι; πόθεν ἐματαιώθησαν τὰ ἔθνη καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, ἐκ ἐπειδὴ τοῖς ἐκ τῶν λογισμῶν φαινομένοις παρηκολουθηκότες, καὶ τῷ κηρύγματι τῆς πίστεως ἠπειθήσαν; τίνας Ἡσαΐας ὡς ἀπολωλότας ὀδύρεται, ἢ οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς λέγοντες, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες; ἡ γὰρ Θεότης, ὡς Ἀθανασίῳ τῷ πάνυ δοκεῖ, ἐκ ἐν ἀποδείξει λόγων παραδίδοται, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ εὐσεβείας λογισμῷ, μετὰ εὐλαβείας. εἰ γὰρ καὶ τὰ περὶ τῦ σωτηριώδες ταυρῦ, ἐκ ἐν σοφίᾳ λόγε, ἀλλ' ἐν πειθοῖ Πνεύματος καὶ δυνάμεως ἐκήρυττεν ὁ Παῦλος. Καὶ ἔτως ἀῤῥήτων δυνάμεων ἤκεσεν ἐν τῷ παραδείσῳ, ἃ μὴ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, πῶς αὐτῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος τὴν ἀλήθειαν πιστεύσει λόγῳ, ὁ μὴ πιστεύσας καλῶς; Ὁρᾶτε, πῶς ἀποβάλλονται πάντες οἱ Διδάσκαλοι, τὰς περιέργες συλλογισμὰς, καὶ πόῤῥω πε πάντας ῥίπτεσι τῆς Θείας αὐλῆς; πᾶς γὰρ ὁ ἀπολέσας ὃ πρότερον εἶχεν, ἐκεῖνος ζητεῖ. Ὁ δὲ μηδὲν ἀπολέσας, ἀλλ' ὁλόκληρον ἔχων, ὃ ἀρχῆθεν ἐκτήσατο, ποσῶς ἃ ζητεῖ. μόνον δὲ τηρεῖ καλῶς τὸ κτηθέν. Ἡμεῖς ἓν τηρεῖν τὴν πίστιν, ἐχὶ πολυπραγμονεῖν μεμαθήκαμεν. Ἡμεῖς τῇ τῦ Ἁγίε Πνεύμα-

Vbi vero reverentia diuini numinis, & obedientia erga ſalutaria ſanctorum Patrum monita, veraque laudabilibus factis comprobata fides, excluduntur: ibi nihil boni ſuperſtrui poteſt. Quomodo etiam beatis illis donis & prædicationibus, quæ fidei, occulto quodam & inviſibili modo, repoſita ſunt, digni eſſemus: ſi ſolum his, quæ rationi & cogitationi apparent, obſequeremur? Vndenam ad vanitatem reciderunt gentes: & obtenebratum fuit inſipiens eorum cor: cumque ſe ſapientes dicerent, ſtulti facti ſunt? An non inde, quod ſequentes judicium rationis ſuæ, prædicationi fidei non obtemperarunt? Quos alios Eſaias, vt perditos, deplorat, cum dicit: Væ illis, qui ſibi videntur ſapientes, & judicio ſuo ſcientes? Divinitas enim (ſicut Athanaſio illi ſummo videtur) non demonſtratione, & ratiocinatione traditur, ſed fide, & pietatis meditatione, cum reverentia. Nam ſi de ſalutari cruce Paulus, non ſapientia orationis, ſed perſuaſione Spiritus, & facultatis cujusdam ſuperioris, concionabatur: & ita, neſcio quæ magna & anguſta, quæ fas homini non eſt dicere, in Paradiſo audivit: quomodo ad credendum veram de S. Trinitate doctrinam, ratione & verbis adducatur is, qui non ſimpliciter bene credit? Videtis, quomodo rejiciant omnes pii Doctores, exquiſite excogitatos Syllogiſmos, longeque extra divinam aulam eliminent? Quisquis enim perdidit, quod antea habebat: is quærit. Qui vero nihil perdidit, ſed integrum habet, quod initio poſſedit: nullo modo quærit, ſed tantum diligenter cuſtodit. Nos igitur retinere fidem, non curioſe indagare, didicimus: nos ſancti Spiritus

Πνεύματος χάριτι, οὐδὲν ἀπωλέσαμεν, οὐδὲ ζητοῦμεν· ἡ τῆς πίστεως ζήτησις ἀναιρετική. Ὡς γὰρ ὁ πιστεύων οὐ ζητεῖ, ὅτως οὐδὲ ὁ ζητῶν πιστεύει. ὁ ζητῶν ἔτι, οὐδὲ πω εὗρεν, οὐδὲ πεπίστευκεν ἀληθῶς καὶ ἀμεταπλώτως, ἢ ἔδει. Ἔνθα ζήτησις, πίστις ἐκ ἔστιν, ἔνθα δὲ πίστις, οὐ χρεία ζητήσεως, ἀλλὰ καρπῶν τῶν ἐκ πίστεως, ἃ ἐστι τὰ ἀγαθὰ ἔργα. Ὁ μὲν γὰρ λόγοις πειθόμενος, καὶ μεταπεισθῆναι δύναται. ὁ δὲ πίστει βεβαιούμενος, ἀπετείχισεν ἑαυτὸν καὶ ἐκύρωσεν. Λοιπὸν τὴν ἀκοὴν, τοῖς λυμαινομένοις λόγοις, καὶ τὰ ἐν τῇ πίστει ζητούμενα, οὐ πρὸς τὰς κοινὰς ἐννοίας ἀναφέροντες ζητῶμεν, εἰ ταύταις συμφωνεῖ. Ἀλλ' εἴπερ μόνον τοῖς ὁμολογουμένοις τοῖς Ἐκκλησίας Δόγμασιν ὁμόφωνα δείξαιμεν ταῦτα, καὶ πάντα συμβῆ ἀναιρεῖσθαι τὰ κατὰ φιλοσοφίαν δόγματα. Ἐπεὶ ἔτε διὰ σοφίας λόγων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθημεν, ἔτε τὸ τῆς Τριάδος Μυστήριον, ἐκεῖθεν ποσῶς ἐμυήθημεν, ἔτε μὴν ἄλλό τι δόγμα τῶν τῆς πίστεως δογμάτων παρ' αὐτῆς μεμαθήκαμεν. Ὅτι Φιλοσοφίας μὲν ὕλη, ὡς καλῶς οἴδατε, τὰ ὄντα. Θεολογίας δὲ τέλος, ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα, καὶ πάντων Δημιουργός. Χρὴ ἕν, ἔτε τὴν πίστιν νομίζειν τέχνην, μήτε τὰ δοκιμαθέντα τοῖς Θεολόγοις, τεχνολογεῖν, ἀλλ' ἐμμένειν εἰς ὅσα οἱ Πνευματοφόροι ἐσαφήνισαν. ἂν γὰρ τοῖς ἰδίοις θαρρήσωμεν λογισμοῖς, εἰς χάος ἐκκυλισθῆναι κινδυνεύσομεν τῷ Ἀναξαγόρα ἐκείνῳ, ὃ μὴ γένοιτο, Χριστὲ Βασιλεῦ.

Πρὸς τέτοις καὶ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τὴν ἑξαήμερον, ἐν τετάρτῳ λόγῳ, δεικνύων τὰ ἔργα ὡς ἀναγκαῖα, φησιν.

ritus beneficio nihil amisimus, nec quærimus. Fidei inquisitio vim ejus auferendæ habet. Nam sicut, qui credit, non quærit: ita nec, qui quærit, credit. Qui adhuc quærit, nondum invenit: nec credit vere & constanter, sicut oportebat. Vbi inquisitio, ibi fides non est: vbi fides, ibi inquisitione nihil opus est, sed fidei fructibus, qui sunt bona opera. Qui enim rationibus persuadetur: idem rationibus, a priore sententia ad aliam depelli potest. Qui vero fide nititur: se velut muro ad stabilitatem communivit. Proinde aures adversus nocentia verba obstruit. Ac, quæ de fide exquiruntur: non ad communes & innatas notitias, in quærendo referimus, num his illa consonent: aut certe has, claræ & indubitatæ doctrinæ Ecclesiæ consentire monstramus: etiamsi omnia Philosophiæ decreta corruere accideret. Neque enim sapientia rationum, ad veritatem deducti sumus: nec Triadis mysterio, vllo pacto ex illa initiati fuimus: nec etiam vllum aliud Fidei dogma ab ipsa didicimus. Bene enim scitis, Philosophiæ subjectum esse Entia: Theologiæ vero finem illum, qui est supra omnia Entia, a quo vniversa condita sunt. Quocirca nec Fides, putanda est ars: nec, quæ Theologis exquisita & probata sunt, rationibus & præceptis artis subjicienda: sed in his permanendum, quæ a Spiritus sancti oratoribus prodita sunt. Si enim nostri cerebri rationibus innixi fuerimus, periculum est, ne in chaos illius Anaxagoræ devolvamur: quod tu Christe Rex prohibeas.

Insuper D. Chrysostomus, commentarii in Hexaëmeron oratione quarta, opera necessaria his verbis ostendit. Quamob-

φησιν. Διὸ παρακαλῶ, μὴ γενώμεθα ῥάθυμοι περὶ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν. ἀλλὰ δαμάσωμεν ἡμῶν τὸν λογισμόν. Καὶ πρῶτον μὲν παιδεύσωμεν νικᾶν τὸν πλησίον τῇ ἀγάπῃ, καὶ κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγέμενοι. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ μάλιστα συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὴν ζωὴν τὴν ἡμετέραν. Καὶ τούτῳ, τῶν ἀλόγων καὶ τῶν θηρίων διεσήκαμεν, τῷ δύνασθαι, εἰ βεβλήθειμεν, τὴν προσήκουσαν ἡμῖν τάξιν διατηρεῖν, καὶ πολλὴν τὴν περὶ τοὺς πλησίους ὁμόνοιαν ἐπιδείκνυσθαι. καὶ ἄγχειν τὸν λογισμόν. Τὸ ἀτίθασσον τοῦτο θηρίον, τὸν θυμὸν λέγω, καταξαίνειν. καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῷ τῷ φοβερῷ κριτηρίῳ ἐπισᾶν πάντοτε. Οὐδὲ γὰρ ἁπλῶς καὶ εἰκῇ δαπανᾶν ἡμᾶς τὸν χρόνον προσῆκεν, ἀλλὰ καθεκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν πρὸ ὀφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Κυρίου κριτήριον. Καὶ τίνα μὲν ἔστι τὰ πολλὴν παῤῥησίαν προξενεῖν δυνάμενα, τίνα δὲ τὰ τὴν κόλασιν ἐπιτείνοντα. καὶ ἔτω ταῦτα στρέφοντες ἐν τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς, περιγινώμεθα τῶν παθῶν. Καταξέλωμεν ἡμῶν τὰ τῆς σαρκὸς κινήματα. Καὶ νεκρώσωμεν ἡμῶν, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, τὰ μέλη, τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα δυνησώμεθα τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος δέξασθαι, Ὅς ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀδάμαντος γὰρ ἡμᾶς στερρότερους ὁ τοῦ Θεοῦ χάρις κατεσκεύασε, καὶ πάντη ἀναλώτους, ἐὰν βουλώμεθα. Αὕτη τοῦ Χριστιανοῦ πρὸς τὸν ἄπιστον ἔστω διαφορὰ, καρποφορεῖν τὰ τοῦ Πνεύματος βουλόμενον. μὴ τῇ προσηγορίᾳ μόνον ἐγκαλωπιζώμεθα. μὴ δὲ τῷ σχήματι μέγα φρονῶμεν. ἀλλὰ καὶ εἰ ταῦτα κτησαίμεθα, μὴ rem ne simus, obsecro, negligentes in observatione præceptorum: sed cogitationem nostram domemus. Primum assuefaciamus ad vincendum proximum charitate: & ex sententia D. Pauli, honore inter nos alii alios præveniamus. Hoc enim vinculum est: quod maxime conjunctam tenet vitam nostram. Hoc differimus a belluis, & natura rationis experte: quod possumus, modo velimus, ordinem nobis assignatum & convenientem tueri: ac magnam cum proximis concordiam colere: freno coërcere cogitationis impetum: immansuetam beluam, iram scilicet, demulsam tenere: semperque certamen ei, & periculum, horrendi illius tribunalis, ante oculos statuere. Neque enim frustra & inutiliter tempus nobis consumendum est: sed quotidie, imo singulis horis, ante oculos ponendum, Domini judicium: & quæ sint illa, quæ magnam nobis fiduciam afferre possint: quæ contra, quibus supplicium intendatur. Hujusmodi rerum assidua cogitatione vincamus affectus; comprimamus carnis nostræ incitationes; mortificemus, vt beatus Paulus jubet, membra nostra terrestria; vt fructum Spiritus percipere possimus, qui est charitas, gaudium, pax, & quæ sequuntur. Nam adamante duriores nos Dei gratia fecit, vt nulla ex parte consumi possimus, modo velimus. Hoc discrimen esto, quo Christianus differat ab infideli: si fructus Spiritus ferre velit. Ne, quæso, titulo solum hoc nos ostentemus, nec habitu externo gloriemur: sed his, quando etiam habebimus, ne altum sapiamus; verum potius nos humilitate contrahamus. Etiamsi enim omnia feceritis, (inquit) dici-

μὴ μέγα φρονήσωμεν, ἀλλὰ τότε μᾶλλον ἑαυτὸς συξείλωμεν. Ὅταν γάρ, φησι, πάντα ποιήσητε, λέγετε, ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν. Ἐὰν οὖν μεμεριμνημένοι τυγχάνωμεν, καὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας φροντίζωμεν, δυνησόμεθα καὶ ἑαυτοὺς ὠφελεῖν, καὶ τῆς μελλούσης κολάσεως ἐξαρπάζειν τοὺς διδασκάλους χρωμένους ἡμᾶς. ἵνα μετὰ ἀκριβείας τὸν παρόντα διανύσαντες βίον, καταξιωθῶμεν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι φιλανθρωπίας. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε λοιπὸν εὑρεῖν τινα παραμυθίαν ἐκεῖ, τὸν μὴ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀπονιψάμενον τὰ ἡμαρτημένα. Ἐν γὰρ τῷ ἅδῃ, (φησι,) τίς ἐξομολογήσεταί σοι; καὶ εἰκότως. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ τῶν καμάτων καιρὸς, καὶ τῶν ἀγώνων, καὶ τῶν παλαισμάτων. ἐκεῖνος δὲ τῶν στεφάνων, καὶ τῶν ἀμοιβῶν, καὶ τῶν βραβείων. Ἀγωνισώμεθα τοίνυν, ὡς ἔτι ἐν τῷ σταδίῳ διάγομεν. ἵνα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν δεῖ τὸν στέφανον κομίσασθαι, καὶ τῶν καμάτων τὰς ἀμοιβὰς, μετὰ παῤῥησίας δεξώμεθα. Ταῦτα ἐχ ἁπλῶς λέγεται, ἀλλὰ βλέπομεθα καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς ὑπόμνησιν ὑμᾶς ἄγειν τῆς τελειώσεως τῶν ἀγαθῶν πράξεων. ἵνα τέλειοι καὶ ἀπηρτισμένοι τυγχάνοντες, καὶ κατὰ τὴν τῆς πολιτείας ἀρετὴν διαλάμποντες, γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα. καὶ φαίνησθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἡμέτερον, εἰς ἡμέραν Χριστοῦ. ἵνα καὶ μόνον φαινόμενοι, ὠφελῆτε τοὺς ὑμῖν συγγινομένους, καὶ τῆς προσόδου ὑμῖν εὐωδίας τῆς Πνευματικῆς, καὶ τῆς κοινωνοῦντες ὑμῖν τῆς διαλέξεως. Ὥσπερ γὰρ ἡ τῶν φαύλων συνεσία, καταβλάπτειν εἴωθε τοὺς ἀναμιγνυμένους, καθάπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλός φησι, φθείρουσιν

dicite, vos inutiles ſervos eſſe. Si hanc cogitationem ſuſceperimus, noſtræque ſalutis rationem habuerimus: poterimus & nobis ipſis prodeſſe, & a futuro ſupplicio eripere illos, qui nobis Doctoribus vtuntur, vt vitæ præſentis curriculo, accurate & bene decurſo, digni fiamus futuri ævi humanitate & beneficentia. Nequaquam enim fieri poteſt, vt poſthac aliquod ſolatium inveniat illic, qui non in hac vita expiaverit peccata. Nam in inferno (inquit) quis confitebitur tibi, aut gratus te prædicabit? Et vere. Nunc enim eſt occaſio laborandi, certandi, luctandi: illic vero, coronas, præmia, remunerationem, accipiendi. Certemus igitur, dum adhuc in ſtadio verſamur: vt tum, quando corona dabitur, & gratia pro laboribus referetur, læta fronte accipiamus. Hæc non obiter dicuntur: ſed quotidie vos, rectarum & laudabilium actionum, vt eas præſtetis, commonefactos volumus, vt perfecti facti, & omnibus numeris abſoluti, & vitæ actæ virtute ſplendentes, fiatis irreprehenſibiles & ſinceri, proles Dei immaculata, conſpiciaminique ceu luminaria in mundo, rationem vitæ obtinentes, ad gloriationem veſtram, in diem Domini: vt vel ſolo conſpectu veſtro juvetis eos, qui vos accedunt: & de ſuavi odore veſtro ſpirituali, optimaque vivendi forma, aliquid attrahant, qui veſtra collocutione vtuntur. Vt enim improborum commercium, nocere ſolet accedentibus: (ſicut Paulus ait: *Mores bonos colloquia corrumpunt mala.*)

σιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. ἔτω καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν συνουσία τὰ μέγιστα ὀνίνησι τοὺς πλησιάζοντας. Διὰ τοῦτο ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δεσπότης συνεχώρησεν ἀναμεμίχθαι τοὺς ἀγαθοὺς τοῖς πονηροῖς, ἵνα κερδαίνωσί τι ἐκ τῆς συνουσίας, καὶ μὴ ἐναπομένωσι διηνεκῶς τῇ πονηρίᾳ. ἀλλὰ συνεχῆ ὑπόμνησιν ἔχοντες τὴν ἐκείνων θέαν, καρπώσωνταί τι πλέον, ἐκ τῆς τούτων συνουσίας. τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρετῆς ἡ ἰσχύς, ὡς καὶ τοὺς μετιόντας αὐτὴν, σφόδρα αὐτὴν αἰδεῖσθαι, καὶ πολὺν τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἔπαινον διεξιέναι. Ὡς καὶ ἡ κακία. ταῦτα τοίνυν τὰ τῆς ἀρετῆς φροντίσωμεν, ἵνα μὴ τοῦ χρόνου παρατρέχοντος, λάθωμεν ἑαυτοὺς ζημιοῦντες. ὃ μὴ γένοιτο.

Ὁρᾶτε ὡς ἔργων χρεία, καὶ τούτων ἐναγωνίων, καὶ ἀρίστων, ἀλλὰ τῶν μὲν περὶ τούτων λόγων, ἄλις. Ἀκούσωμεν δὲ, τὰ περὶ τῶν Μυστηρίων.

Ita & bonorum familiaritas, maximas vtilitates vtentibus affert. Hæc etiam causa est: quod humanissimus noster Dominus permisit admisceri bonos malis; vt ex illorum conversatione aliquid boni accipiant hi, nec perpetuo in malitia maneant: sed continenter illorum intuitu commonefacti, aliquid ex eorum consuetudine proficiant. Ea namque virtutis vis est: vt ii, qui ejus studio tenentur, vehementer ipsam revereantur, & multis verbis laudes ejus percenseant. Sic & vitium se habet. Quapropter virtuti studeamus: ne, tempore frustra elapso, imprudentes nobis damna accersamus, quod absit.

Videtis nunc, vt arbitramur, satis: factis opus esse, iisque in certamine & sudore versantibus, & ad laudem optimis. Transeamus itaque ad explicationem Sacramentorum.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Πρὸς τὸ τέταρτον, καθόλου περὶ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν μέρει, διαληψόμεθα, διδόντος Θεοῦ, ἵνα καὶ ὁ περὶ τούτων λόγος εἴη σαφὴς ὑμῖν.

Ὅτι μὲν οὖν συνίσταται ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ διὰ τούτων πιστεύεται, καὶ ὅτι τὰς ἀρχὰς ἐκ τούτων λαμβάνει, τελειοῦται δὲ ἐπὶ τῷ μέλλοντος, ἐπειδὰν εἰς ἐκείνην ἀφικώμεθα τὴν ἡμέραν, ὅπου τὸ σαρκίον ἐκ ἐπισκοτεῖ, δι' ὃ καὶ Παῦλος, ἐπιθυμῶ ἀναλῦσαι καὶ συνεῖναι Χριστῷ, τὴν τελείαν εὐδαιμονίαν, καὶ τὸ ἄκρον τῶν ἐφετῶν ἐφιέμενος, οὐδεὶς

DE SACRAMENTIS.

Quarto capite hoc generatim de sacris mysteriis, seu Sacramentis, & particulatim, auxilio Dei explicabimus: vt hæc doctrina, perspicua vobis sit.

Quin igitur vita, quam in Christo vivimus, in his consistat, & principia ex his capiat: perficiatur autem in futuro seculo, postquam ad illum pervenerimus diem, vbi corporis moles & malitia non tenebras obtendit, (unde & Paulus, cupio ex hospitio, inquit discedere, & cum Christo esse: perfectam scilicet felicitatem, & summam expetendorum, appetens) nul-

ἀδελς Χριστιανῶν ἀντερεῖ. Ποίῳ δὲ τρόπῳ ἡ μύησις τέτων, οἷς ἐν Χριστῷ ζῶμεν καὶ κινέμεθα καὶ ἐσμὲν, ὡς ἡ Ἐκκλησία τῶν εὐσεβῶν παρέδωκε, λέξομεν ἐν συντόμῳ.

ά.) Τὸ Βάπτισμα τοίνυν τὸ εἶναι δίδωσι, καὶ ὅλως ὑποστῆναι κατὰ Χριστὸν. Τέτο γὰρ νεκρὸς τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ διεφθαρμένος παραλαβὸν, εἰς τὴν ζωὴν εἰσάγει. Ἀλλὰ καὶ διὰ τέτων τῶν Μυστηρίων, ὥσπερ διά τινων θυρίδων, ἐν τῷ σκοτεινῷ τέτῳ κόσμῳ, ὁ ἥλιος εἰσέρχεται τῆς Δικαιοσύνης, καὶ τὸς ἀξίως φωτίζει. Καὶ ὁ μὴ ἀναγεννηθεὶς δι' ὕδατος, καὶ Πνεύματος, ὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν. Καὶ ἀποθνήσκομεν τὸν θάνατον ἐκεῖνο, ἵνα καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀναστῶμεν, καὶ τῆς Βασιλείας κληρονόμοι γενώμεθα. Τρισσῶς ἐστεφανωμένοι, τῆς Τριάδος ἐπαδομένης. τρισὶ καταδύσεσιν, ἀλλὰ μὴ ἐπιχύσει τρισσῇ χρώμενοι. Ἐβάπτιζον γὰρ οἱ πάλαι, ὐ χερσὶν οἰκείαις τὸ ὕδωρ ἐπιῤῥαντίζοντες τοῖς βαπτιζομένοις, ἀλλὰ διὰ τριῶν καταδύσεων, τοῖς Θείοις Εὐαγγελίοις ἑπόμενοι. Ἀνέβη γάρ, φησιν, ἀπὸ τὸ ὕδατος. Δῆλον δὲ, ὅτι κατέβη, ἐπεὶ ἀνέβη. Ἰδὸ ἓν κατάδυσις, καὶ ὐ ῥαντισμός. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης ὁ Ζωναρᾶς ἐξηγέμενος τὸν Ἀποστολικὸν γ'. κανόνα, φάσκοντα. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ. λέγει, τρία βαπτίσματα, τὰς τρεῖς καταδύσεις φησιν ὁ κανών.

β'.) Τὸ Χρίσμα δὲ, χριόμεθα, ἵνα τὸ χρίσματος τὸ Βασιλικὸ τῆς Θεώσεως γενώμεθα κοινωνοί. λέγεσι δὲ περὶ τὸ Χρίσματος, ὁ μόνον Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐις πλάτος, (ἀνὴρ ἀξιοπιστό-

nullus Christianorum ignorat. Quis autem sit ritus initiationis horum: quibus in Christo viuimus, movemur, & sumus: ex traditione Ecclesiæ piorum breviter commemorabimus.

I.) Baptismatis igitur beneficio fit, vt simus, omninoque secundum Christum subsistentiam habeamus. Illud enim nos, peccato mortuos & corruptos accipiens, ad vitam introducit. Sed & per hujus mysteria, tanquam per quasdam fenestras in tenebricoso hoc mundo, sol ingreditur justitiæ, & dignos illuminat. Certe, qui non regeneratus est aqua & Spiritu: non potest in vitam ingredi. Et morimur mortem illius: ut pari resurrectione resurgamus, & Regni hæredes fiamus. Tripliciter coronati, quando Trinitas accinitur: tribus immersionibus, non trina infusione, utentes. Baptizabant enim veteres, non manibus suis aquam Baptizandis aspergentes, sed trina immersione, hoc Evangelii sequentes: Ascendit ex aqua. Ergo ante descenderat. Ecce immersio, non aspersio. Sed & sapiens ille Ioannes Zonaras, in enarratione Apostolici 3. Canonis, qui est: Si quis Episcopus, aut Presbyter, non tria baptismata vnius initiationis peregerit, inquit: Tria baptismata, tres immersiones vocat canon.

II.) Chrismate inungimur, ut Chrismatis Regii, Deificationis fiamus participes. Loquuntur autem de Chrismate non tantum Dionysius Areopagita prolixe, (vir

πιστότατος, ὃ μνήμη ἐν ταῖς πράξεσι φέρεται, ἐν κεφ. ιζ'. λέγοντι, τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ ἐπίστευσαν, ἐν οἷς ἦν καὶ Διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, ὃς Παύλῳ τῷ μακαρίῳ ἐγένετο μαθητὴς, καὶ ἱεράρχης Ἀθηνῶν, καὶ περὶ ὃ πολλὰ ἐγκώμια ἡ Ἐκκλησία γράφει, ἀλλὰ καὶ Συμεὼν ὁ μεταφραστὴς, ἀνὴρ ἐλλογιμώτατος καὶ πιστὸς, βίβς Ἁγίων συγγράφων καὶ μαρτύρια, γράφει, ὃ τὸ μαρτύριον πέμπομεν μεταγράψαντες ἰδίως,) ἀλλὰ καὶ αἱ Ἅγιαι Σύνοδοι. Ὁ γὰρ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ μζ. φησιν. ὅτι τὸς φωτιζομένες, μετὰ τὸ βάπτισμα, χρίεσθαι χρίσματι ἐπερανίῳ, καὶ μετόχας γίνεσθαι τῆς Βασιλείας Θεῦ. Καὶ ἡ ἐν Καρχηδόνι ἐν τρίτῳ μέμνηται, ὡς ἀναγκαίᾳ τῦ χρίσματος, καὶ ἀπαραιτήτε. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἕκτη Σύνοδος ἐν κεφ. μέ. ἐπεὶ γὰρ χρισοὶ λέγονται οἱ χριστιανοὶ, ὡς τῦ Ἁγίε Πνεύματος μέτοχοι, διὰ τῆς τῦ Ἁγίε Μύρε χρίσεως, ἐξ ἀνάγκης καὶ χρίσονται τέτῳ. Δηλῦται δὲ καὶ ἀπο τῶν ἐν τῇ χρίσει λεγομένων, ἡ τῦ ἐντεῦθεν Θείε δώρε τέτε μετάληψις. Φησὶ γὰρ ὁ χρίων. Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίε, Ἀμήν. Ἀλλὰ καὶ ὁ χρυσορρήμων, ἐν λόγῳ αὐτῦ, ἐν ᾧ περὶ τῶν τριαδικῶς λεγομένων διαλαμβάνει, φησίν. Κέρας ἦν ἐλαίε καὶ ἁγιασμῦ. ἓν ἦν τὸ χρίσμα, τρία δὲ τὰ δῶρα. ἓν τὸ κέρας, τρία τὰ χρίσματα. Ἔχριον γὰρ Ἱερεῖς, Βασιλεῖς, Προφήτας. τοιῦτος δὲ πᾶς βαπτισθεὶς χριστιανός. Προφήτης, ὡς ἰδὼν ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ ὃς οὐκ ἤκυσεν. Ἱερεὺς, ὡς ὀφείλων ἑαυτὸν προσάγειν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Καὶ Βασιλεὺς παθῶν, ὡς Υἱὸς τῦ παμβασιλέως

fide dignissimus, cujus mentio Act. 17. extat, vbi dicitur: Quidam autem viri, associati ei, crediderunt, inter quos & Dionysius Areopagita erat. Hic D. Pauli extitit discipulus, & Pontifex Athenarum: cujus crebræ laudes ab Ecclesia perhibentur, de quo & Symeon metaphrasta, rerum divinarum peritissimus: & fidelis vir, vitarum & martyriorum Sanctorum scriptor, scribit: cujus martyrium mittimus, seorsim descriptum,) sed sanctæ etiam Synodi. Canon enim Laodicensis Synodi 48. ait. Eos, qui baptismo illuminantur, post Baptisma Chrismate cœlesti vngi: & participes fieri Regni Dei. Et Carthaginense concilium, Canone 3. meminit Chrismatis, tanquam necessarii, nec vllo modo prætermittendi. Quin & VI. Synodus, cap. 95. Quia enim Christiani dicuntur Christi, id est, uncti, vtpote Sancti Spiritus participes, per sancti unguenti inunctionem; ex necessitate quoque eo inungentur. Manifesta autem fit vel ex his, quæ inter inungendum dicuntur, verbis, divini ex illo doni perceptio: dicente scilicet Sacerdote: Sigillum donationis Spiritus sancti, amen. Sed & aurei oris Ioannes, in Oratione, in qua de illis, quæ trino modo dicuntur, agit, ait. Cornu erat Olei & sanctificationis. Vnum erat Chrisma, sed tria dona, vnum cornu, tria Chrismata. Vngebantur enim Sacerdotes, Reges, Prophetæ. Talis est omnis Christianus baptizatus Propheta, vt qui viderit, quæ oculus non vidit, & auris non audivit. Sacerdos, vt qui debeat seipsum offerre victimam viventem, sanctam, bene placentem Deo. Et Rex affectuum,

tan-

σιλέως Θεῦ, καὶ τῆς τότε βασιλείας κληρονόμος. Τὸ χρίσμα γὰρ τὴν πρώτην σφραγίδα ἐντίθησιν, ἣν ἐν τῇ ψυχῇ, θεία ἐμπνεύσει ἐλάβομεν· Διὸ καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος φέρει δύναμιν καὶ τὴν εὐωδίαν, καὶ σημείωσίς ἐστι τοῦ Χριστοῦ. Ἀνάγνωτε καὶν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ἐν κεφ. λ'. καὶ ἴδετε, ὅσα ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, προλέγων καὶ τοῦτο προκατασκευάζων. Ἐξ ὧν ἀφορμῶν, ἐπὶ ῥήματι τότῳ Θεῦ, ὁ Θεῖος Διονύσιος ἐπιζόμενος, καὶ αἱ Ἁγίαι Σύνοδοι, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Ἁγίων ἔγραψαν, ὅσα περὶ τότε ἔγραψαν. μὴ θαυμάζετε δὲ, ὅτι ἐν τοῖς βαπτίσμασιν, οἷς ἐγράψατε, μνείαν οὐ ποιεῖτε χρίσματος. ἡ γὰρ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τῇ χάριτι αὐτοῦ προκόπτουσα, ἐπὶ Θείοις ῥητοῖς καὶ θεμελίοις, πολλὰ ἐξεῦρε καὶ κατεστόλισατο. Οὐ γὰρ πάντα Παῦλος γράφει. ἀλλὰ καὶ ὁ μαθητὴς τότε Διονύσιος. καὶ οἱ μετὰ τότε πολλοὶ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ κινέμενοι. καὶ οὐ δίκαιον ἀπόβλητα νομίζειν. Ἂν γὰρ τὰ κυριώτερα τῶν Μυστηρίων τὸ Βάπτισμα, καὶ ἡ Κοινωνία ἡ Θεία ἐστὶν, καὶ ὧν δίχα σωθῆναι ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα παρέδωκεν ἡ Ἐκκλησία, τὰ λοιπὰ φημὶ ἕως τῶν ἑπτὰ, ὡς λέξομεν. Περὶ ὧν καὶ ἄλλοι θαυμασίως εἰς πλάτος γράφουσιν, Ἐκκλησιαστικὰς ἐκλιθέμενοι τάξεις, ἀλλὰ καὶ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης Ἀρχιεπίσκοπος ἔγραψεν, καὶ περὶ ἄλλων Ἐκκλησιαστικῶν. Οὗ τὸ Βιβλίον ἔχει ὁ σοφὸς ἐκκλησιαστὴς κύριος Στέφανος ὁ γερλάχιος. Ἐνθέντοι, λεύμεθα πρῶτον, εἶτα χριόμεθα. Οὕτω δὲ καθαρὲς καὶ ἐυώδεις, ἡ τράπεζα δέχεται ἕως μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ἡμῖν.

γ'.) Ἡ

tanquam Filius præpotentis omnium Regis Dei, & hujus Regni hæres. Chrismate enim primum sigillum imprimitur, quod in anima, ex divina inspiratione accepimus. Propterea & vim, seu efficaciam, ipsius Spiritus, ac suaueolentiam, gerit, & signatio est Christi. Legite in veteri quoque Testamento, capite 30. & videte, quæ locutus sit Dominus ad Mosen, prædicens, & præconfirmans hoc. Vnde occasione orta, verbo hoc Dei S. Dionysius nixus, & S. Synodi, cæterique sancti, scripserunt illa, quæ de hoc extant. Quod vero in Baptismis, quorum mentionem facitis, Chrismatis mentio non fit, nolite mirari. Ecclesia enim Christi, gratia hujus proficiens, divinis dictis & fundamentis multa adinvenit, ornatu quodam vestiens. Non enim omnia Paulus scribit: sed quædam etiam discipulus ejus Dionysius: & hos insecuti multi Doctores, ceu lumina quædam Ecclesiæ Christi, Spiritus sancti instinctu, quæ rejicienda censere æquum non est. Etiamsi enim cæteris Sacramentis potiora sunt, & sine eis salus nullo modo contingit, baptisma & divina communio: attamen & reliqua, quæ cum his septenarium numerum implent, tradita sunt ab Ecclesia, sicut dicemus. De quibus cum alii, dum Ecclesiasticos ordines exponunt, mirifice & copiose scribunt: tum Symeon Thessalonicæ Archiepiscopus, & de his, & de aliis Ecclesiasticis, quem librum doctus Ecclesiastes, D. Stephanus Gerlachius habet. Ea propter, primo abluimur, deinde ungimur. Tum demum, mundos & bene olentes mensa Domini accipit, donec Christus formetur in nobis.

III.) Di-

γ'.) Ἡ δὲ Θεία Εὐχαριστία, τὸ σῶμα καὶ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν ζωὴν ταύτην καὶ τὴν ὑγείαν συντηρεῖ καὶ συνέχει. Τὸ γὰρ σῶσαι τὰ κτισθέντα, καὶ διατελέσαι ζῶντας, ὁ τῆς ζωῆς δίδωσιν ἄρτος. καὶ ζῶμεν ἐν τῷ Χριστῷ ἀξίως ἐσθίοντες. ὡς αὐτὸς εἶπεν. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ, ὁ ἄρτος γὰρ γίνεται σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ αἷμα Χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μεταποιοῦντος αὐτὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν. καὶ ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος, οἴνός τε, καὶ ὕδωρ, διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὑπερφυῶς μεταποιοῦνται εἰς τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό. Οὐκ ἔστι δὲ τύπος ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. μὴ γένοιτο. ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου τεθεωμένον. Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶν, ὁ τύπος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ σῶμα, καὶ ὁ τύπος τοῦ αἵματος, ἀλλὰ τὸ αἷμα. Καὶ πρὸ τούτου τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθής ἐστι πόσις. διὸ μετὰ παντὸς φόβου, καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς, καὶ ἀδιακρίτου πίστεως προσέλθωμεν. καὶ πάντως ἔσται ἡμῖν, καθὼς πιστεύομεν μὴ διακρίνοντες. τιμήσωμεν δὲ αὐτὸ πάσῃ καθαρότητι, ψυχικῇ τε καὶ σωματικῇ. Γίνεται γὰρ τοῖς πίστει ἀξίως μεταλαμβάνουσιν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος. τοῖς

III.) Divina autem Euchariſtia, in qua corpus & ſanguis Chriſti eſt, vitam & ſanitatem hanc conſervat & continet. Vt enim ſalva maneant, quæ creata ſunt, & in vita perſeverent, panis ille vitæ facit: & vivimus in Chriſto, dum digne veſcimur, ſicut ipſe ait: Qui comedit meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in ipſo. Panis enim, fit corpus Chriſti; vinum & aqua, ſanguis Chriſti ſuperventu ſancti Spiritus, ea transmutantis, ſupra hominum rationem & cogitationem. Propoſitionis panis, inquam, & vinum atque aqua invocato & ſuperveniente ſancto Spiritu, ſupra omnem naturæ rationem tranſmutantur in corpus, & ſanguinem Chriſti: nec duo jam ſunt, ſed vnum & idem. Non eſt porro panis & vinum, typus corporis & ſanguinis Chriſti, (abſit) ſed ipſum corpus Domini Deificatum, cum ipſemet Dominus dicat: Hoc eſt meum, quid? non typus corporis, ſed corpus: non typus ſanguinis, ſed ſanguis. Et antea ad Iudæos: Niſi comederitis carnem filii hominis, & bibitis ejus ſanguinem, non habetis vitam in vobis. Caro enim mea, verus eſt cibus: ſanguis meus, verus potus. Quapropter, cum omni reverentia, & conſcientia pura, & fide non dubitante, accedamus: tum certiſſime erit nobis ita, vt credimus non dubitantes. Honoremus vere omni munditia tum animi, tum corporis. Servit enim fide digne ſumentibus, ad remiſſionem peccatorum, ad vitam æternam, ad munimentum ac cuſtodiam animi & corporis, indigne vero ſine fide

τοῖς δὲ ἐν ἀπιστίᾳ ἀναξίως μετέχουσιν, εἰς κόλασιν αἰώνιον. Εἰ δὲ καί τινες ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου, τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐκάλεσαν, ὡς ὁ θεοφόρος ἔφη Βασίλειος, ἃ μετὰ τὸ ἁγιασθῆναι ἔπον, ἀλλὰ πρὶν ἁγιασθῆναι, αὐτὴν τὴν προσφοράν, οὕτω καλέσαντες. ἀντίτυπα δὲ τῶν μελλόντων λέγομεν, ἐχ ὡς μὴ ὄντα ἀληθῶς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι νῦν μὲν δι' αὐτῶν μετέχομεν τῆς Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας. Προσφέρομεν δὲ ἐκ ἐν ἀζύμοις, ἀλλ' ἐν ἐνζύμοις. ὅ ἐστιν ἄρτος τῇ ἀληθείᾳ. οὕτω γὰρ ἐξηγοῦσιν οἱ Ἀνατολικοὶ Ἅγιοι, καὶ ἀποδεικνύουσιν, ὅ, τε Χρυσόστομος, καὶ οἱ λοιποὶ, ὅτι ἐκ ἄζυμον δεῖ προσφέρειν, ἀλλ' ἔνζυμον. ὁ δὲ περὶ τούτου λόγος πολὺς, καὶ διὰ τὴν μακρηγορίαν νῦν ἐκ ἐπεξεργάζομεν. ὅτε δὲ χρεία, λέξομεν.

δ'.) Ἡ χειροτονία δὲ, τὴν ἐξουσίαν παρέχει, ἣ δύναμιν τοῦ ποιήσαντος, ἣν λαμβάνομεν διὰ τῆς Ἱερωσύνης. καὶ δι' αὐτῆς πᾶσαι ἡμῖν αἱ τελεταὶ ἐνεργοῦνται. καὶ οὐδὲν Ἅγιον χωρὶς Ἱερέως ἐστίν.

ε'.) Ὁ δὲ Γάμος, συγκαταβάσεώς ἐστι δῶρον ὦδε Θεοῦ, διὰ τὴν παιδοποιίαν, ἕως τὸ πᾶν τόδε μετὰ τῆς φθορᾶς ἵσταται. Μυστήριον δὲ Θεοῦ καὶ τοῦτο. διὸ καὶ εὐλογεῖ τὸν Γάμον αὐτὸς, ὡς ἂν μὴ χωρὶς εὐλογίας, ἡ ἀπαρχὴ τυγχάνῃ τῆς ἡμετέρας ζωῆς.

ς'.) Ἡ μετάνοια δὲ, τὴν ἐπανόρθωσιν ἡμῶν αὖθις ἀπὸ τοῦ πλώματος ἐνεργεῖ δι' ἐπιστροφῆς, καὶ τοῦ ἐξαγορεῦσαι τὰ πλάσματα καὶ ἀποσῆναι τῶν κακῶν

fide participantibus, ad supplicium æternum. Quod si qui vero, panem & vinum nominarunt antitypa (signa typum gerentia) corporis & sanguinis Domini, sicut ille Deo plenus dixit Basilius: non post consecrationem, sed priusquam consecraretur oblatio, sic appellarunt. Antitypa autem futurorum nominamus, non quasi non sint vere corpus & sanguis Christi, sed quod nunc quidem per ipsa participes simus divinitatis Christi: tunc vero, animi intelligentia per solam contemplationem. Offerimus porro non azymis, sed fermentato, quia hoc re vera panis est: sicut interpretantur Orientales sancti, & demonstrant, Chrysostomus, & reliqui, non infermentatam hostiam esse offerendam, sed fermentatam. Prolixa hujus rei probatio est, ideoque in præsenti a nobis prætermissa. Quando vero opus erit, dicemus.

IV.) Ordinatio, potestatem & efficacitatem præbet conditoris, quam accipimus per Sacerdotium. Per illam omnia sacra a nobis administrantur, nec absque Sacerdote quicquam sanctum est.

V.) Matrimonium indulgentiæ donum Dei est, ad nostram indigentiam se demittentis, ob sobolem procreandam, quamdiu hic morti & corruptioni obnoxius consistit mundus. Et illud vero mysterium est: ideoque conjugio bene precatur ipse, & fortunat, ut ne benedictione careant primordia vitæ nostræ.

VI.) Pœnitentia vero, vt a lapsu rursus erigamur, & vitam emendemus, conversione efficit, & confessione peccatorum, & a malis discessu. Hoc, magnum

κῶν. τοῦτο μέγα δῶρον τοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτῶσιν. ἐν ᾗ δὴ μετανοίᾳ, καὶ τὸ τῶν Μοναχῶν ἔστι χῆμα.

ζ'.) Ἅγιον ἔλαιον δὲ παραδέδοται καὶ τοῦτο ὡς Ἱερὰ τελετὴ, καὶ Θείας τύπος ἐλέους. εἰς ἀπολύτρωσιν καὶ ἁγιασμὸν τοῖς ἀπὸ ἁμαρτίας ἐπιστρέφουσι χορηγέμενον. διὸ καὶ λύσιν παρέχει ἁμαρτιῶν, καὶ ἐξ ἀῤῥωστημάτων ἐγείρει. καὶ περὶ τούτου μαρτύρεται Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος, ἐν τῷ ε'. κεφ. λέγων. ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν: προσκαλεσάσθω τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος. κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. ἐν τούτῳ δὲ καὶ περὶ Ἐξομολογήσεως λέγει, καὶ εὐχῆς καὶ δεήσεως δικαίων.

Ταῦτα δὲ πάντα τὰ Μυστήρια, καὶ ὁ Χριστὸς παρέδωκε, καὶ οἱ Θεῖοι αὐτοῦ Μαθηταί. Διπλῶν γὰρ ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, διπλῶς καὶ ταῦτα ἡμῖν παρέχετο, ὡς καὶ αὐτὸς θεάνθρωπος. ὡς ἂν τῇ μὲν χάριτι τοῦ Πνεύματος νοητῶς ἡμῶν τὰς ψυχὰς ἁγιάζῃ, τοῖς αἰσθητοῖς δὲ, ὕδατί τε καὶ ἐλαίῳ, καὶ ἄρτῳ καὶ ποτηρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, ἁγιαζομένοις τῷ Πνεύματι, καθαγιάζῃ ἡμῶν καὶ τὰ σώματα, καὶ ὁλοτελῆ παρέχῃ τὴν σωτηρίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῶν ἑπτὰ τῆς Ἐκκλησίας Μυστηρίων, λέγομεν καὶ εὐσεβῶς διακατέχομεν. καιρὸς δὲ λοιπὸν καὶ περὶ ἐπικλήσεως εἰπεῖν κατὰ τὸ ἀκόλουθον.

ΠΕΡΙ

donum, præclarumque beneficium his est, qui post Baptisma peccarunt. In quo pœnitentiæ mysterio, etiam monasticæ vitæ ordo continetur.

VII.) Sacrum quoque oleum, inter Sacramenta traditum est, ut divinæ misericordiæ signum: quod redemptionis & sanctificationis causa, homini se a delictis & peccatis convertenti, impertitur. Ideo etiam remissionem affert peccatorum, & ex infirmitatibus corporis erigit. De eo Iacobus, Domini frater, cap. 6. sic scriptum reliquit. Infirmatur aliquis inter vos? Accersat seniores Ecclesiæ: & orent super eo, ungentes ipsum oleo, in nomine Domini. Tunc precatio ex Fide profecta, servabit ægrotum, & excitabit eum Dominus. Etiamsi peccata admisit: remittentur ei. Ibi de confessione quoque dicit, & oratione precationeque justorum.

Omnia autem Sacramenta hæc, etiam Christus tradidit, & divini ejus discipuli: cum enim duplices, non simus, videlicet ex animo & corpore constantes: dupliciter & hæc nobis præbuit, vt & ipse duplex, ex Deo & homine, vt per Spiritus quidem gratiam, intelligibili quadam ratione animas nostras sanctificet: sensilibus vero, aqua & oleo, pane & poculo, ac cæteris Spiritu sanctificatis, etiam corpora nostra sancta efficiat, ex omnique parte perfectam det salutem.

Hæc brevi expositione de VII. Ecclesiæ mysteriis dicta sufficiant, quæ nos pie retinemus. Nunc deinceps de invocatione dicendum.

DE

ΠΕΡΙ ΕΠΙΚΛΗΣΕΩΣ τῶν Ἁγίων.

Πρὸς τὸ πέμπτον δὲ, τὸ περὶ ἐπικλήσεως τῶν Ἁγίων, λέγετε μὲν μιμεῖσθαι ἐκείνων τὴν πίστιν, τὴν καρτερίαν, καὶ εἴτι τωτήριον! ἀποφάσκετε δὲ τὴν ἐπίκλησιν τὴν πρὸς αὐτὲς, καὶ ἔντευξιν τέτων πρὸς Θεὸν, καὶ τὸ προσκυνεῖν αὐτοῖς, ἢ τὰς αὐτῶν εἰκόσιν, ἢ τιμᾶν αὐτὲς ναοῖς ἢ ἀναθήμασι. Φοβέμενοι, μὴ τὴν μόνην Θεῷ ὀφειλομένην τιμὴν, ἐπὶ κτίσματα μεταφέρητε.

Δι' ἃ δὴ καὶ λέγομεν σὺν Θεῷ. ὅτι δεῖ τὲς Ἁγίες ἐπικαλεῖσθαι, ὅτι καὶ βοηθεῖν δύνανται. καὶ τέτε ἕνεκά εἰσι πολλὰ εἰς ἀπόδειξιν.

Καὶ πρῶτον ἀνάγνωτε ῥήματα Θεῦ ἐν μβ'. κεφαλαίῳ τῦ Ἰὼβ. „ἐγένετο με„τὰ τὸ λαλῆσαι τὸν Κύριον πάντα τὰ „ῥήματα ταῦτα τῷ Ἰὼβ, εἶπεν ὁ Κύριος „Ἐλιφὰζ τῷ Θαιμανίτη. ἥμαρτες σὺ, „καὶ οἱ δύο φίλοισε. ὃ γὰρ ἐλαλήσατε „ἐνώπιόν με ἀληθὲς ἐδὲν, ὥσπερ ὁ θεράπων με Ἰὼβ. νῦν δὲ λάβετε ἑπτὰ μόχες, „καὶ ἑπτὰ κριὲς, καὶ πορεύθητε πρὸς „τὸν θεράποντά με Ἰὼβ, καὶ ποιήσει „κάρπωσιν ὑπὲρ ὑμῶν. Ἰὼβ δὲ θεράπων με, ἔυξεται ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τὰ ἔξης. Μανθάνομεν ἔν ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ δίκαιοι προΐσανται, καὶ ἔυχονται ὑπὲρ ἡμῶν. ὃ μόνον δὲ οἱ ἐν ζῶσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ τεθνηκότες, ὡς ὁ ῥιφεὶς νεκρὸς ἐπὶ τὸν τάφον Ἐλισσαίε. ὡς Βασιλείων δ. κεφ. ιγ. καὶ ὅτι ἡ τῦ Χριςῦ Ἐκκλησία ζῶντας τὲς Ἁγίες λέγει, ὡς ἐν ζωῇ καὶ χειρὶ Θεῦ. ὁ δὲ θάνατος αὐτῶν ἦν ὕπνος. ἐκοπία-

DE INVOCATIONE Sanctorum.

Quod ad quintum caput attinet, in quo de invocatione Sanctorum agitur: dicitis quidem, vos imitari illorum fidem, tolerantiam, & quicquid salutare est, sed invocandos negatis, & intercessionem ipsorum apud Deum, & adorationem, ipsis, aut imaginibus ipsorum, exhibendam, tollitis, nec honorandos templis & donariis, existimatis. Metuitis scilicet, ne honorem, soli Deo debitum, ad creaturas transferatis.

Ad hæc nos ope Divina respondemus, invocandos esse Sanctos, quod ipsi etiam auxiliari possint: id quod multis demonstrari potest.

Principio, legite verba Dei, quæ 42. cap. Iobi scripta sunt. „Factum est, vt, postquam locutus esset Dominus omnia hæc ad Iobum, idem diceret Eliphazo Themanitæ. Peccasti tu, & duo amici tui. Nihil enim veri coram me dixistis, sicut minister meus Iobus. Nunc itaque capite septem vitulos, & totidem arietes, & ite ad ministrum meum Iobum. Faciet is Sacrificium pro vobis, & idem minister meus orabit pro vobis, &c.„ Discimus ergo hinc, Iustos, esse patronos nobis, & pro nobis precari. Nec id faciunt solum vivi, sed etiam mortui, quod ex illo interfecto patet, qui in sepulchrum Elisæi conjectus fuit, 4 Reg. 13. & quod Ecclesia Christi Sanctos dicit vinos, tanquam in vita & manu Dei positos, mors vero ipsorum, fuerit somnus. Aerumnis enim laborarunt in hoc seculo: sed illic, æternum vivent.

πίασαν γὰρ εἰς τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ζήσονται εἰς τέλος. Ζωὴ γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ οἱ ἐν χειρὶ Θεοῦ ὄντες, ἐν ζωῇ ὑπάρχουσιν. Ὅτι δὲ διὰ τοῦ νοῦ καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐνῴκησεν ὁ Θεὸς, φησὶν ὁ Θεῖος Ἀπόστολος. ἐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν; πῶς οὖν οὐ τιμητέον τοὺς ἐμψύχους ναοὺς τοῦ Θεοῦ; ὅτοι ζῶντες, ἐν παῤῥησίᾳ τῷ Θεῷ παρεσήκασι. πηγὰς ἡμῖν σωτηρίας ὁ Χριστὸς πολλὰς ἀνέῳξεν. δι' ἐπικλήσεως Ἁγίων δαίμονες ἀπελαύνονται, νόσοι φυγαδεύονται, πειρασμοὶ λύονται. Καὶ ἡ δόσις ταύτη ἡ ἀγαθὴ ἄνωθεν δι' Ἀγγέλων ἀγαθῶν, εὐθὺς πεμπομένων τοῖς ἐπικαλεμένοις τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων Ἅγια λείψανα πολυτρόπως τὰς εὐεργεσίας πηγάζουσι, καὶ μηδεὶς ἀπιστείτω. Εἰ γὰρ ἐξ ἀκροτόμου πέτρας ὕδωρ ἐν ἐρήμῳ ἐπήγασε, καὶ ἐκ σιαγόνος ὄνου ὕδωρ τῷ Σαμψὼν διψῶντι, ἐκ μαρτυρικῶν λειψάνων τοιαῦτα γίνεσθαι, ἄπιστον; ἐδαμῶς, τοῖς εἰδόσι τὴν τῶν Ἁγίων δύναμιν παρὰ Θεοῦ καὶ τὴν τιμήν.

Τιμητέον οὖν τοὺς Ἁγίους, ὡς Φίλους Θεοῦ, ὡς τέκνα καὶ κληρονόμους, ὥς φησιν ἡ Θεολόγος φωνή. ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν, τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. ὥστε οὐκ εἰσὶ δοῦλοι, ἀλλ' Υἱοὶ καὶ κληρονόμοι. πόσα ἄν τις ἔκαμε, ἵνα προσάτην τὶς ἕνα εὕρῃ θνητῷ βασιλεῖ, ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους ποιούμενον; τοὺς οὖν προσάτας τοῦ Χριστιανικοῦ γένους παντὸς, τοὺς τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἐντεύξεις ποιουμένους, οὐ τιμητέον; ναὶ τιμητέον,

Deus quippe, vita est, & qui in manu Dei sunt, in vita sunt. Quod vero per mentem, etiam in ipsorum corporibus habitaverit Deus, patet ex eo, quod S. Apostolus ait: Num ignoratis, corpora vestra, templum inhabitantis in vobis Spiritus S. esse? Quid igitur causæ sit, cur non honorare debeamus animata templa Dei? Hi viventes, cum fiducia libere Deo astant. Fontes nobis salutares multos Christus aperuit. Invocatione Sanctorum, Dæmones abiguntur, morbi fugantur, tentationes tolluntur, & omnino hac ratione, donatio illa bona, de qua in S. literis, superne contingit, per Angelos bonos: qui mox mittuntur invocantibus nomina ipsorum.

Quin etiam ex illorum sanctis reliquiis, multifariam beneficia scaturire, nemo dubitare debet. Si enim e præduro saxo, aqua in solitudine effluxit; si ex asinina mandibula, Sampsoni sitienti aqua erupit; e Martyrum reliquiis idem posse fieri, incredibile sit? Nullo modo, iis quidem, quibus notum est, quid sancti possint apud Deum, & quantus eorum sit honor.

Honorandi sunt igitur sancti, tanquam amici Dei, tanquam Filii & hæredes, sicut inquit Theologica vox: Quotquot vero receperunt ipsum, dedit eis potestatem, filios Dei fieri. Ergo non sunt servi, sed filii, & hæredes. Quanto aliquis labore emeret, vt unum aliquem Patronum, qui apud mortalem Regem pro ipso verba faceret, inveniret? Illi igitur Patroni totius Christiani generis, apud Deum pro nobis intercedentes,

non

τέον, ναὸς ἐγείροντας τῷ Θεῷ, ἐπὶ τῷ τέτων ὀνόματι, πάντως εἰς δόξαν Θεοῦ. Καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τέτων μνήμας γεραίροντας πνευματικῶς καὶ θείως, καὶ οἷς Θεὸς θεραπεύεται. οὕτε τέτε θεράποντες εὐφραίνονται ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς. εἰκόνας αὐτοῖς ἐγείρωμεν. ἔμψυχοι γὰρ εἰκόνες τῆς ἀρετῆς ἔτοι, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν μιμησώμεθα. τὴν Θεοτόκον, ἐχ ὡς Θεὸν, ἄπαγε, ἀλλ' ὡς κυρίως Θεοῦ μητέρα καὶ ἀληθῶς, τιμήσωμεν. τὸν Προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιςὴν, Ἀποςόλόν τε καὶ Μάρτυρα. τὲς λοιπὲς Ἀποςόλες, ὡς αὐτόπλας αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ. τὲς Μάρτυρας Κυρίε ἐκ παντὸς τάγματος, ὡς ςρατιώτας Χριςοῦ, καὶ τὸ αὐτοῦ πεπωκότας ποτήριον, καὶ κοινωνὲς τῶν παθημάτων, καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ. τέτων τὴν πολιτείαν δὲ ζηλώσωμεν, τὴν πίςιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης ςεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν.

Ἠν δὲ καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν προσκυνῶμεν, μηδεὶς καταμεμφέσθω. καὶ ἀλλήλες γὰρ προσκυνῶμεν, ὡς κατ' εἰκόνα Θεοῦ. καὶ ὅτι καὶ ὁ Θεῖος Βασίλειος, ἡ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνειν, λέγει. Καὶ ὁ Μωσαϊκὸς λαὸς, τῇ Σκηνῇ κύκλωθεν προσεκύνει, εἰκόνα φερέσῃ τῶν ἐπερανίων, καὶ ὅλης τῆς κτίσεως. εἶπε γὰρ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, ὅρα, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλά, φησίτις, ὁ αὐτὸς εἶπε, Κύριον non fuerint honorandi? Enimvero honorandi: Templis Deo de nomine ipsorum ædificandis, ad honorem utique Dei: fructibus & donis afferendis, memoria eorum honorifice recolenda, spiritualiter & divine, & quibus rebus, tum Deus observatur, tum ministri ejus exhilarantur, psalmis, hymnis, & cantionibus spiritualibus, imagines eis erigamus (vivæ namque imagines virtutis, sunt ipsi) & eorum virtutem imitemur. S. Deiparam, non vt Deam, (apage) sed vt proprie & vere Dei matrem, honore afficiamus. Prophetam Ioannem, vt præcursorem & Baptistam, Apostolum & Martyrem. Reliquos Apostolos, ut qui oculis suis Dominum, & res gestas ejus, viderint. Martyres Domini, omnis ordinis, vt milites Christi, & qui ejus biberint calicem: & socii sint, tum perpessionum ejus, tum gloriæ. Horum vitam & mores æmulemur: horum fidem, charitatem, spem, vt pares cum ipsis coronas gloriæ consequamur.

A nobis autem, etiam imaginibus ipsorum reverentiam exhiberi, aut adorari, nemo reprehendat. Nam ipsi quoque inter nos alii aliis reverentiam, & corporis inclinationem præstamus, vt secundum Dei imaginem factis. Et D. Basilius, honorem imagini exhibitum, ad ejus prototypum, seu exemplar, transire ait. Mosaicus quoque populus, tabernaculum circumcirca adorabat, quod id imaginem gestaret cœlestium, & universæ creaturæ. Dixit enim Moysi Deus: vide, vt facias omnia secundum figuram, quæ tibi præscripta est in monte &c. At (inquit aliquis) idem dixit: Dominum

τὸν Θεόν σε προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. Καὶ ὲ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα. Ναὶ ἀληθῶς πάντα ταῦτα Θεῖ νομοθεσίαι. ἀλλὰ ὁ τῦτο διδάσκων Θεὸς, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐν τῷ δευτερονομίῳ. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐκ μέσυ τῦ πυρὸς ἢ τὰ λοιπὰ, ἄχρι τῦ, ὲ προσκυνήσεις αὐτοῖς, καὶ ὲ λατρεύσεις. ἐξ ὧν μανθάνομεν, ὡς ἓις ἐστιν ὁ σκοπὸς, ὥστε μὴ λατρεῦσαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, μηδὲ προσαγαγεῖν τὴν τῆς λατρείας προσκύνησιν ἄλλῳ, ἢ μόνῳ τῷ Θεῷ. διὸ πανταχῦ συνάπλει τῇ προσκυνήσει τὴν λατρείαν. Οἴδαμεν ἓν καὶ ἡμεῖς, ἀγαπητοὶ, ὅτι μόνῳ Θεῷ ὀφείλεται ἡ τιμὴ, ἀλλὰ χέσις λατρείας, πολὺ διαφέρει. καὶ ὅσον τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος εἰπεῖν. ὅθεν χετικῶς προσκυνῦμεν τὰς Ἁγίας Εἰκόνας. λατρευτικῶς δὲ, τὸν Θεὸν μόνον.

Ὅτι δὲ οἱ Ἅγιοι δύνανται πολλὰ, Θεοὶ ὄντες χάριτι, ὡς καὶ ὁ ψάλτης λέγει. ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ Θεῶν, τὰς ἀξίας διαιρῶν, ὡς ἑρμηνεύει ὁ θεῖος Γρηγόριος, καὶ ὅτι ζῶντες πεπληρωμένοι ἦσαν Πνεύματος Ἁγίυ, καὶ τελευτησάντων αὐτῶν, ἡ χάρις τῦ Ἁγίυ Πνεύματος, ἀνεκφοιτήτως ἔνεστι, καὶ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, καὶ τοῖς σώμασι, καὶ τοῖς τάφοις, καὶ τοῖς χαρακτῆρσι, καὶ ταῖς Ἁγίαις Εἰκόσιν αὐτῶν πιστόν. ἐκ οἴδε Σολομὼν τὸν διαγορεύοντα Θεῖον νόμον, τὸν, ὲ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα; πῶς ᾠκοδόμησε τὸν Ναὸν, καὶ Χερεβὶμ, ὥς φησιν ἡ Βίβλος τῶν Βασιλέων, ἐποίησε, Deum tuum adorabis & ei soli servies. Et: Non facies ullam similitudinem. Est vero ita, sunt hæc lege divina sancita. Veruntamen, qui hoc præcipit Deus, idem docet nos in Devteronomio. Et locutus est Dominus ad vos e medio ignis &c. usque ad verba: Non adorabis ipsa, non servies. E quibus discimus, vnum esse scopum: ne serviamus creaturæ præ creatore, neve servitutis & cultus causa adorationem exhibeamus ulli, nisi soli Deo. Ideo vbique adorationi, seu reverentiæ (Græce τῇ προσκυνήσει) servitutem, seu cultum (τὴν λατρείαν) adjungit. Scimus igitur nos quoque, dilecti, soli Deo deberi hunc honorem. Sed affectio animi, & relatio, respectusque (χέσις) multum a servitute, & cultu (λατρεία) differt, quantum scilicet mendacium (ita loquendo) a veritate. Amica itaque propensione, & relative (χετικῶς honore ab imagine transeunte ad sanctum, & ad Deum) adoramus S. imagines, serviliter vero (λατρευτικῶς) Deum solum.

Sanctos autem multum posse, cum per gratiam sint Dii, (inquit enim Psalmorum autor, Deus stetit in Synagoga Deorum, dignitates scilicet distribuens, ut interpretatur D. Gregorius) & in sua vita plenos fuisse Spiritus sancti, atque post funera ipsorum, ejusdem Spiritus gratiam non excessisse ex ipsis, sed inesse & animis & corporibus, & sepulchris, & simulacris, & S. imaginibus, ipsorum, certum est. Anne ignorabat Salomon illam Dei diserte dicentem legem: Non facies ullam similitudinem? Quomodo ergo ædificavit Templum, & Cherubim (ut est in illo libro

σε, καὶ βόας, καὶ λέοντας, καὶ ὅσα τοιαῦτα; ἐ πολλῷ ἓν τιμιώτερον, πάντας τὲς τοίχες οἶκε Κυρίε κοσμεῖν Ἁγίων μορφαῖς, ἥπερ ἀλόγων, καὶ δένδρων, καὶ κολάπλαι γλυπλὰι, καὶ φοίνικας, καὶ ὅσα ὅμοια. Βίβλοι ἀνεῳγμέναι πρὸς ἀνάμνησιν Θεῦ, καὶ τιμὴν αὐτῦ, ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις Θεῦ, αἱ Ἅγιαι Εἰκόνες εἰσιν. ὁ γὰρ τιμῶν τὸν Μάρτυρα, τὸν Θεὸν τιμᾷ, καὶ τὲς λοιπές. καὶ ὁ τὴν Μητέρα τῦ Υἱῦ, αὐτὸν πάντως τὸν Ἰησῦν· ἀθεὶς γὰρ Θεὸς παρ' ἡμῖν ἄλλος, εἰ μὴ εἷς ὁ ἐν τριάδι γνωριζόμενός τε καὶ λατρευόμενος. ἂν γὰρ λέγωμεν, ἅγιε Ἰωάννη, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπεραγία Θεοτόκε, καὶ Ἅγιοι Ἄγγελοι. ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπιβοώμεθα. Κύριε τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν γενῦ, ἄλλον γὰρ ἐκλὸς σε, βοηθὸν ἐν θλίψεσιν ἐκ ἔχομεν, Κύριε τῶν δυνάμεων, ἐλέησον ἡμᾶς. ὁρᾶτε τῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀληθέστατον καὶ τέλειον σκοπὸν, πῶς τὸν Θεὸν ἐλθεῖν βοηθὸν ἐπικαλεῖται, καὶ τὸ ἔλεος αὐτῦ. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὡς γέγραπλαι.

Ἔτι προφέρετε τὸν Ἅγιον Ἐπιφάνιον τὰς Θείας ἀθετῆσαι Εἰκόνας, δῆθεν γράφοντα κατὰ Κολλυριδιανῶν, τῶν τῇ Μαρίᾳ προσφερόντων, καὶ ἀθέως ποιέντων, ἐ γὰρ Θεὸς ἡ Παρθένος, ἀθεὶς Χριστιανῶν εἶπη, τιμία δὲ καὶ ἁγία καὶ δέλη Θεῦ, ὡς αὐτὴ λέγει περὶ ἑαυτῆς, ἰδὲ ἡ δέλη Κυρίε, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σε. πλὴν ἀληθῶς Θεοτόκος ἡ Ἁγία Μαρία, ὡς καταξιωθεῖσα ἐν κόλποις ἰδίοις ὑποδέξασθαι τὸν Υἱὸν τῦ Θεῦ, καὶ Θεὸν. ὁ γὰρ πρὸ αἰώνων τὴν ὕπαρξιν ἔχων, ἐκ ταύτης τῆς γυναικὸς ἐγεν-

bro Regum) fecit, & boves, & leones, & alia generis ejusdem? Nonne igitur honorabilius est, omnes parietes domus domini ornare Sanctorum formis, quam ratione carentium, & arborum, & quam sculpere & cælare simulacra, palmas & id genus alia. LIBRI aperti, ad recordationem Dei, & honorem ejus, in Templis Dei, sanctæ imagines sunt. Qui enim Martyrem honorat, Deum honorat, & reliquos. Et qui Matrem filii, ipsum Iesum, sine controversia. Nullus enim nobis alius Deus est, nisi ille vnus, qui in Triade cernitur & colitur. Quanquam enim dicimus: S. Ioannes, intercede pro nobis, & sanctissima Deipara, & sancti Angeli, tamen ante omnes inclamamus: Domine potestatum, nobiscum sis. Alium enim præter te, opitulatorem afflictionum non habemus. Domine potestatum, miserere nostri. Videtis verissimum Ecclesiæ, & perfectum, scopum, quomodo Deum in auxilium imploret, & misericordiam ejus. Nam ipse est ille beatus, & solus Dominator, ut scriptum est.

Quod autem S. Epiphanium citatis, qui scilicet abroget imagines, in loco, ubi in Collyridianos scribit, Mariæ oblationem facientes, & impie agentes: (non enim Dea est, S. virgo, vllius Christianorum judicio, sed sancta & veneranda ancilla Dei est, sicut ipsa testatur, de se, dicens: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Attamen vere Deum peperit S. Maria: utpote digna facta, quæ gremio suo susciperet Dei filium Deum. Ille enim, qui ante secula fuit, ex hac fœmina natus est, & simul

ἐγεννήθη, καὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐφάνη ἡμῖν. ὅθεν κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος ἡ ἁγία Μαρία ἡ ἀειπάρθενος, καὶ ὁ Θεὸς, ἄλλον γὰρ Θεὸν, πλὴν τῦ ἐν Τριάδι ὑμνημένυ ἀληθινῦ Θεῦ, οἱ Χριστιανοὶ ὐ γινώσκομεν. γνῶτε ὖν, ὡς ὁ λόγος αὐτὸς, ὁ κατὰ Κολλυριδιανῶν εἰ καὶ ἀνατρέπει κακίστην αἵρεσιν, ὡς εἴπομεν, ἀλλ' ὖν εἰκονομαχίαν εἰσάγει. καὶ τὸ καλὸν, ὐ καλὸν, ὅταν μὴ καλῶς γίνεται. ὅθεν καὶ πρὸ ὑμῶν ὁ Θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν λόγῳ αὐτῦ δευτέρῳ περὶ εἰκόνων, ταῦτα φωράσας, ὡς νόθα νενοθευμένα, καὶ πεπλασμένα ἐξήλεγξε καὶ ἀνέτρεψεν, διὸ καί φησιν. εἰ δὲ λέγεις τὸν μακάριον Ἐπιφάνιον, τρανῶς τὰς παρ' ἡμῖν ἀπαγορεῦται εἰκόνας, γνῶθι, ὡς ἐπίπλαστος ὁ λόγος, ἄλλε τινὸς τῷ τῦ Θεάδε Ἐπιφανίε χρησαμένε ὀνόματι, οἷα πολλὰ συμβαίνει γίνεσθαι, ἢ ἐπιφανίδε τῦ αἱρετικῦ. ὐ γὰρ τοῖς συμπατράσιν ὁ Πατὴρ μάχεται. ἑνὸς γὰρ Ἁγίε Πνεύματος μέτοχοι πάντες γεγόνασι. Καὶ μάρτυς ἡ αὐτὰ Ἐκκλησία, Εἰκόσι καλλωπιζομένη, ἕως ὃ ὁ ἄγριος καὶ ἀνήμερος Λέων ὁ Ἴσαυρος, ἔβρυξε, καὶ τὴν Χριστῦ διετάραξεν Ἐκκλησίαν, καὶ ἄλλοι κατ' αὐτῆς ἀντεπανέστησαν, καὶ τὴν Χριστῦ διετάραξαν Ποίμνην. ποτίσαι τὸν λαὸν τῦ Θεῦ ἐπιχειρήσαντες ἀνατροπὴν θολερὰν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ ὅτι μὲν δεῖ προσκυνεῖν τὰς Ἁγίας Εἰκόνας ἀποδέδεικται, χετικῶς, ὡς εἴπομεν, ὐ λατρευτικῶς. Ὅτι δὲ καὶ δέησις εἰσακέεται Ἁγίων, καὶ ἔτι ἀνάγνωτε δ'. Βασιλείων ἐν κεφ. ιή. καὶ ιθ'. ἔλεγέ, φησιν, ὁ Σεναχιρεὶμ διὰ τῦ Ῥαψάmul Deus & homo apparuit nobis. Vnde & proprie vereque Deipara, illa semper virgo S. Maria, & non Dea, est. Alium namque Deum, præterquam eum, qui in Triade laudatur verus Deus, Christiani non agnoscimus) quod inquam, ad Epiphanii contra Collyridianos orationem attinet, scitote, etsi pessimam ea sectam, ut diximus, evertit; tamen interim sane Iconomachiam (imaginum oppugnationem) introducere. Sed bonum non est bonum, quando non bene fit. Vnde & ante nostram memoriam, D. Ioannes Damascenus, Oratione sua II. de imaginibus, in hæc Epiphanii inquisitione habita, vitium deprehendit, & ut adulterina confictaque convincens evertit. Ideo ait: Si vero dicis, beatum Epiphanium diserte nostras imagines abrogare, scito, commentitiam esse eam Orationem, dum alius quispiam in S. Epiphanii nomen invaserit, sicut sæpe fieri solet, aut Epiphanidis Hæretici esse. Non enim Patribus Pater repugnat. (Nam unius S. Spiritus, participes, omnes fuerunt) quod testatur ipsius Ecclesia, quæ imaginibus decorata fuit, donec ferus & immansuetus Leo Isaurus rugiit, & Ecclesiam Christi perturbavit, aliique contra eam insurrexerunt, & Christi dissiparunt gregem, potionis loco dare aggressi populo Dei eversionem turbidam, & quæ præterea ibi sequuntur.

Adorandas itaque affectus propensione & relative, non cultu divino, vti diximus, S. imagines, esse demonstratum est. Exaudiri vero etiam intercessiones Sanctorum, constat ex 4 Reg. 18. & 19. quem locum legite. Dixit (inquit) Senacherimus per Ra-

Ῥαψάκη, μὴ ἀπατάτω σε ὁ Θεὸς, ἐφ' ᾧ πέποιθας· τηνικαῦτα παρακατιών, καὶ γὰρ ἔλεγεν ὁ Θεὸς, ὑπερασπιῶ τῆς πόλεως ταύτης, δι' ἐμὲ, καὶ διὰ Δαβὶδ τὸν παῖδά μου. Καὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἐκ ἂν ὁ Θεὸς ἀφῆκεν ἄλλως παρακαλεῖν. καὶ τοῦτο παρασκευάζει, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Μωσέως γέγονε. Καὶ γὰρ ἐκείνῳ φησὶν, ἄφες ἐξαλείψω αὐτούς, ἵνα αὐτὸν ἐμβάλῃ εἰς τὴν ἐκείνων ἱκετηρίαν. Ἐποίει δὲ τοῦτο, ἐκ αὐτὸς παρακλήσεως δεόμενος, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μὴ ἁπλῶς σωζόμενοι, ῥᾳυλότεροι κατασῶμεν. Διὰ τοῦτο καὶ χάρισμα εὐχῆς ἐδίδου, ὡς ὁ Παῦλος λέγει, αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. Διὰ τοῦτο πολλάκις τὸν Δαβὶδ, καὶ τὸν δεῖνά, φησιν, αὐτοῖς καταλλάττεσθαι. τοῦτο κατασκευάζων τὴν καταλλαγήν. διὰ τοῦτο καὶ τῷ Ἱερεμίᾳ ἔλεγεν, μὴ ἀξίου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι ἐκ εἰσακούσομαί σου. Οὐχὶ παῦσαι αὐτὸν θέλων ἀξιοῦντα, πολὺ γὰρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ἐκείνους φοβῆσαι. Ὅπερ καὶ ὁ Προφήτης συνιδὼν, ἐκ ἐπαύσατο ἀξιῶν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τὴν σοφίαν Κύριλλος, ἐξηγούμενος τὸν Προφήτην Δανιὴλ, λέγει, ὅτι καὶ μεσιτεία ἔσαι τότε ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου. Καὶ Ἀγγέλων δεηθησομένων ὑπέρ τινων, καὶ Ἁγίων, καὶ τῆς Κυρίας τοῦ κόσμου ἐκ ἧκιστα. Πλὴν ἐκ ὑπὲρ πάντων ἁπλῶς, οὐδὲ ὑπέρ τινος ἐν ἁμαρτίαις θανόντος. ἔμενεν. κατέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς τοῖς τοιούτοις καθάπαξ τὸ ἑαυτοῦ ἔλεος. Διὸ καὶ ἀπεφήνατο κατ' αὐτῶν ἑτῶσι. Ἐὰν σὴ Νῶε, καὶ Ἰὼβ, καὶ Δανιὴλ, τοὺς Υἱοὺς αὐτῶν, καὶ τὰς θυγατέρας οὐ μὴ ἐξέλωνται.

Rapſacem: Ne decipiat te Deus, quo confidis. Poſtea ſequitur. Etenim dixit Deus: Clypeo protegam civitatem hanc, propter me, & propter ſervum meum Davidem. Hoc niſi eſſet, non ſiviſſet alios pro ipſis rogare. Molitur autem idem, quod Moſis memoria fecerat. Etenim huic ait: Sine, delebo ipſos. Quod ideo dixit, vt eum ad ſupplicandum pro illis, induceret, & id fecit, non quod apud ſe opus ſit interceſſione, ſed ne nos, ſi facile, & nullo negotio, ſalutem inveniamus, negligentiores deterioresque evadamus. Propterea etiam donum precationis dabat, ſicut Paulus ait: Ipſe Spiritus intercedit pro nobis gemitibus tacitis. Ideo ſæpe, propter Davidem, aut hunc vel illum, ait ſe populo reconciliatum eſſe, machinans hoc modo reconciliationem. Qua eadem de cauſa, Hieremiæ inquit: Noli orare pro populo iſto, quia non exaudiam te. Quibus verbis non deſiſtere eum vult a precando (longe enim cupidiſſimus eſt ſalutis noſtræ,) ſed illos exterrere: quod etiam propheta intelligens, a precando non deſtitit.

Quin etiam ſapientia excellens Cyrillus, commentario in Prophetam Danielem, interceſſionem fore tunc etiam, quando venturus ad judicium ſit Dominus, affirmat, quod Angeli pro aliquibus deprecaturi ſint, & ſancti, præſertim Domina mundi. Non tamen ſimpliciter pro omnibus, nec pro aliquo, in peccatis mortuo, minime, (Semel enim talibus miſericordiæ ſuæ fores Dominus occluſit. Ea propter, hanc in eos ſententiam tulit. Si ſteterit Noë, & Iob, & Daniel, filios & filias ſuas nullo modo eripient) ſed tantummodo

ται. ἀλλ' ὑπὲρ μόνων ἐκείνων ἱκετεύσασι πάντες, ὑπὲρ ὧν ἔσονται καὶ αἱ πρεσβεῖαι δεκταὶ, ἤγουν τῶν ἐν μετανοίᾳ μὲν φθασάντων μεταλάξαι τὸν βίον, ἔπω δὲ τὰς τῶν ἁμαρτημάτων κηλίδας δυνηθέντων τελείως ἐκπλῦναι. καὶ ἔτι. ναὶ, καὶ ἔτι τῆς κρίσεως ἰσαμένης. μετὰ δὲ τὸ λυθῆναι τὸ θέατρον, καὶ ἕκαστον ἀπαχθῆναι εἰς τὸν ἴδιον τόπον, μεσιτεία ἐκ ἔσαι. Ἀλλὰ καὶ γίνεται καὶ νῦν, διὰ Ἱερέων μεσιτευόντων, καὶ δικαίων δέλων Θεῦ, ἰσχυόντων πολλά.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ αὐτῦ τῷ περὶ εἰκόνων, φησὶ. Τὶς πρῶτος ἐποίησεν Εἰκόνα; αὐτὸς ὁ Θεὸς πρῶτος ἐγέννησε τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον αὐτῦ, Εἰκόνα αὐτῦ ζῶσαν, Φυσικὴν, ἀπαράλλακτον χαρακτῆρα τῆς αὐτῦ ἀϊδιότητος. Ἐποίησέ τε τὸν ἄνθρωπον κατ' Εἰκόνα αὐτῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Καὶ Ἀδὰμ εἶδε Θεὸν, καὶ ἤκουσε τῆς φωνῆς τῶν ποδῶν αὐτῦ περιπατῦντος τὸ δειλινὸν, καὶ ἐκρύβη ἐν τῷ παραδείσῳ. Καὶ Ἰακὼβ, εἶδε καὶ ἐπάλαισε μετὰ τῦ Θεῦ. Δῆλον δὲ, ὅτι, ὡς ἄνθρωπος, ἐφάνη αὐτῷ ὁ Θεὸς. Καὶ Μωσῆς, ὡς ὀπίσθια ἀνθρώπε εἶδε. Καὶ Ἡσαΐας, ὡς ἄνθρωπον εἶδε καθήμενον ἐπὶ θρόνε. Καὶ Δανιὴλ ὁμοίωμα ἀνθρώπε εἶδε, καὶ ὡς Υἱὸν ἀνθρώπε ἐλθόντα ἐπὶ τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν. Καὶ ἡ φύσιν Θεῦ εἶδέτις, ἀλλὰ τὸν τύπον καὶ τὴν Εἰκόνα τῦ μέλλοντος ἔσεσθαι. Ἔμελλε γὰρ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τῦ Θεῦ ὁ ἀόρατος ἄνθρωπος γίνεσθαι ἐν ἀληθείᾳ, ἵνα ἑνωθῇ τῇ φύσει ἡμῶν, καὶ ὁρατὸς ἐπὶ τῆς γῆς. Προσεκύνησαν ἓν πάντες, οἱ ἰδόντες τὸν τύπον καὶ τὴν Εἰκόνα τῦ μέλλοντος, καθὼς

do pro illis supplicabunt omnes, pro quibus factæ intercessiones, acceptæ sunt: nempe pro iis, qui tempore pœnitentiæ intercepti morte, non potuerunt omnes peccatorum maculas penitus eluere. Itemque, tantisper duntaxat, dum adhuc judicium exercetur. Dimisso vero theatro, postquam singuli in sua loca abducti fuerint, intercessio non erit. Atque etiam nunc intercessiones fiunt per Sacerdotes, & justos Dei servos, quæ multum possunt.

Insuper D. ille Damascenus, oratione III. de imaginibus inquit. Quis, primus fecit imaginem? Ipse Deus: qui primus genuit un cum Filium, & Logum suum, imaginem sui ipsius viventem, naturalem, immutabilem characterem suæ æternitatis. Idem fecit hominem secundum imaginem suam, & secundum similitudinem. Et Adamus vidit Deum, & audivit sonitum pedum ejus, tempore pomeridiano ambulantis, seque abscondit in Paradiso. Iacobus vidit atque luctatus est cum Deo. Nimirum hominis forma ei Deus apparuit. Et Moses, tanquam posteriorem partem hominis, vidit. Esaias ad instar hominis vidit sedentem in solio. Et Danielus similitudinem hominis vidit, & ut Filium hominis, venientem ad antiquum illum dierum. Nemo denique naturam Dei vidit, sed typum & imaginem venturi, qualis futurus erat. Nasciturus enim vere homo erat, Filius ille & Logos Dei invisibilis, vt sic ipse cum natura nostra vnum fieret, & in terris cerneretur. Adorarunt igitur omnes, qui videbant, figuram & imaginem futuri, quomodo & Paulus Hebr. 11. scribit: Fidei

θῶς καὶ Παῦλός φησιν ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους κεφ. ια. κατὰ πίστιν ἀπέθανον ἅπαντες, μὴ κομισάμενοι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ ἀσπασάμενοι. Ἐγὼ οὖν, ἐὰν μὴ ποιήσω Εἰκόνα, τοῦ δι' ἐμὲ σφαγέντος σαρκὸς φύσει; καὶ προσκυνήσω καὶ τιμήσω αὐτὸν διὰ τῆς εἰς τὴν Εἰκόνα αὐτοῦ τιμῆς καὶ προσκυνήσεως; εἶδεν Ἀβραάμ, ὁ φύσιν Θεοῦ, Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ἀλλ' Εἰκόνα Θεοῦ, καὶ πεσὼν προσεκύνησεν. Εἶδεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ὁ φύσιν Ἄγγελος, ἀλλ' εἰκόνα, φύσις γὰρ Ἀγγέλου σωματικοῖς οὐχ ὁρᾶται ὀφθαλμοῖς, καὶ πεσὼν προσεκύνησεν. Ὁμοίως καὶ Δανιήλ. Ἄγγελος δὲ ὁ Θεὸς, ἀλλὰ κτίσμα, καὶ δοῦλος Θεοῦ, καὶ παραστάτης. προσεκύνησε δὲ, οὐχ ὡς Θεῷ, ἀλλ' ὡς Θεοῦ παραστάτῃ καὶ λειτουργῷ. Κἀγὼ μὴ ποιήσω εἰκόνα τῶν φίλων Χριστοῦ; καὶ μὴ προσκυνήσω, οὐχ ὡς Θεοῖς, ἀλλ' ὡς εἰκόσι φίλων Θεοῦ; εἴτε γὰρ Ἰησοῦς, εἴτε Δανιὴλ, ὡς Θεοῖς προσεκύνησαν τοῖς ἐφθείσιν Ἀγγέλοις. Οὐδὲ ἐγὼ ὡς Θεῷ προσκυνῶ τῇ εἰκόνι, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰκόνος καὶ τῶν Ἁγίων, τῷ Θεῷ προσάγω τὴν προσκύνησιν, καὶ τὴν τιμὴν, δι' ὃν καὶ τοὺς αὐτοῦ φίλους σέβω, καὶ δι' αἰδοῦς ἄγω. Οὐχ ἡνώθη φύσει Ἀγγέλων ὁ Θεὸς, ἡνώθη δὲ φύσει ἀνθρώπων. οὐκ ἐγένετο ὁ Θεὸς Ἄγγελος, ἐγένετο δὲ ὁ Θεὸς φύσει καὶ ἀληθείᾳ ἄνθρωπος. οὐ γὰρ δήπου Ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. Οὐκ ἐγένετο φύσις Ἀγγέλων, Υἱὸς Θεοῦ καθ' ὑπόστασιν, ἐγένετο δὲ φύσις ἀνθρώπου Υἱὸς Θεοῦ καθ' ὑπόστασιν. Οὐ μετέχον Ἄγγελοι, οὐδὲ ἐγένοντο θείας κοινωνοὶ

Fidei immortui sunt hi omnes, non perceptis promissionibus, sed eminus conspectis, & amanter salutatis. Annon igitur ego faciam imaginem illius, qui propter salutem meam natura carnis indutus, homo conspectus est? Nec adorem & honorem ipsum, per imaginis ejus honorem & adorationem? Vidit Abrahamus non naturam Dei (Deum enim nemo vidit unquam) sed imaginem Dei, & ad genua accidens adoravit. Vidit Iosua non naturam Angeli, sed imaginem, (Angeli enim natura corporeis oculis non cernitur) & procidens adoravit. Eodem modo, Danielus. Angelus autem, non est Deus, sed creatura, & servus Dei, & apparitor. Eum Propheta adoravit, non vt Deum, sed ut Dei satellitem & ministrum. Et ego non faciam imaginem amicorum Christi? nec adorem? Non quidem, ut Deos, sed, ut imagines amicorum Dei. Neque enim Iosua, nec Danielus, ut Deos, Angelos adorarunt, qui apparuerant, neque ego, ut Deum, adorabo imaginem: sed per imaginem & Sanctos, Deo offero adorationem & honorem, propter quem Deum, etiam amicos ejus veneror, & reverenter habeo. Non conjunxit se Deus in unum cum natura Angelorum, sed cum natura hominum. Non factus est Deus, Angelus, sed natura & vere factus est homo. Non enim certe Angelos apprehendit, sed semen Abrahami apprehendit. Non facta est natura Angelorum, Filius Dei per hypostasin, seu subsistentiam & personam: sed natura hominis facta est Dei Filius per hypostasin. Non fuerunt Angeli participes, nec facti sunt socii: divi-

νωνοὶ φύσεως, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ χάριτος. Ἄνθρωποι δὲ, μετέχουσι, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως γίνονται, ὅσοι μεταλαμβάνουσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὸ Ἅγιον, καὶ πίνουσι τὸ αἷμα αὐτοῦ τὸ τίμιον. Θεότητι γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἥνωται, ἡ δύο φύσεις ἐν τῷ μεταλαμβανομένῳ ὑφ' ἡμῶν σώματι τοῦ Χριστοῦ, ἡνωμένως καθ' ὑπόστασίν εἰσιν ἀδιασπάστως. Καὶ τῶν δύο φύσεων μετέχομεν. Τοῦ σώματος, σωματικῶς, τῆς Θεότητος Πνευματικῶς. Μᾶλλον δὲ ἀμφοῖν κατ' ἄμφω. Οὐ καθ' ὑπόστασιν ταυτιζόμενοι, ὑφιστάμεθα γὰρ πρῶτον, καὶ τότε ἑνούμεθα, κατὰ συνανάκρασιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος. Καὶ πῶς οὐ μείζονες Ἀγγέλων, οἱ φυλάττοντες διὰ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν εἰλικρινῆ τὴν ἕνωσιν; Ἡ μὲν φύσις ἡμῶν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένη, διὰ τὸν θάνατον, καὶ τὴν τοῦ σώματος παχύτητα, ἀλλ' εὐδοκίᾳ καὶ συναφείᾳ Θεοῦ, γέγονεν Ἀγγέλων μείζων. παρίσανται γὰρ αὐτῇ μετὰ φόβου καὶ τρόμου Ἄγγελοι, καθημένῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς δόξης ἐν τῷ Χριστῷ. Καὶ παρασήσονται ἔντρομοι ἐν τῇ κρίσει. Οὐ συγκαθεύδοντες, οὐδὲ κοινωνοὶ τῆς Θείας δόξης ὑπὸ τῆς γραφῆς ἐρρήθησαν, εἰσὶ γὰρ πάντες λειτουργικὰ Πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν. Οὐδ' ὅτι συμβασιλεύσουσιν, οὐδ' ὅτι συνδοξασθήσονται, οὐδ' ὅτι ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Πατρὸς καθίσουσιν. Οἱ δὲ Ἅγιοι, Υἱοὶ Θεοῦ, καὶ οἱ τῆς Βασιλείας, καὶ κληρονόμοι Θεοῦ, καὶ συγκληρονόμοι Χριστοῦ. Τιμῶ ἐν τοὺς Ἁγίους, καὶ συνδοξάζω τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ φίλους,

næ naturæ: sed efficaciæ & gratiæ. Homines vero participant, & socii naturæ divinæ fiunt, quicunque accipiunt sanctum Christi corpus, & bibunt sanguinem ejus preciosum. In unum enim cum divinitate coaluit hypostatice, & duæ naturæ in corpore Christi, quod a nobis percipitur, vnice per hypostasin conjunctæ sunt, & indivulse. Ac nos, utriusque naturæ participes reddimur, corporis, corporaliter, divinitatis, spiritualiter, vel potius vtriusque, vtroque modo. Non tamen hypostatice vnum & idem cum Domino evadimus. Subsistimus enim, hoc est, sumus in natura rerum, primo, ac tum demum, vnum cum illo reddimur, contemperatione corporis & sanguinis. Quomodo jam non majores Angelis sint, qui observatione mandatorum, illam unitionem, seu unitatem, sincere conservant? Est quidem aliquantulum præ Angelis natura nostra diminuta, propter mortem, & corporis molem, sed benevola approbatione, & conjunctione, tanquam contactu, Dei, extitit Angelis major. Assistunt enim ei cum metu & tremore, Angeli, sedenti super solio gloriæ, in Christo, & astabunt tremebundi, in judicio. Non illi in S. literis dicuntur, una dormientes, neque socii gloriæ divinæ, (omnes enim ministerio & servitio addicti Spiritus sunt, qui ministrandi causa emittuntur illis, qui salutis hæreditatem adituri sunt) nec, vna regnaturi, nec vna glorificandi, nec ad mensam Patris sessuri, non. Qui ergo hos honores accipient? Sancti homines, Filii Dei, Filii Regni, hæredes Dei, & cohæredes Christi. Honoro

φίλους, καὶ συγκληρονόμους. Τοὺς δούλους μὲν ἐκ φύσεως, φίλους δὲ, ἐκ προαιρέσεως, καὶ Υἱοὺς καὶ κληρονόμους, ἐκ θείας χάριτος, ὡς φησιν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πατέρα. Εἰπόντες τοίνυν περὶ Εἰκόνων, εἴπωμεν καὶ περὶ προσκυνήσεως, καὶ πρῶτον τί ἐστι προσκύνησις. Εἶτα λέγει ὁ Ἅγιος περὶ τούτων. εἶτα κατωτέρω, πόσοι τρόποι προσκυνήσεως. πόσα τὰ προσκυνούμενα εὑρίσκομεν ἐν τῇ Γραφῇ, καὶ κατὰ πόσους τρόπους προσαγόμεν προσκύνησιν κτίσμασι. Καὶ ὅτι καὶ Ἰακὼβ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου, τύπος δὲ ἦν τοῦ Σωτῆρος. Ὡς καὶ ἡ Σκηνὴ, τύπος ἦν παγκόσμιος. Καὶ τὰ Χερουβὶμ τὰ χρυσᾶ, ἔργον χωνευτὸν. Καὶ τὰ Χερουβὶμ ἐν τῷ καταπετάσματι, ἔργον ὑφαντὸν ἦν. Οὕτω προσκυνοῦμεν τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ τὸν τίμιον, τοῦτε σωματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ ὁμοίωμα, καὶ τῆς αὐτοῦ Τεκούσης, καὶ τῶν αὐτοῦ Θεραπόντων ὁμοίως. καὶ πάντα σεβάσμια τὰ Θεῷ ἀνακείμενα, ὡς τὰ Ἱερὰ Εὐαγγέλια, δίσκοι, ποτήρια, θυμιατοὶ, λυχνίαι, τράπεζαι. Ὅρα γὰρ, ὅτε Βαλτάσαρ ἐποίησεν ὑπηρετηθῆναι τὸν λαὸν τοῖς σκεύεσι τοῖς Ἱερατικοῖς, πῶς καθεῖλεν ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ.

Διὸ, ἀδελφοὶ, στῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως, καὶ τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας, μὴ μεταίροντες ὅρια, ἃ ἔθεντο οἱ Ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν. Μὴ διδόντες τόπον τοῖς βουλομένοις καινοτομεῖν, καὶ καταλύειν τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Εἰ γὰρ δοθῇ ἄδεια παντὶ βουλομένῳ, κατὰ μικρὸν ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καταλυθήσεται. μὴ ἀδελφοὶ, μὴ τέκνα φιλόχριστα τῆς Θεοῦ Ἐκκλη-

noro igitur Sanctos, conglorifico ſervos ejus, & amicos, & cohæredes. Servos quidem, natura, amicos autem, voluntate & inſtituto, filios vero, & hæredes, per divinam gratiam, ſicut Dominus ad Patrem inquit. Diximus de imaginibus, dicamus etiam de adoratione, & primum, quid ſit adoratio. Deinde exponit Sanctus de his. Deinde inferius, quot modi ſint adorationis, quotnam, quæ adorentur, reperiantur in ſcriptura, & quot modis adhibeamus adorationem creaturis. Item, quod Iacobus adoraverit ſupra ſummum virgæ, quæ fuerit typus Salvatoris. Sicut ſcilicet Tabernaculum, typus totius mundi erat, & aurea Cherubim, opus conflatile: & in velo Cherubim; opus textile: ſic adoramus figuram crucis venerabilem, & corporalis effigiei Dei noſtri ſimilitudinem, & Genitricis ejus, & ſimiliter famulorum ipſius. Omnes item venerabiles, Deo dicatas res, vt ſunt ſacri Evangeliorum libri, diſci, calices, thuribula, candelabra, menſæ. Vide enim quomodo Deus deſtruxerit Balthaſaris Regnum, cum is vaſa ſacra ad vſum prophanum transtuliſſet.

Stemus itaque fratres, in petra fidei, & traditione Eccleſiæ, non transferentes terminos, a S. Patribus noſtris poſitos, non dantes locum illis, qui rebus novis ſtudent, & ædificium ſanctæ Dei, Catholicæ, & Apoſtolicæ, Eccleſiæ, dejicere conantur. Si enim talis licentia cuilibet concedetur, paulatim totum Eccleſiæ corpus deſtruetur. Vos vero ne ſic, fratres; ne ſic, Chriſti amantes divinæ Eccleſiæ filii: ſed adoremus cultu divino ſolum

Ἐκκλησίας. ἀλλὰ προσκυνήσωμεν, καὶ λατρεύσωμεν μόνῳ τῷ κτίσαντι καὶ δημιουργῷ, ὡς φύσει προσκυνητῷ Θεῷ. προσκυνήσωμεν τῇ Ἁγίᾳ Θεοτόκῳ, οὐχ ὡς Θεῷ, ἀλλ' ὡς Μητέρι Θεοῦ κατὰ σάρκα. Καὶ προσκυνήσωμεν τοῖς Ἁγίοις, ὡς ἐκλεκτοῖς φίλοις Θεοῦ, καὶ παῤῥησίαν ἔχουσι πρὸς αὐτόν. Εἰ γὰρ βασιλεῦσι φθαρτοῖς, πολλάκις καὶ ἀσεβέσι, καὶ ἁμαρτωλοῖς, καὶ ἄρχουσι, καὶ ἄλλοις προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον. Ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθε. Καὶ ἀπόδοτε τὰς ὀφειλὰς καὶ τὰ λοιπά. πόσῳ μᾶλλον ἐχρὴν προσκυνεῖν τῷ Βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων, ὡς μόνῳ φύσει δεσπόζοντι, καὶ τοῖς αὐτοῦ δόλοις καὶ βασιλεῦσι παθῶν. Καὶ Δαβὶδ ἐν Ψαλμῷ μδ'. φησίν. Ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν καταστήσεις αὐτούς. Κατὰ δαιμόνων, καὶ νόσων ἐξουσίαν ἔλαβον. καὶ συμβασιλεύουσι Χριστῷ. καὶ τούτων ἡ σκιὰ μόνη, νόσους καὶ δαίμονας ἀπήλαυνε. μὴ οὖν σκιᾶς ἀσθενεστέραν καὶ ἀτιμοτέραν λογισώμεθα τὴν Εἰκόνα. Σκιαγραφεῖ γὰρ ἀληθῶς τὸ πρωτότυπον. Ἀδελφοὶ ὁ Χριστιανὸς, πίστις ἐστίν. Ὁ μὲν πίστει προσερχόμενος, κερδανεῖ πολλά. Ὁ δὲ διακρινόμενος, ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης, ἀνεμιζομένῳ καὶ ῥιπιζομένῳ, ὃς ἐ μὴ λήψεται ἐδέν. Πάντες οἱ Ἅγιοι διὰ πίστεως εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ, ἔργοις καλοῖς ταύτην ἐπικυροῦντες καὶ δεικνύοντες ἅπασιν.

Δεξώμεθα οὖν τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐν εὐθύτητι καρδίας, καὶ μὴ ἐν πολλοῖς λογισμοῖς. Ὁ Θεὸς γὰρ ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, αὐτοὶ δὲ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλούς. Μὴ καταδεξώμεθα νέαν πίστιν μαθεῖν, ὡς κατεγνωσμέ-

conditorem & opificem rerum, ut natura adorandum Deum, adoremus sanctam Deiparam, non quidem ut Deam, sed ut matrem Dei, ratione carnis, adoremus & Sanctos, ut electos amicos Dei, & fidenter eum appellandi potestatem habentes. Etenim si mortalibus Regibus, & sæpe impiis ac peccatoribus, & Principibus ac magistratibus, aliisque, adorationis reverentia declaratur, & id ex divini Apostoli præcepto (Magistratibus & potestatibus subjecti estote, &, quod debetis, reddite, &c.) quanto magis adorandus erat ille Rex Regnantium, tanquam solus natura dominator, & servi ipsius perturbationum animorum Reges? Ait 44. Psalmo David: Principes super omnem terram constitues eos. In Dæmones & morbos potestatem acceperunt, cum Christo regnabunt, horum duntaxat umbra, morbos & Dæmones fugavit. Ne committamus igitur, ut umbra imbecilliorem & contemptiorem existimemus imaginem. Adumbrat enim hæc revera Prototypum. Fratres, Christiani propria nota, fides est. Qui igitur fide incedit, multum lucrabitur. Qui vero hæsitat, similis est procellæ maris, ventis agitatæ & jactatæ, qui non accipiet quicquam. Omnes Sancti fide placuerunt Deo, benefactis eam comprobantes, omnibusque conspiciendum proponentes.

Recipiamus igitur traditionem Ecclesiæ recto corde, non variis cogitationibus. Nam Deus hominem condiderat simplicem & rectum, ipsi vero quæsiverunt rationes multas. Ne committamus, ut novam Fidem discamus, tanquam condemnata

σμένης τῆς τῶν Ἁγίων Πατέρων παραδόσεως. Φησὶ γὰρ ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

Προσκυνῶμεν ἐν ταῖς Εἰκόσιν, ἐ τῇ ὕλῃ προσφέροντες τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' αἰ δι' αὐτῶν τοῖς ἐν αὐταῖς εἰκονιζομένοις. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ὡς ὁ Θεῖος ἔφη Βασίλειος. Ὑμᾶς δὲ, τὸ Χριστῦ Ἱερὸν Ποίμνιον, ἐμπλῆσαι ταῦτα Θεὸς, καὶ καταξιῶσαι, ἑπομένους τοῖς ἴχνεσι τῶν Ἁγίων, τῶν Ποιμένων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, προσαγομένους, τυχεῖν τῆς δόξης αὐτῦ, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν Ἁγίων. ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν τῇ αὐτῦ χάριτι, αἰωνίως αὐτὸν δοξάζοντας. αὐτῷ γὰρ ἡ δόξα, Ἀμήν.

Τάττεις δὲ τέλος Θεὸς ὁ Ἅγιος, καὶ διδάξας, ὡς ἔδει, καὶ χρήσεις Ἁγίων ἐπάγει, Διονυσίᾳ Ἐπισκόπῳ Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον Ἐπιστολῆς. Ἀληθῶς ἐμφανεῖς Εἰκόνες εἰσὶ, τὰ ὁρατὰ τῶν ἀοράτων. Καὶ ἄλλα ὅμοια. ἐκ τῦ περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, καὶ ἄλλων. Βασίλειον, ἐκ τῦ λόγυ τῦ εἰς τὸν Μάρτυρα Βαρλαάμ. Ἀνάστητέ μοι νῦν, ὦ λαμπροὶ τῶν ἀθλητικῶν κατορθωμάτων ζωγράφοι, τὴν τῦ στρατηγῦ κολοβωθεῖσαν εἰκόνα, ταῖς ὑμετέραις μεγαλύνατε τέχναις. Καὶ παρακατιών. ἐγγραφέσθω τῷ πίνακι, καὶ ὁ τῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης Χριστός. Καὶ ἐκ τῦ λόγυ τῦ εἰς τὰς Ἁγίας Μ'. Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα, καὶ λογογράφοι πολλάκις, καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν. Οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ δὲ, τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες.

mnata Sanctorum Patrum traditione. Inquit enim Sanctus Apostolus: Si quis aliud, quam quod accepistis, Evangelium prædicaverit, execratus esto.

Adoramus itaque imagines eo modo, vt non ipsi materiæ exhibeamus reverentiam, sed imaginum interventu illis, qui per ipsas significantur. Honos enim qui imagini habetur, ad Prototypum transit, sicut D. Basilius ait: Vestris autem animis, sacer Christi grex, hæc Deus affatim infundat, dignetur que vos (sequentes vestigia Sanctorum, voce Pastorum, & Doctorum Ecclesiæ adductos) adeptione gloriæ suæ in illo splendidissimo statu Sanctorum, cujus etiam nos omnes, per gratiam ipsius compotes fiamus, æternis ipsum laudibus celebrantes, cui omnis debetur gloria, Amen.

His finitis & recte ordineque pertractatis, etiam Sanctorum testimonia, seu autoritates, Sanctus adducit. Dionysii, Athenarum Episcopi, ex epistola ad Ioannem Apostolum. Vere manifestæ imagines, sunt visibilia, invisibilium. Et alia similia, ex ecclesiastica Hierarchia, & aliis. Et Basilii, ex Concione de Martyre Barlaamo. Surgite nunc mihi, clari rerum ab Athletis fortissime gestarum Pictores, angustè pictam Ducis imaginem vestræ artis solertia magnam facite. Et aliquanto post: Pingatur in eadem tabula etiam Præfectus palæstricorum certaminum Christus. Et ex oratione in Sanctos quadraginta. Quandoquidem etiam res bello fortiter gestas, tum Historici sæpe, tum Pictores, memoriæ produnt: illi, oratione ornantes, hi, in tabulis depingentes &c. Alia item, quæ in orationibus ejus, quas

de

ράτ]οντες, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοῖς μαρτυρικοῖς αὐτῦ λόγοις ἐγκατέσπαρται θαυμάσια, καὶ ἐν ἄλλαις τῶν ἐξηγήσεων αὐτῦ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῇ εἰς τὸν Ἡσαΐαν, λέγει. Ἐπειδὴ εἶδε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεῦ, μὴ δυνάμενος εἰς Θεὸν τραπῆναι, εἰς τὴν Εἰκόνα τῦ Θεῦ τὴν ἑαυτῦ πονηρίαν ἐκένωσεν, ὥσπερ εἴ τις ἄνθρωπος ὀργιζόμενος, τὴν Εἰκόνα λιθάζει, ἐπειδὴ τὸν βασιλέα ἐ δύναται, τὸ ξύλον τύπλων τὸ τὴν μίμησιν ἔχον. Οὕτω καὶ πᾶς ὁ τιμῶν τὴν Εἰκόνα, τὸ ἀρχέτυπον δηλονότι τιμᾷ, καὶ ἄλλα λέγει πολλὰ τέτων ἕνεκα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, ἐκ τῶν πρὸς Ἀντίοχον λζ. ἐχ ὡς Θεὸς τὰς Εἰκόνας προσκυνῦμεν οἱ πιστοὶ, μὴ γένοιτο, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν χέσιν μόνον ἢ τὸν πόθον τῆς ἡμῶν ἀγάπης, πρὸς τὸν χαρακλῆρα τῦ προσώπυ τῆς Εἰκόνος ἐμφανίζοντες. ὅθεν πολλάκις τῦ χαρακλῆρος λεανθέντος, ὡς ξύλον λοιπὸν ἀργὸν τὴν ποτὲ εἰκόνα κατακαίομεν. ὥσπερ ἓν ὁ Ἰακὼβ μέλλων τελευτᾶν, ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδυ τῦ Ἰωσὴφ προσεκύνησεν, ἐ τὴν ῥάβδον τιμῶν, ἀλλὰ τὸν ταύτην κατέχοντα, ἕτως οἱ πιστοὶ, ἐ δι' ἕτερον τρόπον τὰς Εἰκόνας ἀσπαζόμεθα. ὥσπερ καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, πολλάκις καταφιλῦντες, ἵνα τὸν πόθον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἐμφανίσωμεν. ὥσπερ ἢ Ἰεδαῖος τὰς τῦ Νόμυ ποτὲ πλάκας, ἢ τὰ δύο Χερυβὶμ τὰ χρυσᾶ ἢ γλυπτὰ προσεκύνει, ἐ τιμῶν τὴν τῦ λίθυ ἢ χρυσίυ φύσιν, ἀλλὰ τὸν ταῦτα ἐπιτρέψαντα Κύριον. καὶ τῦ Ἁγίυ Κυρίλλυ Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῦ προσφωνητικῦ πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον. αἱ δὲ εἰκόνες, ὥσπερ τὰ ἀρχέτυπα.

de Martyribus scripsit, insperſa ſunt mirabilia, & alibi in Commentationibus ejus. Idem & in Eſaiæ interpretatione dicit: Poſtquam vidit hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum, cum non poſſet in Deum facere impetum, in imaginem hujus, ſuam effudit malitiam & ſcelus: perinde faciens, ut ſi quis homo ira percitus, Regi nocere non valens, imaginem ejus lapidibus peteret, lignum verberando Regis effigiem habens. Sic unusquiſque qui honorat imaginem, Archetypum utique honorat. Et alia multa in hanc ſententiam addit. Sed & S. Athanaſii, ad Antiochum 38. dicentis. Non, ut Deos, imagines adoramus, qui fide præditi ſumus, (abſit) ſicut Græci (gentes) faciunt, ſed affectionem tantum animi, & deſiderium charitatis noſtræ, erga faciem imaginis bellè expreſſam declaramus. Vnde ſane fit, ut effigie deleta, tanquam inutile lignum, illam, quæ aliquando erat, imaginem comburamus. Sicut igitur Iacobus moriturus, ſuper ſummitatem virgæ Ioſephi adoravit, non virgam, ſed illum, qui eam tenebat, honorandi cauſa: ita etiam Fideles, nulla alia ratione imagines amplectimur, ſicut ſæpe liberos noſtros deoſculamur, ut ſic animi noſtri affectum & deſiderium teſtemur. Sicut ſcilicet olim Iudæi, tabulas Legis & ambo Cherubim, & aurea & ſculpta, adorabant, non ut lapidis & auri naturam honorarent, ſed Dominum, qui hæc permiſerat. Et S. Cyrilli Alexandrini, ex Prosphonetico ad Imp. Theodoſium. Imagines (inquit) ſicut archetypa. Eodem enim modo illæ, & non aliter, ſe habere debent. Item Gregorii Nazian-

χέτυπα. δεῖ γὰρ ἕτως αὐτὰς, καὶ ἐχ ἑτέρως ἔχειν. Γρηγορίε τε τῦ Ναζιανζῦ, ἐκ τῦ περὶ Υἱῦ λόγε δευτέρε, αὕτη γὰρ εἰκόνος φύσις, μίμημα εἶναι τῦ ἀρχετύπε, ᾗ ἔ λέγεται. Καὶ Χρυσοστόμε, ἐκ τῦ πρὸς Κολασσαεῖς λ΄γε ζ΄. ἡ τῦ ἀοράτε εἰκὼν, ἡ αὕτη ἀόρατος. Καὶ τὰ ἑξῆς. εὑρήσεις δὲ καὶ ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν αὐτῦ πολλὰ περὶ εἰκόνων τιμῆς. ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λόγων Σευηριανῦ Γαβάλων, ἀπὸ λόγε τῦ εἰς τὰ ἐγκαίνια τῦ τιμίε Σταυρῦ, ἀκέσαι ἄξιον, λέγοντος. πῶς ἕν ἡ εἰκὼν τῦ ἐπικαταράτε, ἤνεγκε τῷ λαῷ, ἐν συμφορᾷ χειμαζομένῳ, σωτηρίαν; ἆρα ἕν ἐκ ἦν ἀξιοπιστότερον εἰπεῖν, ἐάν τις ὑμῶν δηχθῇ, βλέψει εἰς τὸν ἑρανὸν, ἄνω πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ σωθήσεται, ἢ εἰς τὴν Σκηνὴν τῦ Θεῦ; ἀλλὰ ταῦτα παριδὼν, μόνον τὴν εἰκόνα τῦ Σταυρῦ ἔπηξε. διὰ τί ἕν ἐποίει Μωσῆς ταῦτα, ὁ εἰπὼν τῷ λαῷ, ἐ ποιήσεις σεαυτῷ γλυπτὸν, ἐδὲ χώνευτὸν, ἐδὲ πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ Οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς.

Ὁ ἀπαγορεύεις ποιεῖς; ὁ ἀνατρέπεις κατασκευάζεις; ὁ τὸν χωνευθέντα βῦν κατολέσας, σὺ ὄφιν χαλκεργεῖς; καὶ τῦτον ἐ λάθρα, ἀλλὰ καὶ ἀναφανδὸν καὶ πᾶσι γνωστόν; ἀλλ' ἐκεῖνά φησιν, ἐνομοθέτησα, ἵνα ἐκκόψω τὰς ὕλας τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν λαὸν ἀπαγάγω εἰδωλολατρείας. νῦν δὲ χωνεύω τὸν ὄφιν, χρησίμως εἰς προτύπωσιν τῆς ἀληθείας. καὶ καθάπερ Σκηνὴν ἔπηξα, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, καὶ Χερεβὶμ, ὁμοίωμα τῶν ἀοράτων διεπέτασα εἰς τὰ Ἅγια, ὡς τύπον καὶ σκιὰν τῶν μελλόντων, ἕτω

Nazianzeni, oratione de Filio 2. Hæc enim imaginis natura eſt, ut ſit imitamentum exemplaris, & cujus dicitur eſſe. Et Chryſoſtomi, Sermone ad Coloſſaënſes 3. Ejus, qui inviſibilis eſt, imago, ipſa quoque inviſibilis &c. Invenies etiam in aliis ejus ſcriptis multa de honore imaginum. Nec non e Sermonibus Severiani, Gabalenſis Epiſcopi, operæ pretium eſt audire, quid in Sermone de Encæniis ſanctæ crucis dicat. Quomodo igitur imago illius execrati, attulit populo, tempeſtate calamitatis jactato, ſalutem? Annon erat ad fidem faciendam convenientius, dicere: Si quis veſtrum admorſus fuerit, ſuſpiciat in cœlum ad Deum, & conſervabitur, aut in Tabernaculum Dei reſpiciat. Nunc his prætermiſſis, tantum imaginem crucis defixit. Cur igitur Moſes fecit hæc, qui populo dixerat? Non facies tibi ſimulacrum ſculptum, nec fuſum, nec ullam ſimilitudinem rerum, quæ vel ſupra in cœlo ſunt, vel infra in terra, vel in aquis ſub terra.

Tune, quod prohibes, facis? Quod evertis, conſtruis? Qui conflatum bovem diſperdidiſti, ſerpentem ex ære fabricas? Nec eum clam, ſed & palam, & in oculis omnium? At illa (reſpondebit Moſes) lege ſanxi: ut excindam materiam impietatis, & populum a cultu idolorum abducam. Nunc vero utiliter conflo ſerpentem, ad præfigurationem veritatis. Nam quemadmodum tabernaculum extruxi, &, quæ in eo ſunt, omnia, & Cherubim ad ſimilitudinem inviſibilium expandi in Sancta, tanquam typum & um-

ἔτω καὶ ὄφιν ἐκύλωσα, εἰς σωτηρίαν τῷ λαῷ, ἵνα τῆς πείρας τότων, προγυμνάσω τὸ σημεῖα τὸ Σταυρῷ τὴν Εἰκόνα, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ σωτῆρα καὶ λυτρωτήν. Καὶ ὅτι ἀψευδέστατος, ὁ λόγος ἀγαπητοὶ, ἀκόσωμεν τὸ Κυρίε βεβαιῶντος καὶ λέγοντος. (Ἰωάνν. κεφ. γ΄.) καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν Υἱὸν τὸ ἀνθρώπε. Ἵνα πᾶς ὁ πιςεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλυται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον. ὥσπερ ἓν ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, καθὼς φησιν ὁ Κύριος, ὁ τιμᾷ τὸν Πατέρα, ἔτω καὶ ὁ μὴ τιμῶν τὴν Εἰκόνα, οὐδὲ τὸν εἰκονιζόμενον τιμᾷ. ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν Ἁγίων, ἄκεσον τὸ Κυρίε, (Ματθαίε, ι.) λέγοντος τοῖς μαθηταῖς. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται. ὥσε ὁ μὴ τιμῶν τὸς Ἁγίες, οὐδὲ αὐτὸν τιμᾷ τὸν Κύριον. ὁ μὴ προσκυνῶν τὸν Σταυρὸν, οὐδὲ τὸν ςαυρωθέντα προσκυνεῖν δίκαιον. Οὐ γὰρ τὴν φύσιν τὸ ξύλε, πάντα γὰρ προσκυνείημεν ἂν τὰ ξύλα, ὥσπερ ὁ Ισραὴλ, τὰ ἄλση καὶ τὰ δένδρα προσεκύνει, λέγων σύ μὲ εἶ Θεός. ἡμεῖς δὲ ἐχ ἔτως, ἀλλὰ μνήμην καὶ γραφὴν τῶν τὸ Κυρίε παθημάτων, καὶ τῶν δι' αὐτῶν ἀθλησάντων. Δεικνύοντες τὴν τῆς ψυχῆς ἡμῶν γνησίαν πρὸς τὸν ςαυρωθέντα διάθεσιν, καὶ πρὸς τὸς αὐτὸ θεράποντας.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Ἁγίας ς΄. Συνόδε τῆς ἐπὶ Ἰεσσιανῦ, περὶ τῆς Ἁγίας ἑ. Συνόδε. ἔν τισι τῶν σεπτῶν Εἰκόνων γραφαῖς, Ἀμνὸς, δακτύλῳ τὸ Προδρόμε δεικνύμενος, ἐγχαράτλεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμε προϋποφαίνων Ἀμνὸν, Χρι-

bram futurorum, eo modo & serpentem constitui ad salutem populi, ut, antequam res ipsæ evenerint, exercitii causa imaginem signi crucis, & in ea pendentis Redemptoris & conservatoris, proponam. Quod verissima sit hæc sententia, audiamus, dilecti, ipsum Dominum, eam his verbis confirmantem. Ac, quemadmodum Moses exaltavit Serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Vt igitur, qui non honorat Filium, (sicut ait Dominus) non honorat Patrem: sic, qui non honorat imaginem, nec illum, quem imago refert, honorat. Sed & de Sanctis, quid Dominus Matth. 10. discipulis dicat, audi. Qui recipit vos, me recipit. Quare, qui non honorat Sanctos, is nec ipsum honorat Dominum. Qui non adorat crucem, eum, ne quidem Dominum crucifixum adorare, justum est. Non quidem certe naturam ligni, (alioqui omnia adoraremus ligna, sicut Israelitæ, lucos & arbores adorabant, dicentes; Tu, meus es Deus) non ita nos: sed memoriam & picturam perpessionum Domini, & eorum, qui his animati, certamina subierunt, ut sic ostendamus animorum nostrorum germanam erga crucifixum, & ministros ejus, affectionem & observantiam.

Idem etiam e VI. sancta Synodo, Iustiniano Imp. de sancta V. Synodo, celebrata, ostenditur. In quibusdam venerabilium imaginum picturis, agnus digito præcursoris monstratus, effingitur, qui agnus in typum receptus est gratiæ, verum nobis, in lege traditum, præsigni-

Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. τὲς ἓν παλαιὲς τύπες καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένες, κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν πρετιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμε ταύτην ὑποδεχόμενοι. ὡς ἂν ἓν τὸ τέλειον, καὶν ταῖς χρωματεργίαις, ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφωμεν, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τῷ κόσμῳ Ἀμνὸν, Χριστὸν Θεὸν ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν, ἀπὸ τῶ νῦν, ἀντὶ τῦ παλαιῦ ἀμνῦ ἀναστηλῶσθαι ὁρίζομεν. διὰ τῆς ταπεινώσεως, τὸ ὕψος τῦ Θεῦ Λόγε κατανοοῦντες. Καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, καὶ τῦ πάθες αὐτῦ, καὶ τῦ σωτηρίε θανάτε, χειραγωγέμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως·

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα πάντα, δίκαιον ὑπομνῆσαι ὑμᾶς εἰδότας, ὅτι ἡ Ἁγία καὶ Οἰκυμενικὴ ζ'. Σύνοδος τῶν τοῦ'. Θεοφόρων Πατέρων, συνηθροίσθη ἐν Νικαίᾳ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνε καὶ Εἰρήνης, κατὰ τῶν εἰκονομάχων. καὶ ἐκυρώθη, τὰς Σεπτὰς Εἰκόνας καὶ προσκυνεῖσθαι καὶ σέβεσθαι. καὶ τὰ Ἱερὰ ἐκτυπώματα, ἐν τοῖς Θείοις Ναοῖς ἀνεχήλωντο. Καὶ ἐπιτίμιον φοβερὸν ἐξεφώνησεν ἡ Ἁγία αὕτη Σύνοδος, κατὰ τῶν ἀθετέντων τὰς Ἁγίας Εἰκόνας. Εἴτις ὲ προσκυνεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησῦν Χριστὸν, ἐν εἰκόνι περιγραπτὸν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἤτω ἀνάθεμα. ὡς γὰρ ὁ Θεολογικώτατος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει. (ἐπιστ. ά. κεφ. ά.) ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν, ὃ ἐθεασάμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ αἱ χεῖ-

gnificans agnum, Christum Deum nostrum. Cum igitur veteres typos & umbras, ut veritatis symbola, & antegressas notas, Ecclesiæ tradita amplectimur: tum multo magis gratiam & veritatem, ut legis impletionem, recipimus & honoramus. Vt igitur illud, quod jam exitu perfectum est, etiam artificio colorum, omnium oculis subjiciamus, eum, qui peccata mundi tollit, agnum, Christum Deum nostrum, humana effigie, inter cæteras quoque imagines postmodum veteris agni erigendum sancimus, vt hoc modo, ex humiliatione excelsitatem Dei Logi consideremus, & ad recordationem ipsius, in specie humana conversationis, & passionis, & salutaris mortis, & hinc ortæ mundo redemptionis, veluti manu ducamur.

Vltra hæc omnia, æquum est, scientes vos, commonefieri de VII. sancta œcumenica Synodo. Congregata fuit hæc, 377. Spiritu S. plenorum patrum, Nicææ, Constantino & Irena Impp. adversus Iconomachos, & in ea sancitum, venerabiles imagines, & adorandas & colendas esse. Sacræ itaque figuræ, in Templis restitutæ sunt, & gravissima pœna, ab eadem Synodo in illarum contemptores promulgata. Si quis, inquit, non adorat Dominum nostrum Iesum Christum, imagine, quoad humanam formam, circumscriptum, anathema esto. Nam sicut summus Theologus Ioannes Evangelista ait: Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus, quod contemplati sumus oculis nostris, & manus nostræ contrectaverunt, de verbo vitæ: hoc omne

αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ταῦτα μαρτυρῶμεν. καὶ οἱ ἄλλοι Μαθηταὶ, καὶ συνεφάγομεν αὐτῷ, καὶ συνεπίομεν, οὐ πρὸ τοῦ πάθους μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἀνάστασιν. διὰ τοῦτο ἓν τὰ ὁραθέντα καὶ ψηλαφηθέντα εἰκονογραφοῦμεν, καὶ προσκυνοῦμεν ὡς οἱ Προφῆται εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέδωκε καὶ παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, ὕτω φρονοῦμεν, ὕτω λαλοῦμεν, ὕτω κηρύσσομεν. Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ τοὺς αὐτοῦ Ἁγίους, ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι. τὸν μὲν ὡς Θεὸν καὶ Δεσπότην σέβοντες, τοὺς δὲ, δι' αὐτὸν, ὡς γνησίους θεράποντας, τιμῶντες, καὶ τὴν κατὰ σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες. λατρευτικὴν δὲ προσκύνησιν οὐδενὶ ἀπονέμομεν, πλὴν μόνῳ τῷ Θεῷ. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀναθέματος ἔκρινεν αὕτη ἡ ζ'. Οἰκουμενικὴ τοὺς λατρευτικῶς προσκυνοῦντας. ὡς καὶ τοὺς τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, λόγῳ μὲν δεχομένους, ὁρᾶν δὲ ταύτην δι' εἰκόνων οὐ καταδεχομένους, καὶ διὰ τοῦτο ῥήμασι χηματίζοντας, πράγματι δὲ ἀρνοῦντας, κατεύχεται. ὥρισεν ἓν ἡ Σύνοδος, ὡς τὰ πρακτικὰ αὐτῆς γράφει, καὶ ὡς ἐσταυρώθη, καὶ ὡς ἐτάφη, καὶ ὡς ἀνέστη, καὶ ὡς πάντα δι' ἡμᾶς ἐποίησεν, εἰκονίζεσθαι, ὡς παγκόσμια καὶ σωτήρια ἔργα. Ἰουδαίων γὰρ καὶ Ἑλλήνων κρίνουσι, τὸ αἰμέσως εἰς τὸ πρωτότυπον βλασφημεῖν, τῶν μὴ δεχομένων δὲ τὴν προσκύνησιν τῶν Θείων Εἰκόνων, διὰ τῆς αὐτοῦ

testamur, & cæteri discipuli, cum eo comedimus, & una bibimus, non ante passionem modo, sed post passionem etiam, & resurrectionem: ita propter hanc causam, eorum, quæ visu & contactu percepta sunt, nos imagines pingimus, & adoramus. Sicut scilicet Prophetæ viderunt, sicut Apostoli docuerunt, sicut Ecclesia accepit & tradidit, sicut Doctores decreverunt, sicut orbis terrarum consensit, sicut gratiæ splendor luxit, sicut veritas demonstrata est, sic sentimus, sic loquimur, sic prædicamus: Christum, verum Deum nostrum, & Sanctos ejus, verbis, picturis, sacrificiis, templis, imaginibus, honorantes, illum quidem vt Deum & Dominum, venerantes, hos autem, propter illum, ut germanos famulos, Schetica illa adoratione afficientes: Latreutice vero neminem, præter solum Deum, adorantes, quippe quod anathematis quoque pœna a VII. Synodo cautum sit, sicut eadem illos, qui Dei in carne peractam dispensationem, verbo quidem recipiunt, imagine vero repræsentatam non sustinent, (ideoque verbis simulant, re abnegant) execratur. Definivit igitur illa Synodus, jussitque (sicut ex actis ejus liquet) Christi & crucifixionem, & sepulturam, & resurrectionem, & quicquid ob salutem nostram fecit, imaginibus pictis efformanda esse, tanquam toti terrarum orbi salutaria opera. Iudæorum enim & Gentilium esse existimant, immediate blasphemiis in Prototypum invadere, eorum vero, qui adorationem S. imaginum respuunt, mediate (per ipsius imaginem) in eum, qui imagine effictus est, contumeliosos esse. Cum

igi-

αὐτῷ εἰκόνος, εἰς αὐτὸν τὸν εἰκονιζόμενον. τέτων τοίνυν ἐυσεβῶς ἀναμνηθέντων καὶ ὑμῖν, οἴδατε γὰρ ὡς σπεδαιότατοι, μακάριοι δὲ μόνον, ἐὰν φυλάξησθε, λιπαρῶμεν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, μιμητὰς τῶν ἐνθέως ζησάντων, ἀναφανῆναι. ὃ ἐυχόμενοι ἐ παύομεν ἀξιωθῆναι ὑμᾶς. οἰκτιρμοῖς καὶ χάριτι τῦ μεγάλυ, καὶ πρώτυ ἀρχιερέως Χριςῦ τῦ ἀληθινῦ Θεῦ ἡμῶν. πρεσβείαις τῆς ὑπερευλογημένης ἐνδόξυ Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκυ καὶ ἀειπαρθένυ Μαρίας, τῶν Θεοσεβῶν Ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, Ἀμήν.

igitur, de his omnibus, pie tantum vos commonefecerimus: (noſtis enim, pro maximo veſtro ſtudio & diligentia, antea. Tantum beati eritis, ſi feceritis) obſecramus veſtram charitatem, ut imitatores illorum, qui Divino ſpiritu pleni vixerunt, exiſtatis. Quæ gratia, non ceſſamus orare, vt vobis contingat, miſerationibus & gratia magni illius, & primi Pontificis, Chriſti veri Dei noſtri, interceſſionibus ſumme benedictæ & glorioſæ Dominæ noſtræ Deiparæ ſemper virginis Mariæ, Dei ſimilium Angelorum, & omnium Sanctorum, Amen.

ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΣΤΙΚΗΣ πολιτείας.

DE MONASTICA vita.

Ἔτι καὶ πρὸς τὸ ἔκτον ὃ λέγετε τῆς Μοναςικῆς πολιτείας, ἐγνώκαμεν, ὅτι ἐκ μέρυς μὲν ἃ κακίζετε τὸ ὑπάρξαι ποτὲ Θεοσεβεῖς τινας ἀνθρώπυς, ὃς Ἀββάδας καὶ ἀρχιμανδρίτας ἡ τάξις ὠνόμασεν. ἐκ μέρυς δὲ πάλιν τὴν διαγωγὴν ἐκείνων, ὡς μετὰ πολλῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναχωρήσεως ἃ καταδέχεσθε. προφέροντες τὸ τῆς φύσεως τρεπτὸν, καὶ ἀδύνατον ὑποφέρειν. φορτιζομένης φορτία δυσβάςακτα, καὶ κατακλειομένης ὡς ἐν εἱρκτῇ.

Nunc ad ſextum caput, in quo de Monaſtica politia agitis. Ibi ex parte, ut intelleximus, non reprehenditis, extitiſſe olim pios quosdam viros, quos ordo ille Abbadas (Monachos) & Archimandritas nominavit. Ex parte vero, genus illud vitæ, ut multa obſervatione, & e communi vita receſſu, conſtans, non admittitis, cauſantes naturæ imbecillitatem & mutabilitatem, quæ neutiquam ferre poſſit tot, & tam gravia, onera, & velut in carcere quodam concludatur.

Ἐφ' οἷς ἡμεῖς ἀποκρινόμενοι, λέγομεν. ὅτι καὶ οἱ πάλαι ἐκεῖνοι Ἀββάδες, ἀναγκαίως μετὰ κειρᾶς καὶ ἐυχῆς τῶ Μοναδικῶ προσήρχοντο βίω. κατὰ δὲ τὸν τύπον τῦτον καὶ νῦν γίνεται. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Μαθητὴς καὶ διάδοχος Παύλυ, ὁ τὰ θεῖα πολὺς Διονύσιος ὁ Ἀρεσο-

Ad ea nos ſic reſpondemus: priſcos etiam illos Monachos, ſe neceſſario cum tonſura & voto ad ſolitariam contuliſſe vitam, eademque id ratione etiamnum fieri. Ac primum, Diſcipulus & ſucceſſor Pauli, ille Divinarum rerum ſtudiis eruditiſſimus Dionyſius Areopagita, in Ec-

Ἀρεοπαγίτης, ἕτω λέγει ἐν τῷ περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας. ὁ μὲν Ἱερεὺς ἕστηκεν ἐπίπροσθεν τῆ Θείᾳ Θυσιαστηρίᾳ, τὴν Μοναχικὴν ἐπίκλησιν Ἱερολογῶν, ὁ δὲ τελέμενος, ὀπίσω τῆ Ἱερέως ἕστηκεν. ἐκ ἀμφω τὼ πόδε κλίνων, ἐχ ἕνα τοῖν ποδοῖν. ἐκ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὰ Θεοπαράδοτα λόγια, μόνον δὲ τῷ Ἱερεῖ παρεξὼς Ἱερολογέντι τὴν ἐπ' αὐτῷ Μυσικὴν ἐπίκλησιν. τελέσας δὲ αὐτὴν ὁ Ἱερεὺς, ἐπὶ τὸν τελέμενον ἐλθὼν, ἐπερωτᾷ πρῶτον αὐτὸν, εἰ πάσαις ἀποτάσσεται ταῖς διαιρεταῖς ὲ μόνον ζωαῖς, ἀλλά καὶ φαντασίαις. ἔπα τὴν τελειοτάτην αὐτῷ ζωὴν ὑφηγεῖται, μαρτυρέμενος, ὅτι χρὴ τῆς μέσης αὐτὸν ὑπεραναστῆναι. ταῦτα δὲ πάντα τὸ τελεμένε προσεχῶς ὁμολογήσαντος, τῷ σαυροειδεῖ τύπῳ σφραγισάμενος αὐτὸν ὁ Ἱερεὺς, ἀποκείρει, τὴν τρισσὴν τῆς Θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. καὶ τὴν ἐθῆτα πᾶσαν ἀπαμφιέσας, ἑτέραν ἀμφιέννυσι, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων Ἱερῶν ἀνδρῶν, ὅσοι πάρεισιν, ἀσπασάμενος αὐτὸν, κοινωνὸν ἀποτελεῖ τῶν Θεαρχικῶν Μυστηρίων. Καὶ ταῦτα μὲν Διονύσιος.

Δεύτερος δὲ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ἀσκητικῷ λόγῳ αὐτῆ, τὸ περὶ ἀποταγῆς βίε, ἕτω φάσκει, Εὐαγγελικῇ φωνῇ χρώμενος. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς, φησιν ἡ θεία φωνή. ἔιτε τὴν ἐκεῖ ἀνάπαυσιν, ἔιτε τὴν ἐντεῦθεν ἀνιτλομένη. πλήνγε προσκαλεῖται ἡμᾶς, τὸν μὲν τὸν φόρτον τῆς πολυκτησίας, διὰ τῆς εἰς τὸς δεομένες ἀποθέσεως προτρέπεσα ἀποβαλέσθαι. τὸ δὲ, τὸν ἐκ τότε προσγινόμενον ἡμῖν ἐσμὸν

cleſiaſt. Hierarchia ſic dicit. Stat Sacerdos ante divinum Altare, monaſticam precationem reverenter recitans, qui vero initiatur, ſeu conſecratur, poſt Sacerdotem ſtat. Is nec ambos pedes inclinat, nec alterum. Non etiam ſupra caput, ſacra & divinitus tradita Oracula habet, ſed tantum Sacerdoti aſtat, recitanti ſuper eo illam myſticam precationem. Qua peracta, Sacerdos ad eum, qui initiatur, accedit & interrogat, num omnibus renunciet, non tantum cura & perturbatione diſtractis vitæ generibus, ſed etiam cogitationibus & imaginationibus. Deinde perfectiſſimam ei vitam exponit, proteſtans, eum debere altius, quam communis hominum vita ſit, ſe extollere. Quæ poſtquam omnia ille continuo promiſit, tunc ſigno crucis ſignatum, Sacerdos tondet, invocata S. & beata Dei Trinitate. Deinde omni veſte detracta, aliam ei induit: & tum a ſe, tum a reliquo conſecratorum virorum, quotquot adſunt, cœtu, fauſta precatione ſalutatum, capacem Divinorum myſteriorum efficit. Hæc, Dionyſius.

Sequitur Baſilius magnus, qui in Aſcetico ſuo Sermone, qui eſt de abrenuntiatione vitæ, ſic dicit, Evangelica ſententia vtens. Venite omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego refocillabo vos, inquit divina vox, ſive alterius vitæ, ſive hujus, refocillationem innuens. Vtut ſit, vocat nos ad ſe adhortans, partim, ut onus opum, quas multas poſſideamus, erogatione in pauperes, tanquam depoſitione, abjiciamus, partim, ut cumulo peccatorum qui nobis e divitiis accrevit, per benefi-cen-

ἐσμὸν τῶν ἁμαρτημάτων, διὰ τῆς ἐυποιΐας καὶ ἐξαγορεύσεως ἀποῤῥίψαντας, προσδραμεῖν τῷ σταυροφόρῳ βίῳ τῶν μοναχῶν. Ὁ τοίνυν ὑπακῦσαι Χριστῷ προηρημένος, καὶ πρὸς τὸν πλωχὸν καὶ ἀπερίσπαστον βίον τῶν Μοναχῶν ἐπαγόμενος, θαυμαστὸς ὡς ἀληθῶς καὶ μακαριστός. ἀλλὰ παρακαλῶ, μὴ ἀδοκιμάστως τῦτο ποιείτω μηδὲ ὑπογραφέτω ἑαυτῷ ἀνεκτότητα βίε, καὶ σωτηρίαν ἄμαχον. ἀλλὰ μᾶλλον προγυμναζέτω ἑαυτὸν πρὸς ἐυδοκίμησιν ὑπομονῆς καὶ θλίψεων, σωματικῶν τε καὶ πνευματικῶν. ἵνα μὴ ἀπροσδοκήτοις ἑαυτὸν ἐμβαλὼν παλαίσμασιν, εἶτα ἀδυνατῶν πρὸς τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐπερχομένων αὐτῷ δοκιμίων, ἐυρεθῇ παλινδρομῶν πρὸς τὰ, ἀφ' ὧν ἐξελήλυθε, σὺν αἰσχύνῃ καὶ γέλωτι, μετὰ κατακρίσεως ψυχῆς ἐπανερχόμενος τῷ βίῳ. καὶ ὅσα ἑξῆς.

Καὶ παρακατιὼν δὲ ὁ αὐτὸς Βασίλειός φησι. διὰ γὰρ τῦτο καὶ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, κηδόμενος τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἰς δύο διεῖλε βίες τὴν τῶν ἀνθρώπων διαγωγήν. εἰς συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν. Ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸν τῆς παρθενίας ἆθλον, ἔλθοι ἐπὶ συνοίκησιν γυναικός. καὶ τὰ λοιπά. ἅτινα ὡς σοφοὶ ἀνάγνωτε, καὶ γνῶσιν τῆς Μοναδικῆς γνώσηθε ἱκανὴν. Καὶ ἔτι κατωτέρω ἐν τῷ λόγῳ τύτῳ διατρανοῖ περὶ τύτων ἐπεξεργαζόμενος. σὺ δὲ ὁ τῶν ἐρανίων πολιτευμάτων ἐραστὴς, καὶ τῆς Ἀγγελικῆς διαγωγῆς πραγματευτὴς, καὶ τῶν Ἁγίων Μαθητῶν τε Χριστε συσταιώτης γενέθαι ἐπιθυμῶν, τόνωσον σεαυτὸν πρὸς τὴν ὑπομονὴν τῶν θλίψεων, καὶ ἀνδρείως πρόσελθε

ficentiam & confessionem abjecto, ad cruciferam Monachorum vitam accurramus. Qui ergo parere Christo constituit, & ad inopem, curisque vitæ vacuam, vitam monasticam properat, mirabilis vere est, & beatus prædicandus. Sed hortor, ne abs antegressa probatione hoc faciat, neque cogitatione fingat sibi, nescio quam tolerantiam vitæ, & salutem certissimam: sed potius antea exerceat se, ut cum laude stare possit, patientia laborum & afflictionum, tum corporalium, tum spiritualium, ut ne, cum ad inexpectata sese demiserit certamina, postea, cum supervenientium tentationum vim sustinere non possit, recurrat ad primum statum, unde exiverat, cum dedecore, & irrisione spectantium, atque mala conscientia, ad vitam communem revertatur. Et, quæ deinceps.

Idem Basilius, inferius ait: Ideo enim quoque humanissimus Deus, curam gerens salutis nostræ, duo vitæ humanæ degendæ genera fecit, conjugium & cælibatum, vt, qui cælibatus certamen ferre non possit, uxorem ducat. Et plura addit, quæ vos, ut viri sapientes, legite: e quibus, quanta satis est, Monasticæ vitæ cognitionem haurietis. Pluribus de hinc verbis, in eodem hoc sermone perspicue explicat. Tu vero, inquit, qui jurium superæ civitatis amator, & Angelicæ conversationis negociator, & Sanctorum discipulorum Christi commilito, fieri cupis, contende nervos tuos, ad tolerantiam ærumnarum, viriliter accede ad Senatum Monachorum. Vides, Monachorum vitam, aperte vocari Angelicam politiam, ab

hoc

σελθε τῇ συγκλήτῳ τῶν Μοναχῶν. ὁρᾷς πῶς Ἀγγελικὴν πολιτείαν, τὴν τῶν Μοναχῶν ὁ Θεόσοφος ἀποκαλεῖ φανερῶς. Καὶ μετ' ὀλίγα· πρὸς τὴν μίμησιν σπεῦδε τῶν προασκησάντων, ἐν τοῖς ἤθεσι, καὶ μὴ ἐκδέχε διδάσκεσθαι ἕκαστον. καὶ ἔτι. Νέος ὤν, εἴτε τὴν σάρκα, εἴτε τὸ φρόνημα, φεῦγε τὴν συνδιαγωγὴν τῶν ὁμηλίκων, καὶ ἀποδίδρασκε ἀπ' αὐτῶν ὡς ἀπὸ φλογός. πολλὰς γὰρ ἐμπρήσας, καὶ τὰς ἕξῆς. Οὕτω λέγει καὶ περὶ τούτου ὁ Ἅγιος. καὶ ἡμεῖς ὁ λογιζόμεθα καὶ φαύλως καὶ ἀχρήστως σώζεσθαι τοὺς ἐν κέλλῃ καὶ τῷ μονήρει βίῳ. Προσέρχονται γὰρ πολλοὶ τῷ ἐναρέτῳ βίῳ τούτῳ τῶν Μοναχῶν. Ὀλίγοι δὲ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ καταδέχονται. Βιασῶν γάρ ἐστιν ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. Βίαν ἐκάλεσε τὴν τοῦ σώματος καταπόνησιν, ἣν ὑπομένουσιν ἐκούσιοι οἱ τοῦ Χριστοῦ Μαθηταί, ἐν τῇ ἀρνήσει τῶν οἰκείων θελημάτων, καὶ τῆς ἀναπαύσεως τῆς τοῦ σώματος, φυλακῇ πασῶν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ. Εἰ τοίνυν βούλει ἁρπάσαι τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, γενοῦ βιαστής. ὑπόζευξόν σε τὸν αὐχένα τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ. Σφίγξον τὰ ζεῦγλα περὶ τὸν τράχηλόν σε. Θλιβέτω αὐτὸς τὸν σὸν αὐχένα. Λέπτυνον αὐτὸν τῷ πόνῳ τῶν ἀρετῶν, Ἐν νηστείαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν ὑποταγῇ, ἐν ἡσυχίᾳ, ἐν ψαλμῳδίαις, ἐν προσευχαῖς, ἐν δάκρυσιν, ἐν χειρεργίῳ, ἐν ὑπομονῇ πάσης θλίψεως, ἐπερχομένης σοι ἔκτε δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων. μή σε πεισάτω τῷ χρόνῳ ἐνδοῦναι τοῖς πόνοις λογισμὸς ὑψηλόφρων. ἵνα μή πῃ τοῖς θύραις τῆς ἐξόδου γυμνὸς ἀρετῶν καταληφθεὶς, ἔξω τῶν

hoc in divinis rebus ſapientiſſimo viro? Et Paulo poſt. Ad imitationem eorum, qui antea ſe laboribus pietatis exercuerunt, feſtina moribus vitæ, nec expecta, dum ſingula edocearis. Item, ſi juvenis es, inquit, ſive ætate, ſive ſenſu, vitato conſuetudinem æqualium, refugito ab ea tanquam a flamma. Multis enim incenſis, &c. Hoc modo Sanctus ille, de hoc genere loquitur. Et nos non exiſtimamus, malos & inutiles homines foveri, qui in cellulis & ſolitaria vita, degunt. Appropinquant enim multi huic ſtudioſæ & laudatæ vitæ Monachorum. Sed pauci jugum ejus ſuſcipiunt. Vi enim agentium, eſt Regnum cælorum, & violenti rapiunt id. Vim appellat corporis depreſſionem & ſubjugationem, quam ſua voluntate ſuſtinent diſcipuli Chriſti, dum negant ſuas concupiſcentias, ac quietem recreationemque corporis, obſervatione omnium præceptorum Chriſti. Si igitur vis rapere Regnum Dei, fias violentus, ſubde tuam cervicem jugo Chriſti, conſtringe collum tuum jugi vinculis, preme illo cervicem tuam, extenua hanc labore virtutum, in jejuniis, in vigiliis, in ſummiſſione & obedientia, in quiete, in Pſalmorum cantionibus, in precationibus, in lacrymis, in labore manuum, in patientia cujusvis afflictionis, ſeu a Dæmonibus illatæ, ſeu ab hominibus. Cave, ne ſuperbia inflatus, proceſſu temporis remiſſior in laboribus fias, ne forte ad fores diſceſſus ex hac vita, nudus virtutibus deprehenſus, poſtmodum extra portas Regni cœleſtis projectus inveniaris.

Vides,

τῶν πυλῶν τῆς Βασιλείας εὑρεθῆς. Ὁρᾷς ὅτι ὁ λέγει ἐν ὀδενὶ, ὅτι ἐὰν βαρυνθῆς, ἄφες; Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα, Πρόκοπτε τοῖς ἀρεταῖς, ἵνα ἐγγὺς γένῃ τῶν Ἀγγέλων. Καὶ ὁ Ἀπόστολος. τοῖς μὲν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος. Καὶ αὖθις. Ἐγκρόνιζε τῇ κέλλῃ, ἐχ ἡμέρας ὀδὲ μῆνας, ἀλλὰ πολλῶν ἐτῶν περιόδους, ἀνυμνῶν σε τὸν Δεσπότην. Ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ, μιμούμενος τὰ Χερουβίμ. ἂν ἔτως ἄρξῃ, ἕτω δὲ καὶ τελέσῃς, τὴν τεθλιμμένην ὁδεύσας ὁδὸν, ἐν τῷ βραχεῖ σε χρόνῳ τῆς ἀσκήσεως, Θεοῦ χάριτι, εἰσελεύσῃ εἰς τὸν παράδεισον. Ὁρᾷς μετὰ πόσα, Θεοῦ χάριτι εἰς παράδεισον εἰσερχόμεθα, καὶ ἐχὶ μόνον χάριτι; Καλὸν γὰρ ἦν ἐὰν ὑπῆρχεν, ἐκ ἔστι δέ, πολλῶν γὰρ δεόμεθα τῷ εἰσελθεῖν εἰς τὴν Βασιλείαν. Ὁ μὲν παρὼν καιρὸς ἀγώνων, καὶ οἴδατε ἐν τῷ ἀγῶνι πόσα γίνονται, ὁ δὲ μέλλων ἀνταποδόσεως. Μετὰ τοὺς ἀγῶνας, καὶ τὰ βραβεῖα ἀκολουθεῖ. Ὅτι δὲ ἔτως ἔχει, καὶ δύο εἰσὶ ζωαὶ, μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ὁ Θεῖος Παῦλος ἐν τῷ ζ'. κεφαλαίῳ τῆς πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς. Ἑπομένως δὲ τούτοις, καὶ αἱ Ἁγίαι Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, Πνεύματι Ἁγίῳ κινούμεναι, ἀπεδέξαντο ταῦτα καὶ ἐβεβαίωσαν κανόνας ἐκθέμενοι, ὧν μέρος εἰς τὴν τούτων μαρτυρίαν ὑπομνήσωμεν. Καὶ τῆς Τετάρτης Οἰκουμενικῆς. Τοὺς ἅπαξ ἐν Κλήρῳ τεταγμένους, καὶ Μοναζοὺς, ὡρίσαμεν, μήτε ἐπὶ στρατείαν, μήτε ἐπ' ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι. εἰ τοῦτο τολμῶντας, καὶ μεταβαλομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπ' ἐκεῖνο, ὃ διὰ Θεὸν πρότερον εἵλοντο, ἀναθεματίζεσθαι

Vides, eum nuspiam dicere: Si gravat te jugum, abjice? Imo post paulo: profice, inquit, virtutum studio, vt prope ad Angelos accedas. Et Apostolus: Ea, quæ retro sunt, obliviscens, ad illa vero, quæ ante, prono capite contendens. Et iterum: Permane in cella non dies, non Menses, sed multos annos vertentes, hymnis extollens Dominum, die & nocte, imitando Cherubim. Si sic cœperis, & sic finiveris, tum angusta brevis vitæ, & exercitationis tuæ via peragrata, Dei gratia ingredieris in Paradisum. Vides, post quot labores, Dei gratia, in Paradisum ingrediamur, & non tantum gratia? Bonum quidem esset, si esset: Sed non est. Multis opus habemus ad ingrediendum in Regnum. Præsens tempus, certaminum est, (Scitis autem, quot & quanta in certamine fiant) futurum vero seculum, retributionis. Post obita certamina & labores, sequuntur etiam præmia. Hoc ita esse, & duas esse vitas, testatur quoque D. Paulus, capite 7. Epistolæ ad Corinthios. In eadem sententia, sanctæ quoque œcumenicæ Synodi fuerunt, quippe quæ Spiritus sancti instinctu, approbarunt hæc, & canonibus editis confirmarunt, e quibus partem, in fidem horum proferemus. Canon quartæ œcumenicæ. Qui semel clero annumerati sunt, & vitæ se monasticæ addixerunt, de his decrevimus, nec in expeditionem ire licere, nec ad dignitatem secularem accedere. Sin ausi fuerint, nec pœnitentiam egerint, ut redeant ad vitam, quam prius propter Deum sibi delegarant, ana-

ζεσθαι. Καὶ ἔτι τῆς αὐτῆς κδ'. Τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα Μοναστήρια, κατὰ γνώμην Ἐπισκόπου, μένειν εἰς τὸ διηνεκὲς. Καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς πράγματα φυλάττεσθαι. Καὶ μηκέτι γίνεσθαι ταῦτα κοσμικὰ καταγώγια. Τὸς δὲ συγχωροῦντας τοῦτο γίνεσθαι, ὑποκεῖσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις. τῆς Οἰκουμενικῆς Ἕκτης κανών. Εἴτις γυναικὶ ἀφιερωμένῃ Θεῷ μιχθείη, καθαιρείσθω, ὡς τὴν Νύμφην Χριστοῦ διαφθείρας, ἐὰν τῶν Ἱερωμένων, ἐὰν δὲ τῶν λαϊκῶν, ἀφοριζέσθω. Ἀνάγνωτε καὶ τῆς αὐτῆς Συνόδου ἕτερον κανόνα, ἀρχόμενον ἔτως. Ἐπειδὴ τῷ Θεῷ κολλᾶσθαι, διὰ τῆς ἐκ τῶν τὸ βίου θορύβων ἀναχωρήσεως, λίαν ἐστὶ σωτήριον, μὴ ἀνεξετάστως ὑμᾶς παρὰ τὸν καιρὸν, τὸς τὸν Μονήρη βίον αἱρουμένους, προσιέσθαι, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὁ μετὰ τοῦτον αὖθις κανὼν τῆς αὐτῆς Συνόδου, φησί. Τὸς ἐν πόλεσιν ἢ χωρίοις ἐγκλείσραις, βουλομένους ἀναχωρεῖν, καὶ ἑαυτοὺς καταμόνας προσέχειν, πρότερον ἐν Μοναστηρίῳ εἰσιέναι δεῖ, καὶ τὴν ἀναχωρητικὴν παιδοτριβεῖσθαι διαγωγήν. καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον τῷ τῆς μονῆς ἐξάρχοντι, ἐν φόβῳ Θεοῦ ὑποτάττεσθαι, καὶ τὴν κατὰ πάντα, ὡς προσῆκον, ὑπακοὴν ἐκπληροῦν. Καὶ ἔτως ὁμολογοῦντας περὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ προαιρέσεως, καὶ ὡς ἐξ ὅλης καρδίας τοῦτον ἀσπάζονται, ὑπὸ τὸ κατὰ τόπον δοκιμάζεσθαι πρόεδρ. Εἶθ' ἔτως ἐφ' ἕτερον ἐνιαυτὸν ἔξωθεν προσκαρτερεῖν τῆς ἐγκλείσρας, ὡς ἂν ὁ σκοπὸς αὐτῶν πλείων φανερωθείη. Τηνικαῦτα γὰρ πληροφορίαν παρέξουσιν, ὡς οὐ κενὴν θηρώμενοι δόξαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ὄντως καλὸν, τὴν ἡσυχίαν ἐδίωξαν. καὶ τὰ

themati subjacere. Et ejusdem vigesimus quartus. Quæ semel consecrata sunt de sententia Episcopi Monasteria, manento in perpetuum, & res ad ea pertinentes conservantor, nec illa rursus fiunto secularia diversoria. Qui vero hoc permiserint, canonicis subjecti mulctis sunto. Oecumenicæ sextæ canon. Si quis cum muliere Deo consecrata rem habuerit, isque e clericis fuerit, ordine suo dejicitor, vt sponsæ Christi corruptor. Si vero e Laicis, excommunicator. Legite ejusdem Synodi alium canonem, cujus initium. Quoniam cum Deo conjungi, discessu e vitæ turbis, perquam est salutare, non oportet vos absque examinatione, alieno tempore admittere illos, qui solitariam sibi vitam deligunt, &c. Et proximus ab hoc canon ejusdem Synodi dicit. Qui in civitatibus aut pagis, se in Encliſtram (locum clausum) abdere, singulique pro se seorsim vivere voluerint, ii prius Monasterium aliquod intranto, & in Anachoretica (ab hominum commercio separata) vita instituuntor, ac triennium, cum timore Dei, Rectori Monasterii se subjiciunto, omnemque debitam in omni re obedientiam explento. Professione tali de hujus vitæ instituto, & quod ex toto animo eam amplectantur, edita, a loci illius præside examinantor. Deinde rursus annum extra clausuram duranto, ut eorum animus magis exploretur. Tunc enim plane fidem fecerint, se non vanæ gloriæ amore, sed ipsius veri boni studio, quietam vitam persecutos esse. &c. Similiter alius hunc sequens canon, qui

τα

τὰ ἑξῆς. Ὁμοίως καὶ ὁ μετὰ τοῦτον κανὼν, ἀρχόμενος· ἀγ τὸν ἀσκητικὸν αἱρέμεναγ βίον, καὶ ἐν Μοναστηρίῳ τατ]όμεναγ, καθόλε μὴ προϊέτωσαν. Εἰ δέ τις ἀπαραίτητος αὐτὰς ἀνάγκη πρὸς τοῦτο ἔλκει, μετ' εὐλογίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς προεξώσης, τοῦτο πρατ]έτωσαν. Καὶ τότε μὴ μόναγ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ μετά τινων πρεσβυτ]ίδων. ἔξω κοιτεῖν δὲ ἐκ ἐξεσιν. ἀλλὰ καὶ ἄνδρες οἱ τὸν Μονήρη τρέχοντες βίον χρείας ἐπαγάγοις, μετ' εὐλογίας τῆ τὴν Ἡγεμονείαν πεπιστευμένε προϊέτωσαν. καὶ τὰ λοιπά. παραβαίνοντες δὲ, παιδεύονται. Συνόδε Πρώτης καὶ Δευτέρας κανὼν β'. ἐπειδή τινες τὸν Μονήρη βίον ὑποδύεθαι χηματίζονται, οὐχ ἵνα Θεῷ καθαρῶς δουλεύσωσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ σεμνότητι τοῦ χήματος, δόξαν εὐλαβείας προσλάβωσι, οἰκείων ἐντεῦθεν ἡδονῶν ἄφθονον εὑρήσωσι τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τῶν τριχῶν μόνον τὴν ἀποβολὴν ποιέμενοι, ἐν τοῖς οἰκείοις οἴκοις παρεδρεύωσι, μηδεμίαν τῶν Μοναχῶν ἀποπληροῦντες ἀκολουθίαν ἣ κατάστασιν, ὥρισεν ἡ Ἁγία Σύνοδος, μηδένα τῶν πάντων τοῦ Μοναχικοῦ χήματος ἀξιοῦν, ἄνευ παρρησίας τοῦ ὀφείλοντος αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν ἀναδέχεθαι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἡγεμονίαν, καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ σωτηρίας τὴν πρόνοιαν ἐπαγγέλλεθαι. Ἀνδρὸς ὄντος δηλονότι Θεοφιλοῦς, καὶ Μονῆς προεχηκότος. καὶ ἱκανῶς σώζειν ψυχὴν ἀρτίως τῷ Χριστῷ προσαγομένην. Εἰ δέ τις φωραθείη ἀποκρεύων τινὰ χωρὶς παρρησίας τοῦ εἰς ὑποταγὴν αὐτὸν ὀφείλοντος ἀναλαμβάνειν, τοῦτον μὲν καθαιρέσει καθυποβάλλεθαι, ὡς ἀπειθοῦντα τοῖς κανόσι, καὶ τὴν Μοναχικὴν ἐυταξίαν

incipit. Quæ Aſceticam (in exercendo poſitam) delegerunt vitam, & in Monaſterio collocatæ ſunt, prorſus ne egrediuntor. Quod ſi qua inevitabilis ipſas neceſſitas adegerit, permiſſu & benedictione Abbatiſſæ hoc faciunto, nec tamen ſolæ ſed cum aliquibus vetulis. Extra vero, nullo modo cubanto. Quin & viri, qui Monaſticæ ſtadium currunt, neceſſitate urgente, cum fauſta precatione Abbatis exeunto. &c. Diſciplinæ vero violatores caſtigantur. Synodi primæ, & ſecundæ canon 2. Quoniam nonnulli ſimulant, ſe monaſticam vitam ſubire, non ut Deo pure ſerviant: ſed ut honeſtate habitus, opinionem pietatis colligant, & hinc occaſionem voluptatibus ſuis perfruendi inveniant, tantumque crinibus detonſis, domi ſuæ deſident, nec ullam monaſtici officii partem & præſcriptionem explent, ſanxit ſancta Synodus, neminem omnium eſſe monaſtico habitu ornandum, niſi præſente illo, qui debeat ipſum in ſuam diſciplinam & obedientiam recipere, ejusque inſtitutionem, & ſalutis animæ curam, promittere, qui ſcilicet ſit vir pius, & Monaſterio præfectus, & ad conſervandam Chriſto recens adductam animam idoneus. Sin autem quis reſciſcatur detondiſſe aliquem, abſente patre, cujus is curæ tradi deberet, illum quidem munere ſuo movendum eſſe, ut canonibus inobedientem, & monaſticæ diſciplinæ & ordini officientem, hunc vero, qui præter rationem & ordinem detonſus ſit, ſubjectioni & Monaſterio, quod loci illius Epiſcopo probetur, tradendum. Nam quæ citra judicium

ξίαν κωλύοντα. Τὸν δὲ παραλόγως καὶ ἀτάκτως ἀποκρευθέντα, ἐν ὑποταγῇ καὶ Μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἂν ὁ κατὰ τόπον Ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, παραδίδοσθαι. οἱ γὰρ ἄκριτοι καὶ ἐπισφαλεῖς ἀποκραὶ, καὶ τὸ Μοναχικὸν σχῆμα ἠτίμωσαν, καὶ τὸ τῆς Χριστῆς ὄνομα βλασφημεῖσθαι πεποιήκασιν. Ὁρᾷς πῶς διὰ τὴν κακίαν τινῶν, ἐκ ἔπαυσαν τὸ γίνεσθαι Μναχοὺς, παιδεύσει δὲ μόνον καὶ διορθῶσιν. ἀλλ' ἔτε κοσμικὸν ποιῆσιν ἔτι τὸν Μονάσαντα ὅπως δήποτε, σωφρονίζσι δὲ τὰ ἄτοπα;

Τῆς αὐτῆς Συνόδε, κανὼν ε'. Οἱ Μοναχοὶ, ἐδὲν ἴδιον ἔχειν ὀφείλσιν, πάντα δὲ τὰ αὐτῶν προσκληρῶσθαι τῷ Μοναστηρίῳ. Φησὶ γὰρ ὁ Θεῖος Λεκᾶς, περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, καὶ τὴν τῶν Μοναχῶν πολιτείαν διατυπόντων, ὡς ἐδείστι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Ἀλλ' ἦν αὐτοῖς τὰ πάντα κοινὰ, καὶ τὰ λοιπά. εἰ δέ τις φωραθείη κτῆσίν τινα ἰδιοποιούμενος, πλωχοῖς τῦτο διανέμεται. Καὶ ἔτος ἐπιτιμᾶται.

Ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῦ Ἐπιστολῇ, τῇ πρὸς τὸν Ἅγιον Ἀμφιλόχιον, Ἐπίσκοπον Ἰκονίε, καὶ ἐν τῇ β'. περὶ τῶν ἐκπεσσσῶν Παρθένων τῶν καθομολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτα ὑποπεσόντων πάθεσι τῆς σαρκὸς, συνάδει, παιδεύων, ἰώμενος, διορθῶν, ὅσα ἐν τοῖς ἑξῆς φέρεται. Ἐφάνη ἓν ἐκ τέτων, ὅτι Μοναδικὴ πολιτεία ἐστίν. Ἀπό τε τῦ κανόνος τῦ παιδεύοντος τὸς ἐπιστρέφοντας, καὶ ἀξίας τινὸς μὴ ἀξιέντος. ἀπό τε τῦ τὰ ἀφιερωθέντα Μοναστήρια καὶ πᾶν

dicium & temere tonsuræ fiunt, eæ tum Monasticum habitum dedecorant, tum Christi nomen, ut male audiat, faciunt. Vides, non ideo, quia aliqui sint mali, potestatem creandi Monachos abrogatam esse: sed tantum castigari, & corrigi? Nec etiam, qui quomodocunque Monachus factus sit, rejici in secularem ordinem: sed tantum vitia emendari?

Canon ejusdem Synodi quintus. Monachi, nihil proprii possidento, sed totum eorum peculium Monasterio attribuitor. Ait enim D. Lucas de illis, qui in Christum credebant, & monasticæ politiæ typum formabant, neminem sibi quicquam suarum rerum vendicasse, sed habuisse omnia, communia, &c. Si vero aliquis deprehenditur, aliquid sibi retinens, pauperibus id distribuitur, & ipse objurgatur.

His Basilius M. in canonica sua ad S. Amphilochium, Iconii Episcopum, epistola, & in 2. de virginibus, quæ castitatem Domino voverant, ad voluptates carnales prolapsis, consentit, castigans, sanans, corrigens, sicut in contextu extat. Demonstratum igitur ex dictis est, esse monasticam politiam, tum ex canone, pœnitentes castigante, & dignitatibus excludente, tum, quod Monasteria, & alia omnia, post consecrationem non licet alienari, tum ex gravitate animadversionis in eos, qui Deo consecratas imminuerint: tum, quod Encliſtræ sunt,

&

πᾶν ἄλλο, ἀνεκποίητα, ἀπό τε τῆ παιδεύεσθαι μεγάλως τὲς μιγνυμένες ταῖς Θεῷ ἀφιερωμέναις, καὶ τῆ ἐγκλείσρας εἶναι. Καὶ ἐπιτηρητὰς, καὶ ἀναδόχες. καὶ ἡγεμονίαν τῆς ψυχικῆς σωτηρίας. καὶ ὅτι ἀκτήμονες, καὶ κοινοβιακοὶ ὀφείλεσιν εἶναι οἱ Μοναχοί. Ἀναχωρεῖν τε ἐν Μοναστηρίοις. ἀπέχειν τῆ μέσε τῶν βιωτικῶν φροντίδων. Καὶ ὅτι πρὸ πάντων καὶ ὁ Θεῖος Βασίλειος γράφει καὶ φανερῶ, διατάξεις ἐκτιθέμενος Μοναχικῆ βίᾳ, καὶ συγγράφων τὰ ἀσκητικά. περί τε Παρθενίας, καὶ ἄλλων, μεγάλων καὶ θείων, ὡς ἀληθῶς, πραγματείας ἀρίσες ἐκτιθέμενος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῶν ἡμετέρων γράφεσι περὶ ἀποταγῆς βίε, καὶ Μοναχῶν, καὶ ποῖον δεῖ εἶναι τὸν ἀληθῆ ἀσκητὴν. ἀλλὰ μακρὸν ἐσι ταῦτα γράφειν.

Πρὸς ὃ δὲ θαυμάζετε λέγοντες, ὅτι ἔτε ἐν τῆ παλαιᾷ, ἔτε ἐν τῆ νέᾳ ἐπολιτεύετο ἡ Μοναδικὴ, γινώσκετε ὅτι καὶ τότε μὲν ἦν ἡ τοιαύτη πολιτεία, πλὴν ἐν θεωρίᾳ ἠσκεῖτο. ὡς Ἠλίας καὶ Πρόδρομος ἐν τῆ παλαιᾷ, καὶ αὐτοὶ οἱ Μαθηταὶ τῆ Χριςῆ, ἄγαμοι ὄντες, καὶ κοινοβιακῶς διάγοντες, καὶ κίνδυνον ἔχοντες τὸ χωρισθῆναι Χριςῆ. οἵτινες τύποι ὑπῆρχον ταύτης τῆς πολιτείας, ὡς ἔσι μαθεῖν ἐκ τῶν Εὐαγγελικῶν καὶ Ἀποσολικῶν ῥητῶν. Οἱ δὲ μεταγενέσεροι Θεῖοι Πατέρες, εἰς ὃ νῦν ἐσι, Θεῆ χάριτι παρέδωκαν. Οὐ καινήν τινα θρησκείαν τῆ Ὀρθοδόξῳ πίσει ἐφευρηκότες, ἐδὲ ξένον καὶ ἀλλόκοτον βίον ἐπινοήσαντες, ἀλλ' Ἀγγελικὸν τῷ ὄντι Θεῖόν τε καὶ θαυμάσιον. τὸ δὲ, μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, καὶ τὰ ἑξῆς, ἃ περὶ τέτε τῷ Παύλῳ εἴρηται. Ὡς γὰρ Χρυσόσομος ἐξηγεῖ,

& obſervatores, & ſuſceptores, & ſpiritualis ſalutis duces. Item, quod nihil proprii habere, & in cœnobiis, ſeu Monaſteriis, degere, non foris, omni ſeculari cura excluſa, Monachi debent. In primis autem, quod D. Baſilius, literis & memoria prodidit, ordinem & diſciplinam Monaſticæ, & aſcetica conſcripſit. Item de virginitate, aliisque magnis & vere divinis rebus, præclaros libros edidit. Sed & multi alii ſcripſerunt apud nos de abrenunciatione vitæ, & Monachis, ac qualem eſſe verum Aſcetam (Exercitatorem) oporteat, quæ omnia ſcribere nimis prolixum foret.

Nunc ad illud, quod vobis mirum videtur. Dicitis enim, nec in veteri, nec in novo Teſtamentis, in uſu fuiſſe Monaſticam. Scitote itaque, etiam tunc fuiſſe hoc vitæ genus, ſed exercitationem ejus, in contemplatione poſitam. Quales erant in veteri, Helias & præcurſor, deinde diſcipuli Chriſti, cælibem vitam & cœnobiacam degentes, ac periculum, ne a Chriſto ſepararentur, habentes. Hi tales viri, typi erant hujus politiæ, ſicut ex Evangelicis & Apoſtolicis ſcriptis animadverti poteſt. Poſteriores vero S. Patres, ad formam, quæ nunc beneficio Dei eſt, adduxerunt, non ut novam Religionem importarent rectæ Fidei, nec ut a vero alienum & monſtroſum vitæ genus adinuenirent: ſed revera Angelicum, divinum, admirabile. Quod vero dicitur: Nemo vos,

γεῖ, λέγει, ἀλλ' ἦσάν τινες οἱ λέγοντες, ὅτι ὲ δεῖ διὰ Χριστῦ εἰσάγεσθαι, ἀλλὰ διὰ τῶν Ἀγγέλων. τότε χάριν ταῦτα εἴρηται. Ἔτι τὸ γύμναζε σεαυτὸν εἰς εὐσέβειαν, ὲ ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὡς ὁ Χρυσόστομος λέγει. Οὐ περὶ τῆς νησείας τᾶτό, φασιν, εἰρῆσθαι, ἄπαγε. Οὐκ ἔστι σωματικὴ γυμνασία, ἀλλὰ Πνευματική. Εἰ γὰρ σωματικὴ ἦν, τὸ σῶμα ἔτρεφεν ἄν. Εἰ δὲ τήκει αὐτὸ καὶ λεπλύνει καὶ κατισχνοῖ, ὐκ ἔστι σωματική. Οὐκ ἄρα περὶ τῆς τᾶ σώματος ἀσκήσεώς φησιν. ὥσε ἡμῖν δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν γυμνασίας. ἐκείνη γὰρ ὐκ ἔχει κέρδος, ἀλλ' ὀλίγον ὠφέλησε τὸ σῶμα. Ἡ δὲ τῆς ἐυσεβείας ἄσκησις, τὸν καρπὸν ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδίδωσι, καὶ ἐνταῦθα ἀνακτᾶται καὶ ἐκεῖ.

Ἐπεὶ ἓν ἀποδέδεικται ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι αἱ χαμευνίαι, καὶ αἱ νησεῖαι, ὲ σωματικαὶ γυμνασίαι εἰσὶν, ἀλλὰ ψυχικαὶ καὶ ὠφέλειαν παρέχεσαι, ἀνάγκην ἔχεσι πάντες, καὶ μάλισα οἱ Μοναχοὶ, τοῖς τοιύτοις ἐγκαλλωπίζεθαι. Οὐ γὰρ δεῖ Θεὸν λόγος μὲν ὁμολογεῖν, ἔργοις δὲ ἀρνεῖθαι.

Ὅτι δὲ αἱ νησεῖαι καὶ αἱ προσευχαὶ ἀναγκαῖαι εἰσὶν, ἄκε τᾶ Λεκᾶ λέγοντος, ἐν τῷ β'. κεφαλαίω. Καὶ ἦν Ἄννα Προφῆτις. ἡ ὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τᾶ Ἱερᾶ, νησείαις καὶ δεήσεσι λατρεύσα νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἄκε δὲ καὶ τᾶ Παύλε ἐν τῷ ζ'. τῆς πρὸς Κορινθίες ά. ἵνα σχολάζητε τῇ νησείᾳ, καὶ τῇ προσευχῇ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ε'. τῆς β'. ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νησείαις· καὶ ἔτις ἀπὸ τῆς γραφῆς ὁμοίας tanquam interceptione præmii, circumveniat, &c. id non de hoc Paulus dicit: Nam interprete Chrysostomo, sententia est, fuisse, qui dicerent, non oportere per Christum introduci, sed per Angelos. Propter hos, hoc dictum est. Item dictum: Exerce te ad pietatem, non habet hanc sententiam, interprete Chrysostomo. Non de jejunio dicitur, apage. Non est id corporalis exercitatio, sed spiritualis. Si enim corporalis esset, corpus ea nutriret: Nunc ipsum tabefacit, extenuat, emaciat. Ergo non de corporis exercitatione loquitur. Quocirca exercitiis animæ nobis opus est. Corporalis enim nihil lucri habet, sed paulum modo corpori prodest. Exercitatio vero pietatis, fructum in futuro seculo reddit, fructum & hic acquirit, & illic.

Quoniam ergo hactenus demonstratum est, humi cubare, jejunare, & hujusmodi alia non esse corporis exercitationes, sed animæ, & utilitatem afferre, necesse habent omnes, maxime Monachi, his rebus excellere. Non enim verbis confitendus, factis vero negandus, Deus est.

Jejunia autem, & precationes, necessarias esse, cognosce ex Luca, qui cap. 2. dicit: Erat Anna Prophetissa, quæ non recedebat a Templo, jejuniis & precationibus Deo serviens noctes & dies. Cognosce & ex Paulo, cap. 7. Corinth. 1. Vt vacetis jejunio & precibus. Et 2. epist. cap. 6. In vigiliis, in jejuniis. Et alia multa ejusdem generis testimonia, in S. literis inveniet, si quis adducere velit.

Nemo

ἐμοίας μαρτυρίας παράγειν ἐθελήσειε, καὶ ἄλλας εὑρήσει πολλάς. Οὐδεὶς γὰρ ἀρνεῖται τὴν χιόνα εἶναι λευκὴν, ἀλλὰ τοῦτο ὁμολογεῖ, καὶ μαρτύρων δίχα.

Ἤδη οὖν ἐκ τῶν Θείων Γραφῶν τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐπιγνῶντες, προσέλθετε αὐτῇ ὁλοψύχως, πᾶσαν καινοτομίαν ἄτοπον, ἣν ὁ χορὸς τῶν οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, καὶ ἡ Ἐκκλησία ὐ παρεδέξατο, μακραν πόῤῥω ἀφ' ὑμῶν ἀπορῤίψαντες, ὡς ἄνδρες σοφοὶ καὶ εὐθήμονες. Οὕτω γὰρ ἀμφότεροι μακαρισμοῦ ἄξιοι ἐσόμεθα. Ὑμεῖς τε οἷα πεισθόμενοι τοῖς ἡγεμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκοντες καὶ μηδόλως εἰς ἐδὲν χρήσιμον λογομαχοῦντες, καὶ ἡμεῖς οἷα εἰς ὦτα λαλήσαντες ἀκουόντων, καὶ εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν σπείροντες. Καὶ γὰρ ἐν πᾶσι σχεδὸν τοῖς κυριωτέροις συμφωνοῦντες, ὅ χρὴ ὑμᾶς τινα τῶν ῥητῶν τῆς Γραφῆς ἄλλως ἐξηγεῖσθαι καὶ ἐννοεῖν, ἢ ὡς οἱ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι ἐξηγήσαντο. Οἱ αὐτοὶ μὲν συμφώνως τῇ αὐτοαληθείᾳ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐξηγήσαντο. Ἡμεῖς δὲ, ἤτοι ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ταῦτα κρατοῦμεν, καὶ τούτων ἐχόμεθα. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο τὸ αἴτιον τῆς ἀσυμφωνίας, ἢ τοῦτο καὶ μόνον, ὅπερ ὑμεῖς διορθοῦντες, σὺν Θεῷ σύμφωνοι καὶ τὸ ἓν περὶ τὴν πίστιν ἐσόμεθα εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἡμεῖς γὰρ καλῶς σκοπήσαντες τινὰ τῶν ῥητῶν τῆς Γραφῆς, ἅπερ καὶ ἐν τοῖς πρώτοις καὶ ἐν τοῖς δευτέροις ὑμῶν γράμμασι πρὸς ἡμᾶς ἐπέμψατε, ἔγνωμεν προφανῶς, ὑμᾶς ταῦτα παρεξηγεῖσθαι, ἴσως ἑπόμενοι νέοις ὑμῶν Διδασκάλοις. Διὸ καὶ αὖθις ἀξιοῦμεν

Nemo enim, nivem albam esse negat: sed etiam sine testibus fatetur.

Nunc igitur, veritate orthodoxa vobis ex diuinis libris cognita, accedite ad eam animo toto, omnem novitatem absurdam, quam Chorus œcumenicorum Doctorum & Ecclesia non admisit, longissime a vobis rejicientes, ut viri docti & sapientes. Sic enim utrique beati prædicabimur merito, vos, ut obtemperantes & cedentes iis, qui vobis præeunt, nec vlla inani & inutili verborum certatione resistentes: nos vero, ut in aures locuti dicto audientum, & bonam terram seminantes. Nam cum in præcipuis fere omnibus concordemus, non oportet vos, quædam Scripturæ dicta secus intelligere & interpretari, quam lumina Ecclesiæ, & œcumenici Doctores interpretati sunt, qui cum ipsi ea Christo Deo nostro, qui est ipsa veritas, congruenter & digne expossuerunt, tum nos, hoc est, Ecclesia nostra, illa tenemus, & ex ipsis pendemus. Nulla enim alia dissensionis causa est, quam hæc sola, qua a vobis correcta, Deo juvante concordantes, & unum idemque de Fide sentientes, ad gloriam Dei, erimus. Nos enim, postquam bene considerauimus aliquot Scripturæ dicta, quæ & in priore, & in altero, Scriptis vestris citata, huc misistis, cognovimus evidenter, ea perperam a vobis interpretata esse, fortasse novos vestros Doctores sequentibus. Idcirco vos denuo oramus, ut dicta intelligatis eo modo, quo orbis terrarum Doctores Ecclesiastici interpretati sunt:

μεν ὑμᾶς, ἕτω νοεῖν τὰ ῥητὰ ὡς οἱ Οἰκουμενικοὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγήσαντο, ὧν τὰς ἐξηγήσεις αἵτε Οἰκουμενικαὶ ζ'. Σύνοδοι, καὶ αἱ λοιπαὶ τοπικαὶ ἐπεκύρωσαν. Ὡς γὰρ προεἰπομεν, ἃ χρὴ μεταίρειν ὅρια αἰώνια ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες, ἵνα μὴ τὸν ὅρον τὸν ἐν ἀρχῇ ῥηθέντα τῆς ε'. παραβαίνοντες, τοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκεισώμεθα. Εἴτι ἓν ἄχρι τοῦ παρόντος ἡμάρτηται, ὡς νενεχεῖς τὸ ἀπὸ τοῦδε διορθῶντες, ἄξιοι ἐπαίνου Θεοῦ τε, καὶ ἀνθρώποις, καὶ ἡμῖν ἔσεσθε. Τὸ μὲν γὰρ ἁμαρτάνειν ἀνθρώπινον, τὸ δὲ διορθοῦσθαι Ἀγγελικὸν καὶ σωτήριον. Οὗ φροντίσοιτε, ἵνα καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἔλεος, ἔπη ὑμῖν.

sunt: quas interpretationes, Synodi tum œcumenicæ, seu generales, tum cæteræ provinciales, ratas esse voluerunt. Vt enim superius diximus, non sunt loco movendi termini æterni, quos Patres posuerunt, ne Terminum seu Canonem, qui initio dictus est, sextæ Synodi transeundo, mulctis inibi propositis, subjaceamus. Si quid igitur hactenus peccatum est, id si posthac, ut mente præditi correxeritis, laude digni & apud Deum, & apud homines, & apud nos, eritis. Errare enim, humanum est, corrigere vero errata, Angelicum & salutare, cujus vobis rationem habendam ducite, ut etiam Dei gratia misericordiaque comitetur.

Μηνὶ Μαΐῳ, ἰνδικτιῶνος· Ζ.
ᾳ φ ο θ.

Mense Majo indict. VII.
Anno 1579.

ΤΡΙΤΗ

ΤΡΙΤΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ, ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ, ΕΙΣ ΤΥΒΙΓΓΑΝ ΠΕΜΦΘΕΙΣΑ.

TERTIVM PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI, D. HIEREMIAE, RESPONSVM: A MARTINO CRVSIO, TYBING. ACADEMIAE PROFESSORE, LATINE CONVERSVM.

Ιερεμίας ἐλέῳ Θεῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινοπόλεως, νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἀφίκετο ὡς ἡμᾶς, ὦ ἄνδρες σοφώτατοι γερμανοὶ, καὶ τὸ ἀρτίως ἀποσταλὲν παρ' ὑμῶν βιβλίον. ἐν ᾧ, καὶ πάλιν αἰτίας ἐυλόγους δῆθεν καὶ λόγους προβάλλεσθε, μὴ ἐχηκέναι λέγοντες ὅλως τὸ ἱκανὸν, ἐκ τῆς ἡμῶν πρὸς τὰ αὐτόθεν πρῶτα ἀπολογίας, ἐδὲ ἱσταῖ πω ὑμῶν ἡ διάνοια, ἅτε μὴ μόνον παρὰ τῆς θείας γραφῆς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, διδασκομένη τὰ ἀληθέστερα καὶ βελτίονα.

Hieremias Misericordia Dei, Archi-Episcopus Constantinopoleos, novae Romae, & Oecumenicus Patriarcha.

Peruenit ad nos, sapientissimi Germani, etiam hic, quem nuper misistis, libellus vester. In quo denuo causas & rationes, ut vobis videtur, probabiles objicitis: vobis omnino non satisfactum esse dicentes, nostro ad vestra illa prima Responso, nec dum quiescit vestra mens, tanquam non tantum e divina scriptura, sed etiam a divinis Ecclesiæ Patribus, veriorem & meliorem sententiam edocta.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ τῦ Ἁγίυ Πνεύματος.

Ταῦτα δὲ λέγοντες, εἰσάγετε τὸν Θεῖον Αὐγεστῖνον ἐν τῇ β'. περὶ τριάδος βίβλῳ, ὃν ἐκ τῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ

DE PROCESSIONE Spiritus sancti.

Hæc autem dicentes, adducitis divini Augustini locum, lib. 2. de Trinitate, non ex Patre solum, sed ex Filio

ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ προϊέναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διατεινόμενον. τάς τε παρ' ἡμῖν Θείας Πατέρας ὁμοδοξεῖν ὑμῖν κρίνετε, ἐν τῇ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσει τοῦ Πνεύματος, καὶν τοῖς ῥήμασι διαφέρωσιν. οἵτινές εἰσιν, Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας. Κύριλλος, ἐν τῷ ά. πρὸς Παλλάδιον. Ἐπιφάνιος ἐν τῷ ἀγκυρωτῷ λόγῳ. Βασίλειος μέγας ἐν τῷ ιέ. κατὰ Εὐνομίου, τέτοις κατὰ τοῦτο συνάδων. Ναζιανζηνὸς ἐν τῷ β'. περὶ Υἱοῦ. Κύριλλος ἔτι ἐν θησαυροῖς. καὶ Ἀθανάσιος ἔτι, ἐν οἷς γράφει πρὸς Σεραπίωνα. Θαυμάζομεν ἔν, εἰ γε τὰ προφανῆ καὶ σαφῆ ῥητὰ, τῆς τε γραφῆς, καὶ τῶν Πατέρων, καταλιμπάνοντες ὑμεῖς αὐτοὶ, τὰ διαῤῥήδην βοῶντα καὶ περιῳῶντα ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὸ Ἅγιον ἐπορεύεσθαι Πνεῦμα, ῥητά τινα ἄλλως ἔχοντα. καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἐκλαμβανόμενα παρ' ἐκείνοις, εἰς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ὑμῶν μεταβάλλετε, καθὰ δὴ καὶ τὸ προϊέναι, ὅπερ κατά γε Αὐγεστῖνον καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐδὲν τῇ ἐκπορεύσει κοινὸν ἔχει. καὶ ἔτι τἄλλα, ἅπερ οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι, πρὸς τὲς ἀλλοτριοῦντας τὸ Πνεῦμα τῆς ὐσίας τοῦ Υἱοῦ ἀναγκαίως τε καὶ χρησίμως ἐλάλησαν. ἃ μὴν ἠβελήθησαν δεῖξαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι. Διὸ καὶ σκοπὸν ἔχομεν σιωπῆσαι τελείως πρὸς τὰ ὑμέτερα καὶ μηδὲν πρὸς ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι, τὲς ὕτω προφανῶς τήν τε γραφὴν, καὶ τὰς τῶν εἰρημένων ἑρμηνείας Ἁγίων, εἰς τὸ οἰκεῖον θέλημα μεταφέροντας. Τὸν Παῦλον ἔχοντες ἡμᾶς προτρεπόμενον, (Τίτ. γ.) τὸ, Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ. Ἐπεὶ δὲ διὰ

etiam, procedere Spiritum S. asserentis, adeoque nostros S. Patres vobiscum facere judicatis, in processione Spiritus ex Filio, licet verbis inter se discrepent, qui Patres sunt hi, Athanasius in libro de Christi in carne dispensatione, Cyrillus in 1. ad Palladium, Epiphanius in anchyrato sermone: Basilius M. 15. contra Eunomium, cum illis de hac Quæstione consentiens: Nazianzenus Orat. 2. de Filio. Iterum Cyrillus in Thesauris, & iterum Athanasius adversus Sarapionem. Miramur hic nos, qui fiat, quod manifesta & perspicua, tum Scripturæ, tum Patrum, dicta relinquentes, quæ diserte clamant, & prope oculis subjiciunt: e solo Patre procedere Spiritum S., quædam Patrum Dicta, aliter se habentia, & quæ alio modo apud illos exponuntur, ad vestrum scopum transferatis. Velut est etiam verbum prodire, (προϊέναι) quod & secundum Augustinum, & rei veritatem, nihil cum processione (τῇ ἐκπορεύσει) commune habet: itemque alia, quæ Patres illi adversus eos, qui alienum faciebant Spiritum a substantia Filii, necessario & utiliter dixerunt: non tamen ideo ostendere voluerunt, Spiritum S. etiam e Filio procedere. Quapropter omnino quoque tacere, propositum nobis fuit, ad ista vestra: nec respondere vobis quicquam, qui adeo aperte, tum Scripturam, tum dictorum Sanctorum interpretationes, ad vestram voluntatem transferatis: cum Paulum habeamus, nos sic hortantem: Hæreticum hominem post unam atque alteram admonitionem rejice. Verum, quia silentio nostro futurum fuisset, ut vobis

διὰ τῆς σιωπῆς, ἐμέλλομεν δόξαι συγκατατεθεῖσθαι ὑμῖν, ὡς τάχα καλῶς δοξάζουσι καὶ νοοῦσι ταῦτα, καὶ κινδυνεύσειν τὴν Γραφὴν καὶ τοὺς Ἁγίους ἐπὶ τούτῳ, συναινεῖν ὑμῖν, ὑπεραπολογούμενοι τούτων, ταῦτα καὶ νῦν ἐγχαράττομεν, καίπερ καλῶς πληροφορηθέντες ἐκ τῶν γραμμάτων ὑμῶν, ὡς οὐδέποτε ἡμῖν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῇ ἀληθείᾳ συναινέσαι δύναισθε.

Πρῶτον μὲν οὖν, τίνες αἱ τῆς παρεκτροπῆς αἰτίαι, κατὰ δύναμιν δηλωτέον, ἔπειτα δὲ καὶ εἰ ὀρθόδοξος αὕτη ἡ ἡμετέρα περὶ τοῦ Πνεύματος δόξα, ἐκ τῶν τοῦ Θείου Πνεύματος λόγων ἀποδεικτέον, ὡς ἂν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ὁποία τίς ἐστι γνῶμεν, καὶ τὰς παρεκτροπὰς ταύτας ὡς οἷόντε διαδράσωμεν. Περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως τοίνυν, τοῦτο πρὸ πάντων ἰσέον, ὅτι τὸ, Πνεῦμα, ὄνομα, ὃ μόνον ἐπὶ πολλῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος λεγόμενον, ὁμώνυμός ἐστι φωνή. σημαίνει γὰρ, τότε χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πολλὰ καὶ διάφορα ὄντα. Πνεῦμα γὰρ Ἀληθείας, Υἱοθεσίας, Χάριτος, Σοφίας, Συνέσεως, Γνώσεως, Εὐσεβείας, Βελῆς, Ἰσχύος, Φόβου, καὶ ὅσα τοιαῦτα λέγεται, ὡς τῷ Δαμασκηνῷ Ἰωάννῃ, Γρηγορίῳ τε τῷ Πάνυ, καὶ Ἡσαΐᾳ τῷ Προφήτῃ δοκεῖ. σημαίνει δὲ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν παράκλητον, τὸν τῆς Τριάδος ἕνα, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δηλαδή.

Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ ἐκπορεύεσθαι φωνὴ, εἰ καὶ ἰδιοτρόπως τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀπονενέμηται, ἐξηρημένως τὴν πρόοδον αὐτοῦ δηλοῦσα τὴν ἄῤῥητον, ἀλλὰ κ) ταύτην κοινὴν κ) ἄλλοις ἴσμεν ἐν τῇ γρα-

vobis assentiri videremur, tanquam fortasse recte opinantibus, & intelligentibus hæc, ipsaque Scriptura & sancti a vobis stare in hac parte; ideo ad defensionem horum, nunc etiam hæc exarare voluimus, licet certa nobis ex scriptis vestris fides facta sit, vos nunquam nobiscum, vel potius cum veritate, sentire posse.

Primum itaque, aperiendum pro virili parte nostra, quæ sint huius a recta semita deflexionis causæ, deinde vero, num recte nos de Spiritu S. sentiamus, ex verbis divini Spiritus demonstrandum, vt &, quæ pia sit sententia, cognoscamus, & illas a veritate aberrationes, quoad eius fieri possit, effugiamus. De processione igitur sancti Spiritus, hoc ante omnia sciendum est, vocabulum Spiritus, æquiuocum esse, & non tantum, quando de multis aliis dicitur: sed etiam, quando de ipso Spiritu S., non uno modo accipi. Significat enim primo, dona Spiritus, quæ multa variaque sunt. Spiritus enim veritatis dicitur, & adoptionis in filios, gratiæ, sapientiæ, intelligentiæ, cognitionis, pietatis, consilii, roboris, timoris, & id genus alia, sicut Ioanni Damasceno, & summo Gregorio, & Prophetæ Esaiæ, videtur. Significat etiam ipsum illum Paracletum, qui una trium personarum Deitatis est, Spiritum scilicet Sanctum.

Sed & procedendi verbum, etsi peculiari modo Spiritui S. attribuitur, eximia quadam significatione progressum illum ejus ineffabilem indicans, tamen & ipsum de aliis dici nouimus in Scriptura.

γραφῆ· Καὶ γὰρ καὶ πάσαις ταῖς ῥηθείσαις αὐτῷ ἐνεργείαις αὕτη ἁρμόζει. ὡς παρὰ πάσης τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡμολόγηται, καὶ τῇ τοῦ Υἱοῦ δὲ γεννήσει προσήκει τὸνομα. Φασὶ γὰρ οἱ ἐν Νικαίᾳ Θεῖοι Πατέρες, λέγει περὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ γραφὴ, Κλινεῖ ἐπ' αὐτὸν ὡς ποταμὸς εἰρήνης, ἐκπορευόμενος ἐκ τῆς ἀληθοῦς ζωῆς τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος. Καὶ οἱ ὄχλοι ἐθαύμαζον ἐπὶ τῆς λόγοις τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Κυρίου, τὸ θεῖον φησὶν εὐαγγέλιον (Λεκ. δ'.) καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς, ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον τοῦ λαοῦ σου, λέγει. Καὶ ἤρξατο τὸ Πνεῦμα Κυρίου συνεκπορεύεσθαι τῷ Σαμψὼν, ἄλλος τίθησι. Καὶ εἴ τις ὀρθῶς θεωρεῖ τῶν εἰς αἰτίας ἀνηκόντων, τὸν τῆς ἐκπορεύσεως λόγον εὑρήσει ὄντα κοινότερον ὥσπερ ἡ γραμμὴ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ σημείου, τὸ ἀπαύγασμα ἢ ἡ ἀκτὶς ἐκ τοῦ ἡλίου. τὸ ῥεῦμα ἐκ τῆς πηγῆς, καὶ ἐκ τῶν ὑγρῶν σωμάτων, ἡ ἀτμὶς ἡ ὑγρὰ ἐκπορεύεται. ὅταν οὖν ἀκούητε ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι πηγάζει ὁ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, ἢ πέμπει, ἢ δίδωσιν, ἢ τοιοῦτόν τι, μὴ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πνεύματος νοεῖτε προάγειν αὐτὸν, ἤτοι, αὐτὸ τὸ τοῦ Πνεύματος πρόσωπον. ἐκεῖνο γὰρ μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἦγεν ὑφέστηκεν, ἀλλὰ τὰς Πνεύματος δωρεὰς, ὡς ὁμοθελὲς αὐτῷ καὶ ὁμοουσίῳ παρέχειν πιστεύετε. καὶ πάλιν, ὅταν τῶν Ἁγίων τὸν θεῖνα καὶ τὸν θεῖνα εὕρητε λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι, τούτῳ χρώμενοι τῷ κανόνι, καταταγήσατε, ὅτι τὸ ἐκπορεύεσθαι, ὡς τὸ διέναι καὶ πέμπεσθαι, καὶ δίδοσθαι ἐνταῦθα ἐξείληπται. ἢ καὶ προσῤῥίζον ἅμα αἱρέσιν

Etenim omnibus quoque actionibus illius, quas commemoravimus, convenit, ſicut ubique in S. litteris hoc in confeſſo eſt, atque ipſi adeo generationi Filii congruit. Dicunt enim ſancti Nicææ Patres: Ait de Filio Scriptura, Inclinabit ad eos, ut fluuius pacis, procedens ex vera vita Deitatis Patris. Et in S. Euangelio dicitur: Turbæ mirabantur ſermones, ex ore Domini egredientes. Et Pſaltes: Deus, dum tu egrederis, in conſpectu populi tui. Et alibi dicitur: cœpit Spiritus Domini una egredi cum Sampſone. Si denique recte quis conſideret, ratione cauſæ, proceſſionis vocabulum reperiet maxime commune, velut linea procedit a puncto, ſplendor & radius, a Sole, fluvius, e fonte, & ex humidis corporibus, vapor humidus egreditur. Quando igitur legitis in ſcriptura, quod derivet Filius Spiritum aut mittat, aut det, aut aliquid ſimile, nolite ſic intelligere, quaſi hypoſtaſin, ſeu perſonam ipſam, ſancti Spiritus, producat Filius, (ille enim ſolum e Patre procedit, hoc eſt, ſubſiſtit) ſed ſancti Spiritus dona, tanquam & voluntatem & ſubſtantiam ei conformen habentis, ab eo dari credite. Rurſus, quando aliquem S. Patrum invenitis dicentem: Spiritum S. ex Patre per Filium egredi, vel procedere, intelligite hoc ſenſu, quem pro regula tenete, verbum procedere (τὸ ἐκπορεύεσθαι) ſignificare hic idem, quod pertranſire, & mitti, & dari. Aut etiam hoc modo, S. Patres, ut radicitus evellerent hæreſin, quæ Spiritum Sanctum abalienabat a Filio, ſicut diximus, & ut cognationem ac propinquitatem,

qua

σιν ἀναστῶντες ἐκεῖνοι, τὴν τοῦ Υἱοῦ ἀλλοτριῶσαν τὸ Πνεῦμα, καθάπερ εἴρηται, καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν συμφυΐαν καὶ γνησιότητα τοῦ Πνεύματος παραξῆσαι βελόμενοι, ταῦθ' ὡς ἄντις εἶποι, ἀναλόγως εἰρήκασι.

Τοῦτο δ' ἀκριβῶς προσέχειν δεῖ καὶ παρατηρεῖν, ὅτι πολλοῖς τῶν ἁπλουστέρων, αὐτὸ δὴ τοῦτο παρορᾶθὲν, καὶ ὡς μὴ ἔδει, ἐννοηθὲν, παρεκτροπὴν τῆς πίστεως προεξένησε, τὸ χάρισμα, ὑπόστασιν, καὶ τὴν πέμψιν, ὕπαρξιν, ὡς μὴ ὤφελεν, εἰληφέναι· συνήκατε τῶν ῥηθέντων τὴν δύναμιν, εἰ δεῖ ταῦτ' ἐπεξεργάσασθαι, πλὴν πλατύτερος διὰ τὸ σαφέστερον, καὶ πλήρης μαρτυριῶν διὰ τὸ πιστότερον ὁ λόγος γενέσθω. πάντα φημὶ τὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χαρίσματα, καλεῖται Πνεῦμα, ὁμωνύμως τῷ ταῦτα παρέχοντι Πνεύματι. ὅθεν ἐπειδάν τινὶ χαρίσηται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δῶρον ἁγιασμοῦ, ὥστε ἅγιον ἔχειν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἡ δωρεὰ ἡ δοθεῖσα, καλεῖται Πνεῦμα ἁγιωσύνης. ὡς λέγει Παῦλος, (Ῥωμ. ά.) Ἀφορισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν Προφητῶν αὐτοῦ, κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης. Ἐάν τις λάβῃ δύναμιν καὶ δωρεὰν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πιστεύειν τῇ ἐπαγγελίᾳ τῶν διδομένων ἀγαθῶν ἐν τῷ μέλλοντι, ἔλαβε Πνεῦμα ἐπαγγελίας, διὸ φησὶ Παῦλος, (Ἐφεσ. ά.) ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ. Ἐὰν δὲ δῷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δωρεάν τινὶ καὶ μὴ εἰδότι γραφὰς πιστεύειν αὐταῖς, καλεῖται ἡ δωρεὰ ἐκείνη Πνεῦμα πίστεως. ὡς λέγει Παῦλος, (Κορ. δ'.) ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως. Λέγεται Πνεῦμα υἱοθεσίας, ὡς ὁ αὐτὸς φησι Παῦλος, (Ῥωμ. ή.) οὐ γὰρ ἐλάβετε

qua Spiritus cum Patre Filioque conjunctus est, demonstrarent, hæc analoga quadam, ut sic dicam, ratione ita dixisse.

Hoc, diligenter animadvertendum & observandum est, quoniam a multis simpliciorum, per incuriam præteritum & perperam intellectum, eos in errorem a fide abduxit, dum, quod donum erat, hypostasin, & quæ missio erat, essentiam, contra quam oportebat, putarunt. Intelligitis procul dubio sententiam eorum, quæ jam diximus. An pluribus persequenda sunt? Nihil sane vetat, quo minus latius, perspicuitatis causa dicantur, & orationi testimoniis comprobatæ, major fides concilietur. Dicimus omnia Sancti Spiritus dona, appellari Spiritum, eodem scilicet nomine, quo autor datorque eorum. Unde, quando alicui Spiritus Sanctus dat donum sanctificationis, ut habeat sanctum corpus & animam, donum hoc ita datum, Spiritus sanctitatis nominatur. Sicut dicit Paulus: segregatus ad Evangelium Dei, quod prius promisit per Prophetas suos, per Spiritum Sanctitatis. Si quis acceperit facultatem & donum Sancti Spiritus, ut credat promissioni bonorum, in altero seculo dandorum, accepit Spiritum promissionis. Ideo Paulus, obsignati estis, inquit, Spiritu promissionis sancto. Quod si cui Spiritus S. donum det credendi S. literis, licet eas nesciat, vocatur hoc donum, Spiritus fidei. Sicut Paulus inquit: habentes eundem Spiritum fidei. Dicitur Spiritus adoptionis in Filios, sicut idem ait Paulus: Non accepistis Spiritum servitutis rursus ad

τε Πνεῦμα δελείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε Πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ. Ἐάν τις πρᾶος ἢ καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν, δῶρον ἔλαβεν ὁ τοιοῦτος, Πνεῦμα πραότητος, ὡς λέγει Παῦλος, (Γαλ. ε'.) ὑμεῖς οἱ Πνεύματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν Πνεύματι πραότητος. Πνεῦμα καλεῖται ζήλε, ὥς φησι Παῦλος (ά. Κορ. ιδ'.) ἐπεὶ καὶ ὑμεῖς ζηλωταὶ ἐστὲ Πνευμάτων, τετέρι χαρισμάτων. ἔστι δῶρον ἀγάπης, ὥς φησι Παῦλος, (β'. Τιμ. ά.) ὅτι ἐλάβετε Πνεῦμα ἀγάπης καὶ δυνάμεως, καὶ σωφρονισμῦ. Καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ φησιν, (Κεφ. ια'.) Ἐξελεύσεται ῥᾶβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα Θεῦ. Ὧδε τὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως τῦ Πνεύματος αὐτῦ. τάδε τῶν χαρισμάτων λοιπὸν ὀνόματα, ἐφ' ἑξῆς. Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, Πνεῦμα βελῆς καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα φόβε Θεῦ. Ἀναπλύσσει τὶς γραφὴν; ἐὰν ἢ τὸ νόημα ἀπόκρυφον καὶ ἀσαφὲς, δῶ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὥστε τὰ ἀποκεκρυμμένα τῶν νοημάτων ἀποκαλυφθῆναι αὐτῷ, ὅτος ἔλαβε Πνεῦμα ἀποκαλύψεως, ὡς λέγει Παῦλος (ἐφεσ. ά.) Εὔχομαι τῷ Θεῷ, ἵνα δώῃ ὑμῖν Πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως. Βελόμενος δὲ ὁ Θεὸς δεῖξαι, ὅτι ὥσπερ πέμπει τῷ διδάσκοντι Πνεῦμα σοφίας, ἔτω καὶ τῷ μανθάνοντι Πνεῦμα συνέσεως, ἵνα νοήσῃ τὰ τῦ Θεῦ. σοφίας χάριν ἔχει, στόμα κηρύτλον καὶ διδάσκον, συνέσεως χάριν ἔχει, καρδία μανθάνεσα. Λέγει Δαβὶδ, (Ψαλμ. μή.) Τὸ στόμα με λαλήσει σοφίαν καὶ ἡ μελέτη

timorem, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, per quem clamamus, Abba Pater. Si quis mansuetus est, & humilis corde, donum accepit, quod appellatur Spiritus mansuetudinis. Ita dicit Paulus: Vos, qui Spirituales estis, instruite & confirmate talem Spiritu mansuetudinis. Alius nominatur Spiritus zeli, secundum hoc Pauli: quoniam & vos, æmuli estis Spirituum, hoc est donorum. Est donum dilectionis, Sicut ait Paulus: accepistis Spiritum dilectionis, & potentiæ, & moderationis, temperantiæque. Et Esaias XI. exibit, inquit, virga e radice Iessæ, & flos e radice ascendet, ac requiescet super eum Spiritus Dei. Hic nomen personæ Spiritus ipsius ponitur. In sequentibus vero, nomina donorum. Spiritus sapientiæ & intelligentiæ, Spiritus cognitionis & pietatis, Spiritus consilii, & roboris, Spiritus timoris Dei. Revolvit aliquis librum Scripturæ? Si sensus loci fuerit absconditus & obscurus: dederit autem Spiritus S. ut is ei aperiatur, quo latentem intellectum obscurorum assequatur, hic talis accepit Spiritum revelationis, sicut inquit Paulus: Precor a Deo, ut det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis. Vult autem Deus monstrare, se, quemadmodum mittat docenti Spiritum sapientiæ, ita etiam discenti, Spiritum intelligentiæ, ut intelligat ea, quæ Dei sunt. Sapientiæ gratiam seu donum, habet os, quod prædicat & docet, intelligentiæ vero, cor, quod discit. Dicit David: os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei, intelligentiam. Spiritum cognitionis accepit, qui cum cogni-

λέτη τῆς καρδίας μὲ σύνεσιν. Πνεῦμα γνώσεως ἐπλήρωσεν, ὁ μετὰ γνώσεως πράττων. καὶ Πνεῦμα εὐσεβείας πλουτεῖ, ὁ λόγοις καὶ ἔργοις θεοσεβής, ὅτι φέγγος ψυχῆς, ἡ ἀληθὴς γνῶσίς ἐστι. Καὶ πάσης γνώσεως φύσει, ἔργον ἐστὶν ἡ βεβαίωσις. ἐνίοτε δὲ, ὁ διδάσκων, γνῶσιν ἐκ οἴδε δέναι, ὃ γὰρ ἔλαβεν. ὃ πάντα γὰρ λαμβάνει τὶς, ἵνα μὴ φύσει τὴν χάριν ἔχειν νομίσῃ. Λαμβάνει τὶς διδασκαλίας χάριν, καὶ ἵνα μὴ ἐπαίρηται, ἐν πραγμάτων βελῇ, εὑρίσκεται ἀτονῶν. ἄλλος διδάσκειν μὴ δυνάμενος, συμβουλεύει καλῶς, καὶ εὑρίσκεται ὁ δανείζων ἄλλοις ἀλλαχῆ δανειζόμενος. Πνεῦμα βελῆς δίδοται τῷ γνωμοδοτοῦντι, Πνεῦμα ἰσχύος, τῷ τὴν γνώμην δεχομένῳ. ὅτι ὥσπερ λαμβάνει χάριν ὁ γνωμοδότης, εἰπεῖν τι χρηζὸν. ἕτω λαμβάνει χάριν ἰσχύος ὁ τὴν γνώμην δεχόμενος, ἐπιτελέσαι τὸ συμφέρον. Πνεῦμα, Φόβου Θεοῦ. ἕκαστον τούτων τῶν χαρισμάτων πρὸς τὴν ὑποκειμένην δίδοται χρείαν.

Ἀλλαχῆ ἐπαγγέλλεται ὁ Θεὸς διδόναι χάριν φιλανθρωπίας, καὶ λέγει, (Ζαχ. ιβ'.) Ἐκχεῶ εἰπὶ τὸν οἶκον Δαβὶδ, Πνεῦμα χάριτος καὶ οἰκτιρμοῦ, τετέχι. δωρεὰν φιλανθρωπίας. πάλιν δωρεῖται χάρισμα ταπεινοφροσύνης. διόπερ προσευχόμενοι οἱ τρεῖς Παῖδες, ἔλεγον πρὸς τὸν Θεὸν, ἑαυτοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἢ τοι τὴν φλόγα πεπατηκότες, ἅτε δίκαιοι. Καὶ ἐχόρευον ὡς Ἅγιοι, καὶ ἐξωμολογοῦντο ὡς ἁμαρτωλοὶ. ἐπεὶ ἓν δίκαιοι ὄντες ἑαυτοὺς ἐταπείνων, ἔλαβον Πνεῦμα ταπεινώσεως, χάρισμα ταπεινοφροσύνης, Διὰ τοῦτο εἰδότες τὴν χάριν, ἔλεγον, (Δαν. γ'.) ἀλλ' ἐν ψυχῇ συν-

gnitione agit. Spiritu pietatis ditatus est, qui verbis & factis Deum colit. Lux enim animæ, vera cognitio est. Omnis cognitionis, inquit, opus, confirmatio est. Interdum vero Doctor, cognitionem non novit dare. Non enim accepit. Nam non omnia aliquis accipit: ne natura se gratiam habere putet. Accipit aliquis doctrinæ gratiam, sed ne animo efferatur, in deliberationibus consiliisque rerum, languidus & ineptus est. Alius, qui docendi donum non habet, bonum dat consilium. Fit etiam, qui aliis mutuo dat, ut idem ab aliis mutuum sumat. Spiritus consilii datur ei, qui sententiam dicit. Spiritus roboris, ei, qui sententiam accipit. Ut enim gratiam, qui sententiam dicit, accipit, ad dicendum aliquid utile: ita gratiam virium, qui sententiam audit, accipit, ad exequendum consilium conducibile. Spiritus timoris Dei. Unumquodque horum donorum, ad necessitatem usumque rei subjectæ datur.

Alibi promittit Deus, se daturum donum humanitatis, dicens: Effundam super domum Davidis, Spiritum gratiæ & miserationis, id est, donationem humanitatis. Rursus, donat donum humilitatis. Ideo, cum orarent tres Pueri, dicebant ad Deum se peccatores esse, quanquam flammam superarant, tanquam justi, & saltabant, ut sancti, & tamen confitebantur, tanquam peccatores. Quoniam igitur, cum justi essent, sese humiliabant, acceperunt Spiritum humiliationis, donum humiliter de se sentiendi. Ideo, cum eos non lateret talis gratia, dicebant: Sed anima contrita, & Spiri-

tu

συντέτριμμένη, καὶ Πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείημεν. ὅταν δὲ πληρωθῇ χάριτος ὁ λαμβάνων ὁλόκληρον τὸ δῶρον, Πνεῦμα πληρώσεως λέγεται εἰληφέναι. ἕτως εἶχον Πεῦμα πληρώσεως οἱ ἀπόστολοι, καθὰ γέγραπται. Τότε πλησθεὶς ὁ Παῦλος Πνεύματος Ἁγίου. ὁ δὲ Δαβὶδ αἰτεῖ Πνεῦμα εὐθὲς, εἰς τὸ εὐθύτητα φέρον. Καὶ Πνεῦμα πάλιν ἡγεμονικὸν, χάρισμα ἡγεμονεῦον τῶν παθῶν, καὶ ποιεῖν τὴν ψυχὴν μὴ θέλειν πάθεσι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἱκανὰ περὶ τῆς ὁμωνυμίας τῦ Πνεύματος, περὶ δὲ τῆς τῦ ἐκπορεύσεως φωνῆς, ἑξῆς δηλωτέον.

Διττὴν μὲν ἕν ἡμεῖς ἴσμεν, καὶ ἐχ ἁπλῆν τὴν τῦ Ἁγίου Πνεύματος πρόοδον, ἄνωθεν ἕτω παρὰ τῶν γραφῶν τῦ Πνεύματος τὰς ἀφορμὰς εἰληφότες. τὴν μὲν γὰρ ὥσπερ ἀπερινόητον καὶ ἀπόρρητον, ἕτω δῆτα καὶ ἄναρχον, τὴν δὲ ἐν χρόνῳ. Φησὶ γὰρ ὁ Θεῖος Ἰωὴλ, καὶ μὴν καὶ ὁ μακάριος Πέτρος παρ' ἐκείνῳ λαβὼν, (πραξ. β'.) Ἔσαι ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τῦ Πνεύματός μυ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Καὶ τὴν μὲν ἀναίτιον, ὥσπερ καὶ τὴν τῦ Υἱῦ γέννησιν. περὶ ἧς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Ἐν ἀρχῇ ἦν ἀναιτίως. Τίς γαρ αἰτία Θεῦ; καὶ πάλιν περὶ τῦ αὐτῦ, ἐκ τῦ ἀεὶ ὄντος ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον· Τὴν δι' ἑτέραν πρόοδον, δι' αἰτίαν. Φησὶ γὰρ ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ, (κεφ. ις'.) Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἡ μὲν ὥσπερ ἐ δι' αἰτίαν ἐστὶν, ἕτως ὠδὲ πρός τινας. Ὅθεν ὁ Παῦλος Τίτῳ ἐπιστέλλων (κεφ. γ'.) φησὶν, ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λετρῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου. ἐκχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησῦ Χρισῦ τῦ σωτῆρος ἡμῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐκ ἔστιν ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὸ ἐκπορεύεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἐκ τῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ τὸ λαμβάνειν ἐκ τῦ ἐμῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

ναπαινώσεως Πνεύματος Ἁγίου, ὃ ἐξέχεεν εἰς ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τὸ μὲν, θείας φύσεως, ἐστὶ θελήσεως ἔργον ἐστὶν· ὅπερ καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ γεννήσεως οἱ θεολόγοι φασὶν. Ἡ δὲ, τοῦ Θεοῦ, δι' ἀγαθότητος θέλοντος, ἡμῖν πρόεισι. Δῶρον γάρ τὸ τοιοῦτον. Τοῦτο δὲ, ἐκ ἄνευ τῆς τοῦ διδόντος θελήσεως. Διόπερ ὁ θεῖος Παῦλος Ἑβραίοις (κεφ. β'.) γράφων, συνεπιμαρτυροῦντος φησὶ τοῦ Θεοῦ, σημείοις τε καὶ τέρασι καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ Πνεύματος Ἁγίου μερισμοῖς κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν. Καὶ ἡ μὲν, ἀδύνατον καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος εἶναι. Ἀδύνατον γάρ, τὸ Πνεῦμα ἐξ ἑαυτοῦ προσωπικῶς ἐκπορεύεσθαι. Ἡ δὲ, ἐστὶ καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος. Καθὼς ἐκ μὲν τῶν προφητῶν, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὁ μὲν Μωϋσῆς (ἀριθμ. ια'.) λέγει· „ἀφελῶ „ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἐπὶ σοὶ, καὶ θήσω ἐπ' αὐτούς. Ὁ δὲ Ἰωὴλ, ἐκχεῶ „ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Ἐκ δὲ τῶν ἀποστόλων ὁ κορυφαῖος, „(Πράξ. β'.) λήψεσθαι τὴν δωρεὰν τοῦ „Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὁ Ἰωάννης, (ά. κεφ. δ'.) Ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδωκεν ἡμῖν. Καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, ὁ Παῦλος, (Ῥωμ. έ.) ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἐκκέχυται εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, διὰ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. Ὅτι δὲ περὶ ταύτης τῆς προόδου τοῖς Ἀποστόλοις ὁ λόγος, περὶ ἧς καὶ οἱ Προφῆται φασὶ, φανερὸν μὲν ἢ ἐκ τῶν εἰρημένων. Δῆλον δὲ ἢ ἐκ τῶν ἑφεξῆς ῥηθησομένων τοῖς διδασκάλοις. Ἑρμηνεύων γὰρ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος τὸ, ἐκ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα, ἔτως εἴρηκε.

bens, conservavit nos, inquit, lavacro regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem in nos abunde effudit per Iesum Christum conservatorem nostrum. Itaque alter, divinæ naturæ, non voluntatis, opus est, (quod etiam Theologi de Filii generatione dicunt) alter vero, a voluntate benevola Dei ad nos fit. Donum enim est. „Ergo non sine do„nantis voluntate. Ea propter S. Paulus Epistola ad Hebræos, una attestante, inquit, Deo, signis & prodigiis, variisque divinæ potentiæ effectibus, & Spiritus Sancti distributionibus, pro sua voluntate. Alter item, fieri non potest, ut e Spiritu sit. Impossibile namque est, Spiritum S. e seipso personaliter procedere. Aliter vero, etiam e Spiritu est. Sicut ex Prophetarum numero, tanquam ex ore Dei, Moses inquit: „Detraham de Spiritu, qui super te est, „& ponam super ipsos. Ioël autem: „Effundam de Spiritu meo super omnem „carnem. Inter Apostolos vero, sum„mus: Accipietis donationem Spiritus „Sancti. Et Ioannes: per hoc cognoscimus, nos in ipso manere, ipsumque in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis. Et, qui Christi os est, Paulus, Dilectio Dei, inquit, effusa est in corda nostra, per Spiritum Sanctum datum nobis. Apostolos autem loqui de ea processione, de qua & Prophetæ loquuntur, cum ex prædictis manifestum est, tum etiam ex iis, quæ deinceps ex divinis Doctoribus afferentur, patebit. Interpretans enim D. Chrysostomus dictum: Non ad mensuram dat Deus spi-

Πνεῦμα ἐνταῦθα, τὴν ἐνέργειαν φησίν. Αὕτη γὰρ ἡ μεριζομένη. Πάντες γὰρ ἡμεῖς, μετρωτὴν ἐνέργειαν ἐλάβομεν. Ἐκεῖνος δὲ, ὁλόκληρον ἔλαβε πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν. Εἰ δὲ ἡ ἐνέργεια αὐτῦ ἀμέτρητος, πολλῷ μᾶλλον ἡ οὐσία. Καὶ ἀλλαχῦ τὸ ψαλμικὸν ἐκεῖνο εἰς ἐξήγησιν προθεὶς, ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σε, πᾶσα γὰρ ἡ χάρις ἐχύθη εἰς τὸν ναὸν ἐκεῖνον, φησίν. Οὐ γὰρ ἐκ μέτρε δίδωσιν ἐκεῖνο τὸ Πνεῦμα ὁ Πατήρ. Ἡμεῖς δὲ μικρόν τι καὶ ῥανίδα ἀπὸ τῆς χάριτος ἐκείνης ἔχομεν. „Ἐκ τῦ πληρώ„ματος γάρ φησιν, αὐτῦ ἡμεῖς πάντες „ἐλάβομεν. Ὡς ἂν εἴποι τὶς, ἐκ τῦ „ὑπερβλύζοντος, ἐκ τῦ περιττεύοντος. Καὶ μετά τινα, ὁ Θεὸς, φησὶν, ἐξέχεε τὴν δωρεὰν αὐτῦ. Ἡ θεότης ἐκ ἐκχεῖται, ἀλλ' ἡ δωρεὰ αὐτῦ. Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σε. Χάρις ἐκχεῖται, ἔχ ὁ δωρέμενος τὴν χάριν. Καὶ πάλιν, ἐκ εἶπε, δίδωμι τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐκχεῶ ἀπὸ τῦ Πνεύματός με, ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Καὶ ἡ ἐν τοσέτοις τῦ κόσμε κλίμασι διδομένη χάρις, μέρος τι τῆς δωρεᾶς ἐσὶ καὶ ἀῤῥαβών. Δὸς γὰρ φησι, (β'. Κορ. ά.) τὸν ἀῤῥαβῶνα τῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Τὸ μέρος λέγει τῆς ἐνεργείας. Οὐ γὰρ δὴ ὁ Παράκλητος μερίζεται. Τὴν γῦν ἐνέργειαν ταύτην, καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος ἔλαβε, καὶ τοῖς ἀξίοις ὡς ἐκ δεξαμενῆς παρεῖχε. Καὶ ἐτέρωθι, δέον ἐννοῆσαι τὲς αἱρετικὲς, τίνα τὰ ὀνόματα τὰ κατὰ φύσιν δηλῦντα τῦ Ἁγίε Πνεύματος, καὶ τίνα τὰ τὴν χάριν ἑρμηνεύοντα, οἱ δὲ ἐκαπήλευσαν τὴν ἀλήθειαν, συνέχεαν πάντα, ἐξώκειλαν τῆς ἀληθείας. Ἄλλο γὰρ Πνεῦμα Ἅγιον, ἄλλο χάρισμα, ἄλλο Βασι-

ritum, sic inquit. Spiritum hoc loco operationem vocat. Hæc enim est, quæ distribuitur. Omnes nos, quadam mensura operationem accepimus, ille vero, omnem ex asse operationem accepit. Quod si operationis ejus nulla mensura est, multo magis substantia immensa est. Alibi, illud Psalmi interpretari aggressus: Effusa est gratia in labiis tuis, omnis gratia, inquit, effusa est in Templum illud. Non enim aliqua mensura dat illum Spiritum Pater. Nos vero parvum quiddam, tanquam guttam ex illa gratia habemus. „E plenitudine siquidem, in„quit, ipsius, nos omnes accepimus. „Quod, idem est, ac si quis dicat, ex „redundantia, ex superflua copia.„ Et paulo post, Deus, inquit, effudit donationem suam. Deitas non effunditur, sed donatio ejus. Effusa enim est in la„biis tuis. Gratia effunditur, non dator „gratiæ. Rursus, non dixit: Do spiritum, sed, Effundam ex Spiritu meo super omnem carnem. Quæ in tot partibus mundi datur gratia, pars quædam illius donationis est, & arrha. Inquit enim: Dans arrhabonem Spiritus in cordibus vestris. Partem dicit operationis. Non enim certe partitionem patitur Paracletus. Hanc igitur operationem, etiam Templum illud accepit, & dignis, tanquam e cisterna, præbuit. Alibi: Scire debent Hæretici, quæ sint nomina, naturam indicantia sancti Spiritus, & quæ, gratiam interpretantia. Ipsi vero, more cauponum permiscuerunt veritatem, confuderunt omnia, a veritate exciderunt. Aliud enim, Spiritus S. est, aliud, donum ejus, aliud, Rex, aliud Regis donum.

Si

Βασιλεὺς, ἄλλο τὸ δῶρον τῦ Βασιλέως. Ἐὰν ἀκέσης λέγοντος, Ἀποστελῶ ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μὴ τὴν Θεότητα ἐκλάβῃς. Θεὸς γὰρ ἐκ ἀποστέλλεται. ὀνόματά ἐστι, τὴν ἐνέργειαν σημαίνοντα. Καὶ ὁ Θαυματουργὸς Γρηγόριος ἐν τῇ ἀποκαλύψει, ἕτω μεμύηται. Ἓν Πνεῦμα Ἅγιον, ἐκ Θεῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' Υἱῦ πεφηνὸς δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις. Ἐκεῖνο μὲν περὶ τῆς προαιωνίε, περὶ δὲ τῆς χρονικῆς τῦτό γε. Καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, ἐν τῇ ἐξηγήσει τῦ Θείε Συμβόλε. Προχεῖται μὲν, φησὶν, ἤγεν ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκ τῦ Θεῦ καὶ Πατρός. Τῦτο περὶ τῆς ἀποῤῥήτε προόδε. χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει δι' Υἱῦ, τῦτο περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς. Καὶ ὁ ἅγιος Αὐγεστῖνος, ἐν τῷ περὶ τῆς Τριάδος, ἀλλ' ἐδὲ μὴν, ἐπειδὴ οἱ μὲν διδόασι, τὸ δὲ δίδοται, διὰ ταῦτα ἔλατον ἐκείνων ἐστίν. Οὕτω γὰρ δίδοται, ὥσπερ τῦ Θεῦ δῶρον. ὡς καὶ αὐτὸ ἑαυτὸ διδόναι, ὥσπερ Θεός. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν, λέγεσθαι μὴ εἶναι τῆς ἑαυτῦ ἐξεσίας, περὶ ἧς εἴρηται, τὸ Πνεῦμα ὅπε θέλει, πνεῖ. Καὶ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ, (ά. Κορ. ιβ'.) πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιρῶν ἰδία ἑκάστῳ, καθὼς βέλεται. Καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τοῖς κατὰ Εὐνομίε, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκ μὲν τῦ Θεῦ τῶν ὅλων, καὶ αὐτὸ τὴν ὕπαρξιν ἔχον τῦ εἶναι. Ὅθεν καὶ τὸ μονογενές ἐστι φῶς, διὰ δὲ τῦ ἀληθινῦ φωτὸς ἐκλάμψαν, ἔτε διαστήματι, ἔτε φύσεως ἑτερότητι, τῦ Πατρὸς ἢ τῦ μονογενῦς ἀποτέμνεται. Ἐνταῦθα ὁ μερισμὸς ὁ διὰ τῶν συνδέσμων, τῷ μὲν Πατρὶ τὴν καθ' ὕπαρξιν τῦ Πνεύματος πρόοδον, Τῷ δὲ Υἱῷ,

Si audieris dicentem: „Mittam vobis „Spiritum S., ne de Deitate intellige. Deus enim non mittitur. Verba sunt, operationem significantia. Præterea, Thaumaturgus Gregorius, in revelatione sic institutus ait: unus Spiritus Sanctus ex Deo essentiam habens, & per Filium exhibitus, scilicet hominibus. Quorum illud, de æterna, hoc vero, de temporali progressione dicitur. Et Alexandrinus Cyrillus, in S. Symboli enarratione ait: Profunditur quidem (id est, procedit) Spiritus S. ex Deo patre (hoc de arcana & ineffabili processione) præbetur vero creaturæ per Filium. Hoc, de processione ad nos. Sanctus item Augustinus, in libro de Trinitate: Non tamen ideo, quia illi quidem dant, hic vero datur, minor illis est. Sic enim datur, tanquam Dei donum, ita, ut ipse sese det, tanquam Deus. Non enim dici potest, ipsum non esse suæ potestatis, de quo dicitur: Spiritus ubi vult, spirat. Sed & apud S. Paulum: Hæc operatur unus & idem Spiritus, dividens seorsim unicuique, sicut vult. Gregorius insuper Nyssenus, ubi in Eunomium scribit, Spiritus S. inquit, e conditore quidem universitatis rerum, & ipse essentiam habens (ita ut sit inde, unde etiam unigenita lux ortum ducit) per veram autem lucem effulgens, neque intervallo, neque naturæ aliqua diversitate, a Patre aut ab unigenito, abscinditur. Hoc loco partitio, quæ Conjunctionibus (Quidem & Autem) facta est, Patri quidem essentialem Spiritus processionem, Filio vero ejusdem ad nos manifestationem, cogitandam apertissime dat. Non enim hu-

Υἱῷ, τὴν πρὸς ἡμᾶς αὐτῷ φανέρωσιν ἐννοεῖν προδηλοτάτως δίδωσιν. Οὐ γὰρ διὰ ταύτην κἀκείνην ἕν τι καὶ ταὐτὸν δυναμένας ὁ λόγος, ἀλλὰ τὴν μὲν τῦτο σημαίνειν, τὴν δ' ἐκεῖνο παρίστησι. Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, τὴν τοιαύτην πρόοδον τῦ Πνεύματος, καὶ ἐκ τῦ Πνεύματος ὄσαν εἰδὼς, φησὶν ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον ἀντιῤῥητικοῖς, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον αὔξησιν ἀ ζητεῖν τελειότερον ὄν. Διὸ κ παρ' αὐτῷ πάντα τέλεια, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, σοφία, σύνεσις, βελή, ἀσφάλεια, εὐσέβεια, γνῶσις, ἁγιασμὸς, ἀπολύτρωσις, πίστις, ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια. Οὐδὲν ἔχον ἐν αὐτῷ ἐπίκτητον, ἀλλὰ ἰδίως πάντα ἔχον, ὡς Πνεῦμα Θεῦ, καὶ ἐξ αὐτῦ πεφηνὸς, αἴτιον ἑαυτῦ ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτῦ, κἀκεῖθεν πηγάζον. πηγὴ δὲ καὶ αὐτὸ τῶν προειρημένων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεῦ πηγάζον, ἐνυπόστατόν ἐστι. Τὰ δὲ ἐξ αὐτῦ πηγάζοντα, ἐνέργειαι αὐτῦ εἰσι. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς αὐτοῖς, ὥσπερ διαιρεῖν τὰ ἐνεργήματα εἰς τὰς ἀξίας τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἐνεργημάτων ὁ Πατὴρ λέγεται, καὶ διαιρεῖν τὰς διακονίας ὁ Υἱὸς εἰς τὰς τῆς διακονίας ἀξίας. ἕτω διαιρεῖν καὶ τὰ χαρίσματα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, εἰς τὰς ἀξίας τῆς τῶν χαρισμάτων ὑποδοχῆς μαρτυρεῖται. Ὁρᾶς, πῶς καὶ ἐνταῦθα ἡ τῦ Ἁγίε Πνεύματος ἐνέργεια, συντεταγμένη ἐστὶ τῇ τῦ Πατρὸς καὶ τῦ Υἱῦ ἐνεργείᾳ; Ὅταν γὰρ τὰ πάντα ἐνεργεῖται ὑπὸ τῦ Θεῦ, διὰ Ἰησῦ Χριστῦ ἐν Πνεύματι, ἀχώριστον ὁρῶ τὴν ἐνέργειαν τῦ Πατρὸς καὶ τῦ Υἱῦ, κ τῦ Ἁγίε Πνεύματος. Τούτοις συνῳδὰ καὶ Ἀθανάσιος ὁ πο-

jus & illius, unam & eandem significationem, sed unius quidem hanc, illius vero, aliam, oratio exhibet. Sane Basilius etiam Magnus, hujusmodi progressionis, & quæ ex Spiritu fiat, haud ignarus, inquit in suis adversus Eunomium contradictionibus: Spiritus S. incrementum non requirit, cum perfectissimus sit. Ideo & apud ipsum, omnia sunt perfecta, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, sapientia, intelligentia, consilium, securitas, pietas, cognitio, sanctificatio, redemptio, fides, opera potestatum seu virtutum, dona sanationum, & quæ sunt generis ejusdem. Nihil ille in se habet adventitium, sed, quæ habet, omnia ipsi propria sunt, tanquam Spiritui Dei, ex quo ipse extitit, quem causam sui habet, tanquam fontem sui, & ex eo scaturit. Vicissim ipse, dictorum modo bonorum fons est. Hoc tamen diserimen est, quod id, quod ex Deo scaturit, essentiale est, quæ vero ex ipso scaturiunt, operationes ipsius sunt. Rursus, in iisdem disputationibus inquit: Quemadmodum dividere operationes in eos, qui illas recipere digni sunt, Pater dicitur: itemque dividere ministeria Filius in eos, qui eis digni sunt, sic etiam dona dividere Spiritus S. in homines, eorum susceptione dignos, testimoniis probatur. Viden', etiam hoc loco Spiritus S. operationem, cum Patris & Filii operatione conjunctam esse? Quando enim omnia Deus operatur, per Iesum Christum, in Spiritu, inseparatam video Patris, & Filii, & Spiritus S. operationem. His consentanea etiam Athanasius, ille calamitatibus exercitatus, omnia

ad

ὁ πολύτλας, καὶ πάντα εἰς ἕνα Θεὸν ἀναφέρων τὸν Πατέρα, ἐν τοῖς πρὸς Σεραπίωνα ἔτω φησί. Τᾶτο εἰδὼς ὁ Μακάριος Παῦλος, ὁ διαιρεῖ τὴν Τριάδα, ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ τὴν ἑνότητα ταύτης διδάσκων, ἔγραφε Κορινθίοις (ά. Κεφ. ιβ΄.) περὶ τῶν Πνευματικῶν. Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶν. Ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ἃ γὰρ τὸ Πνεῦμα ἑκάστῳ ἐνεργεῖ, ταῦτα παρὰ τᾷ Πατρὸς διὰ τᾷ λόγᾳ χορηγεῖται. Πάντα γὰρ τὰ τᾷ Πατρὸς, τᾷ Υἱᾷ ἐστι. Διὸ καὶ παρὰ τᾷ Υἱᾷ ἐν Πνεύματι διδόμενα, τᾷ Πατρός ἐστι χαρίσματα. Καὶ τᾷ Πνεύματος δὲ ὄντος ἐν ἡμῖν, ἐν τέτῳ αὐτῷ ἔστιν ὁ Πατὴρ. Καὶ ἔτως ἐστὶ τὸ, (Ἰωάνν. ιδ΄.) ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Καὶ τᾶτο πάλιν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος διδάσκων, τοῖς αὐτοῖς ἔγραφε Κορινθίοις (Κεφ. ιγ΄.) ἐν δευτέρᾳ ἐπιστολῇ. Ἡ χάρις τᾷ Κυρίᾳ ἡμῶν Ἰησᾷ Χριστᾷ, καὶ ἡ ἀγάπη τᾷ Θεᾷ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τᾷ Ἁγίᾳ Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἡ γὰρ διδομένη χάρις καὶ δωρεὰ, ἐν Τριάδι δίδοται, παρὰ Πατρὸς διὰ Υἱᾷ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. Ὥσπερ δὲ ἐκ Πατρός ἐστι διὰ Υἱᾷ ἡ διδομένη χάρις, ἔτως ἐκ ἂν γένοιτο κοινωνία τῆς δόσεως ἐν ἡμῖν, εἰ μὴ ἐν τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ. Τέτῳ γὰρ μετέχοντες, ἔχομεν τᾷ Πατρὸς τὴν ἀγάπην, καὶ τᾷ Υἱᾷ τὴν χάριν, καὶ αὐτᾷ τᾷ Ἁγίᾳ Πνεύματος τὴν κοινωνίαν. Μία ἄρα καὶ ἐκ τέτων ἡ τῆς Τριάδος ἐνέργεια δείκνυται. Οὐ γὰρ ὥσπερ ἑκάστα διηρημένα καὶ διάφορα τὰ διδόμενα σημαίνει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλ' ὅτι τὰ διδόμενα ἐν Τριάδι δίδοται. καὶ τὰ εὐαγγελιστὴς Λεκᾶς ἐν τοῖς πράξεσιν, πάντα ἐξ ἑνὸς Θεᾷ εἰσί. καὶ μὴν καὶ ὁ (Κεφ. β΄.) ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμενα

ad unum Deum Patrem referens, in ſuis ad Serapionem ſcriptis, ſic dicit. Hoc cum ſciret beatus Paulus, non dividit Trinitatem, ſicut nos, ſed unitatem hujus docens, Corinthiis de ſpiritualibus ſcripſit. Diviſiones donorum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quæ enim Spiritus in unoquoque operatur, ea per Logon a Patre ſumminiſtrantur. Omnia namque quæ Pater habet, Filii ſunt. Idcirco etiam a Filio in Spiritu data, Patris dona ſunt. Et, cum Spiritus quoque in nobis ſit, in eo ipſo eſt Pater. Sic ergo conſtat illud: Ego & Pater veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hoc rurſus idem Apoſtolus docens, ad eosdem Corinthios Epiſt. 2. ſcribit: Gratia D. noſtri Ieſu Chriſti, & dilectio Dei Patris, & communio ſancti Spiritus, ſit cum omnibus vobis. Quæ enim gratia datur, & donatio, ea per S. Triadem datur, a Patre ſcilicet per Filium, in S. Spiritu. Quemadmodum autem a Patre per Filium eſt gratia, quæ datur, ita non extiterit communicatio dationis in nobis, niſi in Spiritu S. Nam ſi hujus participes ſumus, habemus charitatem Patris, & Filii gratiam, ipſiusque Sancti Spiritus communionem. Ergo, ex his quoque, unam eſſe Trinitatis operationem, demonſtratur. Non enim, ut ſingulorum diviſa & diverſa eſſe, quæ dantur, ſignificat Apoſtolus, ſed, quod ea, quæ dantur, per Trinitatem dentur, & omnia, ex vero Deo ſint. At etiam Evangeliſta Lucas in actis, viſæ ſunt, inquit, in ipſis diviſæ (Κεφ. β΄.) ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμε-

ναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου, φησὶ, περὶ τῆς προόδου ταύτης τὸν λόγον ποιούμενος. Καὶ πάλιν, (Κεφ. ή.) Θεασάμενος δὲ ὁ Σίμων, ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων δίδοται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ αὖθις, (Κεφ. ί.) ἔτι λαλοῦντος τοῦ Πέτρου τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας. Καὶ ὁ Θειότατος „Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ „(Κεφ. ιβ'.) ἑκάστῳ, λέγει, δίδοται ἡ „φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμ„φέρον. Ὧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος „δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος „γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἑτέ„ρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλ„λῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐ„τῷ Πνεύματι, ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυ„νάμεων, ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ „δὲ διακρίσεις Πνευμάτων, ἑτέρῳ δὲ γέ„νη γλωσσῶν, ἑτέρῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσ„σῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν „καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκά„στῳ, καθὼς βούλεται. Καὶ Πέτρος ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς πράξεσι (Κεφ. β'.) „τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθεὶς, τήν τε „ἐπαγγελίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λαβὼν, „ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ „ἀκούετε. Καὶ πάλιν (Κεφ. ί.) μήτι τὸ „ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις τοῦ μὴ βα„πτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ Πνεῦμα τὸ „Ἅγιον ἔλαβον, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς; Καὶ ὁ Κύριος δὲ ἀμφοτέρων τῶν προόδων τοῦ Πνεύματος μνήμην ποιούμενος, ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ (Κεφ. ιέ.) φησὶν, „Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα „τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ.

linguæ, tanquam ignis, ſeditque ſuper unumquemque ipſorum, & impleti ſunt univerſi Spiritu S., ubi nimirum de proceſſione hac ſic loquitur. Et iterum: Cernens autem Simon, per impoſitionem manuum Apoſtolicarum dari Spiritum S. Et rurſus: Adhuc loquente Petro hæc verba: Cecidit Spiritus S. ſuper omnes audientes. „Et diviniſſimus „Paulus 1. ad Corinth. unicuique, inquit, „datur manifeſtatio Spiritus ad id, quod „conducit. Uni enim per Spiritum da„tur ſermo ſapientiæ, alii vero ſermo „cognitionis, ſecundum eundem Spiri„tum; alii fides, in eodem Spiritu; alii „vero, dona ſanationum, eodem Spiri„tu; alii, operationes facultatum; alii „Prophetia; alii diſcretiones Spirituum; „alii, genera linguarum; alii, interpreta„tiones linguarum. Omnia vero hæc „operatur unus & idem Spiritus, divi„dens ſeorſim unicuique, quemadmo„dum vult. Et ſummus Apoſtolorum „Petrus, in actis: Dextra igitur Dei ex„altatus, promiſſione Spiritus S. accepta, „effudit hoc, quod nunc vos videtis & „auditis. Iterum: Num aqua prohibere „quis hos poteſt, quo minus baptizentur, „qui Spiritum S. acceperunt, ſicut & nos? Quin etiam Dominus ipſe, amborum Spiritus progreſſuum mentionem faciens, in Evangelio Ioannis inquit: Quando autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus ille veritatis, qui a Patre procedit, ille teſtabitur de me. Cum dicit, quando venerit, ibi tum dominationem Spiritus monſtrat,

Ἐν

Ἐν μὲν ᾧ τῷ εἰπεῖν, ὅταν ἔλθῃ, τήνδε δεσποτείαν τῆ Πνεύματος ἔδειξε, καὶ χρόνον ἐνέφηνεν. Ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τῆ Πατρὸς, τότε μὴ ἀντίθεον ἔναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καὶ ἡμῶν ἕνεκεν τὴν πρόοδον ταύτην ἔσαν παρέσησεν. Ἐπέμφθη γὰρ ἡμῖν. τὸ δὲ προθεῖναι, ὃ παρὰ τῆ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τὴν αἰώνιον καὶ ἀναίτιον ἐκείνην τῆ Θεία Πνεύματος πρόοδον, ὅθεν ἐστὶ, θεοπρεπῶς παρέδωκεν. Οὕτω τοίνυν διττῶς τῆς προόδε τῆ Πνεύματος καὶ ἔσης ἢ λεγομένης, ἢ τῆς μὲν, σαφηνείας ἕνεκεν δικαίως ἂν κληθείσης ἢ πρώτης ἢ ὑποστατικῆς καὶ καθ' ὕπαρξιν, τῆς δὲ δευτέρας καὶ μεταδοτικῆς καὶ κατ' ἐνέργειαν. Τῆς μὲν πρώτης, ὁ Πατὴρ μόνος αἴτιος, τῆς δὲ δευτέρας καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ταύτη τοι καὶ ἐδεὶς τῶν διδασκάλων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας, ἐκ τῆ Υἱῆ εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον προσωπικῶς ἐκπορεύεθαι, ἢ ἐκ τῆ Υἱῆ τὴν ὕπαρξιν ἔχειν, ἢ τῆ Υἱῆ πρόβλημα εἶναι, ἢ τὸν Υἱὸν προβολέα, ἢ αἴτιον τῆ Ἁγίε Πνεύματος ἀπεφήνατο. Προχεῖθαι δὲ, καὶ ἀναβλύζειν, καὶ πρεῖέναι, καὶ ἐκλάμπειν, καὶ πέμπεθαι, καὶ χορηγεῖθαι, καὶ δίδοθαι δι' αὐτῆ, πάντες ἀνακηρύτθουσιν, ἐκ ἀγνοῦντες τῆ μεταδοτικῆ τῶν προόδων ταῦτα προσήκοντα. Ἀλλὰ ταύτον φησὶ τὸ, ἐκ τῆ Υἱῆ πηγάζειν τὸ Πνεῦμα, τὸ ἐκχεῖθαι, τὸ ἐκλάμπειν, τὸ πνέειν, τὸ πέμπεθαι, τὸ χορηγεῖθαι τὸ δίδοθαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τῶ ἐκ τῆ Υἱῆ αὐτὸ ἐκπορεύεθαι. Οὐκῶν εἰ τὸ προβάλλεθαι τὸ Πνεῦμα, τῶ δίδοθαι ταὐτὸν, ὁ προβάλλων ἔσαι διδὼς τὸ προβαλλόμενον, καὶ ὁ διδὼς, προβάλλων τὸ διδόμενον. Ἀλλὰ τὸ μὲν δίδοθαι τὸ Πνεῦ-

tum tempus innuit. Cum autem dicit, quem ego mittam vobis a Patre, ibi nec oppositum Deo esse Spiritum S. & nostra causa processionem illam esse, astituit. Nobis enim missus est. Quod vero addit, qui a Patre procedit, illam æternam, nulla causa antegrediente factam, divini Spiritus progressionem, unde sit, Deo digne perhibuit. Sic itaque cum rationes processionis Spiritus & sint, & dicantur, earumque una, perspicuitatis gratia merito appelletur, tum prima, tum Hypostatica seu personalis, tum Essentialis: altera vero, secunda, & communicativa, & operativa, prioris quidem, solus Pater causa est, alterius vero, & Filius, & ipse Spiritus S. Hac igitur ratione nemo nostræ Ecclesiæ Doctorum, e Filio dixit Spiritum S. personaliter procedere, aut ex Filio suam essentiam habere, aut a Filio productum esse, aut Filium, productorem, vel causam, sancti Spiritus esse, statuit. Profundi vero, scaturire, prodire, effulgere, mitti, sumministrari, & dari, per ipsum, omnes clara voce prædicant, haud ignari, communicativæ, seu impertrici progressioni, hæc convenire. At vero (objiciet aliquis) hæc verba, e Filio scaturire Spiritum, effundi, effulgere, spirare, mitti, sumministrari, dari, & similia alia, idem valent, quod e Filio ipsum procedere. Ergo (respondemus nos) si, produci (προβάλλεθαι) Spiritum, idem est, quod dari, (δίδοθαι) sequetur ut ille, qui producit, det id, quod producitur, & qui dat, producat id, quod

Πνεῦ-

Πνεῦμα, ἐνεργείας ἐστὶ, τὸ δὲ προβάλλεσθαι ὑποστάσεως. ὑπόστασις δὲ καὶ ἐνέργεια, ἐ ταὐτόν. Οὐκ ἄρα τῷ προβάλλεσθαι, τὸ δίδοσθαι ταὐτόν. Πάλιν, εἰ ταὐτὸν μετάδοσις Ἁγίε Πνεύματος, καὶ Ἐκπόρευσις, ἢ διὰ τὴν μετάδοσιν μεθεκτὴν ἔσαν, μεθεκτὴ ἔσαι καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ἢ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν ἀμέθεκτον ἔσαν, ἀμέθεκτος ἔσαι καὶ ἡ μετάδοσις. Ἀλλ' ἡ μὲν μετέχεται, ἡ ἁγία μετάδοσις. Ἡ δὲ μένει ἀμέθεκτος, ἡ ἐκπόρευσις. Μεθεκτὸν δὲ, καὶ ἀμέθεκτον, ἐ ταὐτόν. Οὐκ ἄρα τῇ μεθέξει ἡ ἐκπόρευσις ταὐτόν. Αὖθις, εἰ ταὐτὸν ἔκχυσις τῦ Ἁγίε Πνεύματος καὶ ἐκπόρευσις, ἢ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν ἀόρατον ἔσαν, ἀόρατος καὶ ἡ ἔκχυσις ἔσαι, ἢ διὰ τὴν ἔκχυσιν ὁρατὴν ἔσαν, ὁρατὴ ἔσαι καὶ ἡ ἐκπόρευσις. Ἀλλ' ἡ μὲν μυρίοις ὡράθη. Ἡ δὲ, μένει ἀόρατος. Ὁρατὸν δὲ, καὶ ἀόρατον, ἐ ταὐτόν. Οὐκ ἄρα τῇ ἐκχύσει ἡ ἐκπόρευσις ταὐτόν. Πρὸς δὲ, εἰ ταὐτὸν δωρεὰ τῦ Ἁγίε Πνεύματος καὶ ἐκπόρευσις, ἢ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν ἁπλῆν ἔσαν, ἁπλῆ ἔσαι καὶ ἡ δωρεὰ, ἢ διὰ τὴν δωρεὰν ποικίλην ἔσαν, ποικίλη ἔσαι καὶ ἡ ἐκπόρευσις. Ἀλλὰ μὴν, ἡ μὲν ἐκπόρευσις ἁπλῆ ἐστιν, ἡ δὲ δωρεὰ, ποικίλη. ἁπλῦν δὲ καὶ ποικίλον, ἐ ταὐτόν. Οὐκ ἄρα ἡ ἐκπόρευσις ταὐτὸν τῇ δωρεᾷ· ἔτι εἰ ταὐτὸν ἦ, τε ἀποστολὴ τῦ Πνεύματος, καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ἢ διὰ τὴν ἀποστολὴν πρὸς ἡμᾶς γενομένην ἐν χρόνῳ, καὶ ἡ ἐκπόρευσις πρὸς ἡμᾶς ἔσαι ἐν χρόνῳ, καὶ ἦν, καὶ ἐστὶν, ὅπερ ἐστὶν. ἢ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν, ἐ πρὸς ἡμᾶς γενομένην καὶ νῦν καὶ πρὸ τῆς τῦ κόσμε συστάσεως, ὅθε ἡ ἀποστολὴ τῦ Πνεύματος πρὸς ἡμᾶς ἔσαι. Ἀλλὰ μὴν, ἡ μὲν ἀποστολὴ πρὸς ἡμᾶς γίνεται,

datur. At, Spiritum dari, operationis est, produci vero subsistentiæ. Subsistentia vero, & operatio, idem non sunt. Non ergo, dari idem est, quod produci. Aliud Argumentum. Si idem sunt, communicatio seu impertitio, & progressio, sancti Spiritus, tunc aut propter communicationem, quæ participari potest, participabilis erit etiam ipsa processio, aut propter processionem, quæ participari non potest, etiam imparticipabilis erit ipsa communicatio. Nunc vero altera participatur, sancta nempe communicatio, altera vero, imparticipabilis manet, ipsa processio. Participabile autem, & imparticipabile, idem non sunt. Non ergo cum participatione progressio idem est. Aliud. Si idem sunt, effusio Spiritus sancti, & processio, tum aut propter processionem, quæ invisibilis est, etiam videri non poterit effusio, aut propter effusionem, quæ visibilis est, etiam videri poterit processio. At illa, ab innumeris hominibus visa est, hæc vero invisibilis manet. Visibile autem & invisibile, non sunt idem. Non ergo idem est, processio, quod effusio. Præterea, si idem sunt donatio Spiritus sancti, & processio, tum aut propter processionis simplicitatem, simplex etiam erit donatio: aut propter donationis varietatem, varia quoque erit processio. Atqui processio, simplex est, donatio vero, varia. Simplex autem, & varium, idem non sunt. Non igitur processio, cum donatione idem est. Adhæc, si idem sunt, missio Spiritus, & progressio, tum aut propter missionem, quæ ad nos in tempore facta est, etiam processio ad nos erit in tempore,

νεται, ἡ δὲ ἐκπόρευσις καθ' αὐτὴν καὶ ἦν, καὶ ἐστὶ, καὶ ἔσαι, ὅπερ ἐστὶν· ἐκ ἄρα τῇ ἀποστολῇ τὸ Πνεύματος ταὐτὸν ἡ ἐκπόρευσις. Ἔτι, εἰ ταὐτόν ἐστιν ἡ προσωπικὴ τὸ Πνεύματος ἐκπόρευσις, τῇ πρὸς ἡμᾶς αὐτὸ χάριτι, ἣ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν προσωπικὴν οὖσαν, προσωπικὴ καὶ ἡ χάρις ἔσαι, ἣ διὰ τὴν χάριν κοινὴν οὖσαν, κοινὴ ἔσαι καὶ ἡ ἐκπόρευσις. ἀλλὰ μὴν ἡ χάρις ἐκ τῶν Τριῶν Προσώπων ἐπίσης ἔρχεται. ἡ δὲ τὸ Πνεύματος ἐκπόρευσις ἐκ ἔστιν ἐκ τῶν τριῶν. ἐκ ἄρα ἡ ἐκπόρευσις τῇ χάριτι ταὐτόν. ἔτι εἰ ταὐτὸν ἡ τὸ Πνεύματος πέμψις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ἣ τῆς πέμψεως διὰ τὴν τὸ Θεὸ ἀγαθότητα δι' ἡμᾶς γενομένης, διὰ τὴν αὐτὸ ἀγαθότητα καὶ ἡ ἐκπόρευσις δι' ἡμᾶς ἔσαι. ἢ ἀναιτίε τῆς ἐκπορεύσεως ὔσης, δι' ἐδεμίας αἰτίας, καὶ ἡ πέμψις γενήσεται. Ἀλλὰ μὴν, ἡ πέμψις δι' αἰτίας γίνεται, ὅταν γίνεται, ἡ δὲ ἐκπόρευσις τὸ Πνεύματος, ἀϊδίως καὶ δι' ἐδεμίας αἰτίας ἐστὶν. ἐκ ἄρα τῇ πέμψει ταὐτὸν ἡ ἐκπόρευσις. Εἰ δὲ ταὐτόν ἐστιν ἡ πέμψις τὸ Πνεύματος τῇ ἐκπορεύσει, ἀ μέντοι ἄλλο ϗ ἄλλο, πέμπεται δὲ παρὰ τὸ Πατρὸς ἀ μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς, καὶ ἡ πέμψις τὸ Υἱὸ ἄρα, ϗ ταὐτὸν ἔσαι τῇ ἑαυτὸ γεννήσει, ϗ ταὐτὸν τῇ ἐκπορεύσει τὸ Πνεύματος. Ἀλλὰ μὴν ὁ Πατὴρ ἀ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καθ' ὑπόσασιν ἐν τῷ πέμπειν αὐτὸν, καὶ διδόναι, καὶ ἐνοικίζειν ἡμῖν διὰ Πνεύματος. ἐκ ἄρα ἀδὲ τὸ Πνεῦμα ἐν τῷ πέμπειν ϗ διδόναι καὶ ἐνοικίζειν ἡμῖν δι' Υἱὸ, ἐκπορέυει αὐτὸ καθ' ὑπόσασιν. αὐτὰ δὲ ταῦτα ὡσαύτως καὶ περὶ τὸ Υἱὸ, καὶ περὶ τὸ Πνεύματος ἔχομεν λέγειν. Ἐπεὶ γὰρ

pore, & erat, & est, quod est, aut propter processionem non ad nos factam, & nunc, & ante Mundi constitutionem, nec ipsa missio Spiritus ad nos erit. Atqui missio ad nos fit, progressio vero, per se & erat, & est, & erit, quod est. Non ergo idem, quod missio Spiritus, processio est. Aliud. Si idem est personalis processio Spiritus, quod ejusdem erga nos gratia, sequetur, ut aut propter processionem, quæ personalis est, personalis quoque gratia sit, aut propter gratiam, quæ communis est, communis quoque sit processio. At gratia, ex tribus personis, æqualiter venit, Spiritus vero processio, non est a tribus personis. Non ergo progressio & gratia sunt idem. Præterea, si sunt idem, Spiritus missio & progressio, tum aut, missione ex Dei bonitate propter nos facta, ex ejusdem bonitate progressio quoque propter nos erit, aut, cum nullam ante se causam processio habeat, etiam ex nulla causa missio erit. At propter causam fit missio, quando fit, progressio vero Spiritus, ab æterno, nec ex ulla causa, est. Non ergo idem cum missione processio est. Quod si idem est missio Spiritus, quod processio, nec diversum, mittitur autem a Patre non modo Spiritus S., sed etiam Filius, sequetur, missionem Filii quoque, & idem cum sua generatione, & idem cum Processione Spiritus, esse. Atqui Pater non generat Filium secundum subsistentiam, seu personam, dum eum mittit, & dat, & in nobis habitare facit, per Spiritum. Nec Spiritum igitur, dum eum per Filium mittit & dat, & in nobis habitare facit, secundum subsistentiam

γὰρ ὁ μόνον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πνεύματος πέμπεται, εἰ ταὐτὸν πέμψις τοῦ Πνεύματος καὶ ἐκπόρευσις, καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ πάντος ταὐτὸν ἔσαι, ἡ πέμψις αὐτοῦ καὶ ἡ γέννησις. Ἀλλὰ μὴν τὸ Πνεῦμα ὁ γεννᾷ τὸν Υἱὸν ἐν τῷ πέμπειν αὐτὸν καὶ διδύναι καὶ ἐνοικίζειν ἡμῖν. ἐκ ἄρα ἔθ' ὁ Υἱὸς ἐν τῷ πέμπειν καὶ διδόναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκπορέυει αὐτὸ καθ' ὑπόσασιν. εἰ δὲ καὶ ἡ ἄχρονος τοῦ Πνεύματος πρόοδος δι' αἰτίας, δι' αἰτίας ἔσαι καὶ τοῦ Υἱοῦ ἄχρονος γέννησις, καὶ ἐκ ἀληθέυει ὁ λέγων περὶ αὐτοῦ, ἐν ἀρχῇ ἦν ἀναιτίως. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἕ ἕνεκα, τοῦ ἕνεκά τε κρεῖτ[τ]ον, δι' ἡμᾶς δὲ τὸ Πνεῦμα τὴν ὕπαρξιν ἔχει, ὑπερέχομεν ἄρα ἡμεῖς αὐτοῦ τῷ τελικῷ αἰτίῳ. καὶ ὅσα δὲ ἄλλα ἔπεται ἄτοπα, τί ἂν τις ἀριθμοίη; Καὶ μήν, εἰ τὸ αὐτό ἐσι καὶ πρόσωπον τοῦ Πνεύματος, ἀιδίως καὶ ἀδιαζάτως ὑφεσηκὸς ἐν τῷ Πατρὶ, τὸ αὐτὸ δὲ καὶ χάρισμα δωρέμενον ἡμῖν χρονικῶς καὶ μεταδοτικῶς, καὶ ἡ προαιώνιος αὐτοῦ ὕπαρξις ἡ αὐτὴ ἐσι τῇ πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ δόσει. ἐπεὶ ὁ μόνον ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱὸς αὐτὸ δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτὸ, καὶ αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ. ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον προσωπικῶς ἐκπορέυεται. Εἶτα ὁ μὲν Υἱὸς σὺν τῷ Πατρὶ γεννᾷν ἑαυτὸν, καὶ τῆς ἰδίας γεννήσεως αἴτιος εἶναι, ἐδὲ δαίμοσι νομισθήσεται. ἡμεῖς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, αὐτὸ ἑαυτὸ προσωπικῶς ἐσιῆν, καὶ τῆς ἰδίας ἐκπορεύσεως αἴτιον εἶναι πισέυσομεν; καὶ ποῖος ἄδης τοῦτο ἐρεύξεται; εἰ δὲ ἡ μὲν ἀίδιος τοῦ Θεοῦ

tiam procedere facit. Eadem hæc, eodem modo & de Filio & de Spiritu, dicere possumus. Quoniam enim non solum Spiritus S. a Filio, sed etiam Filius a Spiritu, mittitur, tum, si idem est missio Spiritus, quod progressio, etiam in Filio necesse erit, idem esse missionem ejus, & generationem. At Spiritus non generat Filium, dum mittit eum, & dat, & in nobis collocat. Nec Filius ergo, dum mittit & dat Spiritum Sanctum, producit ipsum secundum subsistentiam. Quod si etiam illa, quæ nullo tempore facta est, Spiritus processio, ex causa est, ex causa quoque erit Filii, nullo temporis puncto facta generatio. Non ergo verum de eo loquitur, qui scribit: In principio erat citra causam. Si item id, cujus causa aliquid fit, ei præstat, quod illius causa fit, propter nos autem Spiritus S. essentiam habet, sequitur, nos ei excellere ratione finalis causæ. Alia denique absurda istam opinionem consequentia, cur enumerando quis tempus terat? Enimvero, si idem est, & persona Spiritus, quæ æterno, & indisjuncte subsistit in Patre, & donum, quod in tempore & impertiendo nobis datur, tunc &, quæ omnia secula antecedit, essentia ipsius, eadem est, quæ ipsius ad nos datio. Non enim Pater & Filius tantum illum dant, sed ipse quoque se, & ipse ex se. Spiritus ergo sanctus personaliter procedit. Deinde, Filium cum Patre seipsum generare, & suæ propriæ generationis autorem esse, ne a Dæmonibus quidem existimabitur. Nos vero, Spiritum S. ipsum se in substantiam, seu essentiam, personaliter producere, & suæ ipsummet progressionis autorem & causam esse credemus? Qui inferi, quæso, hoc eructabunt? Quod si vero æterna divini

Spiri-

Πνεύματος πρόοδος ἐκ ἔστιν ἐξ ἑαυτῆ, ἄτοπον γὰρ αὐτὸ ἑαυτὸ προσωπικῶς ἐκπορεύειν, ὡς δέδεικται, ἡ δὲ πρὸς ἡμᾶς αὐτῆ δόσις, ἐστὶ καὶ ἐκ τῆ Πνεύματος, ἄλλο ἄρα τὸ τῆ πνεύματος πρόσωπον, καὶ ἄλλο τὸ χάρισμα. ἕτερον δόσις τῆ Πνεύματος, καὶ ἕτερον ὕπαρξις. Ἀλλὰ τὸ πολλὴν ἐμποιῆν τοῖς πολλοῖς ἐξαπάτην, ἐκεῖνο ἐστὶν ὅτιπερ, ἡνίκα περὶ τῆς δοθείσης ταύτης, ἢ τῆ χαρισματος ποιῆνται λόγον οἱ Ἅγιοι, ἐπεὶ μὴ μόνον παρὰ τῆ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῆ Υἱῆ τῆτο δίδοσθαι ἴσασι, λοιπὸν καὶ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱῆ προϊέναι, καὶ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱῆ χορηγεῖσθαι, καὶ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱῆ πεφηνέναι, καὶ ὅσα τοιαῦτα τιθέασιν. ὧν ἀκόντες οἱ πολλοὶ, καὶ μὴ συνιέντες, ὡς ἐχὶ περὶ τῆ προσώπε τῆ Πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τῆ χαρίσματος ταῦτα λέγεται, ἔχοντες δὲ καί τινα ζῆλον ἴσως περὶ τῆ Πνεύματος, καὶ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν, εὐθὺς καὶ τὴν δόσιν ἐκπόρευσιν, καὶ τὸ χάρισμα πρόσωπον τῆ Πνεύματος οἴονται. καὶντεῦθεν τέτοις τὸ δόγμα ὠχυρῶσθαι δοκεῖ, καὶ οἷον ἐρανόμηκες τεῖχος τέτες ἡμῶν διῖξῶν. Ἀλλ' ὅγε τῶν διδασκάλων κύκλος, ἱκανὸς αὐτῆς μεταπεῖσαι τῆς τοιαύτης δόξης. Μᾶλλον δὲ τὸ τῆ Χριςῆ σῶμα ὁ Παῦλος, πᾶσι πρὸς πίςωσιν ἐξαρκεῖ, νῦν μὲν λέγων, διαιρέσεις χαρισμάτων, καὶ ὅσα ἑξῆς, νῦν δὲ, ᾧ μὲν διὰ τῆ Πνεύματος δίδοται τόδε, ᾧ δὲ, τόδε, καὶ ἄλῳ μὲν ἄλλο, ἑτέρῳ δὲ, ἕτερον, καὶ τέτοις πᾶσιν ἐπιφέρων, ὥσπέρ τι σφράγισμα λόγε. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιρῶν ἰδίᾳ ἑκάςῳ, καθὼς βέλεται. ὥςε βελήσεως ἡ χάρις, ἀλλ' ἐχὶ φύσεως. ὥςε ἐχὶ προσώπων, ἀλλ' ἐνεργειῶν ἡ διαίρεσις. ὥςε

Spiritus proceſſio, non eſt ex ipſo Spiritu, (abſurdum enim eſt, ut ipſe producat ſeipſum perſonaliter, ſicuti, demonſtratum eſt) ipſa vero datio ejus, quæ ad nos fit, eſt etiam e Spiritu, aliud, profecto Spiritus perſona, & aliud donum eſt, aliud datio Spiritus, & aliud, eſſentia. Sed cauſa, quæ in magnum errorem multos adducit, illa eſt, quod, quando de gratia hac data, aut de dono, verba ſancti faciunt, poſtquam non tantum a Patre, ſed a Filio etiam, dari Spiritum ſciunt, hinc etiam ex Patre per Filium prodire, & ex Patre per Filium ſuppeditari, & ex Patre per Filium apparere, & id genus alia, ſtatuunt. Quæ cum plerique audiunt, nec intelligunt, ea non de perſona Spiritus, ſed de dono, dici: cumque forſitan zelum aliquem de Spiritu, etſi non ſecundum agnitionem, habent, continuo quoque dationem, pro proceſſione: & donum, pro perſona Spiritus, putant. Hoc, illis dogmatis hujus extruendi fundamentum extitiſſe videtur, quod ipſos, tanquam murus ad cœlum eductus, a nobis diſpeſcit. Verum ſatis eos Doctorum Eccleſiæ conſentiens cœnas, ab ea poteſt opinione abducere, imo Chriſti os Paulus, omnibus ad fidem faciendam ſufficit, alias dicens, diviſiones donorum, &c. alias, Alicui per Spiritum datur hoc, alii hoc, & alii aliud, rurſus alii diverſum. Quibus omnibus, tanquam ſignaculum, infert: Omnia autem hæc operatur unus & idem Spiritus, dividens ſeorſim unicuique, ut vult. Voluntatis ergo, gratia eſt, non autem naturæ. Ergo non perſonarum, ſed operationum, illa diviſio eſt. Quemadmodum igitur Deus,

ὥστε ὥσπερ ὁ τὰ ἐνεργήματα ἐνεργῶν Θεὸς, οὐκ ἔστιν ἐνέργημα, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῦ Πατρὸς, οὕτω ὁ τὰς διακονίας διαιρῶν Κύριος, διακονία οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον πάντως αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, οὕτω καὶ τὸ διαιρεῖν τὰ χαρίσματα Πνεῦμα, οὐκ ἔστι χάρισμα, ἀλλ' αὐτὸ τὸ τοῦ Πνεύματος πρόσωπον. εἰ δὲ τὸ αὐτό ἐστι τὸ τοῦ Θείου Πνεύματος πρόσωπον, καὶ τὸ χάρισμα, καὶ ἡ αὐτὴ ἐστι δόσις τοῦ Πνεύματος καὶ ἐκπόρευσις, τὸ αὐτὸ ἄρα ἔσαι διακονία Κυρίου καὶ Κύριος, καὶ τὸ αὐτὸ ἔσαι Θεοῦ ἐνέργημα καὶ Θεὸς, εἴπερ τὸ διαιροῦν πρόσωπον, τῷ διαιρεμένῳ χαρίσματα ταὐτόν. Ἀλλὰ τὴν δόξαν ταύτην ὁ θεῖος Ἀπόστολος διαιρῶν, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἄλλο τῶν διαιρεμένων ἐστὶ τὸ διαιροῦν τὰ διαιρέμενα πρόσωπον, διαπρυσίως οὕτω φησὶ, Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται. τετέσι, τὰ μὲν διαιρέμενα, καὶ πλεῖστα, καὶ ποικίλα, τὸ δὲ διαιροῦν ταῦτα πρόσωπον, ἓν τὸ αὐτὸ καὶ ἁπλοῦν. καθάπερ οὖν ὁ Πατὴρ, παρέχων χαρίσματα τοῖς ἀνθρώποις, οὐκ αὐτὸς προσωπικῶς τινὶ παρὰ τοῦτο χαρίζεται, καὶ καθάπερ ὁ Υἱὸς, δυνάμεις διδοὺς τοῖς ἀξίοις, οὐ προσωπικῶς αὐτὸς τινὶ μεταδίδοται, οὕτω καὶ τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὰς κοινὰς δωρεὰς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἑαυτοῦ διανέμον πιστοῖς, προσωπικῶς οὐδενὶ χορηγεῖται παρά τινος. ταύτας πλὴν τὰς κοινὰς δωρεὰς, καὶ ἑνικῶς Πνεῦμα, καὶ δόσιν, καὶ χάριν, καὶ δῶρον, καὶ χάρισμα, καὶ πληθυντικῶς Πνεύματα, καὶ Χαρίσματα, καὶ δόσεις, καὶ δῶρα, καὶ χάριτας οἱ Ἅγιοι λέγουσι, καὶ παρ' ἑνὸς ἑκάστου ἰδίως τῶν ἐν τῇ Θείᾳ Τριάδι προσώπων παρεχομένας

qui operationes edit, non est operatio, sed ipsa persona Patris, &, qui ministeria dividit, Dominus, ministerium non est, sed omnino persona ipsius Filii, eodem modo, qui dona dividit, Spiritus, donum non est, sed ipsa Spiritus persona. Si vero idem sunt, sancti Spiritus persona, & donum, eademque est datio Spiritus, & processio, sequetur, idem esse ministerium Domini, & Dominum, & idem, Dei operationem editam, ac Deum, siquidem persona dividens, idem est, quod divisum donum. At opinionem istam divinus Apostolus dividens, ut ostendat, diversam esse a divisis donis, personam ea dividentem, clare sic pronuntiat: Omnia autem hæc operatur unus & idem Spiritus, dividens unicuique, sicut vult. Hoc est, ea quidem, quæ dividuntur, plurima & varia sunt, persona vero, quæ ipsa dividit, una eademque & simplex est. Quemadmodum igitur Pater, qui dona præbet hominibus, non ipse personaliter alicui a se donatur, & sicut Filius, cum facultates seu virtutes dignis dat, non personaliter ipse alicui communicatur, eodem etiam modo Spiritus S., quando communes Patris, & Filii, & sui, donationes fidelibus facit, nemini personaliter ab ullo sumministratur. Veruntamen has communes Trinitatis donationes, S. Patres, & singulari numero, Spiritum, dationem, gratiam, donum, munus: & plurali, Spiritus, dationes, gratias, dona, munera, dicunt: easque ab unaquaque seorsim trium S. Triadis personarum præberi. Attamen & a duabus quibusvis, dixerit aliquis, &

νας αὐτὰς. καὶ παρὰ τῶν δύο χορηγεμένας, ὁποιωνῦν εἴποι τὶς, καὶ παρὰ τῶν τριῶν διδομένας οἷς ἄξιον. πλὴν ἐκ τῦ Πνεύματος μὲν ἀμέσως, ἐκ δὲ τῦ Πατρὸς καὶ τῦ Υἱῦ ἐκ ἀμέσως.

Ἀλλὰ τὸ μὲν ψεῦδος, αὔραι, καὶ χάος, καὶ ζόφος φερέτωσαν, ὅτι δὲ ἄλλο φύσις ἐπὶ τῆς Θείας Τριάδος, καὶ ἄλλο ὑπόστασις, καὶ ἄλλο ἐνέργεια, οἱ τῆς ἀληθείας διδάσκαλοι μαρτυρείτωσαν. ὁ μὲν Δαμασκηνὸς Ἰωάννης ὅτω λέγων, ἰτέον, ὅτι ἄλλο ἐστὶν ἐνέργεια, καὶ ἄλλο ἐνεργητικὸν, καὶ ἄλλο ἐνέργημα, καὶ ἄλλο ἐνεργῶν. ἐνέργεια μὲν ἔν ἐστιν, ἡ δραστικὴ καὶ ἐσιώδης τῆς Φύσεως κίνησις, ἐνεργητικὸν δέ, ἡ Φύσις ἐξ ἧς ἡ ἐνέργεια πρόεισιν, ἐνέργημα δὲ, τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα, ἐνεργῶν δὲ, ὁ τῇ ἐνεργείᾳ κεχρημένος, ἤτοι ἡ ὑπόστασις. ὅ, τε Θεολόγος Γρηγόριος, ἄλλο γεννῶν, καὶ γέννησις, θέλων, καὶ θέλησις, λέγων, καὶ λόγος, εἰ μὴ ἐθελοκακῶμεν. τὰ μὲν γὰρ ὁ κινῶν, τὰ δὲ, οἷον ἡ κίνησις. καὶ ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, εἰ ἄλλο τὸ ὑπάρχειν, καὶ ἄλλο τὸ ἐνυπάρχειν, καὶ ὑπάρχει μὲν τῷ Θεῷ ἡ ὐσία, ἐνυπάρχει δὲ τῇ ὐσίᾳ ἡ βουλὴ, ἄλλη ἄρα ἡ ὐσία τῷ Θεῷ, καὶ ἄλλη βουλὴ. ὁ δὲ Θεῖος Μάξιμος, ὐδὲν τῶν ὄντων χωρὶς ἐνεργείας φυσικῆς ὑφέστηκεν. Οἱ γὰρ Ἅγιοι πατέρες φασὶ φανερῶς, μήτε εἶναι, μήτε γινώσκεσθαι χωρὶς τῆς ὐσιώδους αὐτῆς ἐνεργείας, τὴν οἱανδήτινα φύσιν. καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, εἰ τὸ γεννᾶν ταὐτὸν ἐστι τῷ ποιεῖν, ὁ γεννῶν, ἔσαι ποιῶν τὸ γεννώμενον, καὶ ὁποιῶν, γεννῶν τὸ ποιούμενον. Ἀλλὰ τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ, φύσεως δὲ, τὸ γεννᾶν. Φύσις δὲ ἡ ἐνέργ-

ab omnibus tribus, dari hominibus dignis, verum, a Spiritu quidem, immediate, e Patre vero, & Filio, non immediate.

Sed mendacium quidem omne, venti, & chaos, & caligo auferant. Aliud vero naturam in S. Trinitate esse, aliud Hypostasin, & aliud operationem, Doctores veritatis testentur. Primo, Ioannes Damascenus, his verbis: Sciendum, inquit, inter se differre, operationem, operativum, operamentum, & operans. Operatio est efficax & substantialis motio naturæ. Operativum, ipsa natura est, ex qua operatio procedit. Operamentum, operationis effectus, seu opus. Operans vero, ille, qui operatione utitur, seu ipsa Hypostasis. Deinde Theologus Gregorius. Aliud est, generans, & generatio, volens, & voluntas, dicens, & oratio, nisi sponte nostra prave agere volumus. Illa enim motor sunt, hæc vero, tanquam motio. Sanctus etiam Philosophus & Martyr Iustinus, si aliud est, inquit, Esse, & aliud, Inesse, atque Est quidem substantia Dei, Inest vero substantiæ, consilium, aliud etiam est substantia Dei, & aliud, ipsius consilium. Præterea, divinus Maximus. Nihil eorum, quæ sunt, absque operatione naturali subsistit. Sancti enim Patres ajunt aperte, neque esse, neque cognosci, ullam naturam, absque substantiali sua operatione. Et Cyrillus Alexandrinus. Si generare, idem est, quod facere, ille, qui generat, faciens erit id, quod generatur, & qui facit, generans id, quod fit. Sed facere, operationis est, naturæ vero,

ἐνέργεια, ἐ ταὐτὸν. ἐκ ἄρα τὸ γεννᾶν, τῷ ποιεῖν ταὐτόν. ὥστε ἄλλο τῆς ἐνεργείας ἔστης, καὶ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τῆς ἐσίας, ὥσπερ ἐδὲν ἐκεῖ γεννᾷ ἑαυτὸ, ἕτως ἐδὲν ἐκεῖ αὐτὸ ἑαυτὸ πορέυει καθ' ὕπαρξιν. ἄλλο τὸ γεννῶν πρόσωπον, καὶ ἄλλο τὸ γεννώμενον, ἄλλο τὸ ἐκπορεῦον, καὶ ἄλλο τὸ ἐκπορευόμενον. ἄλλο Υἱὸς, καὶ ἄλλο γέννησις Υἱε, ἄλλο Πνεῦμα, καὶ ἄλλο ἐκπόρευσις Πνεύματος, ἄλλο Θεε ὕπαρξις, καὶ ἄλλο Θεε συγκατάβασις. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τε Ἁγίε Πνεύματος.

Generare. Natura autem, & operatio, non idem ſunt. Nec igitur, Generare, & Facere, idem. Quocirca, cum diſcrimen ſit inter operationem, & Hypoſtaſin, & Subſtantiam, ſicut nihil illic ſeipſum generat, ita etiam nihil illic ſeipſum procedere facit ſecundum exiſtentiam. Aliud eſt, perſona generans, & aliud, perſona generata. Aliud, quod ad procedendum producit, & aliud, quod procedit. Aliud, Filius, & aliud, generatio Filii. Aliud, Spiritus, & aliud, proceſſio Spiritus. Aliud, Dei eſſentia, & aliud, Dei ad noſtrum captum deſcenſio. Hæc, de ſancti Spiritus proceſſione.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ.

Περὶ δὲ τε αὐτεξσίε καὶ ἐφ' ἡμῖν, δεῖ πρῶτον θεωρῆσαι, ὅτι τὸ κακὸν ἐκ ἔστιν ἐν τοῖς ὄσιν, ὐδὲ παρὰ Θεε ἔχει τὴν γέννησιν. ἴδε καὶ γάρ φησιν ἡ γραφὴ, (Γενεσ. ά.) Πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς, καὶ ἰδὲ καλά. καὶ ἐχ' ἁπλῶς καλὰ, ἀλλὰ καὶ λίαν. τί δὲ ἔστι τὸ κακὸν; διάθεσις ἐν ψυχῇ ἐναντίως ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν, διὰ τὴν ἀπὸ τε καλε ἀποπλωσιν τοῖς ῥαθύμοις ἐγγινομένην. μὴ τοίνυν ἔξωθεν τὸ κακὸν περισκόπει, μηδὲ ἀρχέγονόν τινα φύσιν πονηρίας φαντάζε, ἀλλὰ τῆς ἐν ἑαυτῷ κακίας, ἕκαστος ἑαυτὸν ἀρχηγὸν λογιζέσθω. ἀεὶ γὰρ τῶν γινομένων τὰ μὲν ἐκ φύσεως ἡμῖν ἐπιγίνεται, οἷον γῆρας καὶ ἀσθένεια, τὰ δὲ ἀπὸ ταυτομάτε, οἷον αἱ ἄλογοι περιπλώσεις. Τὰ δὲ ἐφ' ἡμῖν τυγχάνει, ὡς τὸ κρατῆσαι τῶν ἐπιθυμιῶν, ἢ κολάσαι τὰς ἡδονὰς, ὡς τὸ καταχεῖν ὀργῆς, ἢ χεῖρας ἐπαφεῖναι τῷ παρο-

DE LIBERO ARBITRIO.

Sequitur de illo, quod in poteſtate noſtra, & penes nos, eſt. Hic primo conſiderandum eſt: Malum, non eſſe in numero rerum, quæ ſunt, neque a Deo ortum habere. Vidit enim (inquit Scriptura) omnia, quæ fecerat, Deus, & ecce, bona erant. Nec ſimpliciter bona, ſed etiam valde bona. Quid vero eſt malum? Affectio quædam animæ, virtuti aduerſans, quæ propter defectionem a bono, ſeu prolapſionem, ſocordibus innaſcitur. Noli igitur extrinſecus quærere Malum, neque primitivam aliquam malitiæ naturam finge: ſed ſuæ in ſeipſo vitioſitatis, unusquisque ſeipſum autorem principalem exiſtimet. Semper enim eorum, quæ fiunt, partim a natura nobis oboriuntur, ut ſenectus & imbecillitas: quædam vero, fortuito, ut varietates caſuum, quarum ratio reddi non poteſt, alia, penes nos ſunt, ut, tenere modum cupi-

παροξύνοντι, ἀληθέυειν ἢ ψεύδεσθαι. ἐπιεικῆ τὸ ἦθος εἶναι, καὶ μέτριον, ἢ ὑπέρογκον καὶ ἀλαζονείας ὑπερπιπτόμενον. ὧν τοίνυν αὐτὸς εἰ κύριος, τούτων τὰς ἀρχὰς μὴ ζητήσῃς ἑτέρωθεν, ἀλλὰ γνώριζε τὸ κυρίως κακὸν, ἐκ τῶν προαιρετικῶν ἀποπλωμάτων τὴν ἀρχὴν εἰληφός. Οὐ γὰρ ἂν, εἴπερ ἀκέσιον καὶ μὴ ἐφ' ἡμῖν, τοσοῦτος μὲν ὁ φόβος ἐκ τῶν νόμων τοῖς ἀδικοῦσιν ἐπήρτητο, οὕτω δὲ ἀπαραίτητοι τῶν δικαστηρίων αἱ κολάσεις τὸ πρὸς ἀξίας τοῖς κακούργοις ἀντιμετρῆσαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Σολομὼν, (Σοφ. Β'.) ὁ Θεὸς, φησι, θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπ' ἀφθαρσίᾳ τὸν ἄνθρωπον ἔπλασε κατ' εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀϊδιότητος αὐτοῦ. φθόνῳ δὲ διαβόλου, θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν. Εἰ τοίνυν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, ἄρχων ὑπάρχει, καὶ ἐ δοῦλος. ποιήσωμεν γάρ φησιν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ ἀρχέτωσαν. οὐκ εἶπε, θυμούσθωσαν καὶ ἐπιθυμείτωσαν, καὶ λυπείσθωσαν. ἐ γὰρ τὰ πάθη εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα παρελήφθη, ἀλλ' ὁ λογισμὸς τῶν παθῶν δεσπότης. ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα, τὸν ἔσω ἄνθρωπον λέγει. ἀλλ' ἐρεῖς σὺ, διατί ἐ λέγει ἡμῖν περὶ λογισμοῦ; τὸν ἄνθρωπον εἶπε κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ὁ δὲ λογισμὸς, ἄνθρωπος; ἄκουε τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, (Β'. Κορινθ. δ'.) εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα. Πῶς διαγνωρίζω ἀθρώπους; ἕνα τὸν φαινόμενον, καὶ ἕνα τὸν ὑποκεκρυμμένον τῷ φαινομένῳ, ἀόρατον τὸν ἔσω ἄνθρωπον. ἔσω τοίνυν ἔχομεν ἄνθρωπον, καὶ διπλοῦ τινές ἐσμεν. καὶ τόγε ἀληθὲς λεγόμενον, ὅτι ἔνδον ἐσμέν. ὥστε τὸ σῶμα, ὄργανον τοῦ ἀνθρώπου, ψυχῆς

cupiditatum, aut castigare voluptates, ut, cohibere iram, aut manus iniicere lacessenti, verum dicere, aut mentiri, æquo & moderato ingenio esse, aut elato & jactabundo. Quæ igitur ipse in potestate habes, horum principia & causas ne quære aliunde, sed cognosce, quod proprie Malum est, id ex voluntario recessu & prolapsione ortum ducere. Nisi enim ita esset: sed præter voluntatem & potestatem nostram committeretur, non tot & tantæ legum minæ, injustis malum denunciantes, metumque incutientes, impenderent, non tam severæ & indeprecabiles, dignam maleficis mercedem remetientes, pœnæ a Iudicibus infligerentur. At etiam sapiens Solomon, Deus, inquit, mortem non fecit, sed ad immortalitatem hominem formavit, secundum imaginem æternitatis suæ, sed invidia Diaboli, mors in Mundum intravit. Si igitur ad imaginem Dei formatus est homo: Princeps est, & non servus. Inquit enim Deus: Faciamus hominem ad imaginem nostram, & imperent. Non dixit: irascantur, & concupiscant, & tristentur. Non enim animorum morbi, ad imaginem Dei assumpti sunt, sed ratio, affectuum Domina est. Hominem secundum imaginem, internum hominem dicit. Sed dices tu: Cur non dicit nobis de ratione? Hominem dixit secundum imaginem Dei. Est ne ratio, homo? Audi, quid Apostolus dicat. Etsi, inquit, externus homo noster perit, at internus renovatur in dies singulos. Quomodo duos disco homines? unum, qui cernitur, alterum, qui sub eo, quem cernimus,

ψυχῆς ὄργανον, ἄνθρωπος δὲ κυρίως, κατ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν. τὸ μὲν τῇ κτίσει ἔχομεν, τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμεν. ἐν τῇ πρώτῃ κατασκευῇ συνυπάρχει ἡμῖν τὸ κατ' εἰκόνα γεγενῆθαι Θεοῦ. ἐκ προαιρέσεως κατορθῶται, τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἶναι Θεοῦ. τοῦτο δὲ τὸ κατὰ προαίρεσιν, δυνάμει ἐν ἡμῖν ὑπάρχει. ἐνεργείᾳ δὲ ἑαυτοῖς ἐπάγομεν. εἰ μὴ προλαβὼν εἶπεν ὁ Κύριος ποιῶν ἡμᾶς, ποιήσωμεν κ) καθ' ὁμοίωσιν. εἰ μὴ τὴν τοῦ γενέσθαι καθ' ὁμοίωσιν δύναμιν ἡμῖν ἐχαρίσατο, ἐκ ἂν τῇ ἑαυτῶν ἐξουσίᾳ τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοίωσιν ἐδεξάμεθα. νῦν μέντοι δυνάμει ἡμᾶς ἐποίησεν ὁμοιωτικοὺς Θεοῦ, δύναμιν δὲ δὸς πρὸς τὸ ὁμοιοῦσθαι Θεῷ, ἀφῆκεν ἡμᾶς ἐργάτας εἶναι τῆς πρὸς Θεὸν ὁμοιώσεως, ἵνα μὴ τὰ τῆς ἡμετέρας ὁμοιώσεως ἄλλῳ ἔπαινον φέρῃ, ἵνα τοίνυν αὐτὸ τὸ θαῦμα ἐμὸν γένηται, καὶ ἐκ ἀλλότριον, ἐμοὶ κατέλιπε τὸ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ γενέσθαι. κατ' εἰκόνα γὰρ ἔχω τὸ, λογικὸς εἶναι, καθ' ὁμοίωσιν δὲ γίνομαι ἐν τῷ χριστιανὸς γενέσθαι. Γίνεσθε τέλειοι, ὅτι ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι. (Ματθ. ε'.) Εἶδες, πῶς ἀποδίδωσιν ἡμῖν ὁ Κύριος τὸ καθ' ὁμοίωσιν; ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. εἰ τοίνυν ταῦτα ἕξτως ἔχει, θέλει κωλύει καὶ μετὰ τὴν ἐκ παραβάσεως πλῶσιν ἐκκλίναι μὲν ἀπὸ τοῦ κακοῦ τὸν ἄνθρωπον, ἐπεισάκτῳ ὄντος

latet, invisibilem internum hominem. Intus igitur hominem habemus, & duplices sumus: aut verius dicendo, intus sumus. Corpus ergo, instrumentum hominis est, animæ organon: Homo autem, proprie ratione animæ est, idque, secundum imaginem, & secundum similitudinem, quorum illud, ex creatione habemus; hoc vero, proposito & industria nostra consequimur. In prima nostri conditione contigit nobis, secundum imaginem factos esse Dei. Electione vero, & studio, comparatur, ut secundum Dei similitudinem simus. Hoc autem, quod secundum electionem est, facultate, seu potentia, in nobis est, operatione vero, vel actu, in nos introducimus. Si non antevertens dixisset Dominus, cum nos faceret: Faciamus & secundum similitudinem, si non facultatem, qua secundum similitudinem ejus fieremus, nobis donasset, non potestate nostra similitudinem Dei accepissemus. Nunc vero facultate nos instruxit, qua possimus Dei fieri similes. Cumque facultatem accedendi ad similitudinem Dei dederit, permisit nos similitudinis ad Deum esse operarios, ut ne nostræ similitudinis donum, alii laudem adferat. Ut igitur meum fiat hoc miraculum, non alienum, mihi reliquit facultatem fiendi ad similitudinem Dei. Nam quod ratione præditus sum, id secundum imaginem habeo. Ad similitudinem vero fio, dum Christianus fio. Fiatis perfecti, quod & pater vester, ille cœlestis, perfectus est. Vides, ubi interpretetur nobis Dominus illud, quod dicitur, secundum similitudinem? Quod Solem suum exoriri finit super malos & bonos, & pluit super justos & injustos. Si igitur hæc ita sese habent: nihil vetat, quo minus, etiam post transgressionis lapsum, declinare a malo, quod alienum & adventitium quiddam est, homo

possit,

ποιῆσαι δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλὸν αἱρεῖσθαι, ὡς ἔχοντα τὸ αὐτεξέσιον. Ἀλλ' ἐδὲ τὸ ὑπὸ Μωσέως ῥηθὲν ἀναιρεῖ ὅλως τὴν αἵρεσιν τῦ καλῦ. Δηλοῖ δὲ πρὸ τῦ κατακλυσμῦ, καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, τὸ φυσικῶς προσεῖναι τῷ ἀνθρώπῳ πονηρὸν, τὸ ἐπιθυμητικὸν, ἤτοι ἕτερον. Ὁ Θεὸς μὲν εἰς χρῆσιν ἐχαρίσατο, ἡμεῖς δὲ εἰς κακὸν ἐτρέψαμεν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος, ἀντὶ τῦ ἐπιμελῶς, φυσικὸν τῦ ἀνθρώπῳ ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτῦ. Νοεῖται δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ἕτω, τὸ πλάσμα τῆς καρδίας, τετέχι, τὸν αὐτεξέσιον λογισμὸν. Ἐγκεῖσθαι δὲ, καὶ ἥδεσθαι τοῖς κακοῖς ἐκ νεότητος, πεπλᾶσθαι δὲ ἐκ εἰς τὸ ἐπιθυμεῖν κοίτης, ἀλλ' εἰς παιδοποιΐαν, ἐκ εἰς πορνείας. Ὡς τὸ θυμικὸν, εἰς φυλακὴν ἀλλ' ἐκ ἐπήρειαν. Ὅτι δὲ καὶ μετὰ τὴν παράβασιν, δύναμιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος αἱρεῖσθαι τὸ ἀγαθὸν, δῆλον ἐντεῦθεν. Εἰ μὴ γὰρ τῦτο ἦν, ἐκ ἂν ὁ μὲν Δαβὶδ ἔλεγε, (Ψαλμ. λγ'.) Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν, καὶ φωτίθητε. Ἕτερος δὲ προφήτης, ὡς ἀπὸ προσώπε τῦ Θεῦ, (Ζαχ. ά. καὶ Μαλαχ. γ'.) Ἐπιστράφητε πρὸς μὲ, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ἄλλος, Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σε, καὶ ἐκ ἠθελήσατε; ὁ δὲ Κύριος ἐν εὐαγγελίοις, ὅσις θέλει, φησὶν, ὀπίσω με ἀκολεθεῖν. Δείκνυσι δὲ τῦτο καὶ ἔτι σαφέστερον ἐν τῇ τῦ σπόρε παραβολῇ, ἐξῆλθε, λέγων, ὁ σπείρων τῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτῦ, ἀλλ' ἐχὶ τῦ ἀρόσαι. Ὡς δὴ τῆς ἀρόσεως παρ' ἡμῶν ὀφειλέσης εἰσενεχθῆναι. Καὶ ἐν τῇ παραβολῇ τῦ Ἀσώτε φησὶν. Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, εἶπε, πόσοι μίσθιοι τῦ Πατρός με περισσεύονται ἄρτων; Ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος (ά. Κεφ. β'.) φησὶ, Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπο-

possit, & contra facere id, quod bonum est. Eligere quippe bonum potest, utpote liberam habens voluntatem. Nec quoque Mosis dictum, prorsus tollit electionem boni, sed significat, ante & post diluvium, homini naturaliter adesse malum, ut, vim concupiscendi, aut aliud simile. Deus quidem, ad usum donavit, nos vero ad malum convertimus. Hebræus vero, pro adverbio ἐπιμελῶς (diligenter, studiose) habet: Naturale est homini ad mala, a juventute sua. Intelligitur autem apud eos etiam sic. Figmentum cordis, hoc est, liberæ potestatis cogitatio, aut consilium. Incumbere vero (ἐγκεῖσθαι) pro, delectari malis a juventute. Formatum autem esse, non ad concupiscentiam concubitus, & ad procreandos liberos, non ad scortationem. Sic facultatem animæ irascentem, ad custodiendum & cavendum, non ad injuriam & contumeliam. Hominem vero, post lapsum quoque potentiam habere eligendi bonum, hinc manifestum est. Si enim hoc non esset, non diceret David: Accedite ad ipsum, & illuminamini. Et alius Propheta, sub persona Dei: Convertimini ad me, & convertar ad vos. Et alius: Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, nec voluistis? Et in Evangeliis Dominus: Quicunque vult me sequi. Monstrat vero hoc multo clarius in Parabola de semine, dicens: Exivit, qui seminat, ad seminandum semen suum. Non dicit, ad arandum, quia innuit arationem a nobis adjungendam esse. Et in Parabola prodigi inquit: In se reversus, dixit. Quot mercenarii Patris mei abundant panibus? Sed & Petrus: Chri-

λιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐξακολεθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτῦ. Ἐκ δὴ τέτων πάντων δείκνυται, ὡς τὸ μὲν ἀναστῆναι καὶ ἀκολαθῆσαι, ἐφ' ἡμῖν, καὶ δύναμιν ἔχομεν, ὥστε ἑλέσθαι τὸ ἀγαθὸν, ἐχ ἧττον ἢ τὸ κακόν. Ἑνὸς δὲ καὶ μόνε χρήζομεν, τῆς παρὰ Θεῦ δηλαδὴ βοηθείας, ἵνα τὸ ἀγαθὸν κατορθώσωμεν καὶ σωθῶμεν, ἧς χωρὶς ἐδὲν ἀνύσαι ἰχύομεν, κατάτε τὸ, χωρὶς ἐμῦ ἐ δύνασθε ποιεῖν ἐδὲν, καὶ τὰ ὅμοια τέτοις. Ἀλλὰ καὶ περὶ τέτε ἀρκεῖ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ.

Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν μυστηρίων, τινὰ μὲν σέργετε, πλὴν ἐπισφαλῶς διαστρέφοντες, καὶ μεταβάλλοντες καὶ τέτοις τὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διδασκαλίας ῥητὰ, εἰς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ὑμῶν. Τινὰ δὲ τέτων, ἐδὲ μυστήρια ἔναι λέγετε, ὡς παραδόσεις ὄντα, μὴ ὅτι γε τοῖς Θείοις ῥήμασι τεθεμελιωθεῖσαι, ἀλλὰ καὶ πάντη αὐτοῖς ἀντιπίπτσαι, ὥστε καὶ τὸν Χρυσόστομον Ἰωάννην τὸν Θεῖον ἀποδεξάμενον τὸ χρῖσμα, οἷά τινα χειμάῤῥεν παρασυρῆναι τινὰ, καὶτεῦθεν καλέντες ἑαντὲς θεολόγες.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ἉΓΙΩΝ ἐπικλήσεως.

Τήν τε ἐπίκλησιν τῶν Ἁγίων ματαίαν λογίζεσθε, καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν, καὶ τὰ σεπτὰ λείψανα, καὶ τὴν προσκύνησιν ἀθετεῖτε, ἀπὸ τῆς Ἑβραΐδος πηγῆς λαμβάνοντες ἀφορμὰς. ἀθετεῖτε δὲ καὶ τὸ ἐξομογεῖσθαι ἀλλήλοις, καὶ ἔτι πρὸς τέτοις τὴν Μοναστικὴν πολιτείαν, καὶ ἰσάγγελον, καὶ ἡμεῖς πρὸς ταῦτα φαμὲν, ὅτι τὰ περὶ τέτων Θεῖα ῥητὰ, ἐχ ἡρμήνευσαν θεολόγοι τοιῦτοι, ὁποῖοι ἐστὶ

stus mortuus est pro nobis, exemplum seu formulam nobis relinquens, ut persequamini vestigia ipsius. E quibus omnibus demonstratur, surgere & sequi penes nos esse, nosque non minus boni, quam mali, eligendi, facultatem habere, uno autem, eoque solo, indigere, auxilio videlicet divino: ut, quod bonum est, perficiamus, & salutem consequamur, quo sine nihil peragere possumus, testante dicto: sine me nihil potestis facere, & ejus generis aliis dictis. De hoc quoque satis.

DE SACRAMENTIS.

Iam vero, quandoquidem e Mysteriis, sive Sacramentis, quædam admittitis, (sed cum errore, quippe pervertentes & mutantes in his etiam, antiquæ & novæ doctrinæ dicta, ad vestrum scilicet scopum tuendum) quædam vero horum, ne Sacramenta quidem esse dicitis: tanquam traditiones, quæ non modo divinis literis non fundatæ sint, sed etiam omnino iis repugnent, ita, ut etiam D. Ioannes Chrysostomus, qui Chrisma approbavit, velut torrens quidam abripiatur, indeque vosmet Theologos vocatis.

DE INVOCATIONE sanctorum.

Quandoquidem præterea invocationem Sanctorum, vanam existimatis, & imagines eorum, venerandasque reliquias, & adorationem, rejicitis ex Hebræo fonte sumpta occasione & ansa: rejicitis item mutuam alterius ad alterum confessionem: præterea, Monasticam vitam, Angelis æqualem: Ideo nos ad hæc respondemus, divina dicta, quæ de his extant, non interpretata expositaque esse a simi-

ἐξὲ ὑμεῖς, ἀδὲ ὁ Θεῖος Χρυσόστομος ἢ ἄλλος ποτὲ τῶν μακαρίων, καὶ κατ' ἀλήθειαν Θεολόγων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥσπερ χειμάρρους παρεσύρη. Ἀλλ' αὐτός τε, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν Θεῖοι ἄνδρες, πλήρεις ὄντες Ἁγίου Πνεύματος, καὶ θαύματα ποιοῦντες παράδοξα ζῶντες τε καὶ θανόντες, ἑρμήνευσαν ὡς ἑρμήνευσαν, καὶ τὰς τοιαύτας παραδόσεις ἀποδεξάμενοι, ὡς ἀναγκαίας καὶ εὐσεβεῖς ἀλληλοδιαδόχως ἡμῖν φέροντες παρέδωκαν. Ὧν ἐνίας καὶ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη φυλάττει καὶ σέργει μεθ' ἡμῶν. Πόθεν ἓν ὑμεῖς, κρειττόνως τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ῥώμης σκεψάμενοι, τὰ μὲν τῶν ἀληθῶς Θεολόγων ἀφήκατε, τὰ ἑαυτῶν δὲ ὡς προτιμότερα ἡγεῖσθε; ἐκ τῆς πηγῆς τῆς Ἑβραΐδος. Ἀλλ' ἡ καταφρόνησις τῶν Ἁγίων Εἰκόνων, ὧδε καὶ τῶν Θείων Λειψάνων, παρ' Ἑβραίων ἔχε τὴν ἀρχὴν, ὡς ἐκ τῶν Ἱστοριῶν μανθάνομεν. Τά, τε σχίσματα τὰ αὐτόθι πολλάγε ποικίλα ὄντα, τὰ τῶν Λατέρων Ἑβραῖοί τινες, ὡς ἠκούσθη, εὐσέβειαν ὑποκρινάμενοι, πρὸξένησαν καὶ διέσπειραν. Καὶ ἤδη, ὡς ὁρᾶται, προκόπτουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ ὁσημέραι αὐξάνουσιν. Οἷς ἡμεῖς ὅλως μὴ κοινωνοῦντες, τὰ μὲν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν μυστήρια ἀπαρασαλεύτως φέρομεν, ἐμμένοντες τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν Θεοκηρύκων Ἀποστόλων. Καὶ τὰς ἑρμηνείας αὐτῶν, παντὸς χρυσίου καὶ λίθου τιμιωτέρας ἡγούμεθα. Ἐπικαλούμεθα δὲ καὶ τοὺς Ἁγίους πάντας, ἐχ' ὡς σωτῆρας καὶ λυτρωτάς, ἄπαγε. Εἷς γάρ ἐστι Σωτὴρ, καὶ Λυτρωτὴς ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὡς μεσίτας αὐτοὺς προβαλλόμεθα, ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἐν κακοῖς ὄντες, τοὺς καλῶς καὶ θείως διηνυκότας τὸν βίον, καὶ πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντας, καὶ τὸ πρεσβεύειν

similibus vestri Theologis, neque divinum Chrysostomum, aut alium quenquam beatorum illorum, & revera Theologorum, unquam instar torrentis abstractum fuisse. Ipse vero, & ipsius similes divini viri, Spiritu S. pleni, miraculis a se editis stupendis in vita & morte clari, sic interpretati sunt, quemadmodum habemus: cæterique, traditiones tales cum approbassent, ut necessarias & pias, continua successione per manus veluti tradentes, ad nos usque propagarunt, quarum aliquas vetus etiam Roma observat, & nobiscum amplectitur. Vnde igitur vos rectius & melius, vetere novaque Roma sapuistis, ut verorum Theologorum scriptis relictis, vestra ista, meliora potioraque duceretis? Ex Hebræo fonte. At contemptio sanctarum imaginum in hac urbe, & divinarum reliquiarum, ab Hebræis initium habuit, sicut Historiæ testantur. Et Schismata, quæ apud vos sunt, quæ multa variique generis sunt, Lutheranorum, Hebræi aliqui, vt fama fert, pietatis simulatione introduxerunt, ac disseminaverunt. Nunc etiam, sicut oculis cernitur, proficiunt in pejus, & quotidie crescunt. Cum quibus equidem nos prorsus non communicantes quicquam Ecclesiæ nostræ Mysteria, immota servamus, manentes in iis, quæ dicta sunt a successoribus præconum Dei Apostolorum, eorumque interpretationes, quovis auro & gemma pretiosiores ducimus. Invocamus autem Sanctos omnes, non quidem, ut conservatores & redemptores. (abiit. Vnus enim est conservator & redemptor, Christus) sed pro mediatoribus eos objicimus: nos, qui peccatores, & in malis, sumus, illos, qui pulchre & divine confecerunt vitæ

βεῖεν ὑπὲρ ἡμῶν πλειστῆντας. Καίγε τῇ σκοπῇ διηνεκῶς ἐχ ἁμαρτάνομεν. Καὶρ γαρ τὰς ἱερὰς εἰκόνας αὐτῶν προσκυνῆντες, καὶ τὰ λείψανα ἀσπαζόμενοι, μυρίας ἰάσεις ἐκβλύζοντα, τοῖς πιστῶς προσιῆσιν ἑκάστοτε, ὠφέλειαν ὲ τὴν τυχῆσαν καρπέμεθα παρ' αὐτῶν, καὶ ψυχῇ καὶ σώματι φωτιζόμεθα. Ἐξομολογέμεθα δὲ καὶ ἀλλήλοις κατὰ τὴν θείαν γραφήν. Καὶ τὸν ἰσάγγελον καὶ Μοναστικὸν ἀσπαζόμεθα βίον, καὶ τοῖς ἑλομένοις τὸν ζυγὸν τῆτον, μηδαμῶς σραφῆναι ὀπίσω κελεύομεν, εἴγε βέλοιντο εὔθετοι εἶναι εἰς τὴν τῶν Οὐρανῶν Βασιλείαν.

Ἀξιῆμεν δὲ ὑμᾶς τῇ λοιπῇ μὴ κόπες παρέχειν ἡμῖν, μηδὲ περὶ τῶν αὐτῶν γράφειν καὶ ἐπιτέλλειν, εἴγε τὲς τῆς Ἐκκλησίας Φωτῆρας, καὶ Θεολόγες ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεθε. Καὶ τοῖς λόγοις τιμῶντες αὐτὲς, καὶ ἐπαίροντες, τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε, καὶ τὰ ὅπλα ἡμῶν ἄχρηςα ἀποδεικνύετε, τὲς λόγες αὐτῶν τὲς ἁγίες καὶ θείες, δι' ὧν ἂν ἡμεῖς γράφειν καὶ ἀντιλέγειν ὑμῖν ἔχομεν. ὥςε, τὸ καθ' ὑμᾶς, ἀπηλάξατε τῶν φροντίδων ἡμᾶς. Τὴν ὑμετέραν ἓν πορευόμενοι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ μόνης ἕνεκα, εἰ βελητὸν, γράφετε. ἔρρωθε.

curriculum, & ad Deum emigraverunt, pro nobisque intercedere large possunt. Nec frustra hoc facimus, sed scopum continenter attingimus. Dum enim sacras ipsorum imagines adoramus, & reliquias salutamus, quæ innumeras sanationes, ceu ebulliendo, effundunt, identidem illis, qui fide accedunt, fructum utilitatemque haud vulgarem percipimus ab ipsis, atque tum animo, tum corpore, illustramur. Confitemur item peccata nostra invicem, secundum S. Scripturam, nec non Angelorum similem, solitariam amplexamur vitam, iisque, qui hoc jugum subire volunt, nequaquam retrocedere mandamus, modo velint apti adRegnum cœlorum esse.

Rogamus itaque vos, ne posthac labores nobis exhibeatis, neque de iisdem scribatis, & Scripta mittatis. Nam Theologos, qui Ecclesiæ lumina fuerunt, alias aliter tractatis, & verbis quidem honoratis eos, extollitisque, factis vero rejicitis, armaque nostra, inutilia nobis efficere vultis, excutere scilicet de manibus nostris, verba illorum sancta & divina, quibus nos ad scribendum, & contradicendum vobis, uti potuissemus. Quamobrem quantum ad vos attinet, liberastis nos curis. Vestram ergo viam euntes, ne amplius de Dogmatibus, sed amicitiæ tantum causa, si volueritis, scribite.

Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΕΜΙΑΣ.

Ἐξεδόθη κατὰ τὸ ᾳ φ π ά. ἔτος, Μηνὶ Ἰουνίῳ ς'.

ὁ Πρωτονοτάριος Θεοδόσιος.

CONSTANTINOPOLEOS HIEREMIAS.

Editum 1581. anno, die Iunii 6.

Protonotarius Theodosius ſſt.

FINIS.

Jf 2362

(112)

f.

56.

VK 18

ULB Halle
004 316 037
3

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-805146-p0265-7

ΙΒΛΙΟΝ

ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΝ

Σ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ,

ΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΔΥΟ.

LIBER

QVI VOCATVR

X VERITATIS,

NCTVS IN PARTES DVAS.

Farbkarte #13
B.I.G.
Inches
Centimetres
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black